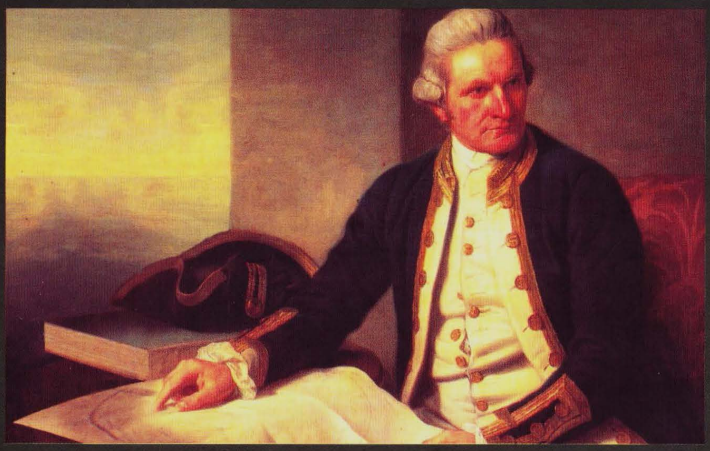
JAMES COOK

Dünyanın Çevresinde Yolculuk Öyküleri

GEZİ-YORUM

ithaki

James Cook

Kaptan James Cook, 1728 yılında Marton, Kuzey Yorkshire'da doğdu. 16 yaşında evden ayrılıp bir balıkçı kasabası olan Staithes'e gidip orada çalışmaya başladı. Denize olan tutkusunun, bu sahil kasabasında, çalıştığı marketin penceresinden dışarıdaki manzarayı seyrederken başladığı söylenir. Bir buçuk sene sonra patronu, Cook'un bu işe uygun olmadığını düşünüp onu yakınlardaki bir liman şehri olan Whitby'ye götürür ve Quaker mezhebine bağlı Walker kardeşlerin gemisinde çalışmasını önerir. Cook bu gemide deniz tüccarı olarak çalışmaya başlar ve işini en iyi şekilde yapabilmek için cebir, trigonometri, seyrüsefer teknikleri ve astronomi öğrenmeye başlar; öğrendikleri, bir gün kendi gemisinin kaptanlığını yapmaya başladığında kendisine çok faydalı olacaktır.

1752 yılında deniz kuvvetlerine yazılan Cook, Yedi Yıl Savaşları sırasında orduda görev yapar. Quebec kuşatması sırasında ortaya çıkan kartografi yeteneği, onu orduda kilit noktalara taşır. Newfoundland'ın girintili çıkıntılı kıyılarının haritasını başarıyla çıkaran Cook, bunun gibi pek çok başarısı sayesinde amiralliğe yükselir.

James Cook, elde ettiği üstün başarıları, mükemmel denizciliğine, araştırmacı kişiliğine, kartografi alanındaki yeteneğine, tehlikeli bölgeleri araştırmadaki cesaretine ve zor zamanlarda adamlarını kontrol edebilme gücüne borçludur.

17 Şubat 1779'da Hawaï'de gemisinin teknelerinden birinin çalınması sonucu yerlilerle çıkan bir tartışma sırasında öldürüldü.

Dünyanın çevresini gemisiyle gezen ilk kâşiftir.

James Cook
Dünyanın Çevresinde Yolculuk Öyküleri
Özgün Adı: *Relations de voyages autour du monde*
Çeviren: Aysen Altınel
Redaksiyon: Mehveş Sorkun

İthaki Yayınları - 458
Edebiyat - 370
ISBN 975-273- 250-X

1. Baskı Nisan, 2006, İstanbul

© Editions La Découverte, 1977
© İthaki, İstanbul, 2006
Yayıncının yazılı izni olmaksızın herhangi bir alıntı yapılamaz

Yayın Koordinatörü: Füsun Taş
Sanat Yönetmeni: İbrahim Çeşmecioğlu
Sayfa Düzeni Ve Baskıya Hazırlık: Cemile Öz
Kapak, İç Baskı: İdil Matbaacılık
(Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.)
Cilt: Yıldız Mücellit

İthaki Yayınları
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 34710 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
www.ithaki.com.tr
e-posta: ithaki@ithaki.com.tr
Dağıtım:
Çatalçeşme Sok. Yavuz Han No: 26 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 76 00 Faks: (0212) 519 56 56
e-posta: ithakidagitim@ithaki.com.tr

James Cook

DÜNYANIN ÇEVRESİNDE YOLCULUK ÖYKÜLERİ

Çeviren: Aysen Altınel

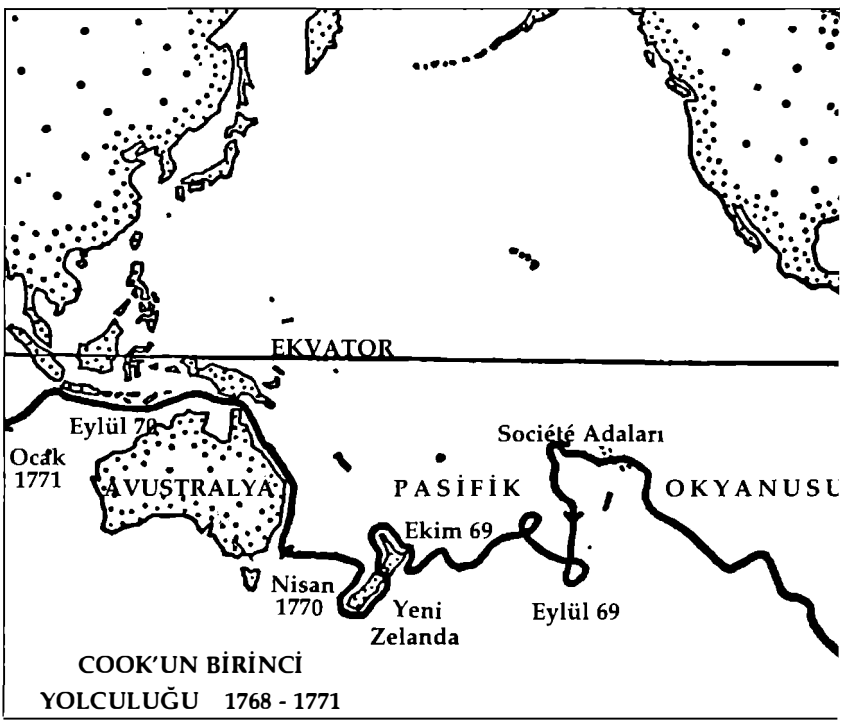
ithaki

ÖNSÖZ

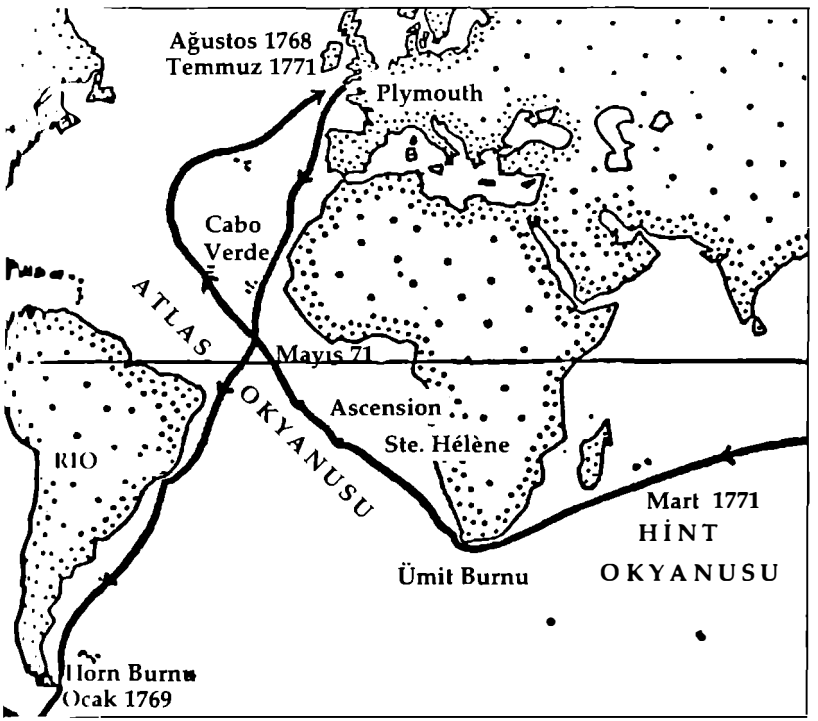
Kaptan Cook'un babası çiftçiydi. Oğlunun yazdığı ilk *Dünyanın Çevresinde Yolculuk Öyküsü*'nü okuyarak babalık gururunu tatmin edebilmek için seksen yaşına gelirken okumayı öğrendiği söylenir. James, dokuz kardeşten ikincisidir; 27 Ekim 1728'de kerpiç bir kulübede doğdu. Köyü Marton in Cleveland, Yorkshire'ın kuzeyinde uzak bir bölgededir. Bu kitapta yayınladığımız biçimiyle, Kaptan Cook'un ilk yolculuğunun özgün metni, biçemiyle yazarının okulda aldığı eğitimin temel bilgilerin ötesine geçmediğini gösteriyor. Ama Cook'un bu kitaptaki doğal tümce yapısı, XVIII. yüzyıldaki yayıncısının tekrar tekrar yayınlayarak bizlere sunduğu, tumturaklı bir dille kaleme alınan ve özgün olduğu öne sürülen seyir defterine kat kat yeğlenmez mi?

Genç Cook, somurtkan ve inatçı görünüşlü bir çocuktu. Küçükken çiftlik işlerinde babasına yardım ediyordu, on yedi yaşına gelince, çalışmak üzere bir köy bakkalının yanına girdi. Çok geçmeden Cook ve patronu arasında bir anlaşmazlık oldu, bunun ardından Cook, Whitby'de Walker tersanelerine çırak olarak girdi. Burası, kıyılarda kömür ticareti yapan bir quaker[1] kuruluşuydu, Cook denizcilik zanaatı ile denizcilik mesleğini bu

1) "Dostlar derneği" denilen Protestan gelenekli bir din topluluğudur. Kurucusu George Fox'tur. (ç.n.)

COOK'UN BİRİNCİ
YOLCULUĞU 1768 - 1771

Ağustos 1768
Temmuz 1771
Plymouth
Cabo
Verde
ATLAS
Mayıs 71
OKYANUSU
Ascension
Ste. Hélène
RIO
Mart 1771
HİNT
OKYANUSU
Ümit Burnu
Horn Burnu
Ocak 1769

büyük tonajlı gemilerden birinde, *Freelove*'da öğrendi. Whitby'de yapılan kömür gemilerinin olağanüstü niteliklerine hayrandı ve bundan o kadar etkilenmişti ki başka hiçbir tür gemi ona uzun bir deniz yolculuğuna bunlar kadar uygun değilmiş gibi görünüyordu. Dünya çevresinde bir yolculuğun kumandasını üstlenmek üzere çağrıldığında Donanma komutanlığından bu model bir gemi istedi.

1755 ilkbaharında Yedi Yıl Savaşının başlarında çatışmalar patlak verdiği sırada Cook'un büyük tonajlı gemisi Thames'te demir atıyordu. Cook, kömür taşıyan bir geminin ikinci kaptanı olduğu için savaşta görev almaktan bağışıktı ama o, şansını bu yolla deneme düşüncesiyle fırsatı kaçırmayıp kendi isteği ile denizciliğe yöneldi. Bu nedenle, (sonradan amiral olacak) kaptan Sir Hugh Palliser kumandasındaki *Aigle* gemisine "hizmete uygun denizci" olarak kaydını yaptırdı. Komutanının koruyuculuğu, Cook'un mesleğindeki yazgısını belirledi ve izlediği yolda kendini her zaman ona karşı borçlu hissetti. Savaş yıllarını bu ve başka gemilerde, Kuzey Amerika'ya gönderilmiş, özellikle de Saint-Laurent'ın haritalarını çıkarmakla görevli birliklerle geçirdi. Wolfe'un Québec'e çıkartma yaptığı gece bu gemilerden birkaçının nöbetçisiydi, garip bir rastlantıyla, ileride Büyük Okyanus'un araştırılması sırasında rakibi olacak M. de Bougainville, bu kentin savunmasında etkin görev almıştı. Savaşı izleyen yıllarda, Sir Hugh Palliser'ın Newfoundland Adasının valisi olduğu dönemde, bu adanın bir dizi dikkat çekici haritasını çıkararak çalışmalarını sürdürdü. Çalışmaları, gerçek bir dehanın doğal yeteneklerini ortaya koyuyordu ve bu nedenle (zamanımızda deniz teğmeninin dengi olan) bu astsubay kıdemli başçavuş üstlerinin dikkatini çekti. Yine de, görev yaptığı çevre dışında hiç tanınmıyordu.

Yüzyılın başında, gökbilimci Halley, Venüs gezegeninin 1769 yılında gerçekleştireceği öngörülen geçişinin gözlemlenmesi sonucunda, dünyanın güneşe uzaklığının belirlenebileceği düşüncesini ortaya atmıştı. Kraliyet Bilimler Akademisi ve Donanma Komutanlığı, bu ve buna eklenen daha birçok başka görev üstlenmiş bir gemiyi Tahiti'ye gönderme konusunda anlaşmaya vardı. Sefere kim kumanda edecekti? Bilimler akademisinin seçimi, kendi içlerinden birinden, daha sonra ilk deniz topografı olacak ünlü coğrafyacı Alexandre Dalrymple'dan yanaydı. Pasifik Okyanusu hakkında kimse onun kadar bilgi sahibi değildi. *Pasifik Okyanusunun Güney Bölümündeki Keşifler* adlı yapıtını yeni yazmış ve yayınlatmıştı; bu kitabın içinde deniz haritaları vardı ve yazarına göre, bunlardan daha doğru harita bilinmiyordu.

Öte yandan, Majestelerinin Güney Atlantik'teki mıknatıslanma konusunda gözlem yapma görevini üstlenen gemilerinden birinin komutası Halley'e verildiğinde, bu girişim pek fazla başarılı olmamıştı. Yetkili kişiler yerkürenin özellikle uzak bölgelerine yapılacak başka bir seferi Dalrymple kadar uzlaşmaz bir sivile bırakmayı istemiyorlardı. Palliser'ın tavsiyesi üzerine Denizcilik bakanı (Sir Edward Hawke), bu iş için James Cook'u önerdi, Cook bu durumda teğmen rütbesine yükselecekti. Kaptan, ilk seferden sonra komutanlığa (yarbaylığa), ikinci seferden sonra da kaptanlığa (deniz albaylığına) terfi ettirildi.

Bundan sonra en önemli konu, seçilecek geminin tipiydi. Pasifik'teki son iki seferi bakır kaplamalı *Dolphin* firkateyni yapmıştı. Bu geminin seferleri hız açısından çok iyiydi ama öngörülen kullanım için gözle görülür biçimde ağır donanımlıydı ve Cook, bakır kaplamaların onarımlarının uzak adalarda zorluk çıkarabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle, pruvası Whitby kızaklarında takviye edilmiş bir kömür şilebinin satın alınmasını

önerdi, adı *Compte de Pembrolde* olan bu şilep, Kraliyet Donanması kütüklerine üç direkli *Endeavour* adıyla kaydedildi çünkü aynı adı taşıyan başka bir gemi vardı ve bunların ayırt edilmesi gerekiyordu. Gemi 366 tonilatoluktu, boyutları şöyleydi: güverte uzunluğu, 97' 8''; genişliği, 29' 2''; kanası[2], 11' 4''. Bu küçük bir gemiydi ama genişti, ahşap kaplamaydı.

Gemide eksiksiz doksan dört mürettebat dışında, on bir sivil bulunuyordu, bunların en önemlisi Sir Joseph Banks'ti. Bu genç ve zengin bilim tutkunu, kendisine alışılmış "büyük Avrupa turu" yapması öğütlendiğinde, şöyle yanıt vermişti: "Bu, karşınıza çıkacak ilk budalanın yapacağı iştir; bana gelince, benim 'büyük tur'um, dünya turu olacaktır." Zaten *Endeavour*'ın seferi deyince halkın aklına gelen Cook'un değil Banks'in adıydı, ayrıca Kraliyet Bilimler Akademisinin üyelerinin gözünde de önemli kişi Banks'ti. Bunlardan başka, bir botanikçi, doktor Solander; onun çizimcisi Parkinson; peyzaj ressamı Buchan; bu beylerin kişisel hizmetleri için belli sayıda hizmetli ve bir de gözlem yapması için Krallık gökbilimcisi tarafından gönderilmiş Charles Green vardı. Böylece Cook, kralın ve Kraliyet Bilimler Akademisi'nin himayesi altında, Banks'in parasıyla, Donanmanın birçok lordunun kişisel kayırmalarından yararlanarak o zamana dek İngiltere'den yola çıkan kuşkusuz en iyi donanımlı sefer için demir aldı.

Seferin görünürdeki nedeni, Venüs'ün geçişiydi. Ama çok daha önemli gizli amaç, güneyde büyük bir anakaranın araştırılmasıydı. En eski çağlardan beri, Pasifik'te ve Güney Atlantik'te geniş bir toprak parçasının var olduğuna inanılıyordu; buna Terra Incognita[3] ya da daha bir iyimserce, Nondum Cog-

2) Kana: Derinlik. (ç.n.)
3) Bilinmeyen ülke. (ç.n.)

nita[4] adı veriliyordu. Bu inanç, Cook'un yaşadığı dönemde daha önce hiç olmadığı kadar katıydı: bir yandan, bu konu Dalrymple için bir saplantı haline gelmişti, öte yandan, son savaşta Kanada'nın elden gitmesinden bu yana Fransızlar, dünyanın henüz araştırılmamış bölgelerinde yeni bir imparatorluğun olası keşfiyle çok fazla ilgileniyorlardı. Böylece, başta görkemli bir biçimde Cook'un gemisi olduğu halde, iki ülke gemileri tarafından bir dizi yolculuk gerçekleştirildi. Gemiler birbirlerini izleyerek okyanusları bir baştan öbür başa geçiyorlar, buralarda, kıyıları hurma ağaçlarıyla çevrili adalardan başka hiçbir şeye rastlamıyorlardı. Adalarda karşılarına çıkan bir alaybozan[5], kırık bir kılıç, bir avuç para, bir ağaca tutturulmuş bir kurşun parçası, gelenlere hasımlarının kendilerinden önce buradan geçtiğini kanıtlıyordu. *Dolphin* (Cook'un arkadaşları bu gemide çok hizmet etmişlerdi), ilk kez 1764-66 yıllarında kaptan John Byron kumandasında, ikinci kez 1766-68 yıllarında kaptan Samuel Wallis kumandasında, iki kez dünya turu yaptı. Wallis, 20 Mayısta, Cook'un yola çıkışından iki ay önce geri döndü; Tahiti'yi keşfetmişti, bu adaya gözlem evlerinden birinin kurulmasına karar verildi. Wallis'in gemisiyle birlikte sefere çıkan *Swallow* gemisi (kaptan Carteret) ondan ayrıldı ve ancak *Endeavour*'ın yola çıkışından sonra geri döndü. Cook, kendi yolculuğunun sonuna kadar Bougainville'in seferi hakkında da hiçbir şey bilmedi. Bougainville'in amacı da Cook'unki gibi, siyasi olduğu kadar bilimseldi ve Rousseau ve Diderot gibi filozofların düşüncelerinde o kadar önemli bir rol oynayan "soylu vahşi" varsayımına önemli bir katkıda bulundu. Ama Bougainville çok geç hareket etmişti; Tahiti'ye, Wallis'in hareketinden sekiz ay sonra vardı ve az sayıda önemli keşifte bulundu.

4) Araştırılacak ülke. (ç.n.)
5) Tüfek benzeri, taşınabilir, ateşli silah. (ç.n.)

Macellan döneminden bu yana kıtaların çevresinde dolaşarak tamamlanmış tüm seferler bütünüyle coğrafya etkenlerine bağlıydı. Horn Burnu ve Macellan Boğazı'ndan Pasifik'e giren gemiler, batı rüzgarları nedeniyle hiçbir zaman doğrudan doğuya yönelemiyorlardı. Buna bağlı olarak da hepsi Humbolt akıntısıyla, güneydoğu alize rüzgarlarının enlemine ulaşıncaya dek kuzeye doğru sürüklenmişlerdi; o zaman okyanusta verevlemesine ilerliyorlar, genellikle ancak Mariana Takımadalarında ya da Filipinler'de duruyorlardı. Bu nedenle, Tahiti ya da Pitcairn (Paskalya Adası) gibi dağınık sadece birkaç adanın bilindiği Pasifik'te çok az sayıda keşif yapılabiliyordu. Bu nedenle, iyi düşünüldüğünde, içinde bir anakara bulunduğu varsayılabilecek büyük bir alan olduğu görülüyordu. İngiltere'de Dalrymple, Fransa'da de Brosses gibi coğrafyacıların imgelemini kurcalayan bu varsayımsal anakaranın sınırlarının belirlenmesinde en büyük payın Quiros ve Tasman'ın yaptığı seferlerin olduğu söylenebilir. 1605'de Quiros, "Australia del Espiritu Santo" adını almış olan araştırmayı göz önüne alarak, Tarres'ın kumandasındaki ikinci bir gemiyle Lima'dan, batıya yöneldi. Aslında burası, Yeni Hebridler'in en kuzeyiydi; ama Quiros (ve öğrencisi Dalrymple da) "Terra Australis"in kuzey ucunun söz konusu olduğuna inanıyorlardı, bu nedenle iki gemi birbirinden ayrıldı. Quiros, Amerika'ya geri döndü, Tarres, kendi adını taşıyan boğazlardan geçerek batıya doğru yoluna devam etti. Bu, İspanyolların, Dalrymple'la aynı araştırmaları yineleyinceye dek gizledikleri önemli bir keşifti. 1642'de, soruna batı yönünden yaklaşan tek denizci olan Tasman, Tasmanya'nın güney bölümünü ve artık Terra Australis'in[6] bir kıyısı gibi düşünülen Yeni Zelanda'nın batı kıyısının bir bölümünü keşfetti. Cook'un elinin altında bulunan en iyi haritalara göre, çok büyük ve düşsel bir kara

6) Avustralya, Terra Australis'in bir parçası sanılıyordu. (ç.n.)

parçası, Yeni Zelanda'nın batı kıyısı ile Estados Adası (Ateş Topraklarının[7] doğusu) arasında uzanıyor ve Atlantik'te bir yerde bulunuyordu. Avustralya olarak adlandırdığımız yerin sadece kuzey ve batı kıyıları, bir de Tasmanya'nın güney ucu biliniyordu. Avustralya adı da kullanılmıyordu, bilinen bölgeler Yeni Hollanda ve Van Diemen ülkesi adlarıyla belirtiliyordu.

Çıktığı ilk seferinde Cook, Yeni Zelanda'nın iki adadan oluştuğu ve Yeni Hollanda'nın doğuda Güney Yeni Galler adını verdiği bir kıyıyla sınırlı olduğu sonucunu çıkardı. İkinci seferi, sınırları onca eski haritayı süslemiş, onca coğrafyacıyı yanıltmış eski Terra Australis mitini tümüyle ortadan kaldırdı.

Cook bu konuda önyargısız düşüncelerle yola çıkmıştı. Daha sonraki bir sefere ilişkin bir mektubun gösterdiği gibi, Cook, sezgileri güçlü bir kâşifti. "Ben sadece kimsenin henüz gitmediği yerlerden daha uzağa değil, gidilmesi mümkün olan en uzak yerlere gitmeyi istiyordum." Ama ilk seferi için, aldığı bilgiler (bunlar ancak 1928'de yayınlanmıştır)[8] ona yol gösteriyordu. Bununla ilgili bölüm şu sözcüklerle anlatılmıştır: "Kaptan Wallis'in, Majestelerinin (öyküsü ilişikte olan) *Dolphin* gemisiyle izlediği, ya da benzer amaçlar güden denizcilerin izledikleri yolun güneyinde keşfedilmiş olabilecek geniş yüzeyli bir ülkenin ya da bir anakaranın olduğunu varsayacak nedenler olduğuna göre siz, Majestelerinin isteği gereği görevlisiniz ve size verilen emir Venüs gezegeninin geçişi ile ilgili gözlemleri bitirir bitirmez kumanda ettiğiniz üç direkli gemiyle denize açılmak ve aşağıdaki yönergelere uymaktır: yukarıda belirtilen anakaraya rastlamamışsanız, onu keşfetme amacıyla, 40° enleme gelinceye

7) Güney Amerika'nın güney ucunu oluşturan takımadalar. Macellan Boğazı ile anakaradan ayrılırlar. Şili ve Arjantin arasında paylaşılmışlardır. (ç.n.)

8) Bkz. Sosyete des comptes rendus de la marine, cilt III. [Denizcilik raporları birliği (ç.n.)].

kadar güneye doğru ilerleyeceksiniz. Ama eğer onu bulmadıysanız ya da onun var olduğuna ilişkin kesin işaretler görmediyseniz, anakarayı buluncaya, ya da Tasman tarafından keşfedilmiş ve bugün Yeni Zelanda adı verilen ülkenin doğu kıyısına gelinceye dek batıda 40° ve 35° enlemler arasında ilerleyerek yolunuza devam edeceksiniz."

Deniz yolculuklarının neden olduğu önemli bir sorun iskorbüttü. Cook genelde bu felaketi alt etmiş gibi görünüyor ama herkese hakkını teslim etmek gerek. C vitamini eksikliğinden ileri gelen bu hastalık XVIII. yüzyılın ortalarına dek çok korkutucuydu. Anson'ın anakara çevresindeki yolculuğu bu konuda örnek olarak gösterildi ve karşılaşılan ürkütücü kayıpların ardından doktor James Lind, 1754'te "İskorbüt hakkında" adlı kitabını yayınladı. Krallık donanmasının o zamana dek elinde bulunmayan Doğu Hindistan ticaret gemilerinin uzun süreli deneyiminden yararlanan Lind, bitkisel kökenli taze besinlerin, limon ve portakal suyunun kullanılmasını öğütledi. Bu düşünceleri ilk uygulayan Wallis oldu ve dünya çevresindeki yolculuğu sırasında sadece bir adamını yitirdi. Gemiyi kuru ve temiz tutmanın, gemide bol miktarda su bulundurmanın önemine ilk dikkati çeken Cook oldu. İskorbüte karşı koyan hafif bira biçiminde malt ya da "wort", ardıç taneleriyle mayalandırılmış tuzlu lahana ya da "lahana yemeği" gibi başka yiyeceklerin kullanılmasını salık veren, İkmal komisyoncuları sekreteri Pelham'di. Pelham'in öngörüleri yaşamsal bir önem kazandı çünkü daha *Endeavour* Pasifik'e bile ulaşmadan erzak yedekleri kurtlanmıştı.

Cook, bu iki noktada, başkalarından esinlendiği düşünceleri tam bir titizlikle uygulamaya koydu. Ama ikinci yolculuğunda, açıkça dile getirdiği yönergelerin düzenli bir biçimde uygulanması için bir plan yaptı. Dalrymple'ın kendi kişisel düşüncelerine karşı yapılan değişiklikleri çok kötü karşıladığını söylemeye

gerek yok: anakaranın hem Pasifik'in güneydoğusunda, hem de Atlantik'in güneyinde olduğunu ileri sürmekte ayak diredi. Cook bu görüşü kesinlikle yok sayarak yolunu hem Atlantik'te hem Pasifik'te (almış olduğu yönergelere göre) "kutuplara olabildiği kadar yakın enlemlerde kalarak ve keşiflerini Güney Kutbunun olabildiği kadar yakınında sürdürerek" tasarladı. Böyle hareket ederek Terra Australis'i Antarktika'nın sınırları içine soktu. Ümit Burnunun güneyine yöneldi, sonra Yeni Zelanda'nın doğusuna geçti; Antarktika denizlerinin buzulları boyunca gitti; mürettebatın, kutupların yakınındaki enlemlerdeki soğuğun neden olduğu sıkıntılar içinde biraz soluk almasını sağlayabilmek amacıyla iki kez Pasifik turu yaptı, öyle ki dönüşünde "Yolculuğumu Güney Pasifik Okyanusu ile bitirdim, övünmüyorum ama kimse bu okyanusu yeteri kadar araştırmadan bırakıp geldiğimi düşünemez" diyebilirdi. Resmi mektuplarından birinde de şöyle diyordu: "Eğer ben anakarayı keşfetmemişsem, bu onu aramadığım için değil, gemilerin dolaşabildiği denizlerde böyle bir anakara olmadığı içindir."

İkinci yolculuğu sırasında ilk kronometrenin yardımıyla boylamın belirlenmesi gibi başka bir girişim başarıyla sona erdirildi. Uzun zamandır denizciler kuzey ya da güney konumunu gönye, dörtlük aracı ya da sekstan[9] kullanarak belirliyorlardı ama doğu ya da batı konumları belirlemek söz konusu olduğunda hâlâ önemli yanlışlar yapılıyordu. Çok eski zamanlardan beri bir geminin kat ettiği yolu ancak yaklaşık olarak saptayan ilkel bir yöntem olan parakete[10] hattı kullanılıyordu. Kralın gökbilimcisi Maskeleyne, ayın gözlemi için yeni bir yöntem geliştirmiş, Cook'un

9) Sekstan (fr. *sextant*): bir yıldızın ufuk üstündeki açısını ve geminin bulunduğu noktayı belirlemeye yarayan alet. Dörtlük aracı (fr. *quadrant*): sekstanın öncülü. (ç.n.)

10) Parakete: Eskiden kullanılan, geminin hızını ölçmeye yarayan bir alet. Bir ucu denize atılan tahta parçasına, bir ucu gemiye bağlanan bir iple otuz saniyelik bir ölçüm yapılıp geminin hızı hesaplanıyordu. (ç.n.)

ilk yolculuğunda bu yöntem, yine onun yeni deniz almanağıyla birlikte kullanılınca oldukça kesin sonuçlar vermişti. Ama (Yorkshire kökenli bir başka otodidakt[11] olan) John Harrison, denizde de zamanı tam olarak gösteren ve böylece doğuda ya da batıda geminin birinci boylamdan ne kadar uzakta olduğunu saptamayı sağlayan bir saat yapımı nedeniyle parlamento tarafından verilen bir ödülü almaya çalışmıştı. Saatçi Larunn Kendall, Harrison'ın bulduğu dördüncü saat örneğini yaptı, Cook'un ikinci yolculuğu sırasında "kusursuz rehberimiz" dediği inanılmaz saat buydu. Cook'un deniz haritalarının ve ortaya koyduğu konumların olağanüstü kesinliğinin nedeni, onun kıyaslanmaz bilimsel yeteneği ve bu saatin kullanılmasıdır.

Cook, yolculukları arasındaki kısa ara boyunca, tamamladığı başarılı görevler nedeniyle kendisine duyulan hayranlığın karşılığı olarak biraz para aldı: Kraliyet Bilimler Akademisi, iskorbüt hakkındaki raporunu saygıyla karşıladı; yolculuğunun öyküsü ona geniş bir ün kazandırdı, krala takdim edildi, ona Greenwich yüzer hastanesinin dördüncü kaptanlığı görevi verildi. O sırada kırk yedi yaşındaydı ve uygun bir emeklilikle bir kenara çekilebilirdi. Yaşlı ustası Whitby'ye şöyle dedi: "Kısa bir süre önce güney yarımküre bana neredeyse tümüyle yetiyordu ama şimdi, benim gibi hareketli biri için çok fazla dar olan Greenwich yüzer hastanesinin dar sınırları içine hapis oldum. Bunun iyi bir emeklilik olduğunu, iyi bir gelir getirdiğini kabul etmeliyim. Ama rahatlığımdan ve huzurumdan zevk alabilecek miyim? Buna sadece gelecek yanıt verebilir."

Aslında yeni konutuna yerleşmeye zamanı bile olmadı. Güney Pasifik sorununu çözmekte bu kadar başarılı olduğu için, 1776'da Pasifik'te çok daha eski bir araştırmayı, kuzeybatı geçidi araştırmasını yeniden başlatmak için gönderilmesine karar

11) Otodidakt (fr.autodidacte): Özöğrenimli, kendi kendini yetiştirmiş. (ç.n.)

verildi: Hudson Körfezi ile Kaliforniya'nın kuzeyinde bir yerlerde bulunan bir nokta arasında bir geçit olduğu sanılıyordu. Uzun bir aradan sonra, Elisabeth'in çağdaşlarının yanıtını aradığı bu soru son günlerde yeniden tartışma konusu olmuştu ve parlamento, bu yolculuğu yapacak ilk kaptana dolgun bir ödül verecekti. Kutup denizlerine yapılan birçok yolculuk Atlantik kıyısından başlatılmış ve deniz asteğmeni Nelson bunlardan birine katılmıştı. 1771'de, Hudson Körfezi'nin kuzeybatısında yer alan Kanada bölümünü ilk geçen, Hudson körfezi şirketinden Samuel Hearne'ün katılımı daha önemliydi. Hearne'ün raporuna göre bu geçidin varlığı her ne kadar olasılıktan uzak da olsa, Cook'un, *Resolution* ve *Discovery* gemilerine kumanda ederek, iki yüzyıl önce Drake'in bulmayı başaramadığı Pasifik girişinin araştırılması için gönderilmesine karar verildi. Cook aynı zamanda, 1728-1741 yılları arasında Rus Vitus Behring[12] tarafından keşfedilmiş topraklar ile Sir Francis Drake'in bulduğu Nouvelle Albion[13] (Kaliforniya) arasındaki yerleri araştıracaktı: bu keşifler Behring Boğazı'nın, Aleut Adalarının ve Alaska'nın bir bölümünün varlığını ortaya çıkarmıştı. Ama burada yapılacak şey, takımadaların mı yoksa Kuzey Amerika kıyılarının bir devamının mı söz konusu olduğunun belirlenmesi olacaktı. İspanyolların -kuzeydoğu Alize rüzgarlarıyla gidip, batı rüzgarlarıyla dönerek- Meksika'dan çıkıp Manila yoluyla Filipinlere ulaşıp, çıktıkları noktaya geri dönerken izledikleri yoldan bu yana, Kuzey Pasifik'te yeni hiçbir keşifte bulunulmamıştı. Cook, Tahiti'den Amerika'ya verevlemesine yeni bir yol izlediği için Hawaï adaları grubunu keşfetti ve bunlara Sandwich Adaları adı-

12)Başka kaynaklarda Behring'in Danimarkalı bir kâşif olduğu yazıyor. Rus çarı Büyük Petro'nun hizmetinde çalıştığı için burada Rus olarak belirtilmiş olmalı. (ç.n.)

13)Albion, Büyük Britanya'nın geleneksel adıdır. Nouvelle Albion, Yeni Büyük Britanya anlamına geliyor. (ç.n.)

nı verdi. Kuzey Amerika kıyılarına ulaşan Cook, Behring Boğazı'na kadar bu kıyıları izledi, boğazı geçti ve 70° 44' enleme ulaştı, orada "geçilmez bir buz duvarı" yolunu kesti. Araştırmasına ertesi yıl devam etmek niyetindeydi ama kışı geçirmek için Hawaï'ye döndüğünde, Macellan gibi o da adamlarının güvenliğini sağlamak isterken öldürüldü.

Cook'un kişisel mektuplarından ancak çok azına sahibiz; aslında belki de çok fazla yazmadı. Gazeteler ve çağdaşlarının izlenimleri yoluyla onun kişiliği konusunda ancak bir düşünceye varabiliyoruz. Bana göre Cook'ta en belirgin olan şey isteklerindeki direngenliktir: inat ya da istenç, ne derseniz deyin. Himaye görmesinin ve bundan yararlanmasının bir şans olduğu doğru. Ama bu kadar basit bir aileden gelmiş bir adam, yeteneklerini sergileyebilmesi için böyle bir fırsat verildiğinde, kendisine gösterilen lütfu ancak görevini tam olarak yerine getirerek hak edebilirdi. Bu nedenle aynı baş edilemez direngenlik, son derece büyük güçlükler pahasına, onun görevini sonuna kadar sürdürmesini sağladı. Doğasının başka iki özelliği burada ona yardımcı oldu: bir kâşifin vazgeçemeyeceği olağanüstü ruhsal cesaret ve onu tartışma ve anlaşmazlıklardan kurtaran alçakgönüllülük. Bu nitelik özellikle ilk yolculuğu hakkında bilgi vermek için Donanma Komutanlığına yazdığı mektupta ortaya çıkıyor. Sadece gerçek büyüklüğün ayrılmaz parçası olan alçakgönüllülüğe sahip bir insan bu mektubu yazabilirdi. Zaten mürettebatının ona olan sadakatini sağlayan da sakince kendine güven duyduğu izlenimini vermesidir. Mürettebattan birkaçı kaçmayı denemiştir. Ama Cook'un yolculukları, Bligh'ın birkaç yıl sonra aynı denizlerden yaptığı yolculuklardan daha uzundur; yapılan kıyaslama, Cook'un emrindekilerin onda insancıl duygular bulduklarını ve onun da emrindekilere her zaman güvenebildiğini

bize gösterir.

Cook'u bu denli ilginç bir şef yapan bu niteliklere, onu ideal kâşif yapan nitelikleri de eklemek gerek: açık düşünce, son derece fazla çaba harcama gücü ve coğrafya ile ilgili ayrıntılarda olduğu kadar insanbilimsel gözlemlerde de ortaya çıkan kesinlemelerindeki titiz doğruluk; Cook bu gözlemlere sayfalar ayırmış, onun arkasından gelen tüm araştırmacılar bunların gerçeğe uygunluklarına saygı duymuşlardır. Avrupa'da "iyi vahşi" konusundaki edebiyat uzlaşımının egemen olduğu bir dönemde, Tahiti ve Amitié[14] Adalarındaki düşsel ve romansı toplumların Cook tarafından yapılmış betimlemelerini, XVIII. yüzyılın doğallıktan uzak insanlarının nasıl hayranlıkla karşıladıklarını kolayca anlıyoruz. Günümüzde Cook'un, adaların gelenekleri karşısında yan tutmaktan uzak düşünce biçimi, onların cinsellikteki rahatlıkları, hırsızlık eğilimleri, cenaze töreni âdetleri, belirli dansları -insan kurban etmelerin ve yamyamlığın daha karanlık gizlerinden söz etmesek de- onun anlattıklarını daha değerli kılıyor. Modern insanbilimin anahtar kavramları -totem ve tabu– ilk kez onun anlatılarında dile getirilmişlerdir. Ölümünden elli yıl sonra, Polinezya toplumlarını inceleyen ilk budunbetimci olan Ellis, yaptığı açıklamada "Cook'un, gözlemlediği geleneklerle ilgili yaptığı yorumlarda ve bu geleneklerle bağdaştırdığı nedenlerde yanılma olasılığı bulunsa bile, gördükleri ve duydukları hakkında sunduğu titiz ve eksiksiz raporlarında yaptığı betimlemelerde hiç olmasa da ancak ender olarak aşılmış bir doğruluk vardır" demiştir. Modern bir insanbilimci bu değerlendirmeyi doğrulayacaktır. Cook'un günlüğünde Maorilerin, Fueglerin, Tonga Adası, Tahiti ya da Hawai yerlilerinin ilkel yaşamlarının bir betimlemesi görülecektir, bu, değer taşıyan tek betimlemedir. Çünkü bu halkların o dönemde Avrupa uygarlığıyla hiçbir ilişkisi

14) Dostluk Adaları. (ç.n.)

yoktu. Cook, hem kendinden emin, hem de iyiliksever bir insan izlenimi veriyordu ve adaların şefleriyle ilişkilerini hemen eşit koşullar içinde kuruyordu: ayrıca yurttaşları bu az gülen Kuzeyliye belki de onlardan daha zor güven duyuyorlardı. Ölümünün, ona böyle saygı duyanların elinden olmasındaki trajedi, talihin bir cilvesi gibi görünüyor.

Araştırdığı ülkelerin eksiksiz betimlemelerini yazmak, Cook'tan beklenen görevlerin bir bölümünü oluşturuyordu. O bunu yapmayı, Banks ve Solander gibi bilginlerle öğrendi, onlar Cook'a, mesleğinin ona denizle ilgili sorunlarda kazandırdığı kesinliği yerlilerin yaşamını gözlemlemeye aktarma alışkanlığı kazandırdılar. Rousseau ve yandaşlarının "iyi vahşi" konusundaki sevecen yanılsamalarını paylaşamayacağını da hemen gördü. Örneğin, "Maorilerin kuşkusuz belli bir uygarlık düzeyine ulaşmış oldukları" ama "yabancı halklarla ilişkilerin, onların geleneklerini yeniden oluşturabileceği ve ilkel düşüncelerini geliştirebileceği" gerçeğinin de altını çizer. Aynı zamanda, kapalı bir kutu olan Pasifik'in açılması işi tamamlanır tamamlanmaz, masum adalıların karşılaşacağı kaçınılmaz yazgıyı önceden çok iyi tahmin eder. Cook'a gelince, o, buyruğu altındakileri düzene sokmak için çaba harcar: "Bu ilkel uluslara karşı adamlarım tarafından yapılan en küçük kötülüğü cezalandırmayı her zaman ilke edindim; hırsızlık yapıp ceza görmemeleri, bize onlara karşı aynı biçimde davranma hakkı vermez." Ondan sonra gelen zenci köle tüccarlarının ve korsanların aynı ilkelerden etkilenmiş olmalarını ne kadar isterdik!

Üçüncü yolculuk için kaydını yaptırmış İsviçreli bir denizci olan Zimmermann, Cook hakkında, onun kişiliğini başka hiç kimsenin yapamayacağı kadar iyi aydınlatan, yansız, nesnel bir görüşe sahiptir. Sıradan bir insan olan bu denizci Cook'u "iri, güçlü, ama daha çok katı bir insan" olarak görmüştü. "Koyu

kahverengi saçları vardı ve yüz ifadesi daha çok sertti; öyle tez kızan bir karakteri vardı ki bir subayın ya da bir başka astının en küçük karşı çıkışı onu çok öfkelendirirdi. Uygulamadaki yönergeler ve bunlara bağlı cezalandırmalar konusunda acımasızdı". Düşüncelerini ve duygularını başkalarıyla paylaşmaktan pek hoşlanmazdı ama sırası geldiğinde "mürettebata karşı son derece nazik görünebilirdi". İstediği zaman gerekli sözleri söylemeyi bilirdi. Asla sövmezdi. Gerek kişiliği, gerek alışkanlıkları konusunda kılı kırk yararcasına titizdi. Ölçülü yerdi. Ama "cumartesileri genel olarak çok sevimli görünür ve 'tüm güzel kadınların şerefine' bir bardak punç içerek o günün farklı olduğunu gösterirdi. Korkusuzluk," diyor Zimmerman, "onun ayırt edici özelliklerinden biriydi, bu özellik geminin güvenliğini tehdit eden tüm tehlikeleri sezen neredeyse doğaüstü bir içgüdüyle birleşmişti. Ölüm haberi gemiye ulaştığında gemideki herkes üzgün bir sessizliğe büründü, hepimiz bir babayı yitirdiğimizi hissediyorduk".

Bu büyük insan için bir mezar taşı yazısı aransaydı, Kraliyet Bilimler Akademisi üyesi David Wray tarafından ölümünden çok önce yazılmış bir mektupta bunlardan biri bulunabilirdi: "Alçakgönüllü ve dürüst bir insandı: denizcilerimizin en iyisi olduğunu söyleyecek kadar iyi bir mevkideyim." Bize bıraktığı dev yapıt, Pasifik haritasıdır.

Cook'un yaşamı ve başarılarıyla ilgili çok önemli bir kaynakça vardır. Elimizde onun çok sayıda yaşamöyküsü var ve (bir ciltlik yayınların çoğunun sadece kısaltılmış açıklamalar olmasına karşın) yolculukları herkesin en çok tanıyıp sevdiği keşif anlatıları olmayı sürdürüyor. Bu seçki, onun yapıtı hakkında, daha keşfedilecek yeni dünyalar olduğu, Pasifik Okyanusunun henüz bir atom denemeleri alanı olmadığı bir dönemde onun keşfettiği topraklar, ulaştığı halklar hakkında bir şeyler öğren-

mek isteyenlere seslenmektedir.

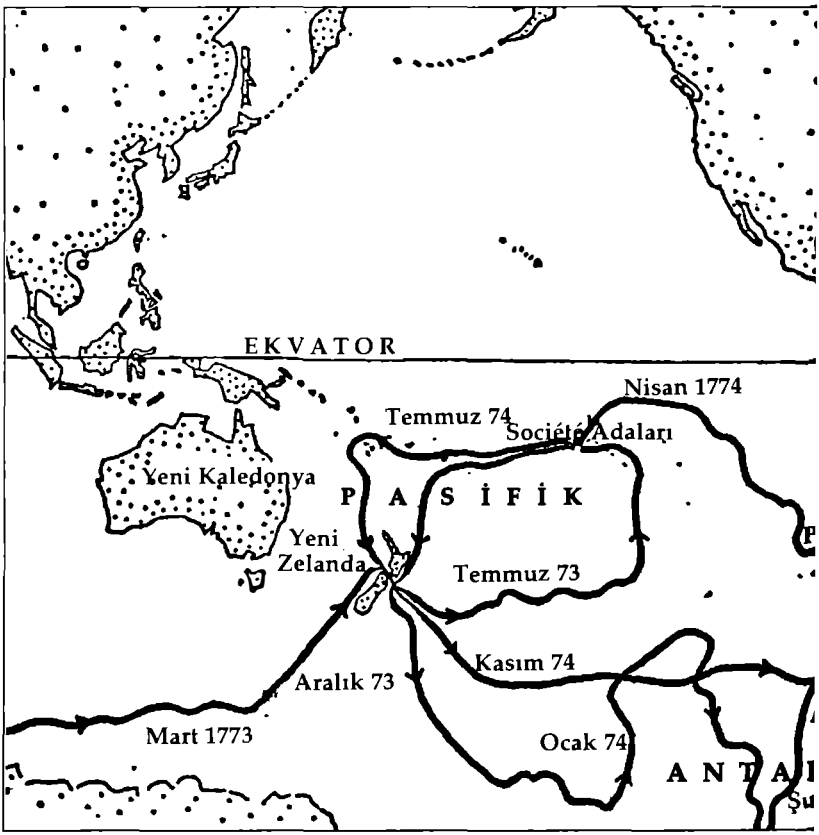
Yayıncı, sistemli bir biçimde yolculukların seyrini ve yerlilerin âdetlerini aydınlatan bölümleri seçmiş ve okuyucuyu binlerce sözcük içeren özgün seyir defterleriyle verilmiş ayrıntı bolluğundan kurtarmıştır. Her bölüm, Cook'un kendi sözcükleriyle olmadığında, onun en eski ya da en iyi yayıncısının sözcükleriyle oluşturulmuştur. Her bölümün başlangıcını belirleyen tarihler arasında çok kesinti yapılmış, bunun dışında, kesintiler belirtilmedikçe, ne kesinti ne de metin değişikliği yapılmıştır. Özgün metnin yazımı günümüz yazımına çevrilmiştir.

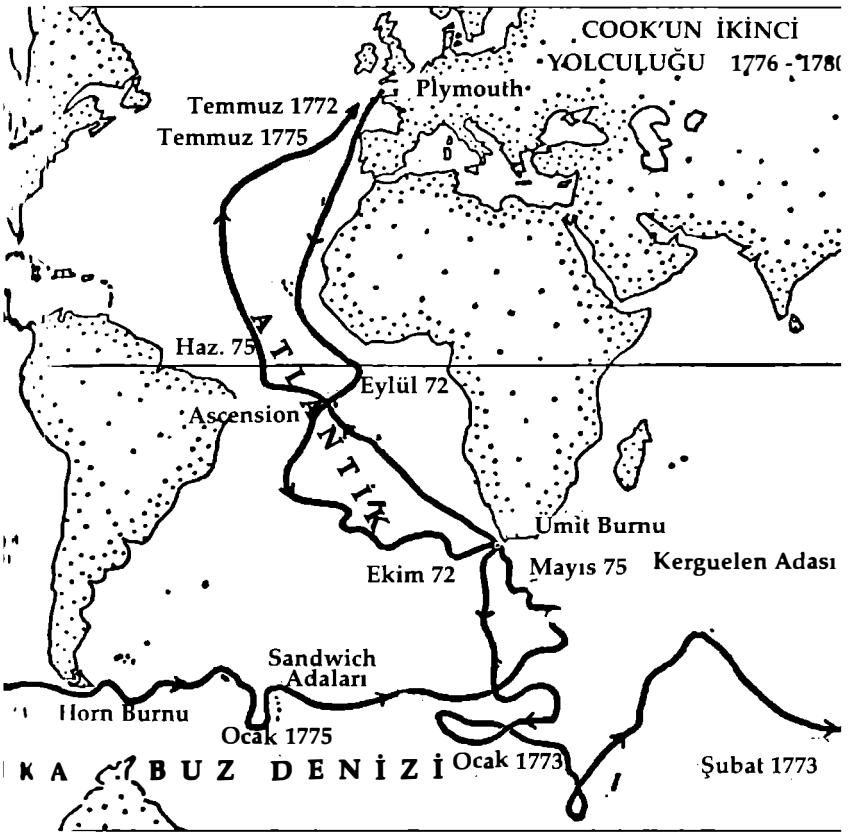
Birinci yolculuk için benimsenen metin, Cook'un, Amiral W. J. L. Wharton tarafından 1893'te yayınlanmış aslına uygun seyir defterinin metnidir. Bu seyir defterinin 1773 yılında doktor J. Hawkesworth'a borçlu olduğumuz resmi bir değişkesi vardı; çünkü o dönemde (doktor Johnson'ın döneminde) Cook'un kişisel biçemi bir denizcinin biçemi olduğu için yayına uygun görülmemişti. Bu basım çoğu zaman sanki bu değişke kabul edilen tek metinmiş gibi yeniden basılmaktadır. Ama uygulamada Hawskesworth, Cook'un ve Banks'in seyir defterlerinin bir karışımını yapmış ve hem birinin, hem öbürünün ahlaksal düşüncelerini kendi kafasında öylesine birbirine karıştırmıştır ki, okuyucu hiçbir zaman Cook'u mu, Banks'i mi yoksa Hawkesworth'u mu okuduğunu anlayamaz. O dönemde kitap iyi satmış ama kuşkuculuğu nedeniyle inançlı insanlar tarafından, yanlışları nedeniyle de bilim adamları tarafından çok sert biçimde eleştirilmiştir.

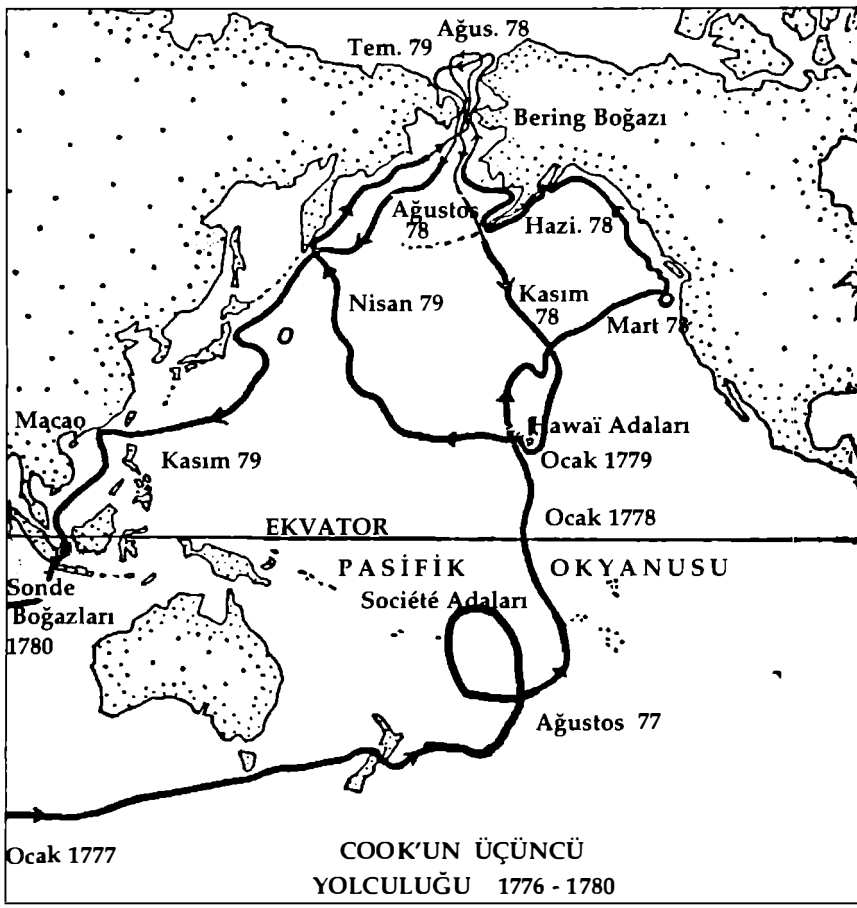
İkinci ve üçüncü yolculukların anlatıları, 1821'de basılmış yedi ciltlik bir basımın III. ve IV. ciltlerine alınmıştır; bunlar 1777 ve 1784 yıllarında basılan resmi, sekiz sayfalık, dört yapraklı formaların yeniden basımlarıdır. Bu yolculuklarla ilgili Cook'un tuttuğu seyir defterleri, piskoposluk kurulu üyesi John

Douglas tarafından basılmıştır, o da genel olarak özgün metni, bugün Ulusal Denizcilik müzesinde bulunan ikinci yolculuğun elyazması seyir defterindeki bazı bölümleri karşılaştırarak anlayabildiğimiz gibi, "aslına sadık kalarak" izlemiştir. Cook bu değişkeden son derece hoşnuttu: "Şunları söyleyebilirim: bu metin, benim yolculuk boyunca yazdığım anlatının ta kendisidir." Başlıklarda adı geçmemesine karşın Douglas, son yolculuğun seyir defteri için de aynı yöntemi izledi; Cook'un ölümünden bir ay önce başlayan ve gemilerin dönmesiyle sona eren sonuç bölümü, Kaptan King tarafından yazılmıştır, bu öykü özgün basımın son cildini oluşturur.

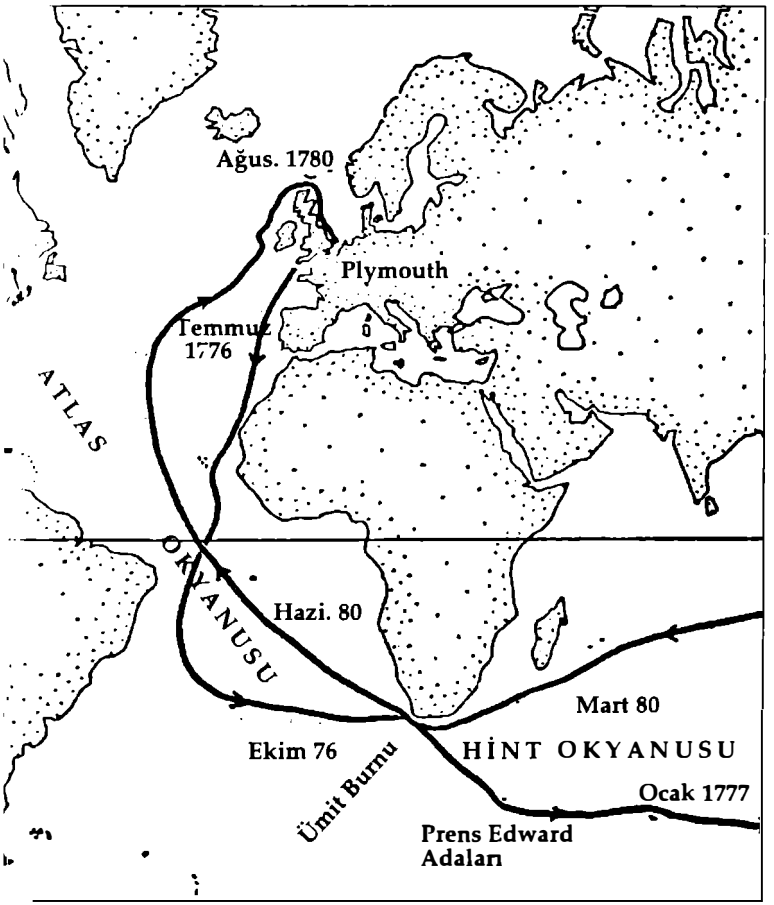
Christopher Lloyd

EKVATOR
Nisan 1774
Temmuz 74
Société Adaları
Yeni Kaledonya
P A S İ F İ K
Yeni
Zelanda
Temmuz 73
Kasım 74
Aralık 73
Mart 1773
Ocak 74
A N T A

COOK'UN İKİNCİ
YOLCULUĞU 1776 - 178
Plymouth
Temmuz 1772
Temmuz 1775
Haz. 75
Eylül 72
Ascension
ATLANTİK
Ümit Burnu
Ekim 72
Mayıs 75
Kerguelen Adası
Sandwich
Adaları
Horn Burnu
Ocak 1775
BUZ DENİZİ
Ocak 1773
Şubat 1773

COOK'UN ÜÇÜNCÜ YOLCULUĞU 1776 - 1780

Ağus. 1780
Plymouth
Temmuz
1776
ATLAS
OKYANUSU
Hazi. 80
Mart 80
Ekim 76
HİNT OKYANUSU
Ümit Burnu
Ocak 1777
Prens Edward
Adaları

YAPITI İNGİLİZCEDEN FRANSIZCAYA ÇEVİREN GABRİELLE RİVES'İN UYARISI

Fransa'da en son 1772 ve 1819 yılları arasında Hawkesworth basımına –ya da piskoposluk kurulu üyesi Douglas'ın basımına– göre yayınlanmış, bazıları 1877 ve 1887'de yeniden basılmış on kadar çeviri var. O zamandan bu yana başka çeviri yapılmamış. Bu çeviri Cook'un aslına uygun metnine göre yapılmış tek çeviridir.

Okuyacağınız bölümlerin içinden alındığı *Cook'un Yolculuklarının Öyküleri*, Cook tarafından 1768- 1780 yılları arasında kaleme alınmıştır. Bu on iki yıl boyunca, yazarın biçemi ve anlatım olanakları hissedilir biçimde değişikliğe uğramış, giderek daha düzgün bir biçim almaya başlamıştır. Çevirmen bu evrimi, Fransız okuyucuyu büyük denizcinin kişiliğinin bu yanına duyarlı kılabilmek amacıyla, olabildiği kadar sadık bir biçimde yansıtmaya çalışmıştır. İngilizce aslının karşılığı olan günlük konuşma dilinde kullanılan ya da pek doğru olmayan bir tümceyi çevirmekte duraksamadık.

Cook tarafından kullanılmış, (o zamandan bu yana benim-

senmiş fonetik yazıma göre değil) duyduğu gibi, zamanının İngilizce yazımını izleyerek yazılmış yerlilere ait adlar ve sözcükler, karşılıkları olan Fransızca yazımla Fransızca olarak verilmiştir.

Bu yeni basımda, Christopher Lloyd'un tüm notlarını koruduk.

G.R.

BİRİNCİ YOLCULUK

1. İNGİLTERE'DEN TAHİTİ'YE YOLCULUK (1768-1769)

İngiltere'den Pasifik'e, Horn Burnundan geçerek yapılan yolculuk –Fuegler– Tahiti'ye varış –Venüs'ün geçişi– Adalıların gelenekleri ve görenekleri.

27 Mayıs – 29 Temmuz. Sabah saat on birde flamayı çektim ve bu ayın 25'inde almış olduğum görev gereği, Deptford Yard havuzunda demir atmış olan geminin kumandasını aldım. O günden 21 Temmuz'a kadar gemiyi donatmak, araç gereç, yiyecek, vb. yüklemekle uğraştık. Aynı gün Deptford'dan demir aldık, Gallions Reach'e demir attık ve orada ayın 30'una kadar kaldık. Konakladığımız süre içindeki günlük olaylar, Deptford'da olduğu gibi burada da, seyir defterinde yer almaktadır ve bu notlarda sıradan olaylar dışında hiçbir şey bulunmadığı için bunları bu öykünün içine katmayı yararlı bulmadık.

30 Temmuz - 7 Ağustos. 30 Temmuz Cumartesi günü Gallions'tan demir aldık, nehirden aşağı indik ve aynı gün Gravesend'a demir attık. Ertesi gün demir aldık ve öğlen halatları kü-

çük kanalın şamandırasına volta ettik[15]. 3 Ağustos Çarşamba günü Downs'ta dokuz kulaçlık suda demir attık; Deal Castle kuzeybatı kerte[16] batımızda kaldı. Ayın 7'si Pazar günü gemiye geldim, kılavuza yol verdim ve ertesi gün Plymouth'a doğru yola çıktım.

26 Ekim. Bulutlu bir gün, önce hafif bir rüzgar sonra ılık bir meltem esiyor. Yapılan gözlemler ekvator çizgisinin güneyine geçmiş olduğumuzdan kuşku duymamamız gerektiğini gösteriyor ve bu konuda tüm uluslar arasında geçerli olan tören de unutulamaz. Ellerinde deniz haritası ile, ekvator çizgisini ilk kez geçmediklerini kanıtlayamayan herkes-ki bunlar çoğunluktu- bir şişe rom parası vermek ya da ekvator çizgisinde vaftiz edilmek (denize atılmak) zorundaydı; adamlarımızın birçoğu vaftizi yeğlediği, hava da buna uygun olduğu için, bu tören içlerinden yirmi ya da otuz kişiye uygulandı, bu da diğerleri için büyük bir eğlence oldu.[17]

---

15)Bir halatı koç boynuzu ya da babaya dolayarak sabitlemek. (ç.n.)

16)Kerte: 11° 15' lık 32 parçaya bölünmüş olan pusula kartının bir parçasına verilen ad. Yarım kerte 5° 37,5', çeyrek kerte 2° 48,75' dır. Günümüzde kertenin yerini her çeyreğin 90 eş parçaya bölünmesi ile elde edilen derece almıştır. (ç.n.)

17)Cook da o zamana dek ekvator çizgisini hiç geçmemiş olmasına karşın, gemideki konumu onu vaftiz edilmekten bağışık tuttu. İşte Banks'ın anlatısı: "Öğlen yemek saatine doğru odaya, bir liste getirildi, bu listede ne bir muço, ne bir köpek ne de bir kedi adı eksikti, listenin yanına tüm mürettebat tarafından imzalanmış, o zamana dek ekvator çizgisini geçmemiş kişilerin adlarının bir araya getirilmesi için izin isteyen bir dilekçe iliştirilmişti. İzin hemen verildi ve herkes güverteye çağrıldı, daha önce bu çizgiyi geçmiş bir yüzbaşı herkesi sırasıyla sorguya çekti ve iki liste yaptı: dalması gerekenlerin ve bundan bağışık olanların listeleri. Kaptan Cook ve Doktor Solander yeni listedeydiler. Hizmetkarlarım ve köpeklerimle birlikte ben de bu listede olduğumdan, dalmaktan kurtulabilmek, onları da dalmaya zorlamalarından kolayca vazgeçirebilmek için yeteri kadar konyak ve içki vermek zorunda kaldım. Birçok denizci dört günlük şarap hakkından vazgeçmek yerine -bedel böyle saptanmıştı- dalmayı yeğlediler; muçolara gelince, onlar doğal olarak dalmaktan hiç kaçamadılar, sonuçta vaftize boyun eğmek zorunda olanlar toplam yirmi bir kişiydi..

16 Ocak. Sık sık kar ve yağmur yağışı ile serin güney ve güneybatı meltemleri. Öğleden sonra saat ikide, derinliği dokuz kulaç, dibi kumlu ve çamurlu Bon-Succès Körfezine[18] demir attık. Körfezin güney ucu bizim güneydoğumuzda, kuzey ucu doğu-kuzeydoğumuzda kalıyordu. Kıyının geri kalanından söz edeceğim zaman bu körfezi betimleyeceğim. Şalopaları[19] denize indirdik ve yedek demirleri atıp halatları volta ettik. Bu sırada ben, Mösyö Banks ve Doktor Solander ile, gemiye tatlı su sağlamak ve kıyıda, körfezin içinde toplanmış otuz-kırk kadar yerli ile konuşmak için karaya çıktım. Bizim gelişimize korkmaktan ya da şaşırmaktan o kadar uzaktılar ki içlerinden üç kişi en ufak bir duraksama geçirmeden gemiye geldi. Boyları ortalamanın biraz üzerinde, derileri koyu bakır rengi, saçları uzun; bedenlerinin üzerine genellikle kırmızı ve siyah boyayla çizgiler çiziyorlar. Giysileri topu topu bir gamak ya da fok balığı derisinden oluşuyor, deriyi hayvanın üstünden çıkardıkları haliyle kullanıyorlar.

Kulübeleri arı kovanı örneğine göre yapılmış, ocaklarını koydukları yanı açık bırakmışlar. Bu kulübeler, küçük kazıklardan yapılmış, üstleri ağaç dallarıyla, uzun otlarla vb. örtülmüş, öyle ki ne rüzgara ya da dona karşı, ne de yağmura ya da kara karşı bir barınak olabilirler. Buradan, bu yerlilerin ait oldukları ırkın dayanıklı olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Özellikle midye gibi deniz

18) Cook, Rio'ya geçtikten sonra, aldığı yönergelere uygun olarak, (Estados Adası ve Ateş Toprakları arasında bulunan) Le Maire [Hollandalı denizci. 1616'da Schouten ile birlikle Ateş Toprakları ve Estados Adası arasında bulunan ve bugün kendi adını taşıyan boğazı keşfetti. (ç.n.)] Boğazları ve Horn [Le Maire'in gemisinin adıdır. (ç.n.)] burnu yoluyla Pasifik'e yöneldi.Yerlilerle ilk karşılaşması, topları yerlerine yerleştirmek ve ilerideki geçiş için diğer hazırlıkları yapmak amacıyla durduğu boğazlarda, Bon-Succès körfezinde oldu.
Bougainville bir yıl önce Macellan Boğazından geçmiş ve Fuegleri (Ateş Toprakları sakinleri. ç.n.) "iğrenç ve kaba" bulmuştu ve "çok çirkin kadınlarının dayanılmaz kokularından" yakınmıştı. Darwin, daha sonra Cook'un yorumunu yineledi: "İnsan türünün en geri kalmışlarının, dünyanın bu ucunda bulunduğunu sanıyorum."

19) Şalopa: (fr. *chaloupe*) Güvertesiz ve kürekli küçük tekne.

ürünleri ile besleniyorlar, bunları kıyı boyunca kayaların üzerinden topluyorlar: bu iş kadınlara bırakılmış gibi görünüyor. Silah olarak son derece özenle yapılmış yayları ve okları var. Oklarının bazıları camlarla, bazıları da çakmak taşı (sileks) ile tırtıklı hale getirilmiş, ellerinde bunlardan birçok parçayı, yüzük, düğme, kumaş ya da çarşaf gibi başka Avrupa işi nesnelerle birlikte gördük; bu da bana göre onların zaman zaman kuzeye doğru yolculuk yaptıklarını kanıtlıyor, çünkü uzun yıllardır hiçbir geminin bu yörelere geldiği bilinmiyor. Üstelik, bizim ateşli silahlarımızı görünce hiç şaşırmadılar, tam tersine, fokların ya da oradan geçen kuşların üstüne ateş etmemizi işaret ederek, bunların nasıl kullanılacağını bildiklerini gösterdiler. Onları su üstünde taşımaya yarayacak ne bir sandal ne de buna benzer hiçbir şey gördük. Genci yaşlısı, hepsinin sayısı kırkla altmış arasında, kadınların sayısı erkeklerden daha az. Kırmızı olan her şeyi çok seviyorlar ve onlara tüm verebildiklerimiz arasında en çok değer veriyor gibi göründükleri şeyler incik boncuklar; kadın olsun erkek olsun hepsinin boynunda deniz kabuğundan ya da küçük kemik parçalarından yapılmış bir kolye var. Sert hiçbir içkiyi tatmak istemediler, yemeklerimizi de hiç beğenmemiş gibiydiler. Şeflerinin olup olmadığını ya da herhangi bir yönetim biçimlerinin bulunup bulunmadığını anlayamadık. Midye toplamak için kullandıkları sepetler ya da çantalar dışında gerekli ya da yararlı en küçük bir kap kacakları yok. Kısacası, bunlar kuşkusuz günümüzde yeryüzünde bulunan en yoksul insanlar. Körfezin güney kıyısında gemiye odun ve su ikmali yapmak için en elverişli yeri bulduktan sonra sabah işe koyulduk ve Mösyö Banks, başka birkaç kişiyle birlikte bitki vb. toplamak için ülkenin iç kısımlarına doğru ilerledi.[20]

20) Banks, Solander ve onların hizmetkarlarından oluşan bu grup yakındaki bir dağa çıktı, orada az kalsın soğuktan ölüyorlardı. Gerçekten de zenci hizmetkarlardan ikisi burada öldü.

25 Ocak. Bu burun[21] oldukça yüksek; dik ve sarp kayalardan oluşmuş, yakınında su yüzeyinin üstünde çok yüksek başka kayalar da bulunuyor, 55° 53′ güney ve güneybatı enlemde yer alıyor, Le Maire Boğazına yirmi altı fersah uzaklıkta, gemideki birkaç subay burasını Horn Burnu sandı. Ama ben böyle düşünmüyordum, bunun için de haklı nedenlerim vardı çünkü güneyde, üç-dört fersah uzakta çok yüksek yuvarlak küçük bir tepesi olan bir ada gibi görünen topraklar fark ediyorduk: Horn Burnu sandığım yer burası, çünkü yaklaşık üç-dört fersah gittikten sonra çeyrek saat kadar hava aydınlandı; o zaman batı-güneybatıdan karaya yöneldik ama güneyde ya da batıda başka hiçbir kara görünmediği için buranın Horn Burnu olması gerektiği sonucuna vardık. Yine de burası ya bir ada ya Hermite Adalarının güney ucunun bir bölümü ya da tam olarak seçemesem de aslında Ateş Topraklarının bir bölümü olabilir. Zaten bunun yolculuk için pek önemi yok: sadece buranın Ateş Topraklarının en güney ucu mu yoksa yakın bir kara mı olduğunu saptamak istemiştim; ama yoğun bir sis vardı, bu da benim bu konudaki merakımı gidermemi engelledi. Ama bu yerin boylamına ve yukarıda açıkladığım başka nedenlere göre, buranın, 55° 53′ güney enlem, Greenwich meridyenine göre, 68° 13′ batı boylamda bulunan Horn Burnu olması gerektiğini düşünüyorum. Karadan ayrıldığımızın ertesi günü yapılmış Güneş ve Ay gözlemlerinden çıkan sonuçların ortalaması, birbirine uzaklığı göz önüne alındığında, Le Maire Boğazlarında yapılmış olan ve kesin doğruluğunu pekiştiren araçlarla saptadığım gözlemlerin sonuçlarıyla birbirini tutuyor.

21) Horn Burnu yakınında. İlk denizciler, bu yöredeki çok güçlü akıntı nedeniyle, Cap Burnunun boylamını belirlemekte çok güçlükle karşılaştılar. Burnun konumu aslında 58′ güney, 67° 16′ batıdadır. Yirmi dokuz yıl önce, komodor Anson, boylamın 350 mil farklı olduğunu düşününce çok erken kuzeye döndü ve batmaktan zor kurtuldu. Cook, Ateş Topraklarının çevresini dolaşmak için otuz üç gün harcadı oysa bunu Macellan Boğazından geçerek yapmak için üç ay gerekirdi.

4 Nisan. Serin ve düzenli Alize rüzgarları, hava açık. Sabah saat onda, güneyde, üç-dört fersah uzakta karayı gördük. Hemen hızla oraya doğru yol aldık ve kısa bir süre sonra oval biçimde, çevresi yaklaşık iki fersah olan, ortasında bir lagün[22] bulunan bir ada bulduk, buraya verdiğim Lagon Adası adı buradan geldi.[23] Bu küçük gölü çevreleyen toprağın sınırları birçok yerde, özellikle bir kaya katmanından ibaret olan güney kıyısında, çok alçak ve dar: kuzey kıyısında birbirinden ayrı üç yerde de aynı, öyle ki kara ağaçlarla kaplı birçok adadan oluşmuş gibi görünüyor. Adanın ucunda, yüksek bir kule gibi görünen büyük bir ağaç var; adanın hemen hemen ortasında, iki hindistancevizi ağacı tüm diğer ağaçların boyunu aşıyor ve yaklaşınca bu ağaçların küçük bir eve benzediği görülüyor. Bu adanın kuzey kıyısına bir mil yaklaştık ve iskandil yüz otuz kulaca indiği halde dibi bulamadık; çevrede demir atacak bir yer yok gibiydi. Çoğu erkek birçok ada sakini gördük, geminin karşısında, ellerinde mızraklarla, bizim karaya çıkmamızı sanki engellemek istiyorlarmış gibi, kıyı boyunca geziniyorlardı. Hepsi çıplaktı, üzerlerinde sadece belden aşağısını örten çok dar bir peştamal vardı; koyu bakır rengi derileri, siyah uzun saçları vardı ama biz adadan ayrılırken, birkaçının bir giysiye sarındığını gördük; ormanın kıyısında, onlardan bir-iki tanesini beyazlar giymiş olarak gördük. Bunların kadın olduğunu düşündük.

13 Nisan. Hava önce bulutlu, bora ve sağanak yağmurlu; daha sonra hava açık, hafif ve serin esintili. Öğleden sonra saat dörtte, Royal Körfezinin kuzeydoğu burnu, batı yarım kerte kuzeyimizde kaldı; bütün gece hafif yelken açarak ilerledik ve iskandil ata-

22) Lagün: Denizkulağı. Bir kıyı şeridiyle denizden ayrılan, denizle az da olsa bağlantılı, değişken tuzlulukta su kütlesi. (ç.n.)
23) Lagon Adası: Vahitahi: Bas ya da Touamotou takımadalarında bulunan adalardan biridir. Horn Burnundan bu yana görülen ilk kara parçasıdır.

rak, kıyıdan iki-üç mil uzakta, yirmi iki kulaçtan on iki kulaca kadar derinliği olan bir yer bulduk. Sabah saat beşte gemi körfezde yol almaya başladı, saat yedide, on üç kulaçta demir attık.[24] Hastaların listesinde çok az kişinin adı vardı ve hepsi de hafif vakalardı. Mürettebat, lahana yemeği, et suyu tabletleri ve malt sayesinde genelde çok sağlıklıydı; adamlara sığır eti verildiği günlerde yanına bir de lahana yemeği ekleniyordu, et suyu ise *banyan*[25] günlerinde veriliyordu. Malt ile bira yapılıyordu ve doktor en küçük bir iskorbüt belirtisi gösteren herkese istediği kadar bira veriyordu. Bu yolla ve doktor Mösyö Monkhouse'ın dikkati ve bakımı sayesinde bu hastalığın gemi içinde yerleşmesi engellendi. Adamlar başlangıçta, ben bunu âdet haline getirinceye kadar, lahana yemek istemiyorlardı; ben bu âdeti denizcilerle hiçbir zaman başarısız olduğunu görmediğim bir yöntemle yerleştirdim; yöntem şuydu: her gün kamaradaki sofra için biraz lahana pişirttim, ayrım yapmaksızın tüm subayları, yemeğe çağırdım, onları lahanadan istedikleri kadar yemekte ya da hiç yememekte özgür bıraktım: bir hafta olmadan gemideki her adama tayın olarak bu yemekten vermek gerekti; çünkü genelde denizcilerin huyu ve eğilimi böyledir: onlara alıştıkları dışında ne verirseniz verin, onların iyiliği için bile olsa, kabul ettiremezsiniz; sadece "bunu icat edene" karşı acı acı yakınmalar duyarsınız. Ama üstlerinin bu yiyeceğe değer verdiklerini gördükleri anda bu yiyecek dünyanın en iyi yiyeceği olur ve

24) *Endeavour,* Tahiti'nin kuzeyinde Matavaï Körfezinde demir attı. Venüs Kalesi bu noktanın biraz doğusuna kurulmuştu. Wallis, *Dolphin* gemisi ile (deniz binbaşısı Mösyö Gare, astsubay başçavuş Molyneux ve daha başkaları bu kalede görev yapmıştı), ada 17 Haziran 1767'de keşfedildiğinde başka bir körfezde demir atmıştı ve o güne dek Otahiti denen adaya George Adası adını vermişti. 4 Haziran 1768'de, Bougainville, (iskorbüt hastası kırk dört adamı ile) burayı ele geçirmiş ve Nouvelle-Cythère adını vermişti. *Endeavour* denizde yüz yirmi yedi gün geçirmiş olmasına karşın çok az iskorbüt vakası ortaya çıktı. Banks de bu hastalığa yakalanan birkaç kişinin içindeydi ve kendi kişisel erzakındaki limon suyuyla tedavi olarak iyileşti.

25) Yani et yenmeyen günlerde.

yemeği bulan da saygı görür. Doğu rüzgarları.

Yukarıda belirttiğim gibi, Royal Körfezine demir atar atmaz, çok sayıda yerli, sandallarıyla gemiye yaklaştılar ve çok önem veriyor göründükleri hindistancevizi gibi şeyler getirdiler. Yerlilerin arasında *Dolphin* gemisiyle buraya daha önce gelmiş beylerimizden birinin tanıdığı ve bize sık sık onlara çok yararlı olmuş olduğunu söylediği Ahouhaa adlı yaşlı bir adam vardı. Bu adamı gemiye çıkarttım ve fırsat düştüğünde bize hizmet edebileceği düşüncesiyle onu önemli bir kişinin hak ettiği gibi karşıladım. Burada konaklamamızın çok kısa süreli olmayacağı önceden kestirilebileceği için yerlilerle ilişkilerimizin belli bir kurala göre yürütülmesini, bunun herkesin keyfine göre olmamasını çok gerekli görüyordum; çünkü böyle bir davranış yerlilerle aramızda karışıklık ve çatışma doğurabilir ve değiş tokuş edeceğimiz malların değerini, önemle korumamız gereken değerini kaçınılmaz olarak düşürürdü. Bu sakıncaları ortadan kaldırmak amacıyla aşağıdaki kurallara uyulması emrini verdim:

Majestelerinin üç direkli gemisi *l'Endeavour*'da yolculuk eden ya da mürettebatta bulunan kim olursa olsun, George Adası sakinleri ile doğru ve düzgün bir erzak alış verişi yapabilmek amacıyla uyması gereken kurallar:

1. Yerlilerle dostluk kurmak için tüm dürüst yollarla çaba göstermek ve onlarla ilişkilerde her zaman insanca davranmak.

2. Bu amaçla seçilmiş bir ya da birçok kişi yerlilerle her tür erzak, meyve ve diğer toprak ürünleri için görüşme yapmakla yükümlü olacak ve benim iznim olmadıkça, belirlenmiş görevliler dışında gemideki hiçbir subay, tayfa ya da başka bir kişi, hiçbir biçimde erzak, meyve ve diğer toprak ürünleri konusunda görüşme yapmayacak ya da yapmayı önermeyecektir.

3. Kim olursa olsun, karada hangi görevle bulunursa bulunsun herkes bu kurallara kesinlikle uyacaktır; eğer ihmal nedeniyle biri, aletlerinin ya da silahlarının herhangi birini yitirir ya da çaldırırsa, bu durumlarda yapılan denizcilik uygulamalarına göre, bunun tüm değeri kadar para ücretinden kesilecek ve hemen ardından, yaptığı yanlışla orantılı olarak bir ceza görecektir.

4. Aynı ceza, geminin deposundan gelen ne olursa olsun, ne tür olursa olsun bir şey çalarken ya da çalmaya kalkışırken yakalanan herkese uygulanacaktır.

5. Hiçbir demir ya da demirden olan hiçbir şey, hiçbir tür kumaş, yararlı ya da gerekli hiçbir başka eşya, yiyecek maddeleri dışında hiçbir şeyle takas edilemez.

J.C.

Gemi güvenlikte olur olmaz, Mösyö Banks ve diğer beyler eşliğinde silahlı bir müfrezeyle kıyıya çıktım; beraberimizde Ahouhaa'yı da götürdük, o bize *Dolphin*'in su yedeklediği yeri gösterdi ve işaretlerle bu toprağa yerleşebileceğimizi anlattı ama burası bizim amaçlarımıza uygun değildi. Yerlilerin hiçbiri bizim karaya çıkmamıza en küçük bir karşıtlık göstermedi, tam tersine olabilecek tüm dostluk ve saygı gösterileriyle yanımıza geldiler. Bundan sonra ormanda bir tur attık, sonra da gemiye döndük. Ada sakinlerinin çok kalabalık olmadığını gördük ve içlerinden birçoğunun biz körfeze gelince evlerini bırakıp çıktıklarını düşündük.

14 Nisan. Bu sabah geminin çevresinde çok sayıda sandal gördük; çoğu batıdan geliyordu ve sadece hindistancevizi gibi şeyler getirmişlerdi. Gemimize, birçok yerliyle birlikte şefleri gibi

görünen iki yerli geldi çünkü bu insanları geminin dışında tutmak zor bir işti; ama ellerine geçen her şeyi çalmalarını engellemek daha da zordu: bu konuda şaşılacak derecede ustalar. İki şefin her birine birer küçük balta armağan ettim, buna çok fazla değer veriyor gibi görünüyorlardı. Bu adamların bir kısmından kurtulur kurtulmaz iki filika aldım ve batıya yöneldim; tüm subaylar benimle gelmişlerdi. Amacım daha uygun küçük bir liman olup olmadığını görmek ve yerlilerin eğilimlerini yoklamaktı, sözünü ettiğim iki şef de bizimle beraberdi. Karaya çıktığımız ilk yer nehir ağzında doğal küçük bir liman olan, (Kaptan Wallis'in adlandırdığı gibi) Grand Canot'da bulunuyordu; yerliler kalabalık bir halde çevremizde toplandılar ve davranışları, ceplerimizi boşaltmaktaki son derece doğal eğilimleri dışında, isteyebileceğimiz kadar dostça görünüyordu. Bir şefe götürüldük, diğerlerinden ayırabilmek için ona Herkül adını verdik. Bir süre onunla birlikte kaldıktan ve çevremizdekilere birkaç armağan dağıttıktan sonra ilerlemeye devam ettik ve daha sonra Lycurgue adını vereceğim bir şefin karşısına geldik. Çok konuksever olan bu adam bizi haşlanmış balık ve hindistancevizi ile karşıladı, gereksinimlerimizle ilgilendi ve bize ceplerimize dikkat etmemizi salık verdi çünkü çevremizde büyük bir kalabalık toplanmıştı.

Tüm önlemlerimize karşın Doktor Solander'ın ve Doktor Monkhouse'ın cepleri yoklandı: birinin tek dürbünü, öbürünün enfiye kutusu elinden gitti. Lycurgue, bu çalıntıları öğrenir öğrenmez bir anda yardımcılarını dağıttı, bunun için kullandığı yöntem, yolunun üstünde bulunan ilk nesneyi yakalayıp insanların üstüne fırlatmaktı; zamanında kenara kaçmayı başarabilen kadın ya da erkeğe ne mutlu. Lycurgue bu olup bitene çok kızmış göründü ve karşılık olarak bize evinde bulunan her şeyi sundu; ama biz hiçbir şeyi kabul etmeyip reddettik ve ona sadece bizden çalınanların geri verilmesini istediğimizi işaret ettik.

Lycurgue daha önceden adamlarını bunları aramaya göndermişti ve çalınanların bize geri verilmesi çok zaman almadı. Gittiğimiz her yerde çok sayıda yerli bulduk ve anlayabildiğimiz kadarıyla, çok barışçıl eğilimler içinde gibi görünüyorlardı. Akşam saat altıya doğru, küçük gezimizden çok hoşnut kalarak gemiye döndük.

15 Nisan. Gün boyu doğu rüzgarı; gece karadan gelen hafif bir esinti; burada hava güzel olduğunda günün büyük bir bölümünde her zaman Alize rüzgarları estiğini, gece boyunca da havanın sakin olduğunu ya da güneydeki karadan hafif esintiler geldiğini düşünmekte haklı olduğum için ancak hava ve rüzgar bu kuralın dışına çıktığında bunlardan söz edeceğim. Bu sabah, dün gördüğümüz şeflerden birçoğu gemiye geldi ve domuz, ekmekağacının meyveleri gibi şeyler getirdiler, biz de bunlara karşılık onlara küçük baltalar, bezler ve değer verdikleri başka eşyalar verdik. Dün ardına düştüğümüz çeşitli amaçlara şu anda içinde bulunduğumuz konumdan daha iyi uyanını bulamadığımız için körfezin kuzeydoğu bölümünde, üzerinde savunmamız için küçük bir kale yapmak amacıyla, Venüs'ün geçişini gözlemlemek için elverişli durumda ve aynı zamanda toplarımızın atış alanında olan bir yer belirlemeye karar verdim. Bu nedenle Mösyö Banks, doktor Solander ve Mösyö Green ile beraber, bir müfreze askerle karaya çıktım. Yanımıza Mösyö Banks'in çadırlarından birini aldık, en uygun yeri saptadıktan sonra çadırı kurduk ve yerleşmeyi düşündüğümüz alanın sınırlarını belirledik. Bu sırada çok sayıda yerli çevremizde toplanmıştı, bizi seyretmekten başka amaçları yok gibi görünüyordu çünkü içlerinden hiçbirinin ne saldırı ne de savunma silahı yoktu. Şefleri gibi görünen biri ve yaşlı Ahouhaa dışında hiçbirinin, belirlediğim sınırlar içine girmesine izin vermedim. Bu iki ada-

ma, elimizden geldiğince, bu toprak parçasını üzerinde birkaç gece uyumak için istediğimizi ve ondan sonra gideceğimizi anlatmaya çalıştık. Bizi anladıkları çok kesin değildi ama yaptığımız şey içlerinden birinin bile hoşuna gitmemiş gibi görünmüyordu. Üzerine yerleştiğimiz toprak parçasının onların hiçbir işine yaramadığı doğruydu; çünkü burası körfezin kıyısını kaplayan kumsalın bir bölümünü oluşturuyordu ve onların oturdukları hiçbir evin yakınında değildi. Gün, artık başka hiçbir şey yapamayacak kadar ilerlediği için çadırı korumak amacıyla bir müfrezeyi bir astsubayla birlikte orada bıraktık ve başka bir takımla ormanda dolaşmaya çıktık.

Yerlilerin çoğu bizimle geldi: tam nehri geçerken Mösyö Banks ateş etti ve bir atışta üç ördek birden vurdu, bu yerlileri o kadar şaşırttı ki içlerinden çoğu sanki kendilerine ateş edilmiş gibi yerlere kapandılar. Bu olayın şöyle ya da böyle yararlı olduğunu umut ediyordum. Ama olaylar beni haklı çıkarmadı. Çadırlardan uzaklaştıktan kısa bir süre sonra, çevremizdeki yerlilerin sayısı artmaya başladı ve içlerinden daha yürekli biri bir nöbetçiyi iterek düşürdü, bir kez daha vurarak elinden tüfeğini aldı ve kaçtı, öbür yerliler de onu izledi. Bunun üzerine subay askerlerine ateş etme emri verdi, tüfeği alan adama ateş edildi, adam öldü ama tüfek epeyce uzağa gitmişti. Ben ve Mösyö Banks, ormandan çıkarken yarım mil uzakta bulunuyorduk: ateş seslerini duyup yerlilerin bizi terk ettiklerini görünce bir şeyler olduğundan kuşkulandık ve adımlarımızı hızlandırdık ama biz gelmeden önce her şey olup bitmişti ve her zaman bizimle birlikte kalmış olan yaşlı Ahouhaa dışında tüm yerliler kaçmıştı. Sanırım o, başından beri yerlilerin çadıra saldıracağını biliyordu ya da bundan kuşkulanıyordu çünkü çadırı görüş uzaklığının dışında bırakarak ormana gitmemize şiddetle karşı çıkmıştı.

17 Nisan. Bu sabaha karşı ikide Mösyö Banks'in, mesleğinde

çok deneyimli çizimcisi Alex Buchan öldü, yolculuğun geri kalanında yokluğunu çok hissedeceğiz.[26] Uzun süredir bir bağırsak hastalığı çekiyordu, bu hastalık onu birçok kez ölümün eşiğine getirmişti, aynı zamanda sara krizlerine neden oluyordu, bunlardan biri de cumartesi sabahı onu yakaladı; asıl hastalığını yeniden ortaya çıkardı, bu da yaşamını yitirmesine neden oldu. Kıyıda gömülmesi konusunda Mösyö Banks bir düşünce ileri sürmedi çünkü böyle koşullarda yerlilerin âdetlerinin ne olduğunu hiç bilmiyorduk. Yerin ve koşulların elverdiğince yoluna yordamına göre Alex Buchan denize gönderildi, bu doğa parçasına bırakıldı. Bu sabah batıdan gelen birçok şef bizi ziyaret etti, barış simgesi olan küçük muz ağaçları getirmişlerdi. Gemiyi dolaşmaya başlamadan önce muzları güverteye bıraktılar. Bize armağan olarak (burada çok ender rastlanan) iki domuz ve birkaç tane ekmekağacı meyvesi[27] getirmişlerdi, bunların karşılığında küçük baltalar ve başka şeyler aldılar. Öğleden sonra gemideki çadırlardan birini kumsala kurduk. Ben, Mösyö Green ile birlikte, Jüpiter gezegeninin ilk uydusunun tutulmasını gözlemlemek için geceyi çadırda geçirdim ama bulutlar görmemizi engelledi.

20 Nisan. Bu gece Mösyö Banks ve doktor Solander, ilk kez, karada artık onları konuk edecek durumdaki kale duvarlarının içinde kurulmuş olan çadırda geceyi geçirmeye gittiler.

21 Nisan. Bakır fırın karaya taşındı ve kapı girişinin yanına raptedildi. Dün Mösyö Green ve doktor Monkhouse gezinirlerken,

26) Bu ölüm, kayda geçirilmiş dördüncü ölümdü. Soğuktan ölmüş olan iki Zencinin dışında bir deniz eri de intihar etmişti.
27) Ekmekağacının Tahiti'den doğu Hindistan'a kadar ekimi, 1789'da Banks'in önerisi üzerine, Bligh'ın Bountry ile yaptığı yolculuğun nedeni olmuştur.

bir erkek cesediyle karşılaştılar, yerliler onlara işaretlerle açık açık, bunun bizim öldürdüğümüz adam olduğunu anlattılar. Adamın mezarı çok olağandışıydı. Bugün ben de birkaç kişiyle birlikte onu görmeye gittim. Yaşarken oturduğu evin çok yakınında küçük bir kulübe yükseliyordu, bunun durum gereği yapılıp yapılmadığını söyleyemeyeceğim çünkü kulübe her yanıyla yerlilerin yaşadıkları evlere benziyordu.[28] Uzunluğu yaklaşık on dört-on beş ayak, eni on-on iki ayaktı, yüksekliği de orantılıydı. Bir ucu tümüyle açıktı, öbür ucu ve yanları sorgun ağacından yapılmış bir tür çitle sarılmıştı. Kadavra bu kulübede, denizde kullanılan asma yataklar gibi, dört direkle yerden yaklaşık beş ayak yukarı kaldırılmış, dibi hasırdan yapılmış ağaç bir çerçevenin üstünde yatıyordu. Bedeni bir hasır ile örtülmüştü, hasırın üstünde beyaz bir örtü vardı; ölünün bedeni boyunca, onların savaş silahlarından biri olan ağaçtan bir gürz konmuştu. Ölünün başı kulübenin kapalı ucunun çok yakınında bulunuyordu ve zaman zaman su taşımak için kullandıklarına benzeyen iki hindistancevizi kabuğu da vardı; kulübenin öbür ucunda bir demet yeşil yaprak ve birkaç kurumuş dal vardı, hepsi birlikte bağlanmış ve yere çakılmıştı, yanına hindistancevizi büyüklüğünde bir taş konmuştu. Yakınına, barış simgeleri gibi kullandıklarına benzer küçük bir muz ağacı, onun yanına da taş bir balta yerleştirmişlerdi. Kulübenin açık ucunda yere dimdik çakılmış bir muz ağacı gövdesi vardı, onun tepesine taze su dolu bir hindistancevizi kabuğu tutturulmuştu ve içinde yenmeye hazır kızartılmış ekmekağacı meyvesinden parçalar olan küçük bir torba bu ağacın gövdesine asılmıştı. Bu meyve parçalarının bazıları taze, bazıları bayattı. Bize, yerliler ölüye yaklaşmamıza iyi gözle bakmıyorlarmış gibi geldi; biz tüm bunları incelerken kendileri de biraz uzak duruyorlardı ve oradan ayrıldığımızda buna sevinmiş

28) Maraïs adı verilen bu barınaklar, kabilenin kutsal kalıntılarını koruyan barınaklardı.

göründüler. Burası kuşkusuz hoş bir yer değildi çünkü pis koku dayanılmazdı ama yine de oturulan kulübelere ancak on dakika uzaklıktaydı. İlk kez karaya çıktığımız gün, bir çatının altında bu biçimde yatmış bir insan iskeleti görmüştük, çatı ancak onun üstünü örtecek kadar büyüktü, birkaç gün sonra beylerimiz onu daha yakından incelemek amacıyla oraya gittiklerinde iskelet artık orada değildi. O zaman toplumun tüm katmanlarında ölüleri yerleştirme biçiminin aynı olmadığını düşündük çünkü biraz önce sözünü ettiğim dışında başka ölü görmemiştik. Ama ölünün çevresine konan yiyecek içeceklere, vb.... gelince, görüşler farklılaşıyordu. Sonuç olarak bu halklar sadece bir Tanrıya değil, bir yazgıya da inanıyor gibiydiler; ölünün çevresini saran nesneler ya bir Tanrıya sungu amacıyla, ya da ölünün öbür dünyada kullanması için hazırlanmış olmalıydı. Ama bu son yorum pek olası değil çünkü işe karışan rahipler yok; oraya konmuş yiyecekler hangileri olursa olsun doğal olarak yok oluncaya dek kesinlikle orada kalacak gibi görünüyorlardı. Adadan ayrılmadan önce bunlardan daha başkalarını görmemiz olası ama eğer bu dinsel bir törense bunu belki de anlamayacağız çünkü tüm dinlerin gizleri çok karanlıktır, meslekleri bunlara inanmak olanlar bile bunları kolayca anlayamazlar.

28 Nisan. Bu sabah adanın farklı bölümlerinden çok sayıda yerli kanolarıyla[29] bizi ziyarete geldiler, şimdiye kadar hiç görmediğimiz birçok yerli ve içlerinde *Dolphin*'in, bu adanın kraliçesi[30] olduğunu söylediği kadın da vardı. Kraliçe kalede önce Mösyö Banks'in çadırına gitti; burada daha önce karaya çıkmış

29) Bir ağaç kütüğünden oyulmuş, pagayla devindirilen, iki ya da üç kişilik küçük tekne. (ç.n.)

30) Obiriha (*Dolphin*'deki asteğmen "şimdiye dek gördüğüm kadınların en şişmanı" olarak betimliyordu) 1767'de Kaptan Wallis ve adamlarını konuk ettiği dönemde elinde tuttuğu gücü çok yitirmişti. Mürettebatın başında kıdemli başçavuş Malyneux vardı.

olan kıdemli başçavuş gelinceye dek kimse onun kim olduğunu bilmiyordu; kıdemli başçavuş onu tanıdı, kraliçeyi, hepsi aileden gibi görünen iki erkek ve birçok kadınla birlikte gemiye getirdi. Hepsine armağanlar verdim ama Obiriha'ya, kadının adı bu, birçok şey verdim, bunların karşılığı olarak, az sonra onunla karaya çıktığımda, o bana bir domuz ve çok sayıda muz hevengi verdi. Bu muzları kanolarıyla, bir tören alayı biçiminde, kaleye taşıttı, o ve ben alayın sonundaydık. Bu kadın kırk yaşlarında ve ülke kadınlarının çoğu gibi çok erkeksi. Ailesinin ya da kabilesinin şefi ama görünüşe bakılırsa, *Dolphin*'in burada olduğu dönemde adanın diğer sakinleri üzerinde gücü var ise de artık bu güç yok. Gerçek adı Toutaha olan Herkül, adanın erkek şefi gibi görünüyor ve biz buraya geldiğimizden bu yana genellikle haftada üç kez bizi görmeye geldi; beraberinde her zaman çok sayıda kano ve insan oluyor, bu durumlarda adanın sağlayabileceği her şeyden, az ya da çok miktarda gereksinimlerimizin onlar tarafından sağlanacağına güveniyoruz; oysa geri kalan zamanda ancak şans eseri bir domuz bulabiliyoruz. Obiriha'yı konuk ettiğimiz sırada Herkül bizimle birlikteydi ve bizim onunla beraber olmamızdan pek hoşnut görünmedi.

2 *Mayıs.* Bu sabah saat dokuza doğru, Mösyö Green ve ben, dörtlük aracını yerine yerleştirmeye gittik ama aracı bulamadık.[31] Araç, yapımcı Mösyö Bird'den geldiğinden bu yana, içine konduğu yaklaşık on sekiz parmak[32] boyutlarında kare biçimindeki kasadan hiç çıkarılmamıştı ve hepsi bir arada oldukça fazla ağırdı, öyle ki kendi kendimize, şaşkınlık içinde, bunu nasıl kaldırıp götürebildiklerini soruyorduk, üstelik bu aleti birçok başka

31) Dörtlük aracı olmadan (bu alet sekstanın öncülüdür) gökbilimci Mösyö Green'in Ay ile ilgili gözlemleri yapma olasılığı yoktu; bu gözlemlerle, bu yolculuk boyunca boylamın doğruluğu denetlendi.
32) Parmak: Eski bir uzunluk ölçüsü.: 2,7 cm. (ç.n.)

aletle birlikte içine koyduğumuz çadırın kapısından beş yarda[33] uzaklıkta sabaha kadar bir nöbetçi bekliyordu; bunun dışında tüm aletler yerindeydi. Ama çok geçmeden bir yerlinin bunu aldığını ve doğuya doğru götürdüğünü öğrendik. Hemen körfezde bulunan tüm kanoları alıp, Toutaha ve başka birkaç tanınmış ada sakinini yakalayıp, dörtlük araç geri getirilinceye dek onları rehin tutmaya karar verdik, ama elimizde güç olarak sadece Obiriha olduğu için, onu da zorla tutarsak tüm diğerlerini alarma geçireceğimizden korktuğumuz için bu son önlemi almaktan vazgeçtik. Bu sırada (yerlilerin karıştığı tüm olaylarda her zaman çok etkin olan) Mösyö Banks ve Mösyö Green, dörtlük aracın nereye, hangi yöne götürüldüğünü Toubouratomita'ya sormak için ormana gittiler. Onlardan üç kişinin, aracı aramak üzere doğuya doğru gittiklerini çok geçmeden öğrendim; kısa bir süre sonra ben de yanımda birkaç adamla onları izledim ama ayrılmadan önce, Toutaha gemiye ya da kaleye gelirse onu alıkoymamaları konusunda emir verdim, çünkü aracın kaybolmasında onun hiçbir rolü olmadığına inanmıştım ve aracın bana kesinlikle geri getirileceğinden neredeyse emindim. Kaleden yaklaşık dört mil uzakta dörtlü araçla birlikte geri gelmekte olan Mösyö Banks ve Mösyö Green'e rastladım. Bu olay güneşin battığı saatlerde oldu ve hepimiz saat sekize doğru kaleye geri döndük; kalede Toutaha'yı tutuklu buldum, çok sayıda yerli de kalenin parmaklıkları çevresine yığılmışlardı. Yerliler benim silahlı bir takımla ormana girdiğimi görünce öyle ürkmüşlerdi ki akşam, tüm eşyalarını toplayıp başka bir yere taşınmaya başladılar; gemiden, bir çifte pirogun[34] körfezin içinden çıktığını gördük ve hemen peşinden bir tekne gönderdik. Toutaha bu pirogun içindey-

33) Yarda: Bir İngiliz uzunluk ölçüsü: 0,914 m. (ç.n.)
34) Pirog ya da pirogua: İki ağaç gövdesinin oyulup birleştirilmesiyle yapılan uzun, dar büyük kano. (ç.n.)

di, bizim filika yanına gelir gelmez diğerleriyle birlikte o da pirogdan suya atladı ama sadece o yakalandı ve gemiye getirildi, diğerleri bırakıldı, onlar da kıyıya kadar yüzdüler. Toutaha gemiden kaleye gönderildi, Mösyö Hicks benim gelişime dek onu orada tutmayı uygun gördü. Toubouratomita kaleye gelip de Toutaha'yı tutuklu bulduğunda karşılaşmaları gerçekten çok içe dokunan bir olaydı. Bir an birbirlerine yaslanıp ağladılar. Toutaha öldürüleceği düşüncesine kendini öylesine kaptırmıştı ki, kale dışına çıkarılıncaya, kendi adamlarıyla bir araya gelinceye dek onu bunun aksine inandıramadık; birçoğu sevinçlerini gösterebilmek için ona sarıldılar, sonuçta, her ne kadar engellemek istediysek de ancak bize iki domuz verdikten sonra gitmeye razı oldu ama şurası kesin ki bizim ona karşı davranışımız bu ödülü hak etmiyordu. Doğrusu biz de istediğimiz zaman ona eş değerde bir armağan verecek güçteydik.

12 Mayıs. Hava kapalı ve yağmur yağıyor. Bu sabah, şimdiye dek hiç görmediğimiz bir adam ve iki genç kadın, başka birkaç kişiyle birlikte kaleye geldiler; kendilerini tanıtma biçimleri biraz sıradışı olduğu için bunu anlatacağım. Mösyö Banks'e birkaç yabancının geldiği haber verildiğinde, her zamanki gibi kalenin kapısında, ada sakinleri ile değiş tokuş işiyle uğraşıyordu; onları karşılamak için kalkıp geldi. Bu gelenler bir düzine kadar küçük muz ağacı ve birkaç başka küçük bitki getirmişlerdi: getirdiklerini Mösyö Banks'in yaklaşık yirmi ayak uzağına yere bıraktılar; insanlar, kendileri ile Mösyö Banks arasında bir geçit oluşturdular. Bundan sonra (o iki kadının sadece hizmetkarı gibi görünen) bir adam öbür bitkilerle karışmış birkaç muz fidanını getirdi ve Mösyö Banks'e verdi, her birini verirken, bizim anlamadığımız kısa bir tümce söylüyordu. Tüm muz fidanlarını böylece yerleştirdikten sonra bir sürü kumaş parçası aldı, onları yere serdi.

Genç kadınlardan biri bu halının üstünde ilerledi, insanın düşünemeyeceği kadar büyük bir saflıkla belinden ayaklarına kadar çırılçıplak bir halde kendini gözlerimizin önüne serdi; kumaşların içinde bir ya da belki iki kez yuvarlandı sonra halıdan sıyrıldı ve giysilerini yere bıraktı. Üstüne bir yığın yeni kumaş koydular, aynı törene yeniden başladı. Sonra bu kumaşlardan bir rulo yapıldı ve Mösyö Banks'e verildi, iki genç kadın Mösyö Banks'i kollarıyla sarıp sıktılar, tören böylece sona erdi.

3 Haziran. Bugün ardından koştuğumuz amaç için isteyebileceğimiz kadar elverişli bir gün oldu: gün boyunca tek bir bulut bile görmedik, hava son derece berraktı öyle ki Venüs gezegeninin Güneş kursunun önünden geçişini gözlemleyebilmek bizim için son derece kolay oldu.[35] Son derece açık bir biçimde bir atmosfer ya da daha çok gezegenin kitlesi çevresinde bulutumsu bir sis tabakası gördük, bu sis, gezegenle Güneşin temas ve özellikle de içten temas zamanlarını daha belirsizleştiriyordu. Doktor Solander gözlemleri Mösyö Green ve benimle aynı zamanda yaptı. Her birimizin temas süresi gözlemleri beklediğimizden çok daha farklıydı. Mösyö Green'in ve benim teleskoplarımız aynı büyüklüğü gösteriyordu ama doktorunki bizimkilerden daha güçlüydü. Bütün gün her yerde tam bir sessizlik vardı ve termometre güneşte o zamana dek görmediğimiz kadar yüksek bir dereceye yükseldi.

4 Haziran. Archibald Wolf hırsızlık yaptığı için yirmi dört kırbaçla cezalandırıldı: yiyecek ambarına girip büyük miktarda çivi çalmış; birkaç tanesi üzerinde bulundu. Beylerimizden Ve-

35) Tahiti'de yapılan gözlemler başarılıydı ama dünyanın başka yerlerinde yapılanlar başarısızdı, bunun sonucu olarak, Güneşin uzaklığı hesaplanamadı.

nüs'ün geçişini gözlemlemek için gönderdiklerim geri döndüler, araştırmaları son derece başarılı olmuş; York Adasında olanlar orada yerliler tarafından çok iyi karşılanmışlar; bu ada onlara çok verimli görünmemiş.

5 Haziran. Kurutmak ve temizletmek için ambardan biraz bisküvi çıkarttırdım. Dün majestelerinin doğum yıldönümleri olduğu için, biz bayramı bugün kutladık ve birçok şefi bizimle öğle yemeği yemeleri için davet ettik.

6 Haziran. Bugün ve önceki günler birçok yerli, yaklaşık on-on iki ay önce iki geminin adaya geldiğini ve batıda Ohaidiha adını verdikleri küçük bir limanda on gün kaldığını anlattı. Kumandanın adı Tautiraso[36] idi –bu belki de buradaki halkın ona verdiği addı– şef Ohaidiha'nın erkek kardeşi olan bir yerli onlarla gitmişti. Birçok kez oradaki halkın elinde demirden aletler ve başka nesneler görmüştük ve bunların *Dolphin*'den gelmiş olamayacağını düşünmüştük; şimdi bunların, o iki gemiden geldiğini öğreniyorduk.

7-9 Haziran. Bu üç günü, geminin iki yanını kalafatlamak, katran ve kükürtle sıvamak için kullandık. Sintineyi iyi durumda bulduk, kurtlanmamıştı.

20 Haziran. Tüm barutu, havalandırmak için, karaya taşıttım; hepsi kötü durumdaydı ve topçu eri bana, gemiye getirildiğinde barutun biraz daha iyi durumda olduğunu söyledi. Dün akşam, uzun zamandır görmediğimiz Obiriha bizi ziyarete geldi. Geleceğini ve çalınmış eşyalardan bazılarını getireceğini bize haber vermişlerdi, biz de öyle yapacağını sanmıştık çünkü ça-

36) Bu ad Bougainville'i gösteriyor.

lıntılardan bir çoğunun onun elinde olduğunu biliyorduk. Ama bu kadının kendini tümüyle bize teslim ettiğini ve çalınan eşyalardan bir tekini bile geri getirmediğini görünce şaşırıp kaldık. Onları çalanın kendi arkadaşı olduğunu söyleyerek özür diledi, onu dövmüş ve kovmuştu ama korkuya kapılacak derecede kendini suçlu hissediyordu, yine de bütün geceyi Mösyö Banks'in çadırında geçirmek isteyecek kadar cesareti vardı, kimsenin ona en küçük özeni göstermemesine karşın onu kanosuna dönmeye razı etmekte çok güçlük çektik. Sabah, elinde olan her şeyi kanosuyla kalenin girişine getirdi; artık onun cesaretine ve bize duyduğu güvene hayran kalmaktan başka bir şey yapamazdık, ondan lütfumuzu esirgeyemeyeceğimize ve bize getirdiği armağanları kabul etmemiz gerektiğine karar verdik; armağanlar şunlardı: bir domuz, bir köpek, birkaç ekmekağacı meyvesi ve muzlar.

Bu tür hayvanlara gereksinimimiz olmadığı bahanesiyle köpeği reddetmiştik; bu onu biraz şaşırtmış göründü, bize köpek etinin çok lezzetli olduğunu söyledi; çok geçmeden bunun doğru olduğunu görme fırsatımız oldu; çünkü Mösyö Banks bir sepet meyve almıştı, bunların içinde yenmek üzere hazırlanmış bir köpek budu da vardı, içimizden birçok kişi bundan tattı ve bu eti çok güzel buldu. Bu nedenle Obiriha'nın köpeğini aldılar ve onu hemen birkaç yerliyle birlikte aşağıdaki biçimde hazırlattılar: önce toprağa yaklaşık bir ayak derinliğinde bir çukur kazdılar, bunun içinde ateş yaktılar ve ateşte birkaç küçük taşı ısıttılar. Bu sırada köpeği boğazladılar, birkaç kez ateşin üstünden geçirerek tüylerini yoldular, köpek, kaynar suyla yıkanmış kadar temiz oldu, sonra içini boşalttılar, bağırsakları da geri kalan kısmı gibi tertemiz yıkandı, çukur ve taşlar yeteri kadar ısınır ısınmaz ateş söndürüldü, taşların bir bölümü çukurun dibinde bırakıldı. Bu taşların üzerine yeşil yapraklar, yaprakların

üzerine köpek, onun üzerine de bağırsaklar yerleştirildi, sonra hepsi yine yapraklarla örtüldü; bundan sonra çukur toprakla hiç aralık kalmadan kapandı. Dört saat böylece kaldıktan sonra, fırın –bu sözcük buna uyuyor– açıldı, köpek tam kararında pişmiş olarak çıkarıldı. Bundan tadanlar, şimdiye dek hiç bu kadar lezzetli bir et yemediklerini ve bundan sonra köpek etini küçümsemeyeceklerini söylediler. Yerliler pişirmek istedikleri eti, balığı ya da meyveyi bu biçimde hazırlıyorlar.

9 Temmuz. Bugün, nöbetin ortalarına doğru, deniz eri olan iki genç, Clement Webb ve Samuel Gibson, kaleden çıkmanın yolunu buldular ve ertesi sabah onları göremedik.[37] Herkes pazartesi günü eksiksiz olarak gemide hazır bulunmak gerektiğini, geminin bir-iki gün sonra yola çıkmak üzere hazırlanacağını biliyordu. Bu olay, bu adamların adada kalma amacını güttüklerini düşündürüyordu. Ben yine de onları bulmak için elden ne gelirse yapmadan önce, geri gelip gelmeyeceklerini görmek için hareket hazırlıklarını bir-iki gün daha uzatmaya hazırdım.

10 Temmuz. İki adam bu sabah da gelmeyince, haklarında bilgi toplamaya başladım ve ada sakinlerinden, onların dağa çıktıklarını, her birinin yanında bir kadın olduğunu ve geri dönmek istemediklerini öğrendim. Ama kimse tam olarak onların nerede olduklarını bize bildirmek istemiyordu. O zaman biz de olabildiği kadar çok sayıda şefi yakaladık çünkü bu, diğer insanların, o iki adamımızı bize geri getirmelerinin en çabuk yolu olmalıydı. Obiriha, Toubouratomita ve başka iki şef elimizdey-

37) Bu kaçaklar Bounty isyancılarını arkalarında bıraktılar. Geri geldiklerinde Cook onları sorguladı, onlar, "iki genç kızla tanıştıklarını, onlara çok âşık olduklarını, arkada kalmalarının tek nedeninin bu olduğunu" açıkladılar. Her ikisi de iki düzine kırbaç cezasına çarptırıldılar.

di; ama Toutaha'nın, yerlilerin gözünde, elimizdekilerin hepsinden daha çok ağırlığı olduğunu biliyordum ve teğmen Hicks'i, işkampavya[38] ile Toutaha'nın olduğu yere, onu gemiye getirmek üzere yolladım. Hicks bu görevi en ufak bir güçlük çekmeden yerine getirdi. Diğer şefleri tutsak olarak Mösyö Banks'in çadırına daha yeni yerleştirmiştik ki yerliler, daha önce alıkoymak istedikleri adamlarımızı bize geri vermek istediklerini belirttiler, sadece tek şey istiyorlardı, o da kendilerinden birkaç kişinin yanında bizden birkaç adamın da aramaya katılmasıydı. O zaman üç-dört adalı ile birlikte deniz erlerinin başındaki onbaşıyı da gönderdim, akşam iki adamla birlikte döneceklerinden hiç kuşkum yoktu; ama beklediğim kadar çabuk gelmediklerini görünce, daha fazla güvenlik için, tüm şefleri geminin güvertesine getirttim. Akşam saat dokuza doğru deniz eri Web, birkaç yerli tarafından geri getirildi ve gemiye gönderildi. O bana, aramaya gönderilen onbaşı ve astsubayın silahlarının alındığını, yerlilerin onları yakaladıklarını ve Gibson'ın da onlarla olduğunu söyledi. Bu bilgileri alır almaz, Mösyö Hicks'i, büyük bir şalopa ve güçlü bir müfreze ile onların yardımına yolladım; ama hareketinden önce, Toutaha ile diğer şeflere, Mösyö Hicks'e adamlarımızın nerede olduklarını göstermek için kendi adamlarından birkaçının da bizimkilere eşlik etmesi, aynı zamanda denizcileri hemen serbest bırakmaları için emir vermeleri gerektiğini anlattım; çünkü onların başına herhangi bir şey gelirse bunun sorumluluğu şeflere ait olacaktı. Bu kez sanırım benim kadar onlar da adamlarımızın güvende olmalarını diliyorlardı çünkü gün doğmadan, rehberler Mösyö Hicks'i, denizcilerin olduğu yere götürdüler: Hicks, en küçük bir karşı koymayla karşılaşmadan adamları geri aldı ve sabah saat yediye doğru onlarla

38) Pinas: İşkampavya ya da iskampoye de denilen, gemilerde nakil işlerinde kullanılan büyük filika. (ç.n.)

birlikte geri geldi.

11 Temmuz. Şeflere, kendilerini özgür bırakmam için artık yapılacak tek şeyin, astsubaydan ve onbaşıdan alınmış olan silahların geri verilmesi olduğunu söyledim ve yarım saate kalmadan silahlar gemiye getirildi, ondan sonra tüm şefleri karaya gönderdim.

13 Temmuz. Saat on birle on iki arası, üç aylık bir süre birlikte olduğumuz ve bunun büyük bir bölümünde kendileriyle iyi ilişkiler kurduğumuz adalılarla vedalaşıp yola çıktık. Zaman zaman, onların hırsızlık eğilimlerinden kaynaklanan ve bizim her seferinde katlanamadığımız ama önüne de geçemediğimiz birkaç anlaşmazlık oldu, ama ilk karşılaşmamızda onlardan birinin öldürülmesi -ki buna çok üzülmüştüm- dışında ne bir yandan ne de diğer yandan herhangi can sıkıcı olay oldu her şey yolunda gitti, çünkü *Dolphin* ile olup bitenlere bakıldığında, başlangıçta onlarla iyi ilişkiler kurulur ve bunlar sürdürülebilirse, kan dökülmesinin engellenebileceği sonucu çıkarılabilirdi. Bu adadan ayrılmamızdan bir süre önce, yerliler bizimle birlikte gelmek istediler, ilerde keşiflerimizde bize yararlı olabilecekleri için, şef ve rahip olan, Toupia adlı bir yerliyi beraberimizde götürmeye karar verdik.[39] Bu adam, adada kaldığımız sürenin büyük bir bölümünü bizimle beraber geçirmişti, bu nedenle birbirimizi tanıma fırsatımız olmuştu; onu çok zeki bulmuştuk, bu denizlerdeki adaların coğrafyası, ürünleri, sakinlerinin dinleri, yasaları ve âdetleri hakkında o zamana kadar iş yaptığımız her-

39) Toupia baş rahipti ve Obiriha'nın başından savdığı talibiydi. Adanın yeni efendisine yeni başkaldırmış biri olarak, ondan seve seve uzaklaşma fırsatından yararlanmış olabilir. Bougainville ile gitmiş olan oğlu, Paris salonlarında iyi vahşi rolünde büyük başarı kazandı ama ülkesine geri dönemeden öldü.

kesten daha fazla şey biliyordu; kimse ona verdiğimiz görevi daha iyi yerine getiremezdi. Mösyö Banks'in, hizmetkarı olan gençle yaptığı başvuru üzerine ve bu düşüncelerle onu gemiye kabul etmeye karar verdim.

Tahiti'nin betimlenmesi

Bu adalarda ekmekağacı meyvesi, hindistancevizi, muz, akağaç, elmaya benzer bir meyve, tatlı patates, hintpatatesi, *eag melloa* denen ve çok lezzetli olduğu söylenen bir meyve, ada sakinlerinin çiğ yedikleri şekerkamışı, adalıların *piha* dedikleri, salep türü bir yumru; *etlıer* dedikleri bir başka yumru, bakla gibi bir kabuk içinde bulunan, kestane gibi kızartılarak yenen ve *alıi* denen bir meyve, çam kozalağına benzeyen, *ouharra* adını verdikleri bir ağacın meyvesi, *nano* dedikleri bir ağacın meyvesi, bir tür eğrelti otu yumrusu, *faive* dedikleri bir yumru. Toprak neredeyse kendi kendine ya da çok az bir çalışmayla tüm bu meyve ya da bitkileri üretiyor. Beslenme konusuna gelince, bu halkların, babalarımız tarafından okunan lanetten kurtulduklarını neredeyse söyleyebiliriz, buna karşılık, ekmeklerini alınlarının teriyle kazandıklarını söyleyemeyiz. İyi niyetli doğa onlara sadece gerekli olanı bol bol sağlamakla kalmamış, fazlasını da vermiş. Kıyılarda deniz onlara çeşit çeşit balıkların en iyilerini vermiş ama onları biraz zorla ve sebatsızca avlıyorlar. Balığı büyük bir lüks olarak görüyorlar, çiğ ya da pişmiş olarak yiyorlar ve her iki türlüsünü de iştah açıcı buluyor gibiler. Sadece balığı değil, denizden çıkan hemen hemen her şeyi yiyor ve beğeniyorlar; kabuklu deniz hayvanları, yengeçler, diğer deniz hayvanları ve genel olarak denizanası dedikleri şeyler onların yaşamlarını sürdürmelerini sağlıyor.

Evcil hayvan olarak, domuzları, tavukları ve bize etini yedi-

rip beğendirdikleri köpekleri var, öyle ki içimizden birçok kişi bu eti İngiliz kuzularından sonra ilk sıraya koyuyor. Köpeklerimiz onların en az iki kat daha iyi olan köpekleriyle boy ölçüşemez çünkü bu onların sadece bitkilerle beslenmelerine bağlı bir üstünlük. Kümes hayvanları pek iyi olmayabilir ama domuzları en iyi cinsten. Bu adalarda av hayvanlarının hiçbir türü yok, tüylü av hayvanı ender bulunuyor ve birkaç çeşitten ibaret. Bizim anladığımız kadarıyla, bir şef bir domuz öldürdüğünde, âdet, onu uyrukları arasında eşit paylaştırmak ama uyruklar genelde çok sayıda olduğu için her birine ancak küçük bir pay düşüyor, bu nedenle temel besinlerini bitkilerden sağlıyorlar ve büyük miktarda bitkiyle besleniyorlar.

Genelde, iki kişi bile olsalar, birlikte yemek yemiyorlar; en yüksek sınıftan olanlar bunu neredeyse hiçbir zaman yapmıyorlar ve kadınlar, hangi bahaneyle olursa olsun, erkeklerle birlikte yemiyorlar. Bu kadar olağandışı bir âdetin kaynağının ne olduğunu söylemek kolay değil; çünkü bu insanlar tüm koşullarda bir arada olmaya, özellikle de erkekler kadın topluluklarıyla bir arada olmaya çok meraklılar. Onlara sık sık bu âdetin nedenini sorduk ama onlar hiçbir zaman şundan başka yanıt vermediler: "Böyle yapılması gerekir," ve kadınlarla erkeklerin aynı yemekten yemesi düşüncesine büyük bir iğrenmeyle baktılar. Kadınlara elimizden geldiği kadar üsteleyerek soframızda bizimle birlikte yemek yemelerini rica ettik. Ama hiçbiri, bir kez bile buna razı olmadı. Yine de sık sık beş-altı kişi bir arada hizmetçilerin bölümüne gittikleri, orada, bulabildikleri her şeyi seve seve yedikleri oluyordu ve yemekleri sırasında içimizden biri oraya gittiğinde hiç de rahatsız olmuyorlardı. Kimi zaman bir kadın bizimle birlikte olduğunda bizimle yemek yiyordu ama kendilerinden hiç kimsenin bunu bilmeyeceğinden her zaman emindi. Bu nedenle bu âdetin nedeni ne olursa olsun, bu bir il-

ke olmaktan çok bir görgü kuralıydı.

Yerlilerin karakteri

İşte genel olarak bu adalıların dış görünüşlerinin nasıl betimlenebileceği: erkekler uzun boylu, güçlü kasları var ve yakışıklılar. Gördüklerimiz içinde en uzunlarından birinin boyu altı ayak üç buçuk parmaktı. Üst sınıfın kadınları Avrupalılar boyunda ama alt sınıfın kadınları daha kısa boylu. Deri rengi her zaman aynı değil, çok güneşte kalmak zorunda olan alt sınıf adalılar çok koyu esmer renkteler, zamanlarının büyük bir bölümünü evlerinde koruma altında geçiren üst sınıflar, Batı Hindistanlılardan ya da orada uzun süre yaşamış olanlardan daha esmer değiller; hattâ bazı kadınlar hemen hemen Avrupalılar kadar beyazlar. Yerlilerin neredeyse hepsinin saçları siyah, sık ve gür. Kadınların saçları kısa ve kulaklarının çevresinde yumak gibi toplanıyor. Erkeklerin saçları değişik biçimlerde; üst sınıftan olanlar saçlarını uzatıyorlar, uzamış saçları bazen başlarının üstünde bağlıyorlar, bazen çözüp omuzlarına döküyorlar; ama alt sınıf erkeklerinin çoğu ya da balıkçılar gibi meslekleri gereği sık sık suya girenler ya kısa saçlı oluyorlar ya da saçlarını kadınlar gibi topluyorlar. Erkekler her zaman sakallarının bir bölümünü yoluyorlar, geri kalanına büyük bir özen gösteriyor ve onları temiz tutuyorlar. Her iki cinsin de koltukaltındaki tüyleri yolma âdeti var ve bizi pis gibi görüyorlar, çünkü biz bu işi onlar kadar yapmıyoruz.

Hepsinin güzel beyaz dişleri var; çoğu yassı burunlu ve kalın dudaklı; yüz çizgileri yine de hoş, yürüyüşleri zarif; gördüğüm kadarıyla, kalleşlik yapmıyorlar, herkesten bir şey çalmaları, buldukları her şeye, Avrupa'nın en ünlü yankesicilerini utandıracak kadar beceriyle el koymaları dışında, yabancılara

karşı da kendi aralarında da içten, nazik ve efendice davranıyorlar. Gerek kendilerinin, gerek yiyeceklerinin temizliğine özellikle çok dikkat ediyorlar; yemeklerden hemen önce ve sonra, her zaman ellerini ve ağızlarını yıkıyorlar, sabah, öğlen ve akşam, günde üç kez duru suyla yıkanıyorlar.

Yanlarında bulunmayı sevimsiz kılan tek şey, başlarını ovdukları *monoï* dedikleri yağ; bu, içinde kokulu bazı ot ya da çiçekleri demlendirdikleri hindistancevizi yağı. Bu yağ genelde çok acı, bunu kullananlar pek hoş olmayan bir koku yayıyorlar. Bir Avrupalı için pek hoş olmayan bir başka âdetleri de bitlerini yemeleri, çoğu zaman üstleri bit pire gibi böceklerle kaplı. Ama bu âdet her yerde yok, çocuklar ya da oradaki insanlar dışındakilerin bu âdeti izlediklerini pek görmedim ve olanakları olsaydı onların da bizim gibi kendilerini böceklere karşı koruyacaklarına eminim; ama sıcak bir iklimde tarak olmadan bunu yapabilmek hemen hemen olanaksız. Bu adalarda derileri hiçbir Avrupalıda olmadığı kadar beyaz çok güzel erkekler var ama renkleri beyaz bir atın burnu gibi pek solgun. Gözleri, kirpikleri, saçları ve sakalları da beyaz. Bedenleri yer yer bir tür beyaz tüyle kaplı. Uzağı iyi göremiyorlar ve çoğu zaman gözleri kayıyor. Her zaman sağlıksız görünüyorlar, başka yerlilerin ne canlılığı ne de hareketliliği var onlarda. Tüm adada sadece üç-dört kişiye rastladım, onlar da yaşlılardı. Tüm adada bu tür üç-dört kişiden fazlasını görmedim; bundan da şu sonucu çıkardım: renk farklılığı, vb... rastlantısaldı, aile özelliği değildi çünkü o zaman sayıları daha çok olurdu. Bu ada sakinlerinin bazıları bir tür cüzzam ya da uyuz hastalığına yakalanmış, tüm bedenleri bunlarla kaplı. Kimi zaman, az sayıda da olsa, bu hastalığa, yürüyemeyecek kadar ağır yakalanmış erkekler, kadınlar ve çocuklar gördüm. Sanırım bu bir aile hastalığı çünkü annelerin ve çocukların bu hastalığa aynı zamanda yakalandıklarını gördüm.

Erkekler ve kadınlar bedenlerini boyuyorlar; onların dilinde buna *tatoui*[40] deniyor. Bu işlem, derinin altına siyah boya şırınga edilerek yapılıyor, öyle ki boya izi hiç çıkmıyor. Kimi zaman bu dövmeler insanların, kuşların ya da köpeklerin kaba çizgilerinden oluşuyor. Kadınların dövmeleri genel olarak sadece, el ve ayak parmaklarının her ekleminin üzerine basit bir Z işareti olarak yapılıyor; erkeklerin dövmeleri de bazen aynı oluyor, bazılarının da kollarına bacaklarına çizilmiş çemberler, yarım aylar, vb. oluyor. Kısacası resim örnekleri öylesine çeşitli ki sayıları ve yerleri, tümüyle her bireyin kendi keyfine kalmış gibi görünüyor ama hepsi, kaba etlerinin tümüyle siyah olması konusunda anlaşıyorlar. Çoğunun bedeninin üst kısmında ilk kaburgalara kadar birbiri üstüne çizilmiş çeyrek parmak boyunda geniş yaylar var; bu yaylar onlar için büyük bir gurur nedeni, kadın erkek hepsi bunları göstermekten çok hoşlanıyorlar.

Şimdi dövme işleminin nasıl yapıldığını anlatacağım: kullandıkları renk, mum olarak kullandıkları bir tür yağlı fındığın isiyle hazırlanmış is karası. Bu yağ, genişliği çeyrek parmaktan bir buçuk parmağa kadar değişen, bir buçuk parmak uzunluğunda kemik ya da deniz kabuğu parçalarından yapılmış şırıngalarla derinin altına veriliyor. Uçlarından biri sivri dişler gibi kesilmiş, öbür uç bir sapa tutturulmuş. Bu dişler siyah sıvıya batırılıyor, bu iş için ayrılmış ince bir sopayla sapın üstüne düz ve hızlı bir biçimde vurularak dişler derinin altına o denli derine sokuluyor ki her darbeden sonra biraz kan çıkıyor. Derinin yüzeyi, yaralar kapanıncaya dek birkaç gün acı veriyor. Bu işlem acı verici olduğu için, kaba etlere dövme, insana hayatında ancak bir kez yapılıyor ve on iki-on dört yaşından önce asla uygulanmıyor.

Adalıların giysileri farklı türde kumaşlardan ya da hasırlardan yapılmış; kadınlar ve erkekler aşağı yukarı aynı biçimde gi-

40) Dövme. (ç.n.)

yiniyorlar, yani bellerine, bedenlerini iki üç kez dolanan kumaş ya da hasır parçaları sarıyorlar, bu kumaş ya da hasır, arkadan dizlerinin altına kadar iniyor, önde bir jüpon gibi kalıyor; kimi zaman yaklaşık iki-iki buçuk yardalık, ortası başın geçmesi için delik bırakılmış iki parça oluyor; kumaş parçası, arkadan ve önden omuzlara atılıyor, ince kumaştan uzun bir şeritle belin çevresine tutturuluyor, iki yan açık olduğundan kolları serbest kalıyor. Toplumun tüm katmanlarında giysiler böyle, çocuklar dışında, içlerinden çok azı hiçbir şey giymiyor, erkek çocuklar altı-yedi yaşlarına, kız çocuklar üç-dört yaşına kadar çırılçıplak bırakılıyor. Anlattığım giysiler dışında üst sınıflardan birkaç kişi, özellikle bazı kadınlar bedenlerine her biri sekiz-on yarda uzunluğunda, iki-üç yarda genişliğinde birçok kumaş parçasını değişik biçimlerde sarıyorlar, öyle ki kendi kendime sık sık bu kadar sıcak bir iklimde buna nasıl dayandıklarını sordum. Ama öte yandan alt sınıflarda, hava çok fazla sıcak olduğunda neredeyse çıplak birçok yerli görülüyor ve yukarıda anlattığım jüpon dışında hiçbir şey giymeyen, sadece bunu giyen kadınlar da var. Erkeklerin, bacaklarının arasından geçirip yukarıda bellerine sardıkları bir parça kumaşları oluyor. Ayırım yapmaksızın tüm erkekler, üst sınıfınkiler de, sırasında böyle giyinebiliyorlar.

Kadınlar ve erkekler kimi zaman yüzlerini güneşten korumak için hindistancevizi ağacının yapraklarından yapılmış küçük başlıklar takıyorlar, ince hasırdan yapılmış olanları da var ama bunlar daha az kullanılıyor. Bir de türban takıyorlar ama en yaygın başlıkları *tom ou* dedikleri; bunlar, herhangi bir ipten daha kalın olmayan örgü biçiminde saçlardan oluşuyor. Yanılmaktan korkmadan söyleyebilirim, bunlardan, bir ucundan öbür ucuna kadar tek bir düğüm olmadan yapılmış yaklaşık bir mil uzunluğunda parçalar gördüm. Bunları yapanlar da takanlar da kadınlar. Bazen başlarına bunlardan beş, altı parça dolayanlar

var, gerçekten de zevkle yerleştirdiklerinde çok yakışıyor. Süs olarak, salkım küpeler takıyorlar ama sadece bir kulaklarına. Bu küpeleri deniz kabuklarından, taştan, boncuk biçiminde yabani meyvelerle, kırmızı bezelyeyle ya da üçer üçer tutturup taktıkları küçük birkaç inciyle yapıyorlar. Ama bizim bilyelerimiz, düğmelerimiz, vb. hemen tüm bunların yerini aldı.

Gelenekler ve görenekler

Gündüz hava sıcak olduğunda, yemeklerden sonra, adalılar, özellikle orta yaşlılar çoğu zaman uyuyorlar; orta yaşlılar, toplumda üst düzeyde birileriyse, günlerinin büyük bir bölümünü yiyerek ve uyuyarak geçiriyorlar. Eğlenceleri az, en önemlileri, neredeyse sadece şeflerin yaptığı ok atmak, ve bu işte amaç, oku en uzağa atmak. Bunun için bir dizlerini yere koyuyorlar, ok çıktığı anda yayı yere bırakıyorlar. Okunu 274 yarda öteye fırlatan birini gördüm, bunu olağandışı bir başarı gibi görmüyordu.

Müzik konusunda çok az bilgileri var ama yine de müziği çok seviyorlar; iki müzik aletleri var, davul ve zurna. Zurnaları oyuk bir bambudan yapılmış, uzunluğu yaklaşık on beş parmak, üstünde üç delik var, bu deliklerden birinin içine burun deliklerinden biriyle üflüyorlar, sol elin baş parmağı ile de öbür iki deliği açıp kapatıyorlar; bu yolla, dört nota çıkarıyorlar ve bunlarla her fırsatta kullandıkları bir ezgi yapmışlar, bu ezgiyle genellikle uyaklı iki dizeden oluşmuş şarkılar söylüyorlar. Günün herhangi bir anında, boş zamanlarında ama özellikle akşam olup da mum yerine kullandıkları çok yağlı hindistancevizleri ile aydınlandıklarında bu dizeleri söyleyerek eğleniyorlar: bu hindistancevizleri küçük ince bir sopaya üst üste geçiriliyor, bunları çoğu zaman gün battıktan bir saat sonra yaktıkları oluyor, evlerinde yabancıları ağırladıkları zaman çok daha uzun

süre yakıyorlar. Davulları, çukur kısmı köpek balığı derisi ile kaplanmış büyük bir ağaç parçasından yapılmış, değnek yerine ellerini kullanıyorlar. Böyle beş-altı ezgi çalıyor ve zurnaya eşlik ediyorlar.

Davullarını özellikle *hihivas*lar için, yani birçok müzisyenin bir araya geldiği toplantılar için kullanıyorlar. Örneğin iki-üç davul, bir o kadar da zurna ve şarkıcı evden eve müzik yapmaya gidiyorlar ve her zaman aile reisi tarafından ödüllendiriliyorlar; aile reisi onlara bir parça kumaş ya da kullanabilecekleri başka bir şey veriyor, bunun karşılığında onlar üç, dört saat orada kalıyorlar, bu sırada büyük bir kalabalık o evde toplanıyor çünkü hepsi bu eğlenceye deli oluyorlar.

Kanolarının hepsi çok dar, en büyüklerinden birkaçı altmış-yetmiş ayak uzunluğunda. Kanolar birçok parçadan oluşuyor, dipleri yuvarlak ve kalınlıkları hemen hemen sadece üç parmaktan fazla olacak kadar oyulmuş geniş kalaslardan yapılıyor ve üç-dört parçadan oluşuyor, yanları hemen hemen aynı kalınlıkta, neredeyse dikey olarak yerleştirilmiş ve hafifçe dıştan içe küpeşteye doğru eğikleştirilmiş tahtalardan yapılıyor. Sandalı oluşturan parçalar eski porselenlerin, ağaç kapların, vb. onarımlarına benzeyen örgü biçiminde sağlam bir şeritle düzenlenmiş, tutturulmuş ya da dikilmiş. En geniş yeri arkası, burası genel olarak on sekiz-yirmi parmak, ön tarafı bunun üçte biri kadar dar. Dibinden küpeşteye kadar yükseklik ender olarak iki buçuk-üç ayağı geçiyor. Sandalın kıçı yüksek ve eğri biçiminde, çoğu zaman yontulmuş tahta ile süslenmiş; pruva hemen hemen hiç içe doğru eğik değil. Daha küçük model sandallar da aynı plana göre yapılmış, elde edilmek istenen boyutlara ya da kullanılacağı amaca göre bazıları bir, bazıları iki ya da üç ağaçtan yapılıyor. Sandalların alabora olmalarını engellemek için, çocuk olsun büyük olsun denize yalnız çıkan herkesin *boute-*

hors[41] denilen, teknenin bir yanındaki küpeşte tahtalarına tutturulmuş ve teknenin boyutlarına göre uzunluğu altı, sekiz ya da on ayağı aşan tahta parçaları var. Uç kısmına, kayığın yönüne paralel (kimi zaman küçük bir sandal biçiminde ama bu çok rastlanan bir şey değil), suda sürüklenen ve dengelik görevi yapan tahtadan uzun bir kalas tutturuluyor. Yelkenle gidenlerin, sadece karşı yanda, yelken direğinin karşısında *boute-hors*'ları var. Çarmıklar, rüzgar sert estiğinde gemiye yük istiflemek için kesinlikle gerekli olan bu dengeliğe bağlanıyor. Pruvaların bazılarında bir, bazılarında iki yelken direği var. Yelkenler tepede dar, aşağıda kare biçiminde hasırlardan yapılmış, savaş sırasında dibi düz teknelerde kullanılanlara benzeyen, "koyun kolu"[42] denen yelkenler gibi bir şey.

Bu halkların geleneklerini ve göreneklerini elimden geldiği kadar anlattıktan sonra, onların dinleri üzerine de biraz bilgi vermem beklenecektir; bu konu hakkında o kadar az şey biliyorum ki ele almaya pek cesaret edemiyorum, eğer bu benim görevim olmasaydı ve ben, yüzyıllarca dünyanın başka yanlarıyla iletişimden yoksun kalmış bir halk hakkında öğrendiğim her şeyi bu seyir defterinde belirtme eğiliminde olmasaydım, bu konuda hiçbir şey söylemezdim.

Bu adanın yerlileri, *Tani* adını verdikleri bir ulu Tanrının varlığına, *ihatouas* dedikleri daha küçük birçok Tanrının ondan çıktığına inanıyorlar; İhatoua'lar insanlara egemen ve onların işlerine karışıyorlar. Bu küçük Tanrılara, domuz, köpek, balık, meyve gibi armağanlar veriyorlar ve onları bazı özel durumlarda, gerçek ya da görünürdeki tehlike anlarında, uzun bir yolculuğa çıkarken, hasta olduklarında yardıma çağırıyorlar. Öncele-

41) Boute-hors: boute-dehors: ek yelken çekmek için gemi serenine eklenen parça. (ç.n.)
42) Epaule de mouton: Üçgen biçiminde bir tür yelken, flok. (ç.n.)

ri gömüt sandığımız *morai*ler yalnızca tapınç ve dinsel törenleri yerine getirmek için yapılmışlar. Etler, sağlam direkler üstüne sekiz, on, on iki ayak yükseğe kurulmuş sunakların üzerine konuyor ve üzerine etlerin konduğu sunak masası genel olarak palmiye yapraklarından yapılıyor; bunlar her zaman *morai*'nin içinde değil, çoğu zaman biraz uzağında oluyor. *Morai*ler, gömütler gibi kutsal sayılıyor ve kadınlar asla içine giremiyor.[43] Bize, cenaze yapılarının yakınına koydukları etlerin ölüler için değil *ilıatoua* için olduğunu söylediler; birisi öldüğünde ona bu armağanlar veriliyor çünkü bunu yapmazlarsa *ilıatoua* ruhu kabul etmeden bedeni çürütebilir. Gelecekteki yaşamda ödüller ve cezalar olduğuna inanıyorlar ama bu konuda ne düşündüklerini bilmiyorum. Bazı yerlerde biraz uzağa yapılmış ve *ilıatoua*'ya verilen küçük kumaş parçaları, et gibi armağanlara ayrılmış küçük evler gördük. Yaptıkları bir kuşağı ya da her küçük kumaş parçasını, kendileri kullanmadan önce *ilıatoua*'ya sunduklarını sanıyorum; yiyeceklerinde de aynı yöntemi uygulamaları pek de şaşırtıcı değil. Ama bu belki de her yerde görülen bir âdet değil çünkü bu küçük evlerden sadece birkaç tane var; bu âdet papazlar ya da diğerlerinden daha dindar bazı aileler tarafından yerine getiriliyor olabilir.

Biraz önce papazlardan söz ettim; gerçekten de bu görevi yerine getiren insanlar var, Toupia da onlardan biri. Bunlar, tümüyle kendi mesleklerini yapamadıkları gibi, çok büyük bir saygınlıkları da yok, bu halkların, bir dinleri olsa da, yobaz olmadığı sonucuna vardım. Bazı durumlarda papazlar doktorluk da yapıyorlar, uyguladıkları sağaltım, özellikle hastanın yanın-

43) Cook Tanrıya insan kurban edildiğini ancak ikinci yolculuğu sırasında keşfetti. Yamyamlık hiçbir zaman bu halkların geleneklerinde olmamış. Ancak 1797'de Duff'ın misyonerlerinin gidişinden sonra ada hakkında tam bir bilgiye ulaşılabildi. Fransız misyonerler 1836'da adaya gittiler ve Fransa 1843'te adayı topraklarına kattı.

da bazı dinsel törenlerin yapılmasına dayanıyor. Aynı biçimde *ihari dihai*'ye de yani krallara da taç giydiriyorlar, görünüşe göre bu birçok törenle ve görkemle süslenen bir olay, bu törenden sonra günün geri kalan bölümünde herkes yeni krala istediği oyunu oynamakta özgür oluyor.

Cenaze sırasında ya da sonrasında yapılan, yeri geldiğinde anlatmayı unuttuğum bir tören var; adadan ayrılmadan bir süre önce bunu görme fırsatımız oldu. Toubouratomita'nın akrabası yaşlı bir kadın öldü ve her zamanki gibi toprağa verildi. Bundan sonra art arda birçok akşam aynı aileden biri çok garip giysiler giydi, bunu tam olarak göz önüne getirebilmek için bir adamın, arabaları, cenaze arabalarını, atları süsledikleri şeylere benzeyen, tüylerden sorguçlar giydiğini düşünün. Bu giysi, siyah ya da kahverengi ve beyaz kumaştan, siyah ve beyaz tüylerden, inci midyelerinden, son derece titizlikle hazırlanmış. Giysi, başı, yüzü, dizlere kadar hattâ daha aşağı kadar bedeni örtüyor, ürkü verdiği kadar göz kamaştırıcı bir etki yapıyor. Böyle giyinmiş bir adam, yanında yüzleri ve bedenleri ise bulanmış, ellerinde bir sopa tutan başka iki-üç erkek ya da kadın olduğu halde güneşin battığı anda yaklaşık bir millik bir alanda dört bir yana koşuyor, onlar yaklaşır yaklaşmaz herkes, sanki onlar kötü ruhlarmış gibi kaçışıyor, kimse yollarının üstünde kalmaya cesaret edemiyor. Eğlencelerine verdikleri adın aynını yani, *hihivas* adını verdikleri bu töreni neden yaptıklarını bilmiyorum.

2. TAHİTİ'DEN AYRILIŞTAN YENİ ZELANDA'NIN ARAŞTIRILMASININ BİTİŞİNE KADAR (1769-1770)

Güney anakarasının peşinde. - Yeni Zelanda'nın keşfi. - Kuzey Adasının çevresinin gemiyle dolaşılması. - Kraliçe Charlotte Kanalı. - Maorilerin âdetleri. - Güney Adasının çevresinin gemiyle dolaşılması. - Yeni Zelanda'nın betimlenmesi.

28 Ağustos. Serin rüzgar, hava bulutlu, günün ikinci yarısı yağmurlu.[44] Akşam saat onda astsubay çavuş öldü. Astsubay başçavuşun iyi niyetle kendisine verdiği bir şişe romun bir bölümünü bir solukta içtiğini, ölüm nedeninin bu olduğunu sanıyoruz. Bir gece önce gözle görülür biçimde sarhoş olmuştu ama bu her fırsatta onun başına geldiği için, onu yatağına götürmekten başka yapacak bir şey olmadığını düşündük ve bu sabah saat sekize doğru onu umutsuz bir durumda, duyularını yitirmiş halde bulduk.

2 Eylül. Çok şiddetli bir sağanak, beraberinde yağmur ve dolu ile güçlü bir bora. Öğleden sonra saat dörtte 40° 22' güney enlemde kara hiç görünmüyor. Benim ilk düşüncem, batı rüzgarı devam eder ve ılımlı kalırsa, kara görünürde olmasa da, kuzeye doğru giderek, geldiğimiz yolu yeniden yapmaktansa güneye yönelmekti; ama fırtınanın şiddeti benim bu amaçtan vazgeçmeme neden oldu ve yolculuğumuzun sonunda gemimizin do-

44) Bu sırada *Endeavour* Tahiti'den güneye gidiyordu. Sosyete Adaları adını verdiği komşu adalardan ayrılmadan önce Cook harita çıkarmak ve Banks tarafından verilen tohumları ortaya saçmak için bir ay uğraştı. Ondan sonra yolculuğunun en gizli bölümü –"Terra Australis'in araştırılması– başladı, güneye doğru 40° güney enlemine kadar ilerledi, sonra batıya döndü.

nanımlarının ve yelkenlerinin avaryalarıyla sürüklenmesi korkusuyla, kuzeye doğru gitmek için daha uygun bir havayı beklemenin daha ihtiyatlı olacağını düşündüm. Geminin çevresinde birkaç albatros, beç tavuğu, yaban güvercini ve bir ördekten daha büyük, koyu kahverengi tüylü, sarı gagalı bir kuş gördük. Horn Burnunu geçtikten sonra kuzeye doğru giderken de bunlardan görmüştük.

7 Ekim. Hava sakin, hafif rüzgar var. Sabaha karşı ikide büyük çanaklıktan kuzeyden batımızda kalan karayı[45] görüyoruz; hemen çanaklığa çıktık, güneş batarken kara üst güverteden tam olarak görünüyordu. Gece yarısı seren yelkenlerini brasya ettim ve iskandil ettirdim, ama yüz yetmiş kulaçta bile dibi bulamadık. Gün ağarınca sekiz fersah uzaktaki karaya doğru yelken açtık.

8 Ekim. Hafif rüzgar, hava açık. Sabah beşte karanın içine iyice sokulmuş görünen küçük bir koyun girişini görerek rüzgara karşı koya doğru gidiyoruz. Ama gece olunca, körfez rüzgarı altında, kuzeyden gelen rüzgarla sabaha kadar volta vuruyoruz. Öğlen güneybatı ucunu aradık ama bunu bulamayınca yön değiştirdik ve açık denize çıktık. Körfezde birçok sandal, kıyıda insanlar, karada birkaç ev gördük. Yalçın kayalıklı kıyı yüksekti, karanın iç kısımlarında çok yüksek dağlar vardı. Ülkenin yeryüzü şekli tepelerden oluşuyor, yeşillikli görünüyor, ormanlarla kaplı. Rüzgar doğu-kuzeydoğu ile kuzey arasından esiyor.

45) Burası Yeni Zelanda'ydı. Cook, Kuzey Adasının batı kıyısına çıkış noktasına, orayı ilk gören gencin, Nick Young'ın adına bakarak "Genç Nick noktası" adını verdi. Guisborne kenti buraya çok yakındır. Savaşçıl Maorilere 1642'de meydan okuyan son Avrupalı, Tasman'dı. Güney Adasında (Nelson yakınında) demir attığı küçük koya ad vermek için tanık olduğu olaylardan esinlendi ve buraya "Massacre Koyu"(Kıyım Koyu ç.n.) adını verdi. Bir maori geleneğine göre yerliler *Endeavour*'ı büyük bir kuş sandılar; bir başkasına göre, gemiyi yüzen bir ada sandılar ve silahla ele geçirmeye çalıştılar.

9 Ekim. Rüzgar ılık, hava açık. Öğleden sonra körfeze giriyoruz ve kuzeydoğuda, on kulaç derinlikte, dibi ince kum olan küçük bir nehrin girişinde demir atıyoruz. Körfezin kuzeydoğu ucu doğumuzda, güneybatı ucu da güneyimizde, kıyıdan yarım fersah uzakta kalıyor. Daha sonra büyük filika ve futa[46] ile, yanımda Mösyö Banks, doktor Solander ve bir grup tayfa ile karaya çıktım. Gemiye göre nehrin doğu kıyısında karaya ayak bastık ama karşı kıyıda birkaç yerli gördüm ve onlarla konuşmak istedim, ırmağı geçemeyeceğimizi anlayınca bizi futa ile ırmağın öte yanına geçirmesini, büyük filikaya da nehrin ağzında beklemesini emrettim.

Bu sırada ada sakinleri gittiler. Biz yine de, futayı korumaları için dört miço bırakarak kıyıdan iki-üç yüz yarda uzakta yer alan kulübelerine kadar yolumuza devam ettik. Biz ayrıldıktan kısa bir süre sonra nehrin öte yakasındaki ormandan dört adam çıktı, büyük filikadaki adamlar fark etmeselerdi kesinlikle futanın iplerini çözeceklerdi, büyük filikadakiler miçolara bağırarak kendilerini akıntıya bırakmalarını söylediler, onlar da öyle yaptı, yerliler onları yakından izlediler. Tekneleri denetlemekte olan işkampavya astsubay başçavuşu bunu görünce, yerlilerin başlarının üzerine iki el ateş ettirdi; birincisinde çevrelerine bakarak durdular ama ikincisinde hiçbir şey yapmadılar; bunun üzerine üçüncü bir kez ateş edildi, içlerinden biri futaya ok atarken vurulup öldü. Bunu gören üç yerli, bir-iki saniye hareketsiz kaldılar, çok şaşırmış görünüyorlardı; hiç kuşkusuz arkadaşlarını neyin öldürdüğünü anlamaya çalışıyorlardı. Ama kendilerine gelir gelmez ölüyü beraberlerinde sürükleyerek koşmaya başladılar, biraz sonra ölüyü bıraktılar. Ateş seslerini duyunca hemen şalopalara geldik, kadavrayı inceledikten sonra gemimize döndük.

46) Futa: Yole: Büyük bir teknenin getir götür işlerinde kullanılan kürekli ufak tekne. (ç.n.)

Sabah, bir gece önce yerlileri gördüğümüz yerde yine çok sayıda yerli görünce silahlı birçok kişi ile birlikte filikalarla karaya, nehrin karşı kıyısına çıktım. Başlangıçta sadece Mösyö Banks ve doktor Solander benimle geldi, biz nehir kenarında durduk, yerliler karşı kıyıda toplanmışlardı. Onlara George Adasının diliyle seslendik, yanıt olarak silahlarını başlarının üstünde sallayarak bir savaş dansına başladılar. Bunu görünce, deniz erleri karaya çıkıncaya dek geri çekildik, erlere yaklaşık iki yarda arkamızda savaş düzenine girmelerini emrettim. Toupia, Mösyö Green ve Mösyö Monkhouse ile nehir kıyısına geri döndük. Toupia yerlilere kendi ana dilinde bir şeyler söyledi, onların bu söylenenleri çok iyi anladıklarını görmek çok hoş bir sürpriz oldu. Kısa bir süre konuştuktan sonra içlerinden biri bize kadar yüzerek geldi, onun arkasından yirmi-otuz yerli daha, silahlarıyla nehri geçtiler, birincisi silahsız gelmişti. Hepsine birkaç armağan verdik ama bu onlara yetmiyordu, üzerimizde ne varsa istiyorlardı, özellikle de silahlarımızı ve birçok kez bunları elimizden almaya kalkıştılar. Toupia onların gelişinden itibaren birçok kez kendimize dikkat etmemizi söyledi çünkü dostça gelmiyorlardı, çok geçmeden biz de bunu anladık: içlerinden biri Mösyö Green'in saldırmasını[47] aldı ve geri vermeyi reddetti; bu diğerlerinin küstahlıklarını yüreklendirdi, birçok yerlinin de onun yanına geldiğini görünce, saldırmayı alan adama ateş etmelerini emrettim, emir yerine getirildi; adam öyle yaralandı ki çok geçmeden öldü. Diğerleri, iki alaybozan ateş etmeye başlar başlamaz nehrin hemen hemen ortasında bulunan bir kayaya kadar geriledilerler ama adamın öldüğünü görünce, ya onu ya da onun silahlarını beraberlerinde götürmek için geri geldiler ve gerçekten de silahlarını aldılar, biz süngü takıp onlara engel olamadık çünkü kayadan geri geldiklerinde ince saçma doldurulmuş silahlarımızı üzerle-

47) Saldırma: Büyükçe bir tür bıçak. (ç.n.)

rine boşaltmış ve içlerinden üçünü yaralamıştık. Ama yaralılar nehri geçmişler ve ortadan yok olmayı uygun bulan diğerleri tarafından alınıp götürülmüşlerdi. Bu kıyıda oturanlarla hiçbir şey yapılamayacağını görerek, nehir suyu da tuzlu olduğu için, tatlı su aramak, olabilirse birkaç yerliyi şaşırtarak gemiye çekmek, iyi davranarak ve armağanlar vererek dostluklarını kazanmak amacıyla körfezin iç kısımlarına gittim.

10 Ekim. Öğleden sonra kürek çekerek körfezin iç kısmında dolaştık ama kıyıyı durmadan döven iri dalgalar nedeniyle karaya çıkacak yer bulamadım. Açıktan gelen iki sandalı görerek, içindekileri yakalamak amacıyla birine doğru kürek çektim, Toupia onlara bize doğru gelmelerini, bizden onlara hiçbir kötülük gelmeyeceğini haykırmadan önce çok yakınlarına gelmiştim. Ama onlar tam tersine kaçmaya çalıştılar, bunun üzerine, onları teslim olmaya ya da sandallarından aşağı atlamaya zorlama niyetiyle, alaybozanlarla başlarının üzerine ateş edilmesini emrettim, ama yanılıyordum çünkü ellerinin altında ne varsa onlarla bize saldırmaya başladılar. Bu bizi üstlerine ateş etmek zorunda bıraktı, ne yazık ki iki-üç kişi öldürüldü, biri yaralandı, üçü sandaldan aşağı atladı. Bu sonuncuları sandala aldık ve gemiye götürdük, onlara son derece yumuşak davrandık, giydirdik. Beklenmedik bir şey oldu, sanki kendilerinden birileriyle beraberlermiş gibi hemen sevindiler, neşelendiler. Üçü de gençti; en büyükleri yirmi yaşından fazla değildi, en küçükleri, on-on iki yaşlarındaydı.

İnsanca duygular besleyenlerin çoğunun, böyle bir durumda kalmamışlarsa eğer, bu adamlara kendi tekneleri içindelerken ateş etmiş olmamı kınayacaklarını bilmiyor değilim; tekneyi ele geçirme nedenlerimin beni haklı çıkarmaya yetmeyeceğini de bilmiyor değilim: küçücük bir direniş göstereceklerini tahmin etseydim, onlara yaklaşmazdım; ama olan olduktan sonra ora-

da hiçbir şey yapmadan duramaz, ne kendime ne de yanımdakilere acı çektiremez, yaşamımızı tehlikeye atamazdım.

12 Ekim. Kuzey ve kuzeybatıdan çoğu zaman sakin, hafif esintiler. Öğleden sonra, hava sakinken birçok sandal gemimize yaklaştı ama başka bir yönden geliyor gibi görünen bir tanesi yanımıza gelinceye dek belli bir uzaklıkta kaldılar; sonra tüm diğer sandallar onu izledi. Bu sandalın içindekiler daha önce gemimize gelmiş olan arkadaşlarına nasıl davrandığımızı öğrenmişlerdi, bu yüzden hiç duraksamadan kendiliklerinden bize geldiler. Hepsine iyi davranıldı ve çok geçmeden onlarla adamlarımız arasında bir alış veriş başladı, George Adası kumaşlarıyla kısa pagaları[48] değiş tokuş ettiler; ellerinde başka bir şey olmadığı için sadece karaya çıkmalarına yetecek kadar pagayı kendilerinde alıkoydular; hattâ piroglardan birinde bulunanlar değiş tokuş edecek pagaları kalmayınca piroglarını satmak istediler. Yaklaşık iki saat kadar kaldıktan sonra bizden ayrıldılar; ama nasıl olduğunu anlamadan, içlerinden üçü gemide kaldı ve teknelerinden hiçbiri onları almaya gelmedi; daha da şaşırtıcı olan, kalanların durumlarından en küçük bir kaygı duymamalarıydı. Akşama doğru hafif bir kuzeybatı rüzgarı. Gece yarısına kadar hafif yelken açarak kıyı boyunca ilerledik, sonra mayistra yelkenini açtık. Kısa bir süre sonra hava sakinleşti, bu durum sabah sekize dek sürdü; sonra kuzey rüzgarı çıktı, biz de yeniden kıyı boyunca gitmeye başladık. Güneş doğduktan sonra pusulanın iğnesinin 14° 46' doğuda olduğunu gördük. O sırada iki sandal gemimize yaklaştı, onlardan birini, gece boyunca gemimizde kalan üç adamı almak için gelmeye razı edebildik, adamlar da şimdi kıyıya dönme fırsatı çıktığı için hoşnut görünüyorlardı. Sandaldakiler önceleri biraz güvensizlik duydular, ama gemide kalan yurttaşları onları gemiye

48) Paga: Beş altı ayak uzunluğunda olup sandala tutturulmadan, sadece kol gücüyle kullanılan kürek. (ç.n.)

çekmek için bizim insan yemediğimizi söylediler; bu bize aralarında böyle bir âdet olduğunun belirtisi gibi geldi.

15 Ekim. Sabah saat sekizde körfezin güneydoğu ucuna[49] paralel durumdayken birkaç balıkçı teknesinin geldiğini gördük, bize iğrenç balıklardan biraz sattılar; ama ellerinde sadece bunlar vardı, hangi koşullarda olursa olsun, onlarla bir ticaret ilişkisine girdiğimize çok sevindik. Bu adamlar önceleri, içinde yirmi iki kişi bulunan silahlı büyük bir pirog yanımıza gelinceye dek çok iyi davrandılar. Biraz sonra bu pirogda takas edilecek bir şey olmadığını gördük ama adamlar yüzsüzce yanımıza geldikleri için, onlara her şeye yeğler göründükleri bir-iki kumaş parçası verdik. Pirogdaki adamlardan birinde ayı postuna benzeyen siyah bir kürk vardı; kürkü daha yakından görmek ve hangi hayvana ait olduğunu anlamak amacıyla onu almak istiyordum. Bunun karşılığında ona kırmızı bir kumaş parçası uzattım, hemen sırtındaki kürkü çıkardı ve bize uzattı; ama kumaşı eline almadan kürkü bırakmak istemedi. Sonra da kürkü vermek bir yana kanosunu harekete geçirip uzaklaştı, öbür sandallar da öyle yaptılar. Kısa bir süre sonra geri geldiler, balıkçı teknelerinden biri gemimizin yanına geldi, bize yine balık verdiler. Toupia'nın hizmetkarı genç Taïata geminin yan tarafındaydı, onu tuttular, teknelerinden birine çektiler ve kaçırmaya kalkıştılar. Bu bizi onlara ateş etmek zorunda bıraktı, Taïata'nın da suya atlamasına fırsat sağladı. Mayistra yelkenini açtık, denize bir filika indirdik ve genci sağ salim gemiye çıkardık. İki-üç yerli bu korkusuz girişimi hayatlarıyla ödediler, çocuğu öldürme korkusu olmadan çok sayıda yerliyi de yaraladık. Bu olayın anısına karanın bu noktasına "Cap du Rapt"[50] adını verdim. Bura-

49) Burası Hawke Koyudur, bu koyun güneyinde Napier kenti bulunuyor. Burada karaya çıktıktan sonra Cook doğu kıyısı boyunca giderek güneye yelken açtı. Daha sonra "yakınlarda bir liman aramak için hiçbir neden olmadığı ve ülkenin görünümü de daha kötüleştiği için," Kuzey Adasını dolaşmak amacıyla kuzeye yöneldi.

50) Capt du Rapt: Kidnappers koyu. (ç.n.)

sı, yanındaki ot yığını biçiminde iki beyaz kaya ile kendini belli eder. Burnun her iki yanında oldukça yüksek ve sarp beyaz kayalar var; koy 39° 43′ güney enlem ile 182° 24′ batı boylamda bulunuyor; tam konumu Portland Adasından on üç fersah uzakta güneybatıdan batıda. Burunla ada arasında üç gündür içinde bulunduğumuz büyük bir körfez var, bu körfeze İngiliz Denizcilik bakanı Sir Edward'ın onuruna "Hawke Körfezi" adını verdim. Ayın yirmi dördünde burada yedi, sekiz kulaç derinliği olan bir yerdeyiz, demir atmak her yerde çok kolay.

28 Ekim. Güneyden hafif rüzgar esiyor, hava güzel. Ağaç bulup kesmeye, burada yetişen ve kullanıma çok uygun çalılardan süpürge yapmaya çalışıyoruz; Gemiyi yola çıkarmayı düşündüğüm için birkaç adam denize açılırken yanımızda götürmemiz için kereviz toplamakla görevlendirildiler: burada bol bol kereviz var, mürettebatın yemekleri için bunları her sabah yanımızda getirdiğimiz et suyu tabletleri ve yulaf unuyla pişirmelerini emrettim, kereviz buldukça ya da elimizde olduğu sürece bunu sürdürmek istiyorum çünkü çok sağlıklı ve iskorbüte karşı çok etkili.

4 Kasım. Öğleden sonra saat birde karadan üç sandal geldi. Kısa bir süre etrafı kolaçan ettikten sonra gemiye yaklaştıklarında içindekiler bize iki mızrak attılar. Birincisi, onların gemiye gelmek istediklerini sanıp sandallarına halat atmaya çalışan adamlarımızdan birini hedef almıştı; ama ikincisini doğrudan gemiye attılar; bir tüfek atışı onları kaçırdı. Piroglardan her biri büyük tek bir ağaçtan yapılmıştı, üzerlerinde hiç süs yoktu ve içlerindeki erkeklerden çoğu çırılçıplaktı. Saat ikide karanın geniş bir koy biçiminde açıldığını gördük, demir atma niyetiyle hızla oraya gittik. O anda kırk bir kulaçtaydık, derinlik giderek dokuz kulaca kadar azalıyordu, koyun güney ucunda bulunan

yüksek bir kule biçimindeki bir kayadan bir buçuk mil uzakta bulunuyorduk; kaya ve "cour des Aldermen"ın en kuzey noktası bizim 61° güneyimizde, bu koyun[51] girişinin biraz ötesinde kalıyor. Burada gece yarısına dek gemimizin çevresinde kalan birçok sandalla birlikteydik, yerliler gitmeden önce yüce gönüllülüklerini, ertesi sabah bize saldırmak için geri geleceklerini haber vermeye kadar götürdüler; ama birkaçı, belki de hepimizin uyuduğunu düşünerek, gece bizi ziyarete geldi; ama yanlış yaptıklarını fark eder etmez uzaklaştılar.

Burada konaklamamın iki nedeni vardı: burada iyi bir küçük liman bulacağımı umuyordum, bir de Merkür'ün ayın dokuzunda olacak geçişini gözlemlemek için uygun bir yerde olmak istiyordum, çünkü hava açık olursa Merkür buradan tümüyle görülebilecekti. Bu gözlemi yapma şansımız olursa, bu ülkenin ve bulunacağımız noktanın boylamı bu nedenle tam olarak saptanacaktı.

Sabah beşle altı arasında körfezin her yanından birçok sandal geldi. Görünüşe bakıldığında ilk düşünceleri bize saldırmaktı çünkü hepsi kendi âdetlerine göre silahlanmışlardı; yine de bu düşüncelerini uygulamaya koymadılar, ama geminin çevresinde yaklaşık üç saat, bazen düzenli gidiş gelişlerle bazen oyunlar yaparak kol gezdikten sonra dağıldılar. Ama biz içlerinden hiçbirini vurmak amacıyla değil; onlara elimizde hangi silahların olduğunu ve ne tür olursa olsun onların saldırılarının öcünü alabileceğimizi göstermek amacıyla birkaç el tüfekle, bir kez de büyük topla ateş ettikten sonra, ancak dağılmaya karar verdiler. Sandallarından biri bir kurşunla delinmesine karşın tüfek atışlarının onlarda büyük bir etki yapmadığını görebiliyorduk, ama büyük topun onların üzerinde nasıl bir etki yaptığını bilmiyorum, çünkü ancak onlar gittikten sonra ateş edilmişti.

51) Kuzey Adasında Merkür Koyu.

12 Kasım. Ülkeyi tanımak ve karaya çıktığımız yere yaklaşık bir mil uzakta bulunan surlarla çevrili köyü görmek için Mösyö Banks ve doktor Solander ile birlikte büyük filika ve futa ile körfezin kuzey kıyısına gittim; oralılar karşımıza çıktılar ve bize son derece dost davrandıklarını gösteren bir kibarlıkla görülecek her şeyi gösterdiler.

Köy kuzey kıyıda, körfezin iç kısmında, çok yüksek bir burnun üzerinde kurulmuş, yükseldiği tepelerin dar doruğuna bakan kıyı dışında ulaşılması çok zor ya da olanaksız. Bu yanda, iki hendek, bir seki ve iki sıra çakılmış kazıklarla savunuluyor, içteki kazıklar düzlükte ama bir insanın kazıklarla iç hendek arasında silahlarını hazırlayıp ilerleyemeyeceği kadar savunma alanının uzağında bulunuyor. Dışa çakılmış kazıklar iki hendek arasında, üst uçları iç hendeğin üstüne çıkacak biçimde eğik. Bu hendeğin derinliği, dibinden düz damın tepesine kadar yirmi dört ayak. Kazıkların içteki sırasının yakınında sağlam kalaslarla desteklenmiş, otuz ayak yüksekliğinde, kırk ayak uzunluğunda ve on ayak genişliğinde bir seki bulunuyor, saldırganlara mızraklar bu sekiden atılıyor ve sekinin üstünde bu amaçla hazırlanmış bir yığın mızrak var. Birkaç adım ötede, burasıyla bir üçgen oluşturacak biçimde, benzer yapıda, aynı boyutlarda, aynı biçimde kazıkların iç bölümüne yerleştirilmiş, düşmanlar tepenin yanından ilerleyip meydana çıkan geniş yolu tırmanırken üzerlerine taş ve mızrak atmak için yapılmış ikinci bir seki var. Bu seki, dışarıdaki birkaç küçük yapıyı ve bu yandaki tepenin kıyısında kurulmuş kulübeleri savunmaya da yarıyor. Bu dıştaki yapılar ileri karakol rolü oynamıyorlar ama ana binalarda yer bulamayan sakinlerin muhafızlarını barındırıyorlar.Yukarıda anlattığım kara tarafındaki yapılardan bağımsız olarak tüm köy, küçük dağın çevresinde oldukça sağlam, bir sıra kazıktan yapılmış duvarlarla çember içine alınmış. Çemberle çevrili toprak parçası düz ama bayırda ol-

duğu için her biri düzleştirilmiş küçük karelere bölünmüş. Amfiteatr biçiminde düzenlenmiş bu karelerin her biri kazıktan duvarlarla çevrilmiş, aralarında dar yollarla ve berkitilmesi kolay küçük kapılarla bağlantı kurulmuş, öyle ki düşman kazıkların dış sırasını zorlarsa meydanı kolayca ele geçirecek duruma gelmeden önce daha başka birçok kazığa rastlayacak ve karelerin arka arkaya savunulduğunu sanacak. Bu surlara götüren yolun eğimi çok dik ve sekilerden birinin üstünde bulunan yaklaşık on iki ayak uzunluğunda çok dar bir geçitten geçmek gerekiyor. Görünürde ne kapı, ne de parmaklıklar var ama çok kısa zamanda buraya barikat kurulabilir. Kısacası bu bölümün çok iyi korunmuş, yerinin de çok iyi seçilmiş olduğu düşünülebilir; az sayıda korkusuz adam burada, ülkede kullanılan silahlarla çok üstün güçlere çok uzun zaman karşı koyabilir. Buradaki insanlar bir kuşatmayla karşılaşmaya hazırlanmış gibiler çünkü çok fazla miktarda eğrelti otu kökleri ve bir sürü kuru balık depolamışlar. Ama tatlı su konusunda bir tepenin eteğinde akan bir dereden başka bir şey görmedik, burada bir kuşatma sırasında bile kaplarla su çekebileceklerine ve bunu asmakabaklarının içinde saklayabileceklerine inanmak gerek.

16 Ocak. Değişken, hafif rüzgarlar, hava hep açık. Öğleden sonra saat birde, adanın güneybatı ucunu yakından izleyerek dolaşıyoruz, yukarıda anlattığım ve sakinlerinin hepsinin silahlı olduğu köy bu uçta bulunuyor. Saat ikide körfezin kuzeydoğu yakasında bulunan, adanın güneybatı ucuna bakan –on bir kulaç derinliği olan, dibi düz- küçük, sakin bir koyda[52] demir attık ve yedek demirle halatları volta ettik.

52) Burası Güney Adasında, Kâtil Koyu ya da Katliam koyu adı verilen yerin yetmiş mil kadar güney-doğusunda Kraliçe Charlotte Kanalındaki Navire Koyudur. Cook daha sonraki yolculuklarında sık sık buraya gelip demir attı.

➡

Birçok yerli sandallarıyla geldi, bize biraz taş attıktan ve Toupia ile uzun uzun konuştuktan sonra birkaçı gemiye binme cesaretini gösterdi ama gemide çok az kaldılar; sandallarına geri döndüler ve az sonra bizden tamamen ayrılıp gittiler. Yanımdaki beylerin çoğuyla birlikte küçük koyun iç bölümünde karaya çıktım. Suyu son derece güzel hoş bir akarsu bulduk, ağaçlara gelince, toprak geniş bir ormanla kaplı. Yanımızda olan sürtme ağı iki-üç kez attık ve üç yüz libre kadar balık tuttuk, bunları herkese eşit miktarda dağıttık. Sabah gemiyi kalafatlamakla, kazımakla ve iskeleyi katranlamakla uğraştık. Çok sayıda yerli bizi görmeye geldi ve kötü kokulu balıklardan biraz getirdiler, bu tür alış verişi özendirmek için yine de bu balıkların satın alınmasını emrettim. Ama şu anda amaçları ticaretle ilgili gibi görünmüyor, daha çok bizimle kavga çıkarmaya hazır gibiler. Gemi kalafata alındığı için güçlük çıkarmalarından korkuyordum bu nedenle ilk saldıranlardan birinin üzerine biraz ince saçma attırdım. Bu onları uzak tuttu ama çok geçmeden hepsi birden geldiler. Bu yerliler bize, şimdiye kadar kıyılarında bizimki gibi gemi görmediklerini, buna benzer bir şeyden söz edildiğini duymadıklarını açıkladılar. Bu onların Tasman'ın geçişiyle ilgili hiçbir bilgileri olmadığını gösteriyor, Tasman'ın demir attığı Katliam Körfezinin, içinde bulunduğumuz koydan uzak olmadığını sanıyorum; ama aynı koy değil çünkü anladığıma göre, bugün öğlen yapılan gözlem bizim 41° 5′ 32″ güney boylamda, yani Katliam Körfezinin on beş mil güneyinde demir attığımızı gösteriyor.

Bu sırada Kuzey Adası turunu neredeyse tamamlamıştı. 29 Aralıkta Kuzey burnundan ayrılırken gerçekten de karşı yönden gelerek Yeni Zelanda'ya yaklaşan Surville'in Saint-Jean-Baptiste adlı Fransız gemisinin otuz mil uzağında bulunuyordu. Bu gemi Bougainville'in gittiği yolu izlemek için Hindistan'dan Tahiti'ye kadar gelmişti; 12 Aralıkta Kuzey Adasına gitti ve Cook adanın batı kıyısını izlerken o doğu kıyısı boyunca ilerleyerek yoluna devam etti. Adamlarının üçte biri iskorbütten ölünce doğrudan Peru'ya giden yolu izlemeye karar verdi ama oraya varmadan battı.

17 Ocak. Hafif esinti; hava sakin ve güzel. Öğleden sonra gemiyi doğrulttuk ve öbür yana yatırmak için hazırlık yaptık. Akşam boyunca ağ attık ve biraz balık yakaladık. Bu sırada içimizden birkaç kişi büyük filikayla biraz uzaktaki bir başka küçük koya gitti; oraya giderken suyun üstünde yüzen bir kadın cesedine rastladık; öleli sadece birkaç gün geçmiş gibi görünüyordu. Karaya çıktıktan az sonra başka iki yerliye rastladık, kesinlikle az önce büyük bir zevkle insan eti yemişlerdi çünkü içlerinden biri bana henüz taptaze olan ve eti daha yeni koparılmış bir kadına ya da erkeğe ait ön kol kemiğini verdi; bize bunu yediklerini söylediler; birkaç gün önce içinde düşmanların ya da yabancıların olduğu bir sandalın mürettebatını yakalayıp, öldürüp sonra da yediklerini anlattılar, çünkü tüm yabancıları düşman olarak görür gibiydiler. Anlayabildiğimiz kadarıyla suda yüzen kadın bu sandalda bulunuyordu ve savaş sırasında suda boğulmuştu. Hiçbirimizin bu yerlilerin yamyam olduğu konusunda kuşkusu yoktu, ama taze kasları görünen bu kemik bu konuda o zamana dek elimize geçen en inandırıcı kanıttı; sözlerinin doğru olduğunu kanıtlamak için onlardan birine, bu kemiğin insan değil köpek kemiği olduğunu söyledik. Ama o büyük bir ivedilikle kendi ön kolunu tutarak kemiğin o kemik olduğunu yineledi; etini yediklerine inanmamız için de kendi kol kemiğini dişleri arasına aldı ve yeme hareketi yaptı.

Sabah, geminin sancak yanını kalafatladık, kazıdık ve katranladık. Bu sırada birkaç yerli görünüşe göre sadece bizi seyretmek için, çevremize geldi. Aralarında kolları, bacakları ve butları bıçak yaraları ile dolu bir kadın vardı; bu matem işaretiydi, kocası düşmanlarından bazıları tarafından öldürülmüş ve yenmişti; bunları bize söylerken, doğuda bunların olup bittiği yeri bize gösterdiler. İçlerinden biri Mösyö Banks'e, biraz önce sözünü ettiğimiz kemiğin durumunda bir ön kol kemiği verdi;

et yediklerini bize göstermek için kemiğini üzerine ağızlarını dayadılar, onu ısırıp emdiler ve böylece onlar için etin çok değerli bir parça olduğunu açık açık gösterdiler.

23 Ocak. Öğleden sonra güney rüzgarı-serin esinti. Yanımda bir adamla çevremizdeki yükseltilerin birine tırmandım; ama oraya vardığımda koyun üstten görüntüsü daha yüksek başka dağlarla kapanmıştı, içinden geçilmez ormanlar oraya ulaşmamı engelliyordu. Ama tepeye tırmanmanın karşılığını fazlasıyla aldım çünkü doruktan bir deniz gördüm, bunun Doğu denizi olduğunu, bir boğazın bunu, gemimizin demir attığı koyun girişinin biraz doğusunda bulunan Batı denizine[53] bağladığını düşünüyordum. Bu küçük koyun güneydoğusuna uzanan kara bana çok yüksek tepelerle dar küçük bir koydan ibaret gibi göründü ve boğazın güneybatısının bir bölümünü de bu kara oluşturuyordu; karşı kıyıda kara göz alabildiğine doğuya doğru uzanmış görünüyordu. Güneydoğuda açık deniz görünüyordu, bu, doğu deniziydi. Koyun doğusunda bulunan birkaç ada da gördüm; o zamana dek onların anakaranın parçası olduklarını sanıyordum. Bu tepeden indikten ve yemek yedikten hemen sonra gemiye dönmek için yeniden yola koyulduk, yolda giderken bu adaların arkasındaki küçük limanları ve küçük koyları geçtik ve onları inceleyebildik. Bu arada son zamanlarda içinde oturulmamış çok sayıda evden oluşmuş eski bir köyden de geçtik; bu evlerden birinde oturulmuş olduğunu fark ettik, ama gün epeyce karardığı ve oraya kadar gidecek zamanımız olmadığı için gemiye dönmekte acele ettik ve saat sekiz-sekiz buçuk arasında gemiye vardık.

53) Tasman bu geçidi Kuzey Adası ile Güney Adası arasında bir koy gibi düşünmüştü. Koya bugünkü adını Banks vermiştir. Banks şöyle yazıyor: "Doktor Solander ile bitki toplarken kaptan bir dağın tepesine çıktı ve yaklaşık bir saat sonra coşkuyla dolu olarak geri geldi, Doğu denizini görmüştü ve Tasman'ın gözlemlerine ve bizim kendi gözlemlerimize göre hepimiz bu denizi bağlayan bir boğazın varlığına inanmıştık."

31 Ocak. Hafif ve değişken bir rüzgar. Öğleden sonra, üzerine geminin adının, ayın ve yılın yazıldığı iki direği de hazırlamış olan marangozlar bunlardan birini karaya, su aldığımız yere diktiler, biz de buna Birlik'in[54] sancağını çektik, ertesi sabah öbür direği götürmek için Matourou adıyla bilinen adaya gittim; bu ada karadan en uzak olanı. Ama direği dikmeye koyulmadan önce yanımda götürdüğüm doktor Monkhouse ve Toupia ile Haïppa'ya gitmek istedim. Orada daha önce sözünü ettiğim yaşlı adama rastladık. Her şeyden önce, görünüşe göre bizim adamlarımız tarafından öldürülmüş olan adamın ve o sırada yaralanmış bir başka adamın ne olduklarını sordum çünkü daha önce bu tür hiçbir olayla karşılaşmamıştım. Sonra (Toupia aracılığıyla) yaşlı adama ve daha birçoklarına, buraya, ada üzerine buradan geçtiğimizi gösterecek bir işaret koymak için geldiğimizi, bu şekilde buraya daha sonra gelecek tüm gemilere bizim buraya daha önce geldiğimizi belirtmiş olacağımızı anlattım. Direğin dikilişine seve seve razı olduktan başka, onu asla yıkmayacaklarına da söz verdiler. O zaman hepsine küçük armağanlar verdim. Yaşlı adama üç adet 1763 tarihli gümüş peni, üzerine kralın büyük okunun derin bir biçimde kazındığı çivileri verdim, bu eşyalar bana, onların elinde en uzun süre kalabilme şansı olan nesneler gibi geldi. Direği dikmenin yolunu böylece yaptıktan sonra onu, adanın en yüksek noktasına taşıdık ve toprağa sağlam bir biçimde sabitledikten sonra, Birlik'in sancağını çektik, ben bu boğaza "Kraliçe Charlotte Kanalı" adını vererek onurlandırdım ve böylece Majesteleri (kral) adına ve onun hizmetinde olarak buraya kıyısı olan toprakları ele geçirdim. Daha sonra Majesteleri (kraliçe) sağlığına bir şişe şarap içtik ve

54) Söz konusu olan kent Kraliçe Charlotte Kanalında Jenkson Burnunun yakınındadır. *Endeavour* Kuzey Adası turunu tamamlamak için o günden bir hafta sonra oradan ayrıldı. Bundan sonra Cook Güney Adasının doğu kıyısını araştırmak için güneye yöneldi.

(bizi tepeye kadar izlemiş olan) yaşlı adama boş şişeyi verdik, o da bundan çok hoşlandı. Direği dikerken doğudaki denize girilen geçit konusunda yaşlı adama sorular sorduk; o bize açık bir biçimde gerçekten bir geçidin olduğunu, tahmin ettiğim gibi, (şu anda içinde bulunduğumuz) bu boğazın güneybatısında bulunan toprakların bir anakara değil bir ada oluşturduğunu söyledi. Onu bu konuda sorguladık, bize bu toprakların iki *ouannouas*tan, yani iki adadan oluştuğunu, çevrelerinin birkaç günde dolaşılabileceğini söyledi; bu iş dört günden fazla sürmezdi. Bu adam bize üç kara parçasından söz etti, yukarıda sözü edilen ikisine, âletlerini ve süslerini yaptıkları taş gibi "taş" ya da "yeşil kaya" anlamına gelen *Tovaï Poïnammou* diyordu.[55] Üçüncüsü için boğazın doğusundaki kara yönünü gösteriyordu; burası, dedi bize, geniş bir topraktır ve denizden çevresini dolaşmak aylar alır: buraya, başkalarından da duyduğumuz gibi, *Aïnino Mououï* diyordu. Boğazın kıyılarına *Terra Ouitti* dedi. Ada üzerinde yapmamız gereken işleri bitirince gemiye geri döndük, yanımıza sandalıyla yaşlı adamı da aldık, o, akşam yemeğinden sonra bu sandalla karaya döndü.

17 Şubat. Dün sabah teğmen Gore, biz bu adayı[56] keşfettiğimiz sırada nöbetteyken güney-güneydoğuda ve doğudan güneydoğuda kara gördüğünü sandı. O sırada ben de güvertedeydim ve bunların sadece bulut olduğundan emindim, gerçekten de güneş yükseldiğinde bulutlar dağıldı. Ama bu yine de Mösyö Gore'un,

55) Bu taş, balta ve topuz yaptıkları Yeni Zelanda yeşimtaşıdır.

56) Cook'un birkaç yanlışından biri, (üzerinde Lyttelton'ın Christchurch Limanının olduğu) Banks yarımadasını ada sanmasıdır. Buraya "Banks Adası" adını vererek Banks'e karşılık veriyordu çünkü Banks, bir boğaza Cook'un adını vermişti. Araştırılmamış hiçbir şeyin kalması için Cook güneye doğru yoluna devam etmeden, Terra Australis'in gerçekten de sadece Gore'un bir yanılgısı olduğundan emin olmak amacıyla denizde uzun süre dolaştı.

sabah gördüğünün bir kara olduğuna inanmasına engel olmadı, ne güneyde on dört fersahlık bir alanda dolaşmamıza, ne de akşam doğuda hiçbir kara parçası görmememize karşın düşüncesinden vazgeçmedi oysa bizi dün akşam karadan ayıran uzaklığın iki katını yapmış olduğumuz ya da bu sabah hava açıkken ne doğuda ne de batıda kara görmediğimiz için orada kara bulunması olanaksızdı. Tüm bunlara karşın Mösyö Gore bu sabah düşüncesini değiştirmemişti: bunu görünce, rüzgarı arkama alarak geminin yönünü değiştirdim ve onun söylediği bu toprak parçasının bulunduğu yönde pusulaya göre güney-güneydoğuya yöneldim. Öğlen 44° güney enlemdeydik ve Banks Adasının güney ucu bizim beş fersah kuzeyimizde kalıyordu.

18 Şubat. Kuzeyden hafif esinti, hava güzel. Öğleden sonra saat yediye dek doğu-güneydoğuda Mösyö Gore'un hayali ülkesini arıyoruz, öğleden bu yana yirmi sekiz mil yol yaptık; ama arkamızda bıraktığımız karadan başka ne bir kara parçası gördük, ne de bunu belirtecek bir şeye rastladık, batıdan güneye döndük ve öğlene kadar bu yolu izledik; şu anda 45° 16′ güney enlemde bulunuyoruz. Bir gün önceden bu yana yaptığımız yol yetmiş mili buldu, Banks Adasının güney ucu yirmi sekiz fersah kuzeyimizde kaldı. Pusula iğnesinin güney açısından ölçülmüş değişikliği sabah 30° 30′ doğuyu gösteriyordu. Güneyde hiçbir kara parçası görmediğimiz için daha fazla güneye gitmeyi yararsız buldum ve güneyde arkamızda bırakmış olduğumuz tüm kara parçalarının yanından geçemeyecek kadar uzakta olduğumuzu düşünerek batıya yöneldim. Ama benim düşüncem sadece Kraliçe Charlotte Kanalı hakkında yerlilerden edindiğimiz bilgilere dayanıyordu.

10 Mart. Öğleden sonra kuzey-kuzeybatıdan ve kuzeyden esen ılık rüzgarlar var, rüzgarı karşımıza alarak batıya doğru ilerlemeye devam ettik. Güneş batarken adanın en güney nok-

tası, daha sonra "Güney Burnu"[57] adını verdiğim nokta, 47° 19' güney enlemde, Greenwich meridyenine göre 192° 12' batıda, bizim (38° doğu) kuzeyimizde kalıyordu.

Bu sonuncusu küçük bir adaydı, bu toprakların en büyüğünün ucunun biraz ötesinde bulunuyordu. En güneydeki toprak parçasının önünde olduğumuzu, batıdan bunu çepeçevre dolaşabileceğimizi düşünmeye başladım çünkü tutulduğumuz son güçlü rüzgardan sonra bile güneybatıdan düzenli gelen iri dalgalarla karşılaşıyorduk, bu da bu yönde kara olmadığını düşündürüyordu. Gece boyunca sert bir rüzgar esti, öyle ki gün doğmadan yelkenleri indirerek ilerlemek zorunda kaldık. Ama saat sekizde rüzgar hafifledi, öğlen batıya kaydı, gemiyi kuzeye gitmek için döndürdük, hiçbir kara parçası görünmüyordu; gözlemlerimize göre, 47° 33' güney enlemde, 0° 59' batı boylamda, Güney Burnunun batısında bulunuyorduk.

23 Mart. Tovaï Poïanammou'nun tüm kuzeybatısını dolaştığımıza göre şimdi ülkenin görünüşünü çeşitli durumlarda bize göründüğü gibi anlatmamın zamanı geldi.[58] Ayın onunda, adanın güney bölümünden ayrıldığımızda, gördüğümüz kara parçasının engebeli, dik ve dağlık olduğunu belirtmiştim; aynı sıradağların o gün gördüğümüz en güney nokta ile ayın 13'ünde gördüğümüz en kuzey nokta arasında, hemen hemen tüm ada boyunca uzandığı-

57) Burası Cook'un, Yeni Zelanda'nın bir parçası olduğunu sandığı Stewart Adasının güney ucudur. "Küçük Ada" ise biraz batıdaki Long Island'dır.
Banks'in bu tarihli günlüğünde şöyle yazıyor: "Bütün gün serin rüzgar. Burnu dolanıyoruz, bu da imgelemimizin ürünü hayalet anakaranın tümden ortadan kalkması sonucunu doğuruyor." Gemide sadece Banks ve bir İngiliz subay, Dalrymple'ın güney anakarasının varlığına gerçekten inanan kişiler.

58) Cook, Farewell Burnundan, Güney Adasının kuzey ucundan yazıyor. On iki günde, anlattığı batı kıyısının dört yüz mil kadarını keşfetti. Sisli hava, daha sonra "Cook Tepesi" olarak adlandırılacak olan dağı görmesini engelledi.

nı düşündüren birçok neden var. Kıyının yaklaşık altı ya da sekiz fersahlık bir alanı keşfedilmemiş kaldı ama karanın iç kısımlarındaki dağlar çok iyi görünüyordu. Batı Burnu bölgesinde kıyıya yakın topraklar daha çok alçak, derece derece dağların eteklerine kadar yükseliyor ve büyük ölçüde ormanlarla kaplı görünüyor. Beş Parmak bölgesinden kırk iki derece enleme kadar doğrudan denizden yükselen ve tümüyle ormanlarla kaplı bir sıra dar tepe var. Bu dağların hemen arkasında, son derece yüksek sıradağlar var, bu dağlar sadece, belki de Dünyanın yaratılışından bu yana orada olan, çıplak kayalardan oluşmuş gibi görünüyor, kayaların üstü birçok yerde geniş kar tabakalarıyla örtülü. Dünyada buradan daha vahşi, daha kıraç hiçbir ülke yoktur. Denizden gözün görebileceğinden daha uzak yerlere kadar bu kayalık ve aralarında küçük bir vadi kalmayacak kadar birbirlerine sokulmuş dağların tepelerinden başka hiçbir şey görülemiyor. Bu dağlar, 44° 20′ enlemden 42° 8′ enleme kadar kıyının daha arkalarında bulunuyor; onlarla deniz arasında, verimli gibi görünen, farklı yükseklikte ve genişlikte, ağaçlarla kaplı küçük tepelerin ve vadilerin olduğu bir bölge uzanıyor. Bu vadilerin birçoğu geniş, alçak, düz ve her yer ağaçlarla kaplı gibi görünüyor ama bu toprakların büyük bir bölümünün, bu tür arazilerde sıkça rastlandığı gibi, göllerle, gölcüklerle, bataklıklarla kaplı olması büyük bir olasılık. Yukarıda, daha sonra aldığı adla, Farewell Burnunda belirtilmiş enlemde, kara hiçbir ilginç özellik taşımıyor; denizden doğrudan doğruya, ormanlarla kaplı tepeler halinde yükseliyor. Biz kıyının bu bölümünde iken sis çok yoğundu, öyle ki iç kısımları ancak çok az görebiliyorduk. Yine de kimi zaman sislerin ve bulutların üzerinden dağların tepelerini gördük, bu da karanın iç kısımlarının yüksek dağlardan oluştuğu gerçeğinin kanıtıydı ve benim tek bir sıradağın adanın bir ucundan öbür ucuna kesintisiz uzandığını düşünmeme yol açtı.

31 Mart. Akşam gemiye döndüğümde su ve odun yedeğimizin yeterli, geminin de denize açılmaya hazır olduğunu gördüm.[59] Bu ülkeyi tümüyle terk etmeye karar verince, aldığım görev uyarınca en elverişli dönüş yolunu seçme konusunu düşünmem gerekiyordu; yanımdaki görevlilerle görüşüp tartışarak bu yolun tamamlanmasına en uygun olanını seçtik. En çok izlemek istediğim yol Horn Burnundan geçendi, çünkü bu yoldan gidersek varlığı benim için henüz kuşkulu olan, bir güney anakarasının olup olmadığı sorusuna da yanıt bulabilecektik. Ama bunu yapabilmek için kış ortasında, her bakımdan bu girişimi tamamlayamayacak durumda gibi gördüğümüz bir gemiyle çok güneyde bir enlemde bulunmamız gerekiyordu. Aynı nedenle doğrudan Ümit Burnuna yönelme düşüncesini de bir yana bıraktık, ayrıca bu yoldan gidersek önemli hiçbir keşif yapmayı bekleyemezdik. O zaman doğu Hint Adaları yoluyla geri dönmeye, yani Yeni Zelanda kıyısından ayrılarak, Yeni Hollanda kıyısına varıncaya dek, gemiyi batıya çevirmeye, daha sonra kuzeyde bu kıyı yönünde gitmeye ya da kıyının bizi götürebileceği bambaşka bir yöne doğru, kıyının en kuzeyine varıncaya dek ilerlemeye, eğer bu gerçekleştirilemezse, Quiros tarafından 1606'da keşfedilmiş toprakları ya da adaları[60] bulmak için çalışmaya karar verdik.

59) Bu sırada Endeavour iki adanın çevresini dolaşmayı tamamlamış, Kraliçe Charlotte kanalının yakınında Admiralty (Amirallik, ç.n.) Körfezinde bulunuyordu. Cook'a verilen talimatlar ona dönüş yolunu seçme hakkını bırakıyordu. Görevlilerle yapılan kurul toplantısından sonra batıya doğru yola devam etmeye karar verildi, bunun sonucunda da Avustralya'nın doğu kıyısı keşfedildi.

60) Yeni Hebrid Adalarının en kuzeyinde bulunan, 1606'da Quiros tarafından keşfedilmiş Espiritu-Santo Adası. Cook'un kullandığı haritalarda belirtilmiş tek kara, Terra Australis'in kuzeybatısında, Tasmanya ve Van Diemen topraklarının güney bölümünde olduğu düşünülen bu uçtu.

Yeni Zelanda'nın betimlenmesi

Bu ülkeyi tümüyle terk etmeden önce kısaca, bölgenin, oturanlarının, gelenek ve göreneklerinin, vb. genel bir betimlemesini yapacağım; bu konuda birçok şeyin sanılar üzerine kurulduğunu belirtmek gerek, çünkü biz hiçbir yerde onların toplumlarının uyduğu kuralları öğrenecek kadar uzun kalmadık ve ancak gözümüzle görme fırsatını bulduğumuz şeylerden bir sonuç çıkarabiliriz.

Bu ülkenin batı kıyısının bir bölümünü ilk kez 1642 yılında keşfeden ve ona Yeni Zelanda adını veren Abel Tasman'dı. Ama buraya hiç ayak basmadı; demir attığı ilk ve tek yerde adamlarından üç, dört tanesi yerliler tarafından öldürülmüştü; onun cesaretini kıran belki de bu olmuştu. Bu zamana dek sanal güney anakarasının parçası gibi düşünülen bu ülke iki adadan oluşuyor, bu adalar birbirlerinden genişliği yaklaşık beş fersah olan bir boğaz ya da geçitle ayrılıyor, 34° 48' güney enlemde, Greenwich meridyenine göre 181° 194' batı boylamları arasında bulunuyorlar.

Dünyanın çok az bölümünün konumu bu adalarınki kadar iyi belirtilmiştir çünkü bu konum Güneşin ve Ayın yüzlerce kez yapılan gözleminin yanı sıra aslında Venüs'ün geçişini gözlemlemesi için Bilimler Akademisi tarafından buraya gönderilen Mösyö Green tarafından yapılmış olan Merkür'ün geçişinin gözlemi ile de belirlenmiştir. Bu adaların en kuzeyindekine, daha önce söylediğim gibi, ülkenin yerlileri tarafından Aïhino, en güneydekine de Tovaï Poïanammou adı verilmiş. Bu adlardan birincisinin, Kuzey Adasının tümünün adı olduğundan eminiz. Ama ikincisinin, Tovaï Poïanammou adının, tüm Güney Adasını mı yoksa sadece bir bölümünü mü belirttiğini bilmiyoruz. Kraliçe Charlotte Kanalının yerlilerine göre bu sonuncusu iki adadan oluşuyor, bunlardan en az birinin çevresini birkaç gün-

de dolaşabileceğiz. Ama bu, kendi gözlemlerimizle doğrulanmadı ve ben onların bu ülkeyle ilgili görebildikleri uzaklıktan daha fazla bir şey bilmediklerine inanmaya başlıyorum. Burası ile ilgili yaptığım harita,[61] bu adaların görünümünü ve genişliğini, burada bulunan körfezlerin ve limanların, çevrede bulunan daha küçük adaların durumunu, en iyi biçimde anlatacaktır.

Bu halkların niteliklerini bildiğim için yabancıların bu bölgelerde yerleşme birimleri kurmaları bana hiç de zor olmaz gibi geliyor; yerliler direniş içinde bir araya gelemeyecek kadar aralarında bölünmüş görünüyorlar, bu sayede ve yumuşak, insanca davranarak sömürgeciler de onların arasında kalıcı toplumlar oluşturabilirler.

Bu ülkenin yerlileri güçlü, kemikli, düzgün yapılı, zinde, boyları, özellikle erkeklerde, ortalamanın altından çok üstünde. Renkleri çok koyu esmer, saçları siyah, sakalları siyah ve seyrek, dişleri beyaz, yüzleri dövmeyle, vb. bozulmamışsa, genelde düzgün hatlı. Erkekler genellikle uzun saçlı ve bunları başlarının üstünde bir demet halinde toplayıp bağlıyorlar. Bazı kadınlar, özellikle de yaşlı kadınlar saçlarını uzun ve dalgalı bırakıyorlar; ama bazıları da kısa saçlı. Tarakları kemikten ya da tahtadan; kimi zaman bunları süs olarak saçlarına takıyorlar. Genel olarak sağlıkları iyi ve çoğu ileri yaşlara kadar yaşıyor. Birçok yaşlı erkeğin ve birkaç orta yaşlı erkeğin yüzü çizili ya da siyah dövmeli, kaba etleri, butları ve bedenlerin başka yerleri çizili olanları da gördük ama buna daha az rastlanıyor. Yüzdeki çizgiler genelde bir sarmal biçiminde yapılıyor, büyük bir titizlik ve zevkle kazınıyor ve birbirine karıştırılıyor. Bunları öyle bir

61) 1772'de Yeni Zelanda'yı gidip görmüş bir Fransız denizci olan Crozet bu haritayı şu sözcüklerle anlatıyor: "Haritayı beni her şeyin ötesinde şaşırtacak kadar doğru ve tam buldum. Fransız kıyılarının sınırlarının daha doğru bir biçimde çizilmiş olup olmadığını merak ediyorum." Stewart Adası bu haritada yine de Güney Adasının bir parçası gibi gösteriliyor.

doğrulukla çiziyorlar ki tüm yüz dövme yapıldığında bir yanla öbür yan arasında hiçbir fark görülmüyor; kimilerinin yüzünün sadece bir yanı dövmeli oluyor, kimilerinin de her iki yanında birkaç işaret bulunuyor; yaşlı erkekler dışında içlerinden çok azının tüm yüzü dövmeli. Bundan şu sonucu çıkardım: bu iş zaman alıyor, işlemin tamamlanması için belki de yıllar gerekiyor, bu işe başlayanların hepsinin bunu iyi yapacak kadar dayanma gücü yok; kullanılan yöntem kesinlikle çok acı verici, bu nedenle birçoğunda hiç dövme yok, bence de herkesin dövme yaptırmamasının başka bir nedeni yok. Kadınlar dudak derilerinin altına siyah boya şırınga ettiriyorlar, her iki cins de yüzlerini ve bedenlerinin az çok geniş yerlerini balık yağına karıştırılmış toprak kırmızısıyla boyuyorlar.

Günlük giysileri, ayakkabılarını temizlemek için kapılarının önüne ya da evlerinin koridorlarına koydukları halat liflerinden yapılmış tüylü hasırlara çok benziyor. Bunları boyunlarına doluyorlar, tüylü kısmı dışarıda kalıyor, genel olarak dizlerine kadar uzun oluyor. Giysiler yukarıda sözü edilen geniş yapraklı yağlı bir bitkiden, neredeyse hiçbir hazırlık işlemi olmaksızın yapılıyor. Bu tür hasırların dışında, neredeyse yün kadar yumuşak ve beyaz ama ondan çok daha sağlam hale gelecek biçimde hazırlanmış ve rengi soldurulmuş aynı bitkiden, görünüşü çok daha güzel başka giysiler de yapıyorlar. Bu bitkiyi, hemen hemen beş ayak uzunluğunda, dört ayak genişliğinde kumaş parçaları imal etmek için kullanıyorlar; bazıları çok sık dokunmuş, bazıları çok gevşek, birinciler yelken bezi kadar sağlam ve biraz ona benziyor, ama hepsi bir iğne ya da ucu sivri bir metalden başka hiçbir alet kullanılmadan yapılıyor. Bez parçasının uçlarından birinin kenarına çoğu zaman köpek derisi ya da kuş tüyleri ile süslenmiş, genel olarak beş, altı parmak genişliğinde, çok temiz işlenmiş rengarenk bir şerit çekilmiş. Bu kumaş parçaları-

nı da öbürü gibi kullanıyorlar: bir kordonla boyunlarının çevresine bağlıyorlar, bunun ucuna kemikten bir iğne tutturuyorlar, bu iğneyi rahatça kumaşın bir yanından öbür yanına geçiriyorlar, kimi zaman bu tür kumaş parçalarını kemerlerinin çevresine ya da omuzlarına doluyorlar. Ama bu kullanım çok yaygın değil, özellikle erkekler genelde çırılçıplak, üzerlerinde bellerine taktıkları kemer dışında bir şey olmadan geziyorlar. Yüzlercesinin gemiye bu kılıkta geldiğini gördüm, ama genellikle yağmur yağma vb. olasılığına karşı tüm giysilerini sandallarında beraberlerinde getiriyorlar. Kadınlar tam tersine bellerine hep bir şey sarıyorlar, bu genelde sadece dizlerine kadar inen kısa bir hasır oluyor; çoğu zaman onlar da erkekler gibi genelde kaba örülmüş bir kumaş parçasını omuzlarına atıyorlar; kadınların ender olarak ince kumaşla sarındıklarını gördüm. Bir gün Tabago'da, kadınların hiçbir zaman özellikle yabancılara kendilerini çıplak olarak göstermediklerine tanık oldum. İçimizden birkaç kişi küçük bir adaya çıktı, burada birçok kadın çıplak olarak suda deniz ıstakozu ve kabuklu deniz hayvanları avlamaya çalışıyordu. Bizi fark eder etmez birkaçı kayaların arkasına saklandı, birkaçı da deniz yosunlarıyla kendilerine önlük yapıncaya dek denizde kaldılar. Bizim karşımızda sudan çıktıklarında utandıklarını belli eden işaretler yaptılar.

İçlerinden bizi o zamana dek görmemiş ve hakkımızda hiçbir şey bilmeyen çok sayıda yerli bizi ziyaret ettiklerinde, içine altmış, seksen hattâ yüz kişi alan en büyük sandallarından birine biniyorlardı. Her zaman en güzel giysilerini yanlarında getiriyorlar ve gemiye yaklaşır yaklaşmaz bunları sırtlarına geçiriyorlardı. Her sandalda bir, kimi zaman da iki ya da üç yaşlı adam bulunuyordu; diğerlerine kumanda edenler her zaman bu adamlar oluyordu; bunlar daha iyi giyimli oluyorlar ve genelde ellerinde bir baltalı mızrak ya da bir savaş baltası oluyordu. Ge-

miye bir taş atımı öteye geldiklerinde her zaman duruyorlar ve bağırmaya başlıyorlardı: *Haromoï harenta a patou ago*, yani "Buraya gelin, yanımıza karaya gelin, sizi patou-patou'larımızla öldüreceğiz;" bir yandan da bizi bunlarla tehdit ediyorlardı. Bazen bir savaş dansına başlıyorlar, bazen bizimle alış veriş ediyorlar ve onlara yönelttiğimiz tüm sorulara çok sakin yanıtlar vererek bizimle konuşuyorlardı; sonra patou-patou'larını ellerinde sallayarak savaş dansına yeniden başlıyorlar, aynı zamanda bedenlerini garip biçimlerde eğip büküyorlardı. Kendilerini belli bir derecede azdırdıktan sonra bize taşlarla ve ince mızraklarla saldırıyorlar ve bizi, ister istemez üzerlerine ateş etmek zorunda bırakıyorlardı. Sonuçlarını hissetmedikçe ateş etmemizden hiç kaygı duymuyorlardı ama toptan korkuyorlardı çünkü nasıl olup ta mermilerini bu kadar uzağa atabildiklerini anlayamıyorlardı. Silahlarımızın onlarınkinden çok üstün olduğunu ve bizim bu üstünlükten yararlanmadığımızı fark ettikleri zaman, biraz düşünüp bizimle iyi dost olup, dost kaldılar. Karşılarına birçok kez fırsat çıktığı halde karaya geri dönerken, bir kez bile baskın yapıp içimizden birini kaçırmaya ya da bizden ayırmaya kalkışmadılar.

Her yerde söz edildiğini duyduğumuz, savaşlarda düşmanlarını öldürüp sonra da yemeleri âdetini açıklamak zor, oysa bunu kesinlikle yapıyorlar; içinde bulunduğumuz birçok durumda bize bu söylenenlerin doğruluğuna inandırdılar. Bu âdetten hiç hoşlanmayan Toupia bu konuyu onlarla birçok kez tartıştı, ama onlar âdetlerini var güçleriyle savundular ve haksız olduklarını hiçbir zaman kabul etmediler. İnsan, bu âdeti sürdürenlerin, savaşta yendikleri düşmanlarını ancak ender olarak bağışladıklarını ya da hiçbir zaman bağışlamadıklarını düşünüyor; eğer durum böyleyse düşmanların sonuna dek umutsuzca dövüşmeleri gerekiyor. Kraliçe Charlotte Kanalında oturanların

bize anlattıklarından, bu düşünceden yana güçlü bir kanıt elde ettik, buna göre yerliler bir sandalın tüm mürettebatını öldürmüş ve yemişler. Eğer onların esir alma âdeti olsaydı, tek başına kalmış sandalın mürettebatı ya da en azından bir kısmı çok sayıda insan tarafından kuşatıldıklarını ve içlerine dek ilerlediklerini görünce teslim olurdu. Yerliler, talihsiz kurbanlarının başlarını ganimet olarak saklamışlardı; bize göstermek için bunlardan dört-beş tanesini getirdiler. Mösyö Banks birini satın aldı ya da daha çok onları bunu satmaya zorladı çünkü bu kafadan çok üzülerek ayrıldılar ve daha sonra onlara ne verirsek verelim, bize bir tane daha göstermeye bile razı olmadılar.

Bu halkların yiyeceklerine gelince, bunlar çok az çeşitli ve temelini eğrelti otları kökleri, köpek, balık ve tüylü av hayvanları oluşturuyor çünkü ne hindistancevizi ağacı, ne patates,[62] ne de hintpatatesi yetiştiriyorlar. Yiyeceklerini Güney denizlerindeki adalılar gibi hazırlıyorlar. Köpekleri ve iri balıkları toprağa açtıkları bir çukurun içinde kızartıyorlar, küçük balıkları, kuşları ve kabuklu deniz hayvanlarını ateşin üstünde ızgara yapıyorlar. Eğrelti otu köklerini de aynı biçimde ateşin üstünde ısıtıyorlar, daha sonra bir taşın üstüne koyup bir tahta tokmakla üzerine vuruyorlar; bundan sonra kökler yenecek hale geliyor. Bunu yapmak için, nemli ve yapışkan kısmını emiyorlar ve lifleri tüküriyorlar. Bu eğrelti otları İngiltere dağlarının eğreltileri ile aynı ya da onlara çok benziyor.

Balığı sürtme ağlarla, oltayla, olta iğneleriyle ama daha çok çembere alınmış ve büyük bir beceriyle imal edilmiş ağlarla tutuyorlar; balığın içindekiler, denizkulağına benzeyen bir yem, v.b. ağın ortasına bağlanıyor, sonra ağ, bir taşla dibe daldırılıyor. Orada biraz bırakıldıktan sonra yavaş yavaş yukarı çekili-

62) Burada Antiller'de yetişen, patatese benzeyen convulvulus batates adlı bir bitki söz konusu. Biz patates olarak çevirdik. (ç.n.)

yor ve ağ hiçbir zaman boş olmuyor, çoğu zaman içinde bol miktarda balık bulunuyor. Tüm ağları yapmak için yukarıda anlattığım yağlı, büyük bitkiyi kullanıyorlar, genelde bitki, yapraklarının liflere ayrılması dışında başka bir işlem görmüyor. Olta iğneleri kıvrık odun parçalarından, kemikten ya da deniz kabuklarından yapılıyor.

Yerliler sandallarının çatılmasında ve yapılmasında büyük bir beceri ve ustalık gösteriyorlar. Sandalları dar ve uzun, biçimleri Yeni İngiltere'nin balina avı gemilerinin biçimlerine benziyor. Bu sandalların en büyükleri sanırım özellikle savaşlar için yapılmış ve silahlı kırk adamdan seksen adama kadar taşıyabiliyor. Bunlardan birini, Tolago'da karada iken ölçtüm, işte boyutları: uzunluk altmış sekiz ayak, genişlik beş ayak, derinlik üç ayak. Dibi sivri, yanları dik ve köşeli; yaklaşık bir buçuk-iki parmak kalınlığında oyulmuş üç tahta parçasından oluşuyor, bunlar birbirlerine sağlam bir halatla bağlanıyor. Her yan otuz üç ayak uzunluğunda, on-on iki parmak genişliğinde, yaklaşık bir buçuk parmak kalınlığında, dibe sıkı sıkıya ve sağlam bir biçimde bağlanmış tek bir levhadan yapılmış. Küpeştenin birinden öbürüne tutturulmuş çok sayıda travers tekneyi sağlamlaştırıyor. Teknenin baş tarafının süsü, geminin boyunu beş-altı ayak geçiyor, yüksekliği dört ayak, genişliği yaklaşık iki ayak, kalınlığı bir buçuk parmak, bir geminin kıç bodoslama levhasının gemi omurgasına bağlanması gibi, teknenin arka ucuna tutturulmuş. Pupa, pruvanın ve yan tarafların süsleri oyma tahtadan ve bence desenleri de yapılışları da fena değil. Tüm tekneler bu plana göre yapılmış. Uzunluğu yirmi ayak olmayan çok az tekne var. Dengelikleri olan küçük tekneler de gördük ama bunlara çok rastlanmıyor. Savaş gemilerinde genel olarak kordon gibi örülmüş çok sayıda kuş tüyleri var, bunlar pupaya ve pruvaya bağlanmış olup tekneyi biraz daha süslüyorlar. Pruva süsle-

meleri bizim gemilerimizdekiler kadar çeşitli; en çok rastlanan süsleme, yüzü hayal edilemeyecek kadar iğrenç bir adamı gösteriyor, çok büyük bir dil ağzından dışarı sarkıyor, denizkulaklarından yapılmış iri beyaz gözleri var. Pagaları küçük, hafif ve son derece uygun bir biçimde yapılmış; neredeyse hiç yelken kullanmıyorlar, ya da en azından biz görmedik, yelkeni olanların da yelkenleri genel olarak küçük ve kötü düzenlenmiş çünkü hem yelken direği hem seren yerine geçen iki sırık arasına gerilmiş bir parça hasır ya da ağdan oluşmuş.

Din konusuna gelince, bu halkların dinle pek ilgileri olmadığını sanıyorum. Yine de *Taouné* adını verdikleri bir Tanrıya inanıyorlar, daha küçük birtakım Tanrılara da inanıyorlar ama onlara da tapıyorlar mı? Biri ya da öbürü için dua ediyorlar mı? Bu konuda kesin bir şey bilmiyoruz. Bunu yapmaları doğal gibi görünüyor, aklım buna inanmamı söylüyor, ama yine de onlarda bunu kanıtlayacak ne en küçük bir hareket ne de en küçük bir nesne gördüm. Dünyanın ve insan türünün yaratılışını, Güney denizlerinin sakinleri ile aynı biçimde anlıyorlar; birçok düşüncelerinin ve âdetlerinin tümüyle aynı olduğu bir gerçek. Gemide onların dilini, kim olursa olsun herkesten daha iyi hattâ en iyi anlayan Mösyö Banks'ten öğrendiğim aşağıdaki örneklerden belli olduğu gibi, birbirinden sadece birkaç sözcükle farklılaşan dilleri kadar toplumlarının kökenlerinin de aynı olduğunun kanıtı daha açık görülemez.

Fransızca	*Yeni Zelanda dilinde*	*Güney denizlerindeki adaların dilinde*
Un chef	iariti	iari
Un homme	taata	taata
Une femme	ivahaïna	ivahaïné

La tête ihoupo ihoupo, vb. [63]

Ben Güney denizi adalarından, bizim rastlantısal olarak gittiğimiz adaları anlıyorum ama onlardan bu adla söz ediyorum çünkü bize her zaman adalıların tüm dünyada aynı dili konuştukları söylendi, bu, adalılarla Yeni Zelandalıların tek bir kökeni olduğunun yeterli bir kanıtı ama hiçbir şey, gelecekte bile, onların ortak kökenlerinin keşfedileceğini göstermiyor.

Onların kökenlerini kuşkusuz ne doğuda ne de güneyde aramak gerek çünkü Amerika'dan gelmiş olabilecekleri bana pek akla yakın gelmiyor; güneydeki bir anakaradan olmalarına gelince, böyle bir anakara olduğunu sanmıyorum, varsa da bu ancak çok yüksek bir enlemde olabilir. Ama yıllardan beri bunun tam aksi bir görüşe inanıldığı için gemimizle bu denizlerde dolaşmalarımızdan edindiğimiz düşüncelerden benimkini destekleyecek daha fazla kanıt getirmem gerekiyor: içinde bulunduğumuz çok geniş alanda kesin gibi görüp öğrendiğimiz şey, bu alanın dönencelere kadar uzandığı ve bunu göstermek kuşkusuz yeterli olacaktır. Kuzeydeki yolumuzda, Horn Burnunu geçtikten sonra, 40° enlemde iken, 110° boylamdaydık, güneye dönüşümüzde, Oulietiha'dan ayrıldıktan sonra, aynı enlemde, 145° boylamdaydık; bu enlemde 35° boylam farkı var. 30° de iki yolun farkı 21° ve bu fark 20° ye kadar devam ediyor. Ama haritaya bir göz atmak, önceki açıklamaları daha iyi anlamayı sağlayacaktır.

Burada güney anakarasının Kuzey Burnunun, güneyde çok ileri bir enlemde de olsa kuzeye uzanması için yeteri kadar yer var. Ama bu varsayım neye dayanıyor? Bana göre hiçbir şeye dayanmıyor ne var ki eğer bu anakara orada değilse başka hiçbir yerde olamaz. Coğrafyacıların bu boylamın altında Quiros

63) Bu sözcükler sırasıyla, *bir şef, bir erkek, bir kadın* ve *baş* anlamlarına geliyor. (ç.n.)

bulgularının bir bölümünü betimledikleri ve bize haritalarında bir bölümünü gerçekten çizdikleri bu anakaranın varlığının belirten işaretler gördüklerini bize anlattıkları doğru ama neye dayanarak? İşte bunu bilmiyorum. Quiros, 25° ya da 26° güney enlemde, benim düşünceme göre, 130° den 140° ye kadar batı boylamda bulunabilecek iki ada keşfetti. Dalrymple bunları 146° batı boylamda gösteriyor ve Quiros'un güneye doğru, bir anakaranın bilinen işaretleri ile alçak ve çok yoğun bulutlar ve çok karanlık bir ufuk çizgisi gördüğünü söylüyor. Yolculuklarının başka öykülerinde bundan tek sözcük edilmiyor. Ama bunun doğru olduğunu varsayarsak, alçak bulutlar ve kapalı bir ufuk çizgisi bir anakarayı belirtmek için kesinlikle yeterli değil, bu yolculuk sırasında bunun tam tersi kanıtlarım oldu. Quiros'un da bunları kara belirtisi olarak düşünmediğini anlıyorum çünkü kuzeye dönmeden önce bunun ne olduğunu kesinlikle öğrenmek için kuşkusuz güneye yöneldi çünkü bir güney anakarasının keşfi, yolculuğunun ilk amacıydı ve kimse bunu onun kadar yürekten istememiştir. Eğer Quiros 26° enlemde ve 146° batı boylamda bulunduysa, bu bana güney anakarasının herhangi bir parçasının kuzeyde, yukarıda belirtilen enleme kadar uzanabileceği hiçbir yer olmadığı inancını veriyor, ama sözünü ettiğim boylamda 130° ve 150° gibi daha ileriye uzanan bir yolculuk, Hollandalı amiral Roggeween'in 1682'de Juan-Fernandez'den ayrıldıktan sonra Davis Adasını aramaya gittiği yolculuktur; amiral bu adayı bulamayınca 12° daha batıya gitti ve 28,5° enlemde Paskalya Adasını keşfetti. Dalrymple ve başka birkaç kişi bu adanın 27° güney ve 106° 30′ batıda olduğunu düşündüler ve bunun Davis Adası ile birlikte tek bir ada olduğunu sandılar ama ben yolculuğun ayrıntılarına bakarak bunun doğru olmadığını düşünüyorum. Öte yandan Mösyö Pingre, *Venüs'ün geçişi* üzerine yazdığı kitabına Roggeween'in yaptığı yol-

culuğun bir özetini ve Güney denizlerinin bir haritasını koydu, burada Paskalya Adasını 28,5° güney enleme, 123° batı boylama yerleştiriyor, bu konu yukarıda sözü edilen kitapta ayrıntılı olarak açıklanıyor. Aynı biçimde Roggeween'in Güney denizleri boyunca izlediği yolu, benim okuduğum başka tüm yazarlarda bulduğumu, yoldan çok farklı bir biçimde anlatıyor; çünkü Paskalya Adasından ayrıldıktan sonra geminin yönünü 34° güney enleme kadar güneybatıya, daha sonra batı-kuzeybatıya çevirtiyor. Eğer Roggeween gerçekten bu yolu izlemiş olsaydı, 35° güney enlemin kuzeyinde büyük bir kara parçasının bulunması olanaksızdı ama Roggeween'in izlediği yol, Mösyö Dalrymple ve birkaç coğrafyacı tarafından, Mösyö Pingre'nin sözünü ettiği yoldan çok farklı bir biçimde işaret ediliyor. Onlara göre Roggeween Paskalya Adasından kuzeybatıya döndü, buna göre izlediği yol, Le Maire'in izlediği yoldan biraz farklılaşıyor. Ben kendi isteği ile güneyde bir anakara keşfetmek için gönderilmiş bir adamın, bu denizlerde, başkalarının kendisinden önce aynı amaçla izledikleri yolu yapacağını kesinlikle olasılıktan uzak görüyorum; böyle yapsaydı içinden, aradığı şeyi bulamayacağından ve doğal olarak onlar gibi başarısızlığa uğrayacağından emin olurdu. Ne olursa olsun, bu nokta, bu yolculukların yayınlanmış öykülerine göre açıklığa kavuşabilir çünkü bunların boylamlarını tam bir kesinlikle gözlemlemek bir yana, keşfettikleri adaların bir çoğunun enlemini bile belirtmediler. Bu nedenle Roggeween tarafından izlenmiş olan yolun en küçük bir doğrulukla belirtilmesinin olanaksız olduğunu düşünüyorum.[64]

Kendi yolculuğumuza dönersek, bu yolculuğun, anladığım kadarıyla güneyde kırkıncı derecenin kuzeyinde bir anakaranın olması gerektiğini kanıtlamak için çeşitli yazarlar tarafından da-

64) Roggeween'in izlediği yol bilinmez olarak kaldı. Davis'in kara parçası gerçekdışı gibiydi, daha sonra Paskalya Adası ile özdeşleştirildi.

ha önce ortaya konmuş kanıtların birçoğunu geçersiz kıldığını kabul etmek gerek, çünkü bu enlemin güneyinde ne bulunabileceğini bilmiyorum. Bence kesin olan şey, Yeni Zelanda kıyısını keşfetmezden birkaç gün önce yaptığımız yol dışında, ne kuzeyde, ne de güneyde ya da batıda yaptığımız yolculuklarda bir karanın varlığını işaret eden bir şey gördüğümüzdür.

Burada görüşümü özgürce ve yan tutmadan belirttim, hiçbir biçimde gelecekte yapılacak güney anakarasını keşfetme çalışmalarının önünü kesme niyetim yok, tam tersine çünkü bu yolculuğun, anakaranın bulunabileceği kırkıncı derecenin kuzeyinde sadece küçük bir alanın kaldığını kesinlikle göstereceğine inanıyorum.

Çeşitli dönemlerde bu kadar ulusun ilgi odağı olmuş bir sorunun tümüyle aydınlığa kavuşturulamamış olmasını çok üzücü buluyorum çünkü bir denizci, araştırmalarını ne yana yönlendireceğini bildiğinde, çok acı ve tehlikeyle karşılaşmadan, başarısızlıktan korkmadan sadece tek bir yolculukla, bunu yapabilirdi ama yine de keşfedeceği bir anakara olmayacaktı, amaçlarını ekvatorun güneyinde tropikal bölgelerde bulunduğu söylenen bir sürü adanın keşfine yöneltebilirdi, daha önce de belirttiğim gibi, ben bu söylenenleri çok güvenilir kaynaklar olarak düşünüyorum. Denizci her zaman bunları keşfedecek güçte olacaktır, çünkü aldığı talimatlar onu güneydeki kara parçalarını araştırmak için yüksek enlemlere yöneltmedikçe, bizim yaptığımız gibi 40° enlemde kalacak ve batıya doğru 140 ya da 145°'yi geçmek zorunda kalmayacaktır. O zaman doğrudan doğruya George Adasına gidecek ve adaları keşfe çıkmadan önce orada mürettebatını doyuracak taze yiyecek bulacağından emin olacaktır. Ama bir gemiyi gönderme konusunda bir karara varılırsa, Toupia hayatta kaldığı ve yolculuğa çıktığı sürece bu gemi, kendinden önce bu denizlerde keşiflere girişen tüm başka gemi-

lere göre büyük bir üstünlüğe sahip olacaktır çünkü Toupia aracılığıyla, her yere kendi gitmese de, her zaman sizi adadan adaya götürmek için yerliler bulunacak ve karaya çıkılan adaların her birinde dostça bir karşılama ve taze erzak bulmaktan emin olunacaktır. Bu da denizciye keşiflerini yetkinleştirme ve tamamlama olanağı sağlayacaktır, ne olursa olsun bu ona zaman kazandıracaktır, çünkü yiyecek bulamama korkusuyla bu denizleri telaş içinde geçmek zorunda kalmayacaktır. [65]

3. YENİ GÜNEY GALLER'İN KEŞFİ. AVUSTRALYA'NIN DOĞU KIYISI BOYUNCA YOLCULUK (1770)

Yeni Güney Galler'in keşfi – Botanik Körfezi – Karaya oturan gemi – Büyük Set - Resifleri bir kez daha geçiyoruz – York Burnu – Endeavour Boğazı – Yeni Güney Galler'in betimlenmesi.

19 Nisan. Öğleden sonra güney-güneydoğudan borayla gelen serin rüzgar. Hava kapalı, güneyden güçlü dalgalar var. Sabaha karşı birde mayistra yelkenini açtık ve iskandil ettik, yüz otuz kulaçta dibi bulamadık. Saat altıda beş-altı fersah uzakta kuzeydoğudan batıya uzanan karayı gördük, seksen kulaçta dip ince kumlu. Saat sekize kadar güney-güneydoğu rüzgarı ile batıya doğru yelkenleri fora ederek yolumuza devam ettik, 37° 58′ güney enlem ve 210° 39′ batı boylamda iken gördüğümüz en doğudaki kara parçasına dümen kırarak kuzeydoğu kıyısı boyunca ilerledik. Batıda bir kerte güneyimizde bulunan karanın en güney ucunun 38° enlemde, Greenwich meridyenine göre 211° 7′ boylamda bulunduğu sonucuna vardım. Buraya Hicks Noktası adını verdim

65) Bu paragrafta açıklanan program ikinci yolculuk sırasında gerçekleştirildi ama Toupia daha önce ölmüştü.

çünkü burayı ilk keşfeden teğmen Hicks'ti.[66] Bu noktanın güneyinde, havanın açık olmasına karşın hiçbir kara parçası görünmüyordu ve boylamımızı Tasmanya boylamıyla karşılaştırdığımızda, Van Damien'ın ülkesinin ortası tümüyle güneyimizde kalmalıydı, gerçekten de rüzgar diner dinmez denizin derinliği birden azalınca, tahminlerimin yerinde olduğuna inanmakta haklı olduğumu gördüm, ama biz bu kara parçasını görmediğimiz, kıyının kuzeydoğuya ve güneybatıya hattâ daha çok batıya uzandığını düşündüğümüz için, buranın tek bir kara parçası mı yoksa birbirinden ayrılmış iki kara parçası mı olduğunu bilmiyorum. Ne olursa olsun, bu günlüğü Tasman'ın günlüğü ile karşılaştıran herkes burada benimle aynı kanıya varacaktır ama benim, Van Damien ülkesinin konumunu, basılmış haritalara göre değil, Tasman'ın Dirke Rembrantse tarafından yayınlanmış günlüğünden alıntılara göre saptadığımı belirtmem gerek. Öğlen 37° 50′ enlem ve 210° 29′ batı boylamdaydık. Karanın uç noktaları kuzeybatıdan doğu-güneydoğuya doğru uzanıyordu; büyük bir burun kuzeyimizde, 20° doğuda kalıyordu; bu nokta dört fersah uzakta yuvarlak bir tepe gibi yükseliyor ve Plymouth liman ağzının girişindeki Ramhead'e çok benziyordu, bu nedenle ona aynı adı verdim. Bugüne kadar bu kara parçasından gördüğümüz kadarı alçak ve az engebeli gibiydi, ülkenin görünümü yeşildi ve çok orman vardı ama deniz kıyısı tümüyle beyaz kumdu.

28 Nisan. Öğleden sonra karaya çıkma amacıyla işkampavyayı ve küçük sandalı[67] denize indirdik ama işkampavya o kadar çabuk su alıyordu ki delikleri tıkamak için onu yeniden ge-

66) Hicks Noktası Avustralya'nın güneydoğu noktasıdır, Howe Burnunun tam güneyindedir. Tasmanya, (Van Diemen'in ülkesi) güneybatıda üç yüz mil uzaktadır. Cook kıyıya geldikten sonra kuzeyi dolaştığı için Tasmanya'nın bir ada olduğunu fark edemedi. Boğaz, Bass tarafından 1798'de keşfedildi.

67) Esquif: Küçük sandal. (ç.n.)

miye almak gerekti. O anda kıyıda birçok kişi gördük, bunlardan dördü küçük bir sandal taşıyordu, bize doğru gelmek için bunu suya indirdiklerini sandık ama yanılıyorduk. Kıyıdan iki milden biraz uzak olduğumuz için Mösyö Banks, doktor Solander, Toupia ve ben küçük sandala bindik ve karaya, dört, beş yerli gördüğümüz yere doğru gitmeye başladık, biz kıyıya yaklaşınca ormana doğru kaçtılar. Bu bir düş kırıklığı oldu çünkü onlarla konuşamasak bile en azından onları yakından görebileceğimizi umuyorduk, ama kıyıda her yerde kırılan iri dalgalar nedeniyle hiçbir yerde karaya çıkamayacağımızı gördüğümüzde daha büyük bir düş kırıklığına uğradık. Plajda bize Yeni Zelanda'nın en küçük sandallarına benziyor gibi görünen üç-dört küçük sandalın yedeğe çekildiğini gördük. Ormanda bunlardan birçoklarını gördük, altlarında çalı çırpı yoktu, kanomuzdan tüm görebildiklerimiz bunlardı, daha sonra akşam beş sularında gemiye döndük. Hava sakindi, kıyıdan bir buçuk milden fazla uzak değildik, suyun derinliği on bir kulaçtı, güneyde bulunan birkaç kör kayanın ortasındaydık ama iyi ki kara yönünden hafif bir rüzgar çıktı, bizi tehlikeden uzaklaştırdı, biz de bu rüzgarla kuzeye yöneldik. Sabah gün ağarınca karşımıza tüm rüzgarlardan korunaklı gibi görünen bir körfez[68] çıktı, gemiyle buraya girmeye karar verdim ve bu amaçla astsubay başçavuşu girişi iskandil etmesi için işkampavyayla gönderdim, ben de bu arada baştan esen rüzgarla başa çıkmaya çalışıyor-

68) Botanik Körfezi Sydney'in birkaç mil güneyinde bulunuyor. Ailenin geleneğine göre, Madam Cook'un on dokuz yaşındaki yeğeni Isaac Smith buraya ilk çıkan kişi olmuştu.
Daha sonra ilk forsa sömürgesi kurmak için seçilen yer burası olmuştu ama kaptan Philipp, Fort-Jackson'ı Sydney'e yeğledi. Hawkesworth'un 29 Nisan'da karaya çıkışla ilgili öyküsünde ilginç bir ayrıntı eklenmiş: "Dört kano gördük, her birinde bir adam vardı ve uzun bir mızrakla durmadan balıkları zıpkınlamaya çalışıyordu. Kendilerini yaptıkları işe öylesine kaptırmışlardı ki çeyrek mil uzaklarından geçmesine karşın gemiye sadece şöyle bir baktılar."

dum. Öğlen, limanın ağzı kuzey-kuzeybatımızda, bir mil uzağımızda kalmıştı.

29 Nisan. Öğleden sonra hava açık, güney rüzgarı var, bununla körfeze doğru gitmeye devam ettik ve güney kıyısının altında, girişin iki mil uzağına, beş kulaç derinlikteki suda demir attık, güney uç güneydoğumuzda, kuzey uç ise doğumuzda kaldı. İlerlerken, körfezin iki ucunda birçok yerli ve birkaç kulübe gördük; erkekler, kadınlar ve çocuklar güney sahilinde geminin karşısındaydılar; Mösyö Banks, doktor Solander ve Toupia ile birlikte kanolarla oraya gittim. Biz sahile yaklaşınca, karaya çıkmamızı engellemek ister gibi görünen iki erkek dışında hepsi kaçtılar. Bunu fark eder etmez, onlarla konuşmak amacıyla kürek çekmeyi bırakmalarını emrettim çünkü ne biz ne de Toupia onların söylediklerinden bir sözcük bile anlamıyorduk. Onlara birkaç çivi, birkaç incik boncuk, vb. attım, bunları topladılar ve sanki bu hoşlarına gitti, öyle ki bize karaya çıkmamızı işaret ediyorlar gibi geldi; ama yanılıyordum çünkü tekne yaklaşır yaklaşmaz yanaşmamızı engellemek için ilerlediler, bunun üzerine ikisinin arasına ateş ettim, bu onların üzerinde mızraklarının bulunduğu yere kadar geri çekilmelerinden başka etki yapmadı, içlerinden biri bir taş aldı ve bize attı. İkinci bir kez ince saçma ile ateş ettim; bu da onun kalkanını eline almasından başka işe yaramadı. Hemen sonra kıyıya çıktık; biz çıkar çıkmaz üzerimize iki mızrak attılar, bu da beni üçüncü kez ateş etmek zorunda bıraktı, bundan sonra geri çekildiler. Çok hızlı hareket etmedikleri halde onlardan birini bile yakalayamadık ama Mösyö Banks mızrakların zehirli olduğunu düşünüyordu, ben de ormana girerek kendimizi tehlikeye atmamamızın daha ihtiyatlı olacağına karar verdim. Orada ağaç kabuğundan yapılmış birkaç küçük kulübe bulduk, içle-

rinden birinde dört-beş küçük çocuk vardı, onlara biraz incik boncuk bıraktık. Sahilde üç kano vardı, hayatımda gördüğüm en kötü yapılmış kanolardı; uzunlukları yaklaşık on iki-on dört ayak kadardı, tek parça kabuktan yapılmış, kabuk iki uçta sıkıştırılmış ve bağlanmıştı, orta bölüm traverslerin yerine kullanılmış çubuklarla açık bırakılmıştı. Kuma oyulmuş küçük bir çukur dışında hiçbir yerde tatlı su bulamayınca gemiye dönüp yola çıktık ve körfezi kuzey ucuna dek geçtik, oraya girerken birçok yerli gördük ama biz karaya çıktığımızda artık hiç kimse kalmamıştı. Burada kayalardan aşağı akan ve orada küçük göller oluşturan az miktarda tatlı su bulduk; ama oraya güçlükle ulaşılabileceği için ertesi sabah bir grup tayfayı kumda çukurlar açmaları için kıyıda karaya çıktığımız yere gönderdim; onlar bu yolla, bir de karşılarına çıkan küçük bir dere sayesinde gemiye yeteri kadar su buldular. Çocuklara bıraktığımız incik boncuktan kolyeler, ertesi sabah hâlâ kulübelerdeydi; yerliler her halde onları alıp götürmeye cesaret edememişlerdi. Kahvaltıdan sonra karaya birkaç tane boş fıçı ve ağaç kesmeleri için tayfalar gönderdik; körfezi görmek için ben de büyük filikayla gittim ve birkaç yerli gördüm ama ben yaklaşınca hepsi kaçtı. İki yerde karaya çıktım, onlar bu iki yerin birinden yeni ayrılmışlardı çünkü üzerinde taze midyelerin piştiği küçük ateşler sönmemişti. Ayrıca hayatımda hiç görmediğim kadar büyük istiridye kabukları vardı.

1 Mayıs. Kuzeyden hafif rüzgar. Öğleden sonra on yerli su bulduğumuz yere döndü. O sırada gemideydim, hemen karaya çıktım ama durmaya karar verdiklerinde, onları izleme tehlikesini göze alamayacağım kadar uzaktaydılar. Bir gün önce gelenlerle aynı biçimde silahlanmışlardı. Akşam birkaç adamımı ağ atmaya yolladım ama ancak çok az balık tutabildiler. Güneş

doğduktan biraz sonra tabii sapmayı 11° 3' doğu olarak buldum. Dün akşam Forby Sutherland adlı tayfa öldü, sabah onu su bulduğumuz yerin yakınında toprağa verdik ve körfezin güney ucuna onun adını verdim. Bu sabah birkaç kişi, su aldığımız yere pek uzak olmayan kulübeleri görmek için karaya çıktık, birkaç yerli her gün buraya gidip geliyorlardı. Oraya ayna, tarak, çivi, incik boncuk ve kumaş gibi çeşitli eşyalar bıraktık. Bundan sonra görünümü ormanlarla, çayırlarla, bataklıklarla çeşitlenen ülkede bir gezintiye çıktık. Ormanlardaki ağaçların altında ot bile bitmemiş; ağaçlar o kadar seyrek ki burada her şey yetiştirilebilir ya da tüm ülke tek bir ağaç kesmeden işlenebilir. Toprağın, bataklıklar dışında, her yerde beyaz ve ince kumlu olup üstünün birbirine dolanmış, avuçlanabilecek kadar sıkı küçük tutamlar halinde büyüyen bol otla kaplı olduğunu gördük. Ormanlarda ağaçların arasında doktor Solander, uzaktan tavşana benzeyen küçük bir hayvan fark etti, ayrıca otla beslendiği belli ve bir alageyikten daha büyük olmayan bir hayvanın[69] dışkısını bulduk; bir köpek ya da buna benzer başka bir hayvanın'da izlerine rastladık. Birkaç küçük kulübe ve yerlilerin geçişinin izlerini taşıyan alanlar bulduk. Buraya gelirken bir yerli gördük, diğerleri biz yaklaşınca kaçmış olmalılar. Yerliler tarafından büyük bir aletle kesilmiş birkaç ağaç vardı, bir çoğunun kabuğu da aynı aletle soyulmuştu.[70]

6 Mayıs. Akşam futa avdan iki yaban havucu ile döndü, ikisi altı yüz libre[71] çekiyordu. Mösyö Banks ve doktor Solander bu körfezde öyle çok bitki buldular ki ben buraya "Botanik Körfe-

69) Bu bir kanguruydu. İlk kez 24 Haziran'da daha kuzeyde görülmüştü.
70) Cook'un yerliler hakkındaki betimlemesi, 1686'da Avustralya'nın kuzeyine gittiğinde Cook'tan önce yerlileri görmüş tek İngiliz olan Dampier'in betimlemesine uyuyor: "Bu ülkenin sakinleri yeryüzünün en yoksul halkıdır."
71) Libre (fr. livre): Yarım kiloluk ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

zi"[72] adını verdim. Bu körfez 34° 0′ güney enlemde ve 208° 37′ batı boylamda bulunuyor. Ada geniş, güvenli ve rahat ve bu özellikleri kıyıdaki arazinin biçiminden anlaşılabiliyor, kara çok az yükseklikte, oldukça düz ama deniz kıyısındaki kayalık ve engebeli yalıyarlar nedeniyle iç kısımlardaki topraklardan daha yüksek ve kıyının tam altında bulunan uzun bir ada etkisi yapıyor. Güneyden gelirken içine girmeden böyle görülüyor ama kuzeyden gelirken aynı şey olmuyor; körfezin girişinin genişliği çeyrek milden biraz fazla ve konumu batı-kuzeybatı yönünde. Yerliler kalabalık gibi görünmüyorlar, toplu halde de yaşamıyor gibiler, kıyı boyunca su kenarında küçük gruplar halinde dağılmışlar. Benim gördüklerimin boyları hemen hemen Avrupalılar kadardı, çok koyu esmerdiler ama siyah değillerdi, saçları ne yünsü ne de kıvırcıktı, bizimkiler gibi düz ve parlaktı, renkleri de siyahtı. Hiçbirimiz, üzerinde en küçük giysi olan yerli görmedik; üstlerinde hiçbir süs eşyası yok, kulübelerinin üstünü de süslemiyorlar. Gördüklerimizin bazılarının yüzleri ve bedenleri bir tür resimle ya da beyaz boyayla renklendirilmişti. Daha önce besinlerinin temelini kabuklu deniz hayvanlarının oluşturduğunu söyledim, ama başka tür balıklar da avlıyorlar, çünkü karaya ilk çıktığımızda ateşin üzerinde pişen birkaç balık bulmuştuk. Bazı türleri üçlü çatalla zıpkınlayarak yakalıyorlar, bazılarını da oltayla ya da çapariyle tutuyorlar; onları balıkları zıpkınlarken gördük, kulübelerinde de oltalar ve ça-

72) Cook'un günlüğünde bu körfeze önce "Stingray Limanı" adı verilmişti ve Cook'un seyir defterlerinde de buraya Botanik Körfezi denmiyor ama Donanma Komutanlığına gönderilen örnekte ad, yukarıda anlatılan nedenlerle değiştirildi. Yıllarca sonra Banks yaklaşık 1450 tarihli "Dieppe haritaları" adıyla bilinen birkaç eski harita satın aldı, bu haritalarda kıyının bu bölümü "coste des Herbaiges" (otlak kıyısı ç.n.) olarak gösteriliyordu. Dalrymple Cook'un bu haritaları bildiğini ama ilk keşfi kendisi yapmak istediği için sakladığını ileri sürdü. Kimse bu haritaların gizini çözemedi. O dönemde, Avustralya'ya bu tarihlerde yapılmış hiçbir yolculuk bilinmiyor.

pariler bulduk. Yabanhavucu yediklerini sanmıyorum, çünkü kulübelerinin ya da ocaklarının yakınında hiçbir zaman en küçük bir yabanhavucu artığı bile görmedim ama onların gelenekleri üzerine çok az şey öğrenebildik, çünkü onlarla ilişki kurmayı başaramadık. Alıp götürürler umuduyla kulübelerine bıraktığımız eşyalara el sürmediler bile. Biz limandayken karaya her gün İngiliz bayrağı çektim, su ikmali yaptığımız yerin yakınında bir ağacın üstüne geminin adını, tarih, vb. şeyler kazıttım. Bölgenin tüm kaynaklarını öğrendikten sonra ertesi gün güneş doğar doğmaz demir aldık ve kuzeybatıdan gelen hafif rüzgarla denize açıldık. Rüzgar kısa zaman sonra güneye döndü, biz de kuzey-kuzeybatı kıyısını izleyerek ilerledik. Öğlen gözlemlere göre 33° 50′ güney enlemdeydik, karadan iki-üç mil uzakta, demir atmaya çok uygun gibi görünen bir körfezin karşısındaydık, buraya Port-Jackson adını verdim. Bu liman Botanik Körfezinin[73] üç fersah kuzeyinde bulunuyor.

23 Mayıs. Dün akşam gece yarısı nöbeti sırasında sekreterim Mösyö Orton'ın başından çok garip bir serüven geçti. Gece boyunca aşırı içtiği için bir ya da birçok kötü niyetli yolcu onun sarhoşluğundan yararlanarak sırtındaki tüm giysileri kesip çıkardılar; bu da yetmedi, biraz sonra kamarasına gelip o yatağında uyurken iki kulağından da bir parça kestiler. Orton'ın kuşkuları deniz asteğmenlerinden biri olan Mösyö Magra üzerinde toplandı, ama ben bunun için bir neden görmüyordum. Yine de soruşturmamı yaparken Magra'nın daha önce, sarhoşluk eğlencelerine kapıldıkları sırada bir-iki kez giysilerini kestiğini öğrendim; Orton, eğer yasalar yasaklamamış olsaydı Magra'yı öl-

73) Cook'un Port-Jackson adını verdiği büyük koyun kıyılarında Sydney kenti bulunuyor; Cook bu harika limanı göremedi çünkü körfezi dolaşmadı.

düreceğini söylüyordu; ben de Magra'nın tamamen masum olmadığını düşünmeye başladım. Bir süre için ona arka kasarayı yasakladım ve tüm görevlerinden aldım çünkü bu adam Majestelerinin gemilerinde bulunmasından rahatlıkla vazgeçilebilecek insanlardandı, gemilerde bu türden çok adam bulunurdu. Üstelik benim bu olayı hemen kınamam ve işin daha ileri gitmemesi için kuşkulanılan kişiye bunu göstermem gerekiyordu. Mösyö Orton'a gelince, o da kusursuz değil; yine de topladığım tanıklıklara göre, onun böyle bir davranışı hak etmesi bir yana kimseye karşı saldırgan niyetler beslemediği kesinlikle ortaya çıktı, bu nedenle ben onu saldırıya uğramış biri gibi görüyorum ve hep öyle göreceğim, ama onun başına gelen tersliği açıklayacak nedenlere dayanak bulunabilir ve bundan da onun bir uyarı cezası hak ettiği sonucu çıkar. Ancak bu konuda varsayımlara dayanmak zorundayım ve bu işte varsayımlar böyle bir kötülüğü yapabileceğine inanmakta zorlandığım kişileri kapsıyor. Bu nedenle hiçbir şey söyleyemeyeceğim, belki daha sonra suçluları ortaya çıkarırım, bunun için de elimdeki tüm olanakları kullanacağım; gerçekten de bizimki gibi bir yolculuk sırasında böyle davranışların, özü açısından tehlikeli olduğunu düşünüyorum: ben gemide her zaman kime karşı yapılmış olursa olsun yakınmaları dinlemeye ve gerektiğinde bunları karşılamaya hazır olduğuma göre bu benim yetkilerime yapılabilecek en büyük hakaretin simgesi oluyor.[74]

74) Bu şakanın kabalığı ve emrindeki bir kişinin sarhoşluğunun Cook tarafından son derece doğal karşılanması o döneme özgü düşünceyi belirtiyor. Magra ancak üçüncü haftanın sonunda tüm görevlerine yeniden döndü. Amerikalı olarak doğmuştu, adını Matra olarak değiştirdi ve 1783'de Yeni Güney Galler'de yerleşmek için ilk öneriyi o yaptı. Cook'un onu anlatmak için yazdığı bir tümce elyazmasında silinmiştir: "Daha açık söylemek gerekirse hiçbir işe yaramayan biri." Daha önce Tahiti'de onu bırakıp gitmeyi düşünmüştü. (Bkz. Brit. Mus. Add. MSS 3397929). James Matra 1806'da öldüğünde Tanca'da konsolostu.

11 Haziran. Ben, önümüze çıkan tehlikeyi önlemek için olduğu kadar iki kara arasındaki açıklıkta adaların olup olmadığını görmek, özellikle Quiros'un ulaştığı ve başka birkaç coğrafyacının da -hangi nedenle olduğunu bilmiyorum- bu kara parçasının yakınında olduğunu düşündüğü enlemlerden birine yaklaşmaya başladığımız için bütün gece açık denizde kalmak istiyordum. Gece iyi bir rüzgar ve ay ışığının yardımıyla, saat altıdan dokuza kadar açık denizde ilerlerken suyun derinliği on dört kulaçtan yirmi bir kulaca çıktı ama sonra birden on iki, on ve sekiz kulaca indi. Hemen geminin yönünü değiştirmek ve demir atmak için herkesin görevinin başına dönmesini emrettim. Ne yazık ki bu iyi bir karar olmadı çünkü derin sularda iken hiçbir tehlikenin olmadığını sanmıştım. Saat ondan önce yirmi-yirmi bir kulaçtaydık ve saat on bire birkaç dakika kalıncaya dek bu derinlikteki suda yolumuza devam ettik; o sırada on yedi kulaçtaydık, iskandil etmekle görevli adam iskandili yeniden atmadan önce gemi resife çarptı ve saplanıp kaldı.[75] Hemen tüm yelkenleri mayna ettik ve geminin çevresini iskandil etmek için şalopaları denize indirdik; geminin bir resif yığınının güneydoğu kıyısına dayandığını gördük; yakınlarda yer yer üç-dört kulaç derinlik vardı ama başka yerde bu derinlik üç-dört ayaktan faz-

75) Cook Queensland kıyısı boyunca yukarı çıkarken Cooktown'ın yanındaki sahile doğru yönelen büyük set resiflerinin içinde yol aldığını bilmiyordu. Yolculuğun, birçokları arasında en tehlikeli olgusu Endeavour'ın bugün Endeavour Resifi denen yerdeki mercan oluşumunun iç kıyısına çarpmasıdır. Durumu neredeyse umutsuzluğa düşecek kadar ağırlaştıran şey, gemi karaya oturduğunda "gelgitin en yüksek düzeyde bulunması" ve onarımlar için en yakın limanın bin beş yüz mil uzaktaki Batavia olmasıdır.
İki yıl önce Bougainville, Torres Boğazını aramak için doğudan gelirken buraya yaklaştığında resiflerin dış sınırına ulaşmıştı. Onun Avustralya'nın doğu kıyısını keşfetmesini engelleyen de bu olmuştu, çünkü o zaman Yeni Gine'yi dolaşarak Cava'ya doğru yol aldı. Eğer Cook Dieppe haritalarını bilmiş olsaydı bu bölgenin "coste dangereuse (Tehlikeli Kıyılar ç.n.) olarak belirtildiğini görecekti. Cook sık sık iskandil ettiğine göre sanki tehlikeyi içgüdüsüyle sezerek yönünü buluyordu.

la değildi; burnu kuzeydoğuda olan geminin sancak tarafındaki derinlik sekiz, on ya da on iki kulaçtı.

Şalopa denize iner inmez sancak tarafından demir attık, çifte demiri halatıyla birlikte gemiye aldık, bunu da aynı yöne atacaktık ama aynı yanda ikinci kez iskandil ettiğimde arka tarafta suyun daha derin olduğunu gördüm. Bu nedenle çifte demiri pupadan attık ve tüm gücümüzü bocurgata verdik ama boşuna, gemi kımıldayamaz hale gelmişti; bunu görünce gemiyi olabildiğince çabuk hafifletmeye koyulduk. Deniz en kabarmış haldeyken karaya oturduğumuz için sadece suyu boşaltmaya çalışmakla kalmadık bordadan toplarımızı, demir ve taş safrayı, fıçıları, fıçı tahtalarını, çemberleri, yağ küplerini, bozulmuş erzakı, vb. da attık. Bu eşyaların çoğu gemiyi daha da ağırlaştırıyorlardı. Bu sırada gemi biraz su alıyordu ya da hiç almıyordu. Saat on birde denizin yükselmiş olduğu sonucuna vararak gemiyi yüzdürmeye çalıştık ama başaramadık. Bordadan yaklaşık kırkelli fıçı atıp gemiyi hafifletmemize karşın gemi bir buçuk ayaktan fazla ileri gitmiyordu. Bunun yetmediğini görerek aklımıza gelen her yolla gemiyi daha da hafifletmeyi sürdürdük. Deniz alçaldıkça su öyle bir hızla içeri girmeye başladı ki iki pompa suyu boşaltmaya ancak yetiyordu. Saat ikide sancak tarafında iki-üç delik açılmıştı. Gözlemlenen enlem: 15° 45′ güney.

12 Haziran. Yirmi dört saattir hafif rüzgar vardı, hava güzeldi ve deniz sakindi; bu da bizim, öğleden sonra, biri sancaktan öbürü doğrudan doğruya pupadan iki çifte demir atmamıza olanak verdi. Halatları ve çarmıkları germek için çarmık boğatalarını ve palangaları yerleştirdik. Öğleden sonra saat beşti; denizin yeniden kabarmaya başladığını gördük, delik büyüyordu, bu bizi üçüncü pompayı devreye sokmak zorunda bıraktı; dördüncüyü de devreye sokacaktık ama çalıştıramadık. Saat do-

kuzda su önemli ölçüde pompaların üstüne çıkmıştı. Bu durum kaygılandırıcı olmaktan çok dehşet vericiydi ve diyebilirim ki bizi yok olmakla tehdit eden bir durumdu.

Yine de her şeyi göze almaya ve olabilirse gemiyi yeniden yüzdürmeye karar verdim. Pompaların başından alabildiğim tüm adamları bocurgatı ve vinci çalıştırmakla görevlendirdim, saat onu yirmi geçe gemi yüzüyordu, onu açığa yönlendirdik, o sırada sintinedeki su düzeyi üç ayak dokuz parmaktı. Bunu yaptıktan sonra şalopayı yedek demiri toplamaya gönderdim, demiri gemiye çektik ama halatını kayaların arasında kaybettik. Bundan sonra herkesi pompaların başına koydum, çünkü suyun girdiği delikler durmadan çoğalıyordu.

Kısa bir süre sonra suyun yüksekliğini ölçmekle görevli bir adamın yaptığı yanlışlık ilk kez gemideki tüm insanların yüreklerini büyük bir korkuyla doldurdu. Bu adam suyun yüksekliğini sadece geminin iç omurgası üzerinden ölçmüştü. Bu durum, onun nasıl iskandil ettiğini bilmeyen bir sonraki adamın suyun yüksekliğini dış bordadan ölçmesi üzerine ortaya çıktı, bu da suyun kısa zamanda pompaların on altı-on sekiz parmak üzerine çıktığını sanmamıza neden oldu. Bu yanlışlığı fark eder etmez herkes sanki bir büyüyle biçim değiştirdi; güçlerini iki katına çıkardılar öyle ki sabah sekiz olmadan deliği büyük ölçüde kapamışlardı. Demiri mataforadan çektik ama küçük mataforayı kurtarmanın olanaksız olduğunu gördük ve halatı kestik. Gemiyi güneydoğuya yedekte çektik ve saat on birde yelken açtık, doğu-kuzeydoğudan gelen hafif bir rüzgarla karaya doğru seyrettik. Birkaç kişi, bir yelkendeki delikleri tıkamak için üstüpü, yün, vb. ile dikmek, birkaç kişi de hâlâ su içinde olan pompalarla ilgilenmek üzere görevlendirildi.

13 Haziran. Öğleden sonra doğu-güneydoğudan esen hafif

rüzgarla kıyı boyunca ilerledik, görüşü engelleyen yelkeni indirerek geminin en zarar gördüğü nokta olarak düşündüğümüz yere, sancak zincirlerinin altına serdik; kısa bir süre sonra deliklerden gemiye giren su tek pompa ile boşaltılabilecek kadar azaldı. Bu iyi durum gemide herkesin içini rahatlattı.

Bu durumda herkesin duyduğu mutluluğu hayal etmek anlatmaktan daha kolaydır. Birkaç dakika önce en çok istediğimiz şey, ister büyük bir kara parçası, ister bir ada olsun oraya ulaşmayı, orada bizi Batı Hindistan'a götürmesi için inşa edeceğimiz bir gemiyi bu geminin malzemelerinden çıkarmayı umut ederek *Endeavour*'ı kıyıya çekmeyi başarmaktı. Geminin dibine dıştan uyguladığımız işlemin sonuç verdiğini anlar anlamaz her birimiz umutlarının alanını genişletti, öyle ki artık sadece uğradığımız zararı onarmak için bir liman arayarak kıyı boyunca gitmeyi düşünür olduk.

Mürettebattakilerin hakkını teslim etmek için, hiç kimsenin böyle bir durumda daha iyi davranamayacağını söylemek zorundayım. Tüm beylerimizin davranışıyla cesaret bulan tüm adamlarımız karşı karşıya kaldığımız tehlikeyi tam olarak hissetmiş gibiydiler ve her biri kendi yeteneğini, hattâ fazlasını ortaya koydu.[76] Delik giderek küçülüyordu ama yeniden açılır korkusuyla bunları tıkamak için yelken bezini hazır tuttuk. Bu

76) Bu kriz karşısında Cook'un soğukkanlı becerisi ve mürettebatın davranışı Banks'in üzerinde çok büyük etki yaptı: "Tüm gemide ne bir yakınma, ne bir karşı çıkma hattâ ne de bir kötü söz duyuldu, oysa bizim gemimizde de Majestelerinin tüm gemilerinde olduğu gibi böyle şeylere çok rastlanırdı. Tehlike bizi sıkıştırırken, herkes geminin kurtuluşu için elinden geleni yaptı; bu onların ne kadar erdemli olduklarını gösteriyor ve tayfaların alışılmış davranışları hakkında, gemi onlara göre umutsuz bir durumda görünür görünmez itaat etmeyi reddettikleri ve başkaldırmaya başladıkları gibi bana herkes tarafından anlatılanların tam tersini gösteriyor. Bu hiç kuşkusuz subayların kararlı ve sakin davranışlarının, bir an bile kanıtlamaktan vazgeçmedikleri emir verme biçimlerinin, kendilerine tamamen hakim olmalarının, koşullar ne kadar ürkütücü olursa olsun soğukkanlılıklarının sarsılmamasının sonucudur."

şöyle yapılıyor: üstüpüyle yün karıştırılıyor (ama sadece üstüpü olsa da olur) ve bu karışım küçük parçalara ayrılıyor sonra avuç avuç tüm yelken bezinin üstüne yayılıyor, bunların üstüne de koyun pisliği ya da başka bir gübre atılıyor. En uygunu at dışkısıdır. Böyle hazırlanan yelken bezi tellerle geminin omurgasının altına çekiliyor ve eğer suyun nereden girdiği tam olarak bilinmiyorsa bezi, etkisi fark edilinceye dek omurganın bir bölümünden bir başka bölümüne çekmek gerekiyor. Yelken geminin altında iken üstüpü suyla sürüklenir, bir bölümü suyla geminin içine girer ve deliğin bir bölümünü tıkar. Deniz asteğmenlerimden biri olan Mösyö Monkhouse bir ticaret gemisindeyken bir delikten giren su, saatte kırk sekiz parmak yükselmiş; ama bu yöntem sayesinde gemi Virginia'dan Londra'ya yalnızca mürettebatın çabası ile getirilmiş; bu yöntemi uygulamaya koymakla görevlendirdiğim kişi işte oydu, bu işi beni çok hoşnut kılacak biçimde başardı.

22 *Haziran*. Güneydoğu rüzgarı, hava güzel. Öğleden sonra saat dörtte, hemen hemen tüm kömürü boşalttıktan sonra halatları fora ettik, gemiyi, su deliklerini onarmak için, belirlediğim yere kadar limanda biraz daha yukarıya kadar yedekte çektik[77]; gemi başta yedi ayak dokuz parmak, kıçta on üç ayak altı parmak kadar su çekiyordu. Saat sekizde sular yükselmişti, geminin baş tarafını karaya çevirdim ama tamamen karaya oturur korkusuyla kıç tarafı yüzer durumda bıraktım, yine de geminin tümünü olabildiğince karaya yakın yerleştirmek gerekiyordu. Saat ikide deniz çekilince suyun nereden geldiğini araştırabildik ve sancak tarafının ön bölümündeki aralıkların biraz önünde su

77) Endeavour çıkarılır çıkarılmaz Cook kıyıya en yakın noktaya kadar ilerledi, orada Endeavour nehrinin kıyısında bugün Cooktown kentinin bulunduğu noktada gemiyi kızağa çekti.

kesiminin ilk borda kaplamasında delik olduğunu gördük. Orada kayalar dört borda kaplamasında, hattâ kaburgalarda bir delik açmış ve üç delik daha açmaya başlamıştı. Ahşap bölümler hayal edilemeyecek kadar yıpranmıştı, kesilmişti de denebilir. Tahtalar parçalanmışa benzemiyordu hepsi aletli bir insan eliyle kesilmiş gibiydi. İyi ki gemimizin omurgası bu bölümde birbirine iyi tutturulmuştu yoksa gemiyi kurtarmayı başaramazdık; ayrıca geminin içinde bulunduğu durumda daha fazla su almamış olması bize olağandışı gibi göründü. İri bir mercan parçası deliklerden birine yapışmıştı, delik deşik olmuş çok sayıda küçük yelken parçaları[78], küçük taşlar, vb. içeri girmiş ve yapı kafesinin içine yerleşmişti, bu da suyun kendine büyük bir yol açarak içeri daha fazla girmesini engellemişti. İskele mataforasının altındaki maden kaplamanın bir bölümü kopmuştu, karinanın bir bölümü yok olmuştu, geri kalan bölümü iyi ki düzgün kalmıştı çünkü gemi çok harap durumdaydı. Kaburga ve ana karinanın bir bölümü de hasara uğramıştı ama hemen bir tehlike yaratacak kadar değil. Geminin kıç tarafından aldığı hasarı göremiyorduk ama bunun çok fazla olmadığını düşünüyorduk, çünkü deniz kabardığı zaman dalga pruvadaki deliğin altında kaldığında gemi çok su almıyordu. Saat dokuzda marangozlar gemideki çalışmalarına başladılar bu sırada demirciler canla başla çivi, kama, vb.[79] yapmak için çalışıyorlardı.

4 Ağustos. Taze yiyecek olarak özellikle kaplumbağa vardı ama onları bulmak için denizde beş fersah yol gitmek gerekiyordu ve rüzgar çoğu zaman bize engel oldu, öyle ki bu hay-

78) Bir yelken bezi yardımıyla su yolunu kapattıkları düzenlemeye Fransızlar "bonnette lardée" diyorlar.

79) Bir aydan fazla bir zaman, su yolunu elden geldiğince tıkamak için Endeavour nehrinde geçti. Avustralya'daki dört konaklamadan en uzun süreni bu oldu; ülkenin betimlenmesi de daha ayrıntılı yapılabildi.

vandan bol bol edinemedik ama sürtme ağ ile balık da avladığımız için, bulunduğumuz ülke düşünüldüğünde, bu yakınacağımız bir konu değildi. Paylaşacağımız birkaç parça yiyeceği, ayrımsız tüm mürettebat üyelerine genelde eşit ağırlıkta dağıttırdım. Önemi ya da rütbesi ne olursa olsun herkesin benimkine eşit bir payı vardı; böyle yolculuklarda bir gemi kumandanının her zaman özen göstermesi gereken bir kuraldır bu. Plajlarda ya da kumsallarda semizotu bulduk; haşlaması çok beğenildi; asmaya benzeyen, sarmaşık bir dal üzerinde biten bir tür bakla benzeri bir bitki özellikle başlangıçta hastalara büyük yarar sağladı. Bulduğumuz en iyi ot tarra ya da hindistancevizi taneleriydi, bunlara Doğu Hindistan'da Karayib lahanası deniyor; bataklık yörelerin çoğunda yetişiyor ve yeniyor, tadı ıspanaktan daha da iyi. Bir yerden alınıp başka bir yere ekilemediği ve yetiştirilemediği için kökleri iyi değil. Eğer bundan bol miktarda elde edebilseydik yine de yemeğini yapardık ama bu bitkiyi bulmak için çok uzaklara gitmek gerekiyordu, köklerini ve yapraklarını toplamak çok sayıda adamımızı uğraştırıyordu. Bulduğumuz birkaç palmiye tomurcuğu genelde küçüktü ve ağaç o kadar az tomurcuk veriyordu ki aramaya değmezdi, ormanda bulunan bazı meyveler için de durum aynıydı.

Daha önce sözünü ettiğim ve yerlilerin kanguru dedikleri hayvan dışında burada kurtlar,[80] -Fareye benzeyen hayvanlar olan– opossumlar, zehirli yılanlar ve daha başka zararsız yılanlar var. Köpek dışında evcil hayvan yok, bunlardan da bir tane gördük, o da kemik aramak için çoğu zaman çadırlarımızın çevresinde dolanıyordu. Tüm bu hayvanların en yaygın olanı kan-

80) Bunlar dingolar. (Tilkiyi andıran bir etobur. Avustralya yabanköpeği de denir. ç.n.) Bu garip hayvanlardan birine (belki de bir uçan tilkiye) rastlayan bir denizci, şeytanla karşılaştığını sanıp hayvana saldırmaktan kaçınmıştır. Cook'un daha önce yaptığı bir kanguru betimlemesi şöyle: "Adamlarımızdan biri bir buldogdan daha küçük bir hayvan gördü; gri sıçan rengindeydi ve çok inceydi, çok çevik hareket ediyordu."

gurular; birçok kanguru görmediğimiz neredeyse hiçbir yer yoktu. Çok az sayıda uçucu kuş var; bunlar kuzgunlar, çaylaklar, atmacalar, biri beyaz biri siyah iki tür kakatu,[81] iki-üç tür çok güzel sarıasma kuşu, güvercinler, yaban güvercinleri ve birkaç başka küçük kuş. Denizde ya da suda yaşayan kuşlar ya da uçucu hayvanlar ise balıkçıllar, tüneyen ve sanırım ağaçların üzerine yuva yapan ötücü ördekler, kervançullukları ve bunlar gibi hayvanlardan çok sayıda var. Gece karada bulunan beylerimizden birkaçı burada yabankazları görmüşler ve seslerini duymuşlar.

Görebildiğim kadarıyla ülke çok değişken yapıda. Yüksek bölümler ve ovalar var, düzlükler ormanlar ve çayırlarla kesilmiş. Tepelerdeki toprak sert, kuru ve çok taşlı; yine de ince ve sert otlar, biraz da orman yetişiyor. Düzlüklerin ve koyakların toprağı kumlu ya da yer yer killi, birçok yerde de tepelerde olduğu gibi çok kayalık ve taşlık ama genelde toprak, yüksek güzel otlarla ya da koruluklarla ve ormanlarla örtülü. Tüm ülke karınca yuvası ile dolu, bunlardan, yükseklikleri altı, sekiz ayağa, çevreleri de bunun iki katına ulaşanlar var. Burada bol miktarda bulunan, kıyının güney bölümünde de rastladığımız ama oradakiler kadar büyük olmayan zamk ağacından başka çok az tür ağaç var. Tüm nehir boyunca, her iki tarafta, yer yer bir mile yakın uzanan hintkirazı ağaçları var. Ülke oldukça iyi sulanıyor çünkü birbirine çok yakın bir sürü küçük ırmak var ama bizim seçtiğimiz yerleşim yerinde hiç yok, çünkü kurak mevsimde bulunuyoruz. Yine de çok uzak olmayan kaynaklardan çok iyi su ikmali yaptık.

7 Ağustos. Büyük çanaklığın üzerinden konumumuzu iyice gözden geçirdikten sonra, her taraftan tehlikelerle çevrili oldu-

81) Hindistan ve Malezya'da yetişen bir tür papağan. (ç.n.)

ğumuzu gördüm; öyle ki hava yelken açmaya uygun olduğunda gemiyi ne yana çevireceğimi hiç bilemiyordum: kıdemli başçavuşun yapmamı istediği gibi geldiğimiz yoldan güneydoğudan geri dönmek sonu gelmeyecek bir girişim olacaktı: rüzgar çok güçlü ve neredeyse hiç durmadan hep bu yandan esiyordu ama öte yandan kuzeye doğru bir geçit bulamazsak belki yine de sonunda geriye dönmek zorunda kalacaktık. Saat on birde gemi demir taradı, bu da bizi demir halatına üçte biri kadar uzunlukta halat ekleyerek kaloma vermek zorunda bıraktı. Sabah rüzgar arttığı için gemi yeniden demir taradı. O zaman küçük çifte demiri attık ve üstünden tüm halatı koyuverdik. Bu ikisini, çift demir ve halatı attıktan sonra bile, biz babafingo yelkenlerinin direklerini, serenlerimizi ve gabya yelkenlerimizi indirinceye, her şey yoluna girinceye dek gemi yavaş yavaş yön değiştirmeye devam etti. Sonra hızlandı, Bedford Burnu üç buçuk fersah güney-güneydoğumuzda kalıyordu. Bu durumda sığlıklar doğumuzdaydı, güneyden güneydoğuya ve kuzey-kuzeybatıya uzanıyordu, en yakını yaklaşık iki mil uzaktaydı.

14 Ağustos. Güneydoğu rüzgarları, sürekli fırtına. Öğleden sonra saat ikide en dıştaki setten çıktık ve adada keşfettiğim açıklıklardan birinde rüzgarın tam önüne düştük; geminin yönünü değiştirdik ve güneydoğuya doğru aynı yönde biraz yol aldık bu sırada astsubay kıdemli başçavuş, kanalı incelemek üzere bir işkampavya ile ayrılmıştı; az geçmeden gemiye kendisini izlemesi için işaret verdi, isteneni yaptık ve kısa sürede kazasız belasız oradan çıktık. [82]

Kanal, kuzeydoğudan yarım kerte kuzeyde Lézard Adasının üç fersah uzağındaydı; genişliği yaklaşık milin üçte biri kadar,

82) Setin dışındaki bu yeni durum iç setten ayrıldıkları zamanki durumdan daha iyi değildi.

derinliği yirmi beş, en fazla otuz kulaçtı. Körkayaların dışına çıktığımız anda derinlik yüz kulaçtan fazla oldu ve karşımızda güneydoğuya uzanan büyük bir deniz bulduk. Bu bana tüm körkayaların dışında olduğumuz güvencesini veriyordu: bunun bizde uyandırdığı sevinç az değildi. 26 Mayıs'tan bu yana resifler ve adalar arasında her zaman az çok sıkıntılı günler geçirdikten ve bu sırada üç yüz altmış fersah yol yaptıktan sonra gemi yelken açtığında bu sevinç her zamankinden daha büyük oldu, artık zincirin başında elinde iskandil olan bir adam yoktu, o zamana dek bir gemide belki hiçbir zaman görülmemiş bir durumdu bu ama bu durumda önlem almak kesinlikle kaçınılmazdır. Ülkenin en uçtaki kıyısından pek uzaklaşmış olamazdık ve ben burayı araştırmak amacıyla karaya yakın kalmayı çok isterdim çünkü bence bu kara parçası Yeni Gine ile birleşmiyor ama yakında bu sorunu çözecek bir kanıt vermeyi umuyorum, bu kıyıdan ayrılmak için ileri sürdüğüm nedenlerin yeterli görülmesini umut etmekte de haklıyım. Buraya yeniden yaklaşmaktan vazgeçmiş değilim ama bunu tehlikesizce yapabileceğim zaman gerçekleştireceğim.

16 Ağustos. Güney-güneydoğuya doğru iki milden fazla gitmeden her yerde bir durgunluk başladı. Birçok kez yaptığımız gibi iskandil ettik ama yüz elli kulaçta dibi bulamadık. Saat dördü biraz geçtiğinde dalgaların uğultusuna benzer bir ses duyuldu; gündüz kabaran dalgaların bol köpükleri bizden en az bir mil uzakta çok net görünür olmuştu, gemi dalgalarla şaşılacak bir hızla oraya doğru sürükleniyordu. O sırada en küçük bir esinti bile yoktu, su iskandil edilemeyecek kadar derindi, hiçbir biçimde demir atma olanağı yoktu. Bu tehlike karşısında Tanrıdan ve şalopaların bize sağlayabileceği küçük yardımdan başka hiçbir umudumuz kalmamıştı; işkampavya onarımdaydı ve he-

men denize indirilemezdi. Şalopa ve küçük sandal denize indirildi ve bizi yedeğe alıp çekmesi için geminin önüne gönderildi, bu da geminin burnunu kuzeye çevirmemizi sağladı; bu, setin uzağında kalmamızı sağlayacak ya da her durumda bize zaman kazandıracak en iyi yol gibi görünüyordu. Bunu yapmadan önce saat altıydı ve körkayalardan seksen ya da yüz yarda daha uzak değildik. Geminin yanlarına vuran sular yukarı doğru çıktıklarında inanılmaz bir yükseklikte kırılıyorlardı, öyle ki bizimle yok oldukları yer arasında sadece bir dalganın tabanı genişliğinde korkunç bir vadi bulunuyordu ve yüz yirmi kulaçta dibi bulamıyorduk. O sırada işkampavya onarılmıştı, onu denize indirttim ve bizi yedekte çekmesi için geminin önüne gönderdim; bunlara karşın ne gemimizi ne canımızı kurtarma umudumuz pek yoktu, çünkü en yakın karaya en az on fersah uzaktaydık ve şalopalar hepimizi taşımaya yetmezdi. Yine de bu gerçekten korkunç durumda bile adamlarımızdan hiçbiri elinden geleni yapmaktan geri durmadı. Tüm bunları sanki bizi hiçbir tehlike tehdit etmiyormuş gibi sakin yaptılar.[83] O zamana dek kurtulduğumuz tüm tehlikeler karşı karşıya kaldığımız bu tehlike karşısında çok küçük kalıyordu, gemimiz setin üstüne atılabilir, onların üstünde korkunç bir biçimde parçalanabilir ve bir dakikada parçaları havaya uçuşabilirdi. Burada sözü edilen gibi bir set Avrupa'da var mıdır bilmem: bu, dipsiz okyanusta neredeyse dimdik yükselen mercan kayalarından bir duvar; bu kayalar her zaman engin denizle örtülü, deniz çekildiği zaman yer yer

83) Gemiyi dar bir kanaldan setin içine sokmaya yönelik tehlikeli manevranın yapıldığı sırada bile görülen İngiliz soğukkanlılığının güzel bir örneği Mösyö Green'in günlüğünde bu dönemi anlattığı bölümde verilmiş. Green boylamı kaydetmekle uğraşmaktadır ve bu sırada şöyle yazıyor: "Setten yaklaşık on yarda uzaktaydık, her an geminin karaya oturmasını bekliyorduk, hava sakindi, iskandiller sonuç vermiyordu, dalgalar doğrudan üstümüze geliyordu." Tehlike Cook'u öylesine etkiledi ki ondan sonra araştırma yolculuklarını tamamlamak için her zaman iki gemi gönderilmesi gerektiğine karar verdi.

kuru. Geniş okyanusun büyük dalgaları bu ani dirençle karşılaşınca ürkütücü bir çalkantı oluşuyor, bunun yarattığı dalga kırıldığı anda, şimdi olduğu gibi alize rüzgarları doğrudan üstlerine estiğinde, dağ gibi yüksek oluyor.

Bu güç durumda tüm çabalarımız sonuçsuz kaldığında bir rüzgar esti ama o kadar hafif bir rüzgar ki sakin havada esseydi başka hiçbir koşulda farkına varmazdık. Bu rüzgar sayesinde ve kanolarımızın yardımıyla gemi resiflerden yan yan uzaklaşmaya başladı ama daha on dakika geçmeden hava her zamankinden daha sakin oldu ve korkularımız yinelendi çünkü körkayalardan iki yüz yardadan daha uzak değildik. Kısa bir süre sonra kurtarıcı esintimiz yeniden bizi ziyarete geldi ve neredeyse birincisi kadar sürdü. Yaklaşık çeyrek mil uzaktaki resiflerde küçük bir açıklık görülüyordu, astsubay çavuşlardan birini bunu incelemesi için gönderdim. Açıklığın genişliği geminin uzunluğundan fazla değildi ama içerdeki su durgundu. Gemiyi oraya kadar götürmeye karar verdim çünkü onu kurtarmak için başka olanağım yoktu; hemen batma tehlikesi soluğumuzu kesiyordu ve her şey bu açıklığa ulaşıp ulaşamayacağımızı öğrenmemize bağlıydı. Ama alçalan denizin bir su değirmeninden akan su gibi güçlü bir biçimde oradan çekildiğini görerek şaşırdık, bu bizim oraya girmemizi engelliyor ve bizi hızla oradan uzaklaştırıyordu. Bundan en iyi biçimde yararlanmamız gerekiyordu; akıntı bizi körkayaların yaklaşık bir mil açığına sürükledi ama burası uzun süre bu doğrultuda gidemeyeceğimiz kadar dardı. Yine de öğlen akıntıyla ve kanolarımızın yardımıyla uzaklaşınca açık denize doğru bir buçuk mil ilerlemiştik ama hafif bir rüzgar çıksa bile, o anda kayalık setlerle çevrili olduğumuz ve çabalarımız denizin geminin rotasını değiştirmesini engelleyemediği için buradan kurtulma umudumuz pek yoktu. Denizin kabarması işimize yaramıştı ama her şey, denizin çekil-

mesinin bunun tam tersini yapacağı korkusunu veriyordu. Geride kalan tek umudumuz batıda yaklaşık bir mil uzakta görülen başka bir aralıktı: teğmen Hicks'i bunu incelemek üzere küçük bir kanoyla gönderdim. Gözlemlenen enlem 12° 37′ güneydi, görünen kara hemen hemen on fersah uzaktaydı.

17 Ağustos. Mösyö Hicks açıklığı incelerken biz de tüm gücümüzle denizin kabarmasıyla savaşıyorduk, kimi zaman küçük bir mesafe kazanıyor, sonra bunu hemen yeniden yitiriyorduk. Saat ikide Mösyö Hicks geri döndü, bu küçük aralık hakkında aktardıkları bize uygun gibi göründü. Hemen gemiyi koruma amacıyla oraya girmeye karar verdik; bu aralık ne kadar dar ve tehlikeli olsa da gemiyi de, onunla birlikte kendimizi de kurtarmanın başka yolu yoktu. Biraz sonra çıkan hafif rüzgar sayesinde, kanolarımızın ve yükselen denizin yardımıyla kısa sürede bu aralığa girdik, bir anda kendimizi bir değirmenden hızla aşağı akar gibi hızla alçalan bir denizde bulduk; küçük kanalın genişliğinin çeyrek milden fazla olmamasına karşın suyun hızla yükselmesi, geminin rotasını ne bir yönene de öbürüne doğru değiştirmemizi engelledi. İki kano iskandil etmek için önümüzden gidiyordu. Çok düzenli yapılan iskandile göre suyun derinliği yedi kulaçla otuz kulaç arasındaydı, dip bulanıktı, otuz kulaçta demir attığımız yerde resiflerin çok içindeydik, dipte mercan ve kabuklu deniz hayvanları vardı. Geçtiğimiz küçük kanalın adını "Providentiel"[84] Kanalı" koydum.

Birkaç gün önce resiflerin dışına çıkabildiğimiz için sevinçliydim, şimdi resiflerin içinde güvende olduğumuz için duyduğum sevinç öbüründen çok daha fazlaydı: bu tür görevler sırasında, sonu bilinmeyen deniz yolculuklarında gerçekten size yol gösterecek hiçbir şey olmadan tümüyle rasgele ilerlerken kaçınılmaz bi-

84) "Tanrı tarafından gönderilmiş" anlamında kullanılmıştır. (ç.n.)

çimde karşılaşılan çelişik durumlar bunlar. Keşfedilen sadece çıplak bir toprak parçası ya da sığlık bir yer bile olsa, özellikle dünyanın bu kadar uzak bölümlerinde, ancak kısa bir süre yetecek yiyeceklerle ve gerekli şeylerden yoksun bir halde bulunulsa bile, bu keşfi yapacak ilk kişi olmanın zevki olmasa bu tür görev dayanılmaz olurdu. Bir kıyıyı keşfettikten sonra incelemeden bırakan denizcinin özrünü halk zor kabul edecektir. Eğer denizci tehlikeyi ileri sürerse, onu ödlek, sebatsız ve kendini tutamayan biri olmakla suçlarlar, onun dünyada kâşif olmaya en az uyan kişi olduğunu ilan ederler. Eğer tam tersine tüm tehlikelere, tüm engellere korkmadan meydan okursa ve başarısızlık gibi kötü bir yazgıyla karşılaşırsa, onu atak olmakla suçlarlar ve hattâ işi düşünme yetisinin olmadığını söylemeye kadar vardırırlar. Ben asla bu suçlamaların birincisinin konusu olmayacağımı kanıtlayabildiğimi sanıyorum ve eğer tüm tehlikeleri aşabilecek kadar şanslıysam, ikincisi de söz konusu olamayacaktır. Yine de düşünülmesi gereken başka koşullar göz önüne alındığında bu kıyının adalarına ve sığlıklarına fazla girdiğimi, bunun belki de tek bir gemi ile yapılmasının ihtiyatlı olmayacak bir girişim olmadığını itiraf etmeliyim ama bunu yapmasaydım bu bölgeler hakkında hiçbir şey bildiremeyecektim çünkü oraları hiç görmemiş gibi olacaktım, bir anakaranın mı yoksa adaların mı söz konusu olduğunu söyleyemeyecektim, oralarda bulunan ürünlerin hiçbirini bilmeyecektim: o zaman bu kıyıyı keşfetmemin hiçbir değeri olmayacaktı. Ama en iyi günde bile sevimsiz olan, atlattığımız tehlikeleri düşünerek üzerinde fazla durduğum bu konuyu bırakmanın zamanı geldi.

22 *Ağustos.* Büyük bir olasılıkla gemiyle geçebileceğim bir geçidin[85] var olduğuna güvendiğim için belki de artık Yeni Hollan-

85) York Burnunun çevresi. Resiflerin içine giren Cook Avustralya'nın kuzey ucuna dek kıyıdan gidebildi.

➡

da'nın doğu kıyısına çıkmaktan başka yapacak şey yoktu; batı kıyısında yeni hiçbir keşif yapamıyorum çünkü bunu yapmış olma onuru Hollandalı denizcilere ait. Ama doğu kıyısı, bulunduğumuz noktada, 38° güney enlemde, bizden önce hiçbir Avrupalı tarafından ne gezilmiş ne de görülmüştü, bundan emindim ve sadece Majestelerinin adına bu kıyıda birçok noktayı almakla kalmadım, bir kez daha buralara İngiltere'nin bayrağını çektim, yukarıdaki enlemden bulunduğumuz noktaya kadar, tüm körfezleri, limanları, nehirleri ve bu kıyıda bulunan adaları ile tüm doğu kıyısını Majesteleri III. George adına Yeni Galler adı altında ele geçirdim; bundan sonra küçük silahlarla üç salvo atışı yaptık, buna gemiden aynı sayıda atışla karşılık verdik.

23 *Ağustos*. Gözlemler, (bu körfeze girdiğimizden bu yana kuzeyimizdeki adalar zincirinin bir parçası olan) karanın görebildiğimiz en kuzeyinin 10° 33' güney enlemle 219° 22' batı boylamda[86] bulunduğunu gösteriyordu. Bu konumda gözümüzün görebileceği uzaklıkta anakaranın hiçbir parçası yoktu. Adanın yakınında olduğumuz için ve sadece biraz rüzgar estiğinden Mösyö Banks ve ben burada karaya çıktık ve buranın çıplak bir kayadan ibaret olduğunu, "nigauds"[87] gibi kuşların bulunduğunu gördük, birkaçını vurduk ve bu kuşlar nedeniyle adaya "Ni-

Orada kıyıyı ele geçirmek için karaya çıktı, buraya önce (kuşkusuz Dempier'nin Yeni Britanya'sını anımsayarak) "Yeni Galler" adını verdi. Yeni Güney Galler adı seyir defterinin başka bir örneğinde bulunuyor. Avustralya daha sonra Yeni Hollanda adıyla tanındı ve modern adı, Matthew Flinders tarafından adanın çevresi ilk kez dolaşıldıktan sonra, 1803'de kullanılmaya başlandı.

86) Gemi, Torres Boğazından Galler Prensi Adası ve sözü edilen adalar zinciri ile ayrılmış olan Endeavour Boğazından geçiyordu. Avustralya ile Yeni Gine arasından geçmiş başka tek Avrupalı Torrès'tir, bunu 1606'da gerçekleştirmiştir. Dalrymple bu keşfi anımsatıyor ve Banks'e yolculuğunda yanında götürmesi için verdiği kitapta boğazı işaret ediyor. Cook'un izlediği yol Dalrymple'ın bu kez haklı olduğunu kanıtladı.

87) Bir tür karabatak.

gauds Adası" adını verdim. Adada çok az kaldıktan sonra gemiye geri döndüm. Bu sırada rüzgar güneybatıya dönmüştü ve çok zayıf esmesine karşın aynı yönde dalgalar oluşturuyordu. Bu durum, başka birçok durumla birlikte, bende Carpentaria'nın batısına yani Yeni Hollanda'nın kuzey ucuna ulaşmış olduğumuz, şimdi batımızda açık deniz bulunduğu konusunda hiç kuşku bırakmıyordu, bundan sadece tehlikelerin ve yolculuk yorgunluklarının sonu geldiği için değil Yeni Hollanda ve Yeni Gine'nin iki farklı ada olan iki ülke olduklarını kanıtlama durumunda olduğum için de oldukça hoşnuttum, bunlar coğrafyacıların bugüne kadar kuşku duydukları noktalardı.

Bu geçidin ya da boğazın kuzeydoğu girişi 10° 27′ güney enlemde, Greenwich meridyenine göre 218° 36′ batı boylamda bulunuyor. Güneyi, Yeni Hollanda'nın anakarasından, kuzey ucu ve kuzeybatısı ise "Galler Prensi Adaları" adını verdiğim takımadalardan oluşuyor. Bu adaların Yeni Gine'ye kadar art arda devam etmesi büyük bir olasılık. Bunların genişlikleri, yükseklik düzeyleri birbirinin aynı değil ve içlerinden birçoğu ağaçlarla kaplı. Yükseldiğini gördüğümüz dumanlara bakarsak hepsinde değilse bile birkaçında yaşayan insanlar var. Bu adalar arasında çıktığımız boğazdan daha iyi olmasa da oldukça iyi geçitlerin varlığı son derece olası, en azından doğudan girişi daha az tehlikeli bir geçit bulunmadıkça bize bu kadarı yeterli. Ama bu güçlük izlediğimiz yoldan daha iyisini bulacağımız güne kadar sürecek, buna da kuşkusuz araştırma amacımızı saptadığımız gün ulaşacağız. Aydınlığa kavuşturulması gereken tek şey, dış ya da ana resifin kuzeyde nereye kadar uzandığı ve benim, yeni tehlikelerle karşılaşamayacak kadar zorluklarla boğuşmuş biri olarak bu soruya yanıt aramak için artık ne zamanım ne de isteğim var.

Yeni Güney Galler'in kısa betimlenmesi

Bu seyir defterinde, daha önce bu ülkenin görünüşüyle ilgili birçok özelliği, toprağın niteliğini ve ürünlerini, vb. anlattım. Önce, 33° ya da 34° güneyde toprakların genelde alçak ve düz olduğunu, çok az yükselti bulunduğunu belirtmek gerekiyor.

Daha kuzeyde ülkenin yer yer dağlık olduğu söylenebilir; çünkü tüm dağlar ve tepeler, hepsi birden, düzlük alanın sadece küçük bir bölümünü kaplıyor ama onları ayıran ovalar ve vadilerle kıyaslanabilecekleri bölgeler pek yok. Topraklar her yerde, kuru mevsimde bile, küçük ırmaklar ve kaynaklarla sulanıyor ama yağmurların yağdığı mevsim dışında büyük nehirler yok; aslında o mevsimde denize yakın ovaların ve vadilerin büyük ölçüde sular altında kaldığını sanıyorum. Belki de küçük ırmaklar ama sadece tropikal bölgelerde, o zaman büyük nehirlere dönüşüyorlar. Sadece la Soif[88] kanalında susuz kaldık ama bu, ülkenin tuzlu küçük koylarla çok bölünmüş olmasından ve birçok sakız ağacı[89] ekili alan bulunmasından kaynaklanıyordu.

Denize yakın, hattâ içine girdiğimiz denizden uzak alanlarda ovaların toprağı çoğu zaman gevrek, yumuşak ve kumluk. Ama tüm ovalar çalılar ve bitkilerle kaplı. Yüksek alanlar çayırlarla bölünmüş, tepelerden birkaçı tümüyle çiçekli ağaçlarla kaplı; diğer alanlarda bu ağaçlar aralıklı, burada yetişen az sayıda ağaçlar da küçük; çayırların ya da savanların yerine kayalık ve çıplak alanlar var, özellikle bitki örtüsünün güney bölgelerindekilere erişmekten uzak olduğu kuzeyde, ormandaki ağaçların yarısı daha kısa ve daha cılız. Ormanlarda çok çeşitli ağaç yetişmiyor, inşaat için düşünülebilecek sadece iki-üç tür ağaç

88) La Soif: Susuzluk. (ç.n.)
89) Tropikal bölgelerde yetişen bu ağacın kökleri denizde bulunuyor. Akarsular Okyanusa dökülürken ağacın tohumlarını da suya taşıyorlar ve ağaç ancak on yılda büyüyor. (ç.n.)

var. En büyüğü, ülkenin her yerinde büyüyen zamk ağacı (ya da okaliptüs). Bu ağacın tahtası, gündelik kullanım için çok fazla sert ve ağır. Bizim çamlarımıza benzeyen ağacın çok güzelini sadece Botanik Körfezinde gördüm. Daha önce de belirttiğim gibi tahtasının niteliği Amerika'nın pırnalını (yeşil meşesini) anımsatıyor. Kısacası bu ülkenin ağaçlarının çoğunun odunu sert ve ağır ve ancak küçük bir bölümü kullanıma elverişli. Birçok tür palmiye, hintkirazı ağacı ve benim bilmediğim başka tür küçük ağaçlar ve çalılar bulunuyor; ayrıca buraya kadar hiç görmediğim çok sayıda bitki de var, ama bunların betimlenmesi benim alanıma girmiyor ve Mösyö Banks ve doktor Solander sadece bitkileri değil bilim dünyası için biraz önemi olan her şeyi büyük bir dikkatle betimlediklerine göre, ben bunu yapmazsam çok şey yitirilmiş olmaz. Toprak yenebilir doğal hiçbir ürün vermiyor gibi görünüyor ve yerliler tarımdan hiçbir şey anlamıyorlar. Yine de ormanlarda çoğunu bilmediğimiz, olgunlaştıklarında tadı kötü olmayan birkaç tür yabani meyve var, özellikle de yaklaşık yabani elma büyüklüğünde olduğu için bizim elma dediğimiz bir tür meyve var: olgunlaştığında siyah ve etli oluyor, tadı Şam eriklerine benziyor, çekirdeği büyük ve sert, küçük ağaçlarda ya da çalılarda yetişiyor.

Bu ülkenin yerlileri orta boylu, bedenleri dik, kolları bacakları ince. Derileri tahtaların üzerindeki is renginde; saçları çoğu zaman siyah ve her zaman kısa kesilmiş. Erkeklerin siyah sakalları var ve genellikle bu sakalı kesiyorlar ya da yakarak kısaltıyorlar. Yüz hatları çok hoş, sesleri tatlı ve ahenkli. Kadınlar da erkekler de çırılçıplak, üstlerinde en ufak bir giysi parçası bile yok; beylerimizden biri dışında hiçbirimizin onların kadınlarından birinin çok yakınında bulunmamamıza karşın, sanki aralarında yaşamışız gibi bundan emin olabiliriz. Aslında Endeavour Nehrinde iken erkeklerle birçok görüşmemiz oldu

ama kıskançlıktan mı yoksa küçümsemeden mi bilinmez, gemiye hiçbir zaman kadınlarından birini bile getirmediler, onları nehir kenarında bırakıyorlardı. Sonuçta bizim de tek dürbünlerimizle birçok kez onlara bakma fırsatımız oldu. Süs olarak deniz kabuklarından kolyeler, kollarına bilezik gibi halkalar takıyorlar, saçlarını birbirine geçirip ipten bir halka gibi biçimlendiriyorlar; bilezikler kollarının üst kısmına geçiriliyor ve kolu çok sıkıyor; aynı biçimde kemerler de yapıyorlar. Erkekler burunlarında, burun çeperini delip geçen, uzunluğu üç-dört parmak genişliği bir parmak olan uzun bir kemik takıyorlar. Kulakları, sarkan küpeler takmak için delinmiş ama biz hiç küpe taktıklarını görmedik. Başka süsler zaten pek kullanılmıyor, bazıları bu süsleri takıyor, bazıları takmıyor. Possession Adasında gördüklerimizden birkaçı göğüslerine sedef kabuklarından yapılmış olduğunu sandığımız levhalar takmışlardı. İçlerinden birçoğu bedenlerini bir tür beyaz renkli hamurla çeşitli biçimlerde özenle renklendiriyor, bunu herkes kendi zevkine göre yapıyor.

Savaş silahları kargı ve mızrak; bazılarının ucu saçaklı, bazılarının ucu ağaçla, köpekbalığı dişleriyle ya da iri balık kılçıklarıyla sivriltilmiş. Uçlar, mızrakların daha derine girebilmesi için bir zamkla sıvanmış. Mızrakları, uzunluğu yaklaşık üç ayak uzunluğunda, bir saldırmanın ağzı kadar inceltilmiş bir tahta parçasından yapıyorlar, uçlarından birine mızrağın geçeceği küçük bir çengel takıyor, öbür ucuna ise üç dört parmak uzunluğunda bir kemik parçası tutturuyorlar ve mızrağı tek elle atıyorlar: kemik parçasının, mızrağın yönünü belirlemelerini ve elden çıktığı anda o yönde gitmesini sağladığını düşünüyorum. Bizim atış mızrağı dediğimiz aletlerle, kırk ya da altmış yardadan, bizim neredeyse bir alaybozanla yapabileceğimizden daha doğru, mermili tüfekle yaptığımızdan daha iyi bir biçimde he-

defi vuruyorlar. Başlangıçta biz bu "atış mızraklarını" tahta kılıçlar sandık, belki de bazı koşullarda örneğin mızrak yedekliği tükendiğinde kullanılabilirdi. Ne olursa olsun yerliler düşmanlardan korktukları için değil, biraz sonra göstereceğim gibi, av hayvanlarını vurmak için, mızrakları gibi kargıları da olmadan hiçbir yere gitmiyorlar. Savunma silahı olarak ağaç kalkanları var ama bunları kullandıklarını bir kez Botanik Körfezinde gördük, bunun dışında hiç görmedik.

Bu yerlilere savaşçı bir halk olarak bakılamaz, tam tersine ben onları savunmasız ve ürkek, hiçbir zaman kan dökücü olmayan insanlar olarak düşünüyorum; Endeavour Nehrinde, adamlarımızdan birine karşı daha önce sözünü etmiş olduğum davranışları bunun kanıtıdır; çok kalabalık da değiller. Kıyı boyunca ya da göl, nehir, küçük koy kıyılarında küçük guruplar halinde yaşıyorlar. Sabit bir konutları yok gibi görünüyor ama yiyecek arayan vahşi hayvanlar gibi oradan oraya dolaşıyorlar ve yiyeceklerini, karşılarına ne çıkarsa ona göre, günü gününe sağlıyorlar. Tahtadan, iki, üç ya da dört dişli, büyük bir ustalıkla yapılmış, balık avlamakta kullandıkları zıpkınları var. Başka hayvanları öldürmek için kullandıkları mızrakları ile balık ve kuş avladıklarını da gördük. Kaplumbağa yakalamak için de zıpkınları var ama bu hayvanları yumurtlamak için karaya çıktıkları mevsim dışında çok sayıda yakalayabildiklerini sanmıyorum. Kısacası bu halklar avcılık ve balıkçılıkla yaşıyorlar, özellikle de balıkçılıkla. Ülkelerinin tüm topraklarında ekili bir karış alan görmedik. Yine de *taara*'nın yenilebildiğini biliyorlar ve arada sırada yiyorlar. Ne olursa olsun, hiçbir şeyi çiğ olarak yediklerini görmedik, tüm yediklerini küçük, ağır ateşte kızartıyor ya da ızgara yapıyorlar. Evleri bir fırından biraz daha büyük zavallı küçük barınaklar, ağaç dalları, kabuklar, ot, vb. şeylerden yapılmış; sadece nemli mevsimlerde kullanıyorlar çünkü

çoğu zaman gün boyunca açık havada uyuduklarını görüyoruz. Onların uyudukları yerleri de gördük, buralar rüzgarın geldiği yönden neredeyse bir ayak yükselen ağaç kabukları ve otlarla korunmuştu.

Sandallarından daha acınacak durumda bir şey düşünmek olanaksız, özellikle de ülkenin güney kısmında çünkü burada gördüklerimizin hepsi, on dört ayak uzunluğunda, uçlarından biri sıkıştırılmış ve bağlanmış tek parça kabuktan oluşmuştu. Daha önce de söylediğim gibi bu piroglar iki kişiden fazlasını taşıyamıyorlar ve içlerinde genellikle sadece bir kişi oluyor. Ama bu halleriyle onların kullanım amaçlarına çok uygun, hattâ daha büyük olsalardı bu kadar işe yaramazlardı, çünkü bunların su içi derinliği çok az olduğundan dibi çamurlu sularda gitmek için bunları kullanıyorlar ve içinden çıkmadan kabuklu deniz hayvanları, vb. toplayabiliyorlar. Daha kuzeyde gördüğümüz birkaç sandal, içi oyulmuş, uzunluğu yaklaşık on dört ayak olan tek bir ağaç gövdesinden yapılmıştı ve bir dengeliği vardı. Bunlar dört kişi taşıyabiliyorlardı. *Endeavour* Nehrinde kaldığımız sürece sadece bir pirog gördük, her şey, bu yörenin az sayıdaki oturanlarında bundan başka pirog olmadığını düşündürüyordu. Pirog onların ırmağın bir yakasından öbür yakasına geçmelerine, balık avlamalarına, vb. yarıyordu. Yerliler her gün deniz çekildiğinde kabuklu deniz hayvanları ya da yiyebilecekleri başka şeyler toplamak için nehrin altını üstünü, orada burada sürekli izliyorlar; bulduklarını koymak için her birinin küçük bir torbası var, bu torba ağdan yapılmış. Demir hakkında da, bizim kullandığımız öbür madenler hakkında da en küçük bir fikirleri yok, bunları bilmiyorlar; aletleri kemikten, taştan ya da deniz kabuklarından yapılmış olmalı. Deniz kabuğundan yapılmış bir keser gördüm, bu maddeden çok kötü alet yapıldığı belliydi.

Sandalları ne kadar sıradan olursa olsun, yerliler bunları bazı mevsimlerde kıyı boyunca görünen en uzak adalara gitmek için kullanıyorlar; gerçekten de çıktığımız tüm kıyılarda bizden önce buralara gelmiş insanlara ait çeşitli izlere rastlıyorduk. Kıyıdan beş fersah uzaktaki Lézard Adasında evler, vb. bulmamış olsaydık yerlilerin kanolarla buralara gelebildiklerine inanamazdık.

Bu ülkenin kıyıları, en azından yirmi beşinci enlemde bulunanların tümü, her yandan gelecek rüzgarlara karşı korunaklı sayısız körfezler ve küçük koylarla oyulmuş ama ülke, gördüğümüz kadarıyla, bir ticaret nesnesi olacak ve Avrupalıların yerleşmesini özendirecek hiçbir şey üretmiyor. Yine de bu kıyı, Dampier'in anlattığı batı kıyısı gibi verimsiz ve yoksul değil. Bizim bu ülkeyi doğal haliyle gördüğümüzü unutmamak gerek; ülkenin hiçbir bölgesine insanların sanayii girmemiş, buna karşın doğanın onlara verdiği her şey burada son derece bol ölçüde bulunuyor. Kuşkusuz tahılların, meyvelerin, toprağın altındaki ürünlerin, vb. her çeşidi, eğer taşınabilselerdi, uzmanlar tarafından ekilip yetiştirilebilselerdi, daha fazla geliştirilebilirlerdi; yılın her mevsiminde buraya getirilemeyen çok sayıda hayvan için yem olurdu.

Yeni Hollanda yerlileri hakkında söylediklerim, bu halkın, yeryüzünün en acınacak durumdaki halkı olduğu izlenimi uyandırabilir, ama aslında onlar biz Avrupalılardan daha mutlular çünkü sadece gereksiz şeyleri değil, Avrupa'da o kadar aranan gerekli konforu da hiç bilmiyorlar. Bunların ne işe yaradıklarını bilmemek onlar için mutluluk. Koşulların eşit olmayışının sarsamadığı bir dinginlik içinde yaşıyorlar. Kendi açıklamalarına göre toprak ve deniz onlara yaşam için gerekli her şeyi sağlıyor. İçinde sayısız hizmetkarın olduğu şahane evler istemiyorlar. Sıcak ve güzel bir iklimde yaşıyorlar, havayı harekete geçiren yararlı esintilerin hepsinden yararlanıyorlar, öyle ki

üzerlerine bir şeyler giyme gereksinimi duymuyorlar: biz onlara giysi verdiğimizde, ne yapacaklarını hiç bilmiyorlarmış gibi, bu giysileri gelişigüzel ormanlarda ya da plajlarda bıraktılar; kısacası verdiğimiz hiçbir şeyin değerini bilmiyorlardı sanki; bizim onlara verebildiğimiz eşyalardan hiçbiri için ellerinde bulunanlardan ayrılmak, onları bizim verdiklerimizle değiştirmek istemediler, bu da bence onların kendilerini yaşamak için gerekli her şeye sahip olduklarına, daha fazla bir şeye hiç gereksinim duymadıklarına inandıklarını kanıtlıyor.

4. AVUSTRALYA'DAN AYRILIŞTAN, ÜMİT BURNU YOLUYLA İNGİLTERE'YE DÖNÜŞE KADAR (1770-1771)

Yeni Gine – Sunda Boğazı – Batavia[90] – Gemi ve mürettebatın durumu – Disanteri salgını – Ümit Burnu – Dönüş yolculuğu – Dipnot

3 Eylül. Aslında adamlarımız kıyıya çıktıklarında geminin toplarıyla onların toplarını korumak için geminin karaya oldukça yakın demir atabileceği bir yer buluncaya dek kuzeyde ve batıda daha uzak kıyı boyunca[91] ilerleyebilirdim ama büyük bir olasılıkla, bu yeri bulmadan önce o kadar batıya gittik ki, Molük Adalarından ve Cava'nın kuzey kıyısından geçerek Batavia'ya ulaştık. Burası hepimizin kesinlikle bilmediği bir yerdi. Bizi Cava'nın güneyinden ve Sunda Boğazlarından geçiren bu yol bana, izlemeyi tasarladığım yol kadar güvenli görünmedi. Öte yandan gemi su aldığı için, Batavia'da onu yan yatırmak zorun-

90) Cakarta'nın eski adı. (ç.n.)

91) Endeavour Boğazından çıkan Cook, Yeni Gine kıyısına rastlayıncaya kadar kuzeybatıya doğru ilerledi. Cava'ya yönelme kararı herkes tarafından iyi karşılandı "Birçoğu, diyor Banks, doktorların 'nostalji' adını verdikleri, memleket hastalığı dediğimiz gerçek bir hastalığa ciddi bir biçimde yakalandı"; nostalji sözcüğü burada ilk kez kullanılmıştır.

da kalıp kalmayacağımızı da henüz bilmiyorduk; bu durumda olabildiğince çabuk bu kente doğru seyretmek son derece gerekli oluyordu; çünkü bu denizlerde keşfetmeyi umduğumuz yeni hiçbir şey yoktu, Hollandalılar uzun zamandır bu denizleri titizlikle gezip dolaşmışlardı ve geziler 1756'da Fransa'da yayınlanan *Avustralya ülkelerinde gemiciliğin tarihi*[92] adlı yapıtı süsleyen üç haritada da gösterilmişti. Haritalarda bulunan birçok ad Hollanda dilinde olduğu için bu haritaların Hollanda kaynaklı olduğunu düşünüyorum.

Aynı şekilde, yukarıda sözü edilen haritalara göre, İspanyollar ve Hollandalılar, Yeni Gine Adasının tüm çevresini bir ya da birkaç kez dolaşmışlar çünkü buradaki adların çoğu bu iki dilde belirtilmiş; bu haritanın, bizim bildiğimiz kıyı bölgelerini de oldukça doğru gösterdiğini gördüm, bu da bize, kimin tarafından, ne zaman yapıldığını bilmesek de, bu harita üzerindeki geri kalan bölgelerin de doğru gösterildiğini düşündürüyor. Bu haritaları görünceye dek Yeni Hollanda ile Yeni Gine'nin birbirinden ayrı kara parçaları olup olmadığının kesin olarak bilinmediğini düşünüyordum; bu haritaların bulunduğu *Seyahatlerin tarihi* yapıtında da böyle söyleniyor. Ama artık bu konudaki tüm tartışmalara son verdik. Bununla birlikte, her ne kadar açık açık belirtilmemiş olsa bile bunun daha önce bilindiğine inandığıma göre, kuşkulu bir noktanın aydınlığa çıkarılmış olmasından başka bir övünç istemiyorum. Pek önemli olmasa da memnunlukla aydınlatmış olduğum bir başka kuşkulu nokta da, Yeni Hollanda yerlileri ile Yeni Gine yerlilerinin kökeni aynı olan halklar olup olmadıklarıdır; bu iki ülke birbirine bu kadar yakın olup, aralarındaki boşluk adalarla dolu olduğu için bu rahatlıkla ileri sürülebilir. Öte yandan daha önce de belirttiğim gibi eğer bu iki halk arasında dostça ilişkiler olduysa, Yeni Gine'den Ye-

92) Brosses Cumhurbaşkanı tarafından.

ni Hollanda'ya[93] hindistancevizi, ekmekağacı meyveleri, muz, vb. nakletmemiş olmaları garip görünüyor. Çünkü insan yaşamı için bu kadar yararlı ürünler, yaptığımız saptamalara göre, Yeni Hollanda'da değil Yeni Gine'de bulunuyor. Le Maire bize Yeni Britanya sakinleri tarafından kullanılan sözcüklerin bir listesini verdi (Dampier döneminden önce Yeni Britanya'nın Yeni Gine'ye bitişik olduğu sanılıyordu), buradan, Yeni Britanya sakinlerinin Yeni Hollanda sakinlerinden çok farklı bir dil kullandıkları sonucunu çıkarıyor. Bu nedenle eğer Yeni Britanya sakinlerinin ve Yeni Gine sakinlerinin ortak bir kökeninin olduğu ve aynı dili konuştuğu saptansaydı, bundan doğal olarak Yeni Hollandalıların her ikisinden de farklı bir halk olduğu sonucuna varılırdı.

Denizcilik alanında uzun zaman, bugünkü gibi seyir defteri tutma olanağı yoktu.[94] Haritalardaki yanlışlar için kınanacak olanlar denizciler değil, bu yetkiyi nereden aldıklarını bilmediğimiz, denizcilerin üstünkörü eskizlerini doğru çizilmiş planlar gibi halka sunan derleyiciler ve yayıncılardır. Biz de onlar gibi davransaydık kendimizin onlar kadar ya da onlardan daha iyi seçiciler olduğumuzu düşünebilirdik, yeri geldiğinde haritalara güvenmeyi ya da güvenmemeyi bilirdik: ben denizcileri de bu yanlıştan bağışık tutmuyorum. Bir deniz kıyısını çizgi halinde gösterecek ya da haritasını yapabilecek sadece birkaç denizci tanıdım, genelde hepsi, hattâ her zaman demek gerek, bu yanlışa düştüler. Hiç görmedikleri bir kıyı çizgisini gösteren, hiçbir zaman yapmadıkları iskandilleri anlatan denizciler biliyorum; hattâ bunlar yaptıkları işten öyle hoşnutturlar ki size bunları

93) Avustralya: Bu anakaranın çevresini ilk kez 1801-1803 yılları arasında dolaşan deniz subayı Matthew Flinders buraya Avustralya adının verilmesini istedi. (ç.n.)

94) Bu bölüm bilinçli ve kesin bir gözlemden yana bir tavrı açıklıyor; buna göre Cook'un böyle bir gözlemi salık veren ve uygulayan ilk kişi olduğu söylenebilir.

"plan" "genel görünüş" vb. adı altında peşin paraya satarlar. Sonunda bu davranışlar can sıkıcı sonuçlar doğurur ve bunları kullananların yaptıkları her şeyin değerini düşürür. Eğer denizci, planının şu ya da bu bölümünün, hattâ tümünün hatalı olduğunu söyleyecek kadar alçakgönüllü ise yayıncı ya da satıcı bu sözleri hiç kullanmamayı yeğler çünkü bunun satışı tehlikeye atacağını söyler. Öyle ki, bu iki sakınca arasında kalındığı için, bir deniz haritasının, insanın kendi deneyimi ile ortaya koyduğu harita oluşuncaya dek iyi olup olmadığı söylenemez.

30 Eylül. Serin rüzgarlar esiyor, hava güzel. Sabah tüm parakete günlüklerini, subayların, astsubayların ve tayfaların günlüklerinin hepsini –en azından bulabildiklerimi- topladım ve onlara, yaptığımız yolculuklarla ilgili kimseye hiçbir şey söylememelerini emrettim.[95] Öğlen, dünden bu yana yaptığımız yol ve gittiğimiz uzaklık, kuzeyde 20° batıda yüz yirmi altı mil oldu, bu bizi 7° 34′ güney enleme, 252° 23′ batı boylama götürdü.

1 Ekim. Sabah ve akşam güneydoğudan serin rüzgarlar esiyor, hava güzel. Gün ortasında şimşek ve yağmurla birlikte fırtına. Cava Burnunun olduğu enlemdeyiz, kara görünmüyor, bu nedenle çok fazla batıda olduğumuz sonucuna vardım; bunun için de geminin burnunu doğu-kuzeydoğuya çevirdim. Sonra geminin yönünü değiştirdim ve 1 Ekim sabahı saat dörde kadar güneybatıya doğru gittim; saat altıda Cava Burnuna ya da adanın batı ucuna beş fersah uzaktaydık. Kısa bir süre sonra doğudan yarım kerte güneyde Prens Adasını görmeye başladık, saat onda da Krakatoa Adası[96] ku-

95) Gemi bir Hollanda limanı olan Batavia'ya yaklaşırken Cook bu günlükleri toplayarak keşifleri ile ilgili sırları güvence altına almaya yönelik önlemler alıyordu.

96) Krakatoa Adasını yok eden volkan patlaması 1883'te oldu. Cook'un boylamı, onlarınkine ters yönde olan akıntıların gücüyle yaklaşık 3° hatalıydı.

zeydoğuda yedi fersah uzağımızda kaldı. Prens Adası güneyden 53°'den güneybatıya kadar yedi fersah uzağımızda uzanıyor. Dün öğlenden bu yana aldığımız yol: yetmiş mil.

10 Ekim. Yaptığımız hesaplara göre 10 Ekim ama bura sakinlerine göre 11 Ekim. Öğleden sonra saat dörtte Batavia Koyuna demir attık, burada on üç büyük Hollanda gemisi, iki İngiliz gemisi[97], çok sayıda küçük gemi ve İngiltere Hint Adaları Kumpanyasına ait ağır tonajlı bir gemi olan *Harcourt*'u, bulduk. Biz demir atar atmaz Genel Valiyi gelişimizden haberdar etmesi ve onu selamlayamadığımız için özür dilemesi amacıyla gemi subayı Hicks'i karaya çıkardım; sadece iki topumuz olduğu için topla selamlamaktan vazgeçmenin iyi olduğunu düşündüm.

Geminin marangozu bana gemimizin avaryalarının durumunu bildirdi, işte yazdıklarının bir kopyası:

"Kaptan J. Cook'un üç direkli *S. M. Endeavour* gemisinin maruz kaldığı hasarlar:

"Gemi karinasında birçok delik vardır, saatte on iki parmakla altı parmak arasında su almaktadır; gemi omurgası birçok yerden hasar görmüştür, pupanın kaplamaları çok gevşemiştir. Gemi, baş bodoslamasını ön ortadan belki de daha ileriye kadar yitirmiştir. (Tekne onarım sırasında yan yatırıldığından içindeki su nedeniyle o bölümü tümüyle gidip göremedim) Geminin iskele tarafında büyük matafora askısının üstü çok zarar gör-

97) Country ships, dış ülkelerde bir İngiliz limanına ait İngiliz gemileri. Seyir defteri iki yıldır ilk kez uygar bir limana varışın yarattığı izlenimlerin canlılığı konusunda sadece küçük bir fikir veriyor. Banks'ın anlattıklarına göre, onlar, Amerikan sömürgelilerinin vergi ödemeyi reddettiklerini, İngiltere'de herkesin "Kral George aşağı, yaşasın kral Wilkes!" diye bağırdığını öğrendiler. Cook'u özellikle ilgilendiren haber, (o İngiltere'den ayrıldığında kaybolduğu söylenen) Carteret'ın Swallow'unun ve Bougainville'in Boudeuse'ünün (ki Cook henüz bundan söz edildiğini duymamıştı) yakın zamanda bu limandan geçtikleriydi.

müştür; yelken direkleri, serenler, filikalar ve sintine oldukça iyi durumdadır.

10 Ekim 1770'te Batavia koyunda düzenlenmiştir."

J. SATTERLY

Yukarıda verilen rapordan önce geminin marangozuyla ve tüm diğer subaylarla su sızıntıları konusunda görüş alışverişinde bulunmuştum, hepsinin ortak kanısı, omurga incelenmeden Avrupa'ya doğru yola devam etmenin tehlikeli olacağıydı. Sonuç olarak gemiyi bu limanda onarıma almak için izin istemeye karar verdim. Bu isteğin yazılı olarak yapılması gerektiğini öğrenince Genel Valilik makamına aşağıdaki dilekçeyi yazdım:

"Britanya majestelerinin üç direkli gemisi *Endeavour*'ın kaptanı teğmen James Cook, Genel Vali sayın Petrus Albertus Van der Parra'dan aşağıda belirtilen durumlar konusunda izinlerini rica eder:

"İlk olarak: Britanya majestelerinin, Kaptan Cook'un kumandasına verilmiş gemisini yan yatırıp onarmak için yeterli ve elverişli bir alanın tahsis edilmesi.

"İkinci olarak: gereksinim duyulabilecek, çok önemli olmayan tüm deniz araç gereçlerinin sağlanabilmesi için izin verilmesi.

"Üçüncü olarak: her gün gerekli olacak yiyeceklerin, ayrıca İngiltere'ye dönüş yolculuğuna yetecek kadar ek bir miktar yiyeceğin sağlanabilmesi için izin verilmesi.

Batavia'da, Britanya majestelerinin üç direkli gemisi *Endeavour*'da, 11 Ekim 1770 tarihinde yazılmıştır."

J. COOK

Sabah kendim de karaya çıktım ve ticaret nedeniyle buraya yerleşmiş İskoç bir centilmene yukarıdaki dilekçeyi Hollanda

diline çevirttim.

12 Ekim. Öğleden sonra saat beşte, Genel Vali tarafından kabul edildim. Vali beni çok nazik bir biçimde karşıladı, istediğim her şeyin sağlanacağını, dilekçemin sabah kurula sunulacağını söyledi ve benim de bu kurulda hazır bulunmamı rica etti.

15 Ekim. Deniz serin, kara meltemi esiyor, hava güzel. Bir şey not etmeyi unuttum: buraya vardığımızda hasta listemizde bir tek kişinin bile adı yoktu. Uzun deniz yolculuğu sadece teğmen Hicks ve Toupia'yı biraz rahatsız etti.[98]

24 Ekim. Gemiyi boşaltmakla, yedeklerimizi koymak için bir barınak kurmakla geçen bir gün. Öğleden sonra karaya çıktım, amacım hareket etmek üzere olan ilk Hollanda gemisine bir paket bırakmaktı, bu pakette seyir defterlerimden biri, bir Güney denizi haritası, bir Yeni Zelanda haritası, bir de Yeni Hollanda kıyılarını gösteren bir harita vardı. Sabah, Genel Vali, yanında denizcilikle ilgili subay, birkaç kurul üyesi ve komodor[99] olduğu halde kendi tekneleriyle koya, Hollanda'ya hareket etmeye hazır filonun komodoru olarak tayin edecekleri en eski kaptanın gemisine geldi. Gemiler iki sıra oldular, Genel Vali, en uzakta bulunan komodorun gemisine ulaşmak için onların arasından geçti. Vali önlerinden geçtikçe her gemi onu üç kez "Yaşasın!" diyerek selamlıyordu, gemiye çıktıktan ve kargalığın bulunduğu direğin tepesine Hollanda bandırası çekildikten hemen sonra öbür komodor onu yirmi bir pare top atışıyla selamladı, hemen ardından da kendi büyük flamasını indirdi, vali

98) Bu kısa not, yolculuğun en büyük başarılarından birini yansıtıyor. Birkaç iskorbüt vakası olmuştu ama çok önemli değildi. Bu tarihe kadar sekiz kişi ölmüştü ama bunların hepsinin nedeni başkaydı. Batavia'dan hareket ettikten sonra durum tümden değişti.

99) Komodor: Amiral yetkisiyle görevli deniz subayı. (ç.n.)

öbür gemiyi terk eder etmez yeniden bu flamayı çekti. Yeni komodor on yedi pare top atışı ile selamlandı, o da her zamanki flamasını çekti. Bize, "Büyük filoya bir komodor atama" adını verdikleri bu törenin her yıl yapıldığını söylediler. Bunu görmek için Mösyö Banks ve doktor Solander ile birlikte, özellikle kendi kanomla çıktım, çünkü bize bunun Batavia'da görülebilecek en görkemli gösterilerden biri olduğu söylenmişti. Öyle olabilir ama insanın rahatını bozmasına değmezdi. Bence tüm bunlar kötü düzenlenmişti ve filo çok kötü donanımlı gibi görünüyordu. Bu filo on-on iki büyük gemiden oluşuyor, bunlara, neredeyse tüm diğer büyük tonajlı gemiler gibi elli top için namlu delikleri yapılmış ama sadece üst bölümü kurulmuş. Savaşa hazır insan sayısının yarısından fazla top var.

Gece, Donanma Komutanlığına hazırladığım paketi Kronenber gemisine, Burna doğru hemen yola çıkması gereken ve orada bir başka gemiyle birlikte filonun geri kalanını bekleyecek olan kaptana, komodor Frederick Kelger'a gönderdim.[100]

26 Aralık. Akşam Mösyö Banks ve diğer beylerle birlikte gemiye gittim, sabah altıda limandan ayrılmak için hazırlık yaptık ve güneybatıdan esen hafif rüzgarla yola çıktık. Kumpanyamı-

100) Gönderilen mektubun son paragrafı şöyle: "Bununla, seyir defterimin bir örneğini gönderiyorum; bunun içinde tüm yolculuğun öyküsü var, bunun yanı sıra zaman buldukça kopya edebildiğim ve adı geçen defterin resimlenmesi için yeterli olduğunu sandığım haritaların örnekleri de bulunuyor. Bu seyir defterine yolculuğun doğru ve eksiksiz öyküsünü yorum yapmadan koydum ve aktarmaya değer gördüğüm gözlemleri ve betimlemeleri elimden geldiği kadar iyi yapmaya çalıştım. Bu yolculuklar sırasında büyük keşifler yapılmamış olsa bile ben yine de bunların, bu haliyle, sinyorlarının ilgilerini hak ettiğine inanıp bununla övünüyorum; her ne kadar bunca sözü edilen ve belki de hiç var olmayan, benim de çok önem verdiğim Güney Anakarasını keşfetmemiş olsam da, bu keşfin başarısızlığı nedeniyle hiçbir biçimde eleştirilmeyeceğime inanıyorum. Eğer karaya oturmama mutluluğuna erişseydik, yolculuğumuzun ikinci bölümünde çok daha iyi bir sonuç elde edebilirdik. Ama bu yolculuğun, bu haliyle bile, aynı amaçla bugüne kadar Güney denizlerinde yapılmış öbür yolculukların hiçbirinin olmadığı kadar eksiksiz olduğunun görüleceğine güveniyorum.

zın Hindistan ticaret gemisi *Elgin*[101] bizi üç kez "Yaşa" sesleri ve on üç pare top atışıyla, garnizon da on dört pare top atışıyla selamladı, biz de her ikisinin selamlarına karşılık verdik. Az sonra deniz meltemi kuzeybatıdan esti, bu da bizi, koyda bulunan gemilerin tam dışında demir atmak zorunda bıraktı. Gemideki hasta sayısı kırka hattâ kırkın üstüne çıktı, mürettebatın geri kalanı da çok zayıflamıştı, yetmiş ya da seksen yaşında bir ihtiyar olan yelkenci dışında herkes hastaydı; bu ihtiyarda daha da inanılmaz olan şey, her gün az çok çakırkeyif olma alışkanlığıydı, ama ondan başka kimsenin hastalığa yakalanmaktan kurtulamamasına karşın topu topu sadece yedi kişi yitirdik: doktor, üç tayfa, Mösyö Green'in hizmetkarı, Toupie ve hizmetkarı, ki bu son ikisi, istedikleri amaca ulaşamadan bu kötü iklimin kurbanı oldular.[102] Aslında Toupia'nın ölümü sadece Batavia'nın kötü havasından olmadı, onun tüm yaşamı boyunca alışık olduğu sebzeyle beslenmekten uzun süre uzak kalması yanında, deniz-

---

Bu yerleri gösteren planlar çizdim; bu planlar, zamanın ve koşulların izin verdiği ölçüde büyük bir özen ve titizlikle yapıldı; enlem ve boylamların, dünyanın hiçbir yeri için bu kadar iyi belirlenmemiş olduğundan eminim. Bu çalışmada, yolculuk boyunca boylamı belirlemek için hiçbir fırsatı kaçırmayan Mösyö Green'in büyük yardımlarını gördüm; Mösyö Banks ve doktor Solander tarafından yapılmış doğa bilimleri ile ilgili çok sayıda ve çok değerli keşiflerin ve daha pek çok yararlı kazanımların yolculuğun başarısına çok büyük katkıları olduğunu unutmamak gerek. Subaylara ve tüm mürettebata karşı adil davranmak için, onların, yolculuğun tüm yorgunluklarını ve tüm tehlikelerini tüm Britanya denizcilerini her zaman onurlandıracak bir neşe ve yüreklilikle aştıklarını söylemeliyim. Tüm yolculuk boyunca bir tek adamımı bile hastalık nedeniyle yitirmediğimi büyük bir memnuniyetle söyleyebilirim. Geminin ihtiyacı olan onarımların bizi burada uzun süre tutmayacağını umut ediyorum. Ne burada ne başka yerde gereksiz zaman yitirmeyeceğimden ve en kısa yoldan geri döneceğimden emin olabilirsiniz.

Sadık ve mütevazı kulunuz olmaktan onur duyan J. Cook.

Üç direkli Endeavour-Batavia yakınında Onrust, 23 Ekim 1770"

101) Doğu Hindistan Kumpanyasının ticaret gemisi.

102) Yağmur mevsiminde Batavia'da geminin onarımıyla geçen üç ay sonunda bir dizanteri salgını oldu. Toupia ve doktor Monkhouse burada öldüler. Banks ve Solander çok ağır hastalandılar, Cook da bu hastalığa yakalandı.

de yaşamak da onun tüm düzenini bozdu. Toupia, aklı başında, sağduyulu, becerikli ama gururlu ve inatçı bir adamdı, bu, onun gemideki durumunu kendisi kadar çevresindekiler için de çoğu zaman tatsız hale getiriyordu, bunun, onun yaşamına son veren hastalıkların ağırlaşmasına çok etkisi oldu.[...]

Avrupalıların Batavia'ya gitmek için kuşkusuz haklı bir nedenleri yoktur. Ama eğer bunu yapmak zorunda kalırlarsa orada olabildiğince az kalmaya çalışmalıdırlar yoksa kötü havanın etkilerini çok geçmeden göreceklerdir. Avrupalıların büyük bir kısmının ölüm nedeninin bu olduğuna inanıyorum, çünkü dünyanın hiçbir noktasında buradaki kadar ölüm olmuyor. Ne olursa olsun benim düşüncem bu ve olgulara dayanıyor. Buraya geldiğimizde gemideki herkes, denizde geçirdiğimiz onca zamana karşın, son derece sağlıklıydı. Daha üç ay geçmeden yedi kişi eksiğimizle, hastane gemisi durumunda, buradan ayrıldık. Yine de kendileriyle görüşme fırsatı bulduğum tüm Hollandalı kaptanlar çok şanslı olduğumuzu söylediler ve bu süre içinde mürettebatımızın yarısını yitirmemiş olmamıza şaşırdılar.

15 Mart[103] Cava Burnundan ayrılışımızdan sonra güneydoğudan her zaman esen alize rüzgarıyla karşılaşmadan, on bir gün geçirdik; bu zaman süresince güneyde 50°'den batıda 3°'den daha ileri gitmedik, hep değişken rüzgarlar, bazen de sakin günler oldu, hava hep ağır ve sıcaktı, sağlıksızdı, bunun nedeni büyük bir olasılıkla, bu mevsimde bu denizlerde batıdan esen musonlar ile doğudan esen alizelerin getirdiği yoğun su buharıydı. Doğu rüzgarları güneyde 10-12°'ye kadar, batı rüz-

103) Bu günün seyir defteri, burunda, Table koyunda demir atmadan önceki gün kaleme alınmıştır. Batavia'dan buruna kadar geçen iki buçuk aylık yolculuk sırasında sadece on iki adamın hizmet edebilecek durumda olduğu bir dönem geçti. Banks ve Solander dayandılar ama Green, seferin on altı üyesi gibi öldü: İngiltere'den doksan kişi yola çıkmışlardı, bunlardan sadece elli altısı geri döndü.

garları 6-8°'ye kadar daha baskın. İkisi arasında rüzgarlar değişken ve hepsinin az çok sağlıksız olduklarını düşünüyorum, ama bizim bunları özellikle fark etmemizin nedenleri var, çünkü çok korkunç sonuçlar doğurdular; yakalandığımız dizanterinin ilk kaynağı ne olursa olsun, havanın bu hastalığın yayılmasına çok etkisi oldu ve hastalığı o kadar ağırlaştırdı ki buna yakalanan herkes kendisini ölmüş sayıyordu. Yılgınlık o anda hastaları sardı ve bununla savaşmanın hiçbir yolu yoktu çünkü herkes en gelişkin tıbbın bunun karşısında güçsüz kaldığını görebiliyordu. Hastalığın yalnızca yakınında bulunmanın, sanal da olsa, hemen sonuçları görülebiliyordu. Hastalara uzun süre bakan ama kendisi oldukça sağlıklı olan bir adam bir sabah geminin güvertesine gelirken biraz karın ağrısı hissetti. Orta yerde "Karnım ağrıyor, karnım ağrıyor, öleceğim, öleceğim!" diye haykırarak tepinmeye başladı. Sonunda bir tür krize yakalandı ve neredeyse ölü gibi güverteden götürüldü; ama çabuk düzeldi ve kefeni yırttı.

Daha güneydoğu alize rüzgarlarına yakalanmadan bu rüzgarların iyi etkilerini hissettik; yine de kayıplarımız oldu, ama bunlar artık iyileşme olasılığı bulunmayacak kadar zayıf düşmüş hastalardı. Birkaç tanesi bir ay boyunca yaşamla ölüm arasında gidip geldi, eğer bu değişiklik olmasaydı tüm olasılıklara bakıldığında yirmi dört saat bile yaşayamazlardı. Hastalığı çok ilerlememiş olanlar bir süre belirgin değişiklik göstermediler ve sonunda iyileştiler. Bazıları da ancak biz alize rüzgarlarına girdikten sonra hastalığa yakalandılar ama hastalık hafif seyretti ve hemen iyileştiler. Şunu da belirtmekte yarar görüyorum: hastalığın en ağır aşamasında olanlardan bir tek kişi ölmeyip hayatta kaldı ve bugün iyileşmeye devam ediyor; biz güneydoğu alizelerine girmeden önce bu hastalığa çok şiddetli yakalananlardan Mösyö Banks, bundan kurtulan tek kişi oldu, çünkü da-

ha önce iyileşmesi bereket versin tamamlanmıştı.

Tüm denizcilerin ve genelde tüm insanlığın iyiliği için bu hastalığa karşı koruyucu bir ilacın bulunmasını ve hastalığın yaygın olduğu ülkelerde bunun kullanılmasını dileyelim; birçok kişiye göre, bir gemiye yiyecek sağlanır ve su ikmali yapılırken dizanterinin bu yolla bulaştırılmaması gerçekten olanaksız.

15 Nisan. Ümit Burnu, yazarlar tarafından o kadar çok betimlendi, Avrupalılar tarafından o kadar iyi biliniyor ki, onu yeniden betimlemenin hiçbir yararı yok gibi görünüyor. Yine de yazarlardan çoğu, özellikle de *Mösyö Byron'ın yolculuğu* kitabını yazan, buranın o kadar güzel bir resmini çizmiş ki bu resmin, Ümit Burnunun hak ettiğinin çok üstünde olduğunu belirtmeden geçemeyeceğim; şöyle ki, buraya gelen bir yabancı hem şaşırır hem hayal kırıklığına uğrar, çünkü bu yolculuk boyunca gördüğümüz ülkelerin hiçbirinin bu kadar çorak bir görüntüsü yok, bu sadece bir görüntü değil, bir gerçek.

Ama elverişsiz çalışma koşullarına karşın, Hollandalıların ekonomisi, davranış biçimleri ve iyi yönetimleri öyle ki bu ülkede sadece gerekli olanlar değil, tüm gereksiz şeyler de bol bol elde ediliyor ve her şey, birkaç istisna dışında, Avrupa'daki kadar hattâ Avrupa'nın hiçbir ülkesinde rastlanmayacak kadar ucuza bulunuyor. Ama denizcilik için gerekli malzeme için fiyatlar burada Batavia'dakilerin çok üstünde kalıyor. Bunlar sadece Kumpanya tarafından satılıyor, Kumpanya çok ölçüsüz fiyatlar saptıyor ve asla bunun altına inmiyor.

Ümit Burnu sakinleri genelde iyi yetişmişler, tüm yabancılara karşı son derece nazik ve terbiyeliler; bu zaten onların yararına da oluyor, çünkü tüm kent, gelen gidenleri kabul etmek için tasarlanmış geniş bir otel gibi düşünülebilir. Sonuç olarak deniz-

cilik için gerekli her tür mal için burası ile yarışabilecek bir ülke belki de dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Körfez geniş, kullanışlı ve kesinlikle güvenli. Kuzeybatı rüzgarlarına açık, bize söylenenlere göre bu rüzgarlar hiçbir zaman kuvvetli esmiyor ama bazen denizi çok yükseltiyor, bu nedenle gemiler kuzeydoğuda ya da güneybatıda, kuzeybatı rüzgarlarına karşı çapraz demir atıyorlar.[104] Güneydoğu rüzgarları çoğu zaman çok şiddetli ama körfezin dışında meydana geldiğinden tehlike doğurmuyor. Kentin yakınında malların yüklenmesini ve boşaltılmasını kolaylaştırmak için uygun mesafede denize doğru uzanan ahşap bir dalgakıran var. Bu dalgakırana su, çeşmeleri olan borularla getiriliyor. Birçok gemi aynı zamanda su ikmali yapabiliyor. Kumpanya, dalgakıranla gemiler arasında, kendininkiler için olduğu kadar yabancı gemiler için de malların, erzak ve suyun gidiş gelişleri için birçok büyük taşıma işi yapıyor. En çok eksikliği duyulan şey yakacak ve uzaktan getiriliyor; bunlar ağaçların, çalıların, vb. köklerinden ibaret. Dikilen birkaç İngiliz meşesi dışında bu ülke tümüyle ağaçtan yoksun, sadece burundan uzak bir yerde ağaç var, bunlar da taşınamayacak kadar büyük.

10 Temmuz. Öğlen, kuzeye bakan büyük yelken direğinden karayı gördük, bize göre burası Land's End Burnu yakınlarıydı.[105]

---

104) Cook, Hollandalıların, Table Körfezinde rüzgarlar nedeniyle kendilerini güvenlikte hissetmedikleri zaman, mayıstan ağustosa kadar "Yapay körfez" Simonstown'ı kullandıklarını anlatıyor. Astsubay başçavuş Molyneux'nün öldüğü yer de burası; deniz binbaşısı Hick de buradan ayrıldıktan kısa bir süre sonra öldü. Molyneux'nün yerini Pickersgill, Hicks'in yerini John Gore aldı ve (Wallis ile dünya turu yapmış olan) Charles Clerkes, onun yerine teğmenliğe terfi etti. "Çapraz demir", halatların, pruva bodoslamasına dik olarak yerleştirilmeden çapaya doğru yönlendirilmesidir. [Falconer, Dictionnaire maritime, 1815, (ç.n. Denizcilik sözlüğü)].

105) Ümit Burnundan itibaren dönüş yolculuğu sırasında Cook kısa raporlar yazmakla yetindi. Yolculuğun bu bölümü boyunca Endeavour, Hint filosuyla birlikte gitti ama daha yavaştı ve geride kalıyordu.

➡

11 Temmuz. Sürekli serin rüzgarlar, hava açık. Öğleden sonra saat ikide Lizardland'i [106] gördük, saat altıda fener kuzeybatıda beş fersah uzaklıktaydı. Bu sırada, benim hesabıma göre, 5° 30' batı boylamdaydık. Kısa bir süre sonra kara ile aramızda, bize savaş gemisi gibi görünen iki büyük tonajlı gemi gördük. Sabah yedide çıkış noktası kuzeyden üç fersah kuzeybatıda bulunuyordu, öğlen Portland'dan uzaklığımızın yaklaşık beş fersah olduğunu düşündük. Öğle olmadan kotra [107] gibi yapılmış küçük bir gemi dümen altımıza geldi ve Hint filosu hakkında bilgi aldı; bize bu yörelerde filoyu arayarak kol gezdiklerini ama onu görmediklerini söylediler.

12 Temmuz. Güneybatıdan serin rüzgarlar esiyor, biz bu rüzgarla hızla Manş Denizine çıkıyoruz. Öğleden sonra saat üç buçukta Portland Bill'i, saat yedide de Peverell Burnunu geçiyoruz; sabah saat altıda Beachy Burnunun dört ya da beş fersah uzağından dolaşıyoruz; saat onda Dungenes'ın iki mil ötesinde, öğlen Dover Boğazının içindeydik.

13 Temmuz. Öğleden sonra üçte Downs'ta demir attık, kısa bir süre sonra Londra'ya gitmek üzere yola çıktım.

Mürettebata ödeme yapıldı ve 1 Ağustosta işlerine son verildi. "Beyefendilerin kahveleri için" süt sağlama amacıyla Wallis ve Cook ile iki kez dünya turu yapan keçiyi de belirtmeden geçmemek gerek. Doktor Johnson bu keçi onuruna Latince alaycı kısa bir şiir yazdı.

106) Lizard Burnu. (ç.n.)

107) Kotra: Genel olarak bir ana ve iki ön yelkeni olan küçük tekne. (ç.n.)

Ek :

Bu konuyu kapatmadan önce, Güney denizlerinde yeni keşifler yapmanın en etkili yolunun ne olduğu konusunda kendi görüşümü burada bildirmemin uygun olacağını sanıyorum: Ümit Burnunu geçtikten sonra, taze erzak ikmali yapmak için Yeni Zelanda'dan geçerek buraya girmeli, oradan Yeni Hollanda'ya kadar Kraliçe Charlotte Kanalına doğru devam etmeli, burada odun ve su yedekleri yenilenmeli; önünüzde tüm yaz mevsiminin olması için, en geç eylülün son günleri ya da ekimin ilk günleri bu yörelerden uzaklaşmaya çalışmalı. Kanalı geçtikten sonra güçlü batı rüzgarlarıyla, istendiği kadar yüksek enlemde doğuya doğru hızla gitmeli, böylece eğer hiçbir kara parçasına rastlanmazsa, henüz yaz çok ilerlemeden Horn Burnunu dolaşacak zaman kalacaktır; ama anakaraya rastlanmamışsa, yine de başka hedefler ortaya çıkacaktır, kuzeye doğru gitmeli, daha önce keşfedilmiş adalardan birkaçını dolaştıktan sonra, arkaya alize rüzgarlarını alıp batıya doğru devam etmeli; böylece Güney denizindeki keşifler tamamlanmış olacaktır. [108]

108) Bu program ikinci yolculukta tamamlanmıştır. Bu bölüm, Cook'un ilk el yazması seyir derfterinin sonundaki ekte bulunuyor.

İKİNCİ YOLCULUK

GİRİŞ

Görevlendirildiğim seferin öyküsüne başlamadan önce gemilerin donanımı ile ilgili bazı açıklamaları ve kendimle ilgili başka ilginç ayrıntıları buraya eklemenin gerekli olduğuna inanıyorum.

Endeavour'la ülkeye dönüşümden kısa bir süre sonra Güney Yarımkürenin keşfini tamamlamak üzere iki geminin donatılmasına karar verildi. Bu yolculuğun niteliği, özel yapılmış büyük tonajlı gemiler gerektiriyordu ve *Endeavour* taşımacılık nedeniyle Falkland Adalarına gittiği için Denizcilik Brosu beklenen hizmete olabildiğince uygun iki büyük tonajlı gemi sağlamakla görevlendirildi.

O sıralar böyle bir yolculuk için en uygun olacak gemilerin türü ve boyutları ile ilgili çeşitli düşünceler vardı. Kırk topluk büyük gemilerden ya da Doğu Hindistan Kumpanyasının gemilerinden yana olan kişiler vardı. Bazıları yelkeni rahat taşıyan büyük fırkataları ya da Jamaika ile ticarette kullanılan bir kaptan köşklü, üç güverteli gemileri yeğliyorlardı. Bana kalırsa Donanma Komutanlığının incelemesinden geçenlerin içinde, tasarlanan amaca en uygun olanlar Denizcilik Bürosunun önerdikleriydi.

Keşiflerde kullanılmaya en uygun büyük tonajlı gemi türü konusunda düşünceler, bu işe atılanlar için çok önemlidir. Bu

nedenle her biri üç yıl süren iki yolculuktan sonra kendileriyle tümüyle aynı fikirde olduğum Denizcilik Bürosunun görüşünü ve bundan çıkarılabilecek sonuçları burada denizcilere bildirmek yararlı olabilir.

Dünyanın en uzak bölgelerindeki bu seferlerin başarısı her şeyden önce, yapılan hazırlıkların gemilerin ve gemicilerin korunmasına son derece uygun olmasına bağlıdır, ilk göz önüne alınması gereken bu konudur. Bu koruma, bu amaç için seçilmiş gemilerin türüne, boyutlarına ve onları belirleyen niteliklere bağlı olacaktır. Bu düşünceler başka her şeyden önce gelir ve eğer gerekli niteliklerden herhangi biri eksik olan bir gemi seçilirse ve gerekli uzaklık daha az önemli nitelikler uğruna biraz bile kısaltılırsa, girişim daha hareket noktasında ister istemez başarısızlığa mahkum olacaktır

Keşif yolculuğunda, özellikle de dünyanın en uzak bölgelerinde korkulacak ve savuşturulacak en büyük tehlike geminin ıssız ve bilinmeyen bir ülkede ya da uygarlıktan uzak bir kıyıda karaya oturması olasılığıdır. Hiçbir düşünce geminin sağlamlığı düşüncesi ile yarışamaz çünkü bu, görevlilere yabancı bir kıyıda çok fazla tehlike ile karşılaşmadan dolaşma olanağı sağlayacaktır. Bu tür bir gemi çok fazla su almamalıdır ama tonajı ve gücü yolculuğun gerektirdiği süre ve içindeki insanlar için yeterli malzeme ve erzak miktarını taşımaya olanak vermelidir.

Gemi aynı zamanda sığ kıyılara dayanacak ya da bunlara yanaşacak biçimde inşa edilmiş olmalı, boyutları ise gerektiğinde avaryaların onarımı ve rastlantısal hatalar için geminin uygun biçimde ve tehlikesizce kıyıya yanaşmasını sağlayabilmelidir. Bu özellikler, ne kırk topluk savaş gemilerinde, ne fırkatalarda, ne de Doğu Hint Kumpanyalarının gemilerinde, hele hele Batı Hint Kumpanyalarının üç güverteli büyük gemilerinde hiç rastlanmayacak elverişli özelliklerdir ve sadece taşkömürü ticare-

tinde kullanılan, özellikle de bu kullanım için uyarlanmış, Kuzeyde inşa edilen tiplere uygun düşen gemilerde bulunur.

Usta bir deniz subayı bu türden bir büyük tonajlı gemiyle gözüpekliğini kanıtlayabilir ve başka her tür gemidekinden daha rahat bir biçimde görevini yerine getirebilir.

Şunu kesinlikle söyleyebilirim ki hiçbir gemi, dünyanın bilinmeyen ve uzak bölgelerindeki seferlere, üzerinde ilk yolculuğumu yaptığım *Endeavour* gibi inşa edilmiş gemiler kadar uygun değildir. Çünkü sefere çıkan insan sayısına ve onların uzun süre yaşamalarına yetecek malzeme ve erzak başka hiçbir gemiye sığdırılamaz. Gemi araştırılacak bölgelere gelirken ambarlarını yeterli miktarda erzakla doldursa bile boyutları ve yapısı açısından ulaşılması gereken amaca daha az uygun olacaktır.

Bugüne kadar Güney Yarımkürenin keşfinde yapılmış az sayıda ilerlemenin nedenlerini başka yerde aramamak gerekir. Çünkü bu gemilerde hizmet veren subayların ellerinden gelen her şeyi yapmış olmalarına karşın bu işe girişen gemilerin hiçbiri bu kullanıma uygun değildi.

Bu düşünceler yolculuk için *Endeavour*'ın seçilmesine yol açtı; mürettebat da korunmasını bu niteliklerine borçluydu; daha önce bu denizlerde hiçbir geminin yapamadığı kadar uzun süre keşif yolculuğumuzu sürdürmemize olanak sağlayan da *Endeavour*'ın bu nitelikleridir.

Yolculuğun asıl amacının keşif yapmak olmamasına karşın, ben o zamana dek asla gemiyle geçilmemiş çok daha geniş denizleri aşma, yüksek ve alçak enlemlerde daha geniş ülkeleri araştırma, yeni keşfedilmiş ülkelerin kıyılarını tanımak için daha uzun zaman harcama tehlikesini göze alabildim; bunları belki de daha önce hiçbir denizci yapmamıştı. Kısacası gemilerin bu nitelikleri onlara komuta edenlerin cesaret ve dayanıklılığına eklendiğinde onların, aldıkları emirleri yerine getirmelerini,

kendilerinden önce yolculuk edenlerin önüne geçmelerini ve İngiltere'nin, yerkürenin araştırılmasında tüm ulusların başında ününü sürdürmesini sağlayacaktır.

Bu görüşler Lord Sandwich'in bu konudaki düşünceleri ile aynı olduğu için Donanma Komutanlığı benim salık verdiğim örneklere uygun iki gemi sahibi olmaya karar verdi ve Hulllü kaptan William Hammond, bunları sağladı. İki gemi de Whitby'de *Endeavour*'ı yapan kişi tarafından inşa edilmişti; bunlar satın alındığında bitirilmeleri üzerinden on dört-on altı ay gibi bir zaman geçmişti ve bence saptanan kullanım için özel yapılmış gemiler kadar uygundu. İkisinden büyük olanının hacmi dört yüz altmış iki tondu: adı *Resolution*'dı ve donanım için Deptford'a gönderildi. Öbürü üç yüz otuz altı tonluktu. Adı *Adventure*'dı ve donanım için Woolwich'e gönderildi.[1]

Önce bu gemilerin bakırla kaplanması önerildi ama bakır,

1) Bu gemilerin ilk adları olan Drake ve Raleigh, İspanyollar göz önüne alınarak değiştirildi. Fishbrun ve Whitby tarafından inşa edilmişlerdi. Banks'in isteğine uygun olarak Resolution'un üst bölümlerinde geminin çok daha fazla yük almasını sağlayacak değişiklikler yapıldı, öyle ki bunlar astsubay kıdemli başçavuş Clerke'ın aşağıdaki açıklamayı yapmasına yol açtı: "Kılavuz, uygun bir rüzgar olmadıkça, (...) ötesinde bu kadar kusurlu bir geminin sorumluluğunu alarak ününü tehlikeye atmak istemediğini, Downs'a kadar bu geminin manevralarını yönetmeye çalışırsa kendini güvende hissetmeyeceğini bildirdi. Benim, bu gerçekleri kendi adıma korktuğum için size açıklayarak kendimi gülünç duruma düşürdüğümü sanmayacak kadar beni iyi tanığınızı umuyorum. Tanrım! Benden istenirse bir bidon içinde denize açılabilirim, hoşunuza gidecekse de Resolution'la; şurası bir gerçek ki, bildiğim tüm gemiler arasında uzaktan bende en az güven uyandıran gemi budur. Yine de -kesinlikle korkak olmayan- kılavuzun suya indirmek istemediği bir gemi ile Güney Kutbuna gitme konusunda bir karar verirseniz, bana da tüm içtenliğimle, gemiyi suda ne kadar uzun tutabilirsek o kadar süre sizinle birlikte olacağımı söylemekten başka bir şey kalmaz."
Bu nedenle geminin su yüzünde kalan bölümü bir kez daha değiştirildi, bunun üzerine Banks gemiyle gitmeyi reddetti. Onun yerine doğabilimci John Reinhold Forster ve oğlu George getirildi. Resolution'ın mürettebatı (beş sivil dışında) tam yüz on iki kişiydi, Adventure'ın ise seksen birdi. Donanma Komutanlığı tarafından satılan Endeavour bir Fransız korsan gemisi oldu ve sonunda Rhode Island'da bir firmaya satıldı, o da gemiyi Newport Limanında parçalanmaya bıraktı.

demir aksamı özellikle de dümen çevresindekileri aşındıracağı için bu tasarıdan vazgeçildi ve daha güvenli olan eski astarlama ve metal kaplama yöntemi izlendi; çünkü dümenin şeritlerinin genelde bakırdan olmasına karşın bu metal yine de demir kadar dayanıklı değildir ve *Resolution*'ın tamamladığı yolculuk gibi bir yolculuğun sonuna kadar dayanamayacağından son derece eminim.

Bu nedenle bakırın demir üzerindeki etkisine bir çare bulunmadıkça, bu metalin bu tür yolculuklarda kullanılması uygun olmaz çünkü geminin belli başlı kapama düzenleri demirdendir, bunlar harap olabilir.

28 Kasım 1771'de *Resolution*'ın kaptanı olarak atandım ve (Kaptan Wallis'in yanında yüzbaşı olan) Tobias Furneaux bu sayede *Adventure*'ın komutanlığına yükseldi.

Bu gemilerin donanımı tamamlandığında onlara her zaman kullanılan araç gereç doldurulmakla yetinilmedi, yararlı olduğu düşünülen tüm eklerle kusursuz bir biçimde donatıldı. Lord Sandwich bu donanımı çok özel bir dikkatle izledi; her şeyin kendi isteklerine göre ve gemiyle sefere çıkması gerekenleri hoşnut edecek biçimde tamamlandığından emin olmak için arada sırada gemileri görmeye geldi.

Denizcilik ve erzak büroları bize en iyi araç gereç ve yiyecekleri, bu kadar uzun bir yolculuk için gerekli tüm başka şeyleri de sağlamaya özen gösterdiler. Denizcilerin alışkın oldukları erzak türünde birkaç değişiklik yapıldı. Bulgurun bir kısmı buğdayla, yağın bir kısmı şekerle değiştirildi ve geminin yüklenmesi tamamlanınca her gemide iki buçuk yıl yetecek her tür erzak bulunuyordu.

Ayrıca *malt, lahana turşusu, tuzlu lahana, et suyu tabletleri, hardal, havuç marmeladı, bira ve malt özü*[2] gibi daha birçok şeyimiz de

2) Mayalanıp bira olmadan önce kaynatılmış malt özü.

vardı. Bu besin maddelerinin bazılarının iskorbüte karşı çok etkili olduklarını saptama fırsatımız olmuştu, denemek için gönderilen bira özü ve özellikle havuç marmeladı gibi başka yiyeceklerimiz de vardı. İskorbüte karşı etkili bu yiyecek maddelerinin birçoğu genellikle bilinmediği için bu konuda daha ayrıntılı bilgi vermek yararlı olacak.

Malt ile *tatlı şıra* yapılıyor ve iskorbütü olan ya da olmaya eğilimli kişilere veriliyor. Verilen doz, doktorun önerisine göre günde beş ya da altı ölçek oluyor.

Lahana turşusu, küçük parçalar halinde kesilmiş lahanadan yapılıyor, içine biraz tuz, ardıç meyveleri ve anason tanecikleri konuyor; sonra mayalandırılıyor, daha sonra da fıçılara basılıyor; bu durumda uzun süre saklanabiliyor. Bu, çok sağlıklı ve iskorbüte karşı çok etkili bitkisel bir yiyecek. Herkesin payı, haftada iki libre ama ben bunu gereksinime göre artırıyor ya da azaltıyordum.

Tuzlu lahana, küçük parçalar halinde kesiliyor ve tuzlanıyor, fıçılara yerleştirilip uzun süre saklanıyor.

Et suyu tabletleri o kadar iyi biliniyor ki bunları anlatmaya gerek yok. Bunlardan bize, gerek hastaların, gerek sağlıklı olanların yararlanabilecekleri kadar çok verdiler.

Salep, limon ve portakal suyu hastalara ayrılmıştı, doktor bunları istediği gibi kullanıyordu.

Havuç marmeladı, akışkanlığını koruyan bal, ya da tat ve renk olarak benzediği şerbet kıvamını buluncaya kadar koyulaştırılmış havuç suyudur. Bu besin Baron Storsh de Berlin tarafından güçlü bir iskorbüt önleyici olarak salık verilmişti ama biz fazla yararını görmedik.

Bira ve malt özüne gelince bunun için erzak bürosu görevlilerinin sekreteri Mösyö Pelham'a minnettarız. Bu centilmen, bundan birkaç yıl önce, malt özünün, gerek bira, gerek şıra olarak

buharlaştırılarak yoğun hale getirilirse denizde belki de korunabileceğini düşünmüş; böyle olunca bu madde her an suyla karıştırılarak bira elde edilebiliyor. Mösyö Pelham birçok deney yapmış, bunlar öylesine başarıya ulaşmış ki görevliler denemek için gemilerimizle ihraç etmek üzere bu sudan otuz bir varil hazırlatmışlar; bunlardan on dokuzunu *Resolution*'a, geri kalanını *Adventure*'a verdiler. Deneyin sonuçları öykümüzde sırasıyla anlatılacaktır.

Hacmi yirmi tonilato olarak düşünülen küçük bir gemi iskeleti özenle hazırlandı ve gemilerden her birine birer tane yerleştirildi; bunlar ihtiyaç halinde bir araya gelmek, beklenmedik bir tehlike anında yelkenli ya da kürekli mavna işini görmek ya da gemilerin yitirilmesi durumunda mürettebatı taşımak için kullanılacaktı.

Bize olta, ağ ve olta iğnesi gibi balıkçılıkla ilgili tüm gereksinim sağlandı. Dünyanın oturulan ve paranın bir değer taşımadığı bölgelerine ayak bastığımızda kendimize serinletici içecek sağlayabilmemiz için Donanma Komutanlığı her iki gemiye de yerlilerle yiyecek karşılığı takas yapmak ya da onların dostluklarını ve saygılarını kazanmak için vereceğimiz armağanlar olarak hazırlanmış farklı mallar koydurdu.

Yetkili kişiler belli sayıda madalyalar da bastırmışlardı; bunların bir yüzünde Majesteleri öbür yüzünde iki gemi betimlenmişti; bunları yeni keşfettiğimiz ülkelerin yerlilerine verecek ve buraları keşfeden ilk kişiler olduğumuzu kanıtlamak için onlarda bırakacaktık.

Gemiye, soğuk havalarda, gerekli gördüğümde mürettebata dağıtmam için ek giysiler kondu. Kısacası girişimin başarısını sağlayabilecek ya da buna katılanların sağlığına ve rahatlığına katkıda bulunacak hiçbir şey eksik değildi.

Donanma Komutanlığı genel olarak bilimle ilgili her şeye de

aynı önemi veriyordu ve bunu, bir peyzaj ressamı olan William Hodge'u yolculuğumuzu izlemek üzere görevlendirerek gösterdi; Hodge'un görevi, gittiğimiz ülkeler hakkında, hiçbir yazılı betimlemeyi okuyarak biçimlendirilemeyecek en yetkin düşünceyi oluşturabilmek için desenler ve resimler yapmaktı.

Doğa bilimleri ile uğraşan birinin benim yanımda bulunmasının kamu yararına olacağı düşünüldü; Parlamento bu amaç için büyük bir para ayırdı, Mösyö John Reinhold Forster ve oğlu bu görev için seçildi.

Boylam bürosu, astronomi gözlemleri yapmak üzere Mösyö William Wales ve Mösyö William Bayley ile anlaştı, birincisi *Resolution*'da, ikincisi *Adventure*'da bulunacaktı. İlginç ve çok sayıdaki gözlemlerinin astronomide ve denizcilikte yol açtığı büyük ilerlemeler, matematik biliminde ünleri o zamana dek bunlarınki kadar oturmamış bilim adamlarının yüzünü güldürecekti.

Aynı büro onlara denizcilik ve astronomi ile ilgili gözlem ve deneyler için en iyi aletleri sağladı, Mösyö Harrison'ın ilkelerine göre üçü Mösyö Arnold, biri Mösyö Kendall tarafından yapılmış dört deniz saati de verdi. Bu saatlerin işleyişi ve bu astronomlar tarafından yapılmış astronomi ve denizcilik incelemeleri ile ilgili özel bir anlatı, boylam bürosunun emri ve Mösyö Wales'in denetimi altında halka sunulacaktır.[3]

Bu subaya, yolculuk boyunca yaptığı gözlemleri zaman zaman bana aktarmış olduğu için duyduğum gönül borcu dışında, günlüğünü öğrenmeme izin verdiği ve elinizdeki yapıtı daha iyi hale getirmek için gerekli gördüğüm her şeyi bu defterden almakta beni tümüyle özgür bıraktığı için ayrıca çok min-

3) Bu kronometreler hakkında 13. sayfaya bakınız. Kendall-Harrison saati Greenwich Ulusal Müzesinde hâlâ işlemektedir. Charles Lamb, Wales'i Christ's Hospital'da astsubay başçavuş iken şöyle anlatıyor: "Özünde değişmez bir alaycılık, Kuzey köylüsü lehçesinin kökleşmiş taşralı ağzı ile vurgulanan sürekli hoşnut hali sertliğinin tüm zehirini yok ediyordu."

nettarım.

Okuyucuların çoğuna kolaylık sağlamak için deniz ölçü birimine göre olan zamanı kara ölçü birimine göre olan zamana çevirdim, öyle ki A.M. ve P.M.[4] terimleri geçtiğinde, birincisi aynı günün öğleden öncesi, ikincisi öğleden sonrası anlamına gelmektedir.

Tüm yollarda, bulunduğumuz yerlerde, pusuladan tabii sapmalar göz önüne alınmıştır.

Şimdi üçüncü yolculuğu çıkmak üzere olduğuma göre, şunu söylememde belki de yarar var: bundan önceki yolculuğumun öyküsünü dostlarımın eline bırakıyorum, onlar benim yokluğum sırasında bu öykülerdeki yanlışları düzeltme sorumluluğunu üstlenme inceliğini gösterdiler; bu anlatının, bir başkasının sözcükleriyle değil de benim sözcüklerimle verilmesinin daha iyi olacağını düşünmek hoşlarına gidiyor çünkü bu yapıt sadece eğlendirmeye değil öğretmeye de yönelik bir yapıt ve içinde, onlara göre, gerçeğe uygunluğun olması, sapmaların olmaması, süslemelerin eksikliğini dengeliyor.[5]

Bu girişi, okuyucudan, aşağıdaki anlatıda kuşkusuz birçok kez fark edeceği biçem yanlışlığını affetmesini ve bu yapıtın okul eğitiminden çok az yararlanmış, gençliğinden bu yana denizde yaşamış ve denizde kömür taşımacılığında miçoluk yapmış olmasına karşın, denizcilik mesleğinin tüm aşamalarından geçtikten sonra birkaç iyi dostun yardımıyla Krallık Deniz Kuvvetlerinde kaptanlık görevine getirilmiş, hiçbir zaman yazmayı geliştirme fırsatı bulamamış bir adamın yapıtı olduğunu anım-

4) A.M.: Ante Meridiem, P.M.: Poste Meridiem sözcükleri karşılığıdır. (ç.n.)
5) Hawkesworth'ın birinci yolculuğa karşı gösterdiği davranışla ilgili olarak Cook'taki hoşnutsuzluk konusunda, 20. sayfaya bakınız. İkinci yolculuğu yayınlayan dost, piskoposluk kurulu üyesi John Douglas'tı. Forster'ın da buna katılması gerekiyordu ama bu anlaşma bozuldu, bunun üzerine o da kendi öyküsünü, biraz aşağılayıcı bir dil kullanarak, ayrı olarak yayınladı.

samalarını rica ederek bitiriyorum. Kendimi anlattığım bu betimlemeden sonra okuyucu ne deneyimli bir yazarın, ne de mesleği yazın olan birinin inceliğini beklemelidir; ama dilerim beni, kendisini büyük bir gayretle ülkesinin hizmetine adayan, olayları ve yaptıklarını elinden geldiğince anlatmaya çalışan basit bir insan gibi görür.

Plymouth Boğazı, 7 Temmuz 1776

1. İNGİLTERE'DEN YOLA ÇIKIŞIMIZDAN, İLK KEZ SOCİÉTÉ ADALARINDAN AYRILDIĞIMIZ ANA KADAR (1772-1773)

Deptford'dan Ümit Burnuna geçiş – Bouvet Adasını arayış – Antarktika dairesi – Gemiler ayrılıyor – Gemilerin Yeni Zelanda'da Kraliçe Charlotte Kanalında bir araya gelişi – Tahiti'ye varış – Omaï'nin gemiye alınışı – Société Adalarının betimlenmesi

9 Nisan. Gemiyi Deptford'dan yola çıkardım ama Woolwich'te Doğudan gelen rüzgarlara yakalandım ve ayın 22'sine kadar daha öteye gidemedim; o gün gemi Long Reach'e indi, orada ertesi günü *Adventure* ona yetişti. Burada iki gemiye barut, top, top cephaneleri ve deniz askerleri alındı.

10 Mayısta Plymouth'a gitme emriyle Long Reach'den ayrıldık; ama nehri inerken *Resolution*'ın donanımının yelkenleriyle uyumsuz olduğunu fark ettik, bu bizi güverte üstü kısımlarda birtakım değişiklikler yaparak bu sakıncayı gidermek amacıyla Sheerness'e doğru dümen kırma zorunda bıraktı. Kızaktaki görevliler hemen işe koyulma emrini aldılar, Lord Sandwich ve Sir

Hugh Palliser de çalışmaların yapılışını denetlemek amacıyla oraya geldiler.

22 Haziranda gemi denize açılmaya hazırdı, Sheerness'ten yola çıktım; 3 Temmuzda Plymouth kanalında *Adventure*'a yetiştim. Bir gün önce, gece boğazı geçerken *Glory* fırkatası ve *Hayard* şalopası eşliğinde *Augusta* adlı yatla birçok gemi kızağını dolaşmaktan dönen Lord Sandwich'e rastladık. Senyörlerini on yedi pare top ateşi ile selamladık. Kısa bir süre sonra o ve Sir Hugh Palliser donanımımızı ne kadar büyük bir dikkatle izlemiş olduklarını son bir kez daha gösterdiler; her şeyin benim isteklerim doğrultusunda yapılmış olup olmadığını ve geminin her konuda beni hoşnut edecek durumda bulunup bulunmadığını denetlemek için gemiye geldiler.

Plymouth'da bana *Adventure*'ın kumandasını almamı, olabildiği kadar gecikmeden Madère Adasına gitmemi, orada şarap yedekliğimi yüklememi, daha sonra Ümit Burnuna kadar yoluma devam etmemi, orada mürettebatı dinlendirmemi ve gereksinimi hissedilen erzakı gemiye almamı emreden 25 Haziran tarihli yönergelerimi aldım. Ümit Burnundan ayrıldıktan sonra güneye doğru yoluma devam etmem ve Mösyö Bouvet'nin 54° güney enlem ve Greenwich meridyenine göre 11° 20' doğu boylamda bulunduğunu söylediği Circoncision Burnunu[6] bulmaya çalışmam gerekiyordu.

Eğer bu burnu keşfetseydim, bunun, bizden önceki coğrafyacıların ve denizcilerin çoğu zaman dikkatini çeken anakaranın mı yoksa bir adanın mı parçası olduğunu araştırmam gere-

6) Rio'dan Ümit Burnuna gemiyle giden Kaptan Bouvet kendi adını taşıyan adayı fark etti ve bunun güney anakarasının (Antarktika ç.n.) bir parçası olduğunu sandı. Aslında bu ada Atlas Okyanusu'nda, en yakın kara parçasına iki bin mil uzakta bulunuyordu. Cook bu adayı iki kez aradı ama hiçbir zaman bulamadı.

kiyordu. Eğer bunun bir anakara olduğu kanıtlanmış olsaydı, elimden geldiğince en geniş alanını canla başla araştırmaya çalışmam, tüm belirtileri not etmem, bununla ilgili, denizciliğe ya da ticarete yararlı olabilecek ya da doğa bilimlerinin gelişmesine katkıda bulunabilecek tüm gözlemleri yapmam gerekiyordu. Eğer varsa sakinlerinin sayısını, durumlarını, karakterlerini, kendilerine özgü niteliklerini de incelemeli, uygun tüm yolları deneyerek onlarla dost ve barışçıl ilişkiler kurmaya çalışmalıydım; onlara armağanlar, hoşlarına gidecek şeyler vermeli, bizimle ticaret yapmalarını sağlamalıydım, bunları her fırsatta onlara karşı uygarca ve saygıyla davranarak yapmalıydım.

Görevimi yerine getirmeye devam etmek için hem doğuda hem batıda bulunduğumuz durumu izleyerek keşifler yapmalıydım; olabilecek en yüksek enlemlerde kalarak, Güney Kutbunun olabildiğim kadar yakınında, gemilerin durumu, mürettebatın sağlığı, erzak düzeyi izin verdiği kadar uzun süre kalarak keşifler yapmaya çalışmalıydım; yiyeceklerin bizi bildiğimiz bir limana ulaşabilmek için yeterli miktarda korunmasına özen göstermeli, bu limanda bizi İngiltere'ye götürecek erzak ve araç gereci sağlamalıydım. Ama Circoncision Burnu sadece adanın bir parçası ise ya da ben burasını bulamazsam, birinci durumda adayı gezecek, her iki durumda da anakaraya rastlama şansı olabilecek kadar güneye doğru yoluma devam edecektim; daha sonra yolculuk batıya doğru, hep anakarayı arayarak, hep Güney Yarımkürenin bu araştırılmamış bölgelerinde bulunabilecek adaların keşfine doğru ilerleyerek sürmeliydi; yüksek enlemlere doğru yoluma devam etmeli, keşiflerimi, yukarıda söylediğim gibi, yerkürenin çevresini gemiyle dolaşıncaya dek, olabildiği kadar güney kutbunun yakınlarında yapmaya çalışmalıydım; bundan sonra Ümit Burnuna yönelip, oradan da Spithead'e doğru gitmeliydim.

Bu keşiflerin yapılması sırasında eğer mevsim nedeniyle yüksek enlemlerde kalmak güvenli değilse, mürettebatı dinlendirmek ve gemileri onarımdan geçirmek için bildiğimiz bir yere çekilmeliydim; mevsim uygun olur olmaz da güneye geri dönmeliydim. Beklenmedik tüm durumlarda kendi kararlarıma göre davranmakta özgürdüm; *Resolution* ilerleyemez duruma ya da kullanılamaz hale geldiğinde yolculuğa *Adventure*'la devam etmeliydim.

23 Kasım. Karayı[7] gözden kaybedince Circoncision Burnuna yöneldim.

Rüzgar ayın 24'üne kadar kuzeybatıdan tatlı tatlı esti, sonra doğuya döndü. O gün öğlen 35° 25' güney enlemde, burnun 29' kuzeyindeydik. Çevremizde çok sayıda albatros vardı, birçoğunu oltayla ya da çapari ile tuttuk, denizcilerimizden çoğu, kendilerine taze koyun eti verilmiş olmasına karşın bunu zevkle yediler. Havanın çok geçmeden soğuyacağını düşünerek, isteyenlere kalın poturlar dağıtılmasını emrettim, bunun dışında herkese Macellan ceketleri ve Donanma Komutanlığının onlar için verdiği Fearnought[8] çuhasından kalın çoraplar dağıttım.

Rüzgar iki gün boyunca doğudan ılık ılık esti , bu da bizi 39° 4' enleme ve burundan 2° batıya götürdü, termometre 52,5°'yi gösteriyordu sonra rüzgar batıya ve güneybatıya döndü, ayın 29'unda batı-kuzeybatıda kaldı ve fırtına patladı, 6 Aralığa kadar aralıklı olarak sürdü, hava ılıktı; 48° 41' güney enlemde, 18°

7) Yani Ümit Burnunu. Cook, Kerguelen tarafından kumanda edilen iki geminin, kendi adını taşıyan adayı, 49° güney enlemde, Maurice Adasından Batavia'ya giderken keşfettiğini Ümit Burnunda öğrendi. Ona, Marion de Fresnes'in Endeavour'ın geçen yolculuk sırasında konakladığı Yeni Zelanda'yı ele geçirdiği de söylendi. Marion, Bougainville adasından olan yerliyi geri getirmesi için Tahiti'ye gönderilmişti ama talihsiz vahşi, Pasifik Okyanusuna ulaşamadan öldü. Marion'a gelince, o da Maoriler tarafından öldürüldü.

8) Fearnought, özel yapılmış bir tür kalın yün kumaşa verilen addır. Genellikle, çalışırken kıvılcımların barutlara sıçramasını engellemek için içten ambar kapısına gerilir.

24' doğu boylamdaydık. Yağmur ve doluyla devam eden fırtına bazen öyle bir şiddetle esti ki gabya yelkenlerine hakim olamadık, bu da bizi öngördüğümüz yolun doğusuna oldukça uzağa sürükledi, benim de Circoncision Burnuna hiçbir ulaşma umudum kalmadı. Ama çok daha ciddi bir şanssızlığa uğradık, beslenmemiz için Ümit Burnundan getirdiğimiz, koyun, domuz, kaz gibi hayvanların büyük bir kısmını yitirdik. Zaten gemide yumuşak ve sıcak bir havadan birdenbire çok soğuk ve nemli bir havaya geçişin etkilerini hissetmeyen tek bir kişi yoktu. Gerçekten de termometre 38°'ye düşmüştü oysa Burunda ısı genellikle 67° ve üstündeydi.[9] Bu nedenle sert içki miktarını artırdım ve gerekli gördüğüm her kez içki verdirdim; Kaptan Furneaux'ya da aynı şeyi yapması emrini verdim. Gece gökyüzü açık ve temizdi, Burundan ayrıldığımızdan beri bu ilk kez oluyordu; güneş doğduktan sonra sabah bize öyle güzel bir günün umudunu verdi ki, gabya yelkenlerinin camadan halatlarını çözmeye ve babafingo çubuklarını kuzeyden gelen serin rüzgarı daha iyi kullanabilecek biçimde yan döndürmeye karar verdik. Ama umutlarımız kısa süre sonra suya düştü çünkü saat sekizden önce gökyüzünün dinginliği, beraberinde yağmur getiren koyu bir sise dönüştü. Rüzgarın giderek artan şiddeti bizi büyük yelkeni toplamak, gabya yelkenlerinin tüm camadanlarını vurmak, babafingo çubuklarını indirmek zorunda bıraktı. Bu sırada barometre görülmemiş derecede düşüktü, bu bize bir fırtınanın yaklaştığını haber veriyordu, gerçekten de çok geçmeden fırtına patladı, öğleden sonra saat birde kuzeybatı rüzgarı öyle şiddetle esiyordu ki tüm yelkenleri, babafingo direklerini ve serenleri indirmek zorunda kaldık. Kıç ıstralyalarının yelkenini alttan sı-

9) Anglosakson ülkelerinde kullanılan Fahrenheit ölçü birim aralığı, bizim kullandığımız Celcius derecesinin 5/9'u değerindedir. Buna göre buzun erime sıcaklığı 32° F, suyun kaynama sıcaklığı 212° F'dir. (ç.n.)

kıca bağlamaya, gemilerin pruvalarını kuzeydoğuya döndürmeye karar verdim, çünkü adamlarım olağanüstü biçimde kabarmış olan denizle en iyi böyle baş edebilirlerdi. Ertesi sabah sekizde başka bir kıyı bulmak için yön değiştirdik. Fırtına biraz dinmişti ama kabaran dalgalar, çanaklığın küçük yelken direğindeki yelkenden başka bir yelkenle ilerleyemeyeceğimiz kadar yüksekti.

Akşam 49° 40′ güney enlemde ve burunun 1,5° doğusunda iki penguen ve birkaç deniz yosunu gördük, bu nedenle iskandil almaya karar verdik ama yüz kulaç derinde dibi bulamadık. Akşam sekizde yeniden yön değiştirdik ve ayın dokuzunda sabaha karşı saat üçe kadar geminin burnunu kuzeydoğuda tuttuk. Sonra yeniden güneye döndük, karla karışık şiddetli bir rüzgar esiyordu. Rüzgar biraz sakinleşince *Adventure*'a yelken açmasını işaret ettim, az sonra biz de alt yelkenleri ve gabya yelkenlerini açtık, tüm camadanları çözdük. Akşam gabya yelkenlerini ve büyük yelkeni topladık, mizana yelkeni ve randa yelkeni olmaksızın mayistra yelkenini açtık; termometre 36°'yi gösteriyordu, rüzgar hep kuzeybatıdan çok serin esiyor, deniz iyice kabarıyordu. Gece şiddetli bir don oldu ve kar yağdı.

Ayın 10'u sabahı alt yelkenleri ve gabya yelkenlerini çektik, tüm camadanları çözdük ve *Adventure*'a, ilerlemesi ve önden gitmesi için işaret verdik. Saat sekizde batıda 50° 40′ güney enlem ve Ümit Burnunun doğusunda 2° 0′ boylamda buzdan bir ada gördük. Az sonra rüzgar azaldı, gabya yelkenlerinin camadanlarını çözdük, babafingo direğini ve civadra yelkeninin serenini diktik. Hava puslu olunca *Adventure*'a, arkamıza geçmesini işaret ettim, kısa bir süre sonra havanın pusu, yağmur ve ince dolu ile öylesine yoğunlaştı ki üzerine doğru dümdüz ilerlediğimiz bir buz adasını ancak yarım milden daha yakınına gelince gördük; yüksekliğinin elli ayak, çevresinin yarım mil olduğu-

nu tahmin ettim. Kıyılar düz tepeye doğru dikey yükseliyordu, kabaran dalgalar burada iyice yüksekte kırılıyordu. Önceleri kaptan Furneaux bu buzu kara sandı ve işaretle geri çağırıncaya dek ona yaklaştı.

Sis nedeniyle ihtiyatlı bir biçimde ilerlemek gerekiyordu. Bu nedenle gabya yelkenlerinin camadanlarını bağladık, aynı anda iskandil aldık ama yüz elli kulaçta dibi bulamadık. Gece oluncaya dek kuzeyden gelen rüzgarla güneye doğru ilerledik, küçük yelkenlerle bir o yana bir bu yana volta vurduk[10]; yirmi dört saat boyunca termometre 36,5 ile 31 arasındaydı.

2 Ocak. Bu boylam[11] aşağı yukarı Circoncision Burnunun bulunduğu düşünülen boylamdır ve güneş batarken biz onun bulunduğu söylenen boylamın yaklaşık doksan beş fersah güneyindeydik. O anda hava o kadar aydınlıktı ki on dört-on beş fersah uzaktan karayı görebiliyorduk. Bouvet'nin kara sandığı şey, büyük bir olasılıkla, yüzen buz yığınlarıyla çevrili dağlardan başka bir şey değildi. İlk kez yüzen buzlara rastladığımız gün biz de kuşkusuz buz tepecikleri nedeniyle yanılmıştık. Bu buzların bir karaya bağlı olması konusundaki tahminimiz pek şaşırtıcı değildi, ama artık buna inanmak için pek bir neden yoktu, çünkü kıyısı boyunca gittiğimiz buzun kuzey sınırı ile bu buzun güneyinde iken batıya doğru gittiğimiz yol arasındaki uzaklık hiçbir yerde yüz fersahı, bazı yerlerde ise altmış fersahı geçmiyor-

10) Volta vurmak: Yelkenli bir teknede rüzgarın estiği yönde yol almak için orsa seyri yaparak, rüzgarı bir sancaktan bir iskeleden kullanarak zikzaklar yapmak. (ç.n.)

11) Yani 9° 36' doğu boylam. Gemi o sırada 58° güney enlemdeydi. Cook güneye doğru, buzların kapattığı yolu buldu ve Kerguelen Adasını aramak için kuzeye gitmeye karar verdi. Bu yolculuk sırasında bu adayı bulamadı, ancak üçüncü yolculuğunda bunu başardı. 7 Şubatta gemiler ayrıldı ve yollarına, randevu verdikleri Kraliçe Charlotte Kanalına gelinceye dek ayrı ayrı devam ettiler, yüz on yedi günde üç mil altı yüz fersah yol aldılar, zamanın çoğu Antarktika çemberinin güneyinde geçti.

du. Haritaya bir göz atmak durumu daha iyi anlamayı sağlayacaktır. Açık hava yalnızca ertesi gün sabaha karşı üçe kadar sürdü; arkasından kar ve ince dolu ile birlikte yoğun bir sis geldi. Üstelik rüzgar kuzeydoğuya döndü ve yeniden soğuk esmeye başladı, biz de bu rüzgarla güneydoğuya doğru yol aldık. Öğleden önce rüzgar öylesine arttı ki gabya yelkeninin tüm camadanlarını vurmak gerekti. Rüzgar kuzeye dönmeye devam etti ve sonunda kuzeybatıda karar kıldı, sonra zaman zaman hava açtı. Rotamız öğlene kadar kuzeydoğu üç kerte kuzeydi, ertesi gün 59° 2′ güney enlemde, beş gün önce son buz alanına rastladığımız meridyende bulunuyorduk, öyle ki eğer buz alanı aynı yerde kalsaydı, biz tam ortasında bulunacaktık oysa onun izine bile rastlamamıştık. Bu kadar büyük bir buz adasının bu kadar kısa bir sürede yok olacağı düşünülemez. Bu nedenle buz adasının kuzeye doğru yolunu değiştirmiş olması gerekiyor, bu da bu meridyende, 55° ve 59° enlemler arasında bir kara parçasının varlığını olası kılıyor, biz de yukarıda söylediğim gibi, burada böyle bir karanın bulunduğunu daha önce düşünmüştük.

Artık daha önce dolaştığımız yörelerde gezindiğimiz için daha güneye gitmek amacıyla güney-güneydoğu yolunu tuttum. Serin bir rüzgarın oluşu yararımıza, ama kar ve buzla birlikte yoğun bir sis oluşu da zararımıza idi, kar ve dolu yağışı sürdükçe gemimizin donanımı her zamanki gibi buzla kaplanıyordu, öyle ki her halat hiçbir zaman görmediğim kadar ince ve saydam bir buz tabakasıyla örtülüyordu. Manzara göze çok hoş görünüyordu, ama akla getirdiği soğuk düşüncesi gerçeğin çok ötesine geçiyordu; çünkü hava sıcaklığı son haftalarınkine göre daha ılık, deniz buzlarla daha az kaplıydı. Ama en kötüsü buz, gemideki aletlere yelkenlere ve makaralara öylesine yapışmıştı ki insan bir yerini acıtmadan bunları çalıştıramıyordu. Yine de tayfalarımız soğukkanlılık ve sebatla bu güçlüklerin üstesinden

geldiler ve bu şiddetli soğuğa ummadığım kadar iyi dayandılar.

Ayın sekizine kadar doğu-güneydoğuya doğru yolumuza devam ettik, rüzgar yeniden, kar ve dolu ile birlikte kuzeydoğudan esiyordu, ayın sekizine dek 61° 12' güney enlemde, 31° 47' doğu boylamdaydık. Öğleden sonra günlerdir görmediğimiz kadar çok sayıda buz adasının önünden geçtik. Bu adalara o kadar alışmıştık ki çoğu zaman biz onları fark etmeden yanımızdan geçip gidiyorlardı, daha çok da sis onları görmemizi engelliyordu. Akşam saat dokuzda çok sayıda yüzen buzla çevrili bir balık sürüsüne rastladık: rüzgar yumuşamış, hava da yeterince güzel olduğu için yelken takımını topladık ve gün doğana kadar gemiye bir miktar balık depolama amacıyla volta vurduk. Ama sabah dörtte bu buzun rüzgaraltında[12] iken, bizim rüzgaraltımızda kalan bir adaya vardık; adanın yakınında yüzen buz parçaları vardı, bunların parçalara ayrıldığını gördük. Burada mayistra yelkenini açtım, denize üç filika indirdim, yaklaşık beş-altı saatte on beş ton tatlı su elde edebilecek kadar buzu filikalara yükledik. Buz parçaları kaya gibi sert ve sağlamdı, bazıları o kadar büyüktü ki onları kanolara yükleyebilmek için sivri kazmalarla kırmak gerekti.

Buzu saran tuzlu su bunlarda o kadar az miktardaydı ki tadı zor anlaşılıyordu ve buz güvertede kaldığı süre içinde de tümüyle aktı gitti. Buzdan elde edilen su son derece yumuşaktı ve çok iyi bir tadı vardı. Buzun bir bölümünü parçalara ayırdık ve fıçılara koyduk; bir kısmını kazanlarda erittik ve diğer fıçıları bu suyla doldurduk, geri kalanını hemen kullanmak üzere güvertede bıraktık. Buzu istif etmek ya da eritmek biraz sıkıntılı bir iş, zaman alıyor: bunun dışında hiç kullanmayacağım kadar su sağlamanın en çabuk yolu da bu. Artık gemimizde su yedeği-

12) Rüzgaraltı: Rüzgarın estiği yönün aksi yön. Rüzgaraltı tarafı, rüzgarın esmediği taraftır. (ç.n.)

miz vardı, *Adventure*'ın da, bizim elde ettiğimiz miktarın aşağı yukarı üçte ikisi kadar suyu vardı; buzu kırmayı başarabildiğimize göre artık ihtiyacımız olduğunda istediğimiz zaman su sağlayabileceğimizden hiç kuşkum kalmamıştı. Bu nedenle hiç duraksamadan, her zamanki gibi karla birlikte esen ılık bir kuzeybatı rüzgarıyla yönümüzü güneye çevirdim.

17 Mart. Ertesi sabah beşe kadar çok serin güneybatı rüzgarıyla biraz güneye yönelip doğuya doğru ilerlemeye devam ettim; bu sırada 59° 75′ enlemde, 140° 53′ doğu boylamdaydık, *Adventure*'ı aramak ve adamlarımı dinlendirmek amacıyla güneyde kutuplara yakın enlemlerden uzaklaşmaya ve Yeni Zelanda'ya doğru yol almaya karar vererek geminin burnunu önce kuzeydoğuya, öğlen de kuzeye çevirdim. Niyetim aynı zamanda Van Diemen ülkesinin doğu kıyısını araştırmaktı ve bunu yapmayı, bu toprakların Yeni Güney Galler kıyısına bitişik olup olmadığından emin olmak için istiyordum.[13]

17 Mart gecesi rüzgar kuzeybatıya döndü, yoğun bir sis ve yağmurla birlikte son derece şiddetli esti. Bu durum ayın 18'inde de bütün gün sürdü, o günün gecesi, 56° 15′ güney enlemde, 150° boylamda bulunuyorduk, gökyüzü aydınlandı ve biz birçok güney açısını izleyen mıknatısın sapmasının 13° 30′ doğu olduğunu gördük. Az sonra parakete[14] ile bir parça taşdelen otu topladık, ayrışmış haldeydi ve üstü denizkazı ile örtülüydü. Gece boyunca güney kızıllıkları çok parlaktı.

Ertesi gün sabah bir fok balığı, öğleye doğru da birkaç penguen ve başka taşdelenler gördük, o sırada 55° 1′ enlemde, 152°

13) Furneaux, Adventure ile bunu yapmayı denedi ama başaramadı. Gemiler 7 Şubatta ayrılmışlardı.
14) Parakete (Loch): Eskiden derinlik ölçen bir aletti, üstünde, araları 15,43 m. olan düğümler vardı. Şimdi geminin hızını ölçmekte kullanılan bir alet. (ç.n.)

1′ doğu boylamda bulunuyorduk. 54° 4′ enlemde bir Port-Egmont tavuğu ve birkaç suyosunu da gördük. Denizciler bu rastlantıları, bir kara parçasına yakın olmanın kesin belirtileri gibi görürler. Ama ben bu görüşü paylaşamıyorum; şu anda hiçbir kara parçası görünmüyordu ve Yeni Zelanda yöresinden ya da bizim iki yüz altmış fersah uzağında olduğumuz Van Diemen ülkesinden daha yakın bir yerin bulunması pek olası değil. Bu sırada çevremizde çılgınca oynaşan domuzbalıkları vardı, Mösyö Cooper bunlardan birine zıpkın sapladı. Ama gemi yedi düğüm hızda gittiği için halat, balığı birkaç dakika çektikten sonra, daha biz geminin hızını düşürmeden koptu.

Kuzey ve batı arasında sürüp giden rüzgar Van Damien ülkesine gitmeme olanak vermediği için, ben de gemiyi Yeni Zelanda'ya yönelttim ve artık tehlike kuşkusu da kalmadığı için çok şiddetli rüzgardan yararlanarak gece de gündüz gibi yoluma devam ettim, hava çok sisli ve yağmurluydu, batıdan ve batı-kuzeybatıdan çok büyük dalgalar geliyordu. Zaman zaman yine fok balıklarına, Port-Egmont tavuklarına ve suyosunlarına rastladık.

Ayın 22'si sabahı rüzgar güneye döndü ve ardından güzel havayı getirdi. Öğlen 49° 55′ enlemde, 159° 28′ boylamda bulunuyorduk, güneybatıdan son derece iri dalgalar geliyordu. Üç gündür termometre 46°'ye kadar çıkmıştı ve hava son derece yumuşaktı. 7-8 derece enlem farkı ısıda şaşırtıcı bir değişiklik meydana getirmişti ve bu hoş etkiyi hissetmekten keyif alıyorduk.

Güney ve doğu arasından esen keskin bir rüzgarla, iyi bir hızla kuzeydoğuya doğru ilerlemeye devam ettik. Fok balıklarına, Port-Egmont tavuklarına, deniz yosunlarına, vb. rastlıyorduk ve güneybatıdan düzenli olarak çok iri dalgalar geliyordu. Ayın 25'i sabahı saat onda gemi direklerinin tepesinden, öğlen güverteden, kuzeydoğudan doğuya doğru bizden on fersah ötede uza-

nan Yeni Zelanda toprakları göründü. Dusky Bay'de ya da Tovaï Poïnammou'nun güney kıyısında bulabileceğim başka bir küçük limanda mola vermek istediğim için batıdan gelen serin rüzgardan ve iyice açık bir havadan yararlanarak tüm yelkenleri açıp karaya yöneldik. Bu uzun sürmedi çünkü saat dört buçukta, dört milden fazla uzak olmayan kara tümüyle yoğun bir sisle örtüldü. O anda bir körfezin girişindeydik, ağzında bulunan birkaç adayı görüp yanıldığım için burayı Dusky Bay sanmıştım. Sise aldanıp hiçbirimizin bilmediği yörelerde dolaşmaktan korkarak ve önümüzde kör kayaları ve bölük pörçük kara parçalarını görerek yirmi beş kulaç derinlikteki suda ters yöne dümen kırdım ve kuzeybatıdan gelen rüzgârla açık denize yöneldim. Bu körfez batı burnunun güneydoğu kıyısında bulunuyor ve girişindeki adaların biri üzerindeki beyaz bir yalıyardan tanınıyor. Daha önceki yolculuğumda kıyının bu bölümünü ancak çok uzaktan görmüştüm, bu kez o kadar elverişsiz koşullarda gördüm ki ne kadar az anlatırsam o kadar az hata yapmış olurum. Gece on bire kadar gabya yelkenlerini açıp, tüm camadanları ve alt yelkenleri toplayıp güneye doğru yol aldım, sonra çok dalgalı ve karışık bir denizde kuzeye gitmek için geminin yönünü değiştirdim. Ertesi sabah sekizde rüzgâr dindi ve karaya yöneldik, saat sekizde batı burnu kuzeydoğu yarım kerte kuzeyimizde kalıyordu. Geminin dümenini o yana kırdık ve öğlen on ikide Dusky Bay'e girdik. Girişinde kırk dört kulaç derinlik, kumlu bir zemin bulduk, batı burnu güney-güneydoğumuzda, Beş Parmaklar'ın ucu, yani körfezin kuzey ucu kuzeyimizde kaldı. Burada güneybatıdan gelen iri dalgalara yakalandık. Suyun derinliği kırk kulaca indi; daha sonra altmış kulaçta artık dibi bulamadık. Ama geriye dönemeyecek kadar ilerlemiştik, demir atacak bir yer bulacağımızdan kuşku duymayarak ileri doğru gittik. Bu körfez hepimize yabancıydı çünkü daha önceki yolculuğumda burasını sadece

keşfetmiş ve adlandırmıştım.

Körfeze gelirken yaklaşık iki fersah yol yaptıktan ve burada bulunan birçok adayı geride bıraktıktan sonra mayistra yelkenini açtım ve denize iki kano indirdim. Bunlardan birini bir subayla, demir atacak yer araması için geminin iskele tarafında bulunan bir burnun çevresini dolaşmaya yolladım. Subay bir yer buldu ve bunu işaretle bize bildirdi. Biz de gemiyle oraya gittik ve elli kulaç derinliği olan suya demir attık, burası kıyıya o kadar yakındı ki dört kollu halatın ucuyla ulaşılabilirdi. Bunlar, 26 Mart Cuma günü öğleden sonra saat üçte, biz yüz on yedi gün denizde, karayı bir kez bile görmeden, üç mil altı yüz altmış fersah yol yaptıktan sonra oluyordu.

Güney Kutbuna yakın bölgelerde bu kadar uzun bir deniz yolculuğundan sonra adamlarımızdan çoğunun iskorbüt hastalığına yakalandığı zannedilebilir. Oysa durum bunun tam tersi. Daha önce de söylediğim gibi, bu hastalığa yakalananlara tatlı üzüm şırası vermiştik. Beklenen sonuç o kadar iyi elde edildi ki gemide tek bir adamın bile ciddi olarak bu hastalığa yakalandığı düşünülemez; o insanda da hastalık, kötü beden yapısı ve başka hastalıkların yan etkisi olarak ortaya çıkmış olmalıydı.

Mürettebatın iyi sağlık durumunu sadece tatlı üzüm şırasının kullanımına bağlamamak gerek çünkü geminin ateşlerle havalandırılmasının ve temizlenmesinin de bunda büyük etkisi olmuştur. Et suyu tabletleri ve lahana turşusu da bu iyi sağlık durumunun genellikle devam etmesine katkıda bulundu. Lahana turşusunun yararını hepimiz çok iyi biliyoruz bu nedenle üzerinde fazla durmamız gerekmez.

Gemi demir attıktan sonra yaptığım ilk iş adamlarımı bir kanoyla balık avlamaya göndermek oldu; bu sırada beylerimizden birkaçı (bir kayanın üstünde bulunan çok sayıdaki fok balıklarından) birini öldürdü, bu da bize taze et yemeği oldu.

Demir attığımız yer hoşuma gitmiyordu, yüzbaşı Pickersgill'i daha iyi bir yer araması için körfezin güneydoğusuna gönderdim, ben de başka bir yer aramak için körfezin öbür yanına gittim. Burada iyi korunmuş bir koy buldum ama dikkati çekecek başka bir şey yoktu. Mösyö Pickersgill gelip tüm koşullara uygun bir koy bulduğunu söyledi; bulduğu yer bana daha iyi göründüğü için sabah oraya gitmeye karar verdim. Balık avı tam anlamıyla başarılı oldu, gemi akşam yemeğine yetecek bir sürü balıkla döndü, ertesi sabah birkaç saatte öğle yemeği için bir o kadar daha balık tutuldu. Bu bize, canımızın istediği kadar balık ikmali yapabileceğimiz umudunu verdi. Kıyıda ve ormanlarda kuş türünden av hayvanı eksik değildi; bizim durumumuzda lüks içinde denebilecek bir hayat sürebilmeyi umuyorduk. Bu durum ülkeyi derinlemesine incelemek amacıyla körfezde bir süre daha kalmaya karar vermeme yol açtı, çünkü o güne kadar daha hiç kimse Yeni Zelanda'nın güney bölgelerinin hiçbir noktasına ayak basmamıştı.

Ayın 27'sinde saat dokuzda güneybatıdan gelen hafif bir rüzgârla yola çıktık ve körfezde bir manevra yaparak gemimizin en fazla iki katı genişliğinde küçük bir kanaldan Pickersgill'in küçük limanına girdik. Küçük bir koyda gemiyi arkadan ve önden palamarladık, kıyıya o kadar yakındık ki doğanın sanki bizim için hazırladığı büyük bir ağacın üstünden geçerek oraya ulaşabilirdik çünkü ağacın tepesi bizim teknenin borda kaplamasının en üstüne değiyordu. Orman, ateş yakma ve başka kullanımlar için öyle uygun yerdeydi ki serenlerimiz ağaçların dallarıyla sarılmış gibiydi; geminin arkasından yaklaşık yüz yarda uzaklıkta güzel bir tatlı su akıntısı vardı. Böyle yerleşince astronomlar için gözlemevi, geminin demir bölümlerini onarmak için bir demirhane, yelkenleri ve fıçıları onarmak için yel-

kencilere, fıçıcılara, marangozlara çadırlar kurmak, suyla doldurmak için boş fıçıları koymak, yakmak için odun kesmek ve gerekli görünen tüm işler için ağaçların arasında düzlükler açmaya başladık. Amerika ladinlerine çok benzeyen bir ağacın dalları ve yaprakları ile şıra yapmaya başladık. Bu ağaçla ilgili bildiğim şey ve çamla benzerliği bana, koyu malt özünün ve melasın[15] eklenmesiyle sağlığa çok uygun ve bu yörede bulunmayan yenebilir bitkilerin yerini tutacak bir bira yapılabileceğini düşündürdü. Malt özü konusunda okuyucu şunu bilmelidir ki ben, Ümit Burnundan ayrıldıktan bu yana bunu birçok kez denedim ve soğuk bir iklimde sonucun beklediğimin çok ötesinde olduğunu gördüm. Sıcak suyla yoğunluğu azaltılmış bu sudan bir ölçek, on iki ölçek suya konduğunda hiç de lezzetsiz olmayan iyi bir bira yapılıyor. Bende Mösyö Pelham'ın yaptığı ve on altı ölçek su alabilen sıvıdan biraz vardı. Sıcak su kullanarak (bence bu her zaman yapılmalı) ve hava soğuduğunda sıcak bir yerde koruyarak bunu mayalandırmak hiç de zor değil. Dibine hafif ya da sert bir biradan azıcık koyarak bira mayası koymuş kadar iyi bir sonuç alınabilir.

Elimizde kalan birkaç koyun ve keçi bizim kadar şanslı değillerdi; çünkü ot sert ve niteliksizdi. Yine de onların bu otları iştahla yediklerini görmeyi bekliyorduk. Onların bu otları tatmak bile istemediklerini saptayınca şaşkına döndük. Yakından inceleyince hayvanların dişlerinin sallandığını ve çoğunda yerleşmiş deniz iskorbütünün başka belirtilerinin de olduğunu gördük. Bu ülkede karaya çıkarmak amacıyla Burundan getirdiğim iki koç ile dört kuzunun her birinden ancak birer tanesini koruyabilmiştim ve onlar da o kadar kötü durumdaydılar ki gösterdiğimiz onca özene karşın iyileşmeleri kuşkuluydu.

Ayın 28'inde subaylardan birkaçı avlanmak niyetiyle küçük

15) Tortu olarak kalan şekerli sıvı, şerbet. (ç.n.)

bir kanoyla körfezde karaya çıktılar; ama ülke sakinlerini fark edince bu konuda beni bilgilendirmek için geri geldiler, çünkü o zamana dek onların en küçük bir izine bile rastlamamıştık. Onlar daha gemiye yeni çıkmışlardı ki yaklaşık bir mil uzaktaki bir noktadan gelen bir pirog göründü ama az sonra, büyük bir olasılıkla yağmaya başlayan sağanak nedeniyle, bu burnun arkasında kaldı çünkü sağanak kesilir kesilmez sandal yeniden ortaya çıktı ve gemiye bir tüfek atımı uzaklığa gelinceye kadar ilerledi. İçinde yedi-sekiz yerli vardı, bir an bize bakarak beklediler sonra gittiler; yapabildiğimiz tüm dostça işaretler onları daha yakına gelmeye ikna edemedi. Öğle yemeğinden sonra, onları ilk kez gördüğümüz küçük koyda aramak için, beylerimizden ve subaylarımızdan birçoğunu yanıma alarak iki şalopayla yola çıktım. Sandalı kıyıda, içinde birçok ocağın ve birkaç balık ağının olduğu iki küçük kulübenin yanında bulduk; sandalda ve deniz kıyısında birkaç balık vardı ama hiç insan görmedik, büyük bir olasılıkla ormana çekilmişlerdi. Orada biraz bekledikten ve sandala birkaç madalya, ayna, incik boncuk, vb. bıraktıktan sonra ayrıldık ve kürek çekerek körfezin dibine kadar gittik, orada dikkat çeken hiçbir şey yoktu. Geri dönüşte aynı yere yanaştık ama yine hiç kimseyi görmedik. Ama çok uzakta olmamaları gerekiyordu çünkü ateşleri görmesek de duman kokusunu duyuyorduk. Ne araştırmalarımı sürdürmeye ne de onları kaçınıyormuş gibi göründükleri bir karşılaşmaya zorlamaya niyetim yoktu çünkü onları kazanmanın en iyi yolunun, yer ve zaman seçimini onlara bırakmak olduğunu biliyordum. Bıraktıklarımızın hiçbirine dokunulmamıştı; yine de bunlara küçük bir balta ekledim ve gece gemiye döndük.

Ayın 29'unda öğleden sonraya kadar sağanak yağış vardı. Bu nedenle birkaç subay körfezde bir gezi yaptılar. Mösyö Fors-

ter de başkalarıyla bitki toplamaya gitti. Hem onlar hem öbürleri dikkate değer hiçbir şey bulamadan geri geldiler, sonraki iki gün yağmur ve fırtına hepimizi gemide kalmak zorunda bırakti.

1 Nisan günü öğleden sonra beylerimizin birçoğuyla birlikte yerlilerin onlar için bıraktığımız eşyalar arasından bir şey alıp almadıklarını görmek için karaya çıktım. Her şeyi sandalda aynı yerde bulduk ve görünüşe bakılırsa o zamandan bu yana hiç kimse buraya uğramamıştı. İçlerinde gagası yumuşak, tüyleri gri mavi olan bir ördek de olan birkaç kuş avladıktan sonra gece gemiye döndük.

Ayın 2'sinde daha sabahtan havanın güzel olacağı belli olduğu için yüzbaşı Clerke ve yüzbaşı Edgecumbe bir kanoyla ilginç doğal şeyler araştırma[16] amacıyla körfeze[17] çıktılar, yüzbaşı Pickergill, Mösyö Hodge ve ben kuzeybatı kıyısını incelemeye gittik. Yolda giderken fokların bulunduğu kayaya geldik, üç fok öldürdük, av çok hareketli geçti. Birçok adanın önünden geçtikten sonra sonunda körfezin en güneydeki ve en batıdaki kollarına yani kıyıları Beş-Parmaklar Burnundaki toprakların oluşturduğu yerlere ulaştık. Bu küçük koyun dibinde bir sürü ördek, orman tavuğu ve kuş türünden başka av hayvanları bulduk. Epeyce avlandıktan sonra gece saat onda gemiye döndük, öbür grup bizden saatler önce geri gelmişti. Onlar yanlarına bu-

16) Forster'ın günlüğünden: "Akşam yemeğinden sonra bir süre gülünç imgelem güçlerini ortaya döken mürettebattaki tayfaları dinledik. Ateşin çevresine toplanmış yemeği hazırlıyorlar, bir sürü açık saçık sözlerle, küfürlerle, fıkralarla karışık tuhaf öyküler anlatıyorlardı. Daha sonra tabanı eğrelti otu yapraklarından örtümüzle kaplayıp denizci paltolarımıza sarındıktan sonra tüfeklerimizi ve cephane çantalarımızı yastık yaparak kendimizi uykuya bıraktık."

17) O sırada geminin demir attığı Dusky Bay, Yeni Zelanda'nın Güney Adasının güneybatı kıyısındaydı.

rundan getirdiğimiz köpeği almışlardı, ilk tüfek atışında köpek koşarak ormana dalmış ve bir daha oradan çıkmak istememişti. Sonraki üç gün yağmurluydu, hiçbir gezi yapılmadı.

Ayın 6'sı sabahı subaylar erkenden, benim ayın 2'sinde avlanmak için gittiğim küçük Oie Koyuna gittiler; bana gelince, Mösyö Forster ve Mösyö Hodge ile birlikte körfezi araştırmaya devam etmek için yola koyuldum. Niyetim kuzey kıyıya gitmekti, orada büyük ve güzel bir koy keşfetmiştim, dip tarafında tatlı su akan bir dere, batı kıyısında birçok güzel küçük çağlayan vardı; kıyı o kadar dikti ki bir gemi iyice yaklaşıp hortumla su alabilirdi. Bu küçük koyda on dört ördek, üstelik başka kuşlar da avladık, bu nedenle bu koya Canards Koyu[18] adını verdim.

Akşam geri dönerken, Vahşiler Adasının doğu burnunda biri erkek ikisi kadın üç yerliyle kısa bir karşılaşmamız oldu, zaten bu nedenle buraya bu adı verdim. Kendilerini gösteren onlardı, çünkü adam bize seslenmeseydi biz onları fark etmeden geçip gidecektik. Bir kayanın tepesinde elinde topuzuyla duruyordu, arkasında ormanın sınırında her birinin elinde bir mızrak, iki kadın duruyordu. Biz kanomuzla kayaya yaklaştığımızda gözle görünür işaretlerle korkusunu göstermekten kendini alamadı. Yine de yerinden kımıldamadı, biz kıyıya birkaç eşya attığımızda onları toplamak için eğilmedi. Sonunda karaya çıktım, yanına kadar gittim, ona sarıldım, üstümdeki birkaç değersiz ufak tefek şeyi ona armağan ettim, bu hemen onun korkularını giderdi. Az sonra iki kadın, sonra da benimle birlikte olan beyler ve tayfalardan birkaçı yanımıza geldiler. Daha sonra yaklaşık yarım saat gevezelikle geçti, kadınlardan en genç olanı en fazla konuşandı ama ne onun ne de öbürlerinin dediklerinden pek bir şey anlamadık. Denizcilerden biri dünyanın her yerinde kadınların çenesinin düşük olduğunu söyleme fırsatı buldu.

18) Ördekler Koyu. (ç.n.)

Onlara balık ve avladığımız hayvanlardan verdik ama gereksinimlerinin olmadığını anlatarak bunları kanomuza geri gönderdiler. Gece olmaya başlayınca onlardan ayrılmak zorunda kaldık; kadınlardan, şimdiye kadar duymadığım kadar konuşkan olanı bir dansla bizi ödüllendirdi; ama erkek bir an bile gözlerini bizden ayırmıyordu. Birkaç saat sonra gemiye döndük, öbür grup, anlatacak ilginç hiçbir şey görmediklerini söyleyerek geri geldi.

17 Nisan. Ayın 17'sinde bütün gün yağmur yağdı ama 18'inde hava güzelleşince dostlarımız olan yerliler bizi ziyaret ettiler ve ertesi sabah şefi ve kızını gemiye çıkmaya razı ettik, öbürleri kanoyla balık avlamaya gittiler. Daha önce onlara karada bulunan keçilerimizi ve koyunlarımızı göstermiştim, hayvanlara bir tür aptalca kayıtsızlıkla bakmışlardı. Daha sonra onları geminin kasarasına götürdüm, ama şef gemiye çıkmak için ayağını atmadan önce eline küçük yeşil bir dal aldı, bir tür anlaşılmaz sözler ya da dualar yineleyerek bununla geminin yanlarına birçok kez vurdu. Bu bitince dalı çarmık halatlarının üstüne attı ve gemiye çıktı. Bu barış işaretleri tanıdığım tüm güney denizi halklarının âdetlerinde var.

Konuklarımızın ikisini de yemek yediğimiz odaya indirdim. Benimle sofraya oturdular ama yemeklerimizden hiçbirini tatmak istemediler. Şef nerede uyuduğumuzu öğrenmek istedi ama bu daha çok burnunu her yere sokmak istemesinden ileri geliyordu, odanın her tarafına şaşkınlıkla baktı. Ama dikkatini tek bir an bile herhangi bir şeyin üzerinde toplaması olanaksızdı. Sanayi ürünlerine de doğa ürünlerine baktığı gözle bakıyordu ve ne birini, ne de öbürünü anlayabiliyordu. Onu en çok şaşırtmış gibi görünen şey güvertelerin ve geminin diğer bölümlerinin gücü ve sayısıydı. Şef gemiye gelmeden önce bana bir

kumaş parçası, bir de yeşim taşından küçük bir balta vermişti, Mösyö Forster'a da bir parça kumaş verdi, kızı da Mösyö Hodges'a böyle bir kumaş parçası verdi. Armağan almadan armağan verme âdeti Güney denizi adalarının yerlilerinde çok yaygın ama bunun Yeni Zelanda'da uygulandığını o zamana kadar hiç görmemiştim. Konuğuma verdiklerim içinde onun en beğendikleri küçük baltalarla çivilerdi. Bunları aldıktan sonra bir an bile elinden bırakmak istemedi, oysa öbür armağanları herhangi bir yere koyuyor sonra da orada bırakıyordu.

Ben konuklardan kurtulduktan hemen sonra, onları cephane ambarına[19] götürdüler, hepsini orada bıraktım ve iki kanoyla körfezin dip tarafını görmeye gitmek için yola çıktım; kanonun birinde Mösyö Forster ile ben vardık, öbüründe Mösyö Hodges ile yüzbaşı Cooper. Körfezin güney kıyısını izledik ve dikkate değer hiçbir şey görmedik, güneş batarken körfezin en iç bölümüne ulaştık, karaya çıkacak bir yer bulur bulmaz geceyi geçirmek için yerleştik, çünkü iyice ucuna kadar gitmek için yeterli derinlik yoktu.

Ertesi sabah şafak vakti Mösyö Forster ve ben geceyi geçirdiğimiz yerin yakınında, körfezin dibine kadar uzanan düz araziyi incelemeye gitmek için küçük kanoya yanımıza iki adam alarak bindik.

Bir kıyıya yanaştık ve kanoya bizi öbür taraftan almasını söyledik ama daha karaya çıkalı çok olmadan ördekler gördük, bunları avlamak çok kolaydı çünkü çalıların altından sürünerek gidiyorlardı, onlardan birini vurduk. Ateş ettiğimiz anda yakın çevremizde bulunan, ama fark etmediğimiz yerliler korkunç çığlıklar atmaya başladılar. Dönüşte onlara seslendik, aynı zamanda da yarım milden fazla uzaklaşmış olduğumuz kanomu-

19) Sainte-barbe: ("Kutsal sakal" anlamına geliyor. Gemici dilinde "Cephane ambarı" ç.n.)

za döndük. Yerliler gürültüyle bağırıp çağırmalarını sürdürdüler ama bizi izlemediler. Daha sonra bunun onlar için gerçekten olanaksız olduğunu fark ettik, çünkü onlarla bizim aramızda akarsuyun bir kolu vardı ve bize sayıları ile yaptıkları gürültü arasında pek orantı yokmuş gibi geldi. Kanomuza gelir gelmez orada bir ırmağın olduğunu ve bizi götürebileceğini gördük, ırmağa kürek çekerek girdik, biraz arkamızdan öbür kanoyla Mösyö Cooper bizi izliyordu. Bu destekle çok sayıdaki yaban ördeklerini avlaya avlaya ırmaktan yukarı doğru çıktım; suyun kıyısı boyunca giderken zaman zaman ormandaki yerlilerin sesini duyuyorduk. Sonunda içlerinden ikisi, bir kadın ve bir erkek ortaya çıktı, kadın elinde tuttuğu beyaz bir şeyi dostluk göstergesi olarak sallıyordu. Mösyö Cooper onların yakınındaydı, ona karaya çıkması için seslendim, çünkü ben suyun yükselmiş olmasından yararlanarak olabildiğince yukarılara çıkmak istiyordum; ama yarım milden öteye gidemedim, çünkü aşağı doğru güçlü bir akıntı ve nehir yatağında bulunan iri taşlar beni engelledi.

Dönüşümde Mösyö Cooper'ın, yerlilerin onu beklediği sırada karaya çıkamadığını, yerlilerin de ormana geri çekildiğini gördüm; içlerinden iki kişi karşı kıyıda ortaya çıktılar. Yanlarına gitmeye çalıştım ama onlara ulaşamadım, çünkü ben kıyıya yaklaştıkça onlar ormanın içlerine çekiliyorlardı ve ağaçlar o kadar sıktı ki yerlileri görmemizi engelliyorlardı. Suların alçalması bizi nehirden uzaklaşmak zorunda bıraktı, biz de geceyi geçirdiğimiz yere geri döndük. Orada öğle yemeğimizi yedik, daha sonra gemimize gitmek için yola çıktık. Ama hareket ettiğimiz sırada karşı kıyıda bize seslenen iki adam gördük, bunun üzerine kürek çekerek onların yanına gitmeye karar verdim. Yanımda beylerimizden silahsız iki kişi ile karaya çıktım, iki yerli su kıyısından yaklaşık yüz yarda uzaktaydılar, her birinin elin-

de bir mızrak vardı. Biz üçümüz ilerledikçe geri geri gidiyorlardı ama ben yalnız ilerleyince durdular.

Onları mızraklarını bırakmaya razı etmem için bir süre geçmesi gerekti, sonunda biri mızrağını bıraktı, elinde otlarla yanıma geldi, otların bir ucunu elinde tutarken bir ucunu da benim tutmam için uzattı: bu durumda bana bir şeyler söyledi ama uzun duraksamalarla kesmesine karşın söylediklerinden bir kelime bile anlamıyordum; herhalde benden yanıt bekliyordu, çünkü ben konuşmaya başladığımda dinleyip benden sonra yeniden konuştu. Uzun sürmeyen bu tören biter bitmez karşılıklı selamlaştık. O, *hahou*'sunu, yani giysisini sırtından çıkardı ve benim sırtıma koydu, bundan sonra dostluk tam olarak kurulmuş gibi oldu. Benim yanımdakilerin gelişi onları hiç kaygılandırmadı; tersine onlar geldikçe hepsini teker teker selamladılar.

Her birine bir küçük balta ile bir bıçak verdim, çünkü elimde başka hiçbir şey yoktu. Bunlar kuşkusuz onlara verilebilecek en değerli ve her durumda en yararlı eşyalardı. Bizi evlerine götürmek istiyorlardı, söylediklerine göre orada bize yemek vereceklerdi; gelgit ve değişik başka nedenlerle davetlerini kabul edemediğime çok üzüldüm. Ormanın sınırında başka yerliler de fark ediliyordu ama başka hiç kimse yanımıza gelmedi; bunlar büyük bir olasılıkla karıları ve çocuklarıydı. Onlardan ayrılırken kanolarımıza kadar bizimle geldiler, tüfeklerimizi kanoların arkasına çapraz koyduğumuzu görünce onları oradan kaldırmamızı işaret ettiler. Bunlar yapıldıktan sonra kanonun yanına geldiler ve onu denize indirmemize yardımcı oldular. Bu sırada onları yakından gözlememiz gerekti, çünkü tüfekler dışında ellerine geçen her şeyi almak istiyorlardı, tüfeklere dokunmamaya özen gösteriyorlardı, çünkü avlanırken bizim kuşları öldürdüğümüzü gördükleri için bunları ölüm aletleri gibi düşünüyorlardı.

Onlarda hiçbir tür sandal görmedik; birbirine bağlanmış iki-üç ağaç gövdesi bu işi görüyordu; bu da kıyısında yaşadıkları nehirde gezmek için gerçekten de yeterliydi. O kadar bol balık ve av hayvanı vardı ki kendilerine yiyecek sağlamak için uzağa gitmelerine gerek yoktu, onları rahatsız edecek komşuları da pek yoktu. Burada topu topu üç aileden fazlasının olduğunu sanmıyorum.

Bu iki erkekten ayrıldığımızda öğlen olmuştu, gezinirken körfezin ortasında bulunan adalar gibi, körfezin kuzey kıyısını da keşfetmiştim, işte bu kıyıyı izlemeye devam ettik. Ama birden gece bastırdı, bu da benim iki küçük koydan birine girmemi engelledi ve bizi acele gemiye dönmek zorunda bıraktı, saat sekizde gemiye ulaştık. O zaman adam ve kızının bir önceki gün öğleye kadar gemide kaldığını, adama küçük Cascade Koyunda, onlara ilk kez rastladığımızda ne tür şeyler bıraktığımızı anlattıklarında yanındakileri bu eşyaları almak için gönderdiğini öğrendim. Bugüne kadar ailesiyle yanımızda kaldı, sonra hepsi gittiler ve onları bir daha görmedik; bir bu kadar şaşırtıcı olanı da hiçbir zaman elleri boş gitmedikleri: ona en az dokuz-on küçük balta, üç-dört kez birçok çivi vermiştik, başka verdiklerimizi saymıyorum bile: bunlar onun ülkesinde o kadar büyük zenginlik ki, Yeni Zelanda'da başka hiçbir yerli bu adam kadar servete sahip değildir, çünkü şimdi tüm ülkede toplanabilecek küçük balta ve fıçıcı keserinden daha fazlasına sahip.

11 Mayıs. Yeni Zelanda'da bulunduğum yerler arasında Dusky Bay'deki kadar bol içecek sağlanabilecek çok az yer vardır; bu koydan olduğu kadar onu çevreleyen topraklar hakkında da kısa bir betimleme vererek belki gelecekteki denizcilere yararlı olur, meraklı okuyuculara da hoş vakit geçirtirim. Çünkü bu bölgeler çağımızda dünyanın ticaret yapılan bölümlerin-

den ne kadar uzak olursa olsun gelecek yüzyıllarda, bizim yüzyılımızda yapılmış keşiflerin nasıl bir işlevi olacağını söylemek olanaksız.

Ülke sadece Dusky Bay çevresinde değil Tovaï Poïnammou'nun batı kıyısının tüm güney bölümünde de son derece inişli çıkışlı; ender olarak gözlerinizin önüne sarp ve vahşi bir görüntü çıkıyor, çünkü toprakların iç bölümü şaşırtıcı yükseklikte, tümüyle çıplak ve verimsiz kayalardan oluşmuş dağlardan ibaret. Ama deniz kıyısındaki topraklar sık ağaçlarla örtülü, bunlara ülkenin başka bölgelerinde de rastlanıyor, gemi inşa etmeye, çatı ve ince marangozluk işleri yapmaya çok elverişli; Yeni Zelanda'da hiçbir yerde bu kadar güzel ağaçlar görmedim, sadece Thames Nehri yöresinde bunlardan vardır. Yaprakları Amerika çamlarının yapraklarına benzediği için, tahtasının daha ağır, boyunun daha yüksek olmasına karşın biz bunlara köknar ağacı adını verdik. Bu ağaçların birçoğunun gövde çevresi altı, sekiz ya da on ayak, yükseklikleri altmış, seksen ya da yüz ayak, bu ağaçlar, yüz topluk bir geminin büyük yelken direğini yapacak kadar yüksek.

Burada da Yeni Zelanda'nın tüm diğer bölgelerinde olduğu gibi çok sayıda kokulu ağaççıklar var, hepsi de mersinle aynı türden; ama tüm bu çeşitlilik arasında meyvesi yenebilir bir tek ağaççık bulamadık.

Ağaçlar birçok yerde sarmaşıklarla öylesine sarılmış ki bir yol açmak neredeyse olanaksız. Bunlardan uzunluğu elli-altmış tuvaza[20] kadar olanlara çok rastladım. Yer gözle görülür biçimde bitki kalıntılarından oluşmuş siyah ve derin humuslu topraktan ve o kadar yumuşak ki her adımda içine batıyoruz. Ağaçların en sık olduğu kısımlarda bile rüzgardan devrilmiş

20) Tuvaz: Eski bir uzunluk ölçüsü birimi, aşağı yukarı iki metre altı kadem. (ç.n.)

onca ağacın yere yıkılış nedeni bu olsa gerek. Ağaçların altındaki zemin tamamen çeşit çeşit yosunlar ve eğrelti otlarıyla kaplanmış. Sadece birkaç otsu bitki var; bunlardan biri ketene ya da kenevire benziyor; yenebilecek ot bulamadık, yalnızca tere otu ve kereviz, onlardan da ancak birer avuç vardı. Dusky Bay'de çok bol olan şey balık. Ellerinde olta ve çaparilerle kanolara binen altı kişi her gün tüm mürettebata yetecek kadar balık tutuyordu, balıkların çeşidi de neredeyse bolluğu ile aynı orandaydı. Bunlar daha kuzeydeki kıyılarda hep rastlanan balıklarla aynı türden, bazıları bunlardan daha iyi , özellikle de bizim "poisson-chou"[21] dediğimiz balık; bu balık hem daha iri, hem de bildiğim balıkların hiçbirinde olmayan nefis bir tadı var, genel kanıya göre deniz bize bundan daha iyi bir yiyecek sunmadı. Kabuklu deniz hayvanları olarak midyeler, istiridyeler, taraklar, deniz ıstakozları ve tüm kıyıda bulunabilecek birçok tür deniz hayvanı var. Hem karada, hem suda yaşayabilen tek hayvan olan fok balıkları bu körfezde, adalarda ve kıyıya yakın küçük kayalarda çok fazla bulunuyor.

Çok farklı türlerde ördeklere rastladık, bazılarını başka hiçbir yerde gördüğümü anımsamıyorum; en irileri misk ördeklerine[22] benziyor; alacalı tüyleri var, onlara boyalı ördek adını taktık. Dişisinin de erkeğinin de her iki kanadı üzerinde büyük beyaz bir leke var; dişinin başı ve boynu beyaz ama tüylerinin geriye kalanı, erkeğin boynundaki ve başındaki tüyler gibi, son derece çeşitli koyu renklerden oluşmuş. Başka bir türün tüyleri kahverengi, kanatlarındakiler parlak yeşil ve boyları yaklaşık evcil İngiliz ördeklerininki kadar. Üçüncü tür, daha önce anlattığım gri mavi ördekler, bunlara, ıslık sesi gibi bir ses çıkardıkları için "ıslıkçı ördek" deniyor. Bu türün en ilginç yanı yumu-

21) Poisson-chou: Lahana balığı anlamına geliyor. (ç.n.)
22) Misk gibi kokan bir tür Amerika ördeği. (ç.n.)

şak ucu deriye ya da daha çok kıkırdağa benzeyen gagası. Dördüncü tür ördekler bağırtlaktan[23] biraz daha iri ve simsiyah, sadece erkek ördeğin kanatlarında birkaç beyaz tüy var. Bu sonunculara ender rastlanıyor, biz bunları ancak körfezin içindeki nehirde gördük. Bağırtlağa çok benzeyen başka bir tür daha var ve duyduğuma göre İngiltere'de bunlara çok rastlanıyor. Karada ya da denizde yaşayan diğer uçucu hayvanlar bu bölgede, mavi fırtınakuşu, sutavuğu ve fındıktavuğu dışında, hep aynı. Burada böylesine yaygın olan bu tür, bu bölge dışında o kadar az bulunuyor ki ben sadece bir tane gördüm. Yok oluşları belki de burada oturanların bu kuşların soyunu tüketmesinden ileri geliyor, çünkü bu tür ormanların sınırında yaşıyorlar ve yiyecek aramaya deniz kıyısına geliyorlar, öylesine budala ya da öylesine insana alışıklar ki gözlerini size dikiyorlar ve siz bir sopayla gelip onları öldürünceye dek oldukları yerde duruyorlar. Bunlar aslında sutavuğu türünden ve bu kuşlarla aynı irilikte ama daha çok bildiğimiz çiftlik tavuklarına benziyorlar; çoğu koyu kahverengi ya da kirli siyah renkte, baharatlı mantarlı et yemeği ya da yahni olarak çok güzel yeniyor. Küçük kuşlar arasında kordonlu kuşu, poy kuşunu,[24] tavus kuşunu, özellikleri açısından belirtmeyi unutmamak gerek, çünkü birinci yolculuğumun öyküsünde bunlardan söz edilmiyor.

Kordonlu kuşa bu ad verilmiş Çünkü gagasının altında küçük bir kümes horozununkiler kadar uzun iki sakal var; kuş İngiliz karatavuğundan, özellikle uzunluğu açısından, daha büyük; kısa ve kalın bir gagası var, tüyleri koyu kurşuni, portakal rengine kaçan sarı sakalları var.

Poy, kordonlu kuştan daha küçük, boynunda güzel bir gü-

23) Bozkır tavuğu: Tüylü üç parmağı vardır. (ç.n.)
24) Poy: Kafası kahverengi, genelde Afrika'nın güneyinde yaşayan bir tür papağan. (ç.n)

müş grisi olanların dışında, tüyleri çok güzel bir kobalt mavisi, kanatlarının eklem yerlerinde iki-üç tane daha kısa beyaz tüy var; boynunun altında, Tahitililerin küpeye verdikleri ad olan *poï* denen kar beyazı kıvırcık iki tüy tutamı sarkıyor, biz de bu nedenle ötüşü kadar tüylerinin güzelliği ile de dikkat çekici bu kuşa "poy" adını vermeyi düşündük. Çok lezzetli olan eti, bu ormanların bize sunduğu en güzel yemek oldu.

Birçok tavus kuşu türü var ama en ilginci, bedeni ancak iri bir fındıktan biraz büyük olanı, ama kuyruğunun harikulade tüyleri, yarıçapı üç-dört parmak olan bir çemberin dörtte üçü ya da en azından yarısı kadar açılıyor.

Küçük Pickersgill Koyuna gelişimizden sonra iki-üç gün boyunca, çadırlarımızı kurmak için ağaçları aydınlattığımızda içimizden üç-dört kişi dört ayaklı bir hayvan gördü, ama birbirine benzer iki betimleme yapan olmadığı için hangi türden olduğunu söyleyemeyeceğim. Yine de herkes bu hayvanın aşağı yukarı kedi boyunda, fare renginde ve kısa bacaklı olduğu konusunda aynı fikirde. Onu en iyi görmüş tayfalardan biri, hayvanının tüylü bir kuyruğu olduğunu ve bildiği tüm hayvanlar içinde en çok çakala benzediğini söyledi. Büyük bir olasılıkla bilinmeyen bir türden ama ne olursa olsun bu ülkenin, bizim sandığımız gibi dört ayaklı hayvanlardan tümüyle yoksun olmadığını artık biliyoruz.

Burada en zararlı hayvan küçük siyah kum sineği; bu hayvanlar o kadar çok ve o kadar tedirgin edici ki, hiç böyle bir şey görmedim; soktukları yer hemen şişiyor ve öylesine dayanılmaz bir kaşıntı oluyor ki kaşımaktan kendinizi alamıyorsunuz, bu da sonunda çiçek hastalığı gibi yaralar oluşturuyor.

Neredeyse durmadan yağan yağmurlar bir başka felaket olarak görülebilir ama bu durum bizim orada bulunduğumuz mevsim süresince devam ediyor olabilir. Yine de dağların birbi-

rine yakınlığı, çok yüksek oluşları ve ülkenin konumu her mevsimde çok yağmur yağdığını düşündürüyor. Her gün yağmur altında kalan adamlarımız bunun zararlı etkilerini hissetmediler, tam tersine geldiğimizde yorgun ve zayıflamış olanlar gözümüzün önünde iyileştiler ve tüm mürettebat kısa bir süre sonra güçlü ve sağlıklı hale geldi, bunu sadece körfezin çok sağlıklı konumuna ve orada bulunan taze yiyeceklere bağlayabiliriz. Buna, daha önce gözlemlediğim gibi, biranın da katkısı oldu. Birayı önce köknar ağacının iğne yapraklarını kaynatarak yaptık: ama sadece bu yapraklar kullanıldığında çok fazla peklik verici bir bira elde ediliyordu; biz buna çay bitkisinin (bu bitkiye önceki yolculuğumda bu adı vermiştik, çünkü biz bunu çay olarak kullanıyorduk, hâlâ da kullanmayı sürdürüyoruz) yapraklarını da eşit oranda karıştırdık; bu, içkinin peklik yapıcı etkisini kısmen ortadan kaldırıyor ve birayı çok lezzetli hale getiriyordu; gemide herkes bunu beğeniyordu. Birayı köknar birası ile aynı biçimde, şu tarife göre hazırlıyorduk: önce küçük köknar ağacının ve çay bitkisinin ince dalları üç-dört saat kadar, yani dalların kabukları kolayca soyulabilecek kıvama gelinceye kadar iyice kaynatılıyor, sonra bunlar kaptan çıkarılıyor ve suya uygun ölçüde melas ekleniyor; bir ton yani iki yüz kırk galon bira yapmak için on galon melas yetiyor; sonra bu karışımı bir taşım kaynatmak, eşit oranda su katarak fıçılara koymak gerekiyor, kaynamanın şiddetine ya da zevke göre bu oran azaltılıp çoğaltılabiliyor, karışım ılınınca içine biraz bira ya da maya ya da mayalanmayı sağlayacak herhangi bir şey konuyor, birkaç gün sonra bira hazır oluyor. Aynı fıçılar iki-üç kez karıştırılınca, hava da sıcaksa, mayalanma genellikle kendiliğinden oluyor. Gemide malt özü olduğu ve bunu da daha iyi bir iş için kullanamayacağım için bunu şekerli melas ile birlikte kullandık, amacımız iki maddeyi de ölçülü kullanmaktı, çünkü sadece bir fıçı

melasım vardı ve bu imalatta ancak çok az şeker kullanabilirdim. Bu biranın bu kadar başarılı olacağını ve mürettebata bu kadar iyi geleceğini bilseydim yola daha yedekli çıkardım; biraz cesaretimin kırıldığını söylemem gerek, çünkü ilk yolculuğum sırasında yapılan deneme başarılı olmamıştı, şimdi bunun nedeninin tarifteki bazı yanlışlıklar olduğunu görüyorum. Köknarı bilen birinin bu adla andığım ağacı tanıması kolay olacaktır. Bu ağacın üç türü var; bira imal etmek için kullandığım ağaç, dikenli yaprakları en küçük olan ama öbür iki tür de kesinlikle aynı amaç için kullanılabilir. Çay bitkisi küçük bir ağaççık ya da çalı, çiçeklerinin, güller gibi, onlarınkinin biçiminde beyaz beş tane taç yaprağı var, bunların arasında daha küçük yapraklar ve yirmi kadar iplikçik (erkek organ) bulunuyor. Ağaççık kimi zaman oldukça yüksek ve gövdenin alt bölümü genelde çıplak oysa tepede dallar sık bir biçimde birbirine dolanmış. Yapraklar mersin gibi küçük ve sivri. Tohumlar kuru ve yuvarlak bir meyvenin içinde; bitki genel olarak kuru topraklarda, deniz kenarına yakın yerlerde yetişiyor. Yapraklarını, daha önce söylediğim gibi, çoğumuz çay yapmakta kullanıyor. Taze olduğunda bu çayın acı ama çok hoş bir tadı var, ama kuruduğunda bu tadı yitiriyor. Fazla demlendiğinde kimi zaman yeşil çay gibi kusturucu bir etki yapıyor.

Bu koy sakinleri, ülkenin başka bölümlerindekilerle aynı ırktan, aynı dili konuşuyorlar ve hemen hemen aynı gelenekleri sürdürüyorlar. Armağan almadan önce armağan verme âdetleri var gibi görünüyor, bu açıdan kendi yurttaşlarından çok Tahitililere yakınlar. Bu iki-üç aileyi (daha fazla olduğunu sanmıyorum) benzerlerinin topluluğundan bu denli uzaklaşmaya iten şeyin ne olduğunu merak ediyorum ve bu soruya ne yanıt verebileceğimi bilmiyorum. Bu yörede oturanlarla karşılaşma, tüm güney adasına dağılmış yerlilerin olduğunu düşündürüyor.

Bunlar göçebe bir yaşam sürüyor olmalılar, çünkü biz sadece küçük bir topluluk gördük ama körfezin birbirinden farklı birçok noktasında izler bırakmışlar. Görünüşe bakılırsa, ne kadar az sayıda da olsalar yine de pek akıllıca yaşamıyorlar çünkü hangi biçimde olursa olsun topluluk halinde bir araya gelmiyorlar, oysa bu sadece insanların değil en yabanıl hayvanların bile doğasında vardır.

17 Mayıs. Daha önce de belirttiğim gibi Dusky Bay'den ayrıldıktan sonra Kraliçe Charlotte Kanalından geçerek kıyı boyunca yoluma devam ettim, burada *Adventure*'a rastlayacağımı umuyordum. Bu geçitte ilginç hiçbir şeye rastlamadık ve ayın 17'si öğleden sonra dörde kadar kayda değer hiçbir şey olmadı. Stephens burnunun batısında yaklaşık üç fersah uzakta iken hava açıktı ve ılık bir rüzgar esiyordu, rüzgar birden kesildi ve hava duruldu; kalın ve karanlık bulutlar birden gökyüzünü kararttı ve şiddetli bir rüzgar beklemeye başladık. Sonuç olarak tüm yelkenleri topladık ve az sonra altı hortum gördük. Dördü, karayla bizim aramızda, yani güneybatıda yükseldi; biz beşinciyle kara arasındaydık, altıncısı güneybatıda iki-üç mil uzakta ortaya çıktı. Hareketi onu doğru çizgi üzerinde değil çengel gibi bir yol izleyerek kuzeydoğuya doğru sürüklüyordu, arka tarafımızdan en az elli yarda uzaktan geçti, biz etkilerini hissetmedik. Bu hortumun taban çapının elli ya da altmış ayak olduğunu sanıyorum; bu bölgede deniz çok çalkantılıydı ve köpükler yükseklere kadar çıkıyordu. Burada bir tür tüp ya da yuvarlak sütun biçimini alıyor, oradan su ya da hava ya da her ikisi birden sarmal halinde bulutlara kadar yükseliyordu. Denizcilerimizden birkaçı çevrilen şiş kebap gibi yukarı doğru sürüklenen bir kuş gördüklerini söylediler. Bu hortumlar devam ettiği sürece pusulanın gösterdiği her noktadan, iri damlalı sağanak halinde yağan

yağmurla birlikte dalga dalga gelen rüzgarlara yakalandık, hava kapalı ve puslu kaldı, birkaç saat sonra hafif değişken meltem çıktı. Sonunda rüzgar önceki haline döndü. Bu hortumların bazıları zaman zaman hareketsiz gibi görünüyordu; zaman zaman ileri doğru hızlı ama çok düzenli, bazen bir yönde bazen başka bir yönde sürekli eğri bir çizgi izleyen bir hareketle ortaya çıkıyordu, öyle ki iki-üç kez onların kesiştiğini gördük. Kuşun yükselirkenki hareketine ve başka özelliklere bakarak bu hortumların hava çevrintileri nedeniyle ortaya çıktıklarını, oluştukları suyun şiddetle yukarı doğru sürüklendiğini, kimi zaman söylendiği gibi bulutlardan inmediğini açık seçik gördük.

Ertesi gün, ayın 18'inde gün doğarken Kraliçe Charlotte Kanalının bir kıyısından öbür kıyısına geçerken bize verdiği işaretler sayesinde yol arkadaşımız *Adventure*'ı fark ettik, bu genel bir hoşnutluğa yol açan mutlu bir olaydı. Soğuk batı rüzgarı yumuşadı, arkasından güneyden ve güneybatıdan hafif rüzgarlar geldi, öyle ki bizi yedeğine alıp çekmesi için önümüzden şalopalar göndermek zorunda kaldık. Bu sırada daha önceki yolculuğumuzda görmediğimiz bir kaya keşfettik, Deux-Frères'in dört mil uzağında, güneydoğu bir kerte doğu yönünde, Rochers Blancs ve Longue Adasıyla aynı doğrultuda bulunuyordu. Deniz yüzeyiyle aynı düzeydeydi, derin sularla çevriliydi. Öğlen *Adventure*'dan teğmen Kempe gemimize çıktı ve gemilerinin yaklaşık altı haftadır orada olduğunu bildirdi. Hafif meltemin, kanolarımızın ve gelgitin yardımıyla, akşam altıda *Adventure*'ın yanına, küçük Navire Koyuna demir attık. O zaman kaptan Furneaux da gemime geldi ve ayrıldığımız andan benim kanala varışıma kadar yaptığı yolu bana anlattı, işte öyküsü:

"Şubat 1773 sabahı *Resolution* iki mil öndeyken rüzgar batıya döndü, beraberinde getirdiği çok yoğun sis gemiyi gözden yitirmemize neden oldu. Kısa bir süre sonra bize geminin iskele tarafından geliyormuş gibi görünen top sesleri duyduk. Geminin burnunu güneydoğuya çevirdim ve yarım saatte bir dörtlü küçük topları ateşledim. Ama yanıt gelmedi ve *Resolution*'u bir daha görmedik. Sis başlamadan önce izlemekte olduğumuz yola devam ettik. Gece rüzgar şiddetini artırmaya başladı, hava zaman zaman aydınlanıyordu; ama *Resolution* hâlâ görünmüyordu, bu da bizi çok kaygılandırdı. O zaman geminin yönünü değiştirdik ve ayrılmamız halinde yapmamız gerekeni yaparak, onu son kez gördüğümüz yörede karşısına çıkmak amacıyla batıya döndük. Ama ertesi gün çok şiddetli bir fırtına çıktı, bu da bizi mayistra yelkenini açmak zorunda bıraktı ve öngörülen yere ulaşmamızı engelledi. Yine de rüzgar biraz yavaşlayıp sis de biraz dağılınca üç gün boyunca söz konusu yerin olabildiğince yakınlarında dolaştık, bir araya gelme umudunu tümüyle yitirince dört yüz fersah uzakta, tamamen yabancı bir denizde, günlük su payımız dörtte bire düşmüş durumda kışlık karargahımıza doğru demir aldık.[...]

"Bu küçük limanda[25] demir attığımız sırada karada sekiz-on mil kuzeyde büyük ateşler ve birçok duman gördük ama orada oturanları görmedik; yine de bu körfeze geldikleri kesin, çünkü birçok yerli kulübesi ya da çadırı vardı, buralarda ottan yapılmış birkaç çanta ya da file bulduk, bunlarla sanırım erzaklarını ve kullandıkları eşyaları taşıyorlar. Birinin içinde ateş yaktıkları taşlardan biri, ağaç kabuğundan yapılmış kav vardı ama bunun hangi ağaçtan olduğunu bilmiyorum. Kulübelerden birinde bir mızrak bulduk, sivri ucu bir deniz kabuğu ya da bir taşla

25) Bu küçük liman Tasmanya'da bulunuyor. Bu adanın yerlileri günümüzde artık yok olup gitmişlerdir.

yontulmuştu. Bu eşyaları yanımıza aldık ve onların yerine madalyalar, çakmaktaşları, birkaç çivi ve demir çemberli boş eski bir varil bıraktık. Öyle görünüyor ki, ne tür olursa olsun tüm metaller onlara yabancı. Kulübelerini yapmak için kırılmış ya da çatlamış ağaç dalları kullanıyorlar, bunların kalın ucunu eğerek toprağa çakıyorlar, ince uç bağlanıyor ve diğer dallarla birlikte kulübenin tepesinde sivri bir uç oluşturacak biçimde bir araya getiriliyor, kulübenin tepesini eğrelti otlarıyla ve ağaç kabuklarıyla örtüyorlar; bu kulübeler o kadar kötü yapılmış ki biraz şiddetli bir sağanağa ancak dayanabilirler. Ortada bir ocak bulunuyor, çevresinde üst üste konmuş midyeler, istiridye ve ıstakoz kabukları var; biz çok miktarda bulmamış olsak bile bunlar sanırım onların en önemli yiyeceği. Ateşin çevresinde kuru otların üstünde yerde yatıyorlar. Kulübeleri birkaç gün için yapılmış gibi görünüyor, bu da bana yerleşik bir düzenlerinin olmadığını düşündürüyor, sadece yiyecek sağlamak için küçük gruplar halinde bir yerden bir yere gidip geliyorlar. Aynı yerde toplanmış üç-dört kulübeden fazlasını hiç görmedik, her biri sadece üç-dört kişi barındırabiliyor; en ilginci, en küçük bir sandal izine hiç rastlamayışımız, bu da onların böyle araçlarının bulunmadığını düşündürüyor. Bu yerliler, görebildiğimiz kadarıyla, yeryüzünün en iyi ikliminde, yaşamak için gerekli her şeyi üretebilecek bir ülkenin yerlileri olmalarına karşın, her bakımdan son derece fakir ve cahiller. Metal ya da minerallerden en küçük bir ize bile rastlamadık.

"Odun ve su yedeğimizi tamamladıktan sonra Adventure Koyundan, demir almaya hazırlandık, amacımız kaptan Cook tarafından görülmüş topraklara rastlayıncaya dek kıyıları izlemek, Van Diemen ülkesinin Yeni-Hollanda'ya bitişik olup olmadığını keşfetmekti. Ayın 16'sında, Tasman tarafından Maria Adaları olarak adlandırılmış ve ana, karanın bir bölümünü

oluşturan adalardan geçtik. Ayın 17'sinde Schouten Adalarını geçtikten sonra büyük karanın daha yakınından geçtik, üç-dört fersah uzaktan kıyı boyunca ilerledik. Ülke çok kalabalık görünüyordu, çünkü biz kıyıyı izlediğimiz sürece orada sürekli ateşler görüyorduk. Bu bölgelerde düz ve alçak olan kara çok daha çekici ama geminin güvenlik içinde demir atabileceği küçük bir koy ya da körfez olduğunu gösteren hiçbir şey yok. Hava kötüydü ve güney-güneydoğudan şiddetli bir rüzgar esiyordu, burada oturanlarla ilişki kurmak için karaya şalopa gönderemedik. 40° güney enlemde toprak batıya doğru uzanıyor ve sanırım derin bir körfez oluşturuyor çünkü geminin güvertesinden ön tarafta bulunan adaların arka tarafından yükselen birçok duman gördük oysa büyük yelken direğinin tepesinden hiçbir kara belirtisi görünmüyordu.

"40° 50' güney enlemden 39° 50' enleme kadar adalardan ve küçük toprak parçalarından başka hiçbir şey yok, kara yüksek, kayalık ve çıplak. Ayın 19'unda 40° 30' güney enlemde kıyının yarım mil uzağında kör kayalar görünce iskandil ettirdim, derinlik sadece sekiz kulaç olarak bulunduğu için geminin burnunu hemen açık denize çevirdim; suyun derinliği on beş kulaca kadar çıktı ve biz de yeniden kıyıyı izlemeye devam ettik. 39° 50' güney enlemden 39° enleme kadar iskandiller düzenli olarak on beş kulaçtan otuz kulaca kadar derinlik gösterdi. Kuzeye giderken yaklaşık 39°de yeniden karayı gördük, ondan sonra kuzeye doğru gitmeyi bıraktık çünkü derinlik çok düzensizdi, açık denizde bile küçük kara parçaları vardı. Bu kıyıyı çok tehlikeli buluyorum.

"Kıyı, Adventure Koyundan Yeni Zelanda'ya döndüğümüz yere kadar yetmiş beş fersah boyunca güney yarım kerte batıdan, kuzey yarım kerte doğuya doğru uzanıyor, bana göre Yeni-Hollanda ile Van Diemen ülkesi arasında geçit yok ama çok

derin bir koy[26] var. Kuzeye doğru daha uzun zaman yolculuk yapacaktım ama güney-güneydoğudan esen şiddetli rüzgar doğuya dönmüş gibi görünüyordu, bu da beni doğru kıyıya götürdü; bu nedenle kıyıdan ayrılıp Yeni Zelanda'ya yönelme isteğimi gerçekleştiremedim."

7 Haziran. İki gemi de denize açılmaya hazır olduğundan kaptan Furneaux'ya izlemek istediğim yolu yazılı olarak belirttim, bu da 41 ve 46° güney enlemleri arasında 140 ya da 150° batı boylamlarına ulaşıncaya dek doğuya doğru ilerlemekten ibaretti; eğer hiçbir kara parçası bulunamazsa Tahiti'ye kadar yola devam edilecek, sonra en kısa yoldan Yeni Zelanda'ya geri dönülecek, odun ve su ikmali yapıldıktan sonra güneye dönülecek, Yeni Zelanda meridyeniyle Horn Burnu arasındaki denizin bilinmeyen bölümleri araştırılacaktı; biz Tahiti'ye varmadan önce ayrılmamız halinde bu adada bir randevu saptadım, bizi 20 Ağustosa kadar burada bekleyecekti; bu tarihte onun yanına gelemezsem olabildiği kadar çabuk Kraliçe Charlotte Kanalına geri dönecek ve orada 20 Kasıma kadar bekleyecekti; bundan sonra hâlâ ona ulaşamamışsam denize açılacak ve yetkililerin talimatlarını uygulamaya koyulacaktı.

Kış ortasında güneyde 46° enlemde bu kadar uzakta araştırmalara girişmek belki olağandışı görülebilir. Ama eğer kış mevsiminin seferler için hiç de elverişli olmadığı kabul edilse bile, yine de bu mevsimden yararlanmak, peşine düştüğüm girişimde yol almak için bana gerekli gibi geliyordu, çünkü önümüzdeki yaz Pasifik Okyanusunun güneyindeki araştırmayı bitiremeyeceğimden korkuyordum. Yolda batıya doğru herhangi bir kara keşfedersem, yaz geldiğinde onu araştırmaya hazır olacak-

26) George Bass bu geçidi 1798'de salla yaptığı on bir haftalık bir yolculuk sırasında keşfetti.

tım. Bu düşünceleri bir yana bıraksak bile iyi ikmal yapmış iki gemim ve sağlıklı mürettebatım olduğu için korkacak fazla bir şeyim yoktu. Daha iyi bir zaman çizelgesini başka nasıl yapabilirdim? Durum ne olursa olsun, eğer başka bir şey yapamazsam, gelecek kuşaklara bu denizlerin gemilerin işlemesine elverişli olduğunu, kış ortasında bile keşifler yapılabileceğini göstermeyi umut edebilirdim.

Yeni Zelanda'da bulunduğumuz süre içinde Mösyö Wales, saatlerin her birinin işleyişini tanımak amacıyla güneşin eşit yüksekliklerini gözlemleme fırsatını kaçırmadı. Çalışmalarının sonucu, Mösyö Kendall'ın saatinin günde 9'' 5 ileri gittiğini, Mösyö Arnold'ın saatinin de günde ortalama 94'' 158 geri kaldığını gösterdi.

7 Haziran sabah dörtte rüzgar elverişli olduğu için palamarları çözdük ve saat yedide limandan çıktık, *Adventure* ile birlikte denize açıldık.

29 Temmuz. Ayın 29'unda *Adeventure*'da hastaların olduğunu öğrenince mürettebatı hakkında bilgi almak üzere adam yolladım. Haberler doğruydu çünkü aşçı ölmüştü, en iyi tayfalardan yirmisi iskorbüte ve dizanteriye yakalanmıştı, oysa o sırada bizim gemide, hasta listesinde sadece üç adam vardı ve bunlardan bir tanesi iskorbüt hastasıydı, ama başka birçok tayfa hastalık belirtisi göstermeye başlayınca onlara şıra, havuç marmeladı, limon ve portakal suyu rejimi yaptırmaya başladık.

İskorbütün, iki gemiden birinde öbürüne göre daha yaygın ve şiddetli olduğunu nasıl açıklamalı bilmiyorum; belki de Yeni Zelanda'ya gelirken, *Adventure* mürettebatı içinde, bizimkinden daha fazla iskorbüt hastası vardı; zaten Kraliçe Charlotte Kanalındayken ya çok az sebze yemişlerdi ya da hiç yememişlerdi, bu da kısmen yenebilecek türleri iyi tanımamalarından, kısmen de bu

yeni bir beslenme türü olduğu için denizciler tarafından reddedilmesinden kaynaklanmıştı. Kendileri için çok yararlı olacaksa bile denizcilere herhangi bir yeni yiyeceği kabul ettirmek, şeflerinin hem örnek oluşturmasına, hem de otoritesine bağlıdır; biri ya da öbürü olmazsa rejim, daha iyi etkilerini hissettiremeden terk edilir; gerekirse bunu destekleyen elli örnek verebilirim. Birçok subay ve tayfa, bezelyenin ve arpanın kereviz ya da iskorbüt otuyla (cochléaria)[27] birlikte kaynatılmasından hoşlanmamaya başladılar ve bazıları bu yiyeceği geri çevirdiler. Ama ben bunu hiç göz önüne almadığım için, bu dayanaksız önyargıdan yavaş yavaş vazgeçtiler, bundan tat almaya başladılar ve sanırım gemide iskorbüte az rastlanmasını Yeni Zelanda'da yediğimiz besinlere ve biraya bağlamayan tek bir kişi bile yoktur; daha sonra adamlarıma sebze toplamalarını çok ender emretmek zorunda kalmışımdır; vardığımız yerlerde ne zaman sebze olsa, eğer çok az bulunuyorsa, bunu ilk ele geçiren kendini mutlu sayardı. Tayfalarımdan birini *Adventure*'a aşçı tayin ettim ve kaptan Furneaux'ya elindeki tüm olanakları hastalığın mürettebat arasında ilerlemesini durdurmak için kullanmasını rica eden bir yazı yazdım ve ona, bu amaca ulaşmak için gerekli gördüğüm her şeyi vermeyi önerdim. Ama daha sonra bunun gereksiz olduğunu fark ettim çünkü başvurulacak her çareyi denemişlerdi.

Kuzeybatı rüzgarı devam etti, yağmurla birlikte zaman zaman soğudu ve biz de kuzeydoğuya hareket ettik. 1 Ağustos günü öğlen 25° 1' enlem ve 134° 6' batı boylamda, kuzeybatıdan gelen büyük bir çalkantının içindeydik. Bulunduğumuz konum kaptan Carteret'ın 1767'de keşfettiği Pitcairn Adası[28] için saptadığı konumun aşağı yukarı aynıydı. Biz de bu adayı dikkatle

27) Kaşıkotu. (ç.n.)
28) Kaptan Carteret adaya, onu ilk gören subayın adını verdi. Bounty isyancılarının sığındığı yer burasıydı. Konumu aslında 25° 3' güney, 130° 8' batıydı.

aradık ama bulamadık. Burası için verilen boylama göre, biz bu adanın yaklaşık on beş fersah batısından geçmiş olmalıydık. Ama *Adventure*'daki insanların içinde bulunduğu durumdaki belirsizliği göz önüne alarak, çok az bir zaman gerekmesine karşın, adayı araştırarak bu zamanı yitirmeyi ihtiyatlı bulmadım. Yine de adayı uzaktan seçmek yararlı olurdu, çünkü bu sadece bu adanın değil, kaptan Carteret'ın bu yörelerde keşfettiği başka adaların boylamını da doğrulamayı ya da düzeltmeyi sağlardı. Çünkü bildiğim kadarıyla adanın bulunduğu boylam astronomi gözlemleriyle doğrulanmamıştı ve sonuç olarak Carteret'ın düzeltme olanağı bulamadığı yanlışlarla karşı karşıyaydı.

Artık kaptan Carteret'ın yolunun kuzeyine geçtiğimiz için yeni bir anakara bulma umudumuz da yitip gidiyordu. Güneye geri dönünceye dek adalardan başka bir şey bulma umudumuz yoktu. Daha önce -bu ve bundan önceki yolculuğumda demek istiyorum- bu okyanusu 40° ve daha üstündeki boylamlarda aşmıştım, hiçbir şey araştırmalarımın konusu olan şeyi bulacağıma olan inancımı desteklememişti. Tam tersine her şey Amerika meridyeni ile Yeni Zelanda arasında bir güney anakarasının olmadığına inanmama yardımcı oluyordu; her ne olursa olsun bu yolculukta böyle bir anakaranın var olduğu konusunda hiçbir kesin belirti görmedim, ancak şunlar ortaya çıktı: her gün 18° boylam alanında denizin üstünde yüzen taşdelenler gördük; ama 1769'da Yeni Zelanda'ya kadar yaptığım yolculukta karayı bulmadan önce 12 ya da 14° boylam alanında da bunlardan görmüştük. Bu bitki kuşkusuz Yeni Zelanda'dan geliyor çünkü kıyıya yaklaştıkça daha çok görülüyor. Kıyıdan daha uzak yerlerde sadece daha küçük, genellikle daha bozulmuş ve deniz kabuklarıyla kaplı parçalar gördük, bu da uzun süredir denizde olduğunun kesin belirtisiydi. Bu durum göz önüne alınmasa bu yörelerde bir başka kara parçasının bulunduğu sanılabilirdi, çünkü küçük bir toprak par-

çası denizde geniş bir yüzey kaplayabilecek kadar çok miktarda bitki üretemezdi. Daha önce de belirttiğim gibi biz daha boğazı geçmeden güneydoğudan gelen büyük bir çalkantı ortaya çıktı, bu durum biz 177° doğu boylam ve 46° enleme gelinceye dek sürdü. Burada art arda beş gün kuzeyden ve kuzeybatıdan gelen iri dalgalarla karşılaştık, bu durum, rüzgarın çoğu zaman farklı yönlerden esmesine karşın biz 5° daha doğudaki boylama ulaşıncaya dek sürdü. Görünüşe bakıldığında 1769'da batıda izlediğim yolla bizim aramızda hiçbir kara parçası olmadığı konusunda güçlü tahminler vardı. Bundan sonra tüm büyük okyanuslarda alışıldığı gibi soğuk rüzgarın estiği tüm yönlerden, özellikle de güneybatıdan büyük dalgalar geldi. Bu dalgalar, onları harekete geçiren nedene bağlı olarak hiç kesilmiyordu, bu da hiçbir büyük kara parçasının yakınında olmadığımızı, çok yüksek enlemlerde olmadıkça güneyde anakara olmadığını gösteriyordu. Ama bu nokta kişisel kanılarla ve olasılıklarla yetinilemeyecek kadar önemliydi. Sorunun olgularla çözülmesi gerekiyordu ve bu olguları ancak güney bölgelerini araştırarak ortaya koyabilirdik, bu işe de, kurduğum plana göre, bir sonraki yazı[29] ayırabilirdik.

15 Ağustos. Ayın 15'inde sabah saat beşte, güneybatı yarım kerte batıda kaptan Wallis tarafından keşfedilmiş Osnaburg ya da Maïtiha Adasını gördük. Kısa bir süre sonra prasya ettim[30] ve Tahiti'nin güneydoğu ucu yakınında Oaïti-Piha Koyunda demir

29) Birkaç gün sonra Cook şöyle yazıyor: "Adventure'ın mürettebatını kasıp kavuran hastalık beni en çabuk yoldan Tahiti'ye gitmek zorunda bıraktı." Yolları üstünde Bougainville tarafından keşfedilmiş birçok küçük adaya rastladılar, Cook onun öyküsünü şöyle eleştiriyor: "Mösyö Bougainville'in, bu denizlerdeki tüm yolculukları sırasında yaptığı keşiflerin hiçbirinin konumunu belirtmemiş olmasının nasıl bir açıklaması olabilir? Bunları özenle saklamasının sadece kendisinin bildiği nedenleri var gibi görünüyor."

30) Serenleri prasyalar yardımıyla çevirerek yelkenlerin rüzgara göre doğru açıyı yapmalarını sağlamak. Bu bağlamda serenler yardımıyla tekne yavaşlatılabilir ya da durdurulabilir. (ç.n.)

atmak niyetinde olduğumu kaptan Furneaux'ya haber vermek için *Adventure*'ın yanımıza gelmesini bekledim; amacım, Mataväi'ye gitmeden önce, adanın bu bölgesinde bulabildiğimiz tüm içecekleri gemimize almaktı. Bunu yaptıktan sonra demir aldık ve akşam saat altıda batımızda kalan adayı gördük. Gece yarısına kadar bu adaya doğru ilerlemeye devam ettik, sabah saat dörde kadar prasya ettikten sonra doğudan gelen güzel bir esintiyle karaya doğru yol aldık.

Gün doğarken kayalık setlerden yaklaşık yarım mil uzakta bulunuyorduk. Rüzgar hafiflemeye başladı, sonunda hava sakinleşti. O zaman gemileri çekmesi için şalopaları denize indirmek zorunda kaldık, ama tüm çabalarımız gemilerin resiflerin yakınına sürüklenmesini önlemeye yetmedi. Ada sakinleri dört bir yandan sandallarıyla geliyorlar, getirdikleri biraz balık, hindistancevizi ve meyveleri çivilerle, incik boncuklarla değiştiriyorlardı. İçlerinden çoğu beni tanıdı, birçok yerli, Mösyö Banks ve ilk yolculuğumda bulunmuş başka kişiler ile ilgili haber sordu; ama bir teki bile Toupia'dan söz etmedi. Havanın durgunluğu sürdüğü için durumumuz giderek tehlikeli olmaya başlıyordu. Yine de öğleden sonra saat ikiye kadar resiflerin batı burnunu dolaşıp körfeze girme umudumuz vardı. Bu sırada resiflerin arasında bir tür gedik gibi kalmış açıklığa geldik, ben buradan gemileri geçirebilmeyi umut ediyordum. Ama yanına gittiğimizde derinliğin yeterli olmadığını gördük. Denizin kabarması sonucu toplanan su *Resolution*'ın sonunu getirmekten hiç de uzak değildi, çünkü gemiler akıntıya girer girmez hızla resiflere doğru sürüklendi; bunu fark ettiğim anda her zaman dört yüz tuvaz halatla hazır tuttuğumuz yedek demirleri çıkarmaları emrini verdim. Ama bunun hiçbir yararı olmadı. Batma felaketiyle karşı karşıyaydık. Kör kayaların iki yüz metre bile uzağında değildik ve demir atmak için dibi göremiyorduk oysa

bu, gemileri kurtarabilmek için tek şansımızdı. Yine de demirin birini attık ama demir daha dibi bulmadan önce gemi zaten üç kulaçtan daha sığ yerde bulunuyordu. Dalgalar geminin kıçına korkunç bir sesle çarparak her alçaldığında gemi dibe vuruyor ve her an batma tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorduk. Bereket versin *Adventure* parçalanmadan pruvamıza yanaştı.

Daha sonra her birine üç kollu halat bağlayarak iki yedek demiri çıkardık. Ana demir dışında bu iki yedek de dibe biraz yaklaştılar ama ne kadar derinlikte olduklarını bilemedik. Ana demirin halatını kesip yedek demirleri çekerek gemiyi yüzdürdük. Bir süre daha kaygı içinde bekledik çünkü her an ya demirlerin kurtulmasını ya da üç kollu halatların kayalar tarafından parçalanmasını görmekten korkuyorduk. Sonunda deniz gelgitin etkisiyle aynı yöne doğru hareket etmekten vazgeçti, ben de tüm şalopalara *Resolution*'ı yedeğe almaya çalışmalarını emrettim, bunun olabileceğini görünce yedek iki demiri de gemiye aldım. O anda karadan gelen bir esinti şalopalara öylesine yardım etti ki kısa bir süre sonra tehlikeden kurtulduk. O zaman tüm kanolara *Adventure*'a yardım etmelerini emrettim ama daha kanolar ulaşamadan gemi kara meltemiyle sürüklendi ve kısa bir süre sonra arkasında halatlardan birini, üç demiri ve üçlü halatları bırakmış olarak yanımıza geldi, bıraktıkları da sonradan yitip gitti. Birkaç gün önce ulaşmayı o kadar çok istediğimiz adada batmaktan kıl payı kurtulduktan sonra açıkta bir kez daha güvendeydik. Neyse ki sakin hava, bizi bu üzücü duruma soktuktan sonra, devam etti; çünkü kara meltemi her zamanki gibi esmeye başlamış olsaydı *Resolution* kesinlikle, *Adventure* da belki batmış olacaktı.

Biz bu tehlikeli durumda iken çok sayıda yerli ya gemideydi ya da geminin çevresinde; durumu tehlikeli görmüyor gibiydiler ve gemi dibe değdiğinde ne şaşkınlık, ne sevinç, ne de korku belirtisi gösteriyorlardı; güneş batmadan, hiç kaygısız, bizden

ayrıldılar.

Yağmurlu ve fırtınalı geceden, küçük âlemler yaparak yararlandık ve ayın 17'si sabahı Oaïti-Piha koyunda, on iki kulaçlık yerde, kıyıdan yaklaşık dört yüz metre uzakta demir attık; bir yığın yerli iki gemide toplanmıştı, getirdikleri hindistancevizi, muza benzer bir meyve, muz, patates ve başka bir takım kökleri çivilerle ve incik boncukla takas ediyorlardı. İçlerinden, kendilerini şef olarak nitelendiren birçoğuna baltalar ve başka birçok eşya verdim; geri geldiklerinde bana domuz ve kümes hayvanları getireceklerine söz verdiler, ama sözlerini tutmadılar, tutmaya da hiç niyetleri yoktu zaten.

Öğleden sonra kaptan Furneaux ile birlikte tatlı su kaynağını görmek ve yerlilerin durumunu araştırmak amacıyla karaya çıktım. Hemen kullanacağımız suyu sağlamak için bir de şalopa gönderdim, çünkü gemide çok az suyumuz kalmıştı; çok rahatlıkla su sağlayabileceğimizi gördük. Yerliler bizi çok nazik bir biçimde karşıladılar.

Sabah erkenden *Resolution*'ın kanosuyla iki şalopasını Mösyö Gilbert kumandasında, terk etmek zorunda kaldığımız demirleri arayıp bulmaları için gönderdim. Öğleye doğru *Resolution*'ın matafora demiri ile geri geldiler, *Adventure*'ın demirlerinden hiçbiri ortada yoktu. Yerliler yeniden, ellerinde meyvelerle geldiler ama bunlar çok az miktardaydı. Karaya, çarşı pazarı incelemeleri için bir muhafız birliği gözetiminde bir müfreze gönderdim; ama evlerinin çevresinde (bana gördüklerini söyledikleri gibi) domuz bulunmasına karşın adamlarıma sadece meyveler ve kökler vermişler. Söylenenlere göre bunların sahibi, Wahiatoua, *l'eari de hi*, yani kralmış; bu kral da öbür önemli şeflerin hiçbiri gibi henüz ortada görünmemişti. Ama kendilerine *eari* denildiğini söyleyen çok sayıda yerli, bir kısmı armağanlar alma, bir kısmı da geçtikleri her yeri yağmalama niyetiyle gemiye geldi.

Neredeyse bütün gün odamda bu tür bir *eari* ile birlikteydim, ona ve sayısı pek az olmayan tüm dostlarına armağanlar verdim. Sonunda kendisine ait olmayan eşyaları alıp arkasındaki iri yarı adamın üstünden başkalarına geçirirken yakalandı. Üst güvertede bulunan yerliler hakkında da bu tür birçok yakınma geldi, ben de bunun üzerine hepsini gemiden kovdum. Konuğum da gitmekte acele etti. Davranışı beni öylesine çileden çıkarmıştı ki belli bir uzaklığa gittiğinde başının üstüne iki el ateş ettim; o zaman sandalını terk edip suya atladı; sandalını ele geçirmek için bir filika gönderdim ama filika kıyıya yaklaştıkça yerliler onu taş yağmuruna tuttular. Teknenin güvenliğinden kaygı duyduğum için, birinciyi koruma amacıyla ben de başka bir filikaya atladım ve büyük topa kıyıya ateş açması emrini verdim, bunun sonucunda yerlilerin hepsi dağıldı. En küçük bir karşı koyma olmaksızın sandallarından ikisini alıp götürmeme izin verdiler; bunlardan birinde küçük bir erkek çocuğu vardı, çok korkmuştu ama ona incik boncuk vererek korkusunu hemen dağıttım ve onu karaya çıkardım. Birkaç saat sonra hepimiz yeniden iyi dost olmuştuk ve sandallar, onları istemeye ilk gelene geri verildi.

O günün akşamına kadar hiç kimse Toupia'dan haber sormamıştı, sonunda iki-üç tanesi bunu yapmaya karar verdi. Onun ölüm nedenini öğrenir öğrenmez merakları tümüyle giderilmiş oldu; ama sanırım ölüm nedeni ne olursa olsun en küçük bir üzüntü duymayacaklardı. Aotourou, yani Mösyö Bougainville ile gitmiş olan adam hakkında da hiçbir şey öğrenmek istemediler; ama bize durmadan Mösyö Banks ve ilk yolculuğuma katılmış olan öbür beylerle ilgili sorular soruyorlardı.

Yerliler bize Tahiti'nin en büyük yarımadasının hükümdarı Toutaha'nın, yaklaşık beş ay önce, iki krallık arasındaki savaş sırasında öldürüldüğünü, şimdi Otou'nun hükümdar prens ol-

duğunu, Tubouraï Tamaïde'in ve Matavaï'deki en iyi dostlarımızdan birçoğunun, tanıdığımız çok sayıda insanla birlikte bu savaşta öldüğünü söylediler ama şu anda iki krallık arasında barış yapılmıştı.[31]

Akşam olduğunda Ouahiatoua'nın yakınlara geldiğini ve beni görmek istediğini haber verdiler. Bu prensle buluşmak için biraz daha beklemeye karar verdim. Ertesi gün sabah erkenden yanımda kaptan Furneaux, Mösyö Forster ve birçok ada sakini olduğu halde dışarı çıktım. Şefe, iskeleden yaklaşık bir mil uzaklıkta rastladık, o da iskeleye doğru bizi karşılamaya geliyordu; bizi görür görmez açık havada kalabalık maiyetiyle birlikte durdu. Onu geniş bir koltuğa oturmuş buldum, adamları çevresinde bir halka oluşturmuşlardı, onu görür görmez tanıdım, o da beni tanıdı çünkü 1769'da birçok kez görüşmüştük. O dönemde o daha çocuktu ve adı Tiari idi, ama babası ölünce onun adını almış, Ouahiatoua olmuştu. İlk selamlaşmalardan sonra ben de onunla aynı koltuğa oturdum, öbür beyler bizim yanımıza yere oturdular; bana ilk yolculuğumdaki arkadaşlarımın birçoğundan, her birini adlarıyla belirterek, haberler sormaya başladı. Daha sonra bana burada ne kadar kalmayı düşündüğümü sordu, ben sadece ertesi güne kadar deyince üzülmüş gibi göründü ve benden burada aylarca kalmamı rica etti; sonunda beş güne kadar indi ve bana bol bol domuz alabileceğim konusunda söz verdi. Ama bir haftadır burada olduğum halde bir tek domuz bile alamadığım için bu sözünü tutacağına hiç inanmadım. Yine de eğer kalsaydım Matavaï'dekinden çok daha iyi durumda olacağımızı sanıyordum. Ona armağan olarak bir gömlek, bir çarşaf, büyük bir balta, çiviler, bıçaklar, aynalar, madalyalar, incik boncuk, vb. verdim. Karşılığında gemiye oldukça iri bir domuz getirdi. Bütün sabah bir-

31) Cook'un yokluğu sırasında yapılmış sivil savaşın ardından o sırada Tahiti Adasında bağımsız iki krallık bulunuyordu. Ouahiatoua Doğu krallığında, Otou Batı krallığında hüküm sürüyordu.

likteydik, bu süre içinde benim onun koltuğundaki yerimden ayrılmamı hiç istemedi, maiyetinde, "koltuk taşıyıcı' adını verdiğimiz bir adam bu koltuğu oradan oraya taşıyordu. Sonunda gemide yemek yiyeceğimiz için ondan ayrıldık; daha sonra onu ziyaret etmek için geri döndük ve ona yine yeni armağanlar verdik; karşılığında o, bir bana bir de kaptan Furneaux'ya birer domuz verdi. Pazarın kurulduğu yerde, takas yoluyla birkaç domuz almıştık; öyle ki o gün her iki geminin mürettebatına yemek yapacak kadar taze domuz etimiz olmuştu.

Ayın 24'ünde sabah erkenden hafif bir kara meltemi ile denize açıldık. Kısa bir süre sonra rüzgar batıdan, şiddetli sağanakla birlikte bora halinde esmeye başladı. Birçok sandal ortaya çıktı, hindistancevizi ve başka meyvelerle, denizde bize eşlik etti, yerliler ancak tüm taşıdıklarını bize teslim ettikten sonra yanımızdan ayrıldılar. Bu körfezde aldığımız meyveler, *Adventure*'daki hastaların iyileşmesine çok yardımcı oldu. Yardımsız hareket edemeyecek kadar hasta olanların birçoğu bu kısacık sürede tek başına yürüyecek kadar iyileşti. Buraya geldiğimizde *Resolution*'da sadece bir iskorbüt hastası adamımız, bir de uzun zamandır hasta olan bir deniz eri vardı. Er, gelişimizin ertesi günü öldü. Başka ağır hastalıklar oldu ama iskorbüt olmadı.

26 Ağustos. Hastalara, fıçıcılara, yelkencilere ve muhafızlara ayrılan çadırların kurulması için talimat verdikten sonra ayın 26'sında, kaptan Furneaux, Mösyö Forster ve diğer beyler, Maritata ve karısı ile birlikte Oparri'ye[32] doğru yola çıktım. Karaya çıkar çıkmaz bizi Otou'nun yanına götürdüler, onu, bir ağacın dibinde yere oturmuş bulduk, çevresinde büyük bir kalabalık var-

32) Gemiler o sırada Tahiti'nin Matavaï Körfezinde demir atıyorlardı. Maritata şeflerden biriydi.

dı. Alışılmış nezaket sözlerinden sonra ona, onun için en değerli olabileceğini düşündüğüm her şeyi armağan ettim, çünkü bu adamın dostluğunu kazanmanın çok önemli olduğunu biliyordum. Maiyetindeki birçok kişiye de armağanlar verdim; karşılığında bize kumaş verdiler, reddettim, onlara bu armağanların dostluk simgesi, *tiyo* olduğunu söyledim. Kral, Toupia ve birinci yolculuğumda benimle birlikte olan tüm beyler hakkında, adlarını vererek haberler sordu, oysa ben içimizden hiç kimseyle kişisel ilişkileri olduğunu anımsamıyordum. Ertesi gün bana birkaç domuz göndereceğine söz verdi; ama ondan gemimizi ziyaret edeceği konusunda çok zor söz aldım. Kendisinin *matou notou pouïpouï* olduğunu yani toplardan çok korktuğunu söyledi. Aslında bu prensin tüm davranışları utangaç bir karakteri olduğunu gösteriyordu. Yaklaşık otuz yaşlarında, altı ayak boyunda, güzel ve yakışıklı bir adamdı. Babası dahil tüm uyrukları onun karşısına örtüsüz, yani başları ve omuzları açık çıkıyorlardı; göğüslerinin üstünde hiçbir giysinin olmaması gerekiyordu.

Oparri'ye geri döndüğümde, çadırların ve astronomların gözlemevlerinin kurulmuş olduğunu gördüm, bunları 1768'de Venüs'ün geçişini gözlemlediğimiz meydana kurmuşlardı. Öğleden sonra hastaları karaya çıkardım; *Adventure*'dan yirmi kişi, *Resolution*'dan bir kişi iskorbüte yakalanmıştı. Onlara muhafızlık etmeleri için birkaç deniz erini de yüzbaşıları Mösyö Edgecumbe kumandasında karaya çıkardım.

Ayın 27'sinde sabah erkenden Otou, kalabalık maiyetiyle birlikte beni ziyaret etti. Önce gemiye bir miktar kumaş, meyve ve iki büyük balık göndererek bir başlangıç yaptı, sonra kendisine biraz rica edildikten sonra kız kardeşi, kendinden küçük erkek kardeşi ve ona eşlik eden birçok ora sakini ile gemiye çıktı. Hepsine armağanlar sundum, kahvaltıdan sonra kralı, kız kar-

deşini ve yer bulan herkesi kendi kanoma bindirdim, Oparri'ye, evlerine bıraktım. Karaya daha yeni ayak basmıştım ki kendimi yaşlı, zavallı bir kadının, müteveffa Toutaha'nın annesinin karşısında buldum. İki elimi yakaladı ve gözlerinden yaşlar boşandı; *Toutaha tiyo no touti matty Toutaha* (Toutaha, dostun, Cook'un dostu öldü) diyordu. Davranışı bana öylesine dokundu ki eğer Otou gelip beni ondan uzaklaştırmasaydı, gözyaşlarımın kadınınkilere karışmasına engel olmam olanaksızdı. Otou'ya bir balta ve daha birkaç eşya vererek onu bu kadını yeniden görmeme izin vermeye razı ettim, bu da pek zor olmadı. Benimle birlikte olan Kaptan Furneaux, krala, biri dişi biri erkek iki keçi verdi, onlara iyi bakılırsa, ya da hayvanlar kendi hallerine bırakılırsa kuşkusuz çoğalacaklardı. Bir süre onlarla kaldıktan sonra veda edip gemiye döndük.

7 Eylül. Bu adadan[33] ayrılmadan önce, Kaptan Furneaux gemisine Oulietea yerlisi Omaï adında bir delikanlıyı almayı kabul etti, bu gencin Oulietea'da biraz malı mülkü vardı ama bunlar Babola sakinleri tarafından elinden alınmıştı. Önceleri Kaptan Furneaux'nun bu adamı yanına alıp kendini sıkıntıya sokmasına şaşırdım, bana göre bu güzel adaların sakinleri arasından iyi seçilmiş bir örnek değildi, ne doğuştan ne de sonradan edindiği mevki açısından üstün bir yanı vardı; ne görünüşü, ne boyu, ne de rengi ilgi çekiciydi. Çünkü adalılar arasında ilk sırada yer alan insanlar daha zeki oluyorlar, genellikle tenleri daha açık renk ve davranışları Omaï'nin ait olduğu orta sınıfın insanlarına göre da-

33) Bu ada Huaheine'di, Tahiti'nin batısında bulunuyordu, Cook buraya 3 Eylülde gelmişti. Omaï, Adventure İngiltere'ye dönünceye kadar gemide kaldı, Fanny Burney'nin erkek kardeşi yüzbaşı James Burney tarafından Londra sosyetesine takdim edildi, Fanny Burney'nin gazetesinde sık sık ondan söz edildi. Boswel, Johnson'ın Omaï hakkında şöyle dediğini anlatıyor: "Zamanını İngiltere'de çok iyi bir çevrede geçirdi ve bizim tüm davranışlarımızı soylu bir biçimde benimsedi."

ha rahat. Ama İngiltere'ye geldiğimde yanıldığımı gördüm, çünkü rengi dışında (kuşkusuz bu renk *cari*lerin yani soyluların renginden daha koyu çünkü soylular, başka ülkelerde olduğu gibi, daha rahat bir yaşam sürüyorlar ve güneşin altında daha az kalıyorlar) başka hiçbir yerlinin, davranışlarıyla, Omaï kadar hoşa gitmeyeceğinden çok eminim. Hiç kuşkusuz Omaï her şeyi çok kolay anlıyor, pırıl pırıl bir zekası var, iyi niyetli. Onun için doğal olan iyi davranışı en iyi çevrelere kabul edilmesini sağladı ve onuru nedeniyle aşağı sınıftan kişilerle görüşmedi. Başka gençlerinkine benzer tutkuları var ama bunları abartmayacak kadar sağduyu sahibi. Sert içkilerin onda tiksinti uyandırdığını sanmıyorum, eğer en çok içenin en hayran olunan kişi olduğu çevrelerden birine düşseydi, topluluğun alkışlarına hak etmek için böyle bir çaba göstereceğinden hiç kuşkum yok, iyi ki kendini engellemeyip içkiye vermenin aşağı sınıfa ait olmanın bir göstergesi olduğunu hissetti; kendisini himaye ederek onurlandıran yüksek sınıf insanlarının tavır ve davranışlarını çok yakından izlediği için özentisiz ve alçakgönüllü kaldı, İngiltere'de kaldığı iki yıllık süre içinde onun bir kez bile şarap içtiğini ya da son derece ölçülü olmanın sınırlarını aşmaya hazır gibi göründüğünü hiç duymadım.

Londra'ya gelişinden kısa bir süre sonra Denizcilik bakanı Kont Sandwich onu Kew'da Majestelerine takdim etti, burada çok nazik karşılandı ve oradan bu sevimli prense karşı en büyük minnet ve saygı duygularıyla dopdolu ayrıldı ve eminim son nefesine kadar da bunları unutmadı. Aramızda geçirdiği süre içinde soyluların en önemlilerinin çoğu tarafından arandı ve onların gözünde kazandığı saygınlığı yitirecek hiçbir şeyi, yaradılışı gereği, yapmadı. Ama en önemli koruyucuları Kont de Sandwich, doktor Solander ve Mösyö Banks'ti: bunlardan biri, büyük bir olasılıkla, gönderdiği elçilerin o kadar iyi karşılandığı, gereksinimlerinin bol bol giderildiği konuksever ülkenin bir

yerlisini koruma ve destekleme yükümlülüğünü görev bildi; öbürleri, onun ülkesinde yararlandıkları cömert davranışlara karşı minnetlerini gösterme fırsatını buldular.

Yeri gelmişken şunu da belirtmek gerek, Omaï, İngiltere'de bulunduğu sırada zevk ve eğlence içinde yaşamasına karşın her zaman anavatanına dönmeyi düşündü, gitmekte acele etmese de dönüş anı yaklaştıkça giderek artan bir sevinç duyduğunu belli etti. *Resolution* yeni bir yolculuk için donatılmaya başladığında, çok sayıda dostu tarafından kendisine verilen armağanlara boğulmuş, aramızda gördüğü iyi kabul ve davranışlar için minnet duygularıyla dopdolu bir halde benimle birlikte gemiye bindi.

Société Adalarının bugünkü durumunun betimlenmesi

Şimdi bu adaların en eksiksiz betimlemesini vereceğim çünkü günlük olayları titizlikle anlatmama karşın ilginç bazı ayrıntıları unuttum.

Tahiti'ye varışımızdan kısa bir süre sonra, *Resolution*'la hemen hemen aynı büyüklükte bir geminin, adanın güneydoğu ucuna yakın Owhaïouroud koyuna girdiğini, orada üç hafta kaldığını ve bizim gelişimizden hemen hemen üç ay önce oradan ayrıldığını bize bildirdiler. Dört yerlinin bu gemiyle gittiğini söylediler: Dibidibia, Paoudou, Tanadouï ve Opahïah. O anda bunun bir Fransız gemisi olduğunu sandık ama Ümit Burnuna geldiğimizde bunun bir İspanyol gemisi olduğunu ve Amerika tarafından gönderildiğini öğrendik.[34] Tahitililer, bu gemi-

34) Bu gemi Aguila'ydı, 1772'de Don Boenéchea kumandasında gelmişti. Bu fırkata Tahiti'ye, farklı kaptanlar kumandasında, dört kez gelmişti, bir kez 1772'de Cook'un birinci ve ikinci yolculukları arasında, üç kez de 1774 ve 1775'te, Cook'un ikinci ve üçüncü yolculukları arasında. Amacı, Tahiti'yi ve Paskalya Adalarını ilhak etmekti.

nin tayfalarının kendilerine hastalık bulaştırdıklarından yakınıyorlardı, hastalık baş, boğaz ve midede kendini gösteriyor ve ölümle sona eriyordu. Bundan çok korkuyorlardı ve durmadan bizde de bu hastalığın olup olmadığını soruyorlardı. Bu geminin adının *pahaï-no-peppe* (Peppe gemisi), hastalığın adının da *apa no Peppe* olduğunu söylüyorlardı.

1767 ve 1768 yıllarında domuz ve kümes hayvanlarıyla dolup taşan Tahiti Adası artık çok yoksuldu öyle ki, ellerinde bu hayvanlardan olanları neredeyse hiçbir şey bunlardan ayrılmaya razı edemiyordu. Geriye kalanlardan sadece krallar yararlanabilir gibi görünüyordu, çünkü gemimiz Taïarrabou krallığında (yani küçük yarımadada) Oïtipiha körfezinde demirliyken, ne zaman bir domuz ya da kümes hayvanı görsek, bunun Ouahiatoua'ya ait olduğunu söylüyorlardı; Opourïonou krallığında (büyük yarımadada) her şey Otou'ya aitti. Adada kaldığımız on yedi günlük süre içinde sadece yirmi dört domuz elde edebildik, bunların yarısı iki kraldan geldi, diğerlerini de sanırım ya kralların izniyle ya da emriyle bana sattılar. Ekmekağacının meyvesi dışında adada yetişen tüm meyvelerden bol bol aldık, onun da ne bu adada, ne de diğerlerinde mevsimi değildi. Özellikle hindistancevizi ve muz aldık; muzları, Japon patatesleri ve başka köklerle birlikte ekmeğin yerini tutacak besin olarak kullandık. Tahiti'de bize bir sürü elma ve *alïïya* dedikleri, armuda benzeyen bir meyve verdiler. Bütün adalarda bu meyveden vardı ama elma sadece Tahiti'de bulunuyordu ve iskorbüt hastalarına çok büyük yararı vardı. Avrupalıların getirdiği tüm tohumlar içinde yalnız balkabağı tohumu iyi sonuç vermişti ama nedendir bilinmez, yerliler, bu meyveyi sevmiyorlar.

Tahiti'de domuz olmayışı iki nedene bağlanabilir: birincisi çok büyük miktarlarda tüketilmiş olması ya da son yıllarda bu adaya gelen gemilerin bu hayvanları götürmesi, ikincisi de iki

krallık arasında sık sık yapılan savaşlar. Bildiğimiz kadarıyla 1767'den beri iki savaş olmuş. Birbirlerine karşı fazla bir dostluk beslemiyor görünüyorlarsa da şu anda aralarında barış sağlanmış. Ne son savaşın nedenini ne de kimin galip geldiğini öğrenebildim. Bu anlaşmazlıklara son veren savaşta her iki taraftan da çok ölen olmuş. Opourionu tarafında, Toutaha ve bana adlarını saydıkları başka birçok şef ölmüş. Toutaha, Oparri'de ailesinin *marai*'sine gömülmüş; annesi ve onun evine ait birçok kadının bakımı şimdi, ilk önce bizde pek de iyi bir izlenim bırakmayan Otou'ya, hükümdarlık eden prense ait. Tiarrabu krallığındaki Ouohïatoua hakkında pek fazla bir şey bilmiyorum. Yaşı yirminin üstünde olmayan bu prens elli yaşındaki bir insan kadar ağırbaşlı. Uyrukları onun karşısında üstlerini açmıyorlar, dışarıdan bakıldığında ona boyun eğdiklerini gösteren hiçbir işaret yok, bu durum Otou için yapılanların tam tersi, ama yine de ona öbürü kadar saygıyla davranıyorlar ve hattâ onu öbüründen daha üstün görüyor gibiler. Çevresinde birkaç yaşlı ya da orta yaşlı erkek bulunuyor, bu adamlar onun danışmanları gibi görünüyor. İşte gördüğüm kadarıyla Tahiti'de olup bitenler. Huahëine, Oolïeta ve Otaha gibi başka adalar buradan önceki geçişimden bu yana daha zenginleşmişler. O dönemden bu yana barışın yararlarını görmüşler. Yeryüzünde burada oturanlar kadar mutlu ve mutlu olmak için bu kadar fazla nedenleri olan halk olduğunu sanmıyorum. Sadece yaşamak için gerekli her şeye değil bunun çok daha fazlasına sahipler. Benim delikanlı, Bolabola'nın da domuz, kümes hayvanı ve meyve bakımından çok zengin olduğunu söyledi ama Toupia bunu hiçbir zaman kabul etmemişti. Bu gözle görünür çelişkiyi açıklamak için birinin adadan yana, öbürünün adaya karşı yan tuttuğunu söylemeliyim. Birinci yolculuğumun öyküsünde, bu adalardaki ürünlerden, yerlilerin gelenek ve göreneklerinden

ayrıntılı bir biçimde söz ettim; bu nedenle, söyleyecek yeni bir şey olmadıkça, ya da yapmış olabileceğim bir yanlışı düzeltmem gerekmedikçe bu konulara yeniden dönmek gerekmiyor.

Dinsel törenlerde insanların kurban edilmesinin bazı durumlarda gerekli gibi görüldüğüne inanmak için nedenlerim olduğundan, bir gün kaptan Furneaux ile birlikte Matavaï'ye bir *marai*'ye gittim. Her zaman yaptığım gibi ülkenin dilini oldukça iyi konuşan adamlarımdan birini ve birçok yerliyi de yanımda götürdüm; yerlilerden biri zeki ve sağduyuluydu. *Marai*'de bir *toupapaou* vardı, üzerine bir ölü, yanına da birkaç parça et konmuştu; bu da benim araştırmamın başarılı olacağını umut etmeme yol açıyordu. Gördüğüm çeşitli eşyalarla ilgili sorular sormaya başladım: muzlar, vb..., *Eatoua* için miydi? *Eatoua*ya domuzlar, köpekler, kümes hayvanları, vb. mı kurban ediliyordu? Yerli tüm bunlara olumlu yanıt verdi. O zaman *Eatoua*ya insan kurban edilip edilmediğini sordum. Bana *Eatoua* için *taato-ino*ların, yani ölünceye kadar dövülen kötü adamların, *tiparrahai*lerin kurban edildiğini söyledi. Dürüst insanların da böyle ölüme terk edilip edilmediğine "hayır" yanıtını verdi, sadece *taatain*olar öldürülüyorlardı. Ya *earis*ler? diye sordum. Bana onların *Eatoua*ya verecek domuzları olduğunu söyledi ve yine *taata-ino*, diye yineledi. Bundan sonra, *Touas-touas*ların yani ne domuzları, ne köpekleri ne de kümes hayvanları olan, ama dürüst insanlar olan hizmetkarların ve kölelerin kurban edilip edilmediklerini sordum. Yanıtı yine "hayır" oldu, sadece kötü adamlar kurban ediliyordu. Daha sonra birçok soru sordum. Tüm yanıtlarından çıkan sonuca göre insanlar bazı suçlar için, eğer bunlar için hiçbir kurtulmalık ödeyemiyorlarsa, kurban ediliyorlardı. Ben bundan şu sonucu çıkarabiliyorum: bazı durumlarda insanların kurban edilmesi gerekli gibi görülüyor, özellikle ülkenin yasalarına göre, yaptıklarının cezasını kurtul-

malık olarak ödemeye yarayacak hiçbir şeyleri olmadığı için bu cezayı hayatlarıyla ödemek zorunda olan insanlar kurban ediliyor ve bu insanlar genellikle ora insanlarının en alt tabakasından çıkıyor.

Yanında bu soruşturmayı yaptığım kişi çok çaba gösterdi, başkaları da bu âdeti bütünü içinde bize açıklayabilmek için bu çabaya katıldılar; ama biz dillerini onu iyi anlayabilecek kadar iyi bilmiyorduk. Ondan sonra Omaï'den, bu insan kurban etmenin Tanrı için yapıldığını öğrendim. Ona bakılırsa kurban edilecek insanın seçimi büyük rahibin keyfine kalmış bir şey; bir tören sırasında herkes toplandığında rahip tek başına Tanrı'nın evine çekiliyor, orada bir süre kalıyor. Dışarı çıktığında onlara, Tanrı'nın kendisine göründüğünü, kendisiyle konuştuğunu (sadece büyük rahibin böyle bir ayrıcalığı var), orada bulunanlardan birini göstererek ondan o insanı kurban etmesini istediğini söylüyor ve bu insan tüm olasılıklara göre rahibin düşmanca hisler beslediği biri oluyor; adam hemen o anda öldürülüyor ve rahibin duyduğu hıncın kurbanı oluyor; rahip, yararı olduğunu düşünürse, yardımcılarını bu adamın ahlaksız biri olduğuna inandırıyor, bu konuda çok becerikli. Cenaze törenleri dışında dinleri hakkında bildiğimiz her şeyi onların bize aktardıklarından öğrendik; ama onların dilini çok iyi bildiklerini iddia edenler bile aslında bu dili iyi anlayamadıkları için bu konuda ancak çok kesin olmayan bilgilere sahibiz.

Ava-ava dedikleri bir bitkiyle yaptıkları içecek, birinci yolculuk öykümde anlattığımın tersine, yapraktan değil kökten elde ediliyor. Bu içeceğin hazırlanma biçimi, bir Avrupalı için basit olduğu kadar tiksinti verici. Bakın nasıl yapılıyor: birçok kişi bu kökten biraz alıyor ve bu parça yumuşak ve esnek oluncaya kadar ağzında çiğniyor; daha sonra bunu bir küpe ya da bir fıçıya tükürüyor ama herkes aynı yere tükürüyor; yeterli miktar-

da çiğnendiğinde, buna, sert ya da hafif, nasıl içki isteniyorsa ona göre az ya da çok su ekleniyor. Böyle elde edilmiş olan sıvı lifli bir maddenin, örneğin ince bir yonganın içinden geçiriliyor, ondan sonra içilebiliyor, bunu da hemen yapıyorlar. Bu içkinin biraz baharlı bir tadı var ama biraz bozulmuş içki etkisi yapıyor, tatsız bir içecek. Ama sarhoş etmesine karşın buna bir kez tanık oldum, çünkü genelde çok ölçülü ve az miktarda içiyorlar. Bazen Avrupalılar nasıl tütün çiğniyorlarsa, onlar da bu kökü çiğniyorlar, sonra da çiğnediklerini yutuyorlar; bu kökü yedikleri de oluyor.

Oulihita'da bu bitki geniş ölçüde yetiştiriliyor; Tahiti'de daha az bulunuyor. Bu denizlerde, bu bitkinin artık üretilmediği ya da az üretildiği pek az ada var sanırım ve yerliler her yerde bunu aynı biçimde kullanıyorlar. Horn Adası belediye başkanının yaptığı betimlemede de yerlilerin biraz önce anlattığım gibi hazırladıkları bir içkiden söz edildiği görülebilir.

2. SOCİÉTÉ ADALARINDAN AYRILIŞIMIZDAN BU ADALARA YENİDEN DÖNÜŞÜMÜZE VE ORADAN İKİNCİ KEZ AYRILIŞIMIZA KADAR (1773-1774)

Amitié[35] Adalarında konaklama - Yeni Zelanda'ya dönüş - Gemilerin ayrılması - Güney anakarasının araştırılması - Paskalya Adası - Tahiti'ye dönüş.

Erkeklerin ve kadınların boyları Avrupalılarınkine yakın, tenleri açık bakır rengi, bu, Tahiti ve Société Adalarında oturan-

35) Dostluk Adaları. (ç.n.)

lara göre bu ada sakinleri arasında daha yaygın bir renk.[36] Bu beylerden birkaçının düşüncesine göre, bu ırk en güzel ırktı ama benim de aralarında bulunduğum başkaları, bunun tam tersi görüşteydi. Ama ne olursa olsun yakışıklı insanlar, yüz çizgileri düzgün, sağlam, güçlü, çevik ve canlılar. Özellikle kadınlar, gördüğüm kadınların en neşelileri, yanınızda, davet edilmeden, anlaşılıp anlaşılmadıklarına bakmadan, bıkıp usanmadan gevezelik ediyorlar, hoşa gittiklerini bilmek onlara yetiyor. Her fırsatta hırsızlık eğilimlerini ortaya koyup bundan yararlanıyorlar ve bu noktada Tahitililerle tamamen aynı düzeydeler.

Genelde saçları siyah, özellikle de kadınların; çünkü erkeklerin saçları, çoğu zaman aynı başta, farklı renklerde oluyor, bunun nedeni saçlara beyaz, kırmızı, mavi, vb. renklerini veren bir sıvının sürülmesi. Her iki cinsin de saçları kısa; bu âdetin sadece iki istisnasını gördüm; içlerinden çoğu saçlarını başının üstünde bir tarak yardımıyla dik tutuyor. Küçük erkek çocuklarının saçları çoğu zaman iyice dibinden kazınmış oluyor, sadece başın tepesinde tek bir tutam, iki yanında da azıcık saç bırakılıyor. Erkekler sakallarını kesiyorlar, hem de sinekkaydı tıraş oluyorlar ve bunu iki deniz kabuğu yardımıyla yapıyorlar. Güzel gözleri, çoğunlukla da güzel dişleri var, ileri yaşlarda bile. *Dövme yaptırma* âdetleri var, derilerinin üzerine iğnelerle işaretler yaptırıyorlar. Erkeklerin dövmeleri dizlerinin üzerinden başlayıp kalçalarına kadar geliyor. Kadınların sadece kollarında ve parmaklarında çok hafif dövmeler var.

Her iki cinsin giysisi bellerine sarıp dizlerine kadar indirdikleri bir parça kumaş ya da hasırdan ibaret. Bedenin belden yukarısı genelde çıplak, görünüşe göre her sabah gövdelerini yağ-

36) İki gemi Tahiti'nin batısına doğru yol alarak Amitié Adalarına ulaştı, burada (Tasman'ın 1643'de "Amsterdam" adını verdiği) Tongatabou'yu ve louha'yı (Middleburgh) ziyaret ettiler. Cook üçüncü yolculuğunda bu ada grubunda uzun süre kaldı.

la ovma alışkanlıkları var. Dostum Attago bundan asla vazgeçmezdi; bana saygısından mı yoksa alıştığı için mi bilemeyeceğim. Ne olursa olsun bu uygulamayla başkalarından ayrı düşmüyordu çünkü birçok kişi onu izliyordu.

Süs olarak muskalar, kemikten, böcek kabuklarından, sedefden, bağadan, vb. kolyeler ve bilezikler takıyorlar. Kadınlar parmaklarına güzel kabuklardan yüzükler takıyorlar, bazılarının kulaklarında bunlardan neredeyse küçük bir tüy büyüklüğünde parçalar var ama kadınların da erkeklerin de kulaklarının delik olmasına karşın, bu âdet çok yaygın değil. İlginç önlükleri var, bunlar hindistancevizini saran liflerle yapılmış, birçok küçük parça, yıldızlar, yarım aylar, küçük kareler, vb. oluşturacak biçimde birbirine dikilmiş, üzerlerine deniz kabukları ve kırmızı tüyler serpiştirilmiş, göze çok hoş görünüyorlar. Tahitililerle aynı malzemelerden aynı kumaşı yapıyorlar ama daha az çeşit var ve onlar kadar güzel yapamıyorlar: ama onları parlatmak için öyle bir işlemden geçiriyorlar ki kumaş daha sağlam ve Tahitililerin yaptıklarının aksine yağmura daha dayanıklı oluyor. Bu kumaşları bitkisel boyalarla siyaha, kahverengiye, menekşe rengine, sarıya ya da kırmızıya boyuyorlar. Çeşitli biçimlerde hasırlar yapıyorlar, bazılarının dokumaları çok güzel ve bunları genellikle giysi yapmakta kullanıyorlar. Üzerinde yatmak ya da sandallarına yelken yapmak için olanlar daha kalın. Kullandıkları başka aletler arasında çeşitli biçimlerde sepetler var; bazıları hasırlarla aynı malzemeden, bazılarıysa örülmüş hindistancevizi liflerinden yapılmış. İkinciler sadece sağlam değil aynı zamanda çok da güzel, genellikle farklı renklerde liflerden oluşmuş, kemikten incilerle ya da deniz kabuklarıyla süslenmiş. Ellerinde bulunan birçok küçük heykelcik, onların ne biçim verme zevklerinin ne de giriştikleri her şeyi yapacak el becerilerinin eksik olmadığını gösteriyor.

Bu adalıların boş zamanlarında nasıl eğlendiklerini söyleyemem, çünkü onların eğlencelerine tanık olma fırsatımız çok az oldu. Ama kadınlar bize güzel şarkılarını sık sık dinlettiler; müziklerine, ölçüyü belirtmeye yarayan parmak şıkırdatmalarıyla eşlik ediyorlar. Sesleri ve müzikleri çok ahenkli, notalar geniş bir alana yayılıyor. Onlarda sadece iki müzik aleti gördüm; biri, büyük bir bambu flüt, içine Tahiti'de yaptıkları gibi burunlarıyla üflüyorlar ama bu flütlerin dört deliği var oysa Tahiti'deki flütler sadece iki delikli. Öbürü, eşit uzunlukta olmayan on ya da on iki küçük borudan oluşuyor, bunlar birbirlerine, eskilerin dor türü dedikleri kavallar gibi bağlanmışlar. Ağızlarıyla içine üfledikleri bu delikler ağız deliği boyunca aynı çizgi üzerinde sıralanıyorlar. Bir de çukur bir ağaç gövdesine benzeyen davulları var; benim gördüğüm beş ayak altı parmak uzunluğundaydı, çevresi otuz parmaktı, uzunluğu boyunca otuz parmak genişliğinde bir yarık vardı, ağacı buradan oymuşlardı: bu ağaç gövdesinin üstüne iki davul sopası ile vuruyorlar, bu kof bir ses çıkarıyor, boş bir fıçının çıkaracağı ses bundan daha çok müziğe benzer.

Birbirleri ile selamlaşmak için Yeni Zelanda'da olduğu gibi burunlarını birbirine değdirme âdetleri var; yabancılara karşı barış işareti olarak bir ya da birçok beyaz bayrak açıyorlar; ilk kez kıyılarına yaklaştığımızda bize de böyle yaptılar. Ama gemiye ilk gelenler karabiber bitkisi getirdiler ve gemiye çıkmadan önce bunu gemiye attılar, bu, istenenden daha etkili bir dostluk gösterisiydi.

Gemiye gelirken ve bizi hemen topraklarına kabul ederken güvensizlik duymamaları bana onların yabancılarla çok ender olarak güçlük yaşadıklarını ya da yabancılarla aralarında bir zıtlaşma, bir sevişmezlik olmadığını düşündürüyor. Topuz, sert ağaçtan mızrak, yay ve ok gibi korkunç silahlara sahipler. To-

puzları üç ayaktan beş ayağa kadar uzun ve değişik biçimlerde oluyor, buna karşılık yayları çok korkutucu değil, çünkü zayıf çünkü okları sadece çok ince sazlardan ibaret, sert ağaçtan yapılmış sivri uçları var. İyi kullanıldıklarında kesinlikle çok tehlikeli olan dikenli mızrakları var. Yayın içinde, oku tutan bir yuva bulunuyor, bu da sanki sadece bir ok atabildiklerini gösteriyor.

Garip âdetlerinden biri, kendilerine verilen her şeyi başlarının üstünde taşımaları; bunun teşekkür etme biçimleri olduğunu sanıyoruz. Bu nazik davranış onlara çok küçük yaşlarda öğretilmiş, çünkü biz küçük çocuklara armağan verdiğimizde anneleri onların elini başlarına kadar kaldırıyordu. Bu alışkanlığı takas edilen eşyalara kadar götürüyorlar; bize verdiklerinin karşılığında aldıkları her şeyi, sanki bunlar onlara bedava verilmiş gibi, başlarının üstünde taşıyorlar. Kimi zaman verdiğimiz mallara baktıktan sonra, eğer bunlar kendilerine uygun değilse, bize geri veriyorlar; ama bir şey başlarına değdiğinde, alışveriş bozulmaz bir biçimde sona ermiş oluyor. Eğer şeflerine verdiğim armağan onlara ilginç geldiyse, bunu elden ele geçiriyorlar ve hepsi art arda bunu başlarında taşıyorlar. Tüm bunlar, *fagafatai* dedikleri bu âdetin, uygulama biçimine göre farklı anlamları olduğunu düşündürüyor.

Huysuz yaradılışlı olan şefin, kendisine armağanlar verdiğimde bana karşı hiçbir zaman en küçük nezaket göstermemiş olduğunu belirtmeliyim.

Bu adalarda daha da tuhaf başka bir âdet görülüyor: Kadın olsun erkek olsun tüm ada sakinlerinin çoğunun bir hattâ iki küçük parmaklarının olmadığını fark ettik. Bu sakatlığın nedenlerini öğrenmeye çalıştık ama boşuna, hiç kimse bize bu konuda küçücük bir bilgi vermeye yanaşmadı. Bu ne sınıfa, ne yaşa ne de cinse bağlı bir özellikti, bu organın çıkarılıp atılması için önceden belirlenmiş bir yaş yoktu, çünkü bunun her yaşta yapıldı-

ğını gördük, çok küçük birkaç çocuk dışında neredeyse hiç kimsenin iki eli eksiksiz değildi. Bu sakatlık gençlerden daha çok yaşlılarda göründüğü için, içimizden birkaç kişi bunun ana babaların ya da ailenin başka üyelerinin ölümüyle ilgili olabileceğini düşündü. Ama bir gün Mösyö Wales iki eli de eksiksiz, yaşı da ana babasının hayatta olamayacağı kadar ilerlemiş görünen bir adama rastladı. Yanak kemiklerine yakın bir yere de yanıklar ya da kesikler yapıyorlar. Bunun nedenini de bilmiyoruz. Bazılarında yaralar henüz taze, bazılarında sadece yara izi görünüyor ya da deri üzerinde farklı koyulukta bir leke bulunuyor. İçlerinde ne hastalara ne de sakatlara rastladım, hepsi çok sağlıklı, güçlü, sağlam görünüyorlar, bu da yaşadıkları iklimin güzelliğinin kanıtı.

21 Ekim. Ayın 21'inde sabah saat beşte kuzeybatıda kuzeyden batı-güneybatıya uzanan Yeni Zelanda topraklarını gördük. Öğlen, Table Burnu batıda sekiz-on fersah uzağımızda kalmıştı. Bu ülkenin en güneyinde bulunanlarla, yani Pauvreté Koyunda ya da Tolaga Koyunda oturanlarla biraz ilişki kurmayı çok istiyor, onların Kraliçe Charlotte Kanalında oturanlardan daha uygar olacağını düşünüyordum, gemiye onlara dağıtmak amacıyla domuz, kümes hayvanı, tohum, kök, vb. toplamıştım. Kuzeybatıya ve kuzeye doğru yön değiştiren rüzgar Portland'ın biraz kuzeyinden karaya yaklaşmamıza yol açtı, olabildiğince ihtiyatlı bir biçimde buraya yaklaştık. Karada birçok adalı gördük ama hiçbiri bize kadar gelmeye çalışmadı, bu durumda Portland'a geldik, orada bir süre kımıldamadan yerimizde kaldık, bunu yerlilerin yanımıza gelmesine zaman tanımak için olduğu kadar *Adventure*'ı beklemek için de yaptık. Portland'da belli sayıda adalı vardı ama yanımıza gelmeye hiç niyetleri yok gibiydi. O sırada rüzgar onların kendilerini tehlikeye atamayacağı kadar

sert esiyordu; *Adventure* yanımıza gelir gelmez Rapt Burnuna doğru yola çıktık, oradan sabah saat beşte geçtik ve saat dokuza kadar kıyıyı izleyerek yolumuza devam ettik, Black Head'in yaklaşık üç fersah yakınına geldiğimizde birkaç kanonun kıyıdan ayrıldığını gördük. Bunun üzerine adalılara gemiye gelmeleri için zaman vermek amacıyla yelkenleri indirdim; ama *Adventure*'a yola devam etmeleri için işaret verdim, çünkü olabildiğince az zaman yitirmek istiyordum.

Bize yaklaşan ilk kanoda balıkçılar vardı, biraz balık karşılığında kumaş parçaları ve çiviler aldılar. Sonrakinde iki adam vardı, giyimleri ve duruşlarından onların şef olduklarını anladım. Gemiye çıkmaya kolayca razı oldular, onlara çiviler ve başka eşyalar armağan ettik. Çiviler o kadar hoşlarına gitti ki bulabildikleri tüm çivileri açgözlülükle aldılar, onlara daha değerli hiçbir şey veremeyeceğimiz apaçık ortadaydı. İki adamdan bana daha önemli gibi görünene domuzlar, tavuklar, tohumlar, kökler verdim. Önceleri bunları ona vermek istediğimi anlamadı, çünkü hepsinin onun olduğuna iyice inanıncaya kadar bunlara pek fazla dikkat etmemişti. O zaman bile mutluluğu, kendisine verilen bir kolun yarısı uzunluğunda bir çivinin yol açtığı mutluluk kadar olmadı. Yine de ayrıldığı sırada kendisine kaç tane domuz ve tavuk verildiğini çok iyi anımsadığını fark ettim, çünkü hepsini bir araya topladı, bir tekinin bile eksik olmadığından emin olmak için gözüyle onları saydı. Bana onları öldürmeyeceğine söz verdi, eğer sözünü tutarsa ve onlara gerekli özeni gösterirse tüm adayı dolduracak kadar hayvanları olur çünkü iki damızlık domuz, iki dişi domuz, dört tavuk ve iki horoz vardı. Tohumlara gelince buğday, bakla, Fransız fasulyesi, bezelye, lahana, turp, soğan, havuç, maydanoz, hintpatatesi, vb. en yararlı cinsleri seçmiştik. Onları tüm bu mallarla birlikte gönderdik. Bu adalıların, *Endeauvour*'ın ülkelerinin kıyılarında geçirdiği günle-

ri unutmadıkları anlaşılıyordu, çünkü bize söyledikleri ilk sözler *ma taou ni ti paou paou* (biz toplardan korkarız) oldu. Benim ilk yolculuğum sırasında Rapt Burnu açıklarında olan bitenleri unutmadıkları için deneyim onlara bu ölüm araçlarına karşı belli bir saygı duymayı öğretmişti. Onlar gider gitmez güneye doğru yelken açtık, rüzgar batı-güneybatıya dönmüştü. Öğleden sonra rüzgar son derece soğudu, bora halinde esmeye başladı, bu sırada biraz fazla uzun yelken taşıyan pruva babafingosunun küçük direğini yitirdik. Karadan uzaklaşma korkusu beni olabildiğince dikkatli olmaya yöneltti. Sabah saat yedide gemiyi alabanda ettik[37] ve kıyı boyunca gitmeye başladık. Turnagain Burnu o sırada kuzeybatı yarım kerte kuzeyimizde altı ya da yedi fersah uzağımızda kalıyordu. Rüzgar altında çok uzağımızda bulunan *Adventure*'ın, verdiğimiz işareti almadığını, yoluna devam ederek bizden ayrıldığını düşündük.[38]

3 Kasım. Gemiyi palamarladıktan sonra yaptığımız ilk iş tüm yelkenleri sağlamlamak oldu çünkü onarıma gereksinimi olmayan tek yelken kalmamıştı.Yelken takımımız ve halatlarımız boğazın girişinin açıklarında son derece zarar görmüştü.[39]

Daha yeni demir atmıştık ki yerlilerin geldiğini gördük, birçoğunu, özellikle de Goubiah adlı yaşlı bir adamı, *Endeavour*'la geldiğim zamandan tanıyordum. Öğleden sonra içi boşalmış tüm su fıçılarını onarmak, temizlemek ve doldurmak için karaya

37) Alabanda etmek: Dümenin basılabildiği kadar sancak ya da iskele tarafına basılması. (ç.n.)

38) Sonra gelen kötü havalar sırasında iki gemi ayrıldı ve Adventure, Resolution'dan bağımsız olarak İngiltere'ye döndü. Cook ancak on yedi ay sonra Ümit Burnuna geldiğinde ondan haber aldı. Ayrıldıkları yer Cook Boğazının doğu girişinin açıklarında bulunuyordu. Bu olay ve bu konuyla ilgili "denizcilerin konuşmalarındaki korkunç şiddet" Forster'ı çok derinden etkiledi.

39) Resolution bir kez daha Kraliçe Charlotte Kanalında bulunan Navire Koyunda demirledi.

çıkarmalarını, yelkenciler, fıçıcılar ve mesleği nedeniyle karada olması gereken herkes için çadırlar kurmalarını emrettim. Ertesi gün geminin bordasını ve güvertelerini kalafatlamaya, donanımını ve yelkenlerini onarmaya, yakacak odun kesmeye, demirci atölyesini yerleştirmeye yani kesinlikle gerekli her şeyi yapmaya başladık. Birçok kez sürtme ağ da attık ama balık tutamadık; bunu bir ölçüde yerlilerle yaptığımız takasla karşıladık, onlara verdiğimiz Tahiti kumaşlarına karşılık bize balık getirdiler.

Ayın 5'inde, içinde bisküvilerimiz olan fıçılardan birkaçını açtırdım, birçoğu bozulmuştu, buna çok üzüldük. Olanaklar ölçüsünde bu kaybı karşılamak için tüm fıçıları açtırdım, bozuk bisküvileri ayıklattım ve bakır fırını yaktırıp tüm parçaları yeniden pişirterek bu yolla elde kalanları kurtarmaya çalıştım. Sabah saatlerinde yerliler çadırlarımızın birinden, tayfalarımızdan birine ait bir giysi çuvalını çaldılar. Bunu öğrenir öğrenmez yandaki küçük koya onları aramaya gittim, orada oturanlardan, dostça, çaldıkları şeyleri geri vermelerini istedim, kısa bir süre sonra elimde çuvalla geri döndüm.

Demek ki çevremizde hırsızlar vardı ve mademki durum böyleydi, olan bitene kızmadım, çünkü adamlarımız kendilerine ait olan şeyleri daha iyi korumayı öğrendiler.

Bu yerlilerin yanında, kaptan Furneaux'nun geçen sefer geldiğimizde Cannibale Koyunda karaya çıkardığı iki domuzun yavrusunu gördüm: arka ayaklarından biri topallıyordu; bunun dışında çok sağlıklıydı ve insanlara çok alışmıştı. Bu adalılardan anladığımız kadarıyla damızlık domuz ve öbür dişi domuz da getirilmiş ve ayrılmıştı ama yerliler onları öldürmemişlerdi. Bize yaşlı haydut Goubiah'ın, benim kanalda karaya bıraktığım iki keçiyi öldürdüğünü anlattılar. Büyük bir olasılıkla bu ülkeyi yararlı hayvanlarla doldurmak için gösterdiğimiz tüm çabalar,

bu hayvanlardan yararlanacaklar tarafından engelleniyordu. Bahçelerimizden biraz daha iyi sonuç alınmıştı. Patates dışında her şey doğaya terk edilmişti, doğa da işini o kadar iyi görmüştü ki ekilenlerin çoğunu son derece gelişmiş bulduk; bu da kışın yumuşak geçtiğinin kanıtıydı. Patateslerin çoğu toprağın dışına çıkmıştı; yine de birkaçı kalmıştı, bunlar büyüyordu ama yerlilerin bunları topraktan çıkaracaklarını hiç sanmıyorum.

22 *Kasım.* Gemi denize çıkacak ve güney enlemleriyle baş edebilecek duruma gelince çadırları sökmeleri ve her şeyi gemide toplamaları için emir verdim.

Astsubay başçavuş bir müfreze askerle ormanda süpürge keserken, içlerinden birkaçı yerlilerin bizden aldıkları hazinelerin çoğunu ve kendilerine ait birkaç eşyayı topladıkları gizli bir kulübe buldu. Büyük bir olasılıkla içlerinden birkaçı bu kulübeyi gözetlemekle görevlendirilmişti, çünkü kulübenin keşfinden çok kısa bir süre sonra geldiler ve her şeyi götürdüler. Ama bazı şeyler eksik olduğu için adamlarımızın bunları çaldıklarını söylediler, akşam bana gelip yakındılar, hırsızlığı yapan kişi olarak müfrezedeki askerlerden birini gösterdiler. Bu adamın onların önünde cezalandırılmasını emrettim, yitirdikleri hiçbir şeyi geri almamış olmalarına karşın görünüşte memnun gittiler, ne olup bittiğini hiçbir şekilde öğrenemedim. Ama suçlu eğer yerlilerin işaret ettiği kişi değilse kesinlikle onunla beraber gidenlerden biriydi, ama bunun hiçbir kanıtı yoktu. Adamlarımdan birinin bu uygarlaşmamış uluslara karşı işlediği en küçük yanlışı cezalandırmayı her zaman ilke edindim. Eğer onlar hırsızlık yapıyor ve cezalandırılmıyorlarsa bu bizim de onlara aynı şeyleri yapmamız için bir neden olamaz, çünkü onlar davranışlarını haklı göstermeye çalışmıyorlar. Kendilerine haksızlık edildiğini düşünüyorlar ve yasal yollardan bunun düzeltilmesi-

ni istiyorlar. Bence bu halklarla iyi ilişki kurmanın en iyi yolu, önce onlara ateşli silahlarımızın nasıl kullanıldığını göstermek, böylece bu silahların bizi üstün kıldığına onları inandırmak, daha sonra da her zaman tetikte olmak. Bunları bir kez anladıktan sonra kendi güvenlikleri için duydukları kaygı, onları bize karşı haksız davranmaktan ya da birlikte bir saldırı planı hazırlamak için kafa kafaya verip düşünmekten caydırır, eğer onlara karşı yumuşak ve tam bir dürüstlükle davranırsanız, onların çıkarı, tüm bu tasarılardan vazgeçmek olacaktır.

Ayın 23'ünde bütün gün kuzeyden gelen hafif esinti ya da durgun hava, denize açılmamızı engelledi, oysa benim niyetim buydu. Öğleden sonra subaylardan birkaçı yerlilerin arasında eğlenmek için karaya çıktılar, deniz kenarında yeni öldürülmüş bir adamın başını ve bağırsaklarını gördüler, kalbi ise, yerlilerin en büyük sandallarından birinin ön tarafına tutturulmuş çatallı bir sopanın ucuna takılmıştı. Beylerimizden biri kafayı satın aldı ve gemiye getirdi, burada bir yerli tüm subayların ve tayfaların çoğunun gözü önünde ızgara yapılan bir parça eti yedi. Ben o sırada karadaydım ama gemiye döndükten kısa bir süre sonra olan biteni öğrendim ve nöbet güvertesinde toplanmış yerlileri, kopuk başı ya da ondan arta kalanları buldum, çünkü pupanın en yüksek noktasına konmuş olan başın çene ve alt dudağı eksikti. Kafatası ve yüze göre bunlar yirmi yaşından genç bir delikanlıya ait gibiydi.

Bu başın görüntüsü ve olanların öyküsü bende tiksinti uyandırdı ve bu yamyama karşı içim öfkeyle doldu. Yine de merak öfkeyi yendi, özellikle de bu duygunun pek bir işe yaramayacağını düşündüğümde; birçok kişinin kuşku duyduğu bir olayın görgü tanığı olmak istediğim için, bir parça etin ızgara yapılmasını ve güverteye getirilmesini emrettim, bu yamyamlardan biri bunu şaşılacak bir iştahla yedi.

Bunun adamlarımız üzerindeki etkisi öylesine kötü oldu ki, içlerinden birkaçı bayılacak gibi oldu. (Benimle birlikte gemiye dönmüş olan) Oïdaïdi bu görüntü karşısında öyle irkildi ki felç olmuş gibi kalakaldı, bir korku heykeline dönüştü sanki. Eğer sanat bu duyguyu dile getirmeye çalışsaydı, Oïdaïdi'nin yüz ifadesindeki yoğun korkuyu anlatmakta yetersiz kalırdı. İçimizden birkaç kişi onu gerçeğe döndürdüğünde gözyaşlarına boğuldu. Ağlamaya ve yerlilere sövüp saymaya devam etti; onlara, aşağılık insanlar olduklarını, onların dostu olmadığını ve olmak istemediğini söyledi. İçlerinden birinin bile kendisine dokunmasına izin vermedi; beylerden eti kesmiş olana da aynı sözleri söyledi, onun kullandığı bıçağı armağan olarak kabul etmediği gibi ona dokunmayı da reddetti. Oïdaïdi'nin bu sapık âdete karşı tiksintisi böyle oldu ve aklı olan herkes de bunu paylaşmaktan başka bir şey yapamaz.

Yerlilerin bu yolculuğa kalkışmalarının nedeni bulamadım. Emin olduğum şey, onların Admiralty Körfezine[40] (batıda ilk bulunan küçük körfeze) gittikleri, orada düşmanlarıyla savaşıp birçoğunu öldürmüş olmaları –elli civarında ölüden söz ettiler ama belki de bu sayıya ulaşılmamıştı, çünkü düşmanların sayısı bundan fazla değildi, hattâ kendileri bile bu sayıyı bulmuyorlardı. Onların bana söylediklerine göre, ki onları iyi anladığımı sanıyorum, genç adam tutsak edildikten sonra öldürülmemiş, savaşta ölmüştü. Anladığım kadarıyla başkalarını getirmemişlerdi, bu da onların bu kadar çok sayıda kişiyi öldürmüş olmaları olasılığını azaltıyordu. Bize göre onlar bu savaştan belki de kayıpsız çıkmamışlardı, çünkü birçok kez genç bir kadının kendine kesikler yaptığını gördük, âdet gereği bu kesikleri, bir dostu ya da aileden birini yitirdikleri zaman yapıyorlar.

Yeni Zelandalıların yamyam oldukları konusunda artık hiç

40) Amirallik Körfezi. (ç.n.)

kuşkumuz yok. Birinci yolculuğum ile ilgili aktardığım her şey, büyük ölçüde gerçekten gözlemlenmiş durumlara dayanmış olmasına karşın, anladığım kadarıyla, birçok kişi tarafından kuşkuyla karşılanmıştı. Belli bir uygarlık düzeyine ulaşmış olduktan sonra bile, bir yabanılın doğal halinin ne olduğunu çok az kişi bilir. Yeni Zelandalılar belli bir uygarlık düzeyine erişmişler, insancıl ve dostça tutumları, bize karşı kibar davranışları buna tanıklık ediyor. Bazı sanatları büyük bir zevkle ve tükenmez bir sabırla uyguluyorlar; hırsızlığa eğilimleri, Güney denizlerindeki adalıların çoğundan daha az; aynı kabileden olduklarında ya da barış dönemindeyken birbirlerine karşı büyük bir titizlikle dürüst davrandıklarını sanıyorum. Savaşta öldürülmüş olan düşmanlarının etini yeme âdeti (kesinlikle sadece bunları yediklerine inanıyorum), çok eski zamanlardan bu yana hiç kuşkusuz kuşaktan kuşağa geçirdikleri bir âdet. Bir ulusu, özellikle de bu ulusun hiçbir biçimde yabancı halklarla iletişimi yoksa (çünkü insan ırkının büyük bir bölümü bu yolla uygarlaşmıştır ve Yeni Zelandalıların konumu onları her zaman bu elverişli durumdan yoksun bırakmıştır) eski âdetlerinden, bu âdetler her ne kadar yabanıl ve insanlık dışı olsa da, koparmanın kolay bir şey olmadığını biliyoruz. Yabancı halklarla ilişkiler onların geleneklerini iyileştirebilir, yabanıl düşünce biçimlerini uygarlaştırabilirdi. Daha az düşman edinmeleri için durmuş oturmuş bir yönetim biçimi altında, daha bir araya gelmiş olmaları da gerekirdi. Bunun sonucu olarak bu âdeti uygulama fırsatları daha az olacak ve yavaş yavaş onu unutacaklardı. Şu anda başkalarına karşı, *kendilerine davranılmasını istedikleri gibi* davranmak akıllarına gelmiyor ama *kendilerine öyle davranılmasını* bekliyorlar. Eğer anımsadıklarım doğruysa, kendilerine bu âdetleri konusunda sık sık sitemde bulunan Toupia'ya karşı, kullandıkları kanıtlardan biri de şuydu: eğer elinden gelseydi size aynı

şeyi yapacak olan bir adamı öldürmekte ve onu yemekte hiçbir kötülük olamaz. "Çünkü, diyorlardı, savaşta öldürdüğümüz düşmanlarımızı yemekte ne kötülük olabilir? Bu düşmanlar bize aynı şeyi yapmayacaklar mıydı?" Çoğu zaman Toupia'yı büyük bir dikkatle dinlediklerini gördüm, ama Toupia'nın kanıtlarının onların yanında en küçük bir öneminin olduğunu hiç görmedim, ne kadar güzel konuşursa konuşsun içlerinden hiçbirini bu âdetin kötü bir şey olduğuna inandıramadı; Oïdaïdï ve adamlarımızdan birçoğu bu âdetten ne kadar tiksindiklerini gösterdiklerinde, onlar sadece alay ettiler.

Hiç kimse *Adventure*'ın ne kıyıda batmış olabileceğini ne de küçük koylarından birinde bulunduğunu düşünüyordu, bu nedenle onu aramaktan ve bu yolculuk sırasında onu bir daha görmeyi umut etmekten vazgeçtim, çünkü Yeni Zelanda'dan hareket ettikten sonra birbirimize hiçbir kesin randevu vermemiştik. Yine de bu beni Pasifik Okyanusunun güney bölgelerini iyice araştırmaktan alıkoymadı, girdiğimiz mevsimin tümünü bunu yaparak geçirmek niyetindeydim.

Kıyıyı terk edip bunun sonucu olarak da aynı yolu izleyen gemimizin bize ulaşması umudunu yitirdiğimizde, adamlarımızdan birinin bile cesaretini yitirmediğini görmekten çok mutlu oldum, karşı koyduğumuz tehlikeler onlara yalnız kalmamızdan daha ürkütücü görünmüyordu; tam tersine güneye doğru ilerliyorlardı ve ben hangi yöne gideceğimize karar vermiş olursam olayım oraya gideceklerdi, üstelik bunu sanki *Adventure* ya da başka gemiler bizim yanımızdaymış gibi, neşeyle yapacaklardı.[41]

29 Ocak. Ayın 29'unda sabah saat dörtte sis dağılmaya baş-

41) Gemi 25 Kasımda yola çıktı. Hareket etmeden önce Cook, bir ağacın dibine gömdüğü bir şişe içinde Furneaux'ya bir not bıraktı.

ladı, hava açık, gökyüzü sakin olunca kuzeydoğudan ve kuzeykuzeydoğudan gelen güzel bir rüzgarla yeniden güneye doğru ilerledik.[42] Pusulanın ibresi 22° 41′ doğuya kaymıştı. 69° 45′ güney enlemde, 108° 5′ boylamda bulunuyorduk; öğleden sonra aynı boylamda, 70° 23′ güney enlemdeydik, sapma 24° 81′ idi. Kısa bir süre sonra gökyüzü bulutlandı ve hava çok soğudu. Güneye doğru yolumuza devam ettik ve geçerken denizkazıyla kaplı bir parça deniz yosunu gördük, kahverengi bir albatros bunu gagasıyla alıp yiyordu. Saat onda çevresi üç-dört milden aşağı olmayan büyük bir buz adasının yanından geçtik. Önümüzde onun gibi birçok ada gördük, hava pusluydu, kuzeye doğru rüzgar yönünde gittim, ama daha iki saat geçmeden hava açıldı, güneye doğru mayistra yelkenini açtım.

Ayın 30'unda sabah saat dörtte, bulutların güney ufkunda alışılmamış biçimde kar gibi parladığını gördük, bu durum, buzdan bir alanın yaklaştığını haber veriyordu, bunu biliyorduk. Kısa bir süre sonra buz kütlesini büyük yelken direğinden görüyorduk ve saat sekizde kıyısına çok yakındık. Doğudan batıya doğru göz eriminin çok ötesinde uzanıyordu. Bulunduğu-

42) Güney Pasifik'teki varsayımsal anakarayı bulmak için yaptığı ikinci girişimde Cook'un yolu, altı ay önce Tahiti'ye doğru yaptığı yolun çok daha güneyinde kaldı. İki kez durum elverdiğinde Güney Kutup dairesini aştı ama her defasında buzlar ilerlemesini engelledi. Ulaşabildiği en yüksek enlem 71° 11′ güney enlemi oldu. Geçiş tarihinden birkaç gün önce, karın ve kuzey rüzgarıyla boraların getirdiği buzların "halatları nasıl demir tellere, yelkenleri nasıl metal levhalara çevirdiğini anlatmıştı. Makaraların dilleri öyle çok donmuştu ki büyük yelkeni kaldırmak ya da indirmek için çok büyük bir çaba harcamak gerekti. Hava o kadar soğuktu ki dayanmak neredeyse olanaksızdı, deniz sanki buzdan bir kabuğun altına gizlenmişti, yoğun bir sis ve fırtına vardı". Romatizmaya yakalanmış olan Forster daha acı biçimde anlatıyor: "Görüntü bütünüyle paramparça olup havaya uçmuş bir dünyanın kalıntılarına ya da ozanların çizdikleri Cehennem betimlemelerine benziyordu: lanetlenmiş gibiydik, tüm çevremizden sövgüler yayılıyordu." Ama ikinci topçu eri (Marra) günlüğünde şunu yazıyor: "Tüm bu felaketlerin ortasında insanlar içkilerini neşeyle içiyorlardı."

muz durumda ufukta insanın içini bulandıran manzara, buzun oldukça yükseğe yansıttığı ışık ışınlarıyla aydınlanmıştı. Bu alanda, kıyılardakilerin ötesinde doksan yedi buz dağı çok açık biçimde görülüyordu; içlerinden birçoğu çok büyüktü ve bulutların içinde kaybolunca dek art arda dizilmiş sıradağlar oluşturuyorlardı. Kuzeyde bu büyük alanın kıyısında kırılmış ya da yüzen buz parçaları sıkışık bir halde, içlerine hiçbir şey giremeyecek biçimde toplanmışlardı. Bunlar yaklaşık bir mil genişlikteydiler, daha ötede buz tek parçaydı ve yoğun bir kitle oluşturuyordu, bu kitle tepelerin arasında daha çok alçak ve düzdü ama güneye doğru bakıldığında giderek yükseldiği ve bu yönde büyüklüğünün göz erimini aştığı görülüyordu. Grönland denizlerinde buradakilere benzer dağların asla görülmediğini sanıyorum, en azından ben hiçbir zaman böyle bir şeyin söylendiğini ne duydum ne de okudum; bu nedenle bu yörelerin buzlarıyla Kuzeyin buzları kıyaslanamaz. Bu olağanüstü buz dağlarının onları taşıyan buz alanlarının ağırlığına öyle bir ağırlık eklemiş olmalı ki bunun buz tutmuş bu denizlerde ya da Grönland denizlerinde gemilerin dolaşımını çok farklı hale getirdiğini kabul etmek gerekir.

Yine de güneye doğru ilerlemenin olanaksız olduğunu söylemeyeceğim ama bu o kadar tehlikeli ve yürek isteyen bir girişimdi ki benim yerime kim olsa böyle bir tehlikeye atılmayı düşünmezdi. Benim ve gemide neredeyse herkesin düşüncesi, çok eski zamanlardan bu yana bağlı olduğu bir toprak parçası ile birleşmiyorsa bu buzun kutba kadar kesintisiz sürdüğüydü, orada, yani bu paralelin güneyinde, kuzeyde şurada burada dağınık bulunan, rüzgarlarla ya da başka nedenlerle kırıldıktan sonra akıntılarla buraya taşınmış olan buzlar --çünkü bu yüksek enlemlerde akıntıların hep kuzeye yöneldiğini gördük- bütün bir buz haline geliyor. Biz bu buza yaklaştıkça birkaç pengu-

enin, çok az da başka kuşların seslerini duyduk ama kendilerini görmedik, bu bize bir karanın yakınlarında olduğumuzu düşündürdü. Sanırım bu buzun arkasında bir kara parçası bulunuyor. Ama eğer böyle bir kara parçası varsa, bu ne kuşlara ne de başka hayvanlara buzdan daha iyi bir ortam sağlıyordur çünkü öyle olsa tümüyle bu hayvanlarla dolu olurdu. Benim, sadece benden önce hiç kimsenin gitmediği yere kadar gitme hırsım olduğu kadar, insanoğlunun gidebileceği yere kadar gitme hırsım da olmasına karşın bu engele rastladığım için canım sıkılmadı, çünkü bu bir ölçüde rahat bir soluk almaydı ve ne olursa olsun bizim için güney kutup bölgelerinde deniz yolculuğunun kaçınılmaz yoksunluklarını ve tehlikelerini azaltıyordu. Bu nedenle, şu anda 71° 10′ güney enlem ve 106° 54′ batı boylamda olduğumuza ve güneye doğru bir parmak bile ilerleyemediğimize göre, gemiyi çark ettirmek ve kuzeye doğru yola çıkmak için başka hiçbir neden aramaya ihtiyacım yoktu.

6 Şubat. Artık kuzeye doğru yoluma devam etmeye ve kışı dönenceler arası bölgeleri izleyerek geçirmeye karar verdim, elbette oraya varmadan başka bir program yapmazsam. Güneyde, çok uzakta, buzların ulaşılmaz kıldığı bir yerde bulunmadıkça bu okyanusta keşfedilecek hiçbir anakaranın olmadığına inanmıştım. Eğer güney Atlantik'te böyle bir kıta varsa, araştırmak için önümüzde tüm yaz mevsiminin olması gerekir. Öte yandan bu okyanusta kara bulunmadığını düşünürsek kuşkusuz nisan ayında Ümit Burnuna ulaşabilir ve böylece hiç olmazsa yolculuğumuzun aslında ilk amacı olan bir anakaranın keşfine çok yaklaşmış olarak bu yolculuğa son verebilirdik. Ama benim için şu anda, yapılacak keşifleri araştırmak için özellikle gönderilmiş iyi bir gemim, sağlıklı bir mürettebatım varken, ne yedeğim ne yiyeceğim Eksikken Güney Pasifik Okyanusunu

terk etmek sadece bir direnme yanlışını değil, bir değerlendirme yanlışını da ortaya koymak olacaktı. Çünkü bu, Güney Pasifik'in çok iyi araştırıldığını ve artık orada keşfedilecek başka bir şey kalmadığını varsaymak olurdu. Benim düşüncem bu değildi, çünkü güneyde çok uzaklarda bir anakara bulunmadığını kanıtlamış olsam bile yine de tümüyle bilinmeyen bölgelerde çok büyük adalar için yer vardı. Bundan başka, daha önce keşfedilmiş birçok ada yarım yamalak araştırılmıştı ve konumları tam bilinmiyordu. Zaten bu denizlerde daha uzun zaman kalarak denizciliğin ve coğrafyanın gelişmesine de başka bilimlerin gelişmesine olduğu kadar katkıda bulunabilecektim. Kaptan Furneaux'ya birçok kez bu konudaki düşüncelerimi açmıştım. Ama tümüyle güneyde bulacaklarımıza bağlı olduğumuzdan, esas amacımızdan sapma tehlikesiyle karşı karşıya kalmadan bu tasarıları uygulamaya geçiremezdim.

Mademki şimdiye kadar hiçbir şey benim bu amaçları gerçekleştirmeme engel oluşturmamıştı, ben de önce Juan Fernandez'in bir yüzyıldan daha önce yaklaşık 38° enlemde keşfettiği söylenen karayı aramaya gitmeyi tasarladım. Eğer bu karayı bulmayı başaramazsak, Paskalya Adasını ya da Davis Adasını araştırmaya gidecektik, çünkü bu adaların konumu o kadar az biliniyordu ki kısa bir süre önce onları bulmak için yapılmış denemeler başarısızlıkla sonuçlanmıştı[43]. Ben daha sonra dönencelerin öbür tarafına geçip, batıya doğru yoluma devam etmeyi istiyordum, böylece Tahiti'ye varmadan, karşımıza çıkacak bazı adalara yanaşıp, konumlarını saptayacaktık, Tahiti'de, *Adventure*'a ne olduğunu araştırmak için durmam gerekiyordu. Quiros

43) Pizzare'nin ordusunda asker olan Juan Fernandez'in 1563'te kendi adını taşıyan bu adayı keşfettiği, oradan batıya doğru Pasifik'in ortasında bulunduğu varsayılan bir karayı bulmak için yola çıktığı sanılıyor. Davis Adası da mitseldir, bu ad, Roggewinn tarafından 1722'de keşfedilmiş olan Paskalya Adasına verilmiştir.

tarafından keşfedilmiş ve Mösyö Bougainville'in "les Grandes-Cyclades" adını verdiği Güney Saint-Esprit topraklarına kadar batıya gitme gibi bir düşüncem de vardı. Quiros'a göre bunlar büyük adalardı ya da bunların alanı büyük ülkelerinkine yakındı, bu saptama Bougainville'in ne karşı çıktığı ne de doğruladığı bir nokta olduğu için aydınlanması gerektiğini düşünüyordum. Benim amacım, kasımda Horn Burnundan geçebilmek için bu kara parçasından güneye doğru gitmek, 50. ve 60. enlemler arasından doğuya dönmekti, böylece Atlantik Okyanusunun güney bölümünü araştırabilmek için yaz mevsiminin en iyi dönemleri önümüzde olacaktı. Bu amaç ne kadar görkemli görünürse görünsün uygulamaya konulabileceğini düşünüyordum: bunları subaylarıma açıkladığımda hepsinin benimle aynı düşüncede olduğunu görüp memnun oldum. Bu beylerin, benim almak istediğim her önlemi, her zaman en etkili biçimde uygulamaya hazır göründüklerini yeri gelmişken burada açıklamazsam onlara haksızlık etmiş olurum. Gözler önündeki bu örnekle tayfaların her zaman uysal ve içten olduklarını söylemeye pek gerek kalmıyor; bu durumda yolculuğun bitmesini istemekten o kadar uzaktılar ki yolculuğun bir yıl daha uzaması ve yakında daha yumuşak bir iklimin nimetlerinden yararlanma düşüncesiyle bayram ettiler.

25 Şubat. Beni yatağa bağlayacak kadar şiddetli safra kesesi ağrılarıyla hastalandım; geminin yönetimi ikinci kaptan Mösyö Cooper'a bırakıldı, o da görevini beni son derece memnun edecek biçimde yerine getirdi. Hastalığımın en tehlikeli belirtilerinin ortadan kalkması uzun zaman aldı, bu süre içinde doktor Mösyö Patten benim için sadece iyi bir doktor olmadı, hep başımda bekledi ve bu işi şefkatli bir özenle yerine getirdi; onun benden esirgemediği özeni insanlara açıklamazsam nankörlük

etmiş olurum. İyileşmeye başladığımda Mösyö Forster'ın en sevdiği köpek benim hassas midem için kurban edildi. Gemide başka taze etimiz hiç kalmamıştı. Ben, köpek eti ve ondan yapılmış haşlama yiyebiliyordum, başka hiçbir şeyin tadına dayanamıyordum: böylece Avrupalıların birçoğunun midesini bulandıracak bir yiyecekle beslenip güç topluyordum, gerçekten de gereksinimin yasayı yaptığı doğruymuş.[44]

11 Mart. Bu sabah saat sekizde yelken direklerinin tepesinden, batıda bir kara parçası göründü, öğleyin güverteden de görünüyordu. Batı üç kerte kuzeyden güney batıya kadar uzanıyordu, aramızda yaklaşık on iki fersah bir uzaklık vardı. Bence burasının Davis ülkesi ya da Paskalya Adası olmasından kuşku duyulamazdı, çünkü bulunduğumuz noktadan görünüşü tümüyle Wafer'ın betimlemesine uyuyordu, Davis'in anlattığı alçak ve kumlu bir ada görmeyi bekliyorduk, bu da benim görüşümü doğruladı. Ama bu konuda düş kırıklığına uğradık[45]. Akşam saat yedide ada, batıda 62° kuzeybatıdan 87° kuzeybatıya kadar yaklaşık beş fersah uzağımızda kalmıştı. Bu konumda yüz kırk kulaçlık bir halatla iskandil ettik ama dibi bulamadık. Geceyi burada geçirdik, ertesi sabah saat ona kadar bazen rüzgar esti bazen hava dinginleşti, sonra batı-güneybatıdan bir meltem çıktı. Karaya doğru yelken açmak için bundan yararlandık ve dürbünlerimiz yardımıyla insanları, Roggewin'in yolculuğunu anlatan yazarların söz ettikleri dev gibi heykellerden ya da putlardan birkaçını fark ettik. Öğleden sonra saat dörtte adanın kuzeydoğu ucunun kuzey-

44) Daha önce, o ay boyunca Forster şöyle yazıyor: "Cook da solgun ve zayıftı, hiç iştahı kalmamıştı ve geçmeyen bir kabızlık çekiyordu". Martta iyileşti.

45) Dampier'nin yol arkadaşlarından biri olan Lionel Wafer, bir adanın betimlemesini yaptı. Bu adanın bir tür korsan olan, kaptan Davis tarafından keşfedildiği sanılıyor. Dünyayı dolaşan tüm denizciler bu var olmayan adayı aradılar.

kuzeybatısına ve güneydoğusuna yarım fersah uzaktaydık ve iskandil ettiğimizde otuz beş kulaçta kahverengi kumdan bir dibe ulaştık. Geminin yönünü değiştirdim ve adanın güneydoğusunda bulunan koyun batı kıyısında koy gibi görünen bir açıklığa girmeye çalıştım. Ama biz oraya ulaşmadan akşam oldu ve biz de ertesi sabaha kadar karanın karşısında volta vurduk, iskandiller yetmiş beş ile yüz on kulaç arasında bir derinlik, yukarıda anlattığım gibi bir dip gösteriyordu. Kumsalın çok yakınında demir attığımız için serin bir kara meltemi bizi ertesi sabah saat üçte açığa attı, bunun üzerine demir aldık ve kıyıya ulaşmak için yelken açtık. Gemi bu manevraları yaparken ben de yanımda beylerimizden birkaçı ile birlikte, adanın bize neler sağlayabileceğini görmek için karaya çıktım. Kumsallı bir kıyıya çıktık, burada birkaç yüz yerli toplanmıştı, bizi görmek için öylesine sabırsızlanıyorlardı ki içlerinden birçoğu şalopalarımızı karşılamak için yüzmeye başladı. İçlerinden bir tekinin bile elinde en küçük bir silah, hattâ bir sopa bile yoktu. Onlara birkaç kıvır zıvır dağıttıktan sonra işaret diliyle bize yiyecek vermelerini istedik, bunun üzerine biraz patates, muz, şekerkamışı getirdiler, biz de bunlara karşılık onlara çiviler, aynalar ve kumaş parçaları verdik.

Çok geçmeden alışverişlerde bu denizlerdeki tüm diğer halklar kadar hırsızlık ve aldatmaca yaptıklarını fark ettik. Başlarımızdaki şapkaları zor kurtardık, ceplerimizdekilere gelince bunları yerlerinde tutmak neredeyse olanaksızdı, aynı şeyleri bize satmak için geldiklerinde bile; çünkü bunları ele geçirmek için her fırsatı kolluyorlardı; öyle ki bazen aynı eşyayı iki-üç kez satın alıyorduk ve sonunda bize yine bir şey kalmıyordu.

İngiltere'den hareketimden önce bir İspanyol gemisinin 1772'de[46] şu anda bulunduğumuz adaya geldiğini öğrenmiştim; bizi saran yerliler arasında onların geçişinden birkaç iz görüyor-

46) Bkz. s. 207, Dipnot 34.

duk. Erkeklerden birinin başında oldukça iyi bir durumda, geniş kenarlı bir Avrupa şapkası vardı. Bir başkasında bir grego[47], bir üçüncüsünde kırmızı ipek bir mendil vardı. Onlarda büyük bir ürkü yaratan silahların neye yaradığını biliyorlardı; herhalde Roggewin'den öğrendiklerini anımsıyorlardı, çünkü onun yolculuğunu yazanlara inanırsak Roggewin onlara silahlarının etkileriyle ilgili yeteri kadar anı bırakmıştı.

Karaya çıktığımız yerin yakınında daha önce sözünü ettiğim, daha sonra anlatacağım heykellerden birkaçı bulunuyordu. Ülke çorak ve ağaçtan yoksun gibi görünüyordu; ama birçok yere patates, muz, şekerkamışı ekilmişti; kümes hayvanları da gördük ve içinde acımsı su bulunan bir kuyu bulduk. Suya ve yiyeceğe gereksinimimiz olduğu için ve yerliler de bize bunları vermeye hazır gibi göründükleri için burada bir-iki gün kalmaya karar verdim.

Paskalya Adasının betimlenmesi

Şimdi amiral Roggewin'in hiç kuşkusuz 1722'de uğradığı bu adanın biraz daha ayrıntılı bir betimlemesini vereceğim; bu yolculuğun yazarlarının vermiş olduğu betimlemeler hiçbir biçimde adanın bugünkü durumuna uymuyor. Bu belki de kaptan Davis'in 1686'da gördüğü adadır, çünkü, doğudan bakıldığında, daha önce de belirttiğim gibi, Wafer'ın betimlemesine çok uyuyor. Ama ne olursa olsun eğer bu sonuncusu değilse, yapmış olduğu keşif Amerika kıyısının çok uzağında bulunacaktır, çünkü bu enlem 80° meridyeninden 110° meridyenine kadar çok iyi araştırılmıştır. Kaptan Carteret bu adayı çok daha uzağa yerleştiriyordu, ama izlediği yol biraz fazla güneyde imiş gibi görünüyordu. Eğer tatlı su bulmuş olsaydım Davis'in rastladığı

47) Şalvara benzeyen bir tür pantolon. (ç.n.)

alçak ve kumlu adayı aramak için birkaç gün harcamaya niyetliydim, bu da sorunu çözmüş olacaktı. Ama su bulamadığım ve su bulacağımdan emin olduğum bir yere ulaşmadan önce kat edilecek uzun bir yolum olduğu için, taze yiyeceğim de kalmadığından bu araştırmadan vazgeçtim, çünkü birkaç günlük kısa bir süre bile mürettebat için kötü sonuçlar doğurabilirdi, birçok adamım az çok iskorbüte yakalanmaya başlamıştı bile.

Hiçbir ulusun bu adayı keşfetmiş olma onurunu istemekte bir çıkarı yoktur, çünkü dünyada çok az yer denizcilik için bu kadar az elverişlidir. Ne güvenli demirleme yapılabilir ne de taşımaya değer tatlı su var. Doğa bu adaya verdiği armağanlarda çok cimri davranmış. Her şey ancak çok güçlükle yetiştirilebildiği için ada halkının da gereksinimleri dışında pek fazla bir şey yetiştirmeleri için bir neden yok, çok kalabalık olmadıkları için oradan geçen yabancıları göz önünde tutarak ellerinde gereğinden fazla bir şeyler bulundurmaları olanaksız. Topraktan elde ettikleri ürünler şunlar: patates, hintpatatesi, taraorredy kökü, muz, şekerkamışı; hepsi çok iyi nitelikli özellikle patatesler bu türün hiçbir zaman yemediğim kadar iyi cinsi. Asmakabakları da var ama o kadar az miktarda ki bir hindistancevizi kabuğu onlara verebileceğimiz en değerli eşyaydı. Horoz ve tavuk gibi ehlileşmiş kümes hayvanlarına sahipler, bunlar küçük ama çok lezzetli oluyor. Bir de fareler var, sanırım bunları yiyorlar; çünkü elinde ölü fareler tutan bir adam gördüm, bunları elinden bırakmak istemiyordu ve bana bu farelerin kendi yiyeceği olduğunu anlattı. Hemen hemen hiç kara kuşu yoktu, deniz kuşları da çok azdı; bunlar kutan kuşları, sarı gagalı tropik kuşları ve o bölgeye özgü diğer kuşlardı. Kıyıda bol balık yoktu, zaten yerlilerde de çok az balık gördük.

27° 5′ 30″ güney enlemle 109° 46′ 20″ batı boylamda bulunan Davis ülkesinin ya da Paskalya Adasının ürünleri bunlar. Ada-

nın çevresi yaklaşık on-on iki fersah, yüzeyi taşlık ve inişli çıkışlı, kıyıları dik. Küçük dağlar elli fersah uzaklıktan görülebilecek yükseklikte. Güney ucuna paralel, kıyıya yakın, kayalık iki küçük ada bulunuyor. Adanın kuzey ve doğu uçları doğrudan doğruya denizden çok yukarılara yükseliyor; iki uç arasında, güneydoğu yönünde kıyı açık bir koy oluşturuyor, Hollandalıların burada demirlediklerini sanıyorum. Yukarıda da söylediğim gibi, adanın batı kıyısında, güney ucunun üç mil kuzeyinde demir attık, kumsal doğu-güneydoğumuzda kaldı. Burası doğu rüzgarlarına karşı çok iyi ama batı rüzgarlarına karşı tehlikeli bir sığınak, oysa güney yönündeki koy, doğu rüzgarı estiğinde tehlikeli oluyor.

Bu nedenle ve daha önce sözünü ettiğim başka sakıncalar nedeniyle birinin bu adaya uğramaya karar vermesi için kesin bir gereklilik olmalı, ya da yolu uzatmamak için buraya gelinebilir; böyle bir durumda adaya gelmek yararlı olabilir, çünkü ada halkı elinde bulunan çok az şeyi isteyerek ve kolayca uygun fiyata vermeye hazır. Verdikleri birkaç yiyeceğin bize kesinlikle büyük bir yardımı oldu. Bir geminin buraya gelmek için gerçekten suya büyük bir gereksinimi olmalı ama burası hiç de su sağlayacakları bir yer değil. Biz gemiye içilemeyecek nitelikteki bu sudan çok az miktarda aldık, çünkü bu su yerlilerin daha önce sözünü ettiğim kumsalın biraz güneyinde bu amaçla yaptıkları taş bir kuyudan gelen, kumun süzdüğü tuzlu sudan başka bir şey değildi ve su gelgitle yukarı çıkıp aşağı iniyordu.

Bu adada yedi-sekiz yüz kişiden fazla oturan olmamalı, gördüklerimizin üçte ikisinden fazlası erkekti. Ya kadınlar az sayıdaydı ya da kadınlardan çoğunun bizim orada kaldığımız sırada ortaya çıkmaları engellenmişti. Görünüşte erkeklerin kıskanç bir yapıda olduğunu, ya da kadınların ortaya çıkmaktan korktuklarını gösteren hiçbir işaret yok gibiydi, ama kuşkusuz onların dav-

ranışlarını belirleyen bu özelliğin bir nedeni var. Renk, giysi ve dil açısından daha batıdaki adaların halklarıyla öyle benzerlikleri var ki kimse onların ortak bir kökeninin olduğundan kuşku duyamaz. Aynı ırkın bu geniş okyanusta Yeni Zelanda'dan bu adaya kadar tüm adalara yayılmış olması olağanüstü bir şey, çünkü bu neredeyse yerkürenin çevresinin dörtte birini kapsıyor. İçlerinden birçoğunun birbiri hakkındaki bilgisi ancak çağlar boyunca eski geleneklerle aktarılanlara dayanıyor; onların farklı uluslar olduklarını, her birinin başka âdetler ya da özel alışkanlıklar benimsediğini söyleyebiliriz. Ama dikkatli bir gözlemci aralarında benzerlikler olduğunu çok geçmeden fark edecektir.

Bu adanın sakinleri genelde zayıf bir ırk, boyları kısa. Boyu altı ayağı bulan bir erkek görmedim, Roggewin'in yolculuğunun yazarlarından birinin devler olarak anlattıklarından çok uzak insanlar. Canlı ve hareketliler, düzgün ve oldukça hoş yüz çizgileri var, yabancılara karşı konuksever ve yardıma hazırlar ama hırsızlık eğilimi konusunda komşularıyla yarışabilirler.

Dövme ya da deri üzerini kazıyarak resim yapma bu adada çok yaygın. Erkeklerin hepsi başlarından ayaklarına kadar hemen hemen aynı biçimde işaretler taşıyorlar ama bu işaretleri kendi zevklerine göre farklı yaptırıyorlar. Kadınlarda daha az işaret var ama onlar kırmızı ve beyaz renklerle süslenmişler; bu süslemeler bazen erkeklerde de görülüyor; kırmızı renk ılgın ağacı ile veriliyor, ama beyazın nasıl oluşturulduğunu bilmiyorum... Bu şeflerin yönetim yetkisinin ya da erkinin neye dayandığını ya da halkların yönetim biçimini hiç bilmediğimi itiraf etmeliyim.

Dinlerini de çok iyi bilmiyoruz. Sık sık adı geçen dev heykeller put değil, Hollandalılar bu adaya geldiklerinde bu heykeller her ne idiyseler, günümüzde ada sakinlerinin onları düşünüş biçimi heykellerin hiçbir biçimde put olmadıklarını gösteriyor. Ben bunların daha çok bazı kabilelerin ya da ailelerin mezarları

olduğunu düşünüyorum. Her yanını taşlarla örttükleri bir insan iskeletinin düz damlardan birinin üzerine uzatıldığını gördüm, bunu benden başkaları da gördü. Bu duvarcı işi düz damların uzunluğu otuz-kırk ayak, genişliği on iki-on altı ayak, yüksekliği üç-on iki ayak arasında değişiyor. Yükseklik toprağın cinsine göre değişiyor. Bu heykeller genellikle yalıyarların kenarında, denizin karşısında bulunuyor öyle ki bu taraftan yükseklikleri on-on iki ayak, hattâ daha fazla olabiliyor, öte tarafta ise ancak üç-dört ayak oluyor. Cepheleri çok büyük taşlardan yapılıyor. Ve yapılan işin bizim İngiltere'de basit duvar işlerinin en iyi yapıtlarından aşağı kalır yanı yok. Burada hiçbir biçimde çimento kullanılmıyor, yine de ek yerleri son derece iyi oturmuş, taşlar içinde yuvalar açılmış ve buralar da büyük bir beceri ile birbirlerinin içine geçirilmiş. Yan duvarlar dikey değil, Avrupa'da korkulukların yapıldığı biçimde biraz içe eğik. Ama bunca özen, emek ve incelik bu ilginç anıtları her şeyi yutan zamanın yıkıntılarından koruyacak güce sahip değil.

Heykellerin çoğu onlara taban işlevi gören bu düz damların üstüne dikilmiş, anlaşıldığı kadarıyla, yarı bele kadar yontulmuş, tabana değen bir tür gövde ile sona eriyorlar ve bu tabanın üzerine konuyorlar. İş biraz kaba ama kötü değil, yüz çizgileri, özellikle de burun ve çene kötü yapılmamış ama kulaklar ölçüsüz bir uzunlukta, bedene gelince, yalnızca insan biçimini andırdığı söylenebilir.

Ben bu heykellerden sadece iskeleye yakın olan iki-üç tanesini inceleme fırsatı buldum; düz damların taşlarıyla aynı türden gibi görünen gri taştandılar. Ama adayı dolaşan ve bunlardan birçoğunu inceleyen beylerimizden birkaçı, heykellerin adada gördükleri hiçbir taşa benzemeyen ve yapay gibi görünen taşlardan yapıldığı görüşündeydiler. Mekanik olanaklardan tümüyle yoksun bu adalıların bu şaşırtıcı heykelleri nasıl

dikebildiklerini, daha önce sözünü ettiğim büyük silindir biçimindeki taşları bu heykellerin başlarının üstüne nasıl yerleştirdiklerini bir türlü anlayamadık. Hayal edebildiğim tek yöntem bir ucunu biraz kaldırmak, yükseldikçe altını taşlarla desteklemek ve heykel dikilinceye kadar üstünü de yapmak. Böylece bir tür yığın ya da küçük bir tepe yapılır sonra da taşlar geri çekilebilir. Ama eğer taşlar yapaysa heykeller oldukları yerde bugünkü konumlarında bir araya getirilir, yukarıda açıkladığım gibi onların çevresinde küçük bir tepe oluşturularak silindir üstlerine konur. Ama ister bu yolla olsun ister başka bir yöntemle, bu çok uzun soluklu bir yapıt olmalı, bu da heykellerin dikildiği dönemde adalıların direnme güçlerini ve sanayi derecesini yeteri kadar açık gösteriyor. Çünkü günümüzde adada oturanlar yıpranan heykellerin temellerini bile onarmadıklarına göre bunda onların kesinlikle hiçbir payı yok. Onlar bu heykellere Gotomoaro, Marapatï Kanaro, Gohouaïtougou, Matta-Matta gibi farklı adlar veriyorlar, kimi zaman bunların önüne Moï ya da arkasına Driki sözcüklerini ekliyorlar. Eğer doğru anlamışsak Driki, "şef" anlamına geliyor, Moï ise "mezar yeri" ya da "uyku yeri" demek. [48]

21 Nisan. Ayın 21'inde Tahiti'nin yukarı bölümlerini keşfettik, öğlen yaklaşık on üç fersah uzağında bulunduğumuz Venüs Burnuna yöneldik; güneş batarken burnun neredeyse yanındaydık, yelkenleri küçülttük, bora ve yağmurla çalkantılı bir geceyi volta vurarak geçirdikten sonra ertesi sabah saat yedide, Matavaï körfezinde yedi kulaçlık yerde demirledik. Yerlilerin bir çoğu bunu öğrenir öğrenmez ziyaretimize geldi, bizi yeni-

48) Cook bu adadan ayrıldıktan sonra, 1595'de Mondana tarafından keşfedilmiş ve o zamandan beri bir daha görülmemiş Markiz Adalarından kuzeye yöneldi. Oradan yine Tahiti yolunu tuttu.

den görmekten büyük bir mutluluk duyduklarını gösterdiler.

Bu koyda demirlememin en önemli nedeni, Mösyö Wales'e gözlemlenmiş boylamda saat yanlışını gösterme fırsatı bulmak ve deniz saatlerinin ilerleme hızını yeniden belirlemek olduğu için yaptığımız ilk iş aletleri karaya çıkarmak, onları koruyacak muhafızlar için çadırlar kurmak ve gerekli tüm adamları karaya göndermek oldu. Hastamız yoktu, Markiz Adalarında bulduğumuz içecekler tüm tehlikeleri savuşturmuştu.

Ayın 23'ü, sağanak yağmur var. İyi dostlarımız olan yerliler bize tüm mürettebata yetecek kadar meyve ve balık verdiler.

Ayın 24'ü. Kral Otou ve başka birçok şef bizi ziyarete geldiler ve çok iyi karşılandılar, çünkü bize on-on iki büyük domuz, üstüne bir de meyveler armağan ettiler. Kralın ziyaretini haber almıştım ve bunu bizim yararımıza iyi bir belirti olarak görüyordum. Bu adamla dost olmamın benim için ne kadar yararlı olacağını bildiğim için onu karşılamaya çadırlara kadar gittim, onu ve dostlarını kendi şalopamla gemiye getirdim. Öğle yemeğine kaldılar ve armağanlarımızı yüklenip gördükleri iyi kabulden hoşnut olarak yanımızdan ayrıldılar.

Ertesi gün büyük bir fırtına çıktı, şimşekler çaktı, yağmur yağdı. Ama bu durum kralın beni yeniden görmeye gelmesini ve çok miktarda yiyecek getirmesini engellemedi. Biz Amsterdam Adasındayken birçok ilginç şeyle birlikte kırmızı papağan tüyleri de topladığımızı daha önce anlatmıştım. Yerliler bunu öğrendiklerinde kadın erkek tüm önemli ada sakinleri, bu değerli mücevherleri elde edebilmek amacıyla bize adadaki meyveleri ve başka ürünleri getirerek sevgimizi kazanmaya çalıştılar. Elimizde bu tüyler olduğu için çok şanslıydık çünkü takas stokumuz çok azalmıştı, tüyler yerliler için çok değerli olduğu için bizim için de pa-

ha biçilmez bir şeydi, onlar olmasaydı gemiye gereksinimimiz olan taze yiyecekleri sağlamakta güçlük çekecektik.

Bu adaya çıktığımda niyetim sadece Mösyö Wales'in yukarıda belirtilen sonuca ulaşmak için gerekli gözlemleri yapacağı ana kadar burada kalmaktı; çünkü geri kalan konularda son geçişimizden daha fazla başarı elde edeceğimizi düşünmüyordum. Ama bize yapılan karşılama töreni, Matavaï ve Oparri'de yaptığımız birkaç gezi bize yanıldığımızı gösterdi. Her iki yerde de her tür tekne ve konut gördük, ya bitmişlerdi ya da yapılmaktaydılar. Daha sekiz ay önce başlarını sokacak bir barınakları olmayan adalılar şimdi geniş evlerde yaşıyorlardı. Bu evlerin her birinin çevresinde bir sürü iri domuz vardı ve başka birçok ilerleme belirtileri de görülüyordu.

Elverişli koşullara baktığımda başka bir adaya giderek zaman kazanmayacağımızı düşündüm ve burada daha uzun süre kalmaya, gemiyi onarmaya ve yedeklikleri yenilemeye, vb. karar verdim. Bu nedenle onarım için boş fıçıları ve yelkenleri gemiden indirip karaya taşımaları, gemiyi kalafatlamaları, gemi donanımını onarmaları için emir verdim, çünkü yüksek enlemlerden geçiş tüm bu çalışmaları zorunlu kılmıştı.

Ayın 26'sı sabahı Otou'nun benimle birlikte davet ettiği subaylarımızdan ve beylerimizden birkaçı ile Oparri'ye gittim. Biz yaklaştıkça hareket halinde çok sayıda büyük pirog fark ettik, ama gelirken bunlardan üç yüzden fazlasını kıyı boyunca belli aralıklarla dizilmiş, içlerinde insanlarla ve donanımlı olarak görünce çok şaşırdık, bunun dışında kıyıda silahlı birçok adam vardı. Bir gecede çevremizde silahlı insanların toplaşması o kadar beklenmedik bir şeydi ki bu durum çeşitli tahminlerde bulunmamıza yol açtı. Yine de ortalarında karaya çıktık ve birçok silahlı ve silahsız adamdan oluşmuş büyük bir kalabalık

tarafından karşılandık. Silahlılar *Tiyo no Otou* diye, silahsızlar *Tiyo no Taouha* diye bağırıyorlardı. Daha sonra bu şefin amiral ya da filonun ve gördüğümüz topluluğun kumandanı olduğunu öğrendik. Karaya çıktığımda kralın amcası olan Ti adlı bir şef ve başbakanlarından biri tarafından karşılandım, ondan Otou hakkında bilgi aldım. Biraz sonra Taouha tarafından kabul edildik, beni büyük bir nezaketle karşıladı. Bir elimden o, öbür elimden Ti tuttu, beni nereye olduğunu bilmediğim bir yere götürmeye başladılar, iki yana ayrılmış, her biri bana dostça *Tiyo no Touti* diye bağıran kalabalığın arasına sürüklediler. İnsanların bir bölümü benim Otou'ya gitmemi, bir bölümü de Taouha ile kalmamı istiyordu. Her zaman buluşmaların yapıldığı yere varınca oturmam için yere bir hasır serdiler ve Ti, kralı aramaya gitmek üzere yanımdan ayrıldı. Taouha oturmamı istemiyor, onunla gitmem için üsteliyordu; ama ben bu şef hakkında hiçbir şey bilmediğim için onun isteğine uymayı reddettim. Bu sırada Ti geri geldi; beni krala götürmek istiyordu ve bu amaçla elimi tuttu. Ama Taouha buna karşı çıktı, öyle ki ikisinin arasında bocaladım kaldım; Ti'ye beni filonun bulunduğu yere götüren amirale ve topluluğuna bırakması için rica etmek zorunda kaldım. Amiralin gemisinin önüne gelince kalabalığı uzak tutmak ve benim önümdeki yolu açmak için toplanmış iki sıra silahlı adam gördük. Ama oraya gitmemeye kararlı olduğum için, bahane olarak, aramızda su bulunduğunu ileri sürdüm. Bu bahane boşunaydı, çünkü hemen bir adam önümde eğildi ve beni taşımak istedi: o zaman gitmeyeceğimi açıkladım. Hemen o anda Taouha yanımdan ayrıldı, ne nereye gittiğini gördüm ne de bunu öğrenecek birini buldum. Geri dönerken, sanırım beni bir an bile gözden yitirmemiş olan Ti'yi gördüm. Ona kral hakkında soru sorduğumda onun *Mataou* ülkesine gittiğini söyledi ve bana kanoma gitmemi öğütledi; bir ara-

ya gelir gelmez kanomuza gittik, çünkü sadece Mösyö Edgecumbe benimle kalmıştı, diğerleri kalabalık tarafından, bizim gibi itile kakıla dağıtılmışlardı. Kanolarımıza bindiğimizde bu önemli filoyu inceleyecek zaman bulduk. Yüz altmış tane büyük çifte pirog vardı, bunlar iyi donanımlı, içinde insanlar olan, silahlı savaş gemileriydi ama bunların içindeki insan ve kürekçi sayısının tam olduğundan emin değilim, öyle olduğunu da sanmıyorum. Savaş platformunda duran şefler ve tüm adamlar savaş giysileri içindeydi yani üstlerinde birçok kumaş, sarık, kalkan ve başlıklar vardı. Bunlardan bazıları o kadar uzundu ki taşıyıcılarını çok sıkıntıya sokuyordu. Tüm donanımın yararlı olmaktan çok etkileyici olmasının hedeflendiğini söylemek gerek. Ne olursa olsun onlar kendilerini ne kadar kibarca en kurumlu görünümleriyle ortaya koyarlarsa gösteri o kadar görkemli oluyordu. Gemiler süs bayraklarıyla, şerit flamalarla, vb. öylesine süslenmişti ki hepsi soylu ve olağanüstü bir görünüm sunuyordu. Bu denizlerde asla buna benzer bir şey görmedik ve kimse bunu beklemiyordu. Savaş silahları olarak topuzları, mızrakları ve taşları vardı. Gemiler yan yana sıkışık bir durumdaydı, pruva kara tarafında, pupa denize doğruydu, amiral gemisi hemen hemen ortadaydı. Savaş gemilerinden başka yüz yetmiş tane küçük çifte kanodan oluşmuş bir filo vardı, her biri küçük bir tente taşıyordu, donanımları bir yelken direği ile bir yelkenden ibaretti, bunlar savaş gemilerinde yoktu. Kanolar askeri birliklere, azık ve gereç sağlamaya, vb. yönelik olmalıydı, çünkü savaş gemilerinde hiçbir tür yiyecek ve gereç yedeği yoktu. Bu üç yüz otuz gemide toplam adam sayısı yedi bin sekiz yüz altmış olmalıydı, bu inanılmaz gibi görünüyor, bize söylenenlere göre bu adamların hepsi Attahourou ve Ahopatïa'nın bölgelerindendi. Bu hesaba göre her savaş gemisinde asker ve kürekçi olarak adam sayısının kırk olduğunu, küçük ka-

noların her birinde de[49] sekiz kişi bulunduğunu tahmin ediyorum. Kanoların kürek sayısının saydığım insan sayısından daha fazla olduğu kesin, ama sanırım o anda sayıları tam değildi. Buraya ilk geldiğimizde Toupia bize tüm adanın sadece altı-yedi bin adamı silah altına aldığını söylemişti, ama biz sadece iki bölgede toplanan askerin bu sayıya ulaştığını görüyorduk; buna göre Toupia hesabını eski nüfusa göre yapmış olmalı ya da bundan sadece Tatatou'ları yani savaşçıları ya da çocukluklarından beri silahla haşır neşir olanları anlıyordu ve bunlara ne kürekçiler ne de küçük sandallardaki adamlar dahildi. Sanırım sözünü ettiği insan sayısı sadece sürekli askerleri, ada milislerini içine alıyordu, tüm güçlerinin sayısı bu değildi. Bu sorunun tartışmasını sonra yeniden ele alacağım, şimdi konuma döneyim.

Bu filoyu iyice inceledikten sonra amirali görmeyi, onunla savaş kanolarının yanına gitmeyi çok istiyordum. Filonun yanından geçerken amiralin nerede olduğunu sorduk ama buna hiçbir yanıt alamadık. Onun hakkında bilgi alabilmek için karaya geri döndüm, ama o kadar çok gürültü ve o kadar kalabalık vardı ki kimse bizim ne dediğimize dikkat etmedi. Sonunda Ti geldi ve kulağımıza, Otou'nun Matavaï'ye gittiğini fısıldadı, bizim oraya dönmemizi ve şimdi bulunduğumuz yerde karaya çıkmamamızı öğütledi. Sonuç olarak biz de gemimize yöneldik, bu bilgiler ve Ti'nin görüşü yeni tahminlere yol açtı. Sonunda bu Taouha'nın başkaldıran güçlü bir şef olduğu ve hükümdarına savaş açmak üzere olduğu sonucuna vardık, çünkü Otou'nun Oparri'den bu şekilde ayrılmasının başka bir nedeni olacağını düşünemiyorduk.

---

49) Forster'ın değerlendirmesine göre dört bin kürekçi, bin beş yüz savaşçı vardı. Adanın toplam nüfusunun en az yüz yirmi bin olduğunu düşünüyordu.

Biz Oparri'den ayrılalı çok zaman geçmeden tüm filo geldiği batı yönüne doğru hareket etmeye başladı. Matavaï'ye geldiğimizde dostlarımız bize, bu filonun Tahiti'nin boyunduruğundan kurtulup bağımsızlığını ilan eden bir şef olan Eimio'ya karşı savaşmak için kurulan ordunun bir parçası olduğunu söylediler. Ayrıca Otou'nun Matavaï'de olmadığını, oraya hiç gelmediğini öğrendik, onun Oparri'den niye ayrıldığını anlamamız da olanaksızdı. Öğleden sonra burada yeni bir gezinti yaptık ve Otou'yu burada bulduk, sonunda şunu anladık: sabah beni görmek istememesinin nedeni, adamlarından birkaçının benim birçok giysimi çalmış olmalarıydı, bunlar şimdi nehirde yıkanıyordu ve Otou benim bu giysileri geri istememden korkuyordu. Bana birçok kez kızıp kızmadığımı sordu, kızmadığımdan emin olunca, ben de ona adamlarının aldıkları şeyleri geri vermemelerini söyleyince sakinleşti. Taouha da bir ölçüde aynı nedenden kaygı duyuyordu. Gemisine binmeyi reddettiğimde durumdan memnun olmadığımı, nereye gittikleri konusunda hiçbir şey bilmeden çevremizde toplanmış bu kadar silahlı güç görünce kıskandığımı sanmıştı. Böylece karşılıklı yanlış anlama nedeniyle bu adanın deniz kuvvetlerinin bir bölümünü daha yakından görme ve manevralarını en iyi biçimde öğrenme fırsatını kaçırdım. Bir daha asla böyle bir fırsat çıkamaz, çünkü bu fırsat bize cesur, zeki ve aklı başında, sormak istediğimiz her konuda merakımızı gideren bir şef tarafından sunulmuştu. Söz konusu olan her şey gözlerimizin önünde olduğu için karşılıklı anlaşmazlık tehlikesi de yoktu. Ne yazık ki bu sabah Oïdaïdï bizimle birlikte değildi ve güvenebileceğimiz tek adam olan Ti yalnızca her şeyi birbirine karıştırmıştı. Olaylar böylece aydınlandıktan, Otou ve ben armağanlarımızı aramızda paylaştıktan sonra yanlarından ayrılıp gemiye döndük.

29 Nisan. Ayın 29'unda sabah erkenden Taouha ve başka bir-

kaç kişi gemiye geldiler ve sadece yiyecek değil, adanın en değerli eşyalarından birkaçını da bize getirdiler. Ben de onlara armağanlar verdim, çok hoşlarına gitti. Böylece Taouha'nın bana göstermiş olduğu kibarlığa karşılık verme fırsatı buldum.

Bir gece önce bir yerli, su kaynağında su fıçılarından birini çalmaya kalkıştığı sırada yakalandı, ben de onu zincire vurdurdum. Otou ve başka şefler onu bu durumda gördüler. Onlara adamın suçunu açıklayınca Otou benden onu özgür bırakmamı istedi. Ben, adamlarım onlara karşı en küçük bir saldırıda bulunduklarında onları cezalandırdığıma göre bu adamın da cezalandırılmasının doğru olduğunu, onun bu adamı cezalandırmayacağını bildiğim için bunu onun yerine benim yaptığımı söyleyerek isteğini reddettim; adamı karaya, çadırların kurulduğu yere götürmeleri emrini verdim, ben de Otou, Taouha ve başkalarıyla birlikte onları izledim, silahlı nöbetçi çıkardım ve adamı bir direğe bağlamalarını emrettim. Otou, kız kardeşi ve başka birkaç kişi adamdan yana ısrarla araya girdiler. Taouha bir şey söylemedi, ama olan biteni dikkatle izledi. Otou'ya bu adamın ve genellikle halkının davranışından yakınıyordum; ne benim ne de adamlarımdan hiçbirinin, parasına önceden ödemeden hiçbir şey almadığımızı ekledim. Ona şunun ya da bunun karşılığında verdiğimiz eşyaları saydım ve onların dostu olduğumuza göre bizden bir şey çalmalarının haksızlık olduğunu üstüne basa basa açıkladım. Bu adamın cezalandırılmasının, yurttaşlarının yaşamını kurtarmanın bir yolu olacağını, çünkü böylece onları bu tür bir yanlış yapmaktan vazgeçireceğini ve günün birinde bir kurşunla ölme tehlikesinden kurtaracağını söyledim. Bu ve daha başka kanıtlar onu ikna etmiş gibi göründü, anlattıklarımı yeteri kadar anlamış gibiydi, sadece adamın *matterou* olmaması (öldürülmemesi) isteğini söyledi. O zaman kalabalık kitleye uygun bir uzaklıkta durmaları, suçluya da hepsinin

önünde iki düzine kırbaç vurulması emrini verdim, bu cezaya soğukkanlılıkla katlandı; sonra özgür bırakıldı. Daha sonra yerliler gitmeye hazırlanırlarken, Taouha ilerledi, onları geri çağırdı ve yarım saatten fazla bir söylev çekti. Söylevi kısa tümcelerden oluşmuştu, ben çok azını anlayabildim ama anlayabildiğim kadarıyla onlara Otou'ya söylemiş olduklarımın bir bölümünü özetledi, bize ne kadar çok şey borçlu olduklarını belirtti, o zamana dek yaptıkları davranışlarının yanlış olduğunu gösterdi ve onlara gelecekte bunları değiştirmelerini salık verdi. Hareketlerindeki incelik ve onu dinlerken gösterilen dikkat büyük bir konuşmacı olduğunu düşündürüyordu. Otou tek söz etmedi. Taouha söylevini bitirir bitirmez deniz erlerine talim yapmalarını, tüfeklerini doldurmalarını ve salvo atışı yapmalarını emrettim, erler manevralarında hızlı oldukları için yerlileri, özellikle de böyle bir şeyi hiç görmemiş olanları yerlerine çivileyen şaşkınlığı betimlemeden çok hayal etmek daha kolay olacaktır.

12 Mayıs. Ayın 12'sinde, ihtiyar Obiriha, Dolphin 1767'de burada iken adanın kraliçesi olduğu sanılan ve 1769'dan beri görmediğim kadın bizi görmeye geldi ve bize domuzlar, meyveler getirdi. Kısa bir süre sonra Otou kalabalık maiyetiyle ve çok miktarda yiyecek ve araç gereçle geldi. Karşılık olarak, bizim ihtiyaçlarımızı o kadar cömertçe sağlayan bu iyi insanları belki de son kez gördüğümü düşünüp onlara çok cömert davrandım, gece onlar için şenlik fişekleriyle gösteri yaptırdım.

13 Mayıs. Rüzgar doğudan esiyor, hava açık. Ama yine de henüz denize açılma zamanı değil, çünkü Otou kendisini yeniden göreceğim konusunda benden söz almıştı, ona son gün için sakladığım bir armağan verecektim. Oïdaïdï henüz Attahourou'dan dönmemişti; bu konuda çeşitli söylentiler dolaşıyordu, bazıları

Matavaï'ye döndüğünü, bazıları geri gelmeyeceğini söylüyor, bazıları da Oparri'de olduğunu ileri sürüyordu. Gerçeği öğrenmek için akşam aramızdan bir gurup Oparri'ye gitti, orada oiiu ve Taouha'yı bulduk, Taouha, hastalığına karşın, biz denize açılmadan beni bir kez daha görmeye karar vermişti ve yolculuk sırasında burada kalakalmıştı, hastalığı nedeniyle şişen bacaklarını ve ayaklarını tümden kullanamaz olmuştu. Gün epeyce ilerlemiş olduğu için konaklamamızı kısa kesmek zorunda kaldık ve Otou'yu gördükten sonra Oïdaïdï ile gemiye döndük.

Bu delikanlının, benim de başkalarının da geri dönmeyeceğimizi söylememize karşın bu adada kalmak istediğini fark ettim. Ona isterse burada kalabileceğini isterse bizden Oulietiha'da ayrılabileceğini ya da bizimle birlikte İngiltere'ye gelebileceğini anlattım ama bu durumda memleketine belki de hiç dönemeyeceğini, o zaman onun sorumluluğunu üzerime alacağımı ve artık beni babası gibi görmesi gerekeceğini açık yüreklilikle açıkladım. Bana sarıldı ve çok ağladı, birçok kişinin kendisini Tahiti'de kalmaya razı etmek istediğini söyledi. Karaya çıkmasını, dostlarıyla konuşup onlara akıl danışmasını ve ertesi sabah gelip beni bulmasını söyledim. Gemimizde çok sevilen biriydi, herkes onu bizimle gelmeye razı etmeye çalışıyordu, ona İngiltere'de göreceği büyük şeyleri, (onun zenginlikten ne anladığını bildikleri için) ülkesine dönerken getireceği son derece önemli değerli eşyayı anlatıyorlardı. Yine de ben onu yanılgıdan kurtarmayı yeğledim, çünkü onun ancak ülkesine geri dönme umudu olursa benimle rahatça geleceğini biliyordum, ama böyle bir fırsatın çıkacağını düşünmemiz için hiçbir neden yoktu, meğer ki bunun için özel bir gemi yollansın, bunu da umut etmemiz için yine bir neden yoktu. Bu adalılardan birini, tutamayacağım sözler vererek yanımda götürmem kesinlikle kötü niyetli bir davranış olurdu. Zaten o anda bunu yapmak gerekli bile değildi, çünkü birçok delikanlı bizimle

gelmek, hattâ *Pritanni* adını verdikleri ülkemizde yaşamak ve ölmek istiyordu. Otou bunlardan bir-iki kişiyi, ona kırmızı tüy toplamaları için Amsterdam Adasına götürmemi, onların geri dönmenin yolunu bulmaya çalışacaklarını söyleyerek beni çok rahatsız ediyordu. Gemide bunlardan birkaçını hizmetkar olarak götürmek isteyen beyler de vardı; ama bu insanların yolculuk boyunca bize hiçbir yararları olmayacağını, yedekliklerimin o kadar fazla olmadığını deneyimlerime dayanarak bildiğim için bu öneriyi reddettim. Benim için daha önemli olan şey, anavatanlarını özgürce bırakıp gelen yerlilere daha sonra özen gösterilmesine dikkat etmek zorunda kalacağımı hissetmemdi.

Ertesi sabah erkenden Oïdaïdï gemiye geldi, bu adada kalmaya karar vermişti. Ama Mösyö Forster onu bizimle Oulietiha'ya gelmeye ikna etti. Kısa bir süre sonra Taouha, Poatatou, Oamo, Happi, Obiriha ve daha birçok dostumuz meyvelerle, vb. gemiye geldiler. Taouha yukarı çekildi ve arka kasarada bir koltuğa oturtuldu; karısı da onunla birlikteydi. Bu şefe verdiğim çeşitli eşyalar arasında bir İngiliz flaması da vardı, bu onu, özellikle de neye yaradığı açıklandığında, her şeyden çok hoşnut etti.

14 Mayıs. Bu adalılar bize o kadar iyi davranmışlardı ki ikinci topçularımızdan biri onlarla kalma planları yaptı[50] ama biz körfezde kaldığımız sürece bunu başarıyla uygulayamayacağını biliyordu. Bizim şalopaları gemiye alıp tüm yelkenleri açıp körfezden çıktığımız ana kadar bekledi sonra gemiden atladı

50) Gemi bu yolculuk boyunca Tahiti'den son kez ayrılmak üzereydi. Topçunun adı James Marra idi, 1775'te adsız olarak bir yolculuk öyküsü yayınladı, fark edildiği için üzüntülerini dile getirdi "çünkü birkaç yıl orada kaldıktan sonra kendisi aracılığıyla bu halkların sivil yönetimlerinin ve dinlerinin daha eksiksiz ve daha kesin bir öyküsünün elde edilebileceğini söylüyordu.[...] Ama bu denemesi başarısızlıkla sonuçlanıp yakalanınca mutsuzluğu hakkında düşünmesi için zincire vuruldu çünkü girişiminin ve cesaretinin onu tahta çıkaracağı ya da en azından başbakan olarak seçtireceği umuduyla övünüp durmuştu."

çünkü iyi bir yüzücüydü. Ama geminin görüş uzaklığının dışına çıkmadan fark edildi, çok geçmeden denize bir kano indirdik ve onu kanoya aldık. Kıyıyla aramızdaki uzaklığın yarısında bir sandal gördük, bizi izliyor gibiydi. Adamı denizden almaya gelmişti ama kanoya binmiş olan yerliler bizim kanoyu görünce uzak durdular. Bu plan adamla onlar arasında tasarlanmıştı, Otou bunu biliyordu ve adamı yüreklendirmişti. Bu adamın hayattaki durumunu düşününce ne onu daha suçlu ne de orada kalma kararını, ilk bakışta göründüğü kadar olağandışı buldum. İrlanda doğumluydu ve Hollanda'nın hizmetinde denizlerde dolaşmıştı. Onu önceki yolculuğumda Batavia'da gemiye almıştım, o zamandan beri yanımdan ayrılmamıştı. Duyduğuma göre onu dünyanın bir yerinde bekleyen ne ana babası ne de dostları vardı. Tüm uluslar onun için aynıydı. Böyle bir adam bu adaların birinde değil de nerede mutlu olabilirdi? Dünyanın en iyi iklimlerinde sadece gerekli olanları değil gerekli olmayanları da bol bol bulacak, orada yaşamın sunduğu kolaylıklardan yararlanacaktı. Zamanında benden izin isteseydi, bu izni alır mıydı almaz mıydı bilmiyorum. Adam da kano da gemiye alınır alınmaz gemiyi Houahine'e yönelttim, oradaki dostlarımızı görmeye gidiyorduk.

4 Haziran. Sonunda biz demir almak üzereyken yerliler bizimle çok sıcak vedalaştılar[51]. Oriho son bir rica olarak benden biraz daha kalmamı istedi. Bu sözü alamayacağını anlayınca bana mezarımın nerede olacağını sordu. Bu soru ne kadar garip olursa olsun bir an bile duraksamadan ona yanıt verdim: Londra'da oturduğum bölge olan Stepney'de. Bunu bana, kendileri söylemeyi

51) Burada sözü edilen Oulietiha (Raiatea) yerlileridir. Tahiti'den ayrılıp bu adaya giderken Oïdaïdi gemiye binmişti. Société Adalarından ayrılan Cook bir kez daha Amitié Adalarının yolunu tuttu.

başarıncaya kadar birçok kez yinelettiler; sonra yüz ağızdan birden yankı yaparak, *Stepney, Maraï no Touti* diye bağırdılar. Daha sonra, Mösyö Forster karada iken adalılardan biri tarafından ona da aynı sorunun sorulduğunu öğrendim ama Forster ona benim gibi yanıt vermemiş, aslında onunki daha doğru çünkü Forster, denizlerde dolaşan bir insanın nereye gömüleceğinin söylenemeyeceği yanıtını vermiş. Bu adalarda yüksek sınıftaki ailelerin özel mezarlarının olması gibi bir gelenek var, buraya ölenin kemikleri gömülüyor ve malı mülküyle birlikte en yakın mirasçılarına kalıyor. Tahiti'de Toutaha egemen iken Oparri'nin *maraï*sine *maraï no Toutaha* deniyordu, bugün buna *maraï no Otou* deniyor. Bu adalılar bizi dünyadaki yaşamımızın ötesinde bile anımsamak isteyerek bize karşı ne kadar büyük bir dostluk duyduklarını kanıtlamadılar mı? Onlara birçok kez onları bir daha görmeyeceğimizi yinelemiştik, yine de bizim kalıntılarımızın atalarımızın tozlarıyla nerede karışacağını öğrenmek istiyorlardı.

Bu adalara başka İngiliz gemileri göndereceklerı konusunda ne söz, ne de umut verdiğim için, sadık yoldaşımız Oïdaïdï anavatanında kalmayı seçti. Ama bizden ayrılırken duyduğu üzüntü bize ne kadar değer verdiğini gösteriyordu ve bir daha geri dönememek korkusundan başka hiçbir şey onu bizden ayıramazdı. Şef beni geri dönme konusunda bu kadar sıkıştırınca kimi zaman onu tümüyle de umutsuz bırakmayacak yanıtlar veriyordum. Oïdaïdï hemen bunu yakalıyor ve bıkmadan usanmadan aynı yönde üstelemek için beni sıkıştırıyordu. Kısacası bu delikanlı bizden ayrılırken yüreğini saran kaygıyı anlatacak söz bulamıyorum. Gözlerini gemiye doğru kaldırdı, gözyaşlarına boğuldu ve kanonun içine yığılıp kaldı. "Kimse ülkesinde peygamber değildir" özdeyişi hiçbir zaman onun kişiliğinde olduğu kadar doğrulanmamıştır. Tahiti'deki insanlardan ellerindeki her şeyi kendisine vermelerini isteyip alabilirdi; oysa bura-

da ona hiç böyle bir şey yapılmıyordu. Çok yetenekli bir çocuktu, yurttaşlarından çoğu gibi yumuşak başlı, uysal ve insancıldı. Dinle, yönetimle, gelenek ve görenekle, ülkesinin âdetleriyle ilgili hiçbir şey bilmiyordu. Eğer onu getirmiş olsaydım bu bizim olumlu bilgilerimizin sayısını artırmaya katkıda bulunmayacaktı ama her açıdan bakıldığında, kendi ırkının Omaï'ye göre çok daha iyi örneği olduğunu söylemek gerek. Tam gemiden ayrıldığı anda Oïdaïdï benden *Tatou*'dan bir *parou* istedi, bunu oradan geçecek gemilerin kumandanlarına gösterecekti. İstediğini verdim, ayrıca ona, yanımızda geçirdiği süreyi belirten ve bizden sonra bu adaya uğrayacak olan gemilerin kumandanlarına onu salık veren bir de belge verdim.

Dostlarımız bizden ancak saat on birde, gemi denize açılmak üzere demir alırken ayrıldılar. Ama Oïdaïdï, kendisi de birkaç top atışı yapabilme fırsatı bulma amacıyla biz neredeyse körfezin dışına çıkıncaya kadar yanımızda kaldı: çünkü o gün Majestelerinin doğum günüydü ve biz hareket ederken bu günü kutlama atışıyla selamladık.

Bu adalara gelirken önce Toupia'nın ünlü Bolabola'sını ziyaret etmeyi düşünmüştüm. Ama şimdi gemide her tür yiyeceğim bol bol olduğu ve yapmayı düşündüğüm yol benim zaman yitirmeme olanak vermediği için bu tasarıdan vazgeçtim ve yönümü batıya çevirdim; cömert doğanın en değerli nimetlerini bol bol dağıttığı bu güzel adalara son kez veda ettik. Yerliler doğanın iyiliğine öykünüyorlar ve onun eli açıklığını örnek alıyorlar, canla başla denizcilerin gereksinimlerini sağlıyorlar. Bu adalarda geçirdiğimiz altı hafta boyunca bol bol taze domuz etinden ve tüm mevsim meyvelerinden yararlandık; Tahiti'de balık, başka adalarda tavuk bulduk. Tüm bunları fıçıcı keserleri, baltalar, çiviler, makaslar, kumaşlar, kırmızı tüyler, incik boncuklar, bıçaklar, aynalar, vb. yerlilerin her zaman değer verdikleri eşyala-

rı takas ederek elde ettik. Onlara ayırdığımız armağanlar arasında özellikle kadınların az bile olsa kullandıkları en önemli eşya olan gömlekleri unutmamak gerek. Çünkü burada bir gömlek, İngiltere'de bir altın kadar değerli. Tahiti'de kadınlar, âşıkları tüm gömleklerini kendileri için satıp elden çıkardıklarında onları, kişisel olanların dışında, giysilerinden yoksun bırakmak için bir sistem bulmuşlar. Her sabah karaya çıkmayı âdet edinmişler, akşam gemiye döndüklerinde paçavralar içinde ortaya çıkıyorlar: bu, âşıklarından kendilerine yeni giysiler istemek için bir bahane oluyor; âşıklarında yeni giysiler olmadığında onları ülkenin yeni kumaşlarıyla giydirmek zorunda kalıyorlar, kadınlar da her zaman karaya çıkıp lime lime kılıklarla geri dönmek için bu giysileri karada bırakıyorlar ve her şey yeniden başlıyor. Öyle ki aynı giysi yirmi değişik elden geçiyor, bir o kadar kez satılıyor, satın alınıyor ve yeniden veriliyor.

3. 1774

Société Adalarından Yeni Zelanda'ya – Tonga – Yeni Hebridler – Yeni Kaledonya – Yeni Zelanda'da Kraliçe Charlotte Kanalına üçüncü ziyaret.

28 Haziran. Ayın 28'inde sabah erkenden yüzbaşı Clerke, kıdemli başçavuş ve on dört-on beş adamla birlikte su bulmak için şalopayla karaya gitti.[52] Başka bir kanoyla ben de onları izlemek

52) Bu, Amitié takımadalarının başka bir adası olan (Tasman'ın Rotterdam adını verdiği,) Armamocka ya da Romuka'ya yapılmış bir ziyaretti; Cook bu adalara Amitié (dostluk ç.n.) adını verdi, el yazmalarında kurşun kalemle şöyle bir not düştüğü görülüyor:
"Bu takımadalara Amitié adını verdim çünkü sakinleri arasında sürekli bir dostluk sürüp gidiyor gibi görünüyor, yabancılara karşı kibarlıkları da adalarına bu adın verilmesini hak ediyor."

istiyordum ama kahvaltıdan sonra bir terslik oldu ve ertelemek zorunda kaldım. Şalopa daha karaya yanaşmadan yerliler çevresini öyle kaba bir biçimde sarmışlar ki subaylar fıçıları karaya çıkarmakta duraksamışlar. Ama her an benim gelmemi bekledikleri için bu tehlikeyi göze almışlar ve güçlükle de olsa doldurup kanoya yüklemişler. Bu işlem sırasında biri Mösyö Clerke'ın tüfeğini alıp götürmüş, fıçıcıların bazı aletlerini ve tayfalara ait çeşitli başka şeyleri de almışlar. Tüm bunları gizlice yapmışlar ve hiçbir şeyi zorla almamışlar. Ben tam gemi hareket etmek üzereyken geldim, alanda toplanmış kalabalık halindeki yerliler beni görür görmez kaçtılar; hemen yolunda gitmeyen bir şeyler olduğundan kuşkulandım. Ama içlerinden birçoğunu kalmaya razı ettim, Mösyö Clerke geldi ve bana tüm olan biteni anlattı. Hemen çalınanların geri verilmesini istemeye karar verdim ve bu amaçla tüm deniz erlerinin silahlandırılıp karaya çıkarılmaları emrini verdim. Mösyö Forster ve arkadaşları karanın iç bölümlerine doğru gittiklerinden onlara tehlike işareti vermek için gemiden iki-üç el ateş ettirdim, çünkü bu durumda yerlilerin nasıl davranacaklarını bilmiyordum. Bu emri verdikten sonra içinde bulunduğum ve her zamanki kadar nazik çok sayıda yerli ile çevrilmiş kendi şalopam dışında tüm şalopaları geri gönderdim. Onlara niyetimi o kadar iyi anlattım ki deniz erlerinin gelmesinden çok önce Mösyö Clerke'ın tüfeği geri getirildi ama beni öbür tüfeği istemekten vazgeçirmek için bin bir bahane ileri sürdüler. Sonunda Mösyö Edgecumbe deniz erleriyle geldi ve bu durum yerlileri öylesine ürküttü ki içlerinden bazıları kaçıp gitti. Yaptığım ilk iş küçük koyda bulunan çift yelkenli büyük sandallarından ikisini ele geçirmek oldu. Adalılardan biri karşı koyunca üstüne biraz ince saçma ile ateş açtırdım, bunun etkisiyle topallayarak uzaklaştı. İşi ciddiye aldığımı gören tüm yerliler kaçtı. Ama ben onları geri çağırınca çoğu dönüp

geldi ve çok geçmeden ikinci tüfeği de getirdiler ve önüme koydular. Hemen sandallarının geri verilmesini emrettim, böylece onlara el koymamın gerekçesini anlatmış oldum. Bizden aldıkları daha az değerli eşyaların ne olduğu ile pek ilgilenmedim. O sırada şalopa su almak için yeniden kıyıya yanaşıyordu, fıçılarımızı doldurmamıza ses çıkarmadılar, bir kişi dışında kimse bize yaklaşmaya cesaret edemedi, o da tüm bu olaylar sırasında bize dostluk göstermiş ve yurttaşlarının davranışlarını onaylamamış biriydi.

Küçük gölden koya gelirken toplanmış bir kalabalık gördüm, bize üzerine ateş açtırdığım adamın ölmüş olduğunu anlattılar. Bu öykü bana inandırıcı görünmedi, bunu da gizlemedim; sabah kaybolan bakır bir keserin geri verilmesini sağlamak için bazı şeyler düşünüyor gibi görünen bir yerliye seslendim. Hemen iki adam gönderdi, ben keseri getirmek için gittiklerini sandım, ama birbirimizi iyi anlamadığımızı hemen fark ettim çünkü getirdikleri keser değil, bir tahtanın üzerine yatırılmış, ölü gibi görünen yaralıydı, onu önüme bıraktılar. Bunu görünce içim sızladı ama bunun yersiz olduğunu çabuk fark ettim, çünkü adam sadece elinden ve bacağından yaralıydı. Onu güneşin altından çekmelerini istedim ve yaralarını pansuman etmesi için doktoru çağırmaya birini gönderdim. Onu beklerken orada bulunanlardan çoğuna seslenerek keseri istedim, o anda yapacak başka hiçbir şey olmadığından ben de keseri geri almaya karar vermiştim. En fazla ısrar ettiğim kişi yaşlı bir kadındı, ilk karaya çıktığımdan bu yana hep bana söyleyecek bir şeyleri olmuştu. Kadın bunu fırsat bilip başladı konuşmaya; akıcı konuşmasından ancak çok azını anladım ama anladığım kadarıyla bu kadar değersiz bir şeyin geri verilmesi için ısrar ederek aslında çingenelik ettiğimi söylüyordu. Ama kararlı olduğumu görünce üç-dört kadınla birlikte gitti ve çok geçmeden keseri geri getirdi

ama kadını bir daha görmedim. Buna üzüldüm, çünkü ona bir armağan vermek, özel olduğu kadar genel tüm anlaşmalara katkısı nedeniyle teşekkür etmek istiyordum.

Doktor karaya çıkar çıkmaz yaralı adamın yaralarına pansuman yaptı ve ondan kan aldı; yaralının durumunun hiç tehlikeli olmadığını, mermilerin derinin altında çok derine girmemiş olduğunu belirtti. Bu işlem sırasında yakı gibi bir şey gerekti, doktor olgun muzlar istedi ama yerliler şeker kamışları getirdiler ve bunlardan çıkardıkları etli kısmı yaraların üstüne koyması için doktora verdiler; bu onların bazı basit bilgileri olduğunu kanıtlıyordu, çünkü şeker kamışlarının muzlardan daha fazla balsam niteliği vardır. Adamın yaralarının pansumanı biter bitmez ona hemen bir armağan verdim, ama efendisi ya da kanonun sahibi büyük bir olasılıkla buna el koymuştur. Tatsız olay tüm tarafları hoşnut ederek böylece sona erdikten sonra öğle yemeği için gemiye döndük. Gemiye bir sürü meyve ve kökün getirildiğini gördüm, bunlar bizim için yeterli erzaktı; yola çıkmak için her şeyi hazırlamaları emrini verdim.

O sırada bana gemiden seyrettikleri bir olaydan söz ettiler; sabah büyük top ateşlendiğinde geminin yanında birçok sandal varmış; geminin yanında, tam da topların altında sandalındaki suları boşaltmaya çalışan bir adam dışında hepsi uzaklaşmış. İlk ateş açıldığında gözlerini yukarı kaldırmakla yetinmiş, ve hiç önem vermeden işine devam etmiş; ikinci atış da daha fazla bir etki yapmamış, pirogundan tüm suyu boşaltıncaya dek yerinden kımıldamamış; ancak daha sonra acele etmeden kürek çeke çeke uzaklaşmış. Bu adamı birçok kez başka sandallardan bize satmak için meyve ve kök alırken görmüştük. Eğer mal sahibi bunları ona vermeye razı olmazsa zorla alıyordu: bu nedenle ona "gümrük memuru" adını takmıştık. Bir keresinde haracını aldıktan sonra bizim yelkenli kanolarımızdan birinin yanına

geldi. Piroglardan birinin içindeki bir yerli onun başka bir yana baktığını ve dikkatini başka bir şeye verdiğini görünce, bu fırsattan yararlanarak bir şeyi kendi piroguna attı, sonra o ve arkadaşları yelken açıp uzaklaştılar. Ama adam kendisine oynanan oyunu fark edince peşlerine düştü, çok geçmeden onlara yetişti, malını çalanı dövdü, sadece kendi malını geri almakla kalmadı, hırsızlara ait birçok şeyi de aldı. Bu adam kıyıda pazarın kurulduğu yerde birçok kez hırsızlık yaparken de görülmüştü; bu özellik bana onun dikkate alınacak biri olduğunu düşündürdü ve ona bir armağan vermeye hazırlandım. Ama yerlilerden birkaçı onun *ariki* (şef) olmadığını söyleyerek benim bunu yapmamı engelledi. Adamın saçları her zaman bir tür beyaz tozla pudralanmış gibiydi.

21 Temmuz. Demir atmazdan biraz önce birçok yerli sandallarıyla ortaya çıktı.[53] Önceleri büyük bir güvensizlik duydular ama sonunda geminin yanına gelme tehlikesini göze aldılar ve bize kumaş parçaları karşılığında oklar verdiler; bu okların bazılarının ucu kemiktendi ve zamka benzeyen yeşil bir maddeye batırılmışlardı; biz doğal olarak bunun zehir olduğunu düşündük. Gemimize gelme tehlikesini göze almış iki adamı bir süre sonra armağanlarla geri gönderdim. Bu başkalarını da gemiye çekti, onlar ay ışığında geldiler; ama içlerinden hiçbirinin yanımıza gelmesine izin verilmemesi için talimat verdim ve bu yolla gece onlardan kurtulmuş olduk.

---

53) Mallicolo'da (1606'da adalar dizisinin güney bölümünü keşfeden Quiros tarafından Manicolo gibi yazılan, Cook'un Yeni Hebridler adını verdiği yer: şimdiki adı Malekula'dır). Daha önce Bougainville'in Lépreux (Cüzzamlılar ç.n.) Adası ve Aurore (Şafak ç.n.) Adası adını verdiği iki adanın yanından geçmişlerdi. Cook en kuzeydeki Espiritu Santo Adasına ulaşmak için batı yönünde yeniden aşağı indi. Üç haftada konumu saptadı, üç yüz elli millik bu ada zincirinin haritasını çıkardı ve onları adlandırdı.

Ertesi sabah erkenden iyice kalabalık bir yerli grubu, kimi sandallarla, kimi yüzerek, gemiye yaklaştı. Onlardan birini gemiye çıkmaya ikna ettim, o çıkar çıkmaz öbürleri de onu izledi, istediğimden daha kalabalıktılar; öyle ki sadece güverteyi doldurmakla kalmadılar tüm araç gereçlerimiz de çok geçmeden insandan görünmez oldu. Üçünü kamarama getirttim ve onlara çeşitli eşyalar verdim, bunları hâlâ sandallarda olanlara gösterdiler, onlar büyülenmiş görünüyorlardı. Kamaramdakilerle dostluk kurmaya çalıştığım sırada bir kaza oldu ve karışıklığa yol açtı, ama sonunda kaza bizim yararımıza döndü. Pirogların birinden şalopalarımızdan birine almayı reddettiğimiz bir adam zehirli okunu şalopa nöbetçisine atmak için yayını gerdi. Yurttaşlarından birkaçı bunu yapmasını engellediler, bu da bana haber verecekleri kadar zaman kazandırdı. Hemen güverteye koştum ve onunla mücadele eden başka bir adam gördüm: bu, kamaramdaki adamlardan biriydi, bu amaçla pencereden dışarı atlamıştı. Öbürü ondan kurtulmaya kararlı gibi görünüyordu, yayını yeniden şalopa nöbetçisinin üzerine yöneltmeye başladı, ama ona seslendiğimi duyunca yayı bana döndürdü. Elimde ince saçma dolu bir tüfek tutuyordum, içindekileri üzerine boşalttım. Bu onu bir an sendeletti ama yayını ok atma durumunda tutmasını engellemedi. Aynı biçimde ikinci kez ateş onun yayını bırakmasını sağladı ve kanoda onunla olanlarla birlikte tüm hızlarıyla paga çekerek uzaklaştılar. Bu sırada birkaç kişi öbür taraftan ok atmaya başladı. Havaya tüfekle birkaç el ateş etmenin hiçbir etkisi olmadı, ama topla başlarının üzerine yapılan dört atış onları büyük bir kargaşa içinde dağıttı. İçlerinden çoğu kanoları bırakıp sahile kadar yüzdüler. Büyük kamarada olanlar pencerelerden, güvertedekilerin hepsi ve teknenin başka yerlerinde bulunanlar tekneden aşağı atladılar. Bundan sonra artık onlarla hiç ilgilenmedik, ama sandallarını almak için

gelmelerine izin verdik, birkaçı geminin yanına gelme tehlikesini bile göze aldı. Büyük top atışından hemen sonra karada davulların sesini duyduk, bu büyük bir olasılıkla tüm ülkede silahlı büyük bir toplantının işaretiydi. Taze yiyeceklere ihtiyacımız vardı ve yerlilerin sandallarında ne bunlardan vardı ne de odun: bu nedenle karaya gitmek için tüm hazırlıkları yaptık.

Saat dokuza doğru iki sandalla gemiden ayrıldık, kıyıda toplanmış dört ya da beş yüz ada sakininin karşısında karaya çıktık. Hepsi yaylarla ve oklarla, topuzlarla ve mızraklarla silahlanmış olmalarına karşın en küçük bir direnme göstermediler. Tam tersine benim tek başına, elimde sadece yeşil bir dalla ilerlediğimi görünce içlerinden şef gibi görünen biri yayını ve oklarını başka birine vererek suyun içinde beni karşılamaya geldi, o da yeşil bir dal tutuyordu, bu dalı benimkiyle değiştirdikten sonra elimi tuttu ve beni kalabalığa doğru götürdü. Onlara hemen armağanlar dağıttım, bu sırada deniz erleri kumsala geldiler. O zaman yerlilere odun istediğimizi işaret ettim (çünkü onların dilinden tek sözcük bile anlamıyorduk), onlar da işaretle ağaçları kesmemizi söylediler. O sırada bize armağan olarak küçük bir domuz getirdiler, onu getirene kumaş verdim, çok sevinmiş göründü. Daha sonra başka domuzlarımızın da olacağını sanıyorduk ama yanılmışız. Bu domuz bize takas amacıyla getirilmemişti, bunda başka bir neden vardı, belki de barış güvencesiydi. Çünkü söylemeye ya da yapmaya çalıştığımız hiçbir şey onları bize yarım düzine hindistancevizi ya da biraz su bile getirmeye razı edemedi. Ne çivilere ne de demir aletlere hiç ilgi göstermiyorlardı; aslında elimizdeki hiçbir şey onları imrendirmiyordu. Zaman zaman bir mızrağı bir parça kumaşla değiştiriyorlardı, ama ancak çok ender olarak bir yayı elden çıkarmaya razı oluyorlardı. Bizim kumsaldan uzaklaşmamızı istemiyorlar, gemimize döndüğümüzü görmeyi çok istiyorlardı. Sonunda öğleye doğru kestiğimiz

odunları gemiye gönderdikten sonra gemimize çıktık, onlar da kumsalı terk edip topraklarına dağıldılar.

Öğlen yemeğinden sonra zaman karada yeni bir şeyler yapamayacak kadar ilerlemişti ve mürettebatın tüm üyeleri gemi donanımı içinde onarımlarla uğraşıyordu. Ama kumsalı izleyen bir adamın, gece demir attığımız şamandırayı getirdiğini görünce bunu geri almak için beylerden birkaçı ile karaya gittim. Karaya ayak bastığımız anda adam şamandırayı tek söz etmeden teknemize bıraktı. Bunun hangi yolla olursa olsun bizden aldıkları ya da almaya çalıştıkları tek şey olduğunu belirtmek gerek. Karaya çıktığımız yerin yakınında ormanın sınırında birkaç ev ve ekili alanlar vardı. Bir adalının beni oraya götürmesini sağladım. Mösyö Forster'ın benimle gelmesi kabul edildi ama başka hiç kimse olmaması koşuluyla. Bu evler de başka adalardakilere benziyordu, daha basıktı, çatı hurma dallarından yapılmıştı: birkaç tanesi tahta kazıklardan bir duvarla çevrilmişti, giriş bir uçta kare biçimde bir delikti, o anda kapalıydı ve bizim içeriyi görmememiz için bu deliği açmak istemediler. Orada yaklaşık altı ev ve köklü bitki ekilmiş birkaç küçük alan vardı, Amitié Adalarında olduğu gibi kamışlardan yapılmış çitlerle korunuyorlardı. Birkaç ekmekağacı, hindistancevizi ağacı, muz ağacı vardı ama ağaçlarda çok az meyve bulunuyordu. Bir sürü hintpatatesi sütunların desteklediği yüksek bir sekiye istif edilmişti; yirmi kadar domuz ve tavuklar özgürce dolaşıyorlardı. Tüm bunları gördükten sonra yola çıkarak küçük limanın güneydoğu ucuna dümen kırıp ilerledik, orada yeniden karaya çıktık, kumsal boyunca, güneydoğuda daha önce sözü edilen adaları görünceye dek yürüdük. O zaman adaların adlarını öğrenebildik; üstünde bulunduğumuz adanın adının da Malekula olduğunu böylece öğrenmiş olduk; Ambryn'in güney ucunun ilerisinde ilk görünen adanın adı Api, içinde bir tepe olanın, Pa-

oum'du. Kumsalda portakala benzeyen, adalıların *abbi-mora* dedikleri bir meyve bulduk ama çürümüş olduğu için yenilebilir olup olmadığını söyleyemeyeceğim.

Küçük limanın öbür yanına kadar yolumuza devam ettik, sahile inen yerlilerin daveti üzerine birkaç ev bulunan yerde karaya çıktık; ama daha oraya geleli beş dakika olmadan bizden hemen gitmemizi rica ettiler. Bu isteğe uyduk ve küçük limanı izlemeye devam ettik, amacımız burayı iskandil etmek ve tatlı su aramaktı; oraya kadar, yerlilerin getirdiği ve nereden bulduklarını bilmediğimiz biraz sudan başka su görmemiştik. Araştırmalarımız bu kez de başarıyla sonuçlanmadı ama bu hiçbir yerde su olmadığını kanıtlamazdı. Gün bu sorunu çözmeyi sağlayacak bir araştırma yapamayacak kadar ilerlemişti. Gece gemiye döndüğümüzde bana hiçbir adalının gemiye kadar ilerlemediğini söylediler –adalıların merakı çabuk giderilmişti! Gemiye gelirken davul sesi duyduk, bize başka aletler de varmış gibi geldi; dans eden yerliler gördük. Ama bizi görür görmez, kürek seslerini duyar duymaz sesler kesildi.

Gecelerimiz ay ışığı ile aydınlanıyordu ve ben böyle geceleri yararlı hiçbir şey yapmadan geçirmek istemiyordum. Ayın 23'ünde sabah yedide demir aldık, hafif bir rüzgar ve teknelerimizin yardımıyla küçük limandan çıktık. Öğlen limanın güney ucu batı-güneybatımızda yaklaşık iki mil uzağımızda kalmıştı.

Yerliler denize açıldığımızı görünce sandallarıyla geldiler, öncekinden daha büyük bir güvenle değiş tokuşlar yaptılar, bizi çok fazla şaşırtacak kadar olağanüstü bir biçimde dürüstlüklerini kanıtladılar. Gemi çok hızlı ilerlediği için içlerinden birçoğu bizim mallarımızı aldıktan sonra bunların karşılığı olan kendi mallarını verecek zaman bulamadan uzağımıza düştüler. Société Adalarındaki dostlarımızın yaptığı gibi bundan yararlanacak yerde bize yetişmek ve karşılığını ödediğimiz şeyleri bize

vermek için çok büyük bir çaba harcadılar. Özellikle bir adam bizi uzun süre izledi; içimizden birçoğunun satın almaya hazır olduğu bir eşyayı uzattı ama onu daha önce satmış olduğu kişiyi görünceye dek elinden çıkarmayı reddetti, malı ona verdi. Malı verdiği kişi onu tanımayarak bu mal karşılığında bir şey vermek istedi ama o geri çevirdi ve daha önce o mal karşılığında kendisine vermiş olduğu şeyi gösterdi. En beğendikleri şey kumaşlar ve ebruli kağıtlardı, kesici aletler, çiviler ve incik boncuklar onların ilgisini çekmiyordu. Geminin iki yanında aynı anda sekizden fazla pirog vardı, her birinin içinde dört-beş kişiden fazla yoktu; çoğu zaman getirdiklerinin yarısını satmadan, birden karaya döndükleri oluyordu, o zaman onların yerini başkaları alıyordu.

Küçük limandan çıktığımız sırada su alçalmıştı ve kaya setlerinin üzerinde çok sayıda yerli vardı. Kabuklu deniz hayvanları toplamak ve balık avlamak için orada olduklarını sandık; bizim kıyılarında ve limanlarında bulunmamız onların günlük uğraşlarını sekteye uğratmıyordu. Onlara kötülük etmek istemediğimizi anlayacak kadar zaman bulmuş olmalıydılar; öyle ki burada kalış süremizi uzatsaydık maymunu anımsatan bu insan ırkıyla çok çabuk iyi ilişkiler kurabilirdik; genelde hiç görmediğim kadar çirkin ve orantısız yapıda insanlar; her bakımdan bu denizlerde gördüklerimizden farklılar. Çok koyu renkli, kısa boylu, uzun kafalı basık yüzlü bir ırk; tüm davranışları maymuna benziyor. Hemen her zaman siyah ya da kahverengi olan saçları kısa ve kıvırcık ama tümüyle zencilerinki gibi yünü andırmıyor. Sakalları çok gür, kıvırcık ve dağınık, genelde siyah ve kısa. Ama biçimsizliklerini en çok artıran şey bellerine taktıkları kemer, bu kemeri karınlarının üzerinde o kadar sıkıyorlar ki bedenlerinin biçimi kocaman bir karıncanınkinden neredeyse farksız oluyor. Bellerinden aşağı peştamal gibi taktıkları kumaş

ya da yapraklar dışında erkekler tamamen çıplak. Çok az kadın gördük, onlar da erkeklerden daha az çirkin değiller; kafaları, yüzleri ve omuzları kırmızı boyalı. Jüpon gibi bir şey giyiyorlar, bazılarının omuzlarında çocuklarını taşıdıkları bir tür torba var. Kadınların hiçbiri gemiye gelmedi, biz karaya çıktığımızda da genelde uzak duruyorlardı. Süs olarak bağadan yapılmış salkım küpeler ve bilezikler takıyorlar; bunların içinde özellikle dörtbeş parmak genişliğinde, örülmüş telden ya da ipten, deniz kabuklarıyla süslenmiş, dirseklerinin üstüne kadar uzanan bilezikler gibi ilginç olanları da var. Sağ bileğin çevresine bazen eğri bir biçim verdikleri domuz dişleri ve deniz kabuklarından yapılmış yüzükler, sol bileğin çevresine yayın kirişini tutmaya yarayan yuvarlak bir tahta parçası takıyorlar. Delinmiş burun çeperlerine yaklaşık bir parmak uzunluğunda bir taş parçası takıp sarkıtıyorlar. Dostluk belirtisi olarak yeşil bir dal veriyor, elleriyle başınızın üstüne su döküyorlar.

Silahları şunlar: topuzlar, sert ağaçtan ya da Hint ağacından[54] mızraklar ya da kargılar, yaylar ve oklar. Yaylarının uzunluğu yaklaşık dört ayak, eğri değiller, orta kısmı inceltilmiş bir sopadan ibaret. Bir tür kamış olan oklarının kimi zaman aynı sert ağaçtan sivri ve uzun uçları var, bazen bu uç kemikten ve çok sert oluyor; uçların hepsi bizim zehir sandığımız bir madde ile kaplı; gerçekten de adalılar bizim bu uçlara dokunmamamızı, batmasının ölümcül olacağını işaret ederek düşüncemizi doğruladılar. Kendileri de buna çok dikkat ediyorlar ve okları bir kılıf içinde tutuyorlar. Bu oklardan birkaç tanesinin iki-üç sivri ucu var, bunların her biri ayrıca küçük sivri uçlara sahip, bunlar okun yaranın içinden çıkarılmasını engelliyor.

Malekula sakinleri belki de şimdiye dek gördüklerimizin

54) Hindistan'da ve Yeni Hollanda'da bulunan çok sert bir ağaç, *casuarina*. (ç.n.)

hepsinden tümüyle farklı bir ırktan geliyor; başka bir dil konuşuyorlar.

14 Ağustos. Ertesi gün kahvaltıdan sonra birkaç kişi yanardağı daha yakından görmek ve durumunu en iyi biçimde incelemek amacıyla karada içlere doğru ilerledik.[55] Oraya gitmek için dumanı tüten sıcak alanların birinden geçtik, en sıcak kısımda bir delik açtıktan sonra oraya bir Fahrenheit termometresi yerleştirdik, cıva çok geçmeden 100°'ye çıktı. Çukurda iki buçuk dakika kaldı, derece ne indi, ne yükseldi. Bu bölgede toprak bir tür beyaz kildi, etrafa bir kükürt kokusu yayıyordu, yumuşak ve nemliydi ancak yüzeyinde şap tadında kezzap gibi bir maddeyle kaplı ince ve kuru bir kabuk vardı. Sıcak yerlerin kapladığı alan sekiz-on yardadan fazla değildi, yörede dalları yukarılara uzanan birkaç incir ağacı vardı ve bu durumdan hoşnut gibiydiler. Bu olağandışı sıcaklığa, içinde çok fazla kükürt bulunan kaynar bir suyun neden olduğunu düşündük. Bana bu tür yüzeyden daha geniş bir alan da olduğunu söylediler, ama oraları görmek için yolumuzu değiştirmedik ve tepeye çıkmaya devam ettik; bölge ağaçlarla, çalılarla ve bitkilerle öylesine kaplanmıştı ki doğa tarafından ekilmiş gibi görünen ekmek ağaçları ve hindistancevizi ağaçları başka tür bitkilerle biraz boğulmuş gibiydi. Orada burada bir eve, birkaç ada sakinine ya da ekili alana rastlıyorduk, bazıları eskiden ekilmişti, bazı yerde toprak kısa bir süre önce tarıma elverişli hale getirilmişti, bir bölümü de daha yeni açılıyordu, henüz hiçbir şey ekili değildi. Bir alanın tarıma elverişli hale getirilmesi, yerlilerin elinde bulunan ve Société adalarındakilerle aynı türden ama daha basit aletlerle yapılan son derece fazla emek isteyen bir iş olmalı. Kullanılan yön-

55) Burası, Yeni Hebridler takımadalarının güney ucunda bulunan Tana Yanardağının oluşturduğu adadır.

tem yine de akıllıca ve olabildiği kadar süratli. Küçük baltalarıyla büyük ağaçların gereksiz dallarını kesiyorlar, köklerinin altını oyuyorlar, kökünden çıkardıkları bitkileri, çalıları ve dalları ortada yakıyorlar. Arazi yer yer siyah zengin humuslu topraktan oluşmuş, başka yerler, dökülmüş bitki artıkları ve yanardağın çevresine yaydığı küllerden meydana gelmiş. İşlek yoldan ayrıldıktan sonra ekili bir alana ulaştık, orada çalışmakta olan bir adam gördük, ya iyi huylu olduğu için ya da bizi kendi arazisinden olabildiğince çabuk çıkarmak için bize yol göstermeyi üstlendi. Biz de onu izledik ama daha pek uzaklaşmadan iki yol kavşağına geldiğimizde, bunlardan birinde elinde bir sapanla taş olan başka bir adam gördük, biz tüfekle ona nişan alınca elindekileri yere bırakmaya karar verdi. İçinde bulunduğu durum, daha sonra bakışlarında ve davranışlarında ortaya çıkan acımasızlık, durduğu yolu savunmaya kararlı olduğunun kanıtıydı. Bir ölçüde haklı çıktı, çünkü rehberimiz öbür yola saptı ve biz de onu izledik ama bizi işlek yolun dışına doğru götürmesinden kuşkulandık. Öbür adam da bizimle geldi, bağırmaya başladığında yardım istediğini anladık, çünkü biraz sonra iki-üç yerli yanımıza geldi, bunlardan genç bir kadın elinde bir topuz tutuyordu. Bizi bir tepenin üstüne götürdüler, buradan küçük limana inen yolu gösterdiler, bu yoldan gitmemizi istiyorlardı. Onlara boyun eğmemeyi yeğliyorduk, daha önce ayrıldığımız yola döndük, burada rehberimiz bizi izlemek istemedi. Daha önce aştığımız tepe kadar sık ormanla kaplı başka bir tepeye çıktıktan sonra buradan hareket noktamız kadar uzakta görünen yanardağ ile aramızda başka tepeler olduğunu gördük; bize rehberlik edecek kimse olmadığı için daha ileri gitmeye cesaret edemedik. Sonunda yarı yoldan geri dönmeye karar verdik, daha bu tasarıyı uygulamaya yeni başladığımızda adamın ülkenin içine girmemizi engellemek amacıyla topladığı yirmi-otuz

kişilik bir gurupla karşılaştık; ama geri döndüğümüzü görünce, bizi tedirgin etmeden, geçip gitmemize izin verdiler. İçlerinden birkaç kişi bizi doğru yola götürdüler, tepenin eteğine kadar bizimle birlikte geldiler, bize hindistancevizi ve şekerkamışı ikram etmek için mola verdirdiler; orada yiyemediklerimizi aşağıya kadar bizim için taşıdılar. Bu adalılar, ters bir davranış onlarda bir kıskançlık duygusu uyandırmadıkça konuksever, terbiyeli ve kibar görünüyorlardı. Böyle bir davranış, özellikle de onlara nasıl göründüğümüz düşünüldüğünde, nasıl kınanabilir bilmem. Gerçek düşüncelerimizin neler olduğunu bilemezlerdi: onların küçük limanlarına giriyoruz ve onlar buna karşı çıkmaya cesaret edemiyorlar; ülkelerine dostça ayak basmak istiyoruz –bunu başarırsak ne mutlu, ama ne olursa olsun, oraya çıkıyoruz, ateşli silahlarımızın üstünlüğü sayesinde onların topaklarına yerleşip orada kalmaya cesaret ediyoruz– bizim hakkımızda ne düşünebilirler ki? Dostça bir ziyaret görüntüsü altında ülkelerini işgal etmeye geldiğimizi düşünmekte haklı değiller mi? Ancak zamanla ve bizi tanıyarak dostluk isteklerimize inanabilirler. Bu halklarda hâlâ bir dereceye kadar barbarlık var ve görünüşe bakılırsa çoğu zaman sadece dostlarıyla değil kendi aralarında da savaş halindeler, bu nedenle tüm yabancılara karşı güvensizlik duymaları doğal. Bu denizde bu kuralın dışına çıkan birkaç istisna bulunabileceğini kabul ediyorum ama ziyaretçilerin kendi ülkelerine bizim gibi girmelerini isteyerek kabul edecek çok az halk vardır.

Tana'nın betimlenmesi

Önceleri bu ada sakinlerinin Amitié Adalarındaki yerlilerle Malekula yerlileri arasında bir ara ırk olduğunu düşündük; ama onları biraz daha iyi tanıyınca ne Malekulalılarla ne de öbürle-

riyle bir akrabalıklarının olduğuna inandık. Sadece Malekulalıların saçlarıyla bunlarınkiler arasında biraz benzerlik var[56]; saçlar siyah ya da kahverengi, çok kıvırcık ve bukleli, oldukça uzun. Adalılar saçlarını küçük örgüler halinde ayırıyorlar, bunları kuyruk yapıp çok ince bir bitki kabuğuyla ucunda bir parmak kalıncaya dek sarıyorlar, saçlar uzadıkça kuyruk da uzuyor. Bu kuyruklardan ya da örgülerden her biri bir kamçının ipinden biraz daha kalın, başlarının üstünden sarkan küçük bir sicim paketine benziyorlar. Sık ve kalın sakalları genelde kısa. Kadınlara gelince, saçlarını küçük erkek çocukların büyüyünceye kadar kestirdikleri gibi kısa kesilmiş. Saçları bizimki gibi olan birkaç kadın, erkek ve çocuk gördük ama başka bir halka ait oldukları hemen göze çarpıyordu, bize Erronan'dan geldiklerini anlattıklarını anımsıyorum. Konuştukları iki dilden birini bu adadan almışlar, bu dil Amitié Adalarında konuşulanla tamamen aynı olmasa da biraz ona yakın. Erronan'da bu ırktan insanların yaşıyor olması daha akla yakın, Tana ve yakınlardaki başka adalarla uzun zamandır süren ilişkilerden sonra bunların her biri öbürünün dilini öğrenmiş ve bu dili ayrım gözetmeden konuşuyor olmalı.

Tana halkının, anladığımıza göre Erromangoluların ve Annattomluların da konuştuğu öbür dil, doğrusunu söylemek gerekirse, kendilerine özgü bir dil. Buraya kadar duyduğumuz tüm dillerden farklı ve Malekula diliyle hiçbir benzerliği yok; bu nedenle bu adanın yerlileri öbürlerinden farklı bir halk gibi görünüyorlar. Malekula, Api, vb. adlar onlara tümüyle yabancıydı ve en yakınlarında bulunan Sandwich Adası hakkında bile hiçbir şey bilmiyorlardı. Coğrafya bilgilerinin nereye kadar

56) Malekula'da yaşayan insanların tipi Polinezyalılarla Melanezyalıların bir karışımıdır, oysa Erromango ve Tana'nın en güneyindeki adalarda saf Melanezya tipi görülür.

gittiğini öğrenmek için çok çaba harcadım ve bunun kendi görüş alanlarının sınırını geçmediğini saptadım.

Bu adalılar orta boylu, daha çok ince insanlar, birçoğu kısa boylu, uzun boylulara ya da şişmanlara pek rastlanmıyor; içlerinden çoğunun düzgün yüz hatları ve hoş bir görünüşleri var; tüm tropikal ırklar gibi hareketli ve çevikler, silah kullanmada çok başarılı gibi görünüyorlar ama çalışmaktan hiç zevk almıyorlar. Giriştiğimiz hiçbir işte bize asla yardım etmek istemediler, oysa başka adalardakiler bundan çok hoşlanıyorlardı. Ama ben onları özellikle yük hayvanıymışlar gibi en ağır işleri kadınlara yaptırma alışkanlıklarına göre değerlendiriyorum. Bir kadının, sırtında bir balya ya da bir çocuk, kolunun altında da bir balya taşırken önünde yürüyen erkeğin bir topuz, bir ok ya da bu tür bir silahtan başka hiçbir şey taşımadığını gördüğüm oldu; bir erkeğin çok ender olarak silahlarından başka bir yük taşıdığı görülüyor. Ne böyle bir âdetin nedenini ne de silahlı bir güce neden ihtiyaç duyduklarını anlıyorum. İlk zamanlar o çevreden uzaklaşıp başka yere gideceklerini düşünüyorduk ama daha sonra onların her gün yükleriyle girip çıktıklarını gördük.

Kadınların güzel olduğunu söyleyemem ama onları bu erkekler için çok güzel, erkeklerin onlara yaptırdıkları işlere göre çok fazla güzel buluyorum. Kadınların ve erkeklerin tenleri çok koyu renk ama siyah değil, zencilerin hiçbir özelliğini taşımıyorlar. Yüzlerini siyah kurşun renginde boyayarak kendilerini aslında olmadıkları kadar siyah hale getiriyorlar. Kullandıkları başka bir renk de kırmızı, üçüncü renk kahverengi ya da daha çok kırmızı ile siyah arasında bir renk. Tüm renklendiricilerden, özellikle birinciyi sadece yüzlerinde değil, boyunlarında, omuzlarında ve göğüslerinde bol bol kullanıyorlar. Erkekler bir kemerden ve Malekula'da olduğu gibi sarılmış bir yapraktan başka hiçbir şey takmıyorlar. Kadınların, muz ağacının liflerinden, kuzgunkı-

lıçlarından ve başka bitkilerden yapılmış dizlerinin altına kadar inen jüponları var. Özellikle erkeklerin taktıkları, deniz kabuklarından, ya da hindistancevizi kabuğundan yapılmış bilezik gibi süsleri, muskaları, kolyeleri ve salkım küpeleri var. En değerli muskalar yeşilimsi taştan olanlar, Yeni Zelanda'nın yeşil taşı bu iş için en beğenileni. Kolyeyi en çok kadınlar takıyor. Salkım küpelere hem kadınlarda, hem erkeklerde rastlanıyor; en değerlileri bağadan yapılanlar. Amitié Adalarından gelirken bu küpelerden getiren adamlarımızdan birkaçı bunlarla çok kârlı takaslar yaptılar; çünkü bağa burada başka her şeyden fazla değerli; bundan, yerlilerin çok az kaplumbağa yakaladıkları sonucunu çıkarabiliriz oysa tam küçük limandan yola çıkarken bir kaplumbağa görmüştüm. Oradan ayrılmamıza yakın bizden küçük baltalar ve çiviler istediklerini fark ettim; belki de balta ve çivilerin, onlarda gördüğümüz tek aletler olan taştan, kabuklu hayvan kemiklerinden yapılmış olanlardan daha üstün olduklarını gördüler. Taş baltaları başka adalardakiler gibi keser biçiminde değil, daha çok odun baltasına benziyor; oldukça kalın olan sapına bir delik açılıyor, taş buraya tutturuluyor.

Bu halk tarım dışında dikkate değer başka çok az şey biliyor. Kaba bir tür hasır ve ağaç kabuğu ile bir kumaş yapıyorlar, bunu özellikle kemer yapımında kullanıyorlar. Sandalları, daha önce söylediğim gibi, kaba bir biçimde yapılmış, çok özen gösterdikleri ve emek harcadıkları silahları daha önce gördüğümüz bazı silahlardan çok daha kötü. Silahları şunlar: topuzlar, mızraklar ya da kargılar, yaylar, oklar ve taşlar. Uzunlukları üç ayakla beş ayak arasında değişen dört tür topuzları var. Ağzı üç sivri dişli keskin mızraklarına çok güveniyor gibiler. Onları atmak için bir ringot'tan, yani çok sıkı örülmüş, yaklaşık altı parmak uzunluğunda, bir ucunda bir göz öbür ucunda bir düğüm olan bir parça ipten yararlanıyorlar. Göz, sağ elin işaret parma-

ğına, mızrak öbür uca geçiriliyor ve burada hemen hemen dengede kalıyor. Mızrağı geriye kalan parmaklarla baş parmak arasında tutuyorlar, bunlar sadece onu yönlendirmeye yarıyorlar, mızrağa hız veren ip ve işaret parmağı oluyor. Mızrak elin hızını geçtiği anda ip mızrağı bırakıyor ama bir kez daha kullanılmaya hazır olarak parmağın üstünde kalıyor. Mızraklarıyla kuşları ve balıkları öldürüyorlar, onlara sekiz-on yarda uzaktan hedef olarak bir şapkanın ortasını gösterdiğinizde hedefi tutturamadıkları hiç olmuyor. Ama uzaklık arttığında, silahı altmış-yetmiş yardadan fırlatmalarına karşın, ancak insan büyüklüğünde bir hedefi, o da bazen vurabiliyorlar. Uzaklık ne olursa olsun mızrağı tüm güçleriyle fırlatıyorlar. Bizim için tüfek neyse, onlar için de mızrak, yay ve ok aynı şey. Oklar bambudan yapılmış, uçlarında sert ağaçtan bir sivrilik var: bazıları dişli bazıları değil, kuşları avlamak için kullandıklarının iki, üç, bazen de dört sivri ucu var. Yararlandıkları taşlar genelde uzunlukları sekiz-on dört parmak, çapları bir-bir buçuk parmak olan mercan dallarından. Bunları ağır silah gibi kullanıp kullanmadıklarını bilmiyorum; hemen hepsinde bir topuz, o olmazsa bir mızrak ya da yay ve oklar bulunuyor, ama hiçbir zaman üzerlerinde iki silah birden bulundurmuyorlar. Taşları olanlar bunları genelde kemerlerinin içinde taşıyorlar.

Onların silahlarını betimlemeyi Mösyö Wales'in günlüğündeki tüm bir bölümü eklemeden bitirmemem gerek. Bu centilmen sürekli olarak onlarla birlikte karada olduğu için onların yapabildiklerini hiçbirimizin göremediği kadar iyi görme fırsatı buldu. İşte yazdığı bölüm: "Homeros'un kahramanlarının mızraklarıyla gerçekleştirdikleri marifetleri, destansı bir şiirde yer alabilecek kadar fazla olağanüstü izler taşıdığını her zaman düşünmüş olduğumu itiraf etmeliyim; Aristoteles tarafından ölçülü bir biçimde gözlemlenmiş olaylarla kıyaslandığında bu,

özellikle çarpıcı oluyor; öyle ki Homeros'tan yana o kadar iyi konuşan bir avukat olan Mösyö Pope, onların *şaşkınlık verici* olduğunu kabul ediyor. Ama bu adalıların biraz sert bir ağaçtan kötü yontulmuş uçlu mızraklarıyla yaptıklarını gördüğümden beri bu büyük ozanın bu konuda yazdığı hiçbir bölüme artık en küçük bir itirazım yok; artık buna itiraz etmediğim gibi tam tersine bunda hiç kuşku götürmeyen güzellikler buluyorum; çünkü bu yerlilere bakarken gördüğüm ve anladığım bir eylemi, bir durumu ya da mızrakla ilgili herhangi bir şeyi bu anlatılarda güçlükle bulduğumu görüyorum: örneğin mızrağın dönerkenki hareketi, uçtuğu sırada silahtan çıkan vınlama sesi, toprağa saplandığı andaki titreşimi, insanların mızrağı fırlatmaya hazırlanırken amaçlarına yoğunlaşma biçimleri, yürürken ellerindeki silahlarına verdikleri denge, vb."

25 Ağustos. Ayın 25'inde şafak sökerken (orta yükseklikte, çevresi üç fersah olan) adanın kuzey kıyısındaydık, aşağıda uzanan kıyı boyunca yalıyarın batısına yöneldik[57]. Güneş doğarken kuzeyde batıdan kuzeybatıya kadar uzanan yalıyarın ötesinde yüksek bir kıyı göründü. Burnu geçtikten sonra karanın güneye, biraz da doğuya uzandığını, büyük ve derin bir körfez oluşturduğunu, bu körfezin batıda sözünü ettiğimiz kıyı ile sınırlandığını gördük. Her şey bize bu koyun 1606'da Quiros tarafından keşfedilen Saint-Philippe-et-Saint-Jacques Koyu olduğunu düşündürüyordu. Bu noktayı doğrulamak için daha uzağa gitmek gerekiyordu çünkü o anda hiçbir şey bize koyun sınırını göstermiyordu. Rüzgar güneyden geldiği için volta vurmak

57) Yeni Hebridler'in batı bölümünde kıyı boyunca yukarı doğru giden Cook, takımadaların en kuzeyindeki ada olan Quiros'un Espiritu Santo Adasının doğu kıyısına ulaşmak için Bougainville Geçidini kullandı. Quiros bu adanın Terra Australis'in kuzeybatı noktası olduğunu düşünmüştü.

zorunda kaldık, öğlen önce sadece üç mil uzağında bulunduğumuz batı kıyısına yaklaşmak için yelkenleri açtık. O sırada 14° 55′ 30″ güney enlemde, 167° 3′ doğu boylamda bulunuyorduk. Körfezin girişi 64° kuzeybatıdan 86° güneydoğuya uzanıyordu; bu ikinci yönde yalıyar üç fersah uzakta bulunuyordu. Öğleden sonra rüzgar doğu-güneydoğuya dönünce, körfezin iç kısmını tanımak için yelken açabildik. Ama esinti zayıf olunca kuzeydoğudan gelen bir çalkantı bizi batı kıyıya attı, öyle ki öğleden sonra saat dörtte kıyıdan iki milden fazla uzak değildik ve dibi yumuşak çamurlu, derinliği yüz yirmi kulaç olan yerde geminin yönünü değiştirdik. Yalıyar, yani körfezin güney ucu 53° doğumuzda kalıyordu.

Daha yeni demir atmıştık ki hava duruldu ve bütünüyle çalkantıya bağlı kaldık, o da bizi çok sayıda insanın toplandığı kıyıya doğru sürüklemeye devam etti. Birkaçı iki kanoyla hemen bize doğru gelmeye başladı, ama onlara yaptığımız tüm dostça işaretler onları ne yanımıza gelmeye ne de armağanlarımızı alacak kadar yakınlaşmaya razı edemedi. Sonunda bir şey aniden onları ürküttü ve karaya döndüler. Önden ve arkadan kemerlerine bağladıkları, neredeyse dizlerine kadar inen glayöle benzer uzun otlar dışında çıplaktılar. Derilerinin rengi koyu, saçları yünsü idi ya da yünü andırıyordu, çünkü çok kısa kesilmişlerdi. Kanoları küçüktü ve yarış kayığına benzeyen kürekli sandalları vardı. Dinginlik hemen hemen saat sekize kadar sürdü; bu süre içinde rotadan ayrıldık ve seksen beş kulaç derinliği olan bir yere geldik, kıyıya o kadar yaklaştık ki demir atmak zorunda kalacağımı sanıyordum. Doğu-güneydoğudan hafif ve serin bir rüzgar çıktı, önce bizi kötü yönde yakaladı ama tüm hazırlıklarımıza karşın, daha yeni yön değiştirdiğimiz sırada gemi rüzgara kapıldı, yelken halatlarını sancak yanına alarak yönümüzü kuzeydoğuya çevirip karadan uzaklaştık. Böylece çok ka-

ranlık bir gecede, rüzgaraltımızdaki çok derin yere demir atmak zorunda kalma korkusundan kurtulduk.

Ertesi sabah saat ona kadar doğu-güneydoğu ile güney arasında değişen çok hafif bir rüzgarla yukarı doğru çıkarak volta vurmaya devam ettik; etraf sakindi. O anda körfezin içinden yaklaşık yedi-sekiz mil uzaktaydık, körfez alçak bir sahille sona eriyordu, sahilin arkasında ağaçlarla kaplı, bir sıra dağla her yanı çevrili düz bir alan vardı. Öğlen 15° 5′ güney enlemde bulunduğumuzu gördük, sabaha karşı bire kadar orada dinginlik içinde kaldık; sonra kuzeyde batıdan esen bir meltem çıktı, bununla körfezin içinde dibinden iki mil uzağa kadar yukarı doğru çıkarak yol aldık. O zaman Mösyö Cooper ile Mösyö Gilbert'ı kıyıyı incelemeleri ve iskandil etmeleri için yolladım, biz gemide kaldık. Bu, bizi izleyen üç yelkenli kanoya bize kadar gelecek zaman verdi. Her birinde beş-altı kişi vardı, bir ip bağlayarak kendilerine attığımız eşyaları alacak kadar yaklaştılar ama geminin yanına kadar gelmek istemediler. Bir gece önce gördüklerimizle aynı ırktandılar, biz bunların da aynı yerden geldiklerini düşündük. Bu insanlar Malekula'dakilerden daha ağzı yüzü düzgün, daha güçlü kuvvetli gibiydiler, başka birçok durum bize onların başka bir halk olduklarını düşündürüyordu. Rakamlara, 5'e 6'ya kadar Anamocka'daki adları veriyorlardı, yakınlarındaki toprakların adlarını sorduğumuzda bizi anladılar. Aslında içlerinde, Malekula'daki yerliler gibi siyah, kısa ve kıvırcık saçlı olanlar vardı ama bazılarının saçları daha uzundu, başlarının üstünde toplanmıştı ve Yeni Zelandalılar gibi tüylerle süslüydü. Öbür süsleri bilezikler ve kolyelerdi; erkeklerden birinin alnında beyaz deniz kabuğu gibi bir şey vardı, bazı erkekler de siyahımsı bir renkle boyanmıştı. Sadece balık avlamaya yarayan mızrak ve zıpkından başka silahları olmadığını gördüm. Kanoları Tana'dakilere çok benziyordu ve denizde ay-

nı ya da benzer biçimde gidiyorlardı. Onlara gösterdiğimiz toprak parçalarının adını hemen söylediler ama kendi adalarının adını öğrenemedik. Sonunda gemilerimizin geldiğini görünce onlarla konuşmak ya da onları alıkoymak için her şeyi yapmamıza karşın paga çeke çeke sandallarını kıyıya götürdüler.

5 Eylül. Öğle yemeğinden sonra silahlı iki kanoyla karaya çıktım, bana bağlı yerlilerden birini yanımda götürdüm[58]. Kumsal bir sahile çıktık, karşımızda sadece bizi görmek amacıyla toplanmış kalabalık bir yerli grubu vardı çünkü içlerinden birçoğunun elinde bir sopa bile yoktu, kusursuz bir nezaketle ve biz onlar için yeni bir şey olduğumuz için yeni herhangi bir şeyle karşılaşan yerlilerin doğal şaşkınlığıyla karşılandık. Dostumun bana işaret ettiği, yaşlı olsun erkek olsun öbürlerinden daha önemli gibi görünen herkese armağanlar verdim. Ama kalabalığın arkasında bulunan birkaç kadına bunu yapmak söz konusu değildi, onlara madalya ya da incik boncuk vermeye hazırlandığımda dostum elimi tuttu. Burada sabah kanolardan birinde gördüğümüz şefi de gördük. Adının Tihabouma olduğunu öğrendik, biz daha karaya çıkalı on dakika olmamıştı ki şef sessizlik istedi. Orada bulunan tüm adalılar hemen onun sözünü dinlediler, şef küçük bir söylev verdi, biraz sonra başka bir şef onun da susmasını istedi ve o da bir söylev verdi. Yerlilerin onları ne kadar büyük bir dikkatle dinlediklerini görmek hoş oluyordu. Söylevleri kısa tümcelerden oluşmuştu, tümcelerin her birine iki-üç yaşlı başlarını sallayarak, onayladıklarının belirtisi olan bir tür homurtu çıkararak yanıt veriyorlardı. Bu söylevlerin anlamını kavramak bizim için olanaksızdı ama bizden yana bir şeyler söylüyor gibiydiler ve hiç kuşkusuz konu bizdik.

58) Cook, Santo'nun güneybatısını dolaştıktan sonra Yeni Kaledonya'nın kuzay kıyısı açıklarında bulunan Balade (Balabiha) Adasına ulaştı.

Bunlar sürdüğü sırada gözlerimi dinleyicilerden ayırmadım ve bana bunun aksini düşündürecek hiçbir şeye rastlamadım. Onlarla birlikte olduğumuz sırada işaretle tatlı su istedik; bazıları doğuyu işaret etti, bazıları batıyı. Dostum bizi götürme işini üzerine aldı ve bu amaçla bizimle birlikte tekneye bindi. Neredeyse tümüyle sakızağaçlarıyla kaplı kıyı boyunca doğuya doğru yaklaşık iki-üç mil kürek çektikten sonra kıyının ortasındaki dar bir koydan bir nehre girdik, nehir bizi tüm sakızağaçlarının uzağında yüksekçe bir yere kurulmuş küçük bir köye götürdü; orada karaya çıktık ve bize orada tatlı suyu gösterdiler. Köyün yakınında toprak şekerkamışı, hintpatatesi ve başka köklerin ekim alanları ayrılarak çok iyi işlenmiş, kaynağı tepelerde olan ana çaydan başlayarak yapay olarak kazılmış küçük arklarla sulanmıştı. Burada çok fazla meyve yüklü gibi görünmeyen hindistancevizi ağaçları vardı. Horozların öttüğünü duyduk, ama hiçbirini görmedik. İçine bir-iki galon alabilecek büyüklükte toprak bir küpün içindeki bir ateşin üzerinde birkaç kökün ızgarasını yapıyorlardı, küpü onlar yapmıştı, bundan hiç kuşkumuz yoktu. Küçük koyda daha ileri giderken Mösyö Forster başımızın üstünde uçan bir ördeğe ateş etti, yerliler bizim tüfeklerimizi kullandığımızı ilk kez görüyorlardı, dostum ördeği kendisine vermemizi istedi; karaya çıktığımızda ördeğin nasıl öldürüldüğünü yurttaşlarına anlattı. Gün çok ilerlemişti, gelgit küçük koyda daha fazla kalmamıza izin vermiyordu; ora sakinlerine veda ettik ve güneş battıktan sonra gemiye döndük. Bu küçük gezinti bana, bu adalılardan, hiçbir kaygı taşımadan ülkelerini ziyaret etme olanağı dışında hiçbir şey beklememek gerektiğini gösterdi; çünkü iyi niyetlerinden başka verecek hiçbir şeyleri olmadığını anlamak kolaydı. Bu konuda oraya kadar işimiz düşen tüm halkları geride bırakıyorlardı ve bu, gereksinimiz olan şeyleri elde etmemize yetmemesine karşın bize hoş geliyor ve içi-

mizi rahatlatıyordu.

7 Eylül. Öğleden sonra Mösyö Wales ile birlikte kıyı boyunca küçük bir gezinti yaptım. Gördüğümüz şeyler hakkında incelemeler yaptık ve o zamana kadar ada olduğunu sandığım birçok yerin adını öğrendik; ama bilgilerimi tamamlarken bunların aynı kara parçasının bölümleri olduğunu gördüm. Bu öğleden sonra yerlilerden biri zıpkınla bir balık avladı, sekreterim balığı satın aldı ve dönüşümde bana gönderdi. Bu yeni bir tür balıktı, biraz güneş balığına benziyordu, uzun, iğrenç kocaman bir kafası vardı. Bizi zehirleyebileceğinden kuşkulanmadan akşam yemeği için balığı hazırlamaları emrini verdik. Ama onun resmini çizmek ve betimlemek o kadar uzun sürdü ki artık pişirecek zaman kalmadı bu nedenle de hayvanın sadece ciğerini ve yumurtalarını hazırladılar, Mösyö Forster ve ben biraz tattık. Sabaha karşı üçe doğru kendimizde olağandışı bir zayıflık hissettik, ellerimiz ayaklarımız uyuştu. Dokunma duyumu neredeyse yitirmiştim, kaldırmaya gücümün yettiği ağır cisimlerle hafifleri arasında hiçbir ayrım yapamıyordum. Çeyrek litre su ve bir tüy elimde aynı ağırlığa sahipti. İkimiz de kusturucu ilaç aldık, ondan sonra terledik, bu da bizi çok rahatlattı. Hayvanın iç organlarını yiyen domuzlarımızdan biri sabah ölü bulundu. Yerliler asılı duran balığı görünce bize hemen bunun kötü bir yiyecek olduğunu anlattılar ve balıktan çok korktuklarını gösterdiler, oysa içlerinden hiçbiri ne balık satıldığı anda, ne de satın alındıktan sonra hiçbir şey açıklamıştı.

8 Eylül. Her zamanki gibi muhafız birliği ve bir müfreze karaya çıkmıştı. Öğleden sonra subaydan bir mesaj aldım, şef Tihabouma'nın geldiğini, armağan olarak hintpatatesi ve şekerkamışı getirdiğini bildiriyordu. Karşılık olarak ona birçok başka

şey dışında, ikisi de genç ama büyüme çağını neredeyse tamamlamış bir dişi bir de erkek köpek gönderdim. Erkek köpek kızıl ve beyaz tüylüydü ama dişisi kıpkızıldı, İngiliz tilkisi renginde idi; bu renkleri belirtmeye önem veriyorum, çünkü bunlar bu ülkede kendi türlerinin Adem ve Havva'sı olabilirler. Subay akşam gemiye döndüğünde şefin, arkasında yaklaşık yirmi adamla geldiğini söyledi, bu bir nezaket ziyareti gibi görünüyordu. Dişi ve erkek köpeğin ona ait olduğunu anlaması için çok zaman gerekti ama bunu anlar anlamaz sevinçten kendinden geçmiş gibi göründü ve onları hemen beraberinde götürdü.

Yeni Kaledonya'nın betimlenmesi

Burada kaldığımız günlerin öyküsünü ülkenin ve sakinlerinin kısa bir betimlemesi ile bitireceğim. Bu insanlar güçlü, kuvvetli, hareketli, eli yüzü düzgün, nazik ve iyilikseverler; çalma eğilimleri hiç yok, ki bu özellik bu denizlerde başka hiçbir halk için söylenemeyecek bir şeydir. Tana yerlileriyle hemen hemen aynı renkteler ama çizgileri daha düzgün, görünümleri daha zarif, ait oldukları ırk daha sağlam yapılı. Boyu altı ayak olanları gördük. Dudakları kalın, burnu basık, yanakları dolgun ve bir dereceye kadar zencilerin yüz hatlarına ve görünümüne sahip olanları da gördüm. İki şey bende bu düşünceyi doğurdu: önce top biçiminde kafaları, daha sonra yüzlerini siyah boyayla boyamaları. Saçları ve sakalları genelde siyah ve çok kıvırcık, öyle ki ilk görüşte zencilerinkilerle aynı görüntüye sahip, ama bizimkilerden hem daha sert hem de daha gür olmalarına karşın zencilerinkinden de çok farklı. Saçlarını uzatmış birkaç yerli bunları başlarının üstünde bağlıyor; bazıları sadece her iki yanda büyük birer tutam bıraktıktan sonra topuz yapıp bağlıyor. Başka birçokları kısa kesiyor, tüm kadınların saçı böyle kısa. Diken di-

ken olmuş bu kafalar büyük bir olasılıkla sık sık kaşınma ihtiyacı duyuyor ve bunu yapmak için kusursuz bir aletleri var. Bu alet sert bir ağacın çubuklarından yapılmış bir tür tarak, uzunluğu yedi, dokuz parmak arasında değişiyor, kalınlığı bir yün şişine yakın. Çubukları belli sayıda, genelde bu sayı yirmiyi geçmiyor, hepsini bir uçlarından birbirlerine paralel olarak, aralarında parmağın onda biri kadar açıklık bırakarak tutturuyorlar. Bunları biraz tarazlanmış öteki ucundan bir yelpazenin yaprakları gibi yayıyorlar ve bu yolla bir seferde yüzlerce biti yere döküyorlar. Bu tarakları ya da kaşıyıcıları her zaman saçlarına takıp dolaşıyorlar, çünkü sanırım bunları çoğu zaman bu iki amaç için kullanıyorlar. Tana sakinlerinin de, yine bu amaçla kullandıkları bu tür bir aletleri var ama, onlarınki çatal biçiminde ve hiçbir zaman dişleri üçü dördü geçmiyor; hattâ kimi zaman sivri uçlu bir sopa gibi. Yeni Kaledonyalı erkekler genel olarak kısa sakallı ve sakalları da saçları gibi kıvırcık. Bu erkeklerin hepsinin bacakları, hattâ skrotomları[59] şiş ve yara içinde. Bunun nedeni bir hastalık mı yoksa daha yukarıda betimlemiş olduğum, Tana ve Malekulalılarla aynı biçimde kullandıkları kıvrımlı kemeri takma biçimleri mi bilmiyorum. Bu onların genel olarak bitki kabuklarından, kimi zaman da yapraklardan yapılmış tek giysileri. Onlara verdiğimiz küçük kumaş parçalarını, kağıtları, vb. bu kemerleri yapmak için kullanıyorlar. Bir tür hasırdan yapılmış kaba giysileri de var ama bunları kanolarına bindikleri ve hiçbir iş yapmadıkları zamanlar dışında hiç giymiyorlar. İçlerinden bazılarının bir tür siyah, düz, derin, silindir biçiminde, bir tören süsü gibi görünen kukuletaları var; bunu takanların önemli kişiler ya da savaşçılar olduklarını düşündük. Onlara büyük bir kağıt parçası verdiğimizde onu bu biçimde kullanıyorlar.

59) Testislerin içinde bulunduğu torba. (ç.n.)

Kadınların giysileri muz ağacının liflerinden yapılmış kısa bir jüpondan ibaret, bunların üstünden bir sicim geçiyor, lifler buna bağlanıyor, sicim de bellerine dolanıyor. Bu jüponun kalınlığı en az altı-sekiz parmak ama uzunluğu, ilgili olduğu kullanımın gerektirdiğinden bir parmak bile uzun değil. Dıştaki lifler siyah renkli, fazladan süs olarak içlerinden çoğunun sağ tarafa tutturulmuş birkaç inci istiridyesi kabuğu var. Her iki cinsin de ortak süsleri hayvan pullarından salkımlı küpeler, kolyeler, deniz kabuklarından ya da taşlardan muskalar, büyük deniz kabuklarından yapılmış, dirseklerinin üstüne kadar inen bilezikler. Bedenlerinin birçok bölümünde derileri uzun çizgilerle kaplı ama doğu adalarındaki gibi siyah çizgiler görmedim. Bunların süsten başka bir amaçla yapılıp yapılmadığını bilmiyorum. Tana sakinleri de bunlara çok benzeyen işaretler taşıyorlar.

Bu halkın kökeni konusunda görüşümü bildirmem gerekirse, bunların Tana halklarıyla Amitié Adaları halklarının arasında ya da Tanalılarla Yeni Zelandalılar arasında bir ara ırk gibi olduklarını düşünüyorum; ya da üçünün bir karışımı olabilirler, çünkü dilleri bazı bakımlardan o üç dilin bir karışımı. Karakterleri Amitié Adalarının sakinlerininkine benziyor ama cana yakınlık ve dürüstlük açısından onları geride bırakıyorlar.

Barışçıl eğilimlerine karşın, çok miktarda topuz, mızrak ok ve (taş atmak için) sapan gibi savunma silahları olduğuna göre demek bazen savaş da yapıyorlar. Topuzların uzunluğu yaklaşık iki buçuk ayak, biçimleri değişik; bazıları tırpana, bazıları da baltaya, kazmaya benziyor; başı atmaca başına benzeyenler de var, kimilerinin başı da yuvarlak ama hepsi aşağı yukarı çok temiz çalışılmış. Mızrak ve kargılarının birçoğu çok özenle yapılmış ve oyma maden işi ile süslü. Sapanları olabildiğince basit ama kullandıkları taşlara uygun bir biçim verebilmek için çok emek harcıyorlar; bazılarının iki ucu çok küçük bir yumurta bi-

çiminde. Ringot'yu Tanalılarla aynı biçimde kullanıyorlar, mızrağı sanırım çoğu zaman balıklara, vb. saplamak için fırlatıyorlar. Bu konuda çok usta görünüyorlar, büyük balık avlamak için, doğrusunu söylemek gerekirse, başka bir yöntemleri olduğunu sanmıyorum, çünkü onlarda ne zıpkın ne de olta gördüm.

İş aletlerini betimlemenin gereği yok, çünkü bunlar başka adalardakilerle aynı maddeden ve hemen hemen aynı biçimde yapılmış. Baltaları, doğrusu, biraz farklı, en azından birkaçı, bu belki kendi fantezilerinden olduğu kadar bir âdetten ileri geliyordur.

Evlerin çoğu yuvarlak, birkaç tanesi arı kovanına benziyor, dışarıya iyice kapalı ve bir o kadar da sıcak. İçeriye bir insanın ancak iki büklüm olup geçebileceği büyüklükte kare biçiminde uzun bir delik olan küçük bir kapıdan giriliyor. Duvarlar yaklaşık dört buçuk ayak yükseklikte ama tavan eğri büğrü, tepede bir noktada tarazlanmış, onun üstüne ağaçtan genelde oyma işiyle ya da deniz kabuklarıyla, kimi zaman her ikisi ile de süslenmiş bir yelken direği dikilmiş. Çatı iskeleti bambudan yapılmış küçük yelken direklerinden, vb. oluşturulmuş, iki yan ve çatı, uzun otlarla, sıkışık ve kalın saman saplarıyla örtülü. Evin içine kirişlere dayanan direkler ve üzerine eşya koymaya yarayan raflar kurulmuş.

İki katlı birkaç ev de görülüyor. Taban kuru otlarla kaplı, orada burada önemli kişilerin oturmasına ya da uyumasına ayrılmış hasırlar var. Evlerin çoğunda iki ocak gördük, bunların içinde her zaman ateş vardı, dumanın kapıdan başka çıkış yolu olmadığı için tüm ev duman içinde ve aşırı sıcaktı öyle ki bu atmosfere alışık olmadığımız için sıcaklığa bir an zor dayanabiliyorduk. Belki de bu nedenle adalılar, alışık olmadıkları için, açık havaya çıktıklarında bu kadar üşüyorlar. Onların sık sık küçük ateşler yakıp, sadece ısınmak için çevresine doluştuklarını gördük. Belki de evlerdeki duman kötü ama gerekli bir şey

çünkü burada çok fazla olan sineklerin içeri girmesini engelliyor. Bazı bakımlardan bu konutlar çok özenle yapılmış; ayrıca çatı süslemeleri, oymalı kapı pervazları olan evler gördüm. Sonuç olarak konutları sıcak iklimlerden çok, soğuk iklimlere daha uygun, bölmeler olmadığı için de insan bu evlerde tek başına bir köşede oturamaz.

[...] Bu ülke fazla nüfus kaldıracak nitelikte görünmüyor. Doğa bu adanın bulunduğu yere, bu denizde rastladığımız tropikal adaların hiçbirine olmadığı kadar, az cömert davranmış. Alanının büyük bir bölümü, en azından gördüğümüz kadarı, kayalık ve çıplak dağlardan ibaret, burada biten ot gibi bitkiler, adalıların hayvanları olmadığı için hiçbir işe yaramıyor.

Ülkenin verimsizliği, sakinlerinin denizcilerin gereksinimlerini hiçbir biçimde karşılayamamasını haklı gösteriyor. Denizin, karada olmayan şeyleri bir ölçüde karşıladığı söylenebilir, çünkü körkayalarla ve resiflerle çevrili bir kıyı balık açısından zengin olabilir.

Bu ülkenin Yeni Güney Galler'le (ya da Yeni Hollanda ile) büyük bir benzerliği olduğunu, doğal ürünlerinden birkaçının aynı olduğunu daha önce belirtmiştim. Burada özellikle yumuşak, tırtıklı, kolayca soyulabilen ve daha önce söylediğim gibi gemileri kalafatlamak için batı Hindistan'da kullanılan beyaz bir kabukla kaplı bir ağaç bulduk. Bu ağacın tahtası çok sert, yaprakları dar ve uzun, donuk ve soluk gri renkli, keskin ve hoş kokulu; bu nedenle bu anakaraya özgü bir ağaç olduğu söylenebilir. Ama burada batı ve kuzey adalarında çok görülen birçok bitki, hattâ bana sadece Amerika'da bulunduğu söylenen bir tür çarkıfelek de var. Bitkibilimcilerimiz hiç işsizlikten yakınmıyorlardı çünkü her gün, bitkibilime ya da doğa tarihinin öteki dallarına yeni bir konu getiriyordu. Kara kuşları çok fazla sayıda değil ama birçoğu bilinmiyordu. Bunlardan biri de bir tür kuz-

gun, onun yarısı kadar olsa da en azından ona verdiğimiz ad bu; tüyleri mavi renk. Birkaç tane çok güzel güvercin, kumru ve o zamana dek hiç görmediğimiz başka küçük kuşlar var.

Adanın tümüne ne ad verildiğini öğrenemedik; belki de sakinlerinin burayı tek adla belirtemeyecekleri kadar büyük bir ada. Onlara sorular sorduğumuzda bize adanın bir bölümünün ya da gösterilen yerin adını söylüyorlardı; daha önce de açıkladığım gibi, böylece birçok ad, onlarla birlikte krallarının ya da şeflerinin adlarını da elde ettim. Buradan ülkenin birçok bölgeye ayrıldığı ve bunlardan her birinin bir şefi olduğu sonucuna vardım, ama bir şefin erkinin nereye kadar yayıldığını bilmiyoruz. İçinde bulunduğumuz bölgenin adı Dalade, şefi de Tihabouma idi. Sıradağların öbür tarafında oturduğu için onunla sık sık birlikte olamıyorduk bu nedenle de gücü hakkında bir kanıya varamadık. Tiha, önemli kimselerin ya da şeflerin adının önüne konan bir önek. Dostum, saygısını göstermek için, bana Tiha Cook diyordu.

Bu adalılar ölülerini toprağa veriyorlar. Ben mezarlarının hiçbirini görmedim ama beylerimizin çoğu bunları görmüşler. Onlara bu mezarların her birinin içinde savaşta öldürülmüş bir şefin yattığını söylemişler; biraz büyük bir köstebek yuvasına benzeyen mezarının çevresi toprağa dimdik saplanmış mızraklarla, zıpkınlarla, küreklerle, vb. süslenmişti[60].

10 Ekim. Norfolk Adasından[61] ayrıldıktan sonra geminin yönünü Yeni Zelanda'ya çevirdim, niyetim Kraliçe Charlotte Ka-

60) Cook, Yeni Kaledonya'nın batı kıyısını araştıracak zaman bulamadı. "Bu ilk kez oldu, keşfettiğim bir kıyıyı derinlemesine araştırmadan bırakıp gitmek zorunda kaldım. Buraya Yeni Kaledonya adını verdim; Güney Pasifik Okyanusundaki adaların, Yeni Zelanda dışında, kuşkusuz en büyüğü. Kum, kumul ve resiften bir adalar zincirinin Yeni Güney Galler'e dek batıya doğru uzanması bana hiç de olasılık dışı gibi görünmüyor." Cook daha sonra bu görüşünden vazgeçti.

61) Cook (Yeni Kaledonya ile Yeni Zelanda arasında bulunan) bu ıssız adayı 10 Ekimde keşfetti.

nalına gidip mürettebatımı dinlendirmek ve gemimi güney enlemlerinin zorluklarına karşı koyabilecek duruma getirmekti.

17 Ekim. Gün doğarken güneydoğu yarım kerte doğumuzda kalan, her zaman karlarla örtülü Egmont Tepesini gördük. Karadan yaklaşık sekiz fersah uzaktaydık ve iskandil sonucu yetmiş kulaç derinlik ve çamurlu bir dip bulduk. Rüzgar çok geçmeden batıda karar kıldı, çok serin esmeye başladı, biz de Stephens Burnunun yakınında karaya çıkma amacıyla Kraliçe Charlotte Kanalına güney-güneydoğuya yöneldik; öğlen Egmont Burnu güney-güneydoğumuzda, üç-dört fersah uzakta kalıyordu; tepenin, her ne kadar bulutlarla gizlenmiş olsa da, bize göre burunla aynı yönde olması gerektiğini düşündük. 39° 24' enlemde bulunuyorduk. Rüzgar o denli şiddetlendi ki gabya yelkenlerinin tüm camadanlarını vurmak ve babafingonun serenlerini indirmek zorunda kaldık; biraz sonra ancak alt gabya yelkenlerini açabildik, üst gabya yelkenlerini ve camadanları toplamıştık. Stephens Burnuna doğru yol aldık ve akşam saat on birde burnu geride bıraktık. Gece yarısı geminin yönünü değiştirdik ve sabaha karşı üçe kadar kuzeyde volta vurduk; sonra kanala yöneldik. Saat dokuzda, hızlı gelgit ve şiddetli bir rüzgar nedeniyle korkunç görünen bir denizde Jackson Burnunun çevresini dolaştık ama kıyıyı tanıdığımız için bu bizi kaygılandırmadı. Saat on birde küçük Navire Koyuna enlemesine demir attık, karadan gelen güçlü bora nedeniyle koya giremedik.

Öğleden sonra gemiyi hareket ettiremediğimiz için, balık tutmayı denemek üzere sürtme ağ ile küçük koya gittim. Karaya çıkınca yaptığım ilk iş, içinde nota bulunan ve buraya son gelişimizde sakladığım şişeyi aramak oldu. Birisi onu almıştı ama bunun kim olduğunu bilmeye olanak yoktu. Ağı iki kez attık ama sadece dört balık yakalayabildik; buna karşılık verimli topraklar-

daki çiçeklerin oraya çektiği birçok kuş ve birkaç yaşlı bağırtlak öldürdük; birkaç kuluçka yatağında da yumurtalar bulduk.

Ertesi gün rüzgar güçlü olmadığı için sabah demir aldık ve geminin yönünü küçük koya çevirdik, orada iki demirin üzerine halatları volta ettik, son fırtınada birçoğu yırtılmış ya da zedelenmiş olan yelkenleri onarım için serenlerden indirdik. Hemen tümüyle kopmuş ana yelken ve mizana yelkeni ıskartaya çıkarılmıştı. Çanaklık direklerini, üstüne hareketli eğriler tutturmak için indirttim ve donatımını kaldırttım, çünkü hareketli eğriler olmadığı için çanaklıkların ana çubukları durmadan kırılıyordu. Demirci demir parmaklıklar yaptı ve gemimizin demir bölümlerini onardı. Muhafız birliğini, fıçıcıları, yelkencileri, vb. barındırması amacıyla kıyıda çadırlar kurdurdum. Her sabah kahvaltı için (orada bol bol bulunan) bitkisel besinlerin, arpa ve et suyu tabletleriyle, bezelyeyle birlikte haşlanması, her gün öğle yemeği için tüm mürettebata günlük tayına ek olarak tuzlu et çıkarılması için talimat verdim.

Öğleden sonra Mösyö Wales gözlemevini kurdu; buradan ayrıldığımızda ayakta olan birçok ağacın testere ve baltalarla kesilmiş olduğunu gördü, sadece birkaç gün sonra, üzerinde daha önce bir gözlemevi, bir saat, vb. kurulmuş bir alan da bulundu, burası Mösyö Wales'in kendininkileri yerleştirdiği yerden farklı bir yerdi. *Adventure*'ın biz ayrıldıktan sonra burada demirlediğinden artık hiç kuşku yoktu.

Ertesi gün rüzgar güneyden esiyordu, hava puslu ve bulutluydu. Çalışanların hepsi kendilerini işlerine verdiler, bu işlerden biri geminin yanlarını kalafatlamaktı ve buna çok ihtiyaç vardı. Ek yerleri, mutfak yağı ve gerçek yağ karıştırılmış döküm kalıbı kumuyla sıvandı, gemideki topçularda bu yağdan bol bol bulunuyordu.

21 Ekim. Sürekli yağmurla güney rüzgarları.

22 Ekim. Öğleden sonra hava güzel olunca bitkibilimcilerle birlikte Motouara bahçelerimizi görmeye gittik, burayı neredeyse yabani haline dönüşmüş bir halde bulduk, oralılar tarafından son derece ihmal edilmişlerdi. Yine de birçok tür çiçek açmıştı, bu bize ekildikleri toprağı ne kadar beğendiklerini gösterdi. Yerlilerin hiçbiri henüz ortaya çıkmamıştı, dumanı görürlerse gelip bizi görmeyi düşünecekleri umuduyla adanın ucunda bir ateş yaktık.

Ayın 24'üne kadar ilginç hiçbir şey olmadı, 24'ünde iki kanonun kanaldan geldiğini gördük ama gemiyi fark eder etmez kanalın batı kıyısındaki bir burnun arkasına çekildiler. Kahvaltıdan sonra onları aramak için bir tekneye bindim ve kıyı boyunca ilerlerken kuşlara ateş ettik. Tüfeklerin gürültüsü gelişimizi haber verdi ve yerliler bize seslenerek küçük Shag Koyunda ortaya çıktılar; ama biz onların bulunduğu yere yaklaşınca iki-üç kişi dışında hepsi ormana kaçtı, kalanlar deniz kıyısında, eğimli bir arazide ellerinde silahlarla durdular. Biz karaya çıktığımız anda bizi tanıdılar. Korkunun yerini sevinç aldı, öbür yerliler de hemen ormandan çıktılar, bize birçok kez sarıldılar, çevremizde deliler gibi hoplayıp zıpladılar. Ama uzağımızda bulunan birkaç kadının bize yaklaşmalarına izin vermediklerini fark ettim. Onlara baltalar, bıçaklar ve üzerimizde ne varsa verdik, onlar da buna karşılık tuttukları balıkların büyük bir bölümünü bize verdiler. Aralarında yüzü bize tanıdık gelen çok kişi yoktu; bizden niye korktuklarını sorduğumuzda ve eski tanıdıklarımızın adını vererek onlardan birkaçı hakkında haber almak istediğimizde, öldürmekten çokça söz ettiler, biz bunu farklı biçimlerde anladık ve hiçbir sonuç çıkaramadık, bu nedenle de kısa bir süre sonra onlara veda edip gemiye döndük.

Ertesi sabah dostlarımız bir gece önce verdikleri sözü tuttular ve bizi görmeye geldiler, yanlarında bir sürü güzel balık getirdiler ve karşılığında Tahiti kumaşları, vb. aldılar; daha sonra da köylerine geri döndüler.

Ayın 26'sında büyük yelken direğinin arkasındaki kalafat bölümünden ağırlık yapan dört filikayı çıkarıp yerine altı top koyduk, filikalardan sadece altısını güvertede bıraktık. Bize bol miktarda balık getiren yerli dostlarımız daha sonra çadırlara döndüler ve orada bulunan adamlarımıza bizimkine benzeyen bir geminin kısa bir süre önce kanalda kaybolduğunu, gemiden birkaç kişinin karaya çıktığını, yerlilerin onların giysilerini çaldığını, vb... ve bu nedenle birçoğunun kurşuna dizildiğini, daha sonra, gelenler artık ateş edemez olunca yerlilerin onların üzerlerine atıldıklarını, patuo-patou'larıyla onları öldürdüklerini sonra da yediklerini anlattılar. Ama kendilerinin, kanalın öbür tarafında bulunan Terra Ouïtti yakınında Vanna Aroa'da geçen bu olayda hiçbir payları olmadığını söylediler. Adamlardan biri bunun iki ay önce olduğunu söyledi ama bir başkası parmaklarını sayarak yirmi-otuz gün önce olduğunu söyleyip onunla çelişkiye düştü. Yerliler hareketleriyle sandalın kayalara çarpa çarpa nasıl parçalandığını, parçalarının dört bir yana nasıl dağıldığını anlattılar.

Ertesi gün başka yerliler de aynı öyküyü neredeyse aynı biçimde anlattılar, olayın geçtiği yer olarak kanalın doğu kıyısında bulunan doğu körfezinin öbür tarafını işaret ettiler. Bu anlatılanlar beni *Adventure* konusunda kaygıya düşürdü, Mösyö Wales'e ve karada bulunan herkese, yerliler bir daha bundan söz ederlerse onları bana göndermelerini rica ettim, çünkü anlatılanlardan hiçbirini kendim duymamıştım. Mösyö Wales öğle yemeği için döndüğünde gemide tam da bu olayları anlatanları

gördü ve bana onları gösterdi. Yerlileri bu konuda sorguya çektim ve aklıma gelen her yolu deneyerek gerçeği öğrenmeye çalıştım. Elde edebildiğim tüm bilgi şuydu: *caurey* (hayır); sadece anlattıklarını en küçük noktasına kadar inkar etmekle kalmadılar, tüm olayı hiç bilmiyorlarmış gibi göründüler. Öyle ki adamlarımızın onları iyi anlamadığına, bu anlatılarda söz konusu olanların adadaki gemiler ve ada sakinleri olduğuna inanmaya başladım.[62]

4. YENİ ZELANDA'DAN AYRILIŞIMIZDAN İNGİLTERE'YE DÖNÜŞÜMÜZE KADAR (1774-1775)

Pasifik'i geçiş - Ateş toprakları ve Horn Burnu - Antarktika – Güney Georgia - Ümit Burnu - Kaptan Furneaux'nun anlatısı - İngiltere'ye varış - Gemide genel sağlık durumu.

10 Kasım. Ayın 10'unda güneş doğarken güzel bir batı-kuzeybatı meltemiyle demir aldık ve kanaldan çıktık; Deux-Frères'in çevresini dolaştıktan sonra boğazın girişinde bulunan Campbell Burnuna yöneldik, tüm yelkenler güzel bir kuzey meltemiyle fora edilmişti. Sabaha karşı saat dörtte burnun dört-beş fersah uzağından geçtik, daha sonra bulutlu bir hava ve kuzeybatıdan esen hafif bir rüzgarla doğu-güneydoğu yarım kerte doğuya yöneldik.

Ertesi sabah rüzgar batıdan güneye döndü ve rotamızı düşündüğümden daha doğuya saptırdı; akşam saat yedide karlı dağlar güneyden batımızda, Palisser Burnu kuzey yarım kerte batıda on altı-on yedi fersah uzağımızda kalmıştı: bu burundan üçüncü kez hareket ediyordum. Hava birkaç saat sakin kaldık-

62) Bu giz Cook, Furneaux'nun anlatısını öğrendiğinde ancak aydınlandı (bkz. s. 297) Maoriler bu konuda ortak bir suskunluğa karar verip bunu sürdürdüler.

tan sonra kuzeyden bir esinti çıktı, tüm yelkenleri fora edip doğudan güneye döndük, niyetimiz 54° ve 55° paraleller arasına gitmekti. Amacım, bu geniş okyanusu, geçen yaz araştırmadan bıraktığımız bölgeleri tanıyacak biçimde yaklaşık bu paraleller arasında geçmekti.[63]

25 Aralık. Ayın 25'i sabahı yerliler bizi yeniden görmeye geldiler[64]. Onları, Bon-Succès Koyunda gördüğümüz ırka çok benzer buldum, Mösyö Bougainville onlara Pècheras adını takmıştı çünkü, bu her fırsatta ağızlarından eksik etmedikleri bir sözdü. Bu ırk, kısa boylu, çirkin, tüysüz ve açlıktan yarı bitkin insanlardan oluşuyor. Bu yerliler arasında uzun boylu olana hiç rastlamadım. Hemen hemen çıplaktılar, üzerlerinde giysi olarak sadece fok balığı derisi vardı; birkaçının sırtında, bu derilerden iki-üç tanesi eklenerek yapılmış dizlerine kadar inen bir tür palto vardı; ama çoğunun sadece bir tek derisi vardı ve ancak omuzlarını örtmeğe yetiyordu, bedenin alt kısmı tamamen çıplaktı. Kadınlar ve çocuklar sandallarda kaldılar. Çırılçıplak küçük süt çocukları gördüm: çocukluklarından başlayarak iklimin soğukluğuna ve sertliğine karşı direnç kazanmışlardı. Bu yerliler yanlarında yaylar, oklar, mızraklar ya da daha çok kemikten yapılmış saplı zıpkınlar taşıyorlardı. Bu silahların balık ve fok balıklarını avlama amacıyla kullanıldıklarını sanıyorum; bunları, Eskimolar gibi balina avlamakta da kullanıyor olabilirler: balina yağından da aynı tadı alıp almadıklarını bilemem, ama hem

63) Cook, ancak 138° batı boylama ulaştıktan sonra "bu okyanusta başka kara parçaları bulma umudunu tümden yitirdi ve Ateş topraklarının güney bölümünün kıyılarını izleme niyetiyle doğrudan doğruya Magellan Boğazının batı girişine yöneldi". Kırk dört gün süren olaysız bir yolculuktan sonra 17 Aralıkta kıyı göründüğünde şöyle bir not düşüyor: "Pasifik Okyanusuyla artık işim bitti, bu okyanusu araştırmadan bırakmakla suçlanamayacağım umudunu taşıyorum."

64) Bu sırada Resolution, Noël Kanalında Horn Burnunun biraz batısındaydı. Cook yerliler hakkındaki düşüncesini yine açıklıyor: "Gördüğüm tüm halklar içinde bunlar en yoksulları."

ellerindeki her şey, hem de kendileri dayanılmaz derecede kötü kokuyorlardı. Onlara bisküvi dağıttırdım ama bunlardan, dedikleri kadar hoşlanmış görünmediler. Bıçakları, madalyaları, vb. çok daha fazla beğeniyorlardı.

Yukarıda da belirttiğim gibi, kadınlar ve çocuklar sandallarda kalıyorlardı. Bu sandallar ağaç kabuklarından yapılmıştı, her birinin içinde bir ateş yakılmıştı ve çevresinde bu zavallı insanlar birbirlerine sokulmuşlardı; sandallarında ateş bulundurmalarının tek amacı bu olmasa gerek, amaçları daha çok ateşi sürekli korumak ve karaya çıktıklarında yanlarında taşıyabilmek olmalı, çünkü her zaman bir kıvılcımla yanacak kuru yakıt bulacaklarından emin değiller. Aynı şekilde kanolarında hep büyük fok balığı derileri taşıyorlar, bunlar büyük bir olasılıkla, denizde olduklarında onları korumaya, karada kulübelerine çatı yapmaya ve sırası geldiğinde yelken gibi kullanmaya yarıyor.

Yerlilerin hepsi öğle yemeğinden önce gittiler ve Noël eğlencelerimize katılmadılar. Aslında sanırım kimse onları, davet etmedi ve bunun için de haklı nedenler vardı; çünkü insan olarak pislikleri ve yaydıkları pis koku bir Avrupalının iştahını kaçırmaya yetiyordu, bu da gerçek bir düş kırıklığı olurdu, çünkü uzun zamandır bu kadar iyi yemek yememiştik: haşlanmış ya da kızarmış kaz, kaz ezmesi, vb... bu pek alışık olmadığımız bir şölendi; biraz da Madère şarabı kalmıştı, yedeklerimizin içinde bekleyerek daha da iyi olan tek şey oydu. Öyle ki İngiltere'deki dostlarımız bile Noël'i belki bizim kadar neşeli kutlamamışlardır.

Ayın 26'sında, sabah biraz sağanak dışında sakin ve güzel bir havadan sonra hafif bir rüzgar çıktı. Akşam, hava soğudu, yerliler bizi görmeye geldiler; onları güvertede çıplak ve tir tir titrerken görmek öylesine üzüntü vericiydi ki dayanamadım, örtünmeleri için biraz ince yünlü kumaşla eski yelken bezi verdim.

1 Ocak. Ertesi gün, 1 Ocak 1775'te, buraya isteyerek ya da rastlantı sonucu gelmiş de olsa, mürettebatını dinlendirmek isteyen bir gemi için, bu boğazın tek eksiği küçük iyi bir liman olduğu için Mösyö Gilbert'ı bir kotrayla böyle bir liman aramaya gönderdim. Karşı kıyıda bir yer bulmak için giderken bunu başaracağımızı umut edebiliyorduk[65]. Bir gün önce öldürdüğümüz deniz aslanı v.b. hayvanları taşımak için iki şalopa daha gönderdim, kısa bir süre sonra ben de gittim, öğlen adanın en kuzey ucunda güneşin yüksekliğini gözlemledim, buna göre 54° 40' 5'' güney enlemdeydik. Birkaç kaz, birkaç başka kuş avlayıp, bol miktarda küçük karabatakla gereksinimlerimizi bol bol sağladıktan sonra deniz aslanları, deniz ayıları gibi hayvanları da yüklenip gemiye döndük. Özellikle yağ yapmak için deniz aslanlarının yağlarını kullandığımız için bu hayvanların yaşlılarını avlıyorduk. Yenebilecek takım ciğerleri dışında etleri en küçük yeme isteği uyandırmayacak kadar kekreydi. Ama genç olanlarının tadı pek fena değildi, yaşlı dişilerinin eti zorla da olsa yenebilirdi, ama yaşlı erkek hayvanların eti iğrençti. Öğleden sonra, öldürdüğümüz ve karada kalmış deniz aslanlarının derilerini yüzmeleri ve yağını çıkarmaları için birkaç adamımı karaya yolladım, çünkü gemide gereğinden çok hayvan iskeleti vardı, ben de başka bir tekneyle kuşları toplamak için oraya gittim. Saat ona doğru Mösyö Gilbert, Staten Adasından döndü, orada Saint-Jean Burnundan üç fersah uzakta, kuzeye doğru, batı adasının kuzeydoğusunun biraz doğusunda iyi küçük bir liman bulmuştu. Girişinde bulunan birkaç küçük adadan limanın nerede olduğu kestirilebiliyordu. Bu adaların doğu yanında bulunan kanalın genişliği yaklaşık bir mil, derinliği elli ile on kulaç arasında, dibi çamurlu ve kumlu. Kıyıları ağaçlarla kaplı,

65) Horn Burnunu dönmüş olan Resolution, Staten Adasının kuzey kıyısındaki New Year Harbour'da demirledi.

birçok tatlı su ırmağı bunların arasından geçiyor. Küçük adalarda deniz aslanları, vb. ve o kadar çok martı var ki rahatsız edildiklerinde uçup göğü karartıyorlar ve kuş pisliklerinden adamlarımızın neredeyse soluğu kesiliyor. Martılar kendilerini savunmak için pisliklerini her yere bırakıyorlar ve pis kokuları genelde "Fiente du diable"[66] dedikleri *assa foetida*'nın[67] kokusundan çok daha kötü. Adamlarımız dişi ve erkek birçok kaz ve ördek gördüler. Bu limana, onu keşfettiğimiz günün anısına, "Yeni Yıl Limanı" adını verdim. Eğer limanın durumu doğu ya da kuzey rüzgarıyla denize açılmaya elverişli olsaydı, burası Horn Burnunun çevresine ya da batıya doğru giden gemiler için uygun bir yer olacaktı. Yine de bu sakıncanın pek fazla etkisi yoktur, çünkü bu yörelerde rüzgarların uzun sürmediği bilinir. En baskın rüzgarlar güney ve doğu rüzgarlarıdır, öyle ki bir gemi bu limanda çok uzun zaman beklemek zorunda kalmaz.

20 Ocak. Biz güneybatıya doğru ilerledikçe kıyı bu burunda kuzeyden 60° batı yönünde ve dokuz fersah uzakta enlemesine açıldı.[68] Bunun anakaradan ayrı bir ada olduğunu gördük ve biz de bu adaya üçüncü subayımın adını verip Pickersgilladası dedik. Kısa bir süre sonra anakaranın bir ucu kuzeyden 55° batı yönünde göründü, tam olarak bizim görmüş olduğumuz ve oraya ilk kez geldiğimiz gün ölçümlediğimiz kıyıya doğru uzanıyordu, bu da anakara sandığımız toprağın sadece çevresi yet-

66) Fiente du diable, şeytan pisliği anlamına geliyor. (ç.n.)
67) Assa-feotida: Maydanozgillerden, kötü kokulu bir bitki. "Şeytantersi" ağacı. Tıpta spazm çözücü olarak kullanılıyor. (ç.n.)
68) Dalrymple, haritaları üzerinde Güney Atlantik'teki bir kıyı uzunluğunu Güney Pasifik'teki kıyı uzunluğuna eşit olarak göstermişti, Cook bu uzunluğun aslında ne kadar olduğunu anlamak için Staten adasının güneydoğusuna gitti. İlk keşfi " bir tek ağaç, hattâ bir kürdan yapılacak kadar küçük bir ağaççığın bile bulunmadığı" "vahşi ve korkunç" Güney Georgia ülkesi oldu. Daha doğuda başka buzlu kıyılar keşfedildi, bunlara Güney Thulé ve Sandwich ülkesi adı verildi.

miş fersah olan bir ada olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlıyordu.

Yüzölçümünün bu kadar olan, 54 ve 55° enlemler arasında bulunan bir adanın yaz ortasında neredeyse tümüyle buz tutmuş metrelerce kalınlıkta karla kaplı olduğuna kim inanır? Yamaçlar ve buz dağlarının sarp tepeleri bile buzdan bir zırhla sarılmıştı. Ama koyaklarda inanılmayacak kadar çok buz vardı ve körfezin kenarında son derece yüksek buzdan bir duvar kıyı boyunca uzanıyordu. Buzun büyük bir bölümünün kış mevsiminde oluştuğundan ve ilkbaharda kırılıp denize dağıldığından pek kuşku duyulamaz. Ama bu ada gördüğümüz buzun milyonda birini üretemez, bu nedenle ya başka karalar da var ya da buz, karaların dışında oluşuyor. Tüm bunlar bana, bir gün önce gördüğümüz karanın daha geniş bir kıyıya ait olduğunu düşündürdü ve yeniden bir anakara keşfetme umuduna kapıldım. Bu umudun boşa çıktığını gördüğümde pek düş kırıklığına uğramadığımı itiraf etmeliyim, çünkü örneğe bakıp bütünü değerlendirdiğimde bu anakaranın keşfedilmeye pek değmeyeceğini düşündüm.

Bu ülkeye Majestelerinin onuruna "Georgia Adası" adını verdim. 53° 57′ ve 54° 57′ güney enlemler ile 38° 13′ ve 35° 34′ batı boylamlar arasında bulunuyor ve bu yönde otuz bir fersah uzunluğu var. Burada, özellikle kuzeydoğu kıyısında, çok sayıda koy ve körfez bulunuyor; ama yılın büyük bir bölümünde deniz buzulları kırılabileceğinden, bunlara ulaşmak çok güç ve her durumda tehlikeli olmalı.

27 Ocak. Tahminlere göre bu sırada 60° güney enlemde bulunuyorduk ve belirtiler daha ileride bir kara olduğunu göstermedikçe daha öteye gitmeye niyetim yoktu, çünkü en azından Circoncision Burnuna yakın büyük bir kara parçası bulunması olasılığı görülmedikçe daha güneye inerek zaman yitirmek benim

açımdan ihtiyatlı bir hareket olmazdı. Bundan başka, buz ve yoğun sis dışında umut edecek hiçbir şeyin olmadığı bu kutuplara yakın bölgelerde bulunmaktan yorgun düşmüştüm. Şimdi batıda uzun derin bir çalkantının içindeydik; bu da bu yönde başka bir karanın olmadığının kanıtıydı, öyle ki Mösyö Dalrymple'ın Afrika, Amerika ve Saint-Sébastien Körfezi arasında belirttiği geniş kıyının var olmadığını sanırım ileri sürebilirim.

Yine de şurası bir gerçek ki bu güney anakarasının (olduğunu varsayarsak) en büyük bölümü kutup dairesinin içinde bulunuyor olmalı ve burada deniz öylesine buzlarla örtülü ki karaya ulaşmak çok güç. Bu bilinmeyen buzlu denizlerde araştırma yaparken karşı karşıya kalınan tehlike benim, hiç kimsenin asla benden daha ileri gidemeyeceğine ve güneyde bulunabilecek kara parçalarının hiçbir zaman araştırılamayacağına inancımı korkmadan ileri sürebileceğim kadar büyük. Yoğun sislerle, kar fırtınalarıyla, şiddetli soğuklarla ve deniz yolculuğunu tehlikeli kılabilecek başka kötü hava koşullarıyla karşılaşmak kaçınılmaz. Bu güçlükler, doğanın güneş ışınlarıyla asla ısınmamaya, bitmez tükenmez kar ve buzullarla örtülü kalmaya yargılı kıldığı bu bölgelerin anlatılamayacak kadar korkunç görünüşüyle çok fazla artıyor. Kıyıda bulunan küçük limanlar sanki donmuş kardan akıl almaz kalınlıkta tabakalarla dolu; ama onlardan biri bir geminin içeri girebileceği kadar açıksa gemi ya sonsuza kadar orada kalma, ya da oradan ancak yüzen bir deniz buzulu üzerinde çıkma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Kıyıda bulunan adalar ve yüzen düz buz adacıkları, buz yalıyarlarının küçük limanlara hızla düşüşü ya da yoğun bir buzla birlikte şiddetli kar fırtınaları da ölümcül olacaktır.

Bu açıklamalardan sonra okuyucu benim güneye çok daha fazla inmemi beklememelidir: bu, istemediğimden değil, başka nedenlerden olacaktır. Bir kez keşfedildikten sonra gerek deniz-

cilik, gerek coğrafya, gerekse başka bir bilim açısından hiçbir biçimde ne yararı, ne de özgünlüğü olacak bir kıyıyı keşfetmek için giderken, bu yolculuk boyunca o güne dek elde edilmiş her şeyi tehlikeye atmak benim açımdan düşüncesizlik olacaktı. Biz daha Bouvet'nin[69] keşfinin doğru olup olmadığını saptamak zorundaydık. Ve bunun dışında artık ne büyük işlere girişecek durumdaydık, ne de buna zamanımız vardı, olabilecek en iyi koşullarda bulunuyorduk.

İşte bu nedenler benim son derece şiddetli kar yağışıyla birlikte esen çok güçlü bir kuzey rüzgarıyla doğuya doğru ilerlemeye karar vermeme yol açtı. Kar yelkenlerimize öylesine doluyordu ki sarsıntıyla karları düşürmek amacıyla gemiyi sık sık rüzgara karşı çevirmek zorunda kalıyorduk, yoksa ne gemi, ne yelkenler bu ağırlığa dayanabilirdi.

Akşam kar yağışı kesildi; hava aydınlandı; rüzgar batıya döndü; geceyi gabya yelkenlerini ve mizana yelkenlerini açıp, tüm camadanları toplayıp yönümüzü değiştirmeden iki kısa yol yaparak geçirdik.

26 Şubat. Önce Fransızlar tarafından keşfedildiği söylenen yöreleri bir kez daha inceleme düşüncesine kapıldım.[70] Ama onlar gerçekten bu keşfi yapmışlarsa, ben yapsaydım amaca ne kadar ulaşacaksam onlar da bu amaca o kadar, yani tümüyle ulaşmışlardır diye düşündüm. Bunun sadece bir ada olabileceğini biliyoruz ve bu enlemde karşılaştığımız soğuğun derecesine bakılacak olursa, ada verimli olamaz. Üstelik bu beni denizde ve fırtınaların artık dayanma gücümüzün kalmadığı bir savaşımı gerektirdiği bir enlemde iki ay daha fazla tutacaktır. Yelkenleri-

69) Cook, Bouvet Adasının bulunduğu düşünülen enlemde 13° boylam boyunca ilerledi ama ada orada olmasına karşın onu bulamadı.
70) Burası, Bouvet Adasının çok doğusunda, Cook'un üçüncü yolculuğu sırasında yeniden keşfedeceği Kerguelen Adasıdır.

miz ve donanımımız öylesine yıpranmıştı ki bir şeylerin yıkılıp dökülmediği bir saat bile geçmiyordu, onları onarmak ya da yerine başkasını koymaktan başka seçeneğimiz yoktu. Yedeklikleri-mizi git gide bozuluyordu ve giderek daha az yiyeceğimiz kalıyordu, uzun zamandır da taze yiyeceğimiz olmamıştı. Doğrusu adamlarım şimdilik sağlıklıydılar ve onları nereye götürmek istersem oraya, isteyerek geliyorlardı ama onların iskorbütle savaşmak için elimizde hiçbir şey olmadığı bir anda bu hastalığa yakalanmalarından korkuyordum. Şunu da eklemeliyim ki, adamlarımın sürekli olarak karşı karşıya kaldıkları yorgunlukları ve yoksunlukları, kesinlikle gerekli olmadıkça, uzatmayı kendi açımdan acımasızlık olarak görüyordum. Yolculuk boyunca davranışları, onlara yetkim içinde bulunan tüm ödünlerin verilmesini hak ediyordu. Subayların davranışlarıyla yüreklendirilen adamlarım tüm güçlüklerin ve yollarına çıkan tüm tehlikelerin üstesinden gelebilecek yetenekte olduklarını gösterdiler ve *Adventure*'dan ayrıldığımızdan bu yana bir kez bile tehlikelerin daha da büyüdüğüne inanmadılar. Tüm bu düşüncelerin sonucu olarak, Fransızların keşfini yinelemekten vazgeçtim ve gemiyi Ümit Burnuna çevirmeye karar verdim.

16 Mart. Ayın 16'sında, güneş doğarken kuzeybatı dolaylarında batıda bulunan iki gemi gördük, bunlardan biri Hollanda bandıralıydı. Saat onda yön değiştirdik ve biz de güneye yöneldik, o sırada 35° 9′ güney enlemde, 23° 38′ doğu boylamda bulunuyorduk.

Aldığım talimatları izlemek amacıyla subaylarımdan ve astsubaylarımdan parakete defterlerini ve tuttukları günlükleri istedim, bunları bana verdiler, ben de Donanma Komutanlığının denetimi için onları kapatıp mühürledim. Onlara ve tüm müretebata Lordlar Kamarası açıklamalarına izin verinceye dek nere-

ye gitmiş olduğumuzu başkalarına duyurmamalarını emrettim. Öğleden sonra rüzgar batıya döndü ve öyle arttı ki güçlü bir fırtınaya döndü ama kısa sürdü; gerçekten de sonraki günler iyice azaldı ve güneydoğuya döndü. O anda biz 34° 49′ güney enlemde, 22° doğu boylamda bulunuyorduk ve iskandil ettiğimizde suyun derinliğinin elli altı kulaç olduğunu gördük. Akşam doğu-kuzeydoğu yönünde yaklaşık altı fersah uzakta karayı gördük; gecenin ilk saatlerinde karada büyük bir ışık ya da büyük bir ateş yanıyordu.

Ayın 18'inde güneş doğarken, karayı yeniden gördük, kuzey-kuzeybatıda kırk sekiz fersah uzağımızda kalıyordu, suyun derinliği kırk sekiz kulaçtı. Saat dokuzda, biraz rüzgarlı ya da hiç rüzgarsız havada denize bir şalopa indirttim ve yukarıda sözünü ettiğim ve bizden yaklaşık iki fersah uzakta olan iki gemiden birinin yanına gönderdim; ama haber alma konusunda bu uzaklığın bizi engelleyemeyeceği kadar sabırsızdık. Kısa bir süre sonra hafif ve serin bir esinti çıktı, bununla güneye yöneldik, daha sonra rüzgaraltımızda başka üç gemi daha ortaya çıktı. Bunlardan biri İngiltere'nin renklerini taşıyordu.

Öğleden sonra saat birde kano geri döndü, gönderdiğim adamlar kaptanı Cornelius Bosch adlı Hollandalı bir Hintli olan, Bengal'den gelen Bownkerke Polder gemisinden geliyorlardı. Kaptan Bosch bize çok nazik bir biçimde şeker, alkollü içki ve elinde bulunan her şeyi sundu. Bu gemide bulunan birkaç tayfa bizimkilere *Adventure*'ın on iki ay önce Ümit Burnuna geldiğini, şalopalarından birinin mürettebatının Yeni Zelandalılar tarafından öldürülüp yendiğini söyledi; böylece Kraliçe Charlotte Kanalında bize anlatılanlar bir giz olmaktan çıkıyordu.

Hafif bir esintiden sonra ertesi sabaha kadar süren bir sakinlik oldu, sonra batıdan hafif ve serin bir rüzgar çıktı ve bu rüzgarla İngiliz gemisi bize doğru geldi. Bu gemi Çin'den gelen

True Briton'dı ve kaptanı Broadly'di. Burna yanaşmak istemediği için gemiye Donanma Komutanlığı sekreterliğine verilmek üzere bir mektup verdim.

Adventure hakkında bize anlatılmış olanlar bu gemi tarafından da doğrulandı. Bize bir tomar da eski gazete verdiler, bunlar bizi biraz eğlendirdi; ama bu kaptan Broadly'nin bize karşı gösterdiği inceliğin ancak küçük bir parçasıydı. Hindistan Kumpanyasının gemilerinin süvarilerine özgü bir cömertlikle bize taze yiyecekler, çay ve çok hoşumuza giden başka besin maddeleri de gönderdi, bu konuda minnettarlığımı herkesin önünde açıklamam gerekir. Öğleden sonra birbirimizden ayrıldık, True Briton denize yöneldi, biz karaya. Saat altıda kıyıdan dört-beş mil uzağa, tahminimize göre Aguilas Burnunun yaklaşık beş-altı mil doğusuna yöneldik. Gece yarısına kadar açıkta ilerledim, rüzgar güneye dönünce, batı kıyıyı izleyerek yol almak için yeniden yön değiştirdik. Rüzgar giderek daha fazla işimize yarayacak biçimde yön değiştiriyordu, sonunda doğu-güneydoğuda karar kıldı; birkaç saat süren gerçek bir kasırga oldu.

Fırtına hafiflemeye başlar başlamaz yola koyulduk ve karaya yöneldik. Ertesi gün öğlen burnun öte yanındaki Table Dağı doğudan kuzeydoğumuzda, dokuz-on fersah uzağımızda kalıyordu. Cap kentine saatin gösterdiği boylamı iletmek için yerin ve uzaklığın ölçümünü yaparken sadece boylamda 18'lık bir yanlışlık olduğu görüldü, bu da doğuya doğru çok uzaktaydı. Aslında Yeni Zelanda'dan ayrıldığımızdan bu yana Ayın gözlemi ve boylam arasında bulduğumuz fark ender olarak yarım dereceyi geçmişti ve bu her zaman aynı yandan olmuştu.

Ertesi sabah, bizim için ayın 22'si Çarşamba günü, Cap'ta oturanlar için ise ayın 21'i Salı günüydü, Table Körfezine demir attık, burada birçok Hollanda gemisi, birkaç Fransız gemisi ve Çin'den gelen ve İngiltere'ye gitmekte olan Batı Hindistan İngiliz Şirketi-

nin bir gemisi olan le Cérès'i bulduk, kaptanı Newte'ti, bu gemiyle Donanma Komutanlığına, okumakta olduğunuz seyir defterinin bir bölümünden bir örnek, birkaç harita ve resim gönderdim.

Daha demir atma işini tamamlamadan, Valiye gelişimizi bildirmek ve ihtiyacımız olan araç gereçleri ve yiyecekleri istemek için bir subay gönderdim, isteklerimiz hemen yerine getirildi. Subay döner dönmez garnizonu on üç pare top atışıyla selamladık, onlar da bize aynı sayıda top atışıyla karşılık verdiler.

Bu süre içinde, *Adventure*'ın dönüş yolculuğu sırasında burada durmuş olduğunu öğrendim ve Kaptan Furneaux'nun, bana Kraliçe Charlotte Kanalında en iyi adamlarından onunu ve bir şalopasını yitirdiğini bildiren mektubunu buldum. Kaptan daha sonra İngiltere'ye döndüğümde bana ikinci ve son ayrılışımızdan sonraki olayları ve yaptıklarını anlatan bir öyküyü teslim etti, bunu burada okuyuculara sunuyorum.

Kaptan Furneaux'nun anlatısı

Amsterdam adasından ayrılıp on dört günlük bir yolculuk yaptıktan sonra, Table Burnu yakınında Yeni Zelanda kıyısını keşfettik ve Tournagain Burnuna dek yolumuza enlemesine devam ettik. Rüzgar batıdan bora ve yağmurla birlikte çok şiddetli esmeye başladı, yelkenlerimizden çoğunu yırttı ve üç gün boyunca bizi kıyıdan uzaklaştırdı, bu günlerde *Resolution*'dan ayrıldık ve onu artık bir daha görmedik. [...]

Burada bulunduğumuz sırada[71], kıyı boyunca ilerlerken tutulduğumuz sürekli rüzgarlarla çok yıpranmış olan gemi dona-

71) Bunlar, Yeni Zelanda'nın kuzey adasının doğu kıyısında bulunan Tolaga Körfezinde oldu. Adventure, Kraliçe Charlotte Kanalına 30 Kasımda ulaştı, Resolution ise oradan 24 Kasım 1773'de ayrılmıştı. İki gemi Cook Boğazının doğu girişinin açıklarında birbirinin çok yakınından geçmiş olmalıydı.

nımını onarttım. Seren eklemelerini kalafat için yatırdık, geminin yüzeyini olabildiğince küçülttükten sonra ayın 16'sında tekrar yola koyulduk; bundan sonra boğazın girişi boyunca birçok kez rüzgara yakalandık ve ayın 30'una kadar ileri geri sarsılıp durduk; sonunda şansımıza çok elverişli bir rüzgar esmeye başladı ve bundan yararlanarak ulaşmak istediğimiz küçük limana sığınabildik. *Resolution*'ı görmedik, onun için korkmaya başladık. Ama karada çadırların kurulduğu bir alan fark ettik ve bir bahçede yaşlı bir ağacın gövdesi üzerine kazınmış şu sözleri gördük: "Altına bakınız." Altını kazdık ve kısa bir süre sonra ağzı kapanıp mumlanmış, içinde kaptan Cook'un bir mektubu olan bir şişe bulduk; mektup buraya ayın 3'ünde geldiklerini ve 24'ünde buradan ayrıldıklarını bize haber veriyor ve araştırma için boğazlarda birkaç gün geçirmek istediğini bildiriyordu.

Gemiyi olabildiğince çabuk denize açılabilecek duruma getirebilmek amacıyla hemen onarmaya başladık. Çadırlarımızı kurduk, fıçıları onarmak için fıçıcıları karaya gönderdik ve fıçıların içindeki peksimetlere ulaşabilmek için geminin ambarını boşaltmaya başladık; peksimetlerin büyük bir kısmı tamamen bozulmuştu, büyük bir kısmı da öyle kokuşmuştu ki onları yeniden pişirmek için bakır fırınımızı karaya kurmak zorunda kaldık, bu bizi çok geciktirdi. Biz burada iken, daha önce olduğu gibi, bura sakinleri bizi görmeye geldiler; bize balık ve kendi yaptıkları eşyalar getirdiler, biz bunları çivi, vb. karşılığında satın aldık; gece iki kez hırsızlık amacıyla gelmiş ama hiçbir şey çalamadan yakalanmış olmalarına karşın son derece dost görünüyorlardı.

17 Aralık'ta gemiyi onardıktan, suyumuzu aldıktan, odun ihtiyacımızı karşıladıktan ve her şey denize açılmaya hazır hale geldikten sonra büyük kotrayı ve mürettebatını, güverte subayı Mösyö Row ile birlikte akşama kadar geri gelmeleri emriyle ye-

nebilecek bitki toplamak için karaya gönderdim, çünkü ertesi sabah yola çıkmak istiyordum. Ama kano ne akşam ne de ertesi sabah geri gelince gidenler için çok kaygılandım, şalopayı denize indirttim ve ikinci subay Mösyö Burney'yi mürettebatı ve on askerle onları aramaya gönderdim.

Mösyö Burney'ye verdiğim emirler şunlardı: önce doğu körfezini iyice araştırmak, daha sonra Mösyö Raw'un gönderildiği küçük Herbe Koyuna kadar araştırmaya devam etmek, eğer orada kotra hakkında yeni bir şey öğrenemezse aramayı kanalda daha uzaklara kadar götürmek ve sonra batı kıyısını izleyerek geri gelmek. Mösyö Row gemiyi saptanan saatten bir saat önce ve ivedilikle terk ettiğine göre, merakı nedeniyle bizim gemiden hiç kimsenin gitmediği doğu körfezine sürüklendiğine iyice inanmıştım; ya teknesi bir kaza geçirmişti, ya büyük şalopa nöbetçisinin ihmali nedeniyle akıntıya kapılmıştı, ya da kayalıklarda parçalanmıştı. Bu neredeyse hepimizin ortak düşüncesiydi ve bu olasılık nedeniyle marangozun yanına birkaç teneke parçası da vererek şalopayla gönderdim. Gemilerimiz çoğu zaman daha uzaklara ve daha az silahlı olarak gittikleri için adamlarımızın yerlilerin saldırısına uğramış olabileceklerinden hiç kuşkulanmadım. Ne kadar yanıldığımı çok çabuk anladım, çünkü gece geri gelen Mösyö Burney, gerçekten çok korkunç olan durumu anlattı, bunları kendi sözlerinden başka hiçbir şey daha iyi betimleyemez; işte söyledikleri[72]:

"Ayın 18'inde hafif ve elverişli bir meltemle gemiden ayrıldık, çabucak Long İsland'ın çevresini dolaştık ve Long Point'e ulaştık. İlerlerken yolumun üstünde, geminin iskele tarafında bulunan tüm küçük koyları denetledim, bu amaçla yanımda getirdiğim tek dürbünle tüm çevresini büyük bir dikkatle incele-

72) Daha yukarıda s. 284'de anıştırmada bulunduğu giz buydu.

dim. Saat bir buçukta doğu körfezine doğru akıntıya karşı giderken biraz yiyecek pişirmek için sol kıyıda bir kumsala yanaştık, çünkü yanımızda çiğ etten başka hiçbir şey yoktu. Et pişerken karşı kıyıda körfezin dibine doğru kumsalı izleyerek koşan bir vahşi gördüm. Etimiz hazırlanmıştı, geri dönüp gemimize bindik; kısa zamanda bu kumsalın sonuna ulaştık ve orada bir yerli köyü gördük.

"Biz yaklaştıkça birkaçı kayalıklara indi; bize uzaklaşmamızı işaret ettiler, ama bizim hiçbir şey yapmadığımızı görünce tutum değiştirdiler. Orada kumsala çekilmiş, çoğu çifte sandal olmak üzere altı büyük sandal ve sandalların boyutlarına ve konutların sayısına göre beklediğimiz kadar olmasa da çok sayıda yerli bulduk. Gemiyi mürettebatının korumasına bırakarak deniz erleriyle (onbaşı ve beş adamla) kıyıya çıktım ve çok sayıda evi arayıp taradım ama bende kuşku uyandıracak hiçbir şey bulamadım. İyi açılmış üç-dört keçiyolu, içinde birçok ev olan bir ormana giriyordu. Ama yerliler dost görünüşlerini sürdürdükleri için araştırmalarıma devam etmenin gereksiz olduğunu düşündüm. Kumsala inerken vahşilerden biri bir paket *hipatous* (uzun ok) getirmişti, ama benim yüzümde çok sert bir ifadeyle baktığımı görünce onları yere bıraktı ve hiç aldırmıyormuş gibi bir tavırla orada gezinmeye başladı. Birkaçı çok ürkmüş göründüğü için onlardan birine bir ayna, öbürüne uzun bir çivi verdim. Körfez buradan, görebildiğim kadarıyla kuzey-kuzeybatıya doğru en az bir mil uzayıp gidiyordu, daha sonra da uzun kumsal bir kıyı vardı. Dürbünle çevresine baktım ama ne gemi ne sandal gördüm, orada oturan hiç kimse de ortada yoktu. Bu nedenle, yol boyunca geçtiğimiz küçük koyların her birinde yaptığım gibi, tüfekle birkaç el ateş etmekle yetindim. Sonra doğu kıyısına yakın durdum ve başka bir konaklama yerine ulaştım, burada yerliler bizi kıyıya yanaşmaya çağırdılar. Onlara ge-

miden haberler sordum, ama hiçbir şey bilmiyormuş gibi yaptılar; kendilerini son derece dostmuş gibi gösterdiler ve bize biraz balık sattılar. Buradan ayrıldıktan bir saat sonra küçük Herbe Koyuyla birleşen küçük bir kumsalda kıyıya çekilmiş, içinde iki erkek ve bir köpek bulunan büyük bir çifte pirog gördük. Bu adamlar bizi görünce sandallarını bırakıp ormana kaçtılar. Bu, gemi ile ilgili haberler alabileceğimizin bir işaretiydi. Karaya çıktık ve vahşilerin kanosunu araştırırken kotranın kalıntılarını ve birkaç ayakkabı bulduk, bunlardan birinin güverte subaylarımızdan biri olan Mösyö Woodhouse'un ayakkabıları olduğu anlaşıldı. Aynı anda adamlarımdan biri bana bir parça et getirdi, kotra mürettebatı tarafından getirilmiş tuzlu etten bir parça olduğunu sanıyordu. Bunu inceleyip koklayınca taze et olduğunu fark ettim. Benimle birlikte olan (kıdemli başçavuş) Mösyö Fannin bunun köpek eti olduğunu düşündü, ben de öyle sandım çünkü henüz yamyamlarla karşı karşıya olduğumuzdan kuşkulanmıyordum. Ama çok geçmeden en korkunç ve en kesin kanıtlarla böyle olduğuna inandık.

"Kumsalda, üzerleri kapalı ve bağlı çok sayıda (en az yirmi tane) sepet bulduk ve bağları kestik. Birkaçı kızarmış etle doluydu, öbürlerinde yerlilerin ekmek olarak kullandıkları eğreltiotu kökleri vardı. Araştırmalarımızı sürdürürken başka ayakkabılar, bir el bulduk, bu elin adamlarımızdan biri olan Thomas Hill'e ait olduğunu hemen anladık, çünkü üzerinde Tahitililerin dövme yapmak için kullandıkları bir aletle yapılmış T.H. harfleri vardı. Adamlarımla ormanda biraz daha uzağa gittim ama başka bir şey göremedim. Geri dönerken çapı yaklaşık dört ayak olan yuvarlak bir yerde taze toprakla örtülü bir alan vardı, buraya bir şeyler gömülmüştü. Belimiz olmadığı için toprağı bir saldırma ile kazmaya koyulduk, bu sırada adalıların sandalını yok etmek için fırlatıp attım. Ama en yakın tepenin ardından

büyük bir dumanın çıktığını görünce herkesi gemide topladım ve güneş batmadan önce kalan zamandan yararlanmak için elimden geldiği kadar acele ettim.

"Sonraki körfez olan küçük Herbe Koyuna girerken biri basit, üçü de çifte olmak üzere dört pirog gördük, kumsalda çok sayıda adalı vardı, biz yaklaşınca su kenarından bir gemi uzaklığında küçük bir tepeye kadar geri çekilip durdular ve bizimle oradan konuştular.

"Ormanın ötesinde yükselen toprak alanın tepesinde büyük bir ateş yanıyordu, kalabalık, tepeden aşağı kadar bir panayırdaymış gibi birbirine sokulmuştu. Oraya ulaşınca, içinde dibe uzanmış insanlar olmasından kuşkulandığım sandallardan birine ateş etmeleri emrini verdim, çünkü sandalların hepsi yüzüyordu ama ortada kimse görünmüyordu. Karadaki küçük yükseltiden vahşiler bize seslenmeye ve karaya çıkmamızı işaret etmeye devam ediyorlardı. Yine de menzile girer girmez hepimiz ateş ettik. Birinci yaylım ateşi onları çok etkilemişe benzemiyordu ama ikincide ellerinden geldiğince hızlı tırmanarak kaçmaya başladılar, bazıları uluyordu. Çalıların arasında kaybolan sonuncuları da fark edecek kadar uzun süre ateş etmeyi sürdürdük. Bu vahşiler arasında çok iri yarı iki adam yoldaşları tarafından terk edildiklerini görmeden önce hiç yerlerinden kıpırdamadılar sanki; sonra gururları koşmalarına izin vermiyormuş gibi, soğukkanlı ve soylu adımlarla uzaklaştılar. Bunlardan biri düştü, ya orada kaldı ya da dört ayak üzerinde tırmanarak kaçtı. Öbürü görünürde pek zarar görmeden yok oldu. O zaman deniz erleriyle karaya çıktım, Mösyö Fannin gemimizi korumak için kaldı.

"Kumsalda, kotraya yüklemek için toplanmış iki demet kereviz vardı. Kırık bir kürek toprağa dik saplanmıştı ve yerliler buna sandallarını bağlamışlardı, bu da bizim, saldırının olduğu

yerde bulunduğumuzun kanıtıydı. Bunun üzerine kotranın orada olup olmadığını görmek için kumsal boyunca arkalara doğru araştırmalar yaptım. Kotrayla karşılaşmadık ama öylesine şaşkınlık verici bir barbarlık ve kıyımla karşılaştık ki insan bunu asla büyük bir tiksinti duymadan düşünemez; çünkü adamlarımızın birçoğunun başları, yürekleri, ciğerleri kumsala dağılmıştı ve biraz uzakta köpekler onların bağırsaklarını yiyorlardı.

"Biz taş kesilmiş bir halde orada kalakalmışken Mösyö Fannin seslenerek vahşilerin ormanda toplandıklarını duyduğunu haber verdi; bunun üzerine yerlilerin sandallarını yedeğimize alarak şalopamıza geri döndüm; sandalların üç tanesini de parçaladık. Bu sırada tepenin üstündeki ateş sönmüştü ve yerlilerin kuşkusuz bize saldırmaya mı yoksa piroglarını kurtarmaya çalışmaya mı karar vermek için ormanda aralarında gürültülü bir biçimde kavga ettikleri açık açık duyuluyordu. Karanlık basıyordu, kotranın çalılıkların içine çekilip sonra da saklanıp saklanmadığına bakmak amacıyla kumsalın arkasına gitmek için sadece birkaç adım attım ama hiçbir iz görmeyince geri geldim ve denize açıldık. Tepeye çıkmak için, hiç eksiksiz olsak bile, güçlerimiz yeterli değildi ve sadece yarısıyla bu tehlikeye atılmak tümden ihtiyatsızlık olurdu.

"Kanalın yukarı bölümüne girerken, üç-dört mil daha yukarıda, tepenin üstünde tam bir yumurta biçiminde, neredeyse deniz kenarına kadar inen çok büyük bir ateş gördük, tepenin ortası bir çit gibi ateşle çevrilmişti. Mösyö Fannin'e ne düşündüğünü sordum, her ikimiz de birkaç vahşi öldürmenin bize vereceği küçük bir hoşnutluktan başka bir yararımız olmayacağı kanısına vardık. Küçük Herbe Koyundan ayrılırken vahşilerin seslerinin geldiği yöne doğru tüfeklerimizle ateş etmiştik, ama gemiye girip çıkarken silahlarımız ıslanmıştı ve içlerinden dört tanesi çalışmadı. Daha da kötüsü yağmur yağmaya başlamıştı ve

cephanemizin yarısından çoğu tükenmişti, arkamızda aynı yerde toplanmış altı büyük kano bırakıyorduk. Bunca elverişsiz koşullar karşısında, intikam umudundan başka bir şey kalmadığına göre, devam etmenin zahmete değmeyeceğini düşündüm.

"Doğu körfezinin güneyinde bulunan iki yuvarlak adanın arasına gelirken birinin seslendiğini duyduğumuzu sandık; dinlemek için küreklerimizi bıraktık ama başka hiçbir şey duyamadık; biz de birçok kez seslendik ama hiç yanıt almadık; zavallılar, insanların seslerini duyamayacak kadar uzaktaydılar; aslında kendi kendimizi avutabileceğimiz bir şey vardı o da şuydu, tüm olasılıklara göre bu adamlardan her biri hemen öldürülmüş olmalıydılar."

Mösyö Burney'nin raporu böyleydi. Kotrada olanların adları bu üzücü olayın öyküsünü tamamlamak için gereklidir: Mösyö Rowe, Mösyö Woodhouse, deniz onbaşısı Francis Murphey, William Facey, Thomas Hill, gemi ön kasarası sorumluları Michael Bell ve Edward Jones, geminin arka gözeticileri John Cavenaugh ve Thomas Milton, kaptanın özel uşağı James Sevilley, toplam neredeyse on kişi. İçlerinden çoğu en iyi denizcilerimizdendi, gemide bulunan en güçlü kuvvetli ve en sağlıklı adamlardı. Mösyö Burney'nin adamları gemiye iki el getirdiler; biri, aldığı bir kurşun yarası nedeniyle hemen tanıdığımız Mösyö Rowe'un eliydi; öbürü Thomas Hill'e aitti, kafa ise kaptanın özel uşağının kafasıydı. Bu organlar diğer kalıntılarla birleştirilip bir hamağa bağlandı ve safrayla birlikte denize atıldı, dibe inmeleri için bir top güllesinin ağırlığı yeterli oldu. Ne silahlarından, ne de giysilerinden herhangi bir ize raslandı sadece bir pantolon, bir gömlek, altı tek ayakkabı bulundu.

Bunun vahşiler tarafından önceden tasarlanmış olduğunu sanmıyorum; çünkü sabah Mösyö Rowe gemiden ayrıldığında

aşağı inen iki sandala rastladı, bunlar bütün sabah küçük Navire Koyunda kaldılar. Bunun bir kavganın sonucu olması ve kararın hemen o anda alınmış olması daha fazla olası görünüyor; ya da bu fırsat onlara öyle güzel göründü ki kendilerini tutamadılar, çünkü adamlarımız çok ihtiyatsızdı ve kendilerini çok güvenlikte hissediyorlardı. Yeni Zelandalıları yüreklendiren bir başka şey de bir tüfeğin yüzde yüz etkili olmadığını, hedefi bazen tutturamayacağını ve bir kez boşaltılınca yeniden kullanmak için doldurulması gerektiğini fark etmiş olmalarıydı, bu onlara zaman kazandırdı, onlar da bundan yararlanmayı bildiler. Başarılarından sonra hepsinin kanalın doğu kıyısında toplandıklarını düşünüyorum. Cormorans küçük koyundaki yerliler de buraya gelmişlerdi; bunu, onların kanolarının birinde bir horoz gördüğümüzde anladık, yanlarında uzun basit bir kano vardı, adamlarımızdan birkaç tanesi Mösyö Rowe ile birlikte kotrayla gittikleri Cormorans Koyunda birkaç gün önce bu kanoyu görmüşlerdi.

Bu üzücü olaylardan sonra dört gün, elverişli olmayan rüzgarlar nedeniyle kanalda beklemek zorunda kaldık, bu süre içinde tek bir ada sakinine rastlamadık. Çok ilginç olan şey de şu; ben daha önce birçok kez kaptan Cook ile aynı küçük koya gitmiştim ve yıllardır içinde kimse oturmamış gibi görünen birkaç terk edilmiş köy dışında ora sakinlerine ait en küçük bir ize rastlamamıştım; ama Mösyö Burney köye girdiğinde en az bin beş yüz-iki bin kişinin orada olduğu kanısında. Eğer yerliler onun gelişinden haberdar olsalardı ona saldırırlardı, bundan hiç kuşkum yok. Bu nedenle adamlarımızın hayatta oldukları konusunda en küçük bir umudumuz kalmadığına inandığımız için oraya başka bir kano göndermenin ihtiyatsızlık olacağına karar verdim.

Ayın 23'ünde demir aldık ve kanaldan çıkmak için yelken açtık, boğazın ağzından çıkmak için doğuya yöneldik, gece de

aynı şeyi yaptık, ama kıyıdan ayrılmadan önce zayıf bir rüzgar bizi iki-üç gün engelledi[73].

22 Mart. Kaptan Furneaux'nun ilginç öyküsü nedeniyle bir önceki bölümde ara vermek zorunda kaldığım seyir defterime şimdi yeniden devam ediyorum.

Ümit Burnuna gelişimin ertesi günü karaya çıktım ve vali Baron Plettenberg'ü, bizi kabul eden ve bize büyük bir nezaket gösteren, işimizi kolaylaştırmak için ellerinden geleni yapan başka önemli subayları ziyaret ettim. Burada Hollandalılar kadar yabancılara karşı kibar davranan çok az insan olduğu ve hiçbir yerde her tür serinletici içecek bu kadar bol bulunmadığı için uzun yolculuğumuzun yorgunluğundan sonra bu bizim açımızdan gerçek bir dinlenme oldu.

Yabancıların Ümit Burnunda karşılaştıkları iyi davranışlar ve biraz temiz hava almak için karaya çıkma ihtiyacı, gemide çok gerekli olmayan tüm subaylara oraya gidip yerleşme âdeti getirdi; bu genel bir alışkanlık olmadı ya da neresi olursa olsun, başka hiçbir ülkede bu kadar ciddi bir biçimde böyle bir duruma tanık olmadım. Biz de bu âdete uyduk. Ben ve iki bey, Mösyö Forster ve Mösyö Sparrmann, İngilizlerin, kendilerine gösterdiği son derece içten davranışları nedeniyle iyi tanıdığı bir centilmen olan Mösyö Brant'in evine gittik. Gider gitmez özen gösterdiğim ilk şey gemide kalan mürettebatı oluşturan tüm adamlarıma taze ekmek olduğu kadar taze et, yeşil sebze ve şarap sağlamak oldu; onlara her gün bu besinler sağlandığı için de çok çabuk eski güçlerine kavuştular. Gemide sadece üç adamı-

73) Yeni Zelanda'dan ayrıldıktan sonra Adventure, ana çizgileriyle, Ümit Burnuna kadar Resolution'ın bir sonraki yıl yaptığı yolu izledi. Gemi Pasifik'i tam bir ayda aştı; 17 Mart 1774'te Afrika'ya ulaştı ve 14 Temmuz 1774'te, Resolution'ın dönüşünden neredeyse tam bir yıl önce Spithead'de demirledi.

mızı, yeniden sağlıklarına kavuşturmak için karaya göndermemizin gerekli olduğuna karar verdik, onlara yiyecek, içecek ve barınak için günde otuz stiver, yani yarım kuron verdim.

Bu sırada tüm avaryalarımızı onarmak için işe koyulduk. Bu amaçla, izin aldıktan sonra, kıyıda bir çadır kurduk, oraya onarılmak üzere fıçılarımızı ve yelkenlerimizi gönderdik. Serenleri ve çanaklık direklerini, donanımları onarmak amacıyla kalafata yatırdık; o kadar kötü durumdaydılar ki büyük bir bölümünü yenilemek gerekti. Bunlar için ölçüsüz para harcadım. Gemi ile ilgili araç gereç konusunda Hollandalılar, Batavia'da olduğu gibi, yabancıların içinde bulundukları yoksunluktan utanç verici bir biçimde yararlanıyorlar.

Burundan ayrılıp yeniden burna gelinceye dek, yerkürenin çevresini dolaşırken en az yirmi mil yol kat ettiğimiz, bunun dünyanın ekvatorunun çevresinin neredeyse üç katı eden bir yolculuk olduğu ve başka hiçbir geminin aynı sürede bu yolculuğu yapmadığı göz önüne alındığında donanımlarımızın, yelkenlerimizin, vb. yıpranmış olmasına şaşılmayacaktır. Yine de dokuzuncu ve yetmiş birinci paraleller arasında sürdürülen bu büyük yolculukta ne iç yelken direklerinin, ne de çanaklık yelkenlerinin herhangi birinin parçalanmış, ne serenlerin, ne de çarmıklardan herhangi birinin kırılmış olmasını subaylarımızın bilgisine ve dağılmayan dikkatine, gemimizin özel niteliklerine bağlamak gerekir.

Körfezde demirlemiş Fransız gemilerinden biri, Pondichéry'ye gitmek üzere görevlendirilmiş, kaptan Crozet'nin kumanda ettiği bir Hindistan gemisi olan *Ajax*'tı. Daha önce de belirttiğim gibi bu gemi, 1772 yılının Mart ayında yanında iki gemi ile limandan ayrılan ikinci gemiydi, kaptanı Marion'du. Bildirdiği gibi Amerika'ya yönelecek yerde Yeni Zelanda'ya doğru yol almış, Adalar Körfezinde o ve adamlarından birkaçı yer-

liler tarafından öldürülmüşlerdi. Daha sonra kumandayı eline alan kaptan Clozet iki gemiyle, Filipin adalarından geçerek Maurice Adasına geri dönmüştü. Bana doğuştan yetenekli biri gibi göründü, onu gerçek keşif düşüncesinin coşku verdiği insanlardan biri olarak görüyorum.

Bana sadece kendi keşiflerinin değil, kaptan Kerguelen'inkileri de gösteren bir harita verme inceliğini gösterdi, bu haritada onların, bizim onları aradığımız yerde olduklarını gördüm ve nasıl olup da hem onları, hem de *Adventure*'ı yitirdiğimizi anlayamadım[74].

29 Haziran. Ayın 29'unda Plymouth yakınındayız[75]. Ertesi sabah Spidhead'de demirledik ve aynı gün Portsmouth'da karaya çıktım ve Mösyö Wales, Mösyö Forster ve Mösyö Hodges ile birlikte Londra'ya gitmek üzere yola koyuldum.

İngiltere'den üç yıl on sekiz gün uzak kaldığım ve tüm iklimlerden geçtiğimiz bu süre içinde, biri hastalıktan olmak üzere sadece dört adamımı yitirdiğim için, bu günlüğün sonunda gemimizdeki koşullarda beklenmeyecek kadar iyi sağlık durumunun, Tanrı'nın yardımıyla sürüp gitmesini açıklayabilecek çeşitli nedenleri sıralamak hiç de yararsız olmaz.

Deneyimin ya da verilen öğütlerin bize, denizcilerin sağlıklarına yararlı olacağını düşündürdüğü tüm yiyecek ve içecek gereksinimimizi karşılamakta Donanma Komutanlığının gösterdiği büyük özeni girişte belirtmiştim; tüm listeyi yineleyerek

74) Cook Crozet'den, Surville'in seferini öğrendi ve bu onun, Yeni Kaledonya'nın Güney Yeni Galler'e bağlı olduğu düşüncesini değiştirdi.

75) Dönüş yolculuğu sırasında Sainte-Hélène, Ascension ve Azorlar'dan geçtiler. Tüm yolculuk üç yıl on sekiz gün sürdü, yetmiş bin mil yol yaptılar ve iskorbütten tek kişi bile ölmedi. Cook elyazması seyir defterine sonuç olarak şunları yazıyor: "Boylam konusunda Mösyö Kendall'ın saatinin gösterdiği hata sadece 7' 45'' idi", bu, doğuya doğru çok uzaktı ve saatin geri kaldığı anlamına geliyordu.

okuyucunun zamanını boşuna harcamayacağım, sadece en yararlı olanlarla yetineceğim.

Bize çok miktarda malt sağladılar, bununla tatlı bira yaptık; bundan günde iki *pinte*[76] içiyorduk, kimi zaman, en hafif iskorbüt belirtisi gösteren ya da bu hastalığa yakalanma olasılığı olan herkese ekleme yapan doktorun önerisine göre bu doz dörtte üç litreye kadar çıkıyordu. Bu içecek kuşkusuz buraya kadar iskorbüte karşı keşfedilen en iyi ilaçlardan biriydi ve zamanında verildiğinde uzun süre iskorbütün ağırlaşmasını engelleyebildiğine inanıyorum, ama denizde bu hastalığı iyileştirebileceğini kesinlikle düşünmüyorum.

Elimizde çok miktarda bulunan *lahana* sadece sağlığa iyi gelen bir sebze değil aynı zamanda iskorbüte karşı da çok etkili, beklediğinde de bozulmuyor; denizde herkese haftada iki kez 500 gram, yeri geldiğinde daha sık lahana veriliyordu.

Et suyu tabletleri de çok önemli, gemiye bunlardan bol bol almıştık. Haftada üç kez, adam başına bir ons[77], koşullara göre daha az ya da daha çok, olmak üzere bezelye ile birlikte kaynatıyorduk; bitkisel besinler bulabildiğimiz yerlerdeyken bunları bitkisel besinlerle birlikte, arpa unu ya da yulaf unu ile kaynatıp her sabah kahvaltıda veriyorduk. Bu, sağlıklı ve besleyici birçok yiyecek hazırlamamızı sağlıyordu, adamlarımıza büyük ölçüde sebze yedirme olanağı veriyordu.

Limon ve portakal şurubu, eksik etmediğimiz ve doktorun birçok durumda iskorbüte karşı başarıyla kullandığı içeceklerdi.

Bazı günlük tüketim maddelerini başkalarıyla değiştirdik, yağ yerine şeker, yulafımızın bir bölümü yerine de buğday kullandık. Ben şekerin iskorbüte karşı etkili olduğunu oysa, yağın

76) Bir pinte, İngiltere'de 0,581 litre. (ç.n.)
77) Ons: 28,3498 gr. Eski bir İngiliz ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

(her koşulda denizcilere verilenin) bunun karşıtı bir etki yaptığını düşünüyorum.

Ama en sağaltıcı besin ve ilaçlar, ancak bu konuda kesin kurallar konularak verildiğinde başarılı olacaklardır. Bu ilkeden hareket ederek, Sir Hugh Palliser, kaptan Campbell, kaptan Wallis ve başka akıllı subaylardan aldığım öğütleri de ekleyince yılların verdiği deneyimler, her şeyin düzenli ve uyulması zorunlu olduğu bir program hazırlamamı sağladı.

Mürettebat, birkaç beklenmedik durum dışında, üç günde bir nöbet tutuyordu. Bu yolla adamlar, iki günde bir tutulacak nöbetlere göre, kötü havalarla daha az karşı karşıya kalıyorlardı ve ıslandıklarında değiştirdikleri giysileri genellikle kuru oluyordu; ama onları olabildiğince yağmur altında bırakmamaya çalışıyorduk. Onlara kendilerini, yatak takımlarını, giysilerini, vb. her zaman temiz tutma olanakları sağlanıyordu. Aynı şekilde gemi ambarının da temiz ve kuru olmasına özen gösteriliyordu. Haftada iki-üç kez ateş yardımıyla havalandırılıyor, bu olanaksızsa su ve sirkeyle karıştırılmış top barutuyla tütsüleniyordu. Çoğu zaman da sintinenin dibinde demir bir kabın içinde ateş yaktırıyordum, böylece geminin alt bölümlerindeki hava temizleniyor ve çok yararlı oluyordu. İnsanların olduğu kadar geminin temizliği de aynı biçimde çok özen gösterilmesi gereken bir şeydir. En ufak bir ihmal geminin dibinde kötü ve tiksinti verici bir kokuya neden olabilir ve ateşten başka hiçbir şey bunu temizleyemez.

Fıçıları temiz tutmaya da her zaman büyük bir özen gösteriliyordu.

Adamlarıma hiçbir zaman tuzlanmış sığır ya da domuz kaynatılırken onlardan çıkan yağın yedirilmesine izin vermedim, çünkü bunun iskorbüte yakalanmayı kolaylaştırdığına inanıyorum.

Gereksinim olmasa bile su bulduğumuz her yerde su yedek-

lerimizin yenilenmesine dikkat ettim, çünkü karadan getirilen tatlı suyun, gemide uzun süre saklanmış sudan daha sağlıklı olduğuna inanıyorum.

Bu temel maddeyi hiçbir zaman sınırlı ölçüde vermedik ve gerekli tüm kullanımlar için her zaman bol bol suyumuz vardı. Denizcilerin bu açıdan benimle aynı elverişli koşullardan bulunmayı bekleyemeyecekleri hattâ bunu dilemeyecekleri de bir gerçek. Yolculuğumuzun türü bizi çok yüksek enlemlere götürdü, oralarda yoksunluk ve tehlike kaçınılmazdı, ama buna karşılık buzlarla kaplı bu okyanusta bitmez tükenmez bir su kaynağına rastlamak ve buradan tatlı su sağlamak da tuhaf bir kolaylık oldu.

İnsan elinin ya da cömert doğanın sağladığı hayvansal ya da bitkisel besin maddelerinin bulunduğu yerlerde çok az bulunduk. İlk amacım, ulaşabileceğimiz yerde bulunan her tür yiyeceği her yolu deneyerek mürettebatıma sağlamak ve bunları kendim örnek olarak ya da yetkimi kullanarak onlara benimsetmek oldu; ama ne birini önerecek ne öbürünü uygulamaya koyacak fırsatım oldu, çünkü hangisi olursa olsun, serinletici içeceklerden sağlanan yarar çok çabuk ortaya çıktı.

Yolculuğumuzun temel amaçlarına ne ölçüde ulaşıldığını söylemek bana düşmez. İlginç olaylar açısından zengin değildi, tekdüzelik talihin ani değişimleriyle kesintiye uğramadı; öyküm denizdeki yolculuğumuzu dile getiriyor ve karada iken yaptıklarımız üzerinde daha az duruyor: belki de dikkatli okuyucu bundan, amacımızı hiç gözden yitirmediğimiz ve güney yarımküredeki araştırmamızın olumlu sonuçlara ulaştığı sonucunu çıkaracaktır. Yine de bir anakaranın keşfi merak açısından kuşkusuz daha doyurucu olacaktı. Ama bir anakara bulamadığımıza göre artık bundan sonra araştırılacak yeni dünyaların varlığı konusundaki varsayımlara daha az önem verileceğini

umut ediyoruz.

Halkın başka konulardaki düşüncesi ne olursa olsun, bana görevini tamamlayan kişi olma dışında başka bir değer vermese de, işte olaylara dayanan bir gözlem ve ben bu gözleme dayanarak bu öyküyü şöyle sonuçlandırabilirim: tüm tarafsız kişiler şunu kabul edeceklerdir ki bu yolculuğu farklı kılan şey, bir gemi içinde bu kadar çok sayıda insanı, sürekli yoksunluklar ve yorgunluklar içinde sağlıklı tutabilmenin yollarının bulunmuş olmasıdır; bir güney anakarasının varlığı üzerindeki tartışmalar bittiğinde geriye kalacak olan şey bu olacaktır ve bu konu artık filozoflar arasında farklılıklara neden olmayacaktır.

ÜÇÜNCÜ YOLCULUK

1. İNGİLTERE'DEN YOLA ÇIKIŞIMIZDAN YENİ ZELANDA'DAN AYRILIŞIMIZA KADAR

Plymouth'dan hareket – Tasmanya'ya varış – Yerlilerin betimlenmesi – Yeni Zelanda'da Kraliçe Charlotte Kanalı

9 Şubat 1776'da, Majestelerinin üç direkli yelkenli gemisi *Resolution*'ın komutanlık görevini alışımın ertesi günü gemiye gittim, flamayı çektim ve tayfa toplamaya başladım. Bu sırada Majestelerinin hizmetlerine üç yüz tonilatoluk *Discovery* gemisi alındı ve kaptanlığına, kısa bir süre önce döndüğümüz dünya çevresindeki ikinci yolculuğum sırasında üsteğmen olan kaptan Clerke getirildi[1].

1) Adventure dışarıda hizmet verdiği için Whitby'de yaptırılan, önce Diligence adı verilen sonra bu adı Discovery olarak değiştirilen başka bir gemi satın alındı. Cook'un gemisi Resolution'da bulunan teğmenler, John Gore, James King ve John Williamson idi. Astsubay başçavuşunun adı William Bligh idi (Bligh daha sonra Bounty'de görev yaptı); deniz erlerine Molesworth Philipps kumanda ediyordu, William Anderson doktordu. Cook'un ölümünün ve yolculuğun devamının öyküsü King tarafından yazıldı.
Discovery'ye kumanda eden Charles Clerke dünya çevresindeki dördüncü yolculuğuna çıkıyordu. Üsteğmeni (kız kardeşi teğmen Philips ile evlenen) James Burney idi. Deniz asteğmenleri arasında George Vancouver da bulunuyordu. İki geminin toplam yüz yetmiş iki adamı vardı.

O dönemde bu iki gemi, benim yönetimimde Pasifik Okyanusunda yapılacak yeni keşifler için donatılması emriyle Deptfad dokunda yapımcılarının elinde bulunuyordu.

9 Mart'ta *Resolution*, doktan nehre kadar yedeğe alınıp çekildi, nehirde donanımı tamamlandı, yolculuk süresi için gerekli malzemeyi ve yiyecek içecekleri gemiye doldurduk. Gerçekten de her iki geminin, üst üste yığılacak kadar çok miktarda ve hep en iyi nitelikte gerekli her şeyle donatıldığını söyleyebiliriz. Ayrıca yapmış olduğumuz iki yolculuk boyunca edindiğimiz deneyime bakarak denizcilerin sağlıklarının bozulmaması için gerekli olduğu düşünülen her şey bol bol sağlandı.

6 Mayıs'ta Long Reach'e doğru yola çıkmak istiyorduk, o gün bize yol göstermek için gemiye bir kılavuz geldi. Ama rüzgar ancak ayın 29'unda yola çıkmamıza izin verdi ve ayın 30'unda yola koyulduk, gemiye toplarımızı, barutumuzu, kurşunumuzu ve tüzüğe uygun başka malzemeleri aldık.

Long Reach'te biz bu hazırlıklarla uğraşırken Kont Sandwich, Sir Hugh Palisser ve Donanma Komutanlığının başka üyeleri 8 Haziran'da bizi ziyarete geldiler ama bu ziyaret, onların yolculuğumuzun hazırlıklarına gösterdikleri büyük özenin sadece küçük bir parçasıydı. Ziyaretlerinin amacı her şeyin bizim isteklerimize ve kendilerinin vermiş oldukları yönergelere uygun olup olmadığını, yola çıkacak tüm kişileri hoşnut edip etmediğini yakından görmek ve denetlemekti.

O gün öğle yemeğine gelerek, beni olduğu kadar kumpanyalarından ve dostlarından çok sayıda beyefendiyi ve centilmeni de onurlandırdılar; gemiye geldiklerinde ve karaya döndüklerinde onları on yedi pare top atışı ve üç kez "Yaşa!" diye bağırarak selamladık.

Majesteleri, ziyaret etme amacıyla gideceğimiz Tahiti'nin ve

Pasifik Okyanusunun diğer adalarının sakinlerine kalıcı yararlar sağlamak gibi iyiliksever bir düşünceyle oralara yararlı olacak birkaç hayvan götürmemizi emrettiler, biz de ayın 10'unda yanımıza 10 domuz, iki inek ve yavrularını, birkaç kuzu, onların yiyip yaşamlarını sürdürebilmeleri için kuru ot ve buğday alarak yola çıktık; Ümit Burnuna ulaştığımızda bunlara başka yararlı hayvanlar eklemeyi de hesaplamıştık.

Aynı övülmeye değer amaçla bana, Avrupa bahçelerinden seçilmiş, büyük miktarda tohum sağladılar, bunlar, yeni keşfedilmiş adalar için kesinlikle çok değerli bir armağan olacak, adalıların ellerinde bulunan bitkisel ürünlere yeni zenginlik kaynakları ekleyecekti.

Bunun dışında, Donanma Komutanlığından bize öbür yarımküredeki dostlarımızın yaşam koşullarını değişik biçimlerde iyileştirmeye yönelik başka birçok mal sağlandı. İki gemiye, yolumuzun üstünde karşılaşmaktan çok mutlu olacağımızı umduğumuz yeni ülkelerin sakinleri ile dostça ilişkiler kurmaya ve onlarla alış veriş yapmaya yarayacak küçük demir aletler ve araç gereçler de verildi.

Aynı insanca duygular bizim kişisel gereksinmelerimize kadar uzandı. Tüm mürettebat için soğuk iklimlere uygun ek giysiler ısmarlandı, bizi daha rahatlatacak ya da sağlığımıza yararlı olabilecek en küçük bir şey bile bizden esirgenmedi.

Donanma Komutanlığının başında bulunan yetkililerin bize gösterdikleri özel dikkat bununla sınırlı kalmadı. Yolculuğumuzun genelde yararlı olabilmesi için gerekli tüm yardımı da büyük bir özenle yaptılar. Bu amaçla ertesi gün gemiye birçok astronomi ya da denizle ilgili aletler gönderildi, Astronomi bürosu[2] bunları bana ve teğmenim Mösyö King'e emanet etti, çünkü biz

2) Bureau de longitudes: 1795'te kurulmuş, merkezi Paris'te l'Institut de France'ta bulunan, yıldızların her günkü durumlarını inceleyip bunlarla ilgili yıllık bültenler yayınlayan bir kuruluş. (ç.n.)

büro için, yolculuk boyunca astronomiye ve denizcilikteki gelişmelere yararlı olabilecek tüm gözlemleri yapacak, ortak çabalarımızla, meslekten bir gözlemcinin yerine getireceği görevlerde büroya yardımcı olacaktık. Başlangıçta bu gözlemcilerden birini benim gemime göndermek istemişlerdi.

Komutanlık, son yolculuğumda yanımda götürmüş olduğum ve görevini son derece iyi yapmış olan saati de elimize verdi. Bu saat Mösyö Kendall tarafından yapılmıştı, Mösyö Harrison'ın saatinin bir kopyasıydı. O gün öğlen Greenwich'te ortalama 3' 31'' 890 geri kaldığı görüldü; hızına bakıldığında günde ortalama 1'' 209 geri kalıyordu.

Başka bir saat ve benimkiyle aynı sayıda alet, Mösyö William Bayley'ye emanet edilmiş olan *Discovery* gemisine de yerleştirildi; Bayley son yolculuk sırasında kaptan Furneaux'nun gemisinde gözlemci olarak görevliyken kendi konusunda bilgisini ve titizliğini kanıtlamış ve kaptan Clerke ile yola çıkmak üzere ikinci bir kez aynı görevle hizmete alınmıştı.

Kendi uzmanlığı kadar doğa bilimleri konusunda da bilgili olan doktorum Mösyö Anderson bilimin bu dalında ilginç görünen her şeyi betimlemeye hazır olduğu kadar, bu işi yapmaya da yetkiliydi. Aynı gemide daha önce Güney denizlerini dolaşmış olduğu ve bana bu yolculukla ilgili öykümü insanlar ve nesneler konusunda ilginç açıklamalarla zenginleştirme olanağı vererek özellikle yararlı olduğu için, hazırlayacağımız raporların kaleme alınmasında ondan büyük bir yardım beklemekte haklıydım.

Subaylarım arasında, benim yönetimimde, yanından geçeceğimiz kıyılar ve burunlarla ilgili haritalar çıkarmak, onlar hakkında bilgi toplamak, demir atacağımız körfezlerin ve küçük koyların planlarını yapmak için yararlanabileceğimiz birçok genç vardı: gelecekte denizcilerin bizim keşiflerimizden yararlanabilmelerini istiyorsak, buna her zaman kesinlikle özen göster-

memiz gerektiğini biliyordum.

Okuyucuların çoğunun yolculuklarımızın sonucuna yönelik dikkatini sürdürmeye katkıda bulunabilecek her şeyi elde bulundurmak, aynı zamanda denizcileri ve bilim adamlarını bilgilendirmek için Mösyö Weber seçildi ve benimle birlikte yola çıkmak üzere görevlendirildi; Weber, resimlerin yapılması için tek nitelikli ustaydı, meslekten biri olarak özel olarak tayin edildi; resimler yazıyla anlatılmış olayların en unutulmaz olanlarını gösterecek, yazılı öykülerin kaçınılmaz eksiklerini tamamlayacaktı.

Tüm hazırlıklar bitince Plymouth'a gitmek ve *Discovery*'yi kumandam altına almak için emir aldım. Sonuç olarak kaptan Clerke'e iki emir verdim, birincisi benim kumandam altına girmek, ikincisi de gemisini Plymouth'a götürmekti.

Ayın 15'inde *Resolution, Discovery* ile birlikte Long Reach'ten demir aldı, aynı akşam Nore'a demir attık. Ertesi gün *Discovery*, benim emirlerime uygun olarak yoluna devam etti; ama *Resolution* ben gelinceye dek Nore'da kalma emrini aldı çünkü o sırada ben Londra'daydım.

İlk çalışmalarımızı yapacağımız yere giderken yolda Tahiti'ye ve Sosyete Adalarına uğramak zorunda olduğumuz için Omaï'yi anavatanına geri götürme fırsatını (gerçekten karşımıza çıkan tek fırsatı) kaçırmamaya karar verdik; hareketimiz için her şey hazır olunca ayın 24'ünde sabah saat altıda Omaï ile birlikte Londra'dan ayrıldık. Saat on ile on bir arasında Chatham'a vardık, hükümet komiseri Proby ile öğle yemeği yedikten sonra Proby büyük bir nezaket göstererek, bizi Sheerness'e götürmesi için yatına emir verdi, orada kanom, bizi gemimize götürmek üzere bekliyordu.

Omaï Londra'dan içinde hem hüzün, hem mutluluk olan karmaşık duygularla ayrıldı. İngiltere'den ve orada geçirdiği süre içinde onu koruyarak ya da dostluk göstererek onurlandı-

ran tüm insanlardan söz ettiğimizde ne kadar duygulandığını gördüm, çünkü gözyaşlarını tutmakta zorluk çekiyordu. Ama konuşma anavatanı olan adalara döndüğünde gözleri neşeyle parlamaya başlıyordu. İngiltere'de gördüğü iyi davranışlar onun üzerinde çok derin bir etki yapmıştı, bu ülke ve sakinleri konusunda çok iyi düşüncelere sahip olmuştu. Ama gözlerinin önünde eli kolu gerçek zenginlik gibi görüleceğini bildiği birçok eşya ile dopdolu olarak evine dönmenin çekici görünümü vardı ve bunlara sahip olmanın onu yurttaşları arasında farklı kılacak üstün bir konuma yükselteceği gibi gurur okşayıcı umutlar besliyordu; hareket zamanı yaklaştıkça bu düşünceler onu yavaş yavaş hissettiği tedirginlikten kurtardı ve gemiye geldiğinde tamamen mutlu görünüyordu.

Majestelerinin gemilerini, geçen yüzyılda yurttaşlarımız tarafından keşfedilmiş ve sömürgeleştirilmiş Kuzey Amerika bölgelerini boyun eğmeye zorlama ve bu amaçla kara kuvvetlerinden birçok kişiyi oralara taşıma gereksinimi, üstelik amacı aynı anakarada Avrupa'nın yeni keşiflerden yararlanması olan bir yolculuk için yola çıktığımız anda, bizim gözümüzde ister istemez garip ve üzüntü verici olmuştur. Ayın 6'sında Majestelerinin *Diamant*, *Embuscade* ve *Unicorne* adlı gemileri, altmış iki gemilik bir taşıma filosuyla, Hesse'in askeri birliklerinin son tümeni ve birkaç atla birlikte Amerika'ya giderken güçlü bir kuzeybatı rüzgarıyla boğazı geçtiler[3].

3) Cook Plymouth'tan 12 Temmuz 1776'da demir aldı. Amerika'nın bağımsızlık ilanı 4 Temmuzda yayınlandı. Savaş tehlikesi karşısında Fransız denizcilik bakanı şu yönergeyi yayınladı: "Kaptan Cook'un tarafsız ve bağlaşık bir güce ait bir komutan gibi ağırlanması kral tarafından memnunlukla karşılanacaktır, bu ünlü denizciye rastlayacak tüm silahlı gemi kaptanlarının onu, kral tarafından bu konuda verilmiş bu yönerge hakkında haberli kılmalıdırlar." O sırada Paris'te bulunan Benjamin Franklin'in özel olarak teslim edilmesini emrettiği damgalı mektuplarında benzer bilgiler yer alıyor. Cook'un yol arkadaşları bu güvencelerden söz edildiğini ilk kez üç yıl sonra duydular.

26 Ocak. Demir atar atmaz[4] şalopaların çıkarılması emrini verdim. Gereksinimlerimizi en kolay biçimde sağlayabileceğimiz yeri aramak için ben de bunlardan birine bindim, kaptan Clerke de gemisinde aynı şeyi yaptı. Rahatça ulaşabileceğimiz yerlerde odun ve su, özellikle de su bulduk. Ama en çok gereksinimiz olan şey otlardı, bunlara çok ender rastlanıyordu ve serttiler. Gereksinim bizi bu otları oldukları gibi almak zorunda bıraktı.

Ertesi sabah erkenden teğmen King'i, yanına biri odun kesmek öbürü ot toplamak üzere görevli iki müfrezeyle, nöbetçilik de yapmalarının ihtiyatlı olacağını düşündüğüm deniz askerlerinin koruması altında, körfezin doğu kıyısına gönderdim. Çünkü şimdiye dek hiçbirinin görünmemiş olmasına karşın, biz kıyıya yaklaşır yaklaşmaz duman sütunları gördüğümüze göre, çevremizde yerlilerin bulunduğundan hiç kuşku yoktu; çok uzakta, ormanın içinde hâlâ dumanlar görünüyordu. Su almak için şalopayı gönderdim, arkasından tüm müfrezeleri denetlemek için ben de gittim. Akşam körfezin dibine sürtme ağı attık ve hemen bol miktarda fil balığı yakaladık. Daha sonra, hava elverişli olur olmaz yola çıkmaya hazır olmak amacıyla herkes topladığı odunlar ve otlarla gemiye geri döndü. Ertesi sabah hava uygun olmadığı için adamlarımı bir gün önceki gibi, aynı görevle karaya gönderdim. Odun kesmek ve bunlardan gemilerde yararlı olacak malzemeyi yapmak için marangozu ve adamlarından birkaçını karaya çıkarttım, astsubay çavuşlardan biri olan Mösyö Roberts'ı körfezi denetlemesi için küçük bir tekneyle gönderdim.

Öğleden sonra ağaç kesilen yerde hoş bir sürprizle karşılaştık, birkaç yerli, sekiz erkek ve genç bir çocuk bizi ziyaret ettiler.

4) Tasmanya'da Adventure Koyunda. Gemiler 30 Kasım 1776'da Marion ve Crozet Adalarını (Cook bunlara "Prens Edward Adaları adını vermişti) ve Kerguelen Adasını ziyaret etmek için Ümit Burnundan ayrıldılar. Noeli Kerguelen Adasında geçirdiler.

Ormandan geliyorlardı ve en küçük bir korku duymadan, ya da daha çok, düşünülemeyecek kadar büyük bir güven içinde bize yaklaştılar, çünkü biri dışında hiçbirinin silahı yoktu, silahlı olan da elinde iki ayak uzunluğunda, uçlarından biri sivri olan uzun bir sopa tutuyordu.

Çırılçıplaktılar ve üzerlerinde hiçbir süs yoktu. Tabii, bedenlerinin çeşitli yerlerine çizdikleri ve bazen düz bazen eğri bir hat izleyerek yapılmış çizgiler süslenme zevkinin belirtisi sayılır ve bunlara süs adı verilirse de, bu çizgiler dışında süsleri yoktu.

Orta boylu, daha çok narin yapılıydılar. Siyah deriliydiler; Gine yerlileri gibi yünü andıran saçları da siyahtı ama yüz çizgileri, basık burunları ve kalın dudakları nedeniyle pek belirli değildi, oysa hiç de sevimsiz değillerdi. Gözleri çirkin değildi, dişleri oldukça düzgündü ama çok pisti. Çoğunun saçları ve sakalı kırmızı yapışkan bir sıvı ile kaplıydı; bazılarının yüzü de aynı karışımla boyanmıştı[5].

Verdiğimiz hediyelerin hiçbiri onları biraz olsun sevindirmedi. Onlara ekmek verdik, ama bunun yemek için olduğunu anlar anlamaz ekmeği hemen geri verdiler ya da hiç tadına bakmadan uzağa fırlatıp attılar. Onlara pişmiş ya da çiğ fil balığı ikram ettik ama yine geri çevirdiler, kuş verdiğimizde bunları geri vermediler ve bize bu yiyeceği çok beğendiklerini anlattılar. Ormana bırakmak amacıyla karaya iki domuz çıkarmıştım. Domuzlar onların ulaşabildiği noktaya geldiği anda, bir köpeğin yapacağı gibi, hayvanları yakaladılar ve hemen götürmeye hazırlandılar, domuzları öldürmekten başka bir amaçları olmadığı çok açıktı.

---

5) Tasmanya yerlilerinin soyu bugün tükenmiştir. Burney, su kaynağını koruma göreviyle gönderilmiş deniz askerlerinin konyak bulmayı başardıklarını ve hayvan gibi içtiklerini, öyle ki onları kanolara zil zurna sarhoş taşımak gerektiğini ve gemiye bindirebilmek için yukarı çekmek zorunda kaldıklarını ekliyor.

Ziyaretçilerimizden birinin elindeki sopanın ne işe yaradığını anlamak istediğim için ona elimle sopayı göstermesini işaret ettim ve istediğim oldu: içlerinden biri hedef olarak bir tahta parçası koydu, yaklaşık yirmi yarda uzaklıkta durdu ve sopasını fırlattı. Ama onun becerisine hayran olmamız için bir neden yoktu, çünkü birçok denemeden sonra sopa hâlâ hedefin çok uzağındaydı. Omaï, bizim silahlarımızın onlarınkinden ne kadar üstün olduğunu göstermek için tüfekle ateş etti ve ilk atışta hedefi vurdu; öylesine korktular ki ne dersek diyelim ne yaparsak yapalım yararı olmadı, hemen ormana kaçtılar. İçlerinden biri öylesine ürkmüştü ki bizim ona verdiğimiz bir baltayla iki bıçağı bırakıp gitti. Bizden ayrıldıktan sonra *Discovery*'nin, kanolarına su yüklemekte olan birkaç denizcisini görmeye gittiler. Bu müfrezenin subayı tüfekle havaya ateş edince hemencecik dağıldılar.

Yerlilerle ilk karşılaşmamız böyle sona erdi. Son geri çekilmelerinden hemen sonra, korkunun onları olup biteni görmek için çok yakınımıza gelmelerini engelleyeceğini düşünerek dişi ve erkek domuzu ormandan yaklaşık bir mil uzağa, körfezin dibine getirmelerini emrettim. Onları bir tatlı su ırmağının kıyısına kendim yerleştirdim. Van Damien ülkesinin yararlanması amacıyla getirdiğim genç bir boğayı, bir ineği, birkaç kuzuyu ve birkaç keçiyi burada bırakmak istiyordum ama yerlilerin, ülkelerinin gelişmesi için düşündüklerimi anlayamayıp bunları hemen yok edeceklerine inandığım için çok geçmeden bu düşüncemden vazgeçtim. Eğer bir gün domuzlarla karşılaşırlarsa hiç kuşkusuz domuzları böyle bir son bekleyecekti. Ama bu hayvanlar çok çabuk vahşileştiği ve ormandaki ağaçların altına gizlenme eğilimleri olduğu için korunmaları da büyük bir olasılık içindeydi. Diğer hayvanlar için çıplak bir alan seçmek gerekirdi, çünkü bunlar uzun süre gizli kalamazlardı.

Ayın 29'u sabahı, gün sakin başladı ve bu durum gün boyu

devam etti, bu da yola çıkmamızı kesinlikle engelledi. O zaman bir müfrezeyi körfezin öte yanına, doğu ucuna ot kesmeye yolladım, çünkü en iyi nitelikteki otların orada bittiğini öğrenmiştim. Başka bir müfreze her zamanki yere odun kesmeye gitme emrini aldı, ben de onlara eşlik ettim. Sabah birçok yerlinin kıyı boyunca gezindiklerini fark etmiştik, bir gün önce korkuyla aniden kaçmalarına karşın bizim onlara kötülük etmeyeceğimize inandıklarının ve bizimle yeniden ilişki kurmak istediklerinin kanıtıydı bu. Elbette bu fırsatı kaçırmak istemiyordum. Karaya çıkalı henüz pek uzun zaman olmamıştı ki içlerinden, erkeklerden ve çocuklardan oluşmuş yirmi kişi, hiçbir korku ya da güvensizlik belirtisi göstermeden yanımıza geldi. Bu ziyaretçilerden birinin yapay olduğu çok belli bir biçimsizliği vardı, hareketlerinin tuhaflığı ile olduğu kadar sırtındaki kambur ile, sözlerinde belli olan gülünçlük ile öbürlerinden son derece farklıydı, kendini göstermekten büyük bir zevk alıyordu, amacı büyük bir olasılıkla bizi eğlendirmekti. Ama ne yazık ki onu anlamıyorduk, burada konuşulan dil bizim için tümüyle anlaşılmazdı. Birinci yolculuğum sırasında, bu ülkenin daha kuzeyinde tanıdığım insanlardan farklı bir dil konuşuyorlarmış gibi geldi bana, bu hiç de şaşırtıcı değildi, çünkü burada gördüğümüz insanlar başka birçok bakımlardan da birbirlerinden farklıydılar. Dampier'nin sözünü ettiği kıyı yerlileri kadar yoksul ve acınacak halde görünmüyorlardı.

Konuştuğumuz grupta birkaçının boynunda üç-dört sıra kürkten yapılmış ince kordon vardı, bazıları da kanguru derisinden dar bir şeridi ayak bileklerine bağlamışlardı. Her birine bir madalyon ve bir dizi incik boncuk verdim, bu onları biraz hoşnut etti sanırım. Ama demir aletlere hiç değer vermiyormuş gibi görünüyorlardı. Onlara gösterdiğimiz zıpkınlara bakış biçimlerinden anladığımıza göre bunları nasıl kullanacaklarını da

bilmiyorlardı.

Deniz kıyısında oturan ve geçimini toprak ürünlerinin hiçbirinden sağlamıyor gibi görünen bir halkın balıkçılık hakkında hiçbir şey bilmemesi yine de inanılacak gibi değil; ama hiçbir zaman ne onların bu işi yaptıklarını görme fırsatımız oldu, ne de onları suda götürecek bir sandal gördük. Onlara verdiğimiz balıkları kesinlikle geri çevirmiş olmalarına karşın en azından kabuklu deniz hayvanlarını yedikleri kesin, çünkü deniz kenarında, terk edilmiş birkaç konutun çevresinde ve körfezin dibinde bir sürü midye kabuğu gördük. Bu konutlar küçük kulübeler ya da çubuklardan yapılmış, ağaç kabuklarıyla örtülmüş küçük barınaklardı. Çeşitli belirtiler bura sakinlerinin büyük ağaç gövdelerini konut yapmak için bile isteye, ateşle oyduklarından emin olmamızı sağlıyordu. Barınaklarda, çevrede ve her yerde ateş izleri vardı, bu da onların besinlerini çiğ yemediklerinin kesin kanıtıydı.

Yaklaşık bir saatin sonunda yerlilerin ağaç kesen adamlar için bir güçlük çıkarmasından korkmanın yersiz olduğunu görerek yanlarından ayrıldım ve en iyi otların yetiştiği alanda ot toplayan adamlarımın yanına, doğu burnuna gitmek için körfezin içinden geçtim. Otun gemilere yüklendiğini gördükten sonra müfrezenin yanından ayrıldım ve öğle yemeği için gemiye döndüm; bizden biraz sonra teğmen King geldi.

Teğmen bana, ben kıyıdan ayrılır ayrılmaz birçok kadın ve çocuğun oraya geldiğini ve yanlarındaki erkekler tarafından ona tanıtıldıklarını, o sırada üstünde bulunan kıvır zıvırı onlara dağıttığını anlattı. Kadınların omuzlarında ve bellerinde hayvandan çıkarıldığı haliyle bağlanmış kanguru derileri vardı. Ama bunlar tek bir işe, çocukları sırtlarında taşımaya yarıyor gibiydi, çünkü bunun dışında kadınlar da erkekler kadar çıplak ve karaydılar, bedenlerinde aynı yara izleri vardı. Ama erkek-

lerden farkları şuydu: saçları aynı nitelikte ve aynı renkte olsa da içlerinden bazılarının başları tümden kırkılmış ya da tıraş edilmişti; bazılarında bu işlem sadece başın bir tarafına uygulanmıştı; bazılarının ise kafalarının tam tepesi çok kısa kırkılmış ve bunun çevresinde halka biçiminde saç bırakılmıştı, Katolik papazların tepelerinde tıraş edilen yuvarlak yere benzeyen bir şeydi bu. Birçok çocuğun ince yüz çizgileri vardı, onları sevimli bulduk ama kadınlar, özellikle de ilerlemiş yaşta olanlar hakkındaki düşüncelerimiz daha az olumluydu.

11 Şubat. Ertesi gün şafak sökerken karayı fark ettiğimiz anda yaklaşık dört fersah uzakta güney kerte güneybatıda uzanan Farewell Burnuna yöneldim. Saat sekizde burun, hemen hemen beş fersah uzakta güneybatı kerte güneyde görünüyordu. İskandil o sırada kırk beş kulaçta kumlu bir dip olduğunu belirtiyordu; burnun yanından geçerken dibin aynı olduğunu ve derinliğin elli kulaca çıktığını gösterdi.

Daha sonra gemiyi Stephens Adasına yönelttim ve akşam saat dokuzda oraya vardık. Ayın 10'unda sabah onda Kraliçe Charlotte Kanalında, benim birinci yolculuğum sırasında demir attığımız yerde demirledik. Zaman yitirmek istemiyordum, bu nedenle çalışmalarım aynı gün başladı; belli sayıda su fıçısını karaya çıkardık, iki gözlemevi ve muhafız alayını yerleştirmek için çadırlar kurmaya, uğraşları gereği karada kalacak adamlarımıza yer hazırlamaya başladık.

Demir attıktan kısa bir süre sonra birçok sandal gemilerin çevresine geldi; ama sandallara binmiş yerliler arasında çok azı gemiye çıkma tehlikesini göze aldı; daha da tuhaf görüneni, bizi çok iyi tanıyor olmalarıydı. Aralarında özellikle burada geçirmiş olduğum son dönem boyunca belli bir nezaketle davrandığım bir adam vardı. Yine de bu kez ne dostluk gösterileri, ne armağanlar

onu gemiye çıkmaya razı edebildi. Bizim sadece kaptan Furneaux'nun adamlarının ölümünün intikamını almak için ülkelerine geri gelmiş olmamızdan korkmaları bize güvensizliklerinin olabilecek tek nedeni gibi göründü[6]. Omaï'nin *Adventure*'da bulunduğu dönemde olan acı olayı artık benim de bildiğimi tahmin ediyor olmalıydılar, çünkü onu şimdi benim gemimde görüyorlardı ve Omaï de onların yanına gelir gelmez bu konuda konuşmaya can atıyordu. Bu nedenle onlara benim dostluğumun sürdüğü güvencesini vermek ve bu anılar nedeniyle onları tedirgin etmeyeceğimi göstermek gerektiğini düşündüm. Onları inandıran bu mu oldu bilmiyorum ama, kısa bir süre sonra onlarda güvensizlikten ya da çekingenlikten hiçbir iz kalmadı.

Ayın 13'ünde her gemi için birer tane olmak üzere daha önce kurduğumuz alana iki çadır kurduk. Gözlemevleri de aynı zamanda kuruldu, Mösyö King ve Mösyö Bayley deniz saatlerinin[7] hızını belirlemek ve başka gözlemler yapmak için çalışmalarına hemen başladılar. Boş su fıçılarından arta kalanlar onarımları için bir fıçıcı, doldurulmaları için de gerektiği kadar tayfa ile karaya gönderildi. İki adam köknar ağacından bira hazırlamakla, marangoz ve iki adamı da ağaç kesmekle görevlendirildiler. Teğmenlerden biri hayvanlarımız için ot toplamakla görevli adamlardan oluşan bir müfrezenin kumandasını aldı, gemide kalan herkes gemiyi onarmak ve erzakı yerleştirmekle uğraşıyordu. Bu şekilde orada kaldığımız süre içinde herkes yararlı olmaya çabaladı. Karadaki adamları korumak için on deniz erinden oluşan bir muhafız birliği seçtim, karada çalışan herkes silahlıydı, Mösyö King, başka iki astsubayla birlikte hep onların

6) Bkz. S. 297.
7) Deniz saatleri sadece zamanı tam olarak göstermez, hangi boylamda bulunulduğunu, başlangıç meridyenine göre nerede olunduğunu da gösterir. (ç.n.)

yanında kaldı. Belirli uzaklığa gönderilen şalopalara hep silahlı adamlar kondu, onları güvendiğim ve yerlileri iyi tanıyan subayların emrine verdim. Bu ülkeye önceki gelişlerimde tüm bu önlemleri almamıştım ve bunların şimdi de o dönemdekinden daha gerekli olduklarını sanmıyorum. Ama bu kanalda *Adventure*'dan ayrılan kanodaki mürettebatın ve adalardaki körfezde[8] Kaptan Marion du Fresne ile adamlarından birkaçının trajik yazgısından sonra benzer bir felaketle karşılaşma korkusundan tümüyle sıyrılmak olanaksızdı.

Yerliler barbarca eylemleri nedeniyle onlardan intikam almak isteyeceğimizden kuşkulanmış olsalar da, çok geçmeden bu tür tüm kuşkuları bir yana bıraktılar. Çünkü gün boyunca çok sayıda aile kıyının çeşitli noktalarından geldi ve konutlarını bizim hemen yakınımıza kurdu, öyle ki küçük koyda bizim küçük kampımızın bulunduğu yer dışında bir kulübe yapacak kadar bile boş alan kalmadı. Bizim bu alana yerleşmemizde hiçbir güçlük çıkarmadılar ama orada bulunan eski kulübelerinin kalıntılarını yeni inşaatlarında kullanmak için alıp götürdüler.

Bu derme çatma kulübeleri ne kadar kolay kurduklarını görmek ilginçti. Daha bir saat önce çalılarla ve bitkilerle kaplı olan alana yirmi kadar kulübeyi çabucak yaptıklarını gördüm. Genellikle malzemenin bir bölümünü yanlarında getiriyorlar, geri kalanını orada buluyorlar. Bir keresinde az sayıda yerlinin karaya çıkıp bu köylerden birini inşa etmeye koyulduklarını gördüm. Piroglar kıyıya yanaşır yanaşmaz insanlar karaya atladılar, küçük bir alana yayıldılar, bitkileri ve çalıları söküp attılar ve hemen bir kulübenin yapı kafesini kurdular. Sonra sandallarına döndüler, silahlarını bir ağaca ya da bir anda ellerine alabilecekleri başka bir yere dayayarak çabucak kullanabilecekleri konumda bıraktılar. Gördüklerime özellikle dikkat ediyordum

8) 1772'de. Bkz. s. 162, Dipnot 7.

ve içlerinden hiçbirinin bu önlemi ihmal etmediğini gözlemledim. Erkekler kulübeleri yapmakla uğraşırken kadınlar da boş durmuyorlardı: bazıları sandalları korumak için, bazıları ise kendilerine ait kap kacağı ve yiyecekleri korumak için sandalların yanında kaldı, öbürleri yemek hazırlamak için ateş yakmak amacıyla kuru odun aramaya gittiler. Çocuklara, hele hele büyük yaştaki bazılarına gelince, aralarında kavga edecek kadar incik boncuk dağıtarak onları yeteri kadar uğraştırdım, ceplerim boşalınca da yanlarından ayrıldım.

Bu geçici konutlar rüzgara ve yağmura karşı bir barınak sağlamaya rahat rahat yetiyor ve bu konutlardan istenen tek şey de zaten bu. Her zaman değilse de genelde aynı ailenin ya da aynı kabilenin üyelerinin kulübe inşası için bir araya geldiklerini gördüm, öyle ki çoğu zaman kazıklardan yapılmış alçak duvarlarla ya da başka birtakım çitlerle farklı bölümlere ayrılmış bir köy ya da gerçek kentler gördük.

Yerlilerle bu komşuluktan elde ettiğimiz yararlar hiç de önemsiz değildi. Çünkü hava uygun olduğunda her gün aralarından birkaçı balığa gidiyordu; onların girdikleri bu zahmetten, tuttukları bu balıkları takas yoluyla satın alıp çok büyük miktarda balık elde ederek yararlanıyorduk. Bize bol bol balık veriyorlardı, bizim ağ ve oltayla yakaladığımız balıkları da buna eklediğimizde balıksız kaldığımız hemen hiç olmuyordu. Başka taze yiyeceklerimiz de eksik değildi. Her gün kereviz, iskorbüte karşı ot (cochlearia) ve et suyu tabletlerini arpa ve nohutla kaynatıp her iki gemiye yemek hazırlıyorduk; içecek olarak da köknar biramız vardı. Bu beslenme düzeni iskorbüte yakalanma olasılığı bulunanlarda bu hastalığın mikroplarını çabucak yok ediyordu; ama aslında buraya geldiğimizde iki gemide de sadece iki hasta vardı (ve bunlar *Resolution*'daydı).

Bizim çok yakınımızda yerleşenlerden başka yerliler de gör-

dük; oturdukları yer biraz uzakta olanlar da zaman zaman bizi görmeye geldiler, ama bazıları çok daha uzaklardan geliyorlardı ve hepsi de takas için ilginç eşyalar ya da balık getiriyorlardı.

2. YENİ ZELANDA'DAN AYRILIŞIMIZDAN TAHİTİ'YE VARIŞIMIZA KADAR (1777)

Cook Adalarını ziyaret – Omaï tercümanlık yapıyor – Mercan [Coraux] Adalarının oluşum kuramı – Amitié Adalarında konaklama – Annamouka – Hapaï'de öğle yemeği – Tongatabou'da büyük *natche*

3 Nisan. Omaï bu sefere[9] katıldı ve tercüman rolü o gün yararlı olma fırsatı bulduğu tek rol değildi. Yerliler ona bizimle, gemilerimizle, ülkemizle ve kullandığımız çeşitli silahlarla ilgili birçok soru sordular; bana verdiği rapora göre yanıtları doğaüstüne hattâ daha ötesine yakındı. Örneğin onlara ülkemizde adalarından daha büyük gemilerimiz olduğunu, üstünde savaş silahlarımızın bulunduğunu (toplarımızdan söz ediyordu), bunların, içlerine birçok kişinin girebileceği kadar büyük olduğunu, bir atışta tüm adayı paramparça edeceğini söylemişti. Bu da doğal olarak yerlilerde iki gemimizde ne tür toplara sahip olduğumuzu sorma ihtiyacı uyandırmıştı: Omaï onlara biraz önce be-

9) Cook, 25 Şubat'ta Yeni Zelanda'dan ayrıldıktan sonra Tahiti'ye yöneldi. Oraya giderken yol üzerinde Cook Adalarını gördüler, bunlardan birinde (Ouatihou) Omaï, Gore, Burney ve Anderson'dan oluşan bir grup karaya çıktı. Cook adalıların "domuz, köpek ve kuştan başka kara hayvanlarını bilmiyor gibi göründüklerini", gemideki koyun ve keçileri de bir tür kuş sandıklarını söylüyor. Ama bugün Donanma Komutanlığının kitaplığında bulunan seyir defterinin son örneğine Bligh tarafından eklenmiş bir nota göre bu görüşü gerçek olarak almamak gerek.

timledikleri ile kıyaslandığında küçük olmalarına karşın bu topların da ötekilerden daha az güçlü olmadığını, gemilerden, şu anda kıyıdan bulundukları uzaklıktan ateş edildiğinde adayı tüm sakinleriyle, tümden yok edebileceğini söyledi. Sorgularını, bu kadar korkunç etkiyi hangi yollarla elde ettiğimizi sorarak sürdürdüler ve Omaï bunu onlara elinden geldiği kadar açıkladı. İyi ki cebinde birkaç fişek bulunuyordu. Bunları çıkarıp gösterdi; fişekleri harekete geçirmesi gereken kurşunlar ve barut dikkatli bir denetimden geçirildi: bu açıklamalardaki boşlukları doldurmak için de biraz önce anlattıkları ile ilgili bir gösteri yaparak bunları daha gözle görülür hale getirmeyi düşündü. Yukarıda söylediğim gibi şeflerden biri kalabalığa bir çember oluşturacak biçimde sıralanmaları emrini vermişti. Bu Omaï'nin yapmak istediği gösteri için o anda bulunmuş bir sahneydi. Bu amfiteatrın ortasına fişeklerden topladığı küçük bir miktar barut koydu, yemek pişirilen ocaktan alınmış bir parça odun yardımıyla bunu ateşe verdi. Birden patlama, gürültülü bir yankı, bunun ardından alev ve duman karışımı orada toplananları şaşkına çevirdi; silahlarımızın korkunç gücünden artık kuşku duymaz oldular ve ondan sonra Omaï'nin onlara söylediği her şeye inandılar.

Yerliler toplarımızın çalışma biçimlerinin bu örneğine bakarak gemilerimizin topları hakkında bu kadar korkunç bir düşünce edinmemiş olsalardı, beylerimizi bütün gece tutacaklardı, diye düşündük. Çünkü Omaï onlara, eğer o ve arkadaşları gün içinde gemiye geri dönmezlerse benim adaya ateş edeceğimi söylemişti. Ve gece biz hiçbir zaman yapmadığımız kadar karaya yakın bir yerde demir attığımızda, onlar da gemilerimizin durumunu büyük bir dikkatle izlediklerinden, bizim belki de bu korkunç saldırıyı tasarladığımızı düşündüler; bu onların, konuklarının gitmelerine izin vermelerini sağladı ama konukları

onları ertesi sabah yeniden görmeyi düşünüyorlardı. Ama ben onların ne kadar büyük bir tehlikeyle karşılaştıklarını çok iyi bildiğim için bu deneyimi yinelemeyi bir an bile düşünmedim.

Bugün Omaï'nin, olacak olaylar içinde en önemli rolü üstlenme fırsatını birçok kez bulacağı bir gün olacak gibiydi. Ada o güne dek Avrupalılar tarafından hiç ziyaret edilmemiş olmasına karşın şu anda bizden başka yabancıları da barındırıyordu; eğer Omaï Mösyö Gore ile birlikte gitmeseydi bu tuhaf durumdan hiç haberimiz olmayacaktı.

Omaï kumsala çıktıktan kısa bir süre sonra Société Adalarındaki yurttaşlarından üçünün orada toplanmış kalabalığın içinde olduğunu fark etti. Bu adalardan yaklaşık iki yüz fersah uzakta, bilinmeyen dev bir okyanus onları ayırırken, sakinlerinin ancak karayı gözden yitirmeyecek kadar uzaklıkta denize açılabilecek yapıda olduğunu bildiğimiz kötü sandallarla, sadece rastlantısal olarak yanaştığımız bir yere gelmiş olmaları, doğrusu okuyucularını şaşırtmayı seven düşsel macera anlatıcılarının beklenmedik durumlarından biri gibi olan ve gerçek hayatta tuhaflığı nedeniyle anlatılmaya değer bir karşılaşmaydı.

Omaï ve yurttaşlarının nasıl bir şaşkınlık ve mutlulukla konuşmaya başladıkları kolayca anlaşılabilir. Öyküleri, anlattıklarına bakıldığında çok acıklıydı. Kadın erkek yaklaşık yirmi kişi komşu ada olan Oulietiha'ya gitme amacıyla Tahiti'den bir pirogla yola çıkmışlardı. Şiddetli bir rüzgar başlamıştı ve adalardan ne birine, ne öbürüne ulaşmışlardı; yolculuklarının çok kısa sürmesi tasarlandığı için yanlarında çok az yiyecek vardı ve bu da kısa sürede tükenmişti. Fırtınanın onları yaprak gibi sürüklediği sırada çektikleri yoksunluklar akıl almaz boyutlardaydı; hiçbir şey yiyip içmeden uzun günler geçirmişlerdi; açlık ve yorgunluk onları tükettiği için sayıları giderek azalmıştı; pirog alabora olduğunda içinde sadece dört erkek kalmıştı ve onlar da

kaçınılmaz bir biçimde yok olmaya mahkum gibi görünüyordu. Sonraki günlerde, Tanrı onları bu adanın yakınlarına getirinceye dek, sandallarının kenarına tutunarak hayatta kalmışlardı, ada sakinleri onları fark edince hemen sandallarını denize indirmişler ve onları denize gömülmekten kurtarıp karaya taşımışlardı. Kurtarılan dört kişiden biri daha sonra ölmüştü. Hayatta kalan öbür üç kişi neredeyse mucize gibi olan yolculuklarını bize böylece anlatma fırsatını buldular ve kendilerine gösterilen iyi davranışları açık açık övdüler; hayatlarından o kadar hoşnut görünüyorlardı ki Omaï'nin isteği üzerine onları doğdukları adalara götürmek için gemilerimize alma önerimizi geri çevirdiler. Geleneklerinin ve dillerinin benzerliği sayesinde bu adayı yurttaş olmanın ötesinde benimsemişlerdi; kurdukları yeni ilişkiler ve bu kadar uzun zaman sonra bunları yok etmenin zorluğu doğdukları yere geri dönmeyi reddetmelerini haklı çıkarmaya yetiyordu. En az on iki yıldır bu adadaydılar.

6 Nisan. Yeni Zelanda'dan ayrıldığımızdan bu yana uğradığımız tüm adalarda sadece düş kırıklığı ile karşılaşmıştık[10]; öte yandan elverişsiz rüzgarlar ve öngörülmemiş bazı durumlar hareketimizi oldukça geciktirmişti, işlerimiz için elverişli mevsim başladığı için bizden çok uzakta olan kuzey yarımkürenin yüksek enlemlerinde bu yıl herhangi bir şey yapmayı düşünmemiz olanaksızdı. Bu koşullarda yapılacak ilk şey gemide bize kalan hayvanları korumak için en uygun önlemleri almaktı, ikincisi (ki bu çok daha önemliydi) hareketimizde öngörülenden ancak bir yıl daha sonra başlayabilecek kuzey yarımküredeki keşiflerimizi sürdürmeye daha iyi hazırlanmak amacıyla gemilerdeki yedeklik ve araç gerecin zarar görmesini engellemekti.

10) Amitié Adaları ile Tahiti arasında bulunan Cook adalarının ne yiyecek ne de demir atma konularında iyi olmadığından söz ediliyor.

Son sıralarda gittiğimiz adalardan birinde ya da öbüründe su ve ot sağlama şansım olsaydı, o zaman batı rüzgarlarına rastlayıncaya dek güneye doğru gerisin geri yol alacaktım.

Ama bu yedeklikleri toplayamadan bu tasarıyı uygulamaya koymak bizim Tahiti'ye varış olanağı bulmazdan önce tüm hayvanlarımızı kesinlikle yitirmemize neden olurdu ve yolculuğumuzun asıl amacına yönelik hiçbir yarar sağlamazdı.

Bu nedenle yola çıkmaya ve Amitié Adalarına yönelmeye karar verdim, orada gereksinimimiz olan her şeyi bol bol bulacağımdan emindim ve bunun için gece gündüz yol almamız gerektiğinden Kaptan Clerke'e *Resolution*'ın yaklaşık bir fersah önünde gitmesi emrini verdim. Bu önlemi aldım, çünkü onun gemisi kıyıdan yapılacak bir saldırıya karşı benimkinden daha dayanıklıydı.

17 Nisan. Palmerston Adaları olarak bilinen, birbirine bağlı mercan setlerinin tepeleri gibi düşünülebilecek, dokuz-on küçük, alçak ada var; bu adalar sadece ince bir kum tabakasıyla örtülü olmalarına karşın yine de, daha önce belirtildiği gibi, çoğu bu okyanustaki tüm adaların alçak toprakları üzerinde bulunan ağaçlarla ve bitkilerle kaplı.

Bilgili kuramcılar, Palmerston Adaları gibi alçak adaların oluşumu konusunda farklı düşüncelere sahipler. Bunlardan bir bölümü, eski dönemlerde, bu adaları oluşturan ayrı küçük tepelerin bir araya geldiklerini ve daha yüksek tek bir kara parçası meydana getirdiklerini, çağlar boyunca denizin bunları aşındırdığını ve sadece daha yüksekteki alanların su yüzünde kaldıklarını, bunların da zamanla, bu kurama göre, aynı sonla karşılaşacağını ileri sürüyor. Bir başka varsayıma göre bu adalar deprem nedeniyle buraya yükselmiş olup yerkürenin iç sarsıntılarının sonucudurlar. Bana en geçerli gibi görünen bir üçüncü gö-

rüş bunların resif ya da taş setlerden, ya da mercanlardan oluştuğunu, daha sonra giderek büyüdüğünü ileri sürüyor. Bu sistemlerden her birinin dayandığı farklı kanıtlara girmeden Palmerston Adalarına ayak bastığımda karşıma çıkan bölgeyi betimlemekle yetineceğim.

Adanın tabanı her yerde bir mercan kültesi; kara, kumdan ve mercandan oluşmuş, neredeyse her yerde çürümüş bitki kalıntıları birbirine karışıp bir tür humuslu toprak oluşturmuş; bu nedenle bu küçük toprak alanların çok eski olmadığı ve şu anda okyanusa gömülmüş daha büyük adaların kalıntıları da olmadığı konusunda güçlü kanıtlar var. Çünkü birinci durumda burada daha büyük oranda toprak meydana gelmiş olacak ya da ilk toprak alandan bir bölümü bugüne kadar sürüp gelecekti. Bir başka durum bu küçük adaların büyümeleri kuramını doğruluyor. Denizin şimdi en güçlü fırtınalarda bile ulaştığı noktadan çok uzakta çok yüksek mercan kayalarına rastladık, yakından bakınca bunlar, taş setlerin en dışındaki sırasını oluşturan katmanlarda olduğu gibi, aynı biçimde, delikli göründüler. Bu, denizin bir zamanlar buraya kadar geldiğini apaçık gösteriyor; delik kayaların bazıları neredeyse karanın ortasında bulunuyordu.

Bu adaların büyümelerinin ve bizim buna bağladığımız nedenin en güçlü kanıtı, bitkilerin ada kıyılarında pek ayrımına varılmadan, derece derece ilerlemesi, kabaran deniz çizgisinin birkaç parmak yukarısından başlayan ve ağaçların kıyısına kadar devam eden ilerlemesiydi. Bu bitkilerin, özellikle rüzgarlı havalarda, adanın batı kıyısında farklı tarihlerde filizlendikleri apaçıktı. Bana göre bunların kökeni, azgın batı rüzgarlarının neden olduğu güçlü gelgitlerin, kumları her zamanki gelgitlerden daha uzağa götürmelerine dayanıyordu. Olağan gelgitler daha sonra kumdan bir duvar yükseltiyorlar, bu da zamanla kuşların getirdiği ya da denizin buralara attığı hindistancevizinden,

yumrulu bitkilerden kök salıp büyümeye başlamış olanları koruyor. Gerçekten de denizin çok yakınında filizlenmiş birçok hindistancevizi ve başka tohumlar gördük. Bu bitkilerin varlığı daha yeni oluşmuş bu topraklara hemen yeni tabakalar ekliyor.

Belki de bu adaların büyümesini hızlandıran ve denizin, yukarıda sözünü ettiğim delikli kayalardan nasıl olup da uzaklaştığını açıklayan başka bir neden de vardır: bu kayalar deniz yüzeyinin altında hiç aralıksız ve görülmeyecek biçimde uzanıyorlar. Setin genişliği arttıkça dalgalar geri çekiliyor, arkasında kuru kayalıklar bırakıyor ve orada yeni bir toprak oluşturabilecek mercan, kum ve başka kalıntılar birikip çoğalıyor.

Böylece resif, zamanla hiç kuşkusuz tek bir ada haline gelecek. İç gölde bulunan mercan tabanları üzerinde daha önce oluşmuş adacıkların büyümesi ve yeni adacıkların oluşması, bu küçük adalar su düzeyini aştığında, adayı kara içinden büyütecektir.

1 Mayıs. Ertesi gün sabah saat dörtte denize bir filika indirilmesini emrettim ve astsubay başçavuşu, Annamouka'nın[11] güneybatı kıyısına iskandil almaya gönderdim, burada kuzeydoğusunu adanın, güneybatı ve güneydoğusunu resiflerin ve küçük adaların oluşturduğu küçük bir koy var gibiydi. Bu sırada gemiler demir almaya hazırlandılar ve kıyıya yanaşmaya çalıştılar.

Astsubay başçavuş geri geldiğinde büyük ve küçük Annamouka'nın arasındaki su derinliğini ölçtüğünü, bunun on-on iki kulaç çıktığını, dibin mercan kumu olduğunu, yerin tüm rüzgarlara karşı korunaklı olduğunu ama tatlı suyun, karada biraz uzakta bir nokta dışında hiçbir yerde bulunmadığını onun da ne bol ne de iyi olmadığını bildirdi. Tek bu nedenle, ki bu da yeterliydi, adanın birinci yolculuğum sırasında yanaştığım, gerek su

11) Amitié takımadalarında Nomouka ya da Rotterdam 1772'de ziyaret edilmişti. Bkz. s. 213.

gerek karaya çıkma açısından elverişli olan kuzey kıyısında demir atmaya karar verdim.

Bu yer bir fersahtan uzak değildi, yine de buraya ancak öğleden sonra saat beşte ulaşabildik, gemilerimizin çevresinde gidip gelen ve bize ada ürünlerinden bol bol getiren çok sayıda sandal nedeniyle çok gecikmiştik. Bu kanoların arasında büyük bir yelkeni olan birkaç tane çifte kano da vardı, her biri kırk-elli kişi taşıyordu. Gemilerimiz sanki demirliymiş gibi çevrelerinde rahatça dolaşıyorlardı. Bu kanolarda birçok kadın vardı, belki de merak nedeniyle bizi görmeye gelmişlerdi ama şimdi erkekler kadar heyecanla alış veriş yapmaya koyulmuşlardı ve pagalarını onlar kadar ustaca kullanıyorlardı. On sekiz kulaçta demir attım, dip iri mercan kumuydu, ada doğudan güneybatıya doğru uzanıyordu, küçük koyun batıda kalan ucu yaklaşık bir mil uzaktaydı. Böylece yeniden Annamouka'ya ilk gelişim sırasında durduğum yerde bulunuyordum, o zamandan bu yana üç yıl geçmişti ve burası belki de bu adayı ve çevresini ilk kez keşfetmiş olan Tasman'ın da 1683'te demir attığı yerdi.

Ertesi sabah su aramak için gerekli hazırlıklar yapılırken, ben de kaptan Clerke ve birkaç subayla birlikte gözlemevlerinin kurulacağı ve muhafız alayı için bir karakolun yerleştirileceği yeri seçmek için karaya çıktım, yerliler bize her tür kolaylığı seve seve gösteriyorlardı. Bize kullanmamız için çadır yerine bir barınak-gemi de verdiler ve kibarlıklarını çeşitli biçimlerde kanıtladılar. Adanın şefi Toubou beni Omaï ile birlikte evine götürdü. Evi ekim alanlarının ortasında çok sevimli bir yerde bulunuyordu. Çevresini güzel çimenler sarıyordu; bize bu çimenleri eve girmeden önce ayaklarını temizlemek için kullandıklarını anlattı. Bu okyanusta bildiğim çeşitli yerlerde temizliğe bu kadar özen gösterilen bir yer daha görmemiştim, ama sonra Amitié Adalarında buna çok rastlandığını gördüm. Toubou'nun evinde

taban hasırlarla kaplıydı ve bunlara o kadar iyi bakılmıştı ki İngiltere salonlarının en zarif halılarıyla boy ölçüşebilirlerdi. Karada olduğumuz süreyi birkaç domuzu meyve ile takas ederek geçirdik ve biz daha gemiye dönmeden birçok yerli gemiyi işgal etmişti. Elleri boş gelen çok az yerli olduğu için artık gereksinimimiz olan tüm taze yiyeceklere bol bol sahip olmuştuk.

6 Mayıs. Ayın 6'sında Tongatabou'nun büyük bir şefi bizi ziyarete geldi, adı Finou'ydu ve Taïpa[12] onu bize tüm Amitié Adalarının kralı olarak tanıtmaktan çok hoşlandı. Bana anlatıldığına göre, ben gelir gelmez bunu Finou'ya haber vermek için Tongatabou'ya bir kano gönderilmişti, bunun üzerine şef hemen Annamouka'ya geçmişti. Karada bulunan subay bana şunları anlattı: şef gelir gelmez tüm yerliler onu karşılamaya koşmuşlardı ve ona boyun eğdiklerini göstermek için başlarını onun ayağına kadar öne eğmişler, önce avuç içleriyle sonra her iki ellerinin tersiyle onun ayaklarının altına dokunmuşlardı. Bunca saygıyla karşılanan kişinin mevkiinin bir kraldan daha aşağı olduğunu düşünmek çok zordu.

Öğleden sonra, hizmetkarlarından birinin armağan olarak gemime getirdiği iki balığı aldıktan sonra ben de bu büyük kişiyi ziyarete gittim. Ben onun evine ulaşır ulaşmaz beni karşılamaya çıktı. Otuz yaşlarında görünüyordu, uzun boyluydu ama inceydi, yüz çizgileri o zamana kadar burada gördüklerimden daha çok bir Avrupalınınkine benziyordu.

İlk selamlaşmalardan sonra ona kral olup olmadığını sordum, çünkü bana söylenmiş olanlara karşın yüz çizgilerinden onun daha önceki yolculuğum sırasında bu sıfata sahip olan kişi olup olmadığını anlayamadığım için kuşku duymaya başla-

12) Taïpa, Nomouka'nın şefidir, yaptığı göreve bakılırsa Finou'nun başbakanı gibi görünüyor.

mıştım. Taïpa yarı resmi olarak onun yerine yanıt verdi ve en az yüz elli üç ada sayarak bunların hükümdarının Finou olduğunu söyledi.

Bir süre sonra yeni ziyaretçimiz ve maiyetindeki beş-altı adam gemiye kadar bana eşlik ettiler. Hepsine uygun armağanlar verdim ve onlara en çok hoşlarına gidecek biçimde vakit geçirtmeye çalıştım.

Akşam kendi teknemle onları karaya götürdüm, teknede şef, benden aldığı armağanların karşılığı olarak üç domuz verilmesini emretti. Bana daha yeni olmuş bir kazadan söz ettiler, bunun öyküsü halkın çoğunluğu üzerinde kullanılan erkin yaygınlığı hakkında bir fikir verecektir. Finou benim gemimde iken daha küçük bir şef, adamlarımın bilmediği bir nedenden, tüm yerlilere bizim bulunduğumuz yerden çekilmeleri emrini verdi. Yerlilerin birkaçı geri gelmeye kalkışınca bu şef eline koca bir sopa aldı ve onları acımasızca dövmeye başladı. Bir adamın yüzüne öyle şiddetli vurdu ki adamın burun deliklerinden ve ağzından kan fışkırdı, yerde bir süre hareketsiz kaldıktan sonra acılar içinde kıvranırken alınıp götürülmüş olmalı. Ona vurana dayak yiyenin öldüğü söylenince adam sadece güldü, olan bitenden en küçük bir pişmanlık duymadığı açıktı. Daha sonra zavallı kurbanın kendine geldiğini öğrendik.

Küçük çapraz demirini alan *Discovery* demirleme yerini değiştirdi çünkü en iyi demirinin halatı kopmuştu.

O gün Finou öğle yemeğimize katıldı; ertesi gün de aynı şey oldu, Taïpa, Toubou ve başka birkaç şef de onunla birlikte geldiler. Taïpa'nın onunla aynı masaya oturmasına, hattâ onunla karşı karşıya yemek yemesine izin verilen tek şef olduğunu görmek ilginçti. Bu törensel davranışın Finou'yu bana çok uygun bir konuk haline getirdiğini itiraf etmeliyim, çünkü o gelmeden önce genelde elimdeki yerlere göre çok fazla kalabalık konukla-

rım oluyordu ve sofram her iki cinsten birçok yerliyle doluyordu. Çünkü Amitié Adalarında yaşayanların Tahiti'ninkilerde olduğu gibi eşlerine erkeklerin yanında yemek yeme ayrıcalığını yasaklama gibi bir âdetleri yoktu.

Annamouka'ya geldiğimiz gün yerlilerden biri büyük bir balta çalmıştı. Finou'dan, bunu bana geri vermeleri için yetkisini kullanmasını rica ettim; ona o kadar titizlikle boyun eğiyorlardı ki öğle yemeğimiz sırasında baltayı geri getirdiler. Bu adalılar ilginç hırsızlık niteliklerini görmemiz için birçok fırsat yarattılar. Şeflerinden birkaçı bile bu mesleğin kendilerine yakışmadığını düşünmüyorlardı. Ayın 9'unda içlerinden biri kenevirden halatları bükmeye yarayan makinenin manivelasını giysilerinin altına saklayıp götürürken yakalandı; ona on iki kamçı cezası verdim ve özgürlüğünü bir domuz vererek kazanıncaya kadar onu hapsettim. Bundan sonra yüksek düzeydeki hırsızlardan kurtulduk. Ama hizmetkarları ya da köleleri bu aşağılık davranışa kalkışmaya devam ettiler; onlara gelince kamçı onların üstünde büyük gemi direğine yapacağından daha fazla etki yaratmıyordu.

İçlerinden biri suçüstü yakalandığında efendileri onlar için yardım istemek yerine, bize onları öldürmemizi salık veriyorlardı. Bu ceza bizim yerine getirebileceğimiz cezalardan olmadığı için bundan genellikle hiçbir şey olmamış gibi kurtuluyorlardı, çünkü onların bedensel cezalarla birlikte gelen acı ve utanma duygularına karşı da duyarsız olduklarını görüyorduk. Kaptan Clerke sonunda birtakım etkileri var gibi görünen bir davranış biçimi buldu. Onları berberin eline teslim etti, berber başlarını tümden tıraş etti, bu da onları yurttaşlarının gözünde gülünç kıldı, adamlarımızın onları kendilerinden uzak tıtmalarını sağladı, onları da yeni hırsızlıklardan uzak tuttu.

Finou bizim dostluğumuzdan öylesine hoşlanıyordu ki, kimi zaman bizim yemeğimizi paylaşmasa da her gün öğle yemeğini

gemide yiyordu. Ayın 10'unda hizmetkarlarından biri adadan onun için hazırlanmış bir yemek getirdi. Yemek balık, çorba ve hintpatatesinden oluşmuştu. Çorba yapmak için su yerine hindistancevizinin sütü kullanılmıştı, balık da bunun içinde kaynatılmış ya da buğulama yapılmıştı; bu yemek belki de tahta bir kapta ve sıcak taşların üstünde veriliyordu ama bize bir muz yaprağının üzerinde getirildi. Bu yemekten tattım ve o kadar lezzetli buldum ki daha sonra balığı böyle hazırlattım. Benim aşçıbaşım çok iyi pişirmişse de yaptığı yemek benzetmeye çalıştığı ile kıyaslanamazdı.

18 Mayıs. Ertesi sabah erkenden, şeften neredeyse hiç ayrılmayan ve yerde yatan Finou ve Omaï gemiye geldiler. Ziyaretlerinin amacı benim adaya çıkmamı istemekti[13]. Bir süre sonra onlarla yola koyuldum, karaya çıkar çıkmaz bir gün önce uzun süre kaldığım yere götürüldüm, orada halkın daha önceden büyük bir kalabalık halinde toplanmış olduğunu gördüm. Pek de sıradan olmayan bir şeyin hazırlandığını düşündüm ama ne olduğunu bilemedim, Omaï de bilmiyordu.

Gelişimden kısa bir süre sonra yaklaşık yüz kadar yerli karşımda belirdi, elleri hintpatatesi, ekmek ağacı meyvesi, muz, hindistancevizi ve şeker kamışı ile dopdolu ilerlediler. Yüklerini solumuza, geldikleri kıyı yönünde iki piramit halinde bıraktılar. Kısa bir süre sonra sağ taraftan başkaları da kalabalık halde geldiler, onlar da aynı yükleri taşıyorlardı, onlar da yükleri sağımıza iki piramit halinde yığdılar. İki domuz ve altı tavuk bu

13) Nomouka'nın kuzeyinde bulunan Hapaï. Basit denizci sıfatını taşıyan ama bir kişisel günlük tutan İsviçreli Zimmermann, Finou'nun bu adada, Nomouka'nın kılavuzluğu görevini yerine getirdiğini anlatıyor. "Finou teknesiyle başa geçti ve mıknatıslı iğnenin yardımı olmaksızın, hattâ adanın kıyısına bile bakmadan bize sadece kılavuzluk etmekle kalmadı, kollarını açarak işaretler verip bize su derinliğini de bildirdi ve kaptanı büyük şaşkınlığa düşürdü, onu büyük filikalarımızda kalarak büyük bir güvenle izledik."

piyangonun bir bölümünü oluşturuyordu, sol yanda altı domuz ve iki kaplumbağa vardı. Earoupa sol yandaki yığının önünde yer aldı, bir başka şef de sağ yanda; bu ganimeti, Finou'nun emriyle toplayanların bu iki şef olduğunu anladım; Finou'ya Annamouka'da olduğu gibi burada da tartışmasız boyun eğiliyordu, durum gereği Hapaï'deki şefler üzerinde yetkisini kullanarak bu yardımı toplamıştı.

Cömertçe toplanmış bu yiyecekler bir düzen içinde ve en uygun biçimde sunulup yerleştirildikten sonra taşıyıcılar çevrede tam bir halka meydana getirmiş olan kalabalığın yanına gittiler; kısa bir süre sonra hindistancevizi ağacının yeşil dallarından yapılmış gürzlerle silahlanmış birkaç erkek bu halkaya karıştı. Birkaç dakikalık bir gösteri yaptılar, sonra ikiye ayrılarak her iki yana sıralandılar ve seyircilerin önüne oturdular. Daha sonra art arda kavgaya tutuştular ve bize tuhaf dövüş gösterileri yaptılar. Bir şampiyon kalkıyor, ilerliyor ve sözden çok hareketlerle karşı taraftakileri vuruşmaya çağırıyor, kendininkilerden birini onunla boy ölçüşmeye davet ediyordu. Bu meydan okuma kabul edilirse, ki genelde böyle oluyordu, iki dövüşçü uygun biçimde yerlerini alıyor ve o zaman dövüş başlıyordu, bu, biri ya da öbürü yenildiğini kabul edinceye ya da silahları kırılıncaya dek sürüyordu. Kavga biter bitmez kazanan, şefin karşısında yere çömeliyor, sonra kalkıyor ve geri çekiliyordu. Bu sırada yargıç gibi duran iki ihtiyar birkaç sözle durumu onaylıyordu; seyirciler, özellikle de kazananın ait olduğu yanda bulunanlar onun sağladığı zaferi iki-üç "Yaşa!" sözcüğüyle kutluyorlardı.

Bu eğlenceye zaman zaman birkaç dakika ara veriliyordu. Bu aralar sırasında güreş ve yumruklaşma yarışmaları oluyordu. Güreşler Tahiti'dekilerle aynı biçimde yapılıyordu, yumruklaşmalar İngiltere'de yapılanlardan biraz farklılık gösteriyordu. Ama bizi en çok şaşırtan, güçlü kuvvetli kendini beğen-

miş gülünç iki kadının, hiç yapmacıksız ve erkekler kadar beceriyle birbirlerine yumruk atmaya başlamalarını görmek oldu. Yine de kavga yarım dakikadan fazla sürmedi, iki kadından biri pes etti. Kazanan kahraman karşı cinsin kazananları kadar alkışlandı. Gösterinin bu bölümüne karşı biraz tiksinti duyduğumuzu belli ettik ama bu, başka iki kadının oyun alanına girmelerini engellemedi. Bu kızların sert bir yapıları var gibi görünüyordu ve eğer iki yaşlı kadın onları ayırmak için araya girmeseydi birbirlerini kesinlikle iyice pataklayacaklardı. Tüm bu dövüşler en az üç bin kişinin önünde yapılıyordu; erkek olsun kadın olsun şampiyonlardan birkaçının kuşkusuz bir süre acısını hissedecekleri darbeler almalarına karşın, her iki yandan da büyük bir neşeyle destek görüyordu.

Bu eğlenceler biter bitmez şef bana, sağ tarafa yerleştirilmiş yiyecek piramidinin Omaï'ye armağan olduğunu, tümünün üçte ikisini oluşturan sol yandakilerin de benim için olduğunu söyledi. Benim için uygun zamanda bunları gemiye götürebileceğimi ama muhafız alayı tarafından gözetim altında tutulmasının gerekmediğini, yerlilerin tek bir hindistancevizi bile aşırmayacaklarından emin olabileceğimi sözlerine ekledi. Olanlar da bunu tanıtladı, çünkü her şeyi arkamda bırakıp şefi de yanıma alarak öğle yemeği için gemiye gittim, öğleden sonra tüm yiyecekler gemiye taşındığında kesinlikle hiçbir şey eksik değildi. O kadar çok erzak vardı ki bunlarla dört gemi doldurulabilirdi ve ben Finou'nun cömertliği karşısında şaşırmaktan kendimi alamıyordum, çünkü bu armağan Pasifik Okyanusunda kaldığım çeşitli adaların hükümdarlarından almış olduğum tüm armağanlardan daha fazlaydı. Dostuma eli açıklığı karşısında duyarsız olmadığımı kanıtlamak için sözü fazla uzatmadım, çünkü o gemimden ayrılmadan önce, onun gözünde değerli olduğunu bilerek seçtiğim çeşitli armağanlardan bol bol verdim. Bundan o

kadar mutlu oldu ki karaya çıkar çıkmaz bana yeni bir armağan olarak iki büyük domuz, bir sürü kumaş ve hintpatatesi gönderdi, öyle ki ben yine ona borçlu kaldım.

Finou deniz askerlerini beden eğitimi yaparken görmek istediğini söylemişti. Onun bu merakını gidermeyi istediğim için ayın 20'si sabahı her iki gemide bulunan herkesin karaya çıkmasını emrettim. Askerler çeşitli numaralarını tamamladıktan ve kalabalık seyirci kitlesinin hoşuna gitmiş gibi görünen birçok atış yaptıktan sonra, bu kez de şef bize bir gösteri sundu, ortak görüşümüze göre bu gösteri beceri ve yöntem açısından askeri manevralarımızdan vermiş olduğumuz küçük örneğin çok ötesindeydi. Bu bir tür danstı ve o zamana kadar görmüş olduklarımızdan öylesine farklıydı ki okuyucularımda gerçeğe yakın bir düşünce uyandıracak bir betimleme yapamayacağımdan korkuyorum. Dans edenler erkekti ve her biri kendi rolünü oynayan yüz beş kişi vardı. Bunlardan her biri elinde son derece iyi yapılmış, biçimi biraz pagayı andıran, uzunluğu iki buçuk ayak olan, küçük saplı ve çok ince ağızlı, bu nedenle de çok hafif bir alet tutuyordu. Bu aletleri birçok ve farklı biçimlerde hareket ettiriyorlardı ve her hareket ettirişlerinde, bedenleri de farklı duruyor ya da değişik hareketler yapıyordu. Dansçılar önce üç sıra halinde dizildiler, art arda hareketlerle her adam arkadakiler öne geçecek biçimde konumunu değiştirdi. Zaten uzun süre aynı durumda kalmıyorlardı ve bu değişiklikler hızlı geçişlerle yapılıyordu. Bir anda tek bir çizgi üzerinde sıralanıyorlar, daha sonra bir yarım halka, sonunda da kare biçiminde iki sütun oluşturuyorlardı. Bu son hareketi tamamlarlarken içlerinden biri ilerledi ve benim önümde eğlenceli bir dans yaparak gösteriyi sona erdirdi.

Müzik aletleri iki davuldan ya da iki çukur ağaç parçasından ibaretti, bunlara iki sopayla vurarak birkaç farklı ses çıkarıyorlardı. Bana göre dansçılar bu seslerle yönlendirilmiş ya da bunlar-

dan yararlanmış gibi görünmüyorlardı, onlar daha çok tüm dansçıların da katıldığı bir koronun sesiyle dans ediyorlardı. Şarkıları hoş bir armoniden yoksun değildi ve bunlara uyan hareketler o kadar büyük bir ustalıkla yerine getiriliyordu ki bu kalabalık bale topluluğu büyük tek bir mekanizmaymış gibi hareket ediyordu sanki. Hepimiz böyle bir dansın bir Avrupa tiyatrosunda tüm alkışları toplayacağı görüşündeydik; bu gösteri bizim onları eğlendirmek amacıyla yaptığımız tüm gösterileri öylesine aşıyordu ki, bize karşı üstünlüklerini gösterme savında oldukları söylenebilirdi. Bizim müzik aletlerimize gelince davul dışında bunların hiçbirini beğenmiyorlardı ve onu da kendilerininkinden daha iyi bulmuyorlardı. Özellikle Fransız kornolarımızı küçümser gibiydiler, çünkü ne burada, ne de başka herhangi adada bunlarla ilgilendiler. Onlara İngiliz eğlenceleri hakkında daha iyi bir fikir vermek ve yeteneklerimizin üstünlüğü konusunda daha iyi bir kanıya varmalarını sağlamak amacıyla birkaç şenlik fişeği gösterisi hazırladım, akşam olduğunda Finou ve başka şefler huzurunda bunları ateşledik. Toplarımızdan birkaçı zedelenmişti ama öbürleri son derece çok iyi durumdaydı, kusursuzlukları düşündüğüm amaca ulaşmamızı başardı. Havai fişeklerimiz ve özellikle su fişeklerimiz çok hoşlarına gitti ve onları anlatılamayacak kadar şaşırttı, böylece üstünlük artık bize geçmiş oldu.

20 Haziran. Bu gezi sırasında aynı yerde akşam yemeği yiyen yarım düzine kadar kadınla karşılaştık. İki kadına öbürlerinin yemek yedirdiğini fark ettim ve bunun nedenini sorduğumuzda bizi *Tabou mati*[14] diyerek yanıtladılar. Yaptığımız daha geniş

14) Mati "öldürülmüş" anlamına geliyor. Cook Amitié takımadalarında ilk kez burada tabou sözcüğünü duydu. "Bu sözcüğün çok geniş bir anlamı var ama genellikle bir şeyin yasak olduğu anlamını taşıyor" diyor Cook. Gemiler o sırada Tongatabou'da bulunuyordu, buranın kralının adı Poulaho idi. Daha sonra sözü geçecek olan Mariouhagi de şeflerden biriydi.

bir araştırmaya göre kadınlardan biri iki ay önce bir şefin ölüsünü yıkamıştı ve bu nedenle beş ay boyunca hiçbir yiyeceğe dokunmaması gerekiyordu. Öbür kadın, o kadar önemli bir görevi olmayan biri için aynı işi yapmıştı ve aynı çekince onun için de geçerliydi ama süresi o kadar uzun değildi. Yakınlarda yemek yedirilen başka bir kadın gördük ve onun da bu şefin yıkanmasına yardım etmiş olduğunu öğrendik.

Ertesi sabah erkenden kral beni gün içinde yapmayı tasarladığı bir eğlenceye davet etmek için gemime geldi. Gelmeden bir berberin elinden geçmişti, çünkü doğal rengi koyu kahverengi olan başı, saçlarını boyadıkları kırmızı bir boyaya bulanmıştı. Kahvaltıdan sonra onunla birlikte karaya çıktım ve uyruklarının iki alan üzerine birbirinden yaklaşık iki ayak uzakta [::] konumunda bir kare oluşturacak biçimde çok yüksek sırıklar dikmeye çalıştıklarını gördüm. Daha sonra sırıklar arasındaki boşlukları hintpatatesleriyle doldurdular, boşluk doldurudukça sırıklar arasında yaklaşık dört ayak uzaklık kalacak biçimde sopalar dikiliyordu, bunları hem sırıkların, tuttukları hintpatateslerinin ağırlığı altında birbirlerinden uzaklaşmalarına engel olmak, hem de yukarı tırmanmak için kullanıyorlardı. Hintpatatesleri ilk sırıkların tepesine ulaştıklarında bunlara da başka sopalar diktiler ve bu işe her yığın aşağıdan yukarıya otuz ayak yüksekliğe ulaşıncaya dek devam ettiler. Bunlardan birinin tepesine pişmiş iki domuz, bir başkasının tepesine de canlı bir domuz koydular, başka bir domuzu da bacaklarından direğin yüksekliğinin orta yerine bağladılar. Bu iki yığın yükseldikçe bunun nasıl yapıldığını izlemek gerçekten ilginçti, çünkü bu işi çabuk olduğu kadar kolay bir biçimde yapıyorlardı. Denizcilerimize böyle bir iş yapmaları emredilseydi, marangoz olmaksızın bunu yapamayacaklarına yemin ederlerdi; marangozlar bir düzine çeşitli aletler alıp en az yüz kilo çivi harcarlar ve bu yerlilerin saatlere sığdırdıkla-

rı işleri yapmak için günlerce çalışırlardı. Ama denizciler hem karada, hem suda yaşayan hayvanların çoğu gibi karada her zaman son derece beceriksizdirler. Bu iki yığını tamamladıktan sonra alanın iki yanına bir sürü hintpatatesi, ekmek ağacı meyvesi yığdılar, bunlara bir kaplumbağa ve bol bol tadına doyulmaz balıklar eklediler. Tüm bunlar, bir parça kumaş, bir hasır ve birkaç kırmızı tüyle birlikte kralın bana sunduğu armağanlardı ve Finou'nun Hapaï'de karşılaştığım cömertliğini geride bırakmak ister gibiydi, gerçekten de bunu başardı.

Saat bire doğru *maï*lere ya da danslara başladılar; ilk dans Mariouagi'nin sergilediği gösteri sırasında yapılanla neredeyse tamamıyla aynıydı. İkincisi kaptan Furneaux'nun dostu Toubou tarafından yönetildi, o gün, daha önce de anlattığım gibi, kendisi de dans etmişti; bu danslara dört-beş kadın da katıldı, kendi oyunlarını erkekler kadar titizlikle oynadılar. Sona doğru dansçılar, daha önce başka bir yerde anlattığım erkekler gibi topuz gösterileri yapmış iki şampiyona yer açmak için birbirlerinden ayrıldılar. Üçüncü dansta, ki bu sonuncu gösteriydi, iki başka erkek, topuzlarını nasıl bir ustalıkla kullanabildiklerini gösterdiler. Dansların arkasından güreş ve yumruklaşma geldi, bir adam hindistancevizi ağacının dalından yapılmış, sert ve ağır bir tür topuzla oyun alanına girdi ama bu kadar zor bir oyunda kapışacağı hiçbir hasım bulamadı. Akşam *bomaï* yinelendi, bu kez Poulaho da, İngiltere'de yapılmış giysileri giymiş olarak dans etti. Ama ne bu danslar ne de gündüz yapılanlar Finou'nun ya da Mariouhagi'nin dansları kadar hareketli ve canlıydı. Bu nedenle bu dansların o kadar titiz bir betimlemesini vermenin gereği yok.

Her an hazır olma amacıyla öğle yemeğini karada yedim; kral da bizimle sofraya oturdu ama ne bir şey yedi, ne de içti. Bunun nedeninin yemeğimize katılmasını istediği bir kadının sofrada

bulunması olduğunu fark ettim, daha sonra anladığımıza göre kadın ondan daha yüksek bir sınıftandı. Bu saygın kişi yemeğini yedikten sonra krala doğru ilerledi, kral ellerini onun ayaklarına değdirdi ve kadın çekildi. Kral parmaklarını bir şarap bardağının içine daldırdıktan sonra maiyetinde bulunan tüm kişiler krala bağlılıklarını gösterdiler. Bu olay kralın, kim olursa olsun saygısının tanıklığını gösterdiğini gördüğümüz tek durumdu. Kralın isteği üzerine akşam için birkaç havai fişek gösterisi yapmalarını emrettim, ama ne yazık ki fişekler zedelendiği için bu gösterinin başarısı genel beklentiye yanıt vermedi.

6 Temmuz. Yola çıkmaya hazırdık ama rüzgar doğudan estiği için ne sabah ne de akşam çıkan dalgalarla boğazları geçecek kadar zamanımız vardı, denizde sabahları çok erken akşamları çok geç dalga çıkıyordu. Bu nedenle bizi sürükleyecek rüzgar olmayınca iki-üç gün beklemek zorunda kaldık.

Bu fırsattan yararlanıp bir törende hazır bulundum, kral yaptığı son ziyarette bizi bu törene davet etmiş ve ayın sekizinde olacağını söylemişti. Bu tören amacıyla o ve tüm önemli kişiler ayın 7'sinde yanımızdan ayrıldılar ve törenin yapılacağı Moua'ya[15] geri döndüler. İçimizden bazıları ertesi sabah bizimle geldiler. Poulaho'yu dinlerken kalıtçısı olan oğlunun bazı ayrıcalıklara sahip olacağını anladık, bunların arasında babasıyla birlikte yemek yeme de vardı ve bu o zamana kadar ona tanınmamış bir onurdu.

Saat sekize doğru Moua'ya vardık ve kralı çevresinde halka oluşturmuş kalabalık maiyetinin ortasında bulduk, o kadar küçük ve o kadar pis bir alandaydılar ki, yörede böyle bir yer olmasına çok şaşırdım.

15) Moua, Tongatabou'ya yakın bir adadır; tören bir natche, yani Poulaho'nun oğlunun ergin oluşu onuruna yapılan görkemli bir şenlikti.

Günlük uğraşları içinde kendilerini *kava* hazırlığına kaptırmışlardı. Bu bizim kullandığımız bir içki olmadığından, dostlarımızdan birkaçını ziyaret etmek ve az sonra başlayacak olan tören için hangi hazırlıkların yapılabileceğini görmek üzere oradan ayrıldık. Saat ona doğru insanlar *malai*'nin yani Moua'ya ilk gelişimizde bizi götürdükleri büyük evin önünde toplanmaya başladılar. Bu alana açılan yolun sonunda, mızraklar ve topuzlar taşıyan birkaç erkek bulunuyordu ve durmadan bir tür yakarma gibi hüzünlü bir havayla kısa tümceleri yüksek sesle ya da şarkı biçiminde söylüyorlardı. Bir saat kadar buna devam ettiler; bu sırada birçok kişi yoldan aşağı indi, bunlardan her biri bir kazığın ucuna bağlanmış bir hintpatatesi taşıyordu, bunları aynı tümceleri düzenli olarak yineleyenlerin önüne bıraktılar. Bunlar olup biterken kral ve prens geldiler ve yere oturdular; bizi de şapkalarımızı çıkarıp saçlarımızı çözerek yanlarına oturmaya davet ettiler. Hintpatateslerini taşıyanların hepsi geldikten sonra her kazığı iki erkek aldı ve kazığı omuzlarından biri üzerine koyup aralarında kalacak biçimde yerleştirdiler. On-on iki kişilik gruplar oluşturduktan sonra hızlı adımlarla alanı geçtiler, kazık ya da topuz taşıyan bir adam başlarına geçti, diğer birçok kişi de göğüslerini koruyan çeşitli silahlarla donanmışlardı. Bir sırığın üstünde canlı bir güvercin taşıyan bir adam yürüyen yaklaşık iki yüz elli kişilik tören alayının sonunda yer alıyordu.

Omaï'den hintpatateslerinin bu kadar görkemle nereye taşındığını şefe sormasını rica ettim. Ama şef bize bu bilgiyi vermeye hazır olmadığı için içimizden iki-üç kişi onun istememesine karşın tören alayını izledi. Onların toplanılan yerin hemen hemen çeyrek mil uzağındaki bir yükseklikte bulunan tek bir binadan oluşmuş bir *morai*'nin ya da *fiatouka*'nın[16] önünde durduklarını gördük. Oraya hintpatateslerini bıraktıklarını, onlardan

16) Yani bir gömüt.

demetler yaptıklarını gördük ama bunu ne amaçla yaptıklarını anlayamadık. Varlığımızın onları tedirgin ettiğini görünce yanlarından ayrıldık ve Poulaho'nun yanına döndük, o bize çevrede gezinerek zaman geçirebileceğimizi söyledi, çünkü şu anda yeni hiçbir şey olmayacaktı. Ama törenle ilgili ne olursa olsun kaçırırız korkusu uzun süre oradan uzaklaşmamızı engelledi. Kralın yanına döndüğümüzde kral benden gemi mürettebatının yerlerinden kımıldamamalarını emretmemi rica etti, çünkü çok geçmeden her şey tabu olacaktı ve eğer bizden ya da onlardan herhangi biri yakınlarda bulunursa bir topuzla başına vurularak öldürülecek, yani *mati* edilecekti. Bize törende hazır bulunamayacağımızı ama tüm olacakları görebileceğimiz bir yere götürüleceğimizi de söyledi. Bunun nedeni uygun biçimde giyinmemiş olmamızdı. Orada hazır bulunmaya hakkımızın olması için göğsümüze kadar çıplak olup saçlarımızı çözmemiz gerekiyordu. Omaï bu isteklere uymayı önerdi ama yine bizim gibi engellendi.

Karşımıza çıkarılan tüm bu güçlükler pek hoşuma gitmiyordu; olan biteni görmek için dışarı kaydım. Özel tören giysileri olanlar dışında hiç kimse hareket etmiyordu, giysililerden birkaçının elinde uzunluğu yaklaşık dört ayak olan küçük kazıklar vardı, bunların alt kısmına bir parmaktan biraz daha kalın yaklaşık altı parmak uzunluğunda iki-üç başka sopa tutturulmuştu. Bu adamlar biraz önce sözünü ettiğim *morai*'ye doğru ilerliyorlardı. Ben de aynı yola girdim, beni birçok kez "tabu" diye hep bir ağızdan bağırarak durdurdular. Yine de onlara pek aldırmadan *morai*'yi ve onun önüne oturmuş insanları görünceye dek ilerledim. O zaman beni yoldan çevirmek için koşuştular, karşı çıkmanın ne gibi sonuçlar doğuracağını bilmediğim için isteklerine uydum. Kazıkları taşıyan adamların tapınak adının yaraşacağı bu *morai*'yi arkalarında bıraktıklarını fark etmiştim ve bu durum

bana daha ileride bir şeylerin olup bittiğini, bunları görmenin ilginç olacağını düşündürdü, bu amaçla yolumu değiştirerek daha ileri gitmeyi tasarladım ama üç adam beni o kadar yakından izliyordu ki bu düşüncemi uygulayamadım. Onlardan kurtulmak amacıyla kraldan ayrılmış olduğum malaïye geri döndüm ve oradan ikinci bir kez kaçmayı denedim; ama hemen o anda, sanki benim hareketlerimi göz altında tutma emrini almış gibi, o üç adam karşıma çıktı. Asıl *fiatouka*yı ya da kralın *morai*sini uzaktan görünceye dek onların söylediklerine ya da yaptıklarına hiç aldırmadım, birçok kişi, hattâ buradakinden pek uzak olmayan öbür *morai*nin önünden geçtiklerini gördüğüm insanlar da bu *morai*nin önünde oturmuştu. Kralın oturduğu yerden olan biteni görebileceğimi fark ettim ve oraya geri döndüm, beni izleyen adamlar bundan büyük mutluluk duydular.

Yerime gelir gelmez gördüklerimi gemilerden benimle birlikte gelmiş olan beylere anlattım, daha sonra olacakları izlemek için uygun bir yer bulduk. *Fiatouka*'da toplanan insan sayısı bir süre artmaya devam etti, sonunda onların oturdukları yerleri terk ettiklerini ve bir tören alayı oluşturarak uzaklaştıklarını gördük. İkişer ikişer yürüyorlardı, her çift yukarıda betimlediğim küçük sırıklardan birini omuzları üzerinde taşıyordu. Bize bu sırıklara tutturulmuş küçük sopaların hintpatatesleri olduğu söylendi. Sopalar herhalde simgesel olarak bu kökleri betimlemek için hazırlanmıştı. Her çiftin son kişisi çoğu zaman ellerinden birini, sanki bu destek olmaksızın sırık kendine asılan ağırlığı taşıyacak kadar güçlü değilmiş gibi, sırığın ortasına koyuyordu, herkes de yürürken bu ağırlığın altında iki büklüm olmuş gibi görünüyordu. Bu tören alayı yüz sekiz çiftten ve çoğu zaman üst sınıf insanlarından oluşuyordu. Arkasında durduğumuz parmaklığın çok yakınına geldiler, böylece onları tam olarak görebildik.

Hepsinin geçmesini bekledikten sonra Poulaho'nun evine döndük ve onun dışarı çıktığını gördük. Onu izlememize izin vermediler ama bizi sabah hintpatateslerinin bırakıldığı *fitouka* alanındaki parmaklığın arkasında bize ayrılan yere götürdüler. Törende hazır bulunması engellenen ama kulisten oraya bir göz atmasına izin verilen tek biz değildik, yanımızda başka birçok kişi de vardı ve bu yerin yakınlarındaki tüm kapalı alanların izleyicilerle dolu olduğunu fark ettim. Olabildiğince az şey görülebilmesi için inanılmaz özen gösterilmişti, çünkü sadece daha o sabah tüm parmaklıklar onarılmakla kalmamış, birçok yerde her zamankinden daha yukarıya kadar yükseltilmişti, öyle ki en uzun boylular bile bunların üstünden bakamıyorlardı. Bu elverişsiz duruma bir çare bulmak için bıçaklarımızla parmaklıkta delikler açmaya giriştik ve bu yolla öte yanda olan biteni yeterince görebildik.

Geldiğimizde *morai* alanına giren yolun bittiği yerin yakınında otların üzerine oturmuş iki yüz ya da üç yüz kişi bulmuştuk, başkaları da durmadan buraya geliyordu ve sayıları giderek artıyordu. Daha sonra küçük sırıklar ve dallar ya da hindistancevizi ağacının yapraklarını taşıyan birkaç kişi geldi; onların geldiğini gören yaşlı bir adam yola oturdu, yüzü onlara dönük olarak ciddi bir sesle uzun bir yakarışa başladı. Sonra geriye çekildi, ötekiler alanın ortasına doğru ilerlediler ve yukarıda anlatılmış malzemeyle oraya küçük bir barınak yaptılar. Adamlar işleri bitince kısa bir an yere kapandılar, sonra kalkıp geride kalan seyircilerin yanına gittiler. Kısa bir süre sonra önünde dört-beş adamla Poulaho'nun oğlu geldi, biraz uzakta barınağın arkasında oturdular. Onlardan sonra daha yüksek sınıftan on dört-on beş kadın ikişer ikişer, yavaş yavaş yürüyerek geldi, aralarında uzunluğu yaklaşık iki-üç yarda olan beyaz dar bir kumaş parçası taşıyorlardı. Prense kadar ilerlediler, onun önünde yere ka-

pandılar, bezi prensin bedenine doladıktan sonra ayağa kalktılar ve aynı düzen içinde geri çekildiler, prensin biraz uzağına, onun soluna oturdular. Az sonra Poulaho da göründü, önünde yüz yüze, ikişer ikişer yürüyen dört adam vardı, bunlar da oğlunun sol tarafına yaklaşık yirmi ayak uzağına oturdular. İlk konumundan ayrılan genç prens maiyetiyle birlikte gidip barınağın altına oturdu, başka birçok kişi de onun krallık sayvanının önünde otların üstünde yerlerini aldılar. Prens de izleyicilerin karşısına, sırtı *morai*'ye dönük oturmuştu. Bundan sonra her biri on-on iki erkekten oluşmuş üç grup art arda kalabalıktan sıyrıldı, çok hızlı koşarak alanın karşı tarafına geçti, orada birkaç saniye oturdu, sonra yine aynı biçimde yerine döndü. Bunların arkasından her biri elinde küçük yeşil bir dal tutan iki adam ayağa kalktı, prense yaklaştı, yaklaşırken aralıklarla üç kez birkaç saniye yere oturdu, sonra sırtını dönerek aynı biçimde uzaklaştı, sonra da dallarını birbirlerine doğru eğerek oturdu. Kısa bir aradan sonra başka iki kişi aynı töreni yineledi.

Öbür *morai*'den hareket ettiğini görmüş olduğum tören alayı kapalı alana girdi. Yok oldukları süreyi göz önüne alırsak alay oldukça uzun ve karmaşık bir yoldan gelmiş olmalıydı. Alana gelince barınağın sağ yanına yöneldiler, prensin karşısında bir halka oluşturarak otların üzerinde yerlere kapandılar, imgesel yüklerini (söz konusu küçük sırıklarını) yere bıraktılar. Sonra ayağa kalktılar, ellerini son derece ciddi bir biçimde önlerinde kavuşturarak aynı düzen içinde geri çekildiler ve arenanın önünde oturdular. Bu uzun topluluğun gelişi devam ettiği sırada barınağın altında prensle birlikte oturmuş üç adam hüzünlü bir sesle art arda sıralanan birbiriyle ilgisiz tümceler söylüyorlardı. Sonra derin bir sessizlik oldu, kısa bir süre sonra seyircilerin ilk sırasında oturan bir adam bir söyleve ya da bir duaya başladı, bu dua sırasında birçok kez gidip tören alayının getir-

diği sırıklardan birini aldı ve kırdı. Bu işlemi bitirince barınağın önünde oturan insanlar prensin ve maiyetinin geçeceği biçimde bir geçit bırakarak birbirlerinden ayrıldılar, onlar geçtikten sonra da topluluk dağıldı.

İçimizden birkaç kişi gördükleriyle yetindi ve gemilere döndü; ama ben iki-üç subayla birlikte törenin ancak ertesi gün yapılacak son bölümünü görmek için Moua'da kaldım çünkü bu insanların siyaset ya da dinle ilgili kurumları hakkında bilgi edinmek için hiçbir fırsatı kaçırmak istemiyordum. Tören alayıyla getirilmiş olan küçük sopalar ve sırıklar alanda bırakılmıştı, onları yakından görmeye gittim. Anlattığım gibi her sırığa tutturulmuş iki-üç sopa buldum. Ama yerliler bize bunların küçük hintpatatesleri olduğunu birçok kez öyle yinelemişlerdi ki, beylerimizden birkaçı, gözlerine inanacaklarına onlara inanmıştı. Duyularım bana bunların gerçek hintpatatesleri olmadığını tanıtladığı için hintpatatesi deyince bu yumruların yapay bir sunumunu anlamak gerektiği gün gibi ortadaydı.

Akşam yemeğimiz saat yediye doğru hazır oldu. Balık ve hintpatatesinden oluşmuştu. Domuz etimiz de olabilirdi, ama kralın bize armağan ettiği bir domuzu daha sonra yemek için saklamayı yeğledik. Kral da bizimle yemek yedi ve istediği kadar konyak ve su içti öyle ki yatmaya gittiğinde gereğinden fazla dozda içmişti. Geceyi onunla ve maiyetinden birçok kişiyle aynı evde geçirdik.

Sadece *Natch* denen törenin genel anlamını değil, farklı bölümlerinin anlamlarını da keşfetmeye çalıştık ama başaramadık. Tüm sorularımıza "tabu" dışında hemen hemen hiçbir yanıt vermediler. Benim de gözlemlediğim gibi bu sözün birçok anlamı var. Prens en önemli kişi olduğu için ve kral, *natch*'ın kutlanmasından on gün önce bize halkının oğlu ile beraber yemesi amacıyla hintpatatesleri getireceğini söylediği için, hattâ bize

törenin birkaç bölümünü anlattığı için, biz de onun söylediklerinden ve kendi gördüklerimizden hareket ederek yerlilerin prense kralın şu anki ardılı olarak bir sadakat yemini, yani simgesel anlatımlarla onu destekleyecekleri ve ona toprağın ürünlerini sağlayacakları konusunda görkemli bir yemin ettiklerini söyleyebilirim. Adanın gördüğümüz tüm sakinlerinden bir teki bile tören alayında eksik olmadığına göre, en olası açıklama bu oluyor. Ama ne olursa olsun tüm tören büyük, gizemli bir gösterişle yürütülmüştü ve her şey bu oluşuma dinin de karıştığını gösteriyordu. Giysilerimiz ve davranışlarımız başka hiçbir nedenle asla tartışma konusu olmamıştı. Ama bu kez belimize kadar çıplak olmamız, saçlarımızın çözülüp omuzlarımıza kadar inmesi, onlar gibi bağdaş kurmamız, alçakgönüllü bir durumda zaman zaman gözlerimizin yere bakması ve ellerimizin kavuşturulması gerekiyordu. Topluluk tüm bu gerekliliklere son derece coşkulu bir sofulukla boyun eğiyordu. Son olarak da önemli kişiler ve kutlamaya katılanlar dışında herkes ayin dışı bırakılıyordu. Bana göre tüm bu durumlar, onların kendilerini doğrudan ulu Tanrı'nın gözleri önünde yer almış gibi düşündüklerini kanıtlıyordu.

Amitié Adalarının betimlenmesi

17 Temmuz. İki-üç ay kaldıktan sonra Amitié Adalarına ve sakinlerine veda ettik, bu süre içinde yan yana en içten dostluk ilişkileri yaşadık. Doğrusu, zaman zaman geçici birkaç tartışmamız oldu, bunun tek nedeni de onların hırsızlık eğilimleriydi ama çoğu zaman bu eğilimi adamlarımızın ihmali özendirdi. Yine de bu anlaşmazlıklar hiçbir zaman ciddi sonuçlar doğurmadı, çünkü anlaşmazlıkları önlemek için doğal olan her şeyi yapmaya çalışarak ciddi sonuçlar doğurmasını engellemeyi başar-

dım; sanırım gemilerimizde hemen hemen hiç kimse bu adada bıraktığımız dostlardan üzüntü duymadan ayrılmadı. Onlar arasında geçirdiğimiz zaman yitirilmiş zaman değildi. Orada geçirdiğimiz süre içinde deniz ürünlerimizi çok az harcadık çünkü adanın ürünleri genelde yaşam gereksinimlerimizi karşılıyordu ve beraberimizde, yedeklik lerimizi yenilemeyi düşündüğümüz bir başka yere varışımıza kadar dayanacak yeterli taze yiyecek götürüyorduk. Bunun dışında, sözünü ettiğim yararlı hayvanları[17] bu iyi insanlara bırakarak onların koşullarını iyileştirme fırsatı bulmuş olmaktan hoşnudum, bu aynı zamanda Tahiti hayvanlarının Tongatabou otlaklarında güç kazanmalarını sağladı. Böylece buraya uğramaktan elde ettiğimiz yararlar sonuçta çok büyük oldu, üstelik, daha önce söylediğim gibi, bu adalara yönelmeye karar verdiğim zaman kuzeyde bir araştırma için mevsim uygun olmadığına göre yolculuğumuzun asıl amacının ardına düşmekten bir an bile geri kalmadan, burada bulunmaktan yarar sağladığımızı söylemekten mutluydum.

Ama bu ziyaretten yerlilerin ve bizim o anda sağladığımız yararların dışında, gelecekteki Avrupalı denizciler -eğer bizim izimizden giden olursa- Pasifik Okyanusunun bu bölümünün coğrafyasından elde ettiğim bilgilerden yararlanacaklardır; insan doğasını kendisi için yeni bir görüş açısından incelemeyi, yerkürenin uzak ve yeni keşfedilmiş bölgelerindeki ilkel insanların kişiliklerinin, geleneklerinin, sanatlarının, dinlerinin, yönetimlerinin garip ama aslına sadık betimlemeleri üzerinde düşünmeyi seven daha filozof okuyucu, ona bu takımadaların sa-

17) Adadaki bir gezintinin anlatısında Cook şunları yazıyor: "Bu sevimli görünümü seyrederken gelecekte bir denizcinin, aynı yerden, İngiliz gemileriyle bu adaya getirilmiş hayvanlarla dolu bu çayırları seyredebileceği düşüncesinden mutluluk duyuyorum. Bu denizcinin, başka tüm düşüncelerin dışında, bu hayırlı amacın gerçekleşmesinin gelecek kuşaklar için insanlığın yararına katkıda bulunduğunun tanığı olduğunu görecek olmasından sevinç duyuyordum."

kinleriyle ilgili öğrettiklerimde, kendini bilgilendirecek olmasa bile, oyalayacak bir şey bulacaktır. Bu farklı konularda derleme fırsatını bulduklarımı doğru bir biçimde aktarmak için yolculuğun devamını anlatmayı burada kesiyorum.

Deneyimlerimize bakarak bu adalarda en iyi takas maddesinin genelde demirden yapılmış aletler olduğunu gördük. Baltalar, çapalar, ucu sivri uzunlarından en küçüklerine kadar her tür çivi, büyük burgular, eğeler ve bıçaklar çok değerli. Kırmızı kumaşlar, ister beyaz ister renkli olsun yelken bezi de öyle; mavileri yeğlenen beyazları pek beğenilmeyen cam boncukların yanı sıra aynalar da çok seviliyor. Bir dizi iri mavi boncukla her zaman bir domuz satın alınabilir. Ama sadece süs olarak kullanılan eşyaların koşullara göre daha az ya da daha çok beğenildiğini de bilmek gerek: Annamouka'ya geldiğimizde ora sakinleri bu eşyaları, karşılığında sadece meyve vererek, zorla kabul ediyorlardı; ama Finou gelince bu önemli kişi bunları moda haline getirdi ve bu mallar çok rağbet görmeye başladı ve biraz önce anlattığım kadar değerli oldu.

Saydığım gözde mallar karşılığında adanın sağladığı tüm taze ürünler elde edilebiliyordu; bunlar domuz, tavuk, balık, hintpatatesi, ekmek ağacının meyvesi, muz, hindistancevizi, şeker kamışı, genellikle Tahiti'de ya da Société Adalarından herhangi birinde rastlanan her şeydi. Amitié Adalarının hintpatatesleri en iyileriydi ve olgunlaştıklarında denizde çok iyi korunabiliyorlardı. Ama domuzları, ekmek ağacı meyveleri ve muzları, ortadan iyi nitelikte olmalarına karşın Tahiti'deki ya da çevresindeki aynı ürünlerden daha düşük nitelikteydi.

Buradan elde ettiğimiz bilgilere göre bu takımadalar çok geniş bir yer kaplıyor. Yerliler yüz elliden fazla ada saydılar, sayıyı belirtmek için yaprak parçaları kullanıyorlardı, Mösyö Anderson her zamanki enerjisiyle tüm adaların adlarını öğrenme-

ye çalıştı. On beş tane Toufoua ve Ihouha gibi yüksek ve dağlık ada, otuz beş büyük ada var. Bu yolculuk sırasında bunlardan sadece üçünü gördük: (yerlilerin tek bir ada gibi düşündüğü) Hapaï, Tongatabou ve Ihouha. Araştırılmamış otuz iki adanın boyutları hakkında hiçbir şey söyleyemem, belki de onların hepsi Annamouka'dan daha büyüktür, belki de bu ayrıntıları aldığımız kişiler bu adaları en küçükler arasına koyuyorlardı. Bu sonunculardan birçoğu, üstünde kimsenin yaşamadığı küçük adacıklardır. Bu adalardan altmış birinin yeri ve adı, Amitié Adalarında çıkardığımız haritada ve okuyucuya anlattığım Tongatabou küçük limanının ilk taslağında kayıtlıdır. Ama bu yörelerde bulunan, bizim araştırma fırsatı bulamadığımız, ancak dostlarımızın tanıklığıyla varlığından emin olduğumuz yaklaşık yüz adanın tam konumunu ve yüzölçümlerini Güney Pasifik okyanusunun bu bölümünün coğrafyasına katmak geleceğin denizcilerinin görevidir.

Bu yörelerde çok söz edildiğini duyduğumuz (ve bize çok sözü edilen) en önemli adalar Hamoa, Vavaou ve Fiji'dir[18]. Bu adaların üçünün de Tongatabou kadar büyük olduğu biliniyordu. Bildiğimiz kadarıyla hiçbir Avrupalı bunlardan birini bile görmemişti. Tasman'ın, Vavaou'nun bulunduğunu sandığım yerde, yani konumu 19° enleme doğru olan yerde bir adayı haritasında gösterdiği doğru. Ama belirtilen ada çok küçük, oysa Tongatabou'daki tüm dostlarımızın tanıklığına göre Vavaou onlarınkinden daha büyük ve üzerinde yüksek dağlar var. Eğer Finou bu adayı çok önemsiz ve limanı olmayan bir ada gibi anlatıp beni caydırmamış olsaydı, Hepaï'den onu da yanıma alıp

18) Hamoa, S harfini söyleyemeyen yerlilerin Samoa'ya verdiği addır. Bu ada, Cook'un belirttiği gibi kuzeydoğuda değil Amitié takımadalarının kuzeydoğusundadır. Vavaou bu adaların en kuzeyde bulunanıdır; Fiji batıdadır. Cook'un bu takımadalarda bu kadar uzun süre kalmasına karşın bu büyük adaları keşfetmemiş olması ilginçtir.

bu adayı görmeye gidecektim. Ama kral Poulaho daha sonra bana bunun büyük bir ada olduğunu, sadece Tongatabou'da bulunan her şeyi üretmekle kalmayıp birçok tatlı su kaynağına ve kendi büyük adasında bulduğumuz küçük liman kadar iyi bir limana sahip olma gibi özel bir üstünlüğü olduğunu doğrulamıştı. Bana eğer bu adayı gidip görmek istersem benimle birlikte gelmeyi önerdi ve her şey onun bana anlattıkları gibi değilse onu öldürebileceğimi de sözlerine ekledi. Söylediklerinin doğruluğundan en küçük bir kuşku duymuyordum ve Finou'nun kendi çıkarına dayalı birtakım nedenlerle beni kandırmaya çalışmış olduğunu anladım.

Tongatabou'nun yönetiminde bulunan Hamoa da Vavaou'nun kuzeybatısında, ondan deniz yoluyla iki gün uzakta bulunuyor. Bana bunun tüm adaların en büyüğü olduğunu, küçük limanlarının ve temiz suyunun bulunduğunu ve gittiğimiz yerlerde gördüğümüz tüm içecekleri bol bol ürettiğini söylediler. Poulaho da çoğu zaman orada oturuyor. Tongatabou'da bu ada sakinlerine çok saygı gösterildiğine inanmak gerek, çünkü bize gösterdikleri dansların ve söyledikleri şarkıların birkaçını onlarınkinden kopya ettiklerini söylediler ve onlarınkileri örnek alarak yaptıkları birkaç ev gösterdiler.

Bize söylenene göre Fiji, Tongatabou'nun kuzeybatı kerte batısında, ondan deniz yoluyla üç gün uzakta bulunuyor. Bize yapılan betimlemeye göre yüksek ama çok verimli bir ada, başka adalarda bulunan domuzlar, köpekler, tavuklar, her tür meyve ya da kökler burada çok bol. Tongatabou'dan çok daha büyük ve bu takımadalardaki diğer adalar gibi onun egemenliği altında değil. Tam tersine Fiji ve Tongatabou çoğu zaman kendi aralarında savaş halindeler. Birçok durum Tongatabou sakinlerinin Fijilileri korkunç düşmanlar gibi gördüklerini gösteriyordu. Fijili insanlardan daha alt sırada olduklarını anlatmak için bedenleri-

ni öne doğru eğip yüzlerini elleriyle kapatıyorlardı. Böyle korku içinde yaşamalarında şaşılacak hiçbir şey yok çünkü yaylarını ve sapanlarını kullanmadaki ustalıkları Fijilileri korkunç hasımlar haline getiriyor; ama daha da kötüsü savaşta öldürdükleri düşmanlarını yemek gibi barbarca bir âdetlerinin olması. Böyle tanınmalarının doğru olduğu ortaya çıktı çünkü Tongatabou'da birçok Fijiliyle karşılaşma fırsatımız oldu ve onlara bunu sorduğumuzda hiçbir biçimde bu suçlamayı reddetmediler.

Yamyamlıktan yeniden söz etmeye başladığıma göre insanları insan eti yemeye sürükleyen şeyin yiyecek yokluğu olduğunu ileri sürenlere, bu kadar bolluk içindeki Fijilileri bu âdeti sürdürmeye iten şeyin ne olduğunu soruyorum. Tongataboulular bu âdetten tiksiniyorlar ve Fijili vahşi komşularıyla görünürde sadece korku nedeniyle dostluk kurmaya çalışıyorlar: yine de onlarla daha önce çatışmış oldukları onların toprakları üzerinde karşılaşma tehlikesini göze alıyorlar ve oradan, Amitié Adalarımızın sakinlerinin çok değer verdiğini sık sık belirtmiş olduğum, çok sayıda kırmızı tüyü ganimet olarak getiriyorlar. İki ada barış döneminde olduğunda, aslında birbirlerini uzun zamandır tanıyor olmamalarına karşın, aralarında oldukça sıkı ilişkiler varmış gibi görünüyor; öyle ki 1773'teki ilk ziyaretimde komşu adalarda henüz bulunmayan ama Fiji'de çok rastlanan bir köpek türünün Tongatabou'ya ve komşu adalara oradan geldiği düşünülebilir.

Fiji yerlilerinin rengi, genelde Amitié Adalarında otıranların renginden kesinlikle daha koyu. Bunlardan birinin sol kulağı yarılmış ve kulak kepçesi neredeyse omzuna değecek kadar aşağı sarkmıştı; ikinci yolculuğum sırasında güney denizlerindeki adalarda başka örneklerine de rastladığım bir tuhaflık. Bana, burada görme fırsatı bulduğumuz Fijililere çok saygı gösteriliyor gibi geldi, ama bunun tek nedeni savaşta kanıtladıkları güçleri ve kan

dökücülükleri değil, bunda becerilerinin de çok payı var. Usta eliyle yontulmuş topuzlar ve mızraklar, çapraz çizgili kumaşlar, çok çeşitli hasırlar, yapılışları bir üstünlük damgası taşıyan toprak kaplar ve başka eşyalar gibi onların ellerinden çıkma işlerde gösterdikleri birçok örneğe bakılırsa bu alanda Tongatabou sakinlerini gerçekten de geride bırakıyor gibiler.

Amitié Adalarının yerlileri (ölçtüğümüz birkaçının boyları altı ayaktan uzun ise de) ender olarak orta boydan uzunlar ama sağlam yapılılar, özellikle kolları ve bacakları güçlü. Genellikle geniş omuzlular ve sürekli çalışmanın sonucu olarak kas yapıları insanları güzelden çok, güçlü hale getirse de bazılarının gerçekten de güzel bir yüzleri olduğu görülüyor. Yüz çizgileri çok değişiklik gösteriyor, öyle ki çoğunda görülen şişkin ve etli burun ucu dışında genel olarak birbirlerine benzedikleri söylenemez. Ama öte yandan içlerinden birçoğunun neredeyse Avrupalı bir yüzü olduğunu, birçoğunun Romalı burnuna sahip olduğunu gördük. Güzel gözleri ve güzel dişleri var ama bu dişler vahşilerin çoğundaki kadar beyaz ve düzgün değil, buna karşın aralarında çok azının etli dudakları var, oysa bu özellik yerlilerde dişlerin güzelliği ne kadar iyi bir ortak özellikse o kadar ortak bir kusurdur.

Kadınlar yüz çizgileri ve genel yapıları açısından erkeklerden pek farklı değiller, birçoklarında erkekleri belirginleştiren kaslı beden yapısı yok. Bazılarının yüz çizgileri çok ince, sadece cinsiyetlerini belirtmiyor, yüzlerinin yumuşaklığı ve güzelliği de övgüleri hak ediyor.

Ama bu kural başka birçok ülkedeki kadar genel olmaktan uzak. Çoğu zaman en uygunsuz olan da yüzleri, çünkü içlerinden çoğunun kolları, bacakları ve bedenleri uyumlu, bazıları da oranların kusursuzluğu açısından örnek alınacak nitelikte. Ama bu kadınları en belirgin yapan şey parmaklarının, Avrupa'nın

en ince parmakları ile yarışabilecek kadar az rastlanan zarafette ve küçüklükte olması.

Renkleri genelde yanık bakır renginden daha koyu esmerlikte; kadın ve erkeklerin birçoğunun teni gerçekten zeytine çalıyor, derisi daha açık renk olan kadınlar da var, bu büyük bir olasılıkla kadınların daha az güneş altında kalmasından kaynaklanıyor; aynı biçimde önemli kişilerin bazılarının şişmanlama eğilimi, kuşkusuz onların yaşamlarının daha hareketsiz geçmesinden ileri geliyor. Açık renk ve yumuşak derililere de çoğu zaman bunların arasında rastlanıyor. Tüm halkın derisi genelde donuk renkte, biraz sert, özellikle de bedenin açıkta kalan bölümlerinde; bunun nedeni belki de bir deri hastalığı. Hapaï'de derisi son derece beyaz bir erkek ve bir çocuk gördük. Ama renklerinin doğal bir nedenden çok bir hastalıktan böyle olduğunu sanıyorum.

Yine de adalılarda beden kusurlarına ya da biçimsizliklerine az rastlanıyor; ama ayakları içe dönük iki-üç kişi gördük; bazılarında gözün saydam tabakası hastalığından kaynaklanan bir tür körlük vardı. Bazı başka hastalıklardan da bağışık değiller. En sık görülen, halkın yarısının yakalandığı, ardından tüm deri yüzeyinde kıvrıla kıvrıla giden beyaz izler bırakan tuzlubalgam adlı deri hastalığı.

Hastalıklarının bir başkası da bedenin bazı bölümlerinde görülen, kollara ya da bacaklara olağandışı boyut veren sert şişkinlik. Ama tüm başka açılardan genelde çok sağlıklılar, çünkü orada geçirdiğimiz tüm süre içinde bir teki bile herhangi bir hastalıktan evine kapanıp kalmadı. Tam tersine güçleri ve hareketleri kaslı beden yapılarına tam olarak uyuyor ve kadınlar da erkekler de eğlencede olduğu kadar işte de öylesine hareketliler ki, miskinlikten ve doğaya aykırı yaşam biçiminden kaynaklanacak hastalıklara kuşkusuz çok az yakalanıyorlar.

Hareketleri zarif, yürüyüşleri çok kendinden emin. Doğal ya

da sonradan kazanılmış bu üstünlükler onlara o kadar gerekli görünüyor ki, örneğin bizim ağaçların kökleriyle başımızın belaya girdiğini ya da toprağın başka engebeleri içinde bocaladığımızı gördüklerinde güldükleri kadar hiçbir şeye gülmüyorlar.

Görünümleri iyi huylarının yumuşaklığını çok iyi yansıtıyor, onlarda barbar kalmış halkların belirtisi olan acımasız şiddetten hiçbir iz görülmüyor. İnsan onların sakin görünüşlerine, duydukları öfkeye ne kadar egemen olduklarına ve davranışlarındaki bilgeliğe bakarak sert bir disiplin altında yetiştirilmiş olduklarını düşünmeye kalkabilir. Ama aynı zamanda, her ne kadar şeflerinin karşısında kendilerini ciddi gibi gösteriyor ve onlara somurtkan bir sertlik veren ağır bir havaya bürünüyorlarsa da içten ve neşeli bir yapıları var. Barışçıl eğilimleri, bu adaları ziyaret eden tüm yabancıların rastladıkları dostça karşılama ile yeteri kadar kanıtlanmıştır. Onlara, bu denizlerde yaşayanların çoğunun yaptığı gibi, açıktan ya da gizli gizli saldırmak yerine, tam tersine, ziyaretçilerine karşı en küçük bir düşmanlık göstermeden, onlarla tüm uluslar arasında bir tür dostluk yaratmanın tek aracı olan takas yoluyla ilişki kurmaya çalıştılar. *Fioukkatou* dedikleri takası o kadar iyi anlıyorlar ki, önceleri komşu adalarla ticaret ilişkileri yoluyla bu bilgileri edindiklerini sandık, ama sonra daha önce sözünü ettiğim kırmızı tüylerin ve başka birkaç eşyanın geldiği Fiji dışında neredeyse hiçbir ticaret etkinliğinin olmadığından emin olduk. Belki de dünyada daha dürüst ve daha güvenli ticaret yapan başka bir ulus yoktur. Mallarımıza yakından bakmalarına, onları elden ele geçirmelerine tam bir güvenle izin verdik, onlar da bize mallarını aynı güvenle bıraktılar. Bir taraf ya da öbürü yapılan ticaretten hoşnut olmazsa mallar karşılıklı anlaşma ile tekrar değiştiriliyor, iyi hava bozulmuyordu. Sonuç olarak görgü, beceri, sabır, nezaket gibi insan doğasının övünç kaynağı olan birçok niteliğe, kaldığımız süre-

nin kısalığı nedeniyle belki gözümüzden kaçmış başka erdemlere de sahip görünüyorlar.

Bildiğimiz kadarıyla karakterlerine gölge düşüren tek kusurları her iki cinste de her yaşta az rastlanır düzeyde ortaya çıkan hırsızlık eğilimleri. Bunun yine de sadece bizce ayıplanacak bir davranış olduğunu düşünmek gerek. Çünkü aralarındaki günlük ilişkilerde hırsızlığın, bozulmuş bazı bireylerin küçük aşırmalarının tüm bir halkın saygınlığını yok etmediği başka ülkelerdekinden daha çok rastlanan bir şey olmadığına, (belki de daha az rastlandığına) inanmakta haklıyım. Pasifik Okyanusunun bu zavallı yerlilerinin zayıflıklarına büyük bir hoşgörü ile bakmak gerekiyor çünkü ruhları, yeni olduğu kadar çekici de olan eşyalarla büyülenmişti. Yerkürenin uygar ve aydınlanmış uluslarında yapılan hırsızlığa haklı olarak ahlak düşkünlüğünü derinden derine içinde taşıyan bir karakterin, adalet kurallarının dizginleyemediği bir açgözlülüğün, büyük yoksulluktan doğan ama bunu aşmanın yollarını önemsemeyen bir tembelliğin belirtisi gibi bakılabilir; Amitié Adalarının ve uğradığımız başka ülkelerin sakinleri tarafından bizim zararımıza yapılmış hırsızlıklara daha yumuşak bir biçimde bakmak doğru olur. O güne kadar hiç bilmedikleri ve kendilerinden öylesine farklı insanlara ait bir şeyleri elde etmek için duydukları şiddetli bir istek ve merakla buna itilmişlerdir.

Uzun ve herkese seslenen yasları ölüme çok büyük felaket gibi baktıklarını gösteriyor, onu uzaklaştırmak amacıyla uydukları çok tuhaf âdetleriyle de bu doğrulanıyor. Bundan önceki yolculuğum sırasında bu adalara yaptığım ilk ziyarette sakinlerinin çoğunun bir hattâ iki küçük parmaklarının kesilmiş olduğunu fark etmiştim ve bu âdetle ilgili hiçbir doyurucu açıklama alamamıştık. Ama bu kez bu işlemin ciddi bir hastalıktan acı çekenlere ve kendilerini ölüm tehlikesiyle karşı karşıya oldukları-

nı sananlara uygulandığını öğrendik. Sağlıklarının yerine gelmesi için küçük parmaklarını Tanrının çok etkili bir tür kurban olarak kabul edeceğini sanıyorlar. Parmağı taş baltalarından biriyle kesiyorlar. Aşağı yukarı on kişiden birinin bir ya da iki eli sakatlanmıştı; sonuç çok iğrenç oluyor, hele kimi zaman o kadar dibinden kesiyorlar ki parmakla el arasındaki eklem üzerindeki sınırı aşıyorlar.

Bazı cenaze törenlerini sıkı kurallarla yapmalarına bakarak bunların mezar ötesi mutluluğu sağlamaya yönelik olması bekleniyor ama asıl amaçları tümüyle cismani nedenlerle ilişkili oluyor çünkü dünyadaki yaşam sırasında yapılmış yanlışlar için cezalar düşünmüşe benzemiyorlar. Yine de gerçek cezaların alındığı yerin yeryüzü olduğunu düşünüyorlar ve daha sonra Tanrılarının yardımını sağlamak için her yolu deniyorlar. Her şeyi yaratan Tanrı'nın bir kadın olduğunu düşünüyor ve ona *Kallafoutonga* adını veriyorlar; o göklerde oturuyor ve yıldırıma, rüzgara, genellikle tüm hava değişikliklerine egemen oluyor. Bu Tanrıça onlara kızdığında toprak ürünleri zarar görüyor, birçok şey şimşeklerle yok oluyor, hastalıklar ve ölüm, domuzlar ve başka hayvanlar gibi onları da yakalıyor. Her şey yoluna girdiğinde bu öfkenin dindiğini düşünüyorlar ve her şey, Tanrıçaya karşı işledikleri günahı affettirmeye çalıştıkları yöntemlerin etkisine çok önem verdiklerini gösteriyor. Birçok Tanrı'yı da kabul ediyorlar ama hepsi *Kallafoutonga*'dan alt düzeyde.

Ruhun ölümsüzlüğü ve özdeksiz doğa ile ilgili düşünceleri yine de çok doğru. Yaşam, yaşamsal ilke ya da bunlar hakkında sahip oldukları kavrama en uygun olan şeye, *otoua* yani Tanrı ya da görünmez varlık diyorlar. Ölümden hemen sonra şeflerinin ruhunun bedenden ayrıldığını, *Bouloutou* denen bir yere gittiğini ve oranın şefinin ya da Tanrısının *Gouleho* olduğu söylüyorlar. Bu *Gouleho* ölümün simgesi olmalı çünkü bize şöyle diyor-

lardı: "Siz ve Fijili insanlar (bizi Fijililerle bir tutarak övgümüzü yaptıklarını düşünüyorlar ve bu yolla onlar üzerindeki üstünlüğümüzü itiraf ediyorlardı) da *Gouleho*'nun egemenliği ve gücü altındasınız." Mitolojilerine göre tüm ruhların sığınağı olan *Gouleho*'nun ülkesini daha hiç kimse görmemiş: ama yine de Fiji'nin batısında bulunduğunu ve oraya gitmiş olanların sonsuza kadar yaşadıklarını ya da onların deyişiyle, ölümün artık onlardan uzak olduğunu düşünüyorlar. Ama anavatanlarının en sevilen tüm yiyecekleriyle dolup taşan mezarda şölenler veriyorlar. Daha düşük bir sınıftaki insanların ruhlarına gelince, *loata* dedikleri bir kuş gelip mezarlarına konuyor, onları yiyor ve onlar da böylece başka bir varlığa geçiyorlar.

Ne olursa olsun, kendi ellerinden çıkan ya da yaratılan şeyin görünür hiçbir parçasını beğenmediklerini ileri sürebileceğimi sanıyorum. Tahiti'de olduğu gibi domuz, köpek ya da meyve kurban ettiklerinde bunlar simgesel oluyor çünkü *morai*lerinde bu tür hiçbir şey kesinlikle bulunmuyor. Ama insan kurban ettiklerinden kuşkum yok çünkü *morai*leri ya da *fiatouka*ları (mezarlara bu iki adı veriyorlar ama daha çok ikincisini kullanıyorlar) Tahiti'de ve dünyanın başka birçok yerinde olduğu gibi hem mezar, hem de tapınma yerleri. Yine de sadece ölüleri korumak için kullanılan birkaç mezar var ama bunlar çok küçük ve her bakımdan öbürlerinden aşağı düzeyde oluyorlar.

Daha önce de belirttiğim gibi "tabou" sözcüğünün çok geniş bir anlamı var. İnsan kurban etmeye *tangata tabou* deniyor, yenmesi yasak olan ya da kullanılmaması gereken şeylere de "tabou" diyorlar. Bize söylediklerine göre eğer kral uyruklarından birinin evine girerse bu ev "tabou" oluyor ve ev sahibi artık asla bu evde oturamıyor, bu nedenle kralın gittiği her yerde sadece onu konuk ettikleri evler var. O dönemde yaşlı Toubou, "tabou" kuruluşlarını yönetiyordu ve eğer Omaï doğru anlamışsa,

bu şu demekti: o ve atadığı özel görevliler adanın tüm ürünlerini denetliyorlar, herkesin kendi payına düşen yeri ektiğinden ve toprağı işlediğinden emin oluyorlar, neyin yenip neyin yenmemesi gerektiğine karar veriyorlardı. Bu akıllıca kurallar sonuçta açlığı önlüyordu. Yeteri kadar arazi işleniyor ve böylece ürünlerin savurganlığı önleniyordu.

3. TAHİTİ'DE VE SOCİÉTÉ ADALARINDA KONAKLAMA VE DAHA SONRA KUZEY AMERİKA KIYILARINA VARINCAYA DEK YOLCULUK (1777-1778)

Tahiti'yi son ziyaret – Omaï'ye veda – Kuzeye doğru yolculuk ve Sandwich Adalarının keşfi – Bu adaların betimlenmesi – Kuzey Amerika kıyıları – Noutka Boğazı – Vancouver Adası.

13 Ağustos. Omaï'yi kalabalık bir arkadaş topluluğu[19] ile konuşurken buldum ve onu gemiye götürmek için onlardan ayırabilmem kolay olmadı, ama gemide sonuçlandırmam gereken önemli bir iş vardı.

Tahiti ve komşu adaların bize bol bol hindistancevizi vereceklerini biliyordum, bunun tadına doyum olmaz sütü en iyi içeceklerin yerini fazlasıyla tutabilecekti; böylece adamlarımın suya karıştırdıkları kuvvetli içki paylarından vazgeçmelerini ik-

19) Cook Tahiti'ye geri döndüğünde son ziyaretinden bu yana İspanyolların iki kez buraya geldiklerini öğrendi. O güne kadar kraliçe O'Beria ölmüştü ama dostu Otou onu konuk etmek için oradaydı. Omaï'nin dönüşü çok az ilgi uyandırdı. İngiltere'den getirdiği değerli eşyaları büyük bir savurganlıkla dağıttı , "düzenbaz girişkenler onu enayi yerine koyma zahmetine girmediler bile."

na yoluyla sağlamak istiyordum. Ama onları, hiçbir neden göstermeden gözde içkilerinden yoksun bırakmak genel bir hoşnutsuzluk uyandırabilirdi. İhtiyatlı davranarak, yolculuğumuzun amacını ve gelecekteki çalışma alanımızı bildirmek için onları bir araya getirmem gerekiyordu. Parlamentonun, Majestelerinin seksen sekizinci kuzey enlemi ilk aşacak olan uyruklarına olduğu gibi kuzey yarımkürede hangi yönde olursu olsun Atlantik ve Pasifik arasında bir geçişi ilk keşfedecek olanlara vereceği ödüller üzerinde durdum. Onlara, bu ödüllerden birini hattâ ikisini birden hak etmek için benimle birlikte çalışmaya hazır olduklarından hiç kuşku duymadığımı söyledim. Tüm başarı şanslarını kendimizden yana kullanmak için malzeme ve özellikle de yiyecek kullanımında en sıkı biçimde tutumlu davranmaya özen gösterilmesi gerektiğini sözlerime ekledim, çünkü bu adalardan ayrıldıktan sonra erzak ve gereçlerimizi başka yerde tazelemeyi düşünemezdik. Kanıtlarıma daha fazla ağırlık vermek için yolculuğumuzun bir yıl, en azından yola çıktığımızda hesapladığımızdan daha uzun sürebileceğini onlara anımsattım, çünkü bu yaz kuzey yarımküredeki yüksek enlemlere ulaşma fırsatını kaçırmıştık. Onlardan karşımıza çıkacak engelleri ve zorlukları, soğuk bir iklimde tayınlarını eksiltmek gerekirse bu yoksunluklardan acı çekebileceklerini düşünmelerini rica ettim. Onlara eğer bu kadar haklı nedenler onları bu önlemi zamanında almaya ve groglarından[20] ihtiyatlı bir biçimde vazgeçmeye razı edemezse en gerekli olduğunda büyük bir içki sıkıntısı ile karşılaşacaklarını, onun yerine koyacak hindistancevizinin sütü gibi mükemmel bir içkimiz varken ihtiyatlı davranarak groglarından vazgeçmelerini istedim ama bunları söyledikten sonra onları son kararı vermekte özgür bıraktım. Benim önerimi inceleyerek zaman yitirmediklerini, hiçbir karşı koyma

20) Kaynatılmış şekerli su ve rom ya da şarap karışımı içki. (ç.n.)

olmaksızın oy birliğiyle hemen kabul ettiklerini görmekten mutlu oldum. Kaptan Clerke'e de adamlarına aynı öneriyi yapma emrini verdim, onlar da hemen kabul ettiler. Bundan sonra artık cumartesi akşamları dışında grog verilmedi, sadece o akşam herkesin İngiltere'deki kadınlar arasındaki sevgililerinin sağlığına -Tahiti'nin güzel kızlarının onları unutturması korkusuyla- kadeh kaldırmaları için herkese tam bir pay grog dağıtılıyordu.

2 Eylül. Bu durumda[21] Tanrılarına kurban ettikleri bahtsız kişi bana orta yaşlı bir erkek gibi geldi; bana onun bir *taotao* olduğu yani toplumun en alt sınıfından geldiği söylendi. Onun bu ölümü hak ettiğini gösteren bir suç olup olmadığını öğrenmek istedim ama ona karşı ileri sürülen hiçbir şey yoktu. Yine de genellikle kurban olarak, bir cezayı hak etmiş, halkın ayak takımından ya da oradan oraya, adadan adaya dolaşıp serserilik eden, ne yeri yurdu ne de dürüst bir işi olan kişiler arasından seçtikleri kesin ve bu topraklarda zaten bunlara çok rastlanıyor. Kurban edilmiş olan zavallı adamın bedenine yakından bakma fırsatı buldum, yüzünün ve başının kanlar içinde, sağ şakağının da içine göçmüş olduğunu gördüm; bu onun ne şekilde öldürüldüğünü gösteriyordu, gerçekten de bize, onun kafasına taş vurarak öldürmek için başkalarından uzak tutulduğunu söylediler.

Bu kanlı tapıncın kurbanları olarak seçilen kişiler yaşamlarına son veren darbe anı gelmeden kendilerini bekleyen yazgı konusunda asla bir şey bilmiyorlar. Büyük şeflerden biri herhangi bir özel nedenle bir insan kurban etmenin gerekli olduğuna ka-

21) Tahiti Adasıyla (Cook'un Aïmïo adını verdiği) Mouria Adası arasında savaş çok yakın olduğundan şefler Tanrı Toua'ya, onun desteğini elde etmek için bir kurban hazırlıyorlardı. Cook o zamana kadar, Bougainville'in kurbanın bir insan olduğunu anlattığı öykülere hiç inanmak istememişti.

rar verdiğinde seçtiği kişiyi belirliyor. Güvendiği adamlardan birkaçı birden zavallının üzerine atlıyorlar ve onu bir topuzla ya da taşla vurarak öldürüyorlar. O zaman krala haber veriliyor çünkü bana söylenenlere göre, sonraki ayin töreni boyunca kralın kesinlikle orada hazır bulunması gerekiyor; gerçekten de şu andaki durumda Otou'nun burada en önemli rollerden birini oynadığını görebildik. Bu törene *poure eri*, ya da şefin duası, kurbana da *tabou-tabou* ya da adanmış kişi deniyor. Bu adada "tabou" sözcüğünün kullanıldığını duyduğumuz tek durum bu oldu; bu söz Tonga'da da aynı gizemli anlamı taşıyor gibi görünüyor, ama orada dokunulmaması gereken her şeyi belirtmek için de bu söz kullanılıyor. Ama Tahiti'de *raa* sözcüğünün de bu anlamı var, zaten bu söz çok geniş bir anlama sahip.

Morai hiç kuşkusuz hem tapınma, hem kurban hem de mezar yeri; tüm adanın en büyük şefleri burada toprağa veriliyor, burası onların ailelerine ve ülkenin önemli kişilerinden birkaçına ayrılmış. Alışılmış moraïlerden sadece genişliği ile ayrılıyor. Temel olarak birbiri üzerine konmuş kuru taşlardan, eni boyundan fazla, yüksekliği yaklaşık on dört-on beş ayak, tepesi daha dar bir yığından oluşuyor. Her iki yanda da kare biçiminde, yassı taşlarla örtülü düz bir alan var, bunun altına şefin kemikleri gömülüyor. Denize en yakın uçtan biraz uzakta kurbanların sunulduğu, onun da neredeyse tüm yüzeyi taşlarla kaplı bir yer bulunuyor. Meyve ve bu tür başka sungular *oiiatta* dedikleri büyük bir yapı iskelesinin üstüne konuyor. Bundan biraz daha küçüğü hayvanlar için yapılmış, kurban edilen insanlar yer yer taşların altına gömülmüş. Bilgisizlik ve boş inanç toprağa saçılmış, kimileri kumaş parçalarına sarılmış dikili taşlar gibi çeşitli kutsal kalıntıların varlığı ile kendini gösteriyor, düz sekinin karşısındaki büyük taş yığınının önünde kimi zaman Tanrılara konut işlevi gören çok sayıda yontulmuş tahta bulunuyor ve bu nedenle de

tahtalar kutsal sayılıyor. Ama özellikle ilginç bir yer var, burası büyük ouattanın bir ucuna konmuş bir taş yığını; Tanrı'ya sungu bir tür düz sekinin yanında bu yığının önünde yapılıyor, düz sekinin üstüne, kurbanların gömüldükten aylar sonra topraktan çıkarılan kafatasları konuyor. Kafataslarının tam üstüne çok sayıda yontulmuş tahta parçası yerleştiriliyor, tören sırasında *maro*nun ve öbür paketin (ben buna bohça diyorum) konduğu ve içinde Tanrı Ouro'nun olduğu kabul edilen yer burası; bu da başka uluslardaki sunak ile benzerlik gösteriyor.

Böylesine korkunç, her insanın doğarken getirdiği ve kendini korumaya yönelik dokunulmazlık hakkına ters bir âdetin hâlâ yürürlükte olduğunu görmek çok üzücü bir şey; başka birçok bakımdan vahşi hayatın acımasızlığından kurtulmuş bir halkın içinde bu geleneğin egemen olması boş inancın en doğal insanlık ilkelerini ne denli engelleyecek güçte olduğunu gösteriyor. En kötüsü bu kanlı tapıncın büyük bir olasılıkla Pasifik Okyanusunun geniş alanı içinde bulunan tüm adalarda baskın olması. Son yolculuklarımızda birbirinden ne kadar uzak da olsa bu adalar arasında kurma olanağı bulduğumuz dil ve gelenek benzerliği, dinsel kuruluşların en önemlilerinin hepsinde ortak olduğuna inanmamızı sağladı. Gerçekten de insan kurban edilmesinin Amitié Adalarında da yapıldığı konusunda kesin kanıtlarımız var. Tongatabou'daki Natche betimlememde, bu şenlikten sonra bize on insanın kurban edildiğini bildirdiklerini söylemiştim; söylediklerim bu adada dinsel kıyımların önemi konusunda bir bilgi verebilir. Tahiti'de her durumda sadece bir kişinin kurban edildiğine inansak bile, bu durumların oldukça sık yinelendiği ve bunun korkunç bir insan yaşamı yitimi doğurduğu olasılığı var, çünkü *morai*'nin önünde kırk dokuz kafatası saydım, o anda bile bu sayıya bir tane daha ekleniyordu. Bu kafatasları hava değişikliklerinden henüz zarar görmediğine göre

bu sunak üzerine bu kadar çok bahtsız kurbanın kanının akıtıldığından bu yana pek uzun bir süre geçmemiş olmalı.

Hiçbir düşünce bu âdetin iğrençliğini yok edemez ama yine de bazı bakımlardan eğer halk yığınlarına din saygısı ve Tanrı korkusu veriyorsa daha az zararlı gibi görülebilir. Ama durum böyle değilse de, *morai*'de büyük bir kalabalık toplanmasına karşın, kimse birbirini izleyen törenlerin yapılmasına gerekli saygıyı göstermiyor gibi görünüyor. Omaï tören başladığı sırada geldiğinde hazır bulunanların çoğu hemen onun çevresini aldılar ve rahiplerinin yaptıkları ayin duasını bir yana bırakıp zamanlarını tüm ilgilerini çeken serüvenlerinden birkaçını ona anlattırmakla geçirdiler. Rahiplerin de, ya her zaman görülen bu sahnelere alışık olduklarından ya da ayinlerin etkinliğine pek güvenmediklerinden olacak, dualarını dinsel törenlerin gerektirdiği gibi tüm güçlerini toplayarak görkemli bir biçimde yapmadıklarını söylemek gerek. Her zamanki gibi giyinmişlerdi, en küçük bir utanma duymadan birbirleriyle çene çalıyorlardı; törene kibar bir hava vermek ve bizim yani yabancıların törenin yapıldığı yere yaklaşmamızı sağlamak amacıyla orada hazır bulunanları büyük bir ciddiyetle uzaklaştırmakla yetindiler. Ama tüm sorularımıza dolambaçsız bir biçimde yanıt verdiler ve bize bu âdetin eski olduğunu, Tanrı'nın hoşuna gittiğini, bundan büyük zevk aldığını ya da, onların deyişiyle, bu kurbanlarla beslenmek için oraya geldiğini, bunun karşılığında da onlara istediklerini verdiğini söylediler. Onlara Tanrının bu armağanlarla beslendiğinin görülmediğini, kurban edilen hayvanların bedenlerinin öbürlerinden daha çabuk yok olmadığını söyleyerek karşı çıktık; kurban edilen insanlara gelince, toprağa gömüldüklerine göre onlarla beslenmesi engelleniyordu. Ama tüm bunlara Tanrının gece geldiğini, zaten görünmez olduğunu ve insanların ruhuyla ya da özdeksel olmayan bölümleriyle beslendiği-

ni, onların öğretisine göre, beden çürüyünceye dek kurbanın olduğu yerde kaldığını söyleyerek yanıt verdiler.

Bu halkların içinde bulundukları yanlışın yok olmasını ve Tanrılarına sunmak amacıyla türdeşlerini öldürerek Tanrı'ya görünmez bir şölen vermekten vazgeçmelerini dilemeliyiz, günümüzde insanlar insan eti tüketenler için aynı ürküyü duyuyorlar ama bunu her zaman duymadılar, çünkü bu insanların bir zamanlar yamyam olduklarına inanmamız için iyi nedenlerimiz var. Bize rahibin, tören sırasında, kurban edilmiş olan zavallının sol gözünü kesinlikle çıkarıp alması gerektiğini söylediler, biz de bu olaya neredeyse tanık olduk. Rahip bu gözü krala gösteriyor, gözü onun ağzının önünde tutuyor, ağzını açmasını rica ediyor ama hemen arkasından gözü geri çekiyor. Buna "insan yemek" ya da "şefin yiyeceği" diyorlar ve bu belki de gerçekten ölü insan bedenleri ile beslendikleri zamanki eski geleneklerinin bir kalıntısı.

13 Ekim. Omaï'ye, Avrupa'dan getirdiklerini güvenli bir yere koyup kullanabilmesi için küçük bir ev inşa etme amacıyla iki geminin marangozları işe koyuldu[22]. Aynı zamanda birkaç adam da ona bir bahçe yapmakla görevlendirildi, bu bahçeye greyfurtlar, bağ kütükleri, kavunlar, ananaslar ve başka birçok bitkinin tohumları dikildi, ben oradan ayrılmadan önce tüm bu ekilenlerin gelişip büyüdüğünü görüp mutlu oldum.

Omaï artık kendi işlerini ciddi bir biçimde ele almaya ve ile-

22) Yolculuğuna kuzeye doğru devam etmeden önce Cook Omaï'yi Tahiti yakınında Houahine Adasına yerleştirdi. Zimmermann'a göre Omaï evinin büyüklüğünden hoşnut değildi, kralın kendisine iki katlı bir ev sözü verdiğini söyledi oysa "bu sadece tek katlıydı ve İngiltere'de domuzların konduğu evlere benziyordu." Ama Cook buna sadece güldü ve ona "daha iyisini hak etmediğini" söyledi. Elli yıl sonra misyoner Ellis şöyle yazıyor: "yaşamı mutlu olmadan uyuşukluk içinde ya da sefahat ve çapkınlık içinde geçmiş gibi görünüyor". (Recherches polynésiennes [Polinezya araştırmaları] 1834, cilt.II, s. 369)

riyi bu kadar az düşünerek Tahiti'de yaptığı savurganlıktan pişman olmaya başladı. Houahine'de bir erkek kardeş, bir kız kardeş, bir de enişte buldu, çünkü kız kardeşi evlenmişti. Ailesinin diğer üyelerinin tersine bunlar onu soymadılar. Yine de ona haksızlık etmeyecek kadar dürüst olsalar bile adada ona yararlı olamayacak kadar az saygınlıklarının olduğunu üzülerek gördüm. Onun ya da mallarının korunmasını sağlamak için ne etkileri ne de yetkileri vardı; böylece destekten yoksun olan Omaï, bizim karşı koyulmaz gücümüze başvurarak yurttaşlarının davranışlarına direnmek için artık bizi yanında bulamadığında, bizden aldığı her şeyden de yoksun kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacak gibi görünüyor. Komşularından daha zengin olan bir adam elbette onların çoğu tarafından kıskanılır; öbürleri onun kendi düzeylerine indiğini görmek isterler. Ama uygarlığın, yasaların ve dinin kendi güçlerini zorla benimsettiği ülkelerde zenginler kendilerini güvende hissetmek için tüm haklara sahiptirler. Üstelik, onların sahip oldukları bu ortak özelliklere iyeliğin dağıtılması da eklenir, bunlar gibi başka birçok şey de yoksulların kıskançlık duymalarına yol açar ve yalnız kalmış hiçbir birey yoksulların özellikle kendisine karşı çabalarını birleştirdikleri şeyle hiç karşılaşmamıştır. Omaï'nin durumu farklıydı. O, davranışlarının, neredeyse doğal içgüdülerinin verdiği itkiden başka bir nedeni olmayan insanlar arasında yaşayacaktı. Ama en büyük tehlike onun özel bir konumda olmasıydı, aralarında tek zengin insan olacağı bir topluma aitti, bizimle olan ilişkilerindeki mutlu rastlantı sayesinde, yurttaşlarının beceri ve sanatlarıyla hiçbir durumda yeniden üretemeyeceği türden zenginlikleri elinde toplamıştı; içlerinden her birinin bu imrenilecek eşyaların bir bölümüne göz diktiği varsayılırsa, bunlara sahip tek kişiyi soymak için hepsinin bir araya gelmelerinden korkmak çok doğaldı.

Bu sonucu ortadan kaldırmak amacıyla ona elindeki zenginliklerin birkaçını iki-üç şefe dağıtmasını salık verdim, böylece kayırılmış olan şeflerin onu korumaları altına almaları ve başkalarının saldırılarına karşı savunmaları umut edilebilirdi. Benim öğütlerimi dinlemeye söz verdi ve ben oradan ayrılmadan önce gerekeni yaptığını öğrenmekten mutlu oldum. Minnettarlığın sonuçlarına yine de tam olarak güvenmediğimden göz korkutmanın en etkili yoluna başvurdum. Bu amaçla oralılara her zamanki gibi bir süre orada olmayacağımı, daha sonra adalarına geri gelmek istediğimi ve eğer Omaï'yi bıraktığım kadar rahat bir durumda bulmazsam, onun düşmanları arasında yer alanların bunun sonuçlarına katlanacaklarını bildirmek için hiçbir fırsatı kaçırmadım. Bu tehditlerin belki de büyük bir etkisi olacaktı, çünkü son yıllarda yaptığımız art arda ziyaretler bu adalıların, gemilerimizin düzenli aralıklarla geri geleceğini inanmalarına neden olmuştu; bu kurnazlığa başvurmakta haklı olduğumu sanıyorum, onlar bu etki altında kaldığı sürece Omaï'nin ekili alanlarının ortasında huzur içinde yaşama şansı olacaktı.

2 Kasım. 2 Kasım günü öğleden sonra saat dörtte küçük limandan çıkmak için doğudan esmeye başlayan meltemden yararlandım. Dostlarımızın birçoğu yelken açıncaya dek gemide kaldılar ve ben de onların meraklarını gidermek için beş pare top atışı yapılması emrini verdim. O zaman hepsi bize veda ettiler sadece Omaï biz açık denize çıkıncaya dek yanımızda kaldı. Yola çıkmaya hazırlanırken kıyıya bağlanmış dört kollu halat kayalarda parçalandı. Manevra ile uğraşanlar onun kopmuş olduğunu fark etmediler; kumsalda kalan parçayı almak için bir kano göndermek gerekti ve Omaï tüm subaylarla çok duygusal bir biçimde vedalaştıktan sonra bu kanoyla gitti. Vedalaşırken sıra bana gelinceye dek erkek gibi davranmayı başardı; ama o

zaman tüm çabaları gözyaşlarını tutmaya yetmedi ve ağladı, kanoda onunla birlikte giden Mösyö King onun yol boyunca hep ağladığını söyledi.

Onu sağ salim aldığımız yere geri götürmüş olduğumuzu düşünmekten çok mutluydum. Ama onu belki de bizi tanımadan önce bulunduğu koşullardan daha kötü bir durumda bırakıyorduk, insanın yazgısındaki tuhaflık da bu işte. Bir kez tattıktan sonra uygarlığın nimetlerinden yararlanmaya devam etme umudunu tümüyle yitirmek zorunda olduğu için daha acınacak durumda olduğunu söylemek istemiyorum. Bizden sağladığı üstünlükler nedeniyle kişisel güvenliğinin daha fazla tehlikede olması gibi can sıkıcı bir durumdan söz etmekle yetiniyorum. İngiltere'de Omaï'nin karşılaştığı pohpohlamalar ona ilk durumunu unutturmuştu; dönüşünde, kazandığı bilgilerin ve zenginliklerin yurttaşları üzerinde yapacağı etkiyi hiç düşünmemişti; artık sadece bunlar onlarda saygı uyandırabilir, ona yükselmesi ve mutluluğu için çalışma olanağı sağlayabilirdi. Adalıların niteliklerini bilmiyormuş, âdetlerini unutmuş gibiydi; yoksa son derece yüksek değerlere sahip bir adamın alt sınıftan çıktığının belki de hiç görülmediği bir ülkede yüksek sınıftan biri gibi görülmenin ona ne büyük zorluklar yaratacağını bilirdi. Daha sonra kazanılmış farklılıklar ve güç burada sadece sınıflara dayandırılır; ve adalılar buna öylesine inatla ya da öyle körü körüne bağlıdırlar ki kendini sınıfının olanak vermediği kadar güçlü gösteren herhangi biri kaçınılmaz biçimde insanların kinini ve horgörüsünü üstüne çeker. Biz aralarında bulunduğumuz sürece yurttaşlarının, duygularını dile getirmede çok ihtiyatlı davranmış olmalarına karşın Omaï'nin başına gelen gerçekten de bu oldu. Eğer İngiltere'den getirdiği armağanları ileriyi düşünerek dağıtmış olsaydı, bu kadar uzun bir yolculuk sırasında kazanmış olduğu bilgilerle daha yararlı ilişkiler kur-

ma gücü olacaktı; öykümüz onun en belli başlı çıkarları açısından gösterdiği çocukça kaygısızlık örnekleriyle doldu. Tutkularının çok gülünç, hattâ basit olmasına karşın gözü yükseklerdeydi; çünkü davranışlarının ilk nedeni yükselmekten çok intikam alma isteğiydi. Ülkesinin tüm insanlarında ortak olan bu kusur onda da bulunduğu için Omaï'yi yine de affetmeliyiz. Bu ada Bolabola sakinleri tarafından ele geçirildiğinde babasının Ouleitia'da önemli ölçüde serveti vardı; o da başka birçokları gibi Houahine'e sığındı, arkasında Omaï ve başka birkaç çocuk bırakarak orada öldü, bu nedenle çocuklar tam bir emir kulu olmak zorunda kaldılar. İşte Kaptan Furneaux onu bu durumdan çekip çıkardı ve İngiltere'ye götürdü. Karşılanış ve ağırlanış biçimine bakarak babasının ve ülkesinin düşmanlarına karşı kendisine yardım edileceğini gerçekten umut etmiş midir? Ya da kişisel cesaretinin ve bilgi üstünlüğünün Ouleitia fatihlerini kovmaya yeteceğini mi düşünüyordu? Burası kuşkulu ama kesin olan, yolculuğunun başından bu yana sözlerinin her zamanki ana konusunun bu olması. Bizim bu kadar sağduyudan yoksun bir çözüm konusunda ona yaptığımız uyarıları hiç dinlemek istemedi, akılla ve ölçülülükle onun iyiliği için zorla öğüt verdiğimizde öfkeye kapılıyordu; inanmış gibi göründüğü tasarılarıyla öyle kendinden geçiyordu ki adanın yeni sakinlerinin, onun Tahiti'ye gelişini öğrenir öğrenmez, ele geçirdikleri yerleri bırakıp gideceklerini sanıyordu. Ama yolculuğumuz devam ettikçe yanlışından yavaş yavaş vazgeçiyordu; hattâ Amitié Adalarına ulaştığımızda kendisine yapılacak karşılamadan öyle kaygı duyuyordu ki neredeyse Tongatabou'da Finou'nun koruması altında kalmaya karar verecekti. Bu adalarda kaldığı sırada Avrupa'dan getirdiği değerli eşyaları da kötü bir biçimde dağıttı, yerleşmeyi düşünmediği için dost edinmeyi de istemediği Taïrabou'da da bu kadar ihtiyatsız davrandı. Matavaï'de ben bu sa-

vurganlıklara son vermeye zorlayıncaya dek böyle düşüncesizce davranmakta inat etti; o kadar kötü ilişkiler kurdu ki başta onu desteklemeye hazır olan Otou onun bu davranışını kınadığını açık açık belirtti. Bununla birlikte Otou'nun saygısını kazanmak için henüz geç kalmış değildi ve Omaï uzun yıllar yaşamış olduğu Tahiti'ye yerleşebilirdi, orada Tahoua onun hakkında olumlu düşüncelere sahipti ve bunu yukarıda da gördüğümüz gibi ona çok değerli büyük bir çifte sandal armağan ederek göstermişti. Tahiti'de bir üst sınıfa yükselmesi daha az engelle karşılaşırdı, çünkü bu tür bir değişiklik yapmak, insanın yabancı olduğu yerden çok doğduğu yerde her zaman daha kolaydır hattâ daha fazla saygı uyandırır. Ama Omaï sonuna kadar kararsız kaldı ve sanırım ben babasından kalan malları geri almaları için güç kullanmayı kesin bir biçimde reddetmeseydim Houahine'e yerleşmesi için yaptığım tasarıyı benimsemeyecekti. İleride Omaï'nin kendisine kalan hâlâ çok büyük zenginlikleri en iyi biçimde kullanıp kullanmadığını ve Houahine'de ona koruma sağlamak için aldığım önlemlerin etkili olup olmadığını keşfetme yükümlülüğünü bu okyanusun gelecekteki denizcilerine bırakmak gerekir çünkü denizcilerin merakı hiç kuşkusuz yolcumuzun daha sonraki yazgısını izlemeye yönelecektir. Şu anda sadece karşı karşıya olduğu en büyük tehlikenin Bolabola sakinlerine karşı duyduğu düşmanca duyguları çok yakışıksız bir biçimde açığa vurmasından geleceğini tahmin edebiliyorum; çünkü bu adalılar, kıskançlık nedeniyle, onu Houahine sakinlerine dayanılmaz biri gibi göstermeyi görev bileceklerdir; şu anda bu adayla barış içinde olduklarına ve içlerinden birçoğu yerleşmek üzere buraya geldiğine göre bu iş onlar için kolay olacaktır. Ama Omaï buna çok kolay bir biçimde engel olabilirdi, çünkü ona karşı hiçbir kinleri olmadığı gibi Taïarabou'da rastladığımız, orada bir elçi, bir rahip ya da bir Tanrı rolü oynayan yerli,

babasına ait olan malları ona geri vermeyi açık açık önermişti. Ama Omaï bu öneriyi kesin bir biçimde geri çevirdi ve bizim oradan ayrılışımıza kadar bir çarpışmada intikam almak için ilk fırsatı yakalamakta kararlı göründü. İngiltere'den getirdiği zırhlı gömleğin onun bu kararında pek de önemsiz bir yeri olmadığını anladım; bir kez bu zırhı giydikten sonra ateşli silahlarıyla yenilmez olduğunu sanıyordu.

Omaï'nin kusurları ne olursa olsun, doğal iyiliği ve karakterinin yumuşaklığı bunları örtüyordu. Yanımda bulunduğu tüm süre içinde davranışları bende ancak çok ender olarak ciddi bir hoşnutsuzluk yarattı. Minnettarlıkla dolu kalbi sevgi doluydu ve İngiltere'de hep bundan söz edildi; İngiltere'de kaldığı sürede onu korumalarıyla ve dostluklarıyla onurlandırmış olanları asla unutmayacaktır. Oldukça iyi bir kavrama gücü vardı, ama bunu uygulamaya koyacak direnme ve dikkatten yoksundu; bu nedenle nesneler hakkındaki bilgisi çok yüzeyseldi ve birçok bakımlardan eksikleri vardı. Gözlem yeteneği çok az gelişmişti. Amitié adalarında, doğduğu yerin sakinleri tarafından kolayca benimsenen çok sayıda zanaat ve eğlence yapılıyor, çünkü bunlar yerlilerin doğal eğilimlerine uyuyor. Ama onun kendini geliştirmek için en küçük bir denemede bulunduğunu hiç görmedim. Bu tür kayıtsızlık zaten onun yurttaşlarının özyapısal kusuru. On yıldır çeşitli dönemlerde Avrupalılar tarafından ziyaret edildiler ama yine de bu ilişkilerden yararlanmak için, o zamandan bu yana hangi konuda olursa olsun bize öykünmelerinden daha fazla bir çaba gösterdiklerine ait en küçük bir ipucuna rastlamadık. Bu nedenle Omaï'den bizim zanaatlarımızdan ya da alışkanlıklarımızdan birkaçını onlara benimsetmeyi başarmasını ya da uzun zamandır alışmış olduklarını çok geliştirmesini beklemek yersiz olur. Yine de onun bizim diktiğimiz meyve ağaçlarından ve başka bitkilerden en büyük yararı sağlamaya çalışaca-

ğına inanıyorum, bu da önemli bir kazanım olacak. Ama bu adaların Omaï'nin yolculuklarından elde ettikleri en büyük kazanç buraya bıraktığımız hayvanlar olacak, çünkü Omaï İngiltere'ye gitmeseydi bunlar belki de asla bu adalara gelmeyeceklerdi. Hayvanlar çoğaldıklarında, ki bu kesinlikle olacak, Tahiti'nin ve Société Adalarının ürünleri dünyanın herhangi bir noktasındakilerle, onları geride bırakmasa bile, yarışabilecek.

20 Ocak. Ertesi sabah karaya ulaştık[23] ve içinde yerlilerin olduğu birçok sandalla karşılaştık; bazıları cesaret gösterip gemimize çıktılar.

Tüm yolculuklarım boyunca hiçbir yerde kendilerini bir gemide görünce bunlar kadar çok şaşıran yerlilerle karşılaşmamıştım. Gözleri durmadan bir eşyadan öbürüne gidiyor, gözlerinde ve hareketlerinde belli olan heyecan gördükleri her şeyi o güne kadar kesinlikle bilmediklerini anlatıyordu ve bize Avrupalıların onları hiç ziyaret etmemiş olduğunu kuşku götürmeyecek biçimde kanıtlıyordu; mallarımızdan demir dışında hiçbirini bilmiyorlardı, onu da sadece kulaktan dolma bildikleri ya da çok eski zamanlarda getirilmiş çok az miktarda gördükleri zaten açık bir biçimde anlaşılıyor. Ancak bu maddenin kesmek ya da çukur kazmak için ülkelerinde üretilen her şeyden çok daha elverişli olduğunu biliyor gibi görünüyorlar. Bize belki de bu metalden yapılmasının uygun olacağı bir aleti belirten *hamélite* sözcüğüyle işaret ederek demir istediler çünkü özellikle bıçak hakkında kesinlikle hiçbir fikirleri olmadığı ve nasıl kullanılacağını da bilmedikleri halde bıçağın ağzına da böyle diyorlar. Demiri

23) Burası, Hawaï Adalarının ilki olan (Kaouahi de denen) Atouhi'ydi. Cook 18 Ocak 1778'de gördükleri bu adalara Sandwich Adaları adını verdi. Yolları üzerinde küçük ıssız bir ada keşfettiler ve buna Noël Adası adını verdiler. Hawaï takımadalarını ilk olarak 1555'te İspanyol Gaetano'nun keşfettiğini söyleyen bir efsane olmasına karşın bugün genel olarak bu takımadaları ilk keşfedenin Cook olduğu kabul ediliyor.

belirtmek için dillerinde küçük balta ya da daha çok fıçıcı keseri anlamına da gelen *toï* sözcüğünü kullanıyorlar. Onlara demirin ne olduğunu sorduğumuzda bize hemen yanıt verdiler: "Bilmiyoruz, bunu bilen sizsiniz, bizim için bu *toï* ya da *heméhite* [24] gibi bir şey." Onlara birkaç incik boncuk gösterdiğimizde "bunun ne olduğunu", daha sonra da "yiyip yiyemeyeceklerini" sormaya başladılar. Ama bunların kulaklarına takmak için olduğunu söylediğimizde, bir işe yaramadıklarını söyleyerek geri verdiler. Onlara verdiğimiz bir ayna için de aynı kayıtsızlığı gösterdiler ve aynı nedenle onu da geri verdiler; ama toï ve haméhiteye sahip olmayı çok istediklerini belirttiler, bunlardan büyük parçalar istiyorlardı. Çini tabaklar, porselen fincanlar ve bu tür başka eşyalar onlar için o kadar yeniydi ki bunların tahtadan olup olmadıklarını sordular ama sonra boş zamanlarında incelemek üzere bunları karaya götürmek istediklerini belirttiler. Oldukça saygılıydılar, doğal bir kibarlıkları vardı ya da en azından bizi incitmekten korkuyorlardı. Nereye oturmaları gerektiğini, gemiye tükürüp tüküremeyeceklerini ve buna benzer başka şeyler sordular. İçlerinden birkaçı gemiye binmeden önce uzun bir duayı yineledi, daha sonra ötekiler, son zamanlarda gitmiş olduğumuz adalardaki danslarda gördüğümüz gibi hareketler yaparak şarkı söylediler. Başka adalılarla tam bir benzerlik gösterdikleri bir nokta var. Gemiye çıkar çıkmaz sanki biz hiç gücenmeyecekmişiz ya da onları engellemeyecekmişiz gibi ellerine geçen her şeyi çalmaya ya da bunları açık açık almaya başladılar. Onlara hemen yanlış yaptıklarını anlattık ve hoşlarına giden her şeye sahip çıkmakta daha gevşek davrandılar ama bu, her yerde dikkatli gözlerle onları izlediğimizi fark ettikleri içindi.

Saat dokuzda kıyıdan pek uzak olmadığımız için, silahlı üç

24) Heméhite "küçük kazağı" (raspa, sistire gibi kazımaya yarayan bir alet ç.n.). Toï "keskin, sivri" anlamına geliyor.

kanoyu yüzbaşı Williamson komutasında, bir karaya çıkış yeri ve tatlı su aramak üzere kıyıya yolladım. Ona, su bulmak için karaya çıkmak gerektiğinde, gemiden yanına bir kişiden fazlasını almaması emrini verdim. Onlar tam gemiden uzaklaştıkları anda, kasabın satırını çalmış olan bir yerli gemiden aşağı atladı, sandalına bindi ve acele acele kıyıya gitti, teknelerimizle onu izlediysek de yetişemedik.

Sandwich Adalarının betimlenmesi

Son yolculuklarımız sırasında Pasifik Okyanusunun adalarıyla yerkürenin coğrafyasını zenginleştirmiştik. İşte bu adaların, genelde gruplar halinde bir araya toplanmış olduklarını gözden kaçırmamak gerek. Takımadaların oluştuğu kara parçalarına bakıldığında aralıklı konumda bulunan birbirinden uzak kara parçalarının sayısı azdır, ama belki de henüz bilinmeyen ve bunları birbirine bağlayan birçok ada vardır. Yeni keşfettiğimiz takımadaları oluşturan adaları bir bir sayma görevini gelecekteki kâşiflere bırakmak gerek. Bunlardan yerlilerin bize belirttiklerine göre adları Ouahou, Atouhi, Onihiaou, Oréhoua ve Tahoura olan beş adayı[25] gördük. Sonuncusu yüksekliği genişliğinden fazla olan ve Onihiaou'nun güneydoğu ucundan dörtbeş fersah uzakta bulunan küçük bir adaydı. Bize bu adanın tek sakinlerinin kuşlar olduğu ve burada çok sayıda kuş olduğu söylendi. Ayrıca yakında bulunan, alçak ve ıssız, adı Tammata Pappa olan bir adadan söz edildi. Adlarını bildiğimiz bu altı adanın dışında doğuda ve batıda ilişkide olduğumuz yerlilerin

25) Cook birinci yolculuğu sırasında bu adalardan en büyüğü ve en doğuda bulunanı, yani Hawai'yi görmedi. Saydıklarından en önemlileri Ouahou idi, Honolulu ve Pearl Harbour burada bulunuyordu, Atouhi ve Onihiaou, takımadaların en batısındaydı. Cook bu adalardan 2 Şubatta ayrıldı.

bildiği birkaç ada daha var. Ben bu gruba, kont Sandwich'in onuruna, Sandwich Adaları adını verdim. Gördüklerim, 22° 30′ ve 22° 15′ kuzey enlemler ile 199° 20′ ve 201° 30′ doğu boylamlar arasında bulunuyor.

Sakinleri orta boylu, birkaçı dışında sağlam yapılı ve ne biçimlerinin güzelliği ile ne de yüz hatlarının niteliği ile göze çarpıyorlar, zeki ve canlı olmaktan çok, iyi ve içten bir yaradılışları olduğunu belirten özellikler taşıyorlar. Yüzleri, özellikle de kadınlarınki kimi zaman toparlak ama uzun yüzlüler de var, dış görünüşlerinin kendilerine özgü bir yapısı olduğu söylenemez. Fındık renginde esmer derileri var; bu rengin çeşitli tonları dışında renkleri hakkında daha uygun bir şey söylemek zor ama bazılarının rengi daha koyu. Kadınların erkeklerden belirgin olarak daha ince biçimli olmadıklarını daha önce söylemiştik, birkaçı dışında, başka ülkelerde cinsiyetlerini belirleyen özelliklerle farklılaştıklarını pek ileri süremeyeceklerini söylemeliyim. İki cins arasında, başka yerlerde ender rastladığım boy, renk ve yapı benzerliği de var. Yine de sonuçta çirkin değiller, aralarında ne tür olursa olsun doğal biçim bozukluğu olana ancak ender olarak rastlanıyor. Derileri ne çok yumuşak ne de parlak; bu belki de güneydeki adaların sakinleri gibi derilerini yağlama alışkanlıklarının olmamasına bağlı. Ama gözleri ve dişleri genelde pek fena değil. Saçları çoklukla düz, bazıları da kıvırcık ve genellikle siyah ama onları birçok başka adalıların yaptığı gibi boyuyorlar. Şişmanlık sık rastlanan bir şey değil, ama erkeklerden çok kadınlarda görülüyor; yine de erkekler kadınlardan daha fazla beden kusurlarına sahipler, ama aynı zamanda içlerinden bazılarının güzelliği hakkında söz edilebilirse bunu en çok delikanlılar hak ediyorlar.

Bu adalılar güçlü kuvvetli, canlılar ve özellikle yüzme sanatında çok başarılılar; her fırsatta sandallarını bırakıp suya dalı-

yorlar, sandalın altından geçiyorlar ve çok uzakta bulunan başka sandallara kadar gidiyorlar. Denizdeki çalkantı kayığın kıyıya ulaşmasını engelleyecek kadar güçlü olduğunda meme çocuğu taşıyan kadınların çoğu zaman sandaldan atlayıp bebelerini en küçük bir tehlikeye atmadan korkunç görünen denizi aşıp karaya kadar yüzdükleri görülüyor.

Bu adalılar neşeli ve içten bir yaradılışa sahip gibi görünüyorlar ve eğer kıyaslama yapmam gerekirse Tahitililerin hafifliğinden ve vefasızlığından, Tongatabou sakinlerini çok belirgin kılan duyarsız ifadelerinden de uzak olduklarını söyleyebilirim. Birbirleriyle dostluktan çok hoşlanır görünüyorlar ve bu okyanusta karşılaştığımız halkların çoğunda doğuştan olan çalma eğilimi dışında bizimle ilişkileri son derece dostçaydı. Avrupa'da yapılmış eşyaları görünce kendi eksiklik duygularına karışan mutlu şaşkınlıklarını görebiliyoruz, bu da onların sağduyularının bir kanıtı; çünkü bundan bir alçakgönüllülük dersi çıkarıyorlar ve her durumda kendilerinin daha aşağı olduklarını derinden hissediyorlardı; bu da onları, Grönland vahşilerinin kabalığından olduğu kadar daha uygar olan Japonların kasıntılı kibirinden de uzak gösteriyordu.

Annelerin çocuklarına ne kadar sevgiyle davrandıklarını, babaların bu sevgi dolu özene nasıl bir çabayla katıldıklarını görmek bir mutluluktu, bu davranışlar onları, kadınlara ve çocuklara istenen bir şey olmaktan çok kaçınılmaz bir şey gibi bakan, onlar için kaygılanmaya değmez diye düşünen bu vahşilerden ayırıyordu.

Gemiyle geçerken gördüğümüz her köyde bulunanların sayısını düşündüğümüzde bu adalarda çok kişinin yaşadığını sanabiliriz. Onların sayısını ancak yaklaşık olarak tahmin edebiliriz. Biraz eksik biraz fazla da olsa büyük yanlış yapmadan bir fikir vermek için, uzakta kalmış evleri de bunun içine katarsak,

önüne demir attığımıza benzeyen altmış kadar köy olduğunu varsayalım; her evde beş kişi olduğunu kabul edersek her köyde yüz elli, adada da otuz bin kişi bulunuyor. Bu sayı kesinlikle çok fazla değil, gerçekten de kimi zaman sahilde en az üç bin kişi oluyordu, buna bakarak adadakilerin onda birinden fazlasının burada toplanmış olduğu düşünülebilir.

Erkeklerin olduğu gibi kadınların giysileri de daha önce anlatılmıştı. Kadınların giysileri, bedenleri çevresine dolanan, göğüslerinden kalçalarına ya da daha aşağılara kadar inen çok büyük kumaş parçalarından oluşuyor; omuzlarının üzerine attıkları bir kumaşla tüm bedenleri örtülmüş birçok kadın gördük. Ama çocuklar küçükken çırılçıplaklar. Bu yerliler başlarını hiçbir şeyle örtmüyorlar ama saçlarının kesimi tuhaf: en yaygın moda önde uzun arkada kısa saçların olması. Erkekler saçlarını başlarının bir yanına atıyorlar; kadınlar saç modellerine çok az özen gösteriyorlar ve tarağa benzer hiçbir şeyleri yok. Peruka kuyruğu gibi her biri yaklaşık bir parmak kalınlığında sıkı tomarlar halinde ayrılmış saçlardan oluşmuş tuhaf bir saç biçimi olan birkaç erkek gördük; kuyruklardan çoğu sırtın altına gelecek kadar uzundu ve saçlarının üzerine doğal olmayan bir biçimde tutturulmuştu...

Bu adalıların çok çeşitli eğlenceleri var; biz orada kaldığımız sürece bize bunlardan birçoğunu tanıttılar. Tüylerle süslenmiş üstlüklerini ve başlıklarını kullanarak yaptıkları dansları görmedik; ama başka durumlarda şarkı söylediklerinde yaptıklarını gördüğümüz el hareketleri bize, yapılışlarında daha az sanat olmasına karşın, bu dansların güneydeki adaların danslarına benzediğini gösterdi. Flüt ya da kavalları da yoktu ve kullandıklarını gördüğümüz iki müzik aleti son derece niteliksizdi. Bunlardan birinden çıkan ezgi çocukların çıngırakla[26] yaptıkları

26) Bu müzik aleti yine de çağcıl dans orkestralarında önemli bir yer tutuyor.

gürültüyle kıyaslanabilir. Ters çevrilmiş koni biçiminde bir başlığa benziyor ama dibinden başlayarak biraz oyulmuş, yaklaşık bir ayak yüksekliğinde, saza benzeyen kalın bir bitkiden yapılmıştı. Tepesi ve kenarları güzel kırmızı tüylerle süslenmiş, iç bölümündeki uca yumruktan daha büyük bir asmakabağı tutturulmuş, bunun içine sallandığında gürültü çıkaran bir şey konmuştu. Alet bu amaçla ucundan ve yüz hizasında tutuluyor, hızla sağa sola ya da öne arkaya hareket ettiriliyor, bu sırada öbür elle de göğüse vuruluyor. Diğer müzik aleti (eğer buna müzik aleti denebilirse) tabağa benzeyen bir tahta kap ve iki değnekten oluşuyordu; beylerimizden biri bunu nasıl kullandıklarını gördü; bir adam keman tutar gibi bir eliyle yaklaşık iki ayak uzunluğundaki değneklerden birini tutuyor ve daha küçük olan ve bir davul sopasına benzeyen öbür değnekle bunun üstüne vuruyordu, bu sırada yere ters kapatılmış bir kaba ayağıyla az çok aynı hızla vuruyordu. Kadınlar bu müziğe sesleriyle eşlik ediyorlardı ve şarkılarının yumuşak etkisi çok hoştu.

Atouhi yerlilerinin gelenek ve görenekleri her ne kadar Tahiti yerlilerinkiyle genelde uyuşuyorsa da en çarpıcı olan, dillerindeki benzerlik. Dilin iki adada da sözcüğü sözcüğüne aynı olduğu bile söylenebilir. Kimi zaman bazı sözcüklerin tıpkı Yeni Zelanda ve Amitié Adalarında olduğu gibi söylendiğini duyduğumuz doğru; ama bu dört lehçenin tartışılmaz biçimde aynı olmasına karşın Sandwich Adalarının lehçesinde, Amitié Adalarının söyleyişinde görülen gırtlak sesine hiç rastlanmıyor; bu lehçe sadece Tahitililerin sert sesleri ortadan kaldırarak elde ettikleri tatlılığa sahip olmakla kalmıyor, her iki bölgesel dilde de aynı önek ve sonekler var, Sandwich Adalarınınkiler o kadar hoş olmasa da, şarkıları aynı tonlama ritmine uyuyor ve aynı ölçüyü izliyor. İlk anda yabancı bir kulak burada gerçekten de birkaç uyumsuzluk fark ediyor ama Tahitililerin İngilizlerle sıkı ilişkileri sonucu

bizim onların dillerini tam bilmememize uyum sağlamışlardı, bizimle olan konuşmalarında en alışılmış deyimlerimizi kullanmakla kalmıyor, üstelik onları son derece bozuk biçimde dile getiriyorlardı, oysa kendi aralarında konuşurken kendi söylemlerinde dillerinin özelliğine geri dönüyorlardı, hattâ içimizde onların söz dağarcığını en iyi bilen birkaç kişi bile onların söylediklerini zor anlıyordu. Kanıtların en inandırıcı olanını yani dillerin uygunluğunu kullanarak yeryüzünde yaşayan çeşitli aile ya da kabilelerin göçlerini anlatmaktan hoşlananlara yolculuğumuzu yararlı kılma fırsatını kaçırmayan Mösyö Anderson, Atouhi'de derlediği sözcüklerin bir kataloğunu düzenledi.

Bu ırkın, Pasifik Okyanusunun her yerinde birbirinden ayrı bunca adaya yayılmış olması nasıl açıklanabilir! Güneyde Yeni Zelanda'dan, kuzeyde Sandwich Adalarına kadar, başka yöne bakarsak Paskalya Adalarından Yeni Hebridler'e kadar her yerde, yani 60° enlemde kuzeyden güneye, bin iki yüz fersah, 83° boylamda doğudan batıya bin altı yüz altmış fersah kadar geniş bir alanda bu ırka rastlıyoruz. Her iki yönde de bu halkın kolonilerinin nereye kadar uzandığını bilmiyoruz; ama bu ve bundan önceki yolculukların bize öğrettiği şey şu: yeryüzünün en kalabalığı olmasa da uzaktan kesinlikle en geniş alana yayılmış halkı bu.

Eğer İspanyollar eski zamanlarda Sandwich Adalarını keşfetmiş olsalardı, hiç kuşkusuz bunların kusursuz konumundan yararlanacaklar ve Atouhi ya da başka bir adayı her yıl Acapulco'dan Manilla'ya giden gemileri için konaklama yeri olarak kullanacaklardı. Bu Adalar, Acapulco ve bu geniş okyanusu aşarken İspanyolların buraya kadar rastladıkları tek liman olan Guam (Larrons[27] Adalarından biri) arasında, neredeyse yolun

27) Ya da Tinian Adasını da içine alan, Anson tarafından keşfedilmiş Mariana Adaları.

yarısında bulunuyor. Burayı bilselerdi her zamanki yollarını bir hafta uzatmamış olacaklar ve geçidi aşamama tehlikesiyle hiçbir biçimde karşılaşmadan burada konaklayabileceklerdi çünkü bu adalar ne de olsa doğudan gelen Alize rüzgarların etkisi altındadır. Sandwich Adalarını bilmek, kimi zaman Amerika kıyılarından Larrons Adalarına giderken ancak açlıktan ve susuzluktan ölmeyecek kadar yiyecek ve su yedeklikleri olan İngiliz korsanları için de yararlı olurdu. Burada kuşkusuz bollukla karşılaşacaklardı ve Manilla kalyonunun yönelmek zorunda olduğu Kaliforniya kıyılarına ulaşmak için sadece bir aylık deniz yolunu güvenle tamamlayacaklar, iki aylık bir ayrılıktan sonra Amerika kıyılarına, tümden onarımdan geçmiş olarak değilse de, geri dönebileceklerdi. Lord Anson da Amerika ve Tanian arasında yarı yoldu tüm gereksinimlerini karşılayabileceği bir grup adanın olduğunu bilseydi birçok güçlük ve yorgunluktan kurtulacak ve bundan çok memnun olacaktı; onun yolculuğunun tarihini yazan, benim, elimden gelmediği için, okuyucularıma bu bölümde aktaramadığım kadar güzel bir tabloyu çizebilmiş olacaktı.

6 Mart. Ayın altısında öğlen saat on ikide, 44° 10′ kuzey enlem ve 234,5° doğu boylamda iki fok balığı ve birçok balina gördük, ertesi sabah gün ağarırken Yeni Albion'un kuzeydoğudan güneydoğuya kadar on-on iki fersah ötede uzanan o kadar çok beklediğimiz kıyısını seçmeye başladık, öğlen saat on ikide 44° 33′ kuzey enlem ve 235° 20′ doğu boylamda bulunuyorduk, kara yaklaşık sekiz fersah uzağımızdaydı. Bu konumda altımızda dibi çamurlu yetmiş üç kulaç derinlik vardı, yaklaşık bir fersah daha açıkta derinlik doksan kulaçtı. Kara biraz yükselmiş görünüyor, alçak dağlar ve vadiler görünümünü değiştiriyordu, neredeyse her yeri ağaçlarla kaplıydı. Özellikle göze çarpan hiçbir

şey yoktu sadece küçük bir dağın yüksek tepesi düzdü. Öğlen bu dağ doğumuzda kalmıştı. Kuzey ucunda toprak bir nokta biçimindeydi, burasını keşfettikten az sonra hava çok kötüleştiği için buraya "Cape Foulweather"[28] adını verdim. Bu ucun 44° 55' kuzey enlem, 235° 54' doğu boylamda bulunduğunu sanıyorum.

Artık zorluklar artmaya başladı. Gece rüzgar kuzeybatıya döndü; doluyla birlikte bora halinde esmeye başladı. Hava kapalı ve sisli olduğu için ertesi gün öğlene kadar açığa yöneldim, açıkta ters yöne dümen kırdım ve öğleden sonra saat ikide doğu-kuzeydoğumuzda görünmeye başlayan karaya doğru ilerledim. Rüzgar ve hava değişmiyordu; ama akşam rüzgar daha batıya döndü, hava daha da kötüleşti ve beni ters yöne dümen kırıp yeniden açığa gitmek zorunda bıraktı; ertesi sabah saat dörtte tehlikeyi göze alıp yeniden karaya yöneldim.

Öğleden sonra saat dörtte karayı yeniden gördük, saat altıda bizden yaklaşık sekiz fersah uzaktaydı. O zaman yeniden yön değiştirdik ve iskandil ettik; ama yüz altmış kulaçlık ince halat dibi bulamadı. Gece yarısına kadar açığa doğru yol aldım, sonra kıyıya yaklaştım. Ayın on birinde sabah altı buçukta kara üç fersah, sınırları yaklaşık yedi fersah uzaktaydı. Görünürde küçük bir liman yoktu, hava çok değişken olduğu için yine yön değiştirdim ve güneybatıya doğru engine açıldım, derinlik elli beş kulaç, taban kumluydu. Çark ettiğimizde çok yaklaştığımız karanın bulunduğumuz bölümü orta yükseklikte oysa iç bölüm yer yer daha yüksek. Çok sayıda küçük tepe, engebeli alanlar oluşturarak görünümü değiştiriyor; tepelerin çoğu tümüyle çok büyük ve dimdik ağaçlarla kaplı; ağaçların bazıları daha küçük, yer yer koruluk gibi gelişmiş, ama çoğu zaman tepeler ve bayırlar arasında kalan bölgeler çıplak. Burası öyle bir ülke ki, görünüşü yazın hoş olabilir ama o an için hiçbir çekiciliği yoktu, çün-

28) Kötü Hava Burnu. (ç.n.)

kü tüm çıplak alanlar, tepelerin yamaçları arasında oldukça kalın görünen kar tabakasıyla öylesine örtülüydü ki, deniz kenarında beyaz yalıyarların olduğu bile sanılabilirdi. Toprak alanın yükselmeye başladığı yerde kar tabakası daha inceydi ve daha uzak yerlerde artık hiç görünmüyordu; deniz kıyısındaki karların gece yağdığı sanılabilirdi, bu kıyıya geldiğimizden bu yana geçirdiğimiz en soğuk geceydi; zaman zaman ince dolu yağıyordu. Kıyı her yerde neredeyse doğru bir çizgi izliyordu, ne bir açıklık ne de küçük bir körfez görünüyordu, kıyı kumlu ve beyaz bir sahille sona eriyor gibiydi, bazılarımız bu görünüşü kara bağladı.

22 *Mart.* Saat neredeyse akşam yedi oluncaya kadar batıdan gelen tatlı bir esintiyle kuzeye doğru yol almaya devam ettim, yedide sabahı beklemek için yön değiştirdim. Bu sırada denizin derinliği kırk sekiz kulaçtı ve kuzeyden güneydoğuya uzanan karadan yaklaşık dört fersah uzaktaydık, bir ada gibi görünen küçük yuvarlak bir yükseklik kuzey üç kerte doğumuzda, bana göre altı-yedi fersah uzağımızda kalıyordu; oldukça yüksekti ve gemiden görülüyordu. Bu ada ile karanın kuzey ucu arasında küçük bir açıklık var gibiydi, bunu görünce küçük bir liman bulma hayaline kapıldık. Biz yaklaştıkça bu umut azaldı ve sonuçta bu açıklığın girişi bize alçak topraklarla engellenmiş gibi göründü. Bu nedenle kuzeydeki bölgenin ucuna "Cap Flatterie"[29] adını verdim. Burun 48° 15′ kuzey enlem ve 25° 3′ doğu boylamda bulunuyor. Burunda orta yükseklikte yuvarlak bir tepe var; kıyının tüm bu bölümündeki toprak orta yükseklikte ve engebesiz, her tarafı ağaçlarla kaplı, iç açıcı ve verimli bir görünüşü var. Coğrafyacılar bu enlemde bir boğaz bulunduğunu ve buna "Juan de Fuca Boğazı" adını verdiklerini ileri sürü-

29) Hayal Burnu. (ç.n.)

yorlar. Buna benzer hiçbir şey görmedik, varlığı da pek olası değil.[30]

29 Mart. Bu girişe[31] yaklaşırken, kıyıda insanların yaşadığını hemen fark ettik, gemi güvenlikli bir yere iyice yanaşır yanaşmaz üç pirog gemiye doğru ilerledi. Birincisinde iki, ikincisinde altı, üçüncüsünde on kişi vardı. Tam yanımıza geldiklerinde adamlardan biri ayağa kalktı ve bizi karaya çıkmaya davet ediyor gibi yorumladığımız hareketler eşliğinde uzun bir söylev çekti. Bu sırada avuç avuç tüy atıyordu, yanındakiler de bize kırmızı tozlar atarak onun hareketlerinin benzerlerini yapıyorlardı. Konuşmacı rolünü oynayan sırtına bir hayvan derisi geçirmişti ve ellerinde her sarsıntıda çıngırak sesi çıkaran bir şey vardı. Bir sözcüğünü bile anlamadığımız çağrılarını yinelemekten yorgun düşen adam sonunda sakinleşti, bu kez öbürleri söz aldı ama bu konuşmalar daha kısa ve birinciye göre daha az ateşli oldu. İçlerinden iki-üç kişinin saçlarına küçük beyaz tüyler serpiştirilmiş olduğunu, diğerlerinin saçlarında ise oraya buraya saplanmış büyük tüyler olduğunu fark ettik. Gürültü ve karışıklık sona erdiğinde gemiden biraz uzakta kaldılar ve ne şaşkınlık ne de güvensizlik göstererek kendi aralarında sessiz sedasız konuştular. Birkaçı arada sırada ayağa kalkıyor başlangıçtaki söylevi andıran birkaç söz söylüyordu; içlerinden biri, ezgisinde beklenme-

30) Juan de Fuca Boğazı gerçekten de Vancouver Adası ile Washington Devleti kıyısının arasında bulunuyor; Cap Flatterie bu boğazın girişini gösteriyor ama kötü hava, Cook'un boğazın varlığını fark etmesini engellemiş gibi görünüyor. Fuca'nın düşsel yolculuğu Purchas'nın yapıtlarında yer alıyor. 1640'ta bir başka masalsı bir yolculuk vardı, bu da kuzeybatı geçidini aştığını ileri süren Fonte'un yolculuğuydu. Cook'un yolculuğu sırasında Discovery'de asteğmen olan Vancouver daha sonra 1792-1794 yıllarında bu kıyıyı daha eksiksiz bir biçimde araştıracaktır.

31) Burası, Vancouver Adasının kuzeybatı kıyısındaki Noutka Boğazıdır. On bir yıl sonra İspanyollar bu bölgede hakları olduğunu ileri sürerek kürk ticareti yapan Britanya göçmen topluluğunu buradan kovdular ama savaş tehditleri karşısında geri çekildiler.

dik bir yumuşaklık olan çok hoş bir şarkı söyledi; şarkısında *baila* sözcüğü bir yineleme gibi sık sık geçiyordu. Kısa bir süre sonra bir esinti çıktı ve bizi kıyıya yaklaştırdı; birçok pirog kıyıdan ayrıldı, geminin yanında aynı anda otuz iki sandal kadar oldu, her biri, kadın erkek üç kişi ya da yedi-sekiz kişi taşıyordu. İçlerinden birçoğu ayağa kalktı, kanolarından bize, ilk ziyaretçilerimiz gibi, onlarla aynı hareketleri yineleyerek söylevler çektiler. Sandallardan biri, üzerindeki son derece büyük bir kuşun gözünü ve gagasını gösteren bir resimle ötekilerden ayrılıyordu, bu sandalda olan ve şefe benzeyen adam da sandaldan daha az ilginç değildi; başına çok sayıda tüy takılmıştı ve kendisi de olağanüstü renkli boyalarla kaplıydı. Elinde tahtadan yontulmuş, güvercin gibi büyük bir kuş tutuyordu ve ilk konuşmacı gibi çan sesi çıkarmak için bunu sallıyordu, söylevi yine bağırış çağırış biçiminde ve anlamlı hareketlerle dikkati çekiyordu.

Ziyaretçilerimizin durumu her ne kadar barışçı da olsa, düşmanca niyetleri olduğundan kuşkulanmamız için hiçbir neden olmasa da, içlerinden hiçbirini gemiye çıkmaya razı edemedik. Buna karşın alış veriş yapmak için çok çaba gösterdiler, sahip oldukları şeylerden kolaylıkla vazgeçiyorlar ve bunlara karşılık olarak verdiğimiz her şeyi kabul ediyorlardı; ama en çok yeğledikleri şey demirdi ve bu metali kullanmayı çok iyi biliyor gibiydiler. Bu sandallardan birçoğu demirleme yerimize kadar bizi izledi, on-on iki tanesi *Resolution*'ın çevresinde toplandı ve gecenin büyük bir bölümünü orada geçirdi.

Burada tüm gereksinmemizi sağlamak için çok sayıda kaynak bulacağımızı, bunların bize Amerika kıyılarına gelişimizden bu yana neredeyse düzenli olarak yakalandığımız fırtınalı havaların ve ters rüzgarların art arda gelişinin neden olduğu yorgunlukları, yoksunlukları ve gecikmeleri unutturacağını umut etmekte haklıydık.

4. KUZEY AMERİKA YERLİLERİ ARASINDA KONAKLAMA, KUZEYE YOLCULUK VE SANDWİCH ADALARINA DÖNÜŞ (1778)

Noutka Boğazı ve sakinleri – Alaska Kıyısı – Bering Boğazı – Büyük Kuzey – Sandwich Adalarına dönüş – Hawaï'nin keşfi.

30 Mart. Bütün gün gemilerin çevresinde içi yerli dolu çok sayıda sandal vardı; onlarla bizim aramızda oluşan ticaret her iki tarafın da tam bir dürüstlüğünün kanıtıydı. Verdikleri mallar ayı, kurt, tilki, geyik, rakun, ağaç sansarı ve özellikle de Kamçatka'nın[32] doğusundaki adalarda bulunan deniz samuru gibi değişik hayvanların derileriydi. Deriden yapılmış giysiler de getiriyorlardı, üstelik bunlar doğal biçimleri içinde bulunuyorlardı, getirdikleri bir başka tür giyecek de ağaç kabuğundan ya da kenevire benzer bir bitkiden elde edilmiş olanlardı. Mızrak, ok, yay, balık avlamak için zıpkın ve bu tür çeşitli aletler, birçok canavar türünün simgesi olan maskeler, battaniye yapmakta kullanılana benzeyen bir tür tüylü kumaş, kırmızı aşıboyası dolu torbalar, yontu yapıtları, gerdanlık taşları, burunlarına taktıkları at nalı biçiminde ince demirden ya da bakırdan başka birçok küçük süs, makaslar ya da daha çok saplı demir parçaları getiriyorlardı. Bu metalleri bir yerden elde etmiş olmaları gerekiyordu, biz bundan şu sonucu çıkardık: ya daha uygar halklar bu insanların bulundukları yerlerden geçmişti ya da bu anakarada bu uygar halklarla ilişkisi olan başka kabilelerle iletişim kurmuşlardı. Bize önerdikleri takas mallarının en ilginci in-

32) Aleut Adaları. Zimmermann Kuzey Amerika yerlilerini betimlerken şöyle diyor: "Yolculuğumuz boyunca rastladığımız tüm yerli halklardan en kaba ve en az uygar olanlar."

san kafatasları ve henüz derileri tamamen soyulmamış ellerdi, adamlarımıza bunları yediklerini açık açık anlatmışlardı. Gerçekten de bunda hiç kuşku yoktu, çünkü bunlardan bazıları ateşe tutulmuştu. Düşmanlarının etiyle beslenmek gibi korkunç âdetin, Yeni Zelanda ve başka Güney adalarındaki yerliler arasında olduğu gibi bunların arasında da yürürlükte olduğuna inanmak gerekiyordu. Getirdiklerinin karşılığında, bıçaklar, makaslar, demir ve kalay parçaları, çiviler, aynalar, düğmeler ve hangi tür olursa olsun metaller alıyorlardı. Cam boncuklara pek meraklı değillerdi ve hangi çeşit olursa olsun kumaşları geri çeviriyorlardı.

19 Nisan. On beş gün süren kötü havadan sonra ayın 19'unda güzel hava kendini göstermeye başladı ve biz de bundan yararlanıp gabya yelkenlerimizi çubuklarına geçirdik, yelkenlerimizi serenlere çektik ve donanımımızı tamamladık[33]. Büyük işlerim sona erdiği için ertesi sabah boğazı tanıma amacıyla yola çıktım. Önce batıdaki burna ulaştım, orada büyük bir köy buldum, önünde çok korunaklı ve elverişli küçük bir liman vardı, suyun derinliği dokuz kulaçtan dört kulaca kadar değişiyordu, taban ince kumluydu. Bu köyün kalabalık ve çoğu beni tanıyan insanları beni büyük bir nezaketle karşıladılar; her biri beni hemen evine ya da daha çok dairesine sokmak istiyordu, çünkü birçok aile aynı evi paylaşıyordu. Davetlerini geri çevirmedim; ziyaret ettiğim konuksever dostlar beni oturtmak için yere bir hasır serdiler ve bana karşı aralarında geçerli tüm nezaket kurallarına göre davrandılar. Evlerin çoğunda çalışan kadınlar vardı, sözünü ettiğim gibi ağaç kabukları ya da bitkilerle, Yeni Zelandalıların kumaşlarıyla aynı biçimde yapılmış giysiler ha-

33) Noutka Boğazında mizana direklerini ve ana yelkenlerin direklerini değiştirmek gerekmişti.

zırlıyorlardı. Diğer kadınlar sardalyeleri temizlemekle uğraşıyorlardı. Kıyıya piroglarla çok miktarda sardalye getirdiklerini gördüm; bunları birçok kişi arasında paylaştırıyorlar, onlar da balıkları evlerine götürüp, orada dumana tutarak kurutma işlemini gerçekleştiriyorlardı. Balıkları başlangıçta ateşten yaklaşık bir ayak yüksekte küçük çubuklara asıyorlar, bundan sonra giderek çubukları daha yükseğe çekip yerlerini yenilerine bırakıyorlar ve bu işlem balıklarların takıldığı ilk çubuklar evin tepesine ulaşıncaya dek devam ediyor. Çubuklar tümüyle kuruduğunda bunlar üst üste yığılıyor ve hasırların içine sarılıp balyalar oluşturuluyor ve kullanılıncaya dek böylece saklanıyor; bu yemek hiç de kötü değil. Ateş yardımı olmadan kimi zaman açık havada kurutulan morina balığı ve başka büyük balıklar da aynı biçimde saklanıyor.

Bu köyden ayrılıp yukarı doğru çıkarak boğazın batı kıyısını izledim. Yaklaşık üç mil sonra elverişli birçok küçük liman oluşturacak biçimde yer almış küçük adalardan bir kıyı şeridi buldum, burada denizin dibi iyi, suyun derinliği otuz-otuz yedi kulaç arasında değişiyor. Küçük liman boğazın batı kıyısının iç tarafından iki fersah uzakta kuzey-kuzeybatı yönünde bir geçit oluşturuyor, iki mil ötede aynı yönde, önünde oldukça büyük bir ada bulunan bir başka liman var. Bu iki geçidi inceleyecek zamanım olmadı ama toprağın çok içlerine kadar uzandığını sanmıyorum çünkü girişte su tuzlu ve acı. Girişten bir mil ötede bu iki geçitten birinin üzerinde bir köyün kalıntılarını buldum. Evlerin yapı kafesleri sağlam ama çatı tahtaları ve duvarlar hiç yok. Bu köyün önünde balıkçılığa yönelik birçok su bendi yapılmış, ama bu işle uğraşan hiç kimse yok. Bu su bentleri, tutulmak istenen balıkların boyuna göre az ya da çok sıkılaştırılmış küçük çubuklardan yapılmış hasır kafeslerden oluşuyordu. Bu kafesler derinliği çok olmayan yerlerde suya sağlam bir biçimde di-

kilen kazıklara tutturulmuş.

Bu köyün arkasında, birkaç saatte aşılabilecek, gördüğüm en büyük çam ağaçlarıyla kaplı bir düzlük uzanıyor. Boğazın batı yanının en büyük bölümünü oluşturan son derece yüksek alanlar daha çıplaklaştığında bu ağaçlar daha çok fark ediliyor.

Buradan doğu kıyısına gitmek için boğazı geçtim, bunu yaparken kuzey-kuzeydoğuya uzanan ve pek uzağa gitmez gibi görünen bir geçitten geçiliyordu. Kafamda canlandırdığım şeyin doğrulandığını gördüm: altına gemilerin demir attığı kara bir adaydı ve daha birçok küçük ada boğazın batı kıyısı boyunca serpiştirilmişti.

Noutka Boğazının betimlenmesi

Yerlilerin boyu genellikle ortanın altında ama boylarının kısa olmasına karşın ince değiller, daha çok kassız, tombul ve bıngıl bıngıllar. Bununla beraber bu etli yapı şişmanlığa dönüşmeye eğilimli gibi görünmüyor ve yaşlı insanlar çoğu zaman zayıf ya da kamburlaşmış. Yüzler genellikle dolgun ve yuvarlak, bazen geniş, yanakları tombul ve sarkık, yanakların üstünde yüz şakaklara gömülmüş gibi görünüyor oysa burun delikleri çok açık, ucu yuvarlak, altı basık. Alın daha çok arkaya doğru meyilli, gözler küçük, siyah ama parlak değil, daha çok süzgün. Ağız yuvarlak, iri dudakları var, dişler oldukça düzgün ve kemiğe iyi yerleşmiş ama pek de beyaz değil. Çoğu zaman sakalsızlar; sakalları olduğunda da bunlar kısa ve seyrek, çenenin ucunda uzatılmış, nedeni de bu bölgede doğuştan kıl olmaması değil, tümden ya da yer yer bu tüyleri yolmalarından; gerçekten de içlerinden bazılarının, özellikle de yaşlı erkeklerin çok sık sakalları olduğu gibi favorileri ve bıyıkları da var ve bunlar alt çeneye doğru eğik biçimde iniyorlar. Kaşları dağınık ve hep dar

ama başlarındaki saçlar çok bol, sert ve güçlü, ayrımsız hepsinin saçları siyah, düz ve kazık gibi, omuzlarına kadar iniyor. Boyun kısa; beden ve kollar zarafeti ya da güzelliği ile göze çarpmıyor, daha çok çirkinler; kol ve bacaklar zaten bedene göre çok küçük, kötü biçimli ve çarpık; biçimsiz, bilekleri çıkık kocaman ayakları var, evlerinde olduğu gibi sandallarında da butlarının ya da dizlerinin üzerine çömelerek durma alışkanlığından gelen bir kusur bu.

Bu yerlilerin renklerinin ne olduğunu tam olarak belirleyemedik, çünkü tüm bedenleri bir tabaka boya ve kirle kaplıydı; yine de bir kez derileri bunlardan temizlendiğinde beyazlığı Avrupalıların deri rengiyle kıyaslanabilir gibi görünüyor, ama güney Avrupa insanlarından biraz daha donuk ve soluk oluşuyla ayrılıyor. Derilerinin rengi boyayla değiştirilmemiş olan çocuklarının beyazlığı bizimkiyle yarışabilir. Genç iken içlerinden bazıları çok fazla çirkin görünmüyor ama bu ancak hayatın bu dönemini belirleyen canlılığa bağlanabilir, çünkü belli bir yaşı geçince sanki birbirlerinden farkları kalmıyor. Sonuçta ilginç bir benzerlik, bu yerlilerin dış görünüşünü belirliyor. Yüzlerinin anlamsız görünüşü onlara tatsız ve soğuk bir hava veriyor; bu görünüm hepsinde ortak bir özellik.

Kadınların neredeyse hepsinin boyları aynı, erkeklerle aynı renk ve biçimdeler, bu nedenle onları birbirlerinden ayırmak pek kolay değil, çünkü kişiliklerine tatlılık verebilecek o doğal zarafetten tümüyle yoksunlar; hayatın en güzel yaşlarındayken bile birilerinde hayranlık uyandırdığını ileri sürecek tek bir kadına bile rastlamak hiç ama hiç olası değil.

Bedenin kırmızı boyanmış olmasına karşın yerlilerin çoğu siyah, parlak kırmızı ya da beyaz bir sıvıdan bir süs daha yapıyor ve bunu yüzlerine sürüyorlar, işte o zaman korkunç ve itici bir görünüm alıyorlar. Boyada pırıltılar yapmak için üstüne mika

parçaları yayıyorlar; birçoğunun kulak memesine büyük bir delik, daha yukarıya, kulak kepçesinin dış bölümüne iki delik daha açıyorlar; bu deliklere, bakır bir kayışa tutturulmuş kemik parçaları, tüyler, küçük deniz kabukları, ince bakır parçalarından ya da kıllardan püsküller asıyorlar, bizim incik boncuklarımız bunların yerini alamıyor. Birçok kadında burun çeperi de delinmiş, buraya esnek bir kaytan parçası geçiriyorlar; bazı kadınlar buraya demir, bakır ya da pirinç parçaları koyuyorlar, bunların biçimi at nalı gibi, bunun içine burun derisini sokuyorlar öyle ki taktıkları şeyin iki ucu deriyi hafifçe sıkıştırıyor; bu süsler üst dudağın üstünde de bulunuyor. Bakır düğmelerimizi çevreleyen halkalar bu iş için değiştirilmeye çok elverişli ve bu nedenle çok aranılan şeyler. El bileklerine bilezikler ya da deniz kabuklarından çıkarılmış beyaz tanecikler, paket halinde bağlanmış, palamut püskülü biçiminde kordonlar ya da boynuza benzeyen parlak bir maddeden plakalar takıyorlar. Ayak bileklerinin çevresine bakırdan kordonları ya da hayvan sinirlerini birçok kez doluyorlar, üst üste gelen sıralar büyük bir kalınlık oluşturuyor.

Her zaman görülen giyim ve süslemeleri böyle; ama olağanüstü durumlarda, gerek törenler gereği başka yerlere ziyaretler yapmak, gerek savaşa gittiklerinde kullanmak üzere bir kenara ayırdıkları başka giysi ve süsler de var. Törenlerde her zamanki gibi bağladıkları ayı ya da kurt gibi hayvanların derilerini üstlerine geçiriyorlar ama bunların kenarına değişik biçimlerde işlenmiş, ustaca bir araya getirilmiş tüylü kumaştan ya da kürkten geniş kenar süsleri yapılıyor. Bu deriler her zamanki giysilerinin üzerine geçiriliyor ya da ayrı ayrı kullanılıyor. Bu durumlarda en çok takılan başlık, başın çevresine sarılmış birçok sorgun dalı ya da ağaç kabuğundan yapılmış şeritlerden oluşuyor, bunlara çeşitli biçimlerde büyük tüyler, özellikle de

karga tüyleri takılıyor ya da üstüne bir sürü küçük beyaz tüyler serpiştiriliyor. Aynı zamanda yüz, çeşitli renklerle boyanıyor, yüzün altı ve üstü aynı renk olmuyor, fırça darbeleriyle, yeni yapılmış birçok bıçak yarası varmış gibi lekeler oluşturuluyor; ya da yüz bir tür içyağına bulanıyor, bunun içine düzgün ve çok çeşitli resimler çiziliyor, bu da ona kabartma yapılmış gibi bir görüntü veriyor. Kimi zaman saçlar iki küçük tomar halinde ayrılıyor, iki parmak aralıklı olarak bir iple bağlanıyor ve bizim gibi başın arkasında toplanıyor, buraya *Cupressus Thyoïdes* dalları saplanıyor. Böyle giyinmiş olan yerlilerin gerçekten vahşi ve acayip bir görüntüleri var, ama korkunç süsler denebilecek bu şeyleri kasıla kasıla taşıdıkları zaman bu görüntünün etkisi daha da artıyor. Süsler, yüzlerine ya da alınlarına ve başın üst kısmına yerleştirdikleri ağaçtan yontulmuş son derece değişik yarım ya da tam maskelerden oluşuyor. Bazıları saçları, sakalları ve kaşları olan insan yüzlerine, bazıları kuş, özellikle de kartal ve *quebrantolhuessos*[34] kafasına benziyor, kurt, geyik, kaplumbağa ve başka kara ve deniz hayvanlarının kafalarını simgeleyen birçok maskeler de var. Ama genelde bu simgeler doğadakinden çok daha büyük ve boyalı, çoğu zaman üstlerine onları ışıldatan ve büyük biçimsizliklerini artırmaya katkıda bulunan yaprak biçiminde mika parçaları serpiştirilmiş; bu sonuçtan hoşnut olmayan yerliler başlarının birkaç noktasına bir pirogun pruvasına benzeyen, aynı biçimde boyanmış ve çok ileri doğru bayağı çıkıntı yapan yontulmuş tahtadan iri parçalar tutturuyorlar. Bu kılık değiştirmelere o kadar meraklılar ki içlerinden birinin, bizden aldığı demir bir kazanı maske yapmak amacıyla başına geçirdiğini gördüm. Bu çılgın maskaralıkların bazı dinsel törenler amacıyla mı yapıldığını, yoksa korkunç görünüşleriyle düşmanlarını korkutmak ya da ava giderken kendilerini gizle-

34) Ne olduğu bilinemeyen bir kuş.

mek için mi kaba süslemelerle donandıklarını tam olarak söyleyemeyeceğim. Ama ne olursa olsun, eğer gezginler ya da kâşifler, cahilliğin ve saflığın egemen olduğu, olağanüstü ve doğaüstü birçok şeyin varlığının kabul edildiği dönemlerde yanılgıdan kurtulamayacak kadar yaklaşmadan kılık değiştirmiş bu insanları, özellikle de insanların omuzları üzerinde bulunan hayvan kafalarının yanı sıra bedenlerinin de hayvan derileriyle kaplı olduğunu görmüş olsalardı, hem insana hem de hayvana benzeyen bir ırkın var olduğuna kolayca inanacaklar ve yazdıkları anlatılarda kendi görüşlerini bizimle paylaşmaya çalışacaklardı.

Noutka sakinleri tarafından giyildiğini gördüğümüz, özellikle savaş için öngörülmüş tek giysi, astarlanmış hayvan derisinden kalın bir pelerindi, büyüklüğü bunun bir manda ya da tabaklanmış bir tür rengeyiği derisinden yapılmış olduğunu düşündürüyordu. Pelerini alışılmış şekilde bağlıyorlar ve göğsü boğaza kadar örtüp aşağıda topuklara kadar inecek biçimde yerleştiriyorlardı. Ustaca yapılmış resimler kimi zaman parça parça eklenerek yapılmış bu pelerinler üzerinde de yer alıyordu; bu giyecekler sadece oklara karşı koyacak kadar kalın olmakla kalmıyor, bize işaretlerle anlattıklarına göre mızraklar da bunları delip geçemiyor. Pelerinleri, bu insanları halka halka yapılmış zırhtan bir tulum kadar iyi koruyacak birer zırh takımı gibi görebiliriz.

Aynı durumlarda kimi zaman üstü kurutulmuş ren geyiği toynaklarıyla kaplı bir tür deriden giysiler giyiyorlar, toynaklar tüm deriyi enlemesine kaplayacak biçimde sıralanmış ve deriye tüy saplarıyla örtülü deri kayışlar yardımıyla tutturulmuşlar, hareket ettiklerinde çıkardıkları tıkırtı sesi bir sürü küçük çanın çıkardığı sese benziyor. Giyimlerinin bu bölümünün savaşta ürkü uyandırmaya yönelik mi yoksa bu ayrıksı süslerin tören durumlarına özgü mü olduğu zaten bir türlü anlaşılamıyor; çünkü hazır bulunduğumuz müzikli eğlencelerden birini yöneten bir

adam bu tür bir giysiyleydi, yüzünde maskesi vardı ve giysi sallandıkça kaynana zırıltısı gibi sesler çıkıyordu.

Yerliler bu ayrıksı eşyalarla süslendiklerinde insan bir tür ürküye kapılmaktan kendini alamıyor ama bunları bıraktıklarını, onların her zamanki alışkanlıklarına ve gündelik davranışlarına döndüklerini görünce de dış görünüşleri en küçük bir kıyıcılık düşüncesi uyandırmıyor. Tam tersine daha önce de gözlemlendiği gibi, sakin, sessiz ve kaygısız bir görünüşleri var; belli bir ölçüde onları sevimli bir toplum haline getirecek canlılık ve dirilik düzeyinden yoksunlar. Ağırbaşlı oldukları söylenemese de her ne olursa olsun geveze olmaktan çok uzaklar ama ağırbaşlılıkları belki de daha çok edep duygularının oluşturduğu doğal davranışlarının ya da bir eğitim yönteminin yerleşmesinin sonucudur. Çünkü kızgınlıklarının doruğunda bile bunu ifade edecek şiddet içeren sözler ya da anlamlı hareketler onlarda yok gibi görünüyor.

Bir ağız dalaşı ya da tartışma sırasında ya da başka durumlarda duygularını dile getirmek için yaptıkları bıktırıcı söylevler kısa tümcelere ya da bıkmadan hep aynı tonda ve aynı güçte yineledikleri tek tek sözlere dönüşüyor, bu sırada hep bir sarsıntıdan ibaret hareketler yapıyorlar, kendilerini öne atıyorlar, dizleri büküyor, kollarını bedenlerinin iki yanına sarkıtıyorlar. [...]

Oturdukları evlerin iğrenç ve mide bulandırıcı kokusu buralarda egemen olan düzensizlikle aynı, çünkü evlerin içinde balıklarını kuruturken bir yandan da onların içini boşaltıyorlar, yemek yerken attıkları kalıntılar ve kılçıklar, tüm başka pisliklerle birlikte sonunda yığınlar oluşturuyor ve bunları sanırım ancak geçişi engelleyecek kadar yükseldikleri zaman çıkarıp dışarı atıyorlar. Sözün kısası evleri batakhaneler kadar iğrenç ve balık, balina yağı ve duman nedeniyle içinde de çevresindeki kadar berbat bir koku solunuyor.

Ama düzensizlik ve pislik içindeki bu evler kabartma resimlerle süslenmiş; sadece dört-beş ayak yüksekliğindeki ağaç gövdelerinden yontulmuş insan yüzleri, evin en yüksek bölümüne tek tek ya da çift olarak dikilmiş; kollar ve eller, iki yandan kesilmiş ve değişik renklere bürünmüş, öyle ki hepsi gerçekten korkunç bir görünüm oluşturuyor. Bu tür resimlere *kloumma*[35] deniyor; bir evde bunlardan iki tane vardı, birbirlerinden üç-dört ayak uzaklıktaydılar ve her birinin Natchkoa ve Matsita gibi özel adı vardı. Mösyö Webber Noutka'da içinde bu resimlerden bulunan evlerden birinin içini hiçbir yazılı betimlemenin yapamayacağı kadar kusursuz bir fikir verebilecek kadar iyi çizdi. Çoğu zaman bu resimlerin önüne perde gibi bir hasır asılıyor ve yerliler her zaman bunları açmaya hazır değiller; açtıkları zaman da bundan her zaman büyük bir gizemle söz ediyorlar. Gerçekten de zaman zaman bu resimlere armağanlar verme âdetini sürdürüyorlar, çünkü eğer hareketlerini iyi anladıysak, bizim de onlara bir armağan vermemizi istediklerini belirttiler. Tüm bunlar resimlerin Tanrıların görüntüleri ya da din ve boş inanç ile ilgili birkaç eşyanın simgesel görüntüleri olduğunu düşündürüyor yine de bunlara verdikleri değerin çok az olduğunun kanıtı var, çünkü çok küçük miktarda demir ya da bakırla ülkenin tüm Tanrılarını (gerçekten bu resimler Tanrılar ise) satın alabilirdim. Bana bir tekini bile armağan ettiklerini görmedim ve ellerindeki en küçük boyda olanların iki-üç tanesini gerçekten satın aldım.

Erkeklerin en önemli işlerinin, ailelerinin geçimi için kara ya da deniz hayvanlarını avlamak ve balık tutmak olduğu görülüyor, çünkü kendi evlerinde herhangi bir şey yapana az rastladık; oysa kadınlar kıl ya da ketenden giysilerini yapıyorlar, kurutmak için sardalyeleri hazırlıyorlar ve erkeklerin piroglarla getirdikleri balıkları küçük dallardan yapılmış sepetlerle kumsaldan

35) Totem.

eve taşıyorlardı. Kadınlar erkekler kadar beceriyle kullandıkları küçük sandallarla midye ve başka kabuklu deniz hayvanlarını toplamak ya da belki başka işler yapmak için de gönderiliyordu; erkekler kadınlarla aynı teknede oldukları zaman, kürek çekmek söz konusu olduğunda onların kadın oluşuna hiç dikkat etmiyor gibiler, doğrusu, tüm başka durumlarda da onlara karşı saygıyla ya da sevgiyle davranmıyorlar. Gruplar halinde bir araya gelmiş delikanlılar bize bu topluluk içinde uyuşukluğun ve aylaklığın simgesi gibi göründüler; domuz yavruları gibi güneşte ısınmak ya da aynı amaçla çırılçıplak kumların üzerinde yan gelip yatmak için dağınık gruplar halinde sahile oturmaya gidiyorlardı. Ama bütün edep kurallarını küçümsemeyi alışkanlık haline getiren yalnızca erkeklerdi. Her zaman doğru dürüst giyinen ve kusursuz bir edeplilikle davranan kadınlar kendi cinslerine yakışan alçakgönüllülükleri ve utanma duygularıyla övgüleri hak ediyorlar, erkekler bu utanma duygusunu bilmiyor göründükleri için kadınların bu özellikleri daha da övgüye değer oluyor. Zaten yeterli gözlemler olmadığı için onların yaşam biçimlerini ve ev alışkanlıklarını iyi değerlendiremedik, çünkü ziyaretimiz (birincisi çok kısa sürmüştü) sadece birkaç saat sürdü.

12 Mart. Contrôleur Körfezinde, Hinchingbroke Burnu adını verdiğim noktada kıyı hemen hemen doğu-batı doğrultusunu izliyor. Sözünü ettiğim nokta oradan güneye, Rusların[36] son keşiflerine göre yapılmış modern deniz haritalarındakinin tam karşı yönüne iniyor gibi görünüyor; enlemesine bulunduğumuz girişte kuzeye doğru bir geçiş bulacağımıza, batıda ve güneybatıda

36) Yani Vitus Behring (1728 ve 1741'de) ve ardılları. Bu tarihte Alaska kıyılarında çok sayıda tuzak avcısı Rus vardı. Bir geçit ararken Kanada kıyılarını boş yere arayıp tarayan Cook Alaska kıyısının batıya doğru uzandığını keşfetti. Hinchingbroke Burnu Prens William Boğazının girişindedir.

bulunan toprakların bir grup adadan başka bir şey olmadığına inanmak için haklı nedenlerimiz vardı. Buna rüzgarın şimdi güneydoğudan estiğini, bir sis ve fırtına tehdidi altında olduğumuzu eklemek gerek. Bu nedenler geminin yönünü boğaza çevirmeme yol açtı, daha boğaza girer girmez sis öylesine yoğunlaştı ki bir mil önümüzü göremez olduk, gökyüzü aydınlanıncaya dek beklemek için gemileri bir yerde korumaya almak gerekti. Bu amaçla, beklemek için Hinchingbroke Burnuna gittim ve kıyıdan yaklaşık çeyrek mil uzakta, burnun biraz içinde, dibi kil, derinliği sekiz kulaç olan küçük bir koyun ağzında demir attım.

Kanoların bir kısmını iskandil etmek bir kısmını da balık avlamak için hemen denize indirdim. Koya sürtme ağ attık ama başarılı olamadık, çünkü ağ delinmişti. Sis zaman zaman dağılıyordu ve havanın bu kısa süreli açılmaları bize çevredeki toprakları görme olanağı veriyordu. Burun bir fersah uzağımızda, güneybatı yarım kerte batıda kalıyordu; güneybatı kerte batımızda girişin batı ucu vardı ve bu kıyıdaki topraklar batı kerte kuzeybatıya kadar uzanıyordu. Gemi pusulasının bu noktasıyla kuzeydoğu kerte doğu arasında hiç kara göremiyorduk, bu ikinci doğrultuda kara oldukça uzak gibi görünüyordu. Kuzey kıyıda o sırada görünen en batıdaki nokta bizim kuzey-kuzeybatımızda iki fersah uzağımızda kalıyordu. Demir attığımız kıyı ile bu nokta arasında derinliği yaklaşık üç fersah olan bir körfez var; güneydoğu kıyısında bizim enlemesine bulunduğumuz koya benzer iki-üç küçük koy bulunuyor, ortada birkaç kayalık ada var.

Yenilebilir birkaç kuş avlamaları umudu içinde Mösyö Gore'u bir kano ile yolladım. Ama o tam bu işi yaparken iki büyük sandal içinde yirmi kadar yerli ortaya çıktı, bunun üzerine Mösyö Gore gemilere geri dönmeye karar verdi, yerliler de onu izlediler. Gemiyle yan yana gelecek kadar cesaret gösteremediler

ama belli bir uzaklıkta kalarak, kollarını bir kaldırıp bir kavuşturarak bize seslendiler ve çok geçmeden tıpkı Noutka'dakilere benzeyen bir tür şarkı söylemeye başladılar. Başlarına da tüyler serpiştirilmişti. Adamlardan biri beyaz bir giysi salladı, biz bunu dostluk işareti olarak yorumladık; başka biri pirogun içinde çırılçıplak, kollarını kavuşturmuş ve hareketsiz çeyrek saat kadar ayakta durdu. Sandalları, Kral George Boğazındakilerin ya da Noutka'dakilerin tersine tümüyle ağaçtan değildi; sandalın dış borda kaplaması, ince uzun tahtalardan oluşmuş yapı kafesinin üzerine fok balıklarının ya da bunlara benzer başka hayvanların derisi kaplanarak yapılmıştı. Biz de onlara dostluğumuzu gösteren işaretler yaptık ve onları yanımıza çekmek için anlamlı hareketler yapmaya çalıştık ama razı edemedik. Adamlarımızdan birkaçı Noutka dilinde en çok kullanılan *sikimaile* ve *mahouk* gibi birçok sözcüğü yineledi ama bunları anlamıyor gibi göründüler. Onlara attığımız birkaç armağanı aldıktan sonra kıyının geldikleri bölümüne geri döndüler ve bize işaretlerle ertesi sabah geri geleceklerini anlattılar. Ama içlerinden ikisi, her biri kendi küçük sandalında kalarak akşam olduktan sonra da yakınımızda bekledi; amaçları belki de hepimizin uyuduğunu sandıkları sırada birkaç hırsızlık yapmaktı, çünkü fark edildiklerini anlar anlamaz uzaklaştılar.

20 Mayıs. Ayrıldığımız geçide Prens William Boğazı adını verdim. Gördüklerimize göre değerlendirirsek bu boğaz, yayılımını bilmediğimiz kollara ayrılmasını bir yana bıraktığımızda, en az 1,5° enlem ve 2° boylam arasındaki alanı kaplıyor. Bu bölgelerde bulunan adaların konumu ve yüzeyi gibi bulundukları yön de elimizdeki kısa süre içinde koşulların izin verdiği ölçüde tam bir doğrulukla çizildi.

Boğazda bulunduğumuz süre içinde birçok kez bizi ziyarete

gelmiş olan yerliler genelde orta boyun üstünde değillerdi, daha kısa birçok yerli de vardı. Bodur ve geniş gövdeliydiler; bedenlerinin en oransız bölümü başlarıydı, geniş ve kalın bir boynun üstünde kocaman kafaları vardı, yüzleri geniş ve basıktı. Gözleri küçük olmasa da yüzlerinin büyüklüğü ile ancak uyum sağlıyordu. Ucu etli ve yuvarlak kalkık burunları, geniş, beyaz, düzgün ve sağlam dişleri, siyah, kalın, dik ve gür saçları vardı. Çoğu zaman sakalları yok, varsa da ince, oysa dudaklarının çevresindeki kıllar sert ve diken diken, renkleri genellikle kahverengi. Yaşlı erkeklerde sakallar sık ve uzun olabiliyor ama her zaman sert.

Genel yapıları açısından birbirlerine benzeseler de yüz çizgileri çok değişiklik gösteriyor; ama dış görünüşleri genelde diri, sade ve saf olsa da çok azına güzel denebilir. Yine de bazıları hüzünlü ve ağırbaşlı görünüyorlar. Yüzleri hoş olan kadınlar vardı, içlerinden birçoğunun yüz çizgileri, incelikleriyle onları erkeklerden ayırmaya yetiyordu ama bu sadece çok gençlerde ve orta yaşlılarda görülen bir durumdu. Bazı çocuklarınki gibi beyaz derili olanlar da var ama hiçbirine kırmızı karışmamış. Erkekler arasında, çırılçıplak gördüklerimizde, kahverengimsi ya da koyu esmer olanlar vardı, bu bir renklendiriciden kaynaklanıyor olamaz, çünkü bu yerliler bedenlerini boyamıyorlar.

Her zamanki giysileri (çünkü kadınlar, erkekler ve çocuklar aynı biçimde giyiniyorlar) genel olarak ayak bileklerine, bazen de sadece dize kadar inen bir tür dar tunik ya da daha çok bir elbise. Yukarıda ancak başın geçebileceği kadar bir delik var, kollar bileklere kadar uzun. Bu giysiler değişik hayvan derilerinden yapılmış; çoğu susamuru, gri tilki, rakun ve ağaç sansarı derisinden ve genelde tüyleri dışa gelecek biçimde giyiliyor. Giysiler kümes hayvanlarının derilerinden de yapılıyor, sadece tüyler alınıyor ve kimi zaman başka bir zemin üzerine yapıştırı-

lıyor. Noutka'dakiler gibi iki-üç tane tüylü giysi de gördük. Birçok deri bir araya getirildiğinde dikişler palamut biçiminde püsküller ya da aynı deriden kesilmiş dar kayışlardan yapılmış saçaklarla süsleniyor. Güzel havalarda kullandıkları tüm giysiler bunlar, sadece bazılarının bir tür yaka ya da kimi zaman bir kapüşon oluşturan bir şapkası var. Ama yağmur yağdığı zaman balina ya da başka iri bir hayvanın bağırsağından yapılmış ikinci bir giysi giyiyorlar, bu o kadar ustaca hazırlanmış ki neredeyse bizim varak yapraklarına benziyor. Boynu sıkı sıkıya saracak biçimde yapılmış; kollar bileğe kadar iniyor ve bir kordonla bağlanıyor; sandallarındayken etek kısımları, içine oturdukları deliğin üstüne yayılıyor, bu da suyun girmesini engelliyor. Bedenin üst kısmı tümden kuru kalıyor. Çünkü tıpkı bir hava torbası gibi, su hiçbir yerden içeri giremiyor. Bu giysiyi her zaman nemli tutmak için ıslatmak gerekiyor yoksa patlar ve yırtılır. Kürk giysiler gibi bu giysi de, Grönlandlıların Crantz'ın[37] anlattığına benzer kılıkları ile büyük bir benzerlik gösteriyor.

Genel olarak bacakları ve ayakları çıplak ama içlerinden bazılarının deriden, kalçalarının yarısına kadar çıkan bir tür çorapları var; çok azının ellerinde ayı ayaklarının derisinden yapılmış baş parmağı açık bırakan eldivenler var. Bazılarının başında, onları Noutka'daki dostlarımıza benzeten bir başlık var; bu, kesik koni biçiminde, hasırdan ya da tahtadan yapılmış, boyanmış fok balığı başına benzeyen yüksek bir şapka.

Erkeklerin saçları genellikle boyunlarının ve başlarının çevresinde kesilmiş ama kadınlar saçlarını uzatıyorlar ve çoğu zaman başlarının üzerinde küçük bir tutam biçiminde bağlıyorlar ya da bizim gibi arkalarında topluyorlar. Erkeklerin de kadınların da kulaklarına, kulak kepçesinin üstünden altına kadar delikler açılmış, buralara Noutka sakinlerinin bu amaç için kullandıkları bo-

37) "Grönland tarihi" kitabının yazarı.

ru biçimindeki deniz kabuğuna benzer maddeden oluşmuş incilerden küçük parçalar takıyorlar. Burun çeperleri de delinmiş, buralardan çoğu zaman üç-dört parmak uzunluğunda sert bir kordona tutturulmuş küçük kuş tüylerinin sapları ya da küçük deniz kabuğundan süsler geçiriliyor, bu da onlara gerçekten gülünç bir görünüm veriyor. Ama her iki cinsten birkaç kişi tarafından benimsenmiş en tuhaf ve sevimsiz süslenme biçimi, altı dudağın yarılması ya da bir yandan öbür yana kadar ağza paralel olarak, kabarık bölümün biraz altından kesilmesi. Meme çocuklarına bile uygulanan bu yarık çizgi kimi zaman iki parmaktan uzun oluyor; ister bu yapay düzenlemenin yinelenmesinden, ister taze olduğunda yaranın oylumunun doğal küçülmesinden olsun bu çizik dudakların biçimini alıyor ve dilin geçebileceği kadar büyük oluyor. Adamlarımızdan birinin bu çiziğe sahip bir yerliyle ilk karşılaştığında gördüğü buydu, bize iki ağızlı bir adam gördüğünü haykırarak söyledi, gerçekten de böyle sanılabilirdi. Bu yapay ağıza düz ve dar, küçük dişlere benzeyen parçalar halinde kesilmiş, en kalın kısma kadar inen bir süs tutturuyorlar; her iki uçtan bir çıkıntı bunları destekliyor, bu kesiğin dudakları arasından sadece dişli bölüm görünüyor. Bazılarında sadece alt dudak deliniyor ve burada birbirinden ayrı delikler oluşuyor; delik sayısı kadar deniz kabuğundan yapılmış küçük düğmeler deliklerin üstüne dikiliyor, bunların başları dudağın içinde kalıyor ve doğal dişlerin tam altında ikinci bir sıra diş gibi görünüyor.

1 Haziran. Eğer yaygın bir iç denizcilik olasılığı sunmak için daha önce bilinen bu türden keşiflerin en önemlileriyle yarışma umudu veren bu büyük nehrin[38] keşfi gerek şimdi, gerek gelecek-

38) Cook, Prens William Boğazının batısında bulunan bu deniz geçidine (bu bir nehir değil) ad vermediği için Kont Sandwich buna "Cook Irmağı" adını verdi.

te yararlı olacaksa yitirdiğimiz zaman için yakınma nedenleri daha az olacaktır. Ama çok daha büyük amacı olan bizler için bundan sonraki gecikme giderilmez bir kayıptı. Mevsim hızla ilerliyordu. Güneye doğru nereye kadar gitmek zorunda kalacağımızı bilmiyorduk; en ünlü deniz haritalarına göre, Kuzey Amerika anakarasının batıda beklenenden çok daha öteye uzandığına artık inanmıştık. Bu durum Baffin Körfezinde ya da Hudson Körfezinde bir geçidin varlığını daha az olası kılıyordu, en azından bu geçidin daha büyük bir alanının olduğunu kanıtlıyordu. Ama eğer bu çok önemli girişi bulmamış olsaydım, coğrafya kurguları yapanlar, bu geçidin, ya kuzeyden Baffin körfezi ile ya da doğudan Hudson körfezi ile denizle bağlantı kurduğunu kanıtlanmış bir olgu olarak ileri sürecek ve belki de aslında düşsel oldukları için görünmez de olan Fuca Boğazını ya da Fonte Boğazını da ilerideki dünya haritaları üzerinde daha bir kesinlikle göstereceklerdi; işte bunları düşünmek beni mutlu ediyor.

Öğlenden sonra Mösyö King'i silahlı iki kanoyla ırmağın güneydoğu kıyısında bulunan alçak toprakların kuzey ucunda karaya çıkma, oraya bizim bandıramızı dikme, ülkeyi ve ırmağı Majestelerinin adına ele geçirme emri ile gönderdim; orada içinde 1772 yılına ait birkaç İngiliz parası, gemilerimizin adı ve keşif tarihimiz yazılı bir kağıt bulunan bir şişeyi toprağa gömecekti. Bu sırada iki gemimiz de ırmağı geldiği yöne doğru çıkmak için hareket etti. Rüzgar doğudan oldukça serin esiyordu, ama biz demir aldıktan kısa bir süre sonra ortalık sakinleşti ve Mösyö King'in karaya çıktığı (o zamandan bu yana Possession Burnu adını taşıyan) burunda enlemesine gelen dalgalar bizi şaşırttı, altı kulaç derinliği olan suda demir atmak zorunda kaldık, sözünü ettiğim burun güneyde iki mil uzağımızda kaldı.

19 Haziran. Kırk kulaç derinliğinin olduğunu gördüğümüz bu kanalı[39] geçtikten bir süre sonra bizden iki mil uzakta olan *Discovery*, üç top atışı yaptı ve brasya edip durdu, benimle konuşmak istediğini işaretle haber verdi. Bu oldukça kaygı vericiydi, küçük kanaldan geçiş sırasında görünürde hiçbir tehlike fark edilmediği için başlarına örneğin gemi karinasında bir delik açılması gibi bir kazanın gelmiş olmasından korktuk. Oraya hemen bir filika gönderdim, kısa bir süre sonra filika kaptan Clerke ile geri geldi. Kaptan bana üç-dört piroga binmiş birkaç yerlinin gemiyi uzun bir süre izledikten sonra sonunda geminin arkasına geldiğini anlattı. Yerlilerden biri ona işaretlerle bir şeyler anlatmış, şapkasını çıkarmış ve onları bir Avrupalı gibi selamlamıştı. Gemiden onlara bir halat atmışlardı, yerli bunun ucuna ince tahtadan küçük bir kutu bağlamıştı, kutu emin ellere ulaşınca yerli birkaç sözcük söylemiş, birkaç hareket yapmış ve *Discovery*'den uzaklaşmıştı. Piroglar uzaklaşıncaya dek hiç kimse kutunun içinde bir şey olduğunu anlamamıştı; kutu rastlantısal olarak açıldığında içinde özenle katlanmış, üzerinde Rusça olduğunu sandığımız bir dilde yazılmış bir şey bulunan küçük bir kağıt parçası olduğu görülmüştü. Başta 1778 tarihi vardı, metinde 1776 tarihi söz konusuydu. Bu yazıyı oluşturan alfabeyi sökecek kadar bilgili değildik ama rakamlar bizden önce onların arasına insanları bağlayan doğal bağdan daha fazla ortak noktalarımız olan başka denizcilerin geldiklerini gösteriyordu; kısa bir süre sonra Rus tüccarları görme umudu, bu kadar uzun zamandır Pasifik Okyanusu ya da Kuzey Amerika vahşilerinden başka konuşacak kimseleri olmayan insanlara çok rahatlık sağlayabilirdi.

Kaptan Clerke Rusların bu bölgelerde kaza geçirdiğini ve bu

39) Kodiak Adası ile Alaska yarımadası arasında. (Bugünkü Şelikof Boğazı. ç.n.)

zavallıların gemilerimizin geçtiğini görerek Rusların durumu hakkında bizi bilgilendirmek için bu yolu bulduklarını düşündü.

Bu durumda, içinde uyanan iyilik duyguları ona, gemilerin ilerleyişini durdurarak bu zavallılara bize ulaşacakları kadar zaman tanıma isteği vermişti.[40] Bu düşünce hiç aklıma gelmemişti. Eğer durum buysa bu deniz kazasına uğrayanlar, kuşkusuz tüm iyi niyetleriyle, istedikleri yardımı sağlamak amacıyla piroglardan birine kendilerinden birini göndermekle işe başlamışlardı. Bu nedenlere dayanarak kağıdın son zamanlarda bu ülkede yaşamış bir Rus tüccar tarafından, kendisi gittikten sonra buraya ilk gelecek yurttaşlarından birine yazılmış bilgi veren bir kağıt olduğunu düşündüm; yerliler bizim gemilerimizin geçtiğini görünce bizi Rus sanmışlar ve durmamız gerektiğini anlatabilmek amacıyla mesajı bize getirmeye karar vermişlerdi. Bu kanı beni bu sorunu aydınlatmak için daha uzun süre burada kalmaktan vazgeçirdi ve kıyı boyunca batıya doğru yol aldım; belki de adalardan daha fazla söz etmek gerekirdi, çünkü en yakın karanın bir anakara mı yoksa adalar mı olduğuna karar veremedik. Eğer adalar değilse kıyı burada oldukça büyük ve derin körfezler oluşturuyor.

3 Ağustos. On iki aydan fazla bir zamandır ince hastalıktan eriyip biten doktorum Mösyö Anderson bu gün öğleden sonra saat üç ile dört arasında son nefesini verdi. Son derece duygulu, iyi bir dost, mesleğinde usta, bilimin başka dallarında da geniş bilgisi olan genç bir adamdı. Bu seyir defterinin okuyucuları

40) Bu genel bir davranış biçimi gibi görünüyor. Kısa bir süre sonra Resolution'ın az kalsın karaya oturacağı sırada Zimmermann şöyle yazıyor: "Batma tehlikesine ne kadar yakın olduğumuzu gördüğümüzde iki geminin de mürettebatı, kaptan Cook'un bu adamların, kutuyu getiren iki yerli aracılığıyla yardım isteğini geri çevirerek kanıtladığı duyarsızlığın kendilerinde öfke uyandırdığını açıkladı."

onun bu yolculuk boyunca bana yaptığı etkin yardımı fark edeceklerdir; Tanrı onu almasaydı, insanlar ondan doğa tarihinin çeşitli dalları ve konakladığımız farklı yöreler ile ilgili, doğruluğuna tümden tanıklık edeceğim bilimsel bildiriler alacaktı. Son nefesini vermesinden kısa süre sonra batıda on iki fersah uzağımızda bir kara keşfettik. Bunun bir ada olduğunu sandık ve çok büyük bir saygıyı hak ettiğini düşündüğüm ölenin anısını sürdürmek için buraya "Anderson Adası" adını verdim. Ertesi gün onun yerine *Discovery*'nin doktoru Mösyö Law'ı getirdim ve *Discovery*'ye doktor olarak, o zamana dek benim gemimde doktorun birinci yardımcısı olan Mösyö Samwel'i[41] atadım.

9 Ağustos. Kesintisiz bir kıyının olduğuna inandığım için geminin yönünü değiştirdim ve kuzeybatı bölümüne[42] yöneldim, derinlik on yedi kulaçtı. O sırada hava yağmurlu ve çok karanlıktı ama ertesi gün sabah saat dörtte hava aydınlandı, bu bizim karayı yakınımızda görmemizi sağladı. Yüksek bir kaya ya da dik bir ada batımızda kalıyordu, bunun kuzeyinde çok daha büyük başka bir ada vardı. Sözünü ettiğim dik yüksekliğin altında kuzeybatı yönünde uzanan ve uç noktası yaklaşık üç mil uzakta olan alçak topraklar bulunuyordu. Bu düz toprakların ötesinde anakaranın bir bölümünü oluşturduğunu düşündüğümüz başka yükseklikler görünüyordu.

"Galler Prensi" adını verdiğim karanın bu ucunu ilginç kılan, buranın tüm Amerika'nın şu anda bilinen en doğu ucu olmasıydı. Burun 65° 54′ enlem ve 191° 45′ boylamda bulunuyor-

41) David Samwel; Cook'un ölümünü anlattığı bölüm daha sonra yer alıyor. Önceki ay gemiler Unalaska'da Dutch Harbour yakınında Aleut takımadalarını geçmişti, o sırada Bering Boğazına giriyorlardı.

42) Gemilerin o sırada geçtiği Bering Boğazında, açık havada, hem Asya kıyıları hem de Amerika kıyıları görülebilir. Cook Asya kıyısı ile ilgili şöyle yazıyor: "Bering'in anısına saygı gereği onun bu kıyının resmini çok iyi çizdiğini söylemek gerek."

du. Konumunu saptamamızı sağlayan gözlemler sisli hava nedeniyle küçük yanlışlara yol açmış olabilir. Kıyıda insanlar gördüğümüzü sandık; belki de yanılmadık, çünkü aynı yerde birkaç yüksek bölüm gördük, bazıları düz damlara bazılara kulübelere benziyordu. Aynı şeyi anakarada Traîniau Adasının içlerinde ve kıyının birkaç başka noktasında da gördük.

Sabah saat sekize kadar her şey sakindi; hafif bir esinti çıkınca demir aldık, ama yola daha yeni koyulmuştuk ki güçlü bir rüzgar çıktı, bol bol yağmur yağdı ve hava çok puslandı. Rüzgar ve akıntı ters yönlerde olduğundan çoğu zaman gemilerde kırılan dalgalar iyice kabardı. Öğlen güneş ışınları biraz göründü ve o zaman gözlem yaparak enlemi saptadık.

10 Ağustos. Bu körfezde demir attığımız sırada kuzey kıyıda bir köyü ve birkaç sakinini fark ettik, gemilerin görünüşü onlar arasında karışıklığa ve korkuya neden olmuş gibi görünüyordu. Sırtlarında yükleriyle karanın iç taraflarına doğru koşan insanları açık açık görebildik. Bu insanların yakınında karaya çıkmayı düşündüm; sonuç olarak birkaç subayla birlikte silahlandırılmış üç şalopayla oraya yöneldim. Her biri bir kısa kargı[43], bir yay ve oklarla silahlanmış yaklaşık otuz-kırk adam köyün yakınındaki eğimli arazide toplanmıştı. Biz yaklaşırken içlerinden üçü su kenarına indi, kibarlıklarını başlıklarını çıkarmaya kadar vardırdılar ve bizi eğilerek selamladılar. Biz de onları aynı biçimde selamladık ama bu onlara, karaya çıkmamızı bekleyecek kadar güven vermedi, çünkü gemilerimiz yanaşırken onlar uzaklaştılar. Elimde hiçbir şey olmaksızın tek başıma onları izledim, hareketler ve işaretlerle onları durmaya ve armağan olarak birkaç kıvır zıvır almaya razı ettim. Karşılığında bana iki til-

43) Bu bir tür mızrak. Cook, Galler Prensi Burnunun karşısında Asya kıyısının kuzey ucunda karaya çıktı. Burada oturanlara Çukçi deniyor.

ki derisi ve bir çift balinaaygırı[44] dişi verdiler. Onlar mı önce bana armağan verdi yoksa bunun tersi mi oldu söyleyemeyeceğim çünkü bana öyle geldi ki, amaçları bu niyetle getirdiklerini bana vermek ve hattâ benden karşılık beklemeksizin bunları armağan etmekti.

Çok korkak ve güvensiz görünüyorlardı; adamlarımızın kalabalık olarak karaya çıkmalarına izin verilmemesini istediklerini işaretlerle anlattılar. Elimi birisinin omzuna koyduğumda birkaç adım geriye sıçradı. Ben ne kadar ilerlersem onlar o kadar geriliyorlar, sürekli olarak mızraklarını kullanmaya hazır bekliyorlardı, bu sırada bayırda bulunanlar, gerektiğinde oklarıyla onları desteklemeye hazırlanıyorlardı. Ben ve arkadaşlarımdan iki-üç kişi hissettirmeden aralarına girmeyi başardık. Çevremize dağıttığımız birkaç incik boncuk sayesinde bir tür güven kuruldu, adamlarımızdan birkaçı yanımıza geldiğinde kaygılanmadılar ve yavaş yavaş aramızda alışveriş gibi bir şey başladı. Bıçak, incik boncuk, tütün ve başka mallar karşılığında bize giysilerinden birkaçını ve oklar verdiler. Ama vermek istediğimiz hiçbir şey onları bir mızraktan ya da bir yaydan ayrılmaya razı edemedi. Onları sürekli ellerinde tutuyorlar, bir kez bile yanlarından ayırmıyorlardı; sadece bir kez, içlerinden dörtbeş kişi bize şarkı eşliğinde bir dans gösterisi sunmak için bunları bıraktı. O zaman bile mızrak ya da yaylarını hemen yakalayabilecek biçimde yerleştirdiler ve kendilerini güvende hissetmeleri için oturmamız gerekti.

Okların kemikten ve taştan uçları vardı, ucu körelmiş ve yuvarlak olanlar da vardı. Bunların ne işe yaradığını bilemiyorum, belki küçük hayvanları derilerini zedelemeden öldürmek içindir. Yayları Eskimoların yayları gibiydi. Avrupa ya da Asya zanaatçılarının yaptığı mızrakları ve kısa kargıları, demir ya da çe-

44) Mors. (ç.n.)

likten yapılmış, beyaz metal ve bakırdan oyma ve kakmalarla süslenmişti, bunlar için kendileri hiç çaba harcamamışlardı. Yaylarını ve oklarını kullanmak için hazır bekleyen yerlilerin bir omuzlarına geçirdikleri silah kayışında bakır bir kolana takılmış bir mızrak bulunuyordu. Öbür omuzlarında ise bakırdan bir ok kılıfı vardı; bu ok kılıflarının bazıları kırmızı bakırdandı, güzel işlemeler ve başka süs gereçleri ile bezenmişti ve çok güzeldi.

Başka birçok şey, özellikle de kılıkları, becerilerinin bu kadar kuzeyde bulunan bir halktan bekleneni çok aştığını gösteriyordu. Bu kıyıya geldiğimizden bu yana gördüğümüz tüm Amerikalılar kısa boylu, yuvarlak ve tombul yüzlüydü, elmacık kemikleri çıkıktı. Şimdi aralarında bulunduğumuz yerliler onlara hiç benzemiyorlardı, uzun yüzlüydüler, güzel ve sağlam yapılıydılar. Kısacası tümden farklı bir halktı. Sadece kel ve silah taşımayan bir adam dışında ne kadın, ne çocuk ne de yaşlı insan gördük. Diğerleri seçkin bir topluluk oluşturuyor gibi görünüyorlardı ve orta yaşın üstünde değil, daha çok altındaydılar. Yaşlı adamın yüzünde enlemesine siyah bir işaret vardı, bunu başka hiç kimsede görmedim. Hepsinin kulakları delikti, bazıları kulaklarına cam boncuklar takıyordu. Kullandıklarını gördüğümüz tek süs bunlardı, çünkü dudaklarına bir şey takmıyorlardı. Onları son zamanlarda gördüğümüz Amerikalılardan ayıran bir başka nokta da bu.

Giysileri bir tunik, pantolon askıları ve eldivenlerden oluşuyor, hepsi bakırdan ya da çok iyi hazırlanmış ala geyik, köpek ve fok balığı derisinden yapılmış; kimi zaman bunlara kürk konmuş ama her zaman değil. Kullandıkları başlıklar başlarını çok az örtüyor, bazılarının bunun dışında bir tür kapüşonları var, bunlardan omuzları da koruyacak kadar büyük olanlardan birkaçını elde ettik. Saçlarının siyah olduğunu sanıyorum. Ama başlarını tıraş ediyor olmalılar ya da saçlarını çok kısa kestiri-

yorlar; hiç sakalları yok. Onlara sunduklarımızdan en çok bıçaklara ve tütüne değer verdiler.

Köyde yazlık ve kışlık evler bulunuyor. Kışlıklar tam olarak, tabanı toprak düzeyinin biraz altına inen bir tonoza benziyor. Yumurta biçiminde olan bir evi inceledim, uzunluğu yaklaşık yirmi ayak, yüksekliği on iki ayak ya da biraz fazlaydı. Çatı iskeleti ağaçtan ve balinanın kaburga kemiklerinden yapılmıştı, aynı maddelerden daha küçük parçalarla birlikte çok zekice yerleştirilmiş ve tutturulmuşlardı. Bu çatı kafesi üzerine sert ve sağlam bir ot örtüsü yerleştirilmişti, ev uzaktan görüldüğünde toprağın üstünde küçük yuvarlak bir tepeciğe benziyordu, iki tarafından ve uçların birinden üç-dört ayak yüksekliğinde taştan bir duvarla desteklenmişti. Öbür uçta dışarı çıkmak için bir yarık bırakılmış, buradan bir delikle çatı penceresine geçiliyor. Taban tahtadan yapılmış, bunun altında içinde sadece su olduğunu gördüğüm bir tür mahzen bulunuyor. Evin her iki ucunda kemerli bir bölüm var, buranın yiyecekleri korumak için yapıldığını sanıyorum. Bu bölümler karanlık bir geçitle eve, çevredeki alanla aynı düzeyde olan çatıdaki bir delikle de dışarıya bağlanıyor; ama evlerin tümüyle yerin altında olduğu söylenemez çünkü kenarlardan biri, evin üzerine yapıldığı tepenin eğimi ile birleşen taşlarla destekleniyor. Evin üstünde, gözetleme amacıyla büyük balıkların kemiklerinden yapılmış bir tür kule ya da nöbetçi kulübesi bulunuyor.

Yazlık evler oldukça büyük, daire biçiminde, tepeleri sivri. Yapı kafesi hafif direklerden ve kemikten yapılmış, üstü deniz hayvanlarının derisi ile örtülü. Bu evlerden birine girdim. Kapının tam paraleline konmuş bir ocak vardı, onun yanına tahtadan tabaklar çanaklar yerleştirilmişti; bu kap kacağın hepsi kirliydi. Evin neredeyse yarısı yataklarla dolmuştu, yataklar da yorganlar ve yastıklar gibi kuru ve temiz alageyik derisindendi ve yan-

lara dizilmişlerdi. Bu yerliler kimi zaman ayrı olarak bir yere çekiliyor olmalılar, çünkü derilerden yapılmış iç bölmeler vardı.

Evlerin çevresinde Amerika kıyılarının birkaç noktasında gördüklerimize benzeyen on-on iki ayak yüksekliğinde iskeleler kurmuşlardı. Bu iskelelerden sadece kemikten yapılar kurmak için yararlanılmıyordu, yerlilerin çok sayıda köpeğinin ulaşamayacağı biçimde yerleştirilen balıkları ve derileri kurutmaya da yarıyordu. Bu köpekler tilki cinsinden, oldukça büyük ve değişik renklerde, tüyleri uzun ve yün gibi yumuşak. Kışın kızakları çekmekte kullanıyor olmalılar. Çünkü bu yerlilerin kızakları var, kışlık evlerinde üst üste yığılmış çok sayıda kızak gördüm. Köpeklerin, onların beslenmesine bir ölçüde katkıda bulunmaları hiç de olanak dışı değil. Sabahları yerde öldürülmüş bir sürü köpek görüyorduk.

Bu yerlilerin sandalları Kuzey Amerikalıların sandallarına benziyor. Büyüklü küçüklü birkaç tanesi köyün altındaki küçük bir koyda duruyordu.

Deniz hayvanlarının kemikleri, yerlilerin geçimlerini büyük ölçüde denizden karşıladıklarını gösteriyor. Ülke son derece çorak gibi görünüyor, ortada ne bir ağaç, ne bir çalı var. Batıda biraz ötede kısa bir süre önce yağmış karla örtülü sıradağlar gördük.

Önceleri bu toprakların, Mösyö Staehlin'in haritası üzerinde belirtilen Alaska Adasının bir parçası olduğunu düşündük. Ama boylama, kıyı çizgisine ve Amerika'nın karşı kıyısının durumuna bakınca, çok geçmeden buranın büyük bir olasılıkla Çukçilerin ülkesi yani Asya'nın 1728'de Behring tarafından keşfedilen ucu olduğunu düşündük. Ama bunun başka doğrulanma olmadan kabul edilmesi için Mösyö Staehlin'in haritasını ve yeni kuzey takımadaları, hattâ enlemle ilgili anlattıklarını, son derece yanlış ya da uydurma olarak nitelemem gerekirdi; ama ben en sağlam kanıtlara dayanak bulmadan bu kadar saygıde-

ğer yayınlar konusunda değerlendirme yapma hakkımın olduğunu sanmıyordum.

16 Ağustos. Daha derin sulara[45] ulaşmayı düşünerek kuzeydoğu kerte doğuya doğru dümen kırdım. Ama altı fersah ileride derinlik on bir kulaca düştü, bu bana gemiyi batıdan esen rüzgar yönünde götürmeyi düşündürdü. Öğlene doğru güneş ve ay belli aralıklarla göründü ve hızla bir boylam araştırması yaptık, öğlen saat on ikide enlem 70° 33′ iken boylam 197° 41′ idi. Deniz saati aynı anda 198°'yi gösteriyordu ve pusulanın eğimi 35° 1′ 22″ doğuydu. O zaman gözlemlediğimiz boylamda birkaç millik bir yanlışlık olduğunu sanmakta haklı olduğumuzu sonradan gördük.

Öğlenden biraz önce kuzey ufkunda genelde buz kıpraşması denen, buzun yansımasının oluşturduğu pırıltıya benzer parlak bir ışık fark ettik. Buna pek önem vermedik, çünkü buza bu kadar erken rastlayabileceğimizi düşünmüyorduk. Ama havanın sertliği ve gökyüzünün karanlığı birkaç günden bu yana ani bir değişikliği haber veriyor gibiydi. Yaklaşık bir saat sonra geniş bir buz alanının görüntüsü ufuktaki bu aydınlığın nedeni konusunda artık kuşku bırakmadı. Saat iki buçukta daha ileri gidemeyerek 70° 4′ enlemde derinliği yirmi iki kulaç olan suda buzun kıyısı boyunca yön değiştirdik. Çünkü buzun içine kesinlikle girilemiyordu ve buz güneybatıdan kuzeydoğuya göz alabildiğine uzanıyordu. Çok sayıda balinaaygırı vardı, birkaç tanesi suyun içinde ama birçoğu buzun üstündeydi. Şalopaları denize indirip bunlardan birkaçını öldürmeyi düşündüm ama rüzgar soğuyunca bundan vazgeçtim ve güneye ya da daha çok batıya yakın ilerlemeyi sürdürdüm, çünkü rüzgar oradan esiyordu.

Ama bunun hiçbir yararı olmadı, çünkü ayın 18'inde öğlen

45) Alaska'nın kuzeybatı ucunun kuzeyinde.

70° 44' enlemde bulunuyorduk ve beş fersah daha doğudaydık. Buzun kıyısı çok yakınımızdaydı ve buz, bir duvar kadar yoğundu, yüksekliği en az on-on iki ayak kadar görünüyordu. Ama daha kuzeyde çok daha fazla yükseliyor gibiydi. Yüzeyi son derece pürtüklüydü, yer yer su birikintileri görülüyordu.

Bu durumda güneye yöneldik, altı fersah ilerledikten sonra suyun derinliği yedi kulaca düştü ama kısa bir süre sonra dokuz kulaca kadar çıktı. O anda o zamana kadar sisli olan hava biraz aydınlandı, üç-dört mil ötemizde güneyden güneydoğu kerte doğuya kadar uzanan karayı gördük. Doğu ucu buzlarla dopdolu bir burun oluşturuyor; bu nedenle buraya "Cap des Glaces"[46] adını verdim. Burun 70° 29'[47] enlem ve 198° 20' boylamda bulunuyor. Karanın öbür ucu ufukta kayboluyordu, bu da kuşkusuz Amerika anakarasının devam ettiğini gösteriyordu. *Discovery* bizden yaklaşık bir mil uzakta ve rüzgaraltında olduğu için, bizden daha az su buldu ve bu nedenle ters yöne dümen kırdı, ben de ayrılmaktan kaçındığım için onun gibi yapmak zorunda kaldım.

Durumumuz git gide tehlikeli oluyordu. Çok alçak sularda, rüzgaraltındaki bir kıyının karşısında bulunuyorduk ve rüzgarın önüne kattığı büyük buz kütlesi bize doğru ilerliyordu. Eğer daha uzun süre bu buzla kara arasında kalırsak, buz geçişi engellemedikçe, kıyıya doğru sürükleneceğimiz çok açıktı. Buz rüzgaraltında karayla birleşmiş gibiydi ve bize açık kalan tek yön güneybatıydı. Yön değiştirmeden kuzeye doğru biraz ilerledikten sonra *Discovery*'ye yön değiştirmesi için işaret verdim, ben de öyle yaptım. Rüzgar daha elverişli olmuştu böylece güneybatı ve güneybatı kerte batıda rüzgar yönünde ilerledik.

---

46) Buzlar Burnu (ç.n.)
47) Özgün metinde verilen konum 79° 29'dır, en kuzeydeki konumu belirten daha önceki rakamlara bakıldığında (70° 44') bu kuşkusuz bir baskı yanlışıdır.

Ayın 19'unda sabah sekizde rüzgar yeniden batıya döndüğü için ben de kuzeye çark ettim, öğlen 70° 6' enlem ve 196° 42' boylamda bulunuyorduk. Bu durumda çevremizde oldukça fazla miktarda yüzer buz vardı; en büyük buz kütlesi kuzeyde iki fersah uzağımızdaydı. Saat bir buçukta buzun kenarına ulaştık. Daha kuzeyde gördüğümüz buz kadar yoğun değildi, ama çok büyük ve gemilerle bir geçit açamayacağımız kadar sıkışık bloklar oluşturuyordu. Buzun üstünde sayılamayacak kadar çok balinaaygırı vardı ve taze yiyeceğimiz olmadığı için iki geminin şalopaları bunlardan birkaçını öldürmek için gitti.

Sabah saat yediye doğru *Resolution*'a bu hayvanlardan dokuzunu yüklemiştik, o zamana kadar bunların denizineği olduklarını sanıyorduk, bu nedenle biz ve özellikle günlerden beri bekledikleri besin değişikliği nedeniyle gözleri parlayan tayfalarımızdan birkaçı, pek düş kırıklığına uğramadık. Tayfalar farkı pek anlamadılar, bu da onları düş kırıklığından kurtardı, gemide Grönland'da bulunmuş ve bu hayvanların balinaaygırı olduklarını açıklayan iki-üç kişi olsaydı kimse bunları yemeyecekti. Buna karşın kalanlarla uzun süre beslendik ve çok az kişi dışında bunları kendi tuzlu etimize yeğledik.

İçyağı, ilik kadar tatsız olmaya başlıyor ama tuzlanmazsa çabuk acılaşıyor, tuz çok daha uzun süre dayanmasını sağlıyor. Et nitelikli değil, siyah ve keskin bir tadı var: yüreği hemen hemen dana yüreği kadar lezzetli. İçyağı eritilince çok sıvı yağ çıkıyor, lambalarda çok iyi yanıyor, çok kalın olan deriler, gemi donanımları için bize çok yararlı oluyor. İçlerinden çoğunun dişleri ya da sivri dişleri, en büyük ve en yaşlı hayvanlarda bile çok küçük, uzunlukları altı parmaktan fazla değil. Biz bundan, eski dişlerinin kısa bir süre önce dökülmüş olduğu sonucunu çıkardık.

Yüzlercesinden oluşan sürüler halinde buzun üstünde yatıyorlar ve domuzlar gibi birbirlerinin üstüne yuvarlanıyorlar;

geceleri öyle gürültülü bir biçimde bağırıyor ya da böğürüyorlar ki sisli havalarda biz daha görmeden buzun yakınına geldiğimizi haber veriyorlardı. Sürünün tümünün uyuduğunu hiç görmedik. Nöbet tutmak için her zaman uyanık kalan birkaç hayvan oluyor. Bunlar gemi yaklaştığında hemen yanlarındakileri uyandırıyorlardı ve böylece git gide yayılan alarm çok geçmeden tüm sürüyü uykusundan uyandırıyordu. Üstlerine ateş edilmedikçe kaçmakta acele etmiyorlardı. Ateş edildiğinde büyük bir düzensizlik içinde üst üste suya atlıyorlardı. Vurulanlar eğer hemen ölmemişlerse, çoğu zaman ölümcül yara almış olsalar bile elimizden kaçıyorlardı. Bunları, başka yazarların anlattığı gibi tehlikeli hayvanlar olarak görmedik, öyle görünseler bile aslında onlara saldırdığımız zaman bile tehlikeli değiller. Çok sayıda hayvan şalopaları izliyor ve çok yakınına kadar geliyorlardı ama bir yem pırıltısı gördüklerinde ya da onlara nişan aldığımızda hepsi birden hemen suya dalıyorlardı. Dişileri en tehlikeli durumda bile yavrularını savunuyor ve onlar için suda ya da buz üzerinde hayatlarını tehlikeye atıyorlar. Yavrular annelerini, ölmüş olsa bile terk etmiyorlar ve ikisinden biri öldürülürse öbürü de elde edilmiş sayılabilir. Anne, suyun içinde, yavrusunu ön yüzgeçleriyle tutuyor.

Mösyö Pennant, *Walrus Arcticus* adı altında, bu hayvanın çok iyi bir betimlemesini yaptı ama iyi bir resmini hiç görmedim. Bunlara neden balinaaygırı dendiğini söyleyemeyeceğim, belki de bu Rusça *morse* adının değişikliğe uğramışıdır çünkü aygırla en küçük bir benzerlikleri yok[48]. Bu hiç kuşkusuz Saint-Laurent Körfezinde denizineği denenle aynı hayvan. Kesinlikle attan çok ineğe benziyor ama bu benzerlik yalnızca böğürmeden ibaret. Kısacası bu, fok balığına benzeyen ama onunla kıyaslanamayacak kadar büyük bir hayvan.

48) İngilizcesi Horse. (Horse: At. ç.n.)

29 Ağustos. Mevsim o kadar ilerledi ve don oturuncaya kadar beklenmesi gerekli zaman o kadar yakındı ki ihtiyatlı olmak istiyorsam bu yıl başarı şansı çok az olduğu için hangi doğrultuda olursa olsun, Atlantik'e doğru bir geçit bulma denemelerimi sürdürmemin olanaksız olduğunu düşündüm. Bu nedenle tüm dikkatimi su ve odun yedekleyebileceğimiz bir yer aramaya verdim; düşündüğüm en önemli konu kış programıydı, çünkü bunu coğrafyanın ve denizciliğin gelişiminde kullanmak, aynı zamanda kuzeye geri dönecek durumda olmak ve gelecek yaz için hep bir geçiş araştırmak gerekiyordu[49].

6 Aralık. Ayın altısı akşamı, kıyıdan[50] beş fersah yukarda ve geminin yakınında yerlilerle birkaç değiş tokuş yaptık. Ama bize ancak önemsiz miktarda yiyecek sağladıkları için ertesi sabah yeniden sahile yaklaştım; çok sayıda yerli ziyaretimize geldi ve değiş tokuş öğleden sonra saat ikiye kadar sürdüğü için bekledim. Dört-beş gün yetecek kadar çok domuz, meyve ve kök topladık. Sonra yelken açtık ve rüzgar altında volta vurmaya başladık.

Kendime çok miktarda şeker kamışı sağladıktan ve birkaç gün önce bunu suda iyice kaynatıp deneyerek iyi içilen bir bira elde edilebileceğinden emin olduktan sonra herkesin kullanması amacıyla bu içkiden yine hazırlanması için emir verdim. Ama içki almak için fıçıya delik açıldığında mürettebattan hiç kimse bunu tatmayı bile kabul etmedi[51]. Bu içkiyi hazırlatmak için da-

49) On bir gün boyunca kendine batıya doğru bir yol açmayı denedikten sonra Cook, bir geçit aramaktan vazgeçti, o sırada Kuzey burnu açıklarında 64° 17′ enlem, 183° boylamda bulunuyordu. Alaska kıyılarını yeniden inerken Norton Boğazını keşfetti ve Aleut Adalarını ziyaret etti, burada Rus tüccarlara rastladı. 26 Ekimde Sandwich Adalarına doğru yola çıktı. Resolution tehlikeli bir biçimde su alıyordu.

50) Sandwich Adaları grubu içinde en doğuda bulunan ada olan Hawai kıyısı.

51) Burası Cook'un adamlarının onun sertliğinden söz ettikleri ender bölümlerden biridir. Sözleri basılı metinde yumuşatılmış, "gürültücü" ve "isyancı" sıfatları elyazmasından çıkarılmıştı. King'e göre, son paragraf, el yazmasında kaptan Gore tarafından karalanmıştı.

ha soğuk bir iklim olasılığına karşı bir kenara koymanın dışında bir neden olmadığı için artık otoritemi kullanma ya da tayfaları bundan içmeye razı etmeye uğraşma zahmetine girmedim, çünkü elimizde bol bol yiyecek sebzemiz olduğu sürece iskorbüt tehlikesi yoktu. Ama amaçladığım sonucu almak için gemilerin ne birinde ne de öbüründe grog servisi yapılması emrini verdim. Ben ve subaylarım, hazırlamak için gerekenleri sağlayabildiğimiz sürece şeker kamışından yapılmış bu birayı içmeyi sürdürdük. Gemimizde bulunan biraz şerbetçiotu ile bu içki daha da iyi oldu. Bunda yeni malttan elde edilen biranın tadı var ve hiç kimsenin bunun çok sağlıklı olduğundan kuşku duyduğunu sanmıyorum. Yine de mürettebatım, fazla düşünmeden, bunun sağlığa zararlı olduğunu ileri sürdü.

Kral George Boğazına ilk ayak bastığımızda yaptığımız köknar birasından içmeme kararlarının haklı nedenleri yoktu. Ama ya daha önce bu içkiden içmeleri istendiğinden ya da bambaşka nedenlerden, adamlarım gerçekten de kararlarını uygulamaya çalışmadılar ve cehaletlerinin, onların yararı için almak istediğim önlemlere yeniden karşı çıkmaya yol açtığı o güne kadar bundan söz edildiğini hiç duymamıştım. Bir gemide tayfalara ne kadar yararlı olsa da herhangi bir yenilik kesinlikle güçlü bir beğenmezlik ile karşılaşır. Et suyu tabletleri ve lahana beğenilmemeye, insana yakışmayan yemekler oldukları söylenmeye başladı. Çok az kumandan gemilerinde yiyecek ve içecekleri yararlı bir biçimde değiştirmek amacıyla benim yaptığımdan daha çok yenilik yapmıştır. Doğrusu çok az kumandan benim gibi girişimlerde bulunma ve denemeler yapma fırsatı bulmuştur ya da gerektiğinde bunları yapmak zorunda kalmıştır. Ama yerleşmiş alışkanlıklara çok sayıda küçük değişiklikler getirerek genelde adamlarımı bu korkunç hastalığa, iskorbüte karşı koruyabildim; oysa iskorbüt, barışçıl amaçla yapılmış yolculuklar sıra-

sında, belki de askeri seferlerde düşman karşısında yitirilen denizcilerden çok daha fazlasını öldürmüştür.

16 Ocak. Ayın 16'sında gün ağarırken bir körfez[52] gördüğümüzü sandık ve Mösyö Bligh'i, her gemiden bir şalopa alarak körfezi incelemeye gönderdim; bu sırada açıkta, kıyıdan üç fersah uzaktaydık. Her yandan piroglar gelmeye başladı, öyle ki saat ona gelmeden iki gemimizin de çevresinde bunlardan en az binlercesi vardı ve çoğu yerlilerle doluydu, domuzlar ve adanın başka ürünleri de piroglara yüklenmişti. Dostça amaçlar güttüklerinin en inandırıcı kanıtlarını gördük, çünkü hiçbiri silah taşımıyordu. Sadece merak ve ticaret yapma isteğiyle gelmişlerdi. Aynı anda gemide o kadar çok yerli vardı ki birkaçının çalma eğilimlerinin ortaya çıkmasını beklemek gerekti. Ziyaretçilerin biri şalopalardan birinin dümenini alıp götürdü. Bu fark edildi ama artık dümeni yeniden elde edemeyecek kadar geç kalmıştık. Bunun ateşli silahların nasıl kullanıldığını bu yerlilere göstermek için iyi bir fırsat olduğunu düşündüm ve iki-üç kez tüfekle bir o kadar da çakalozla[53] ateş ettirdim. Niyetimiz onları vurmak değildi, çevrede acele toplanan yerliler de korkudan çok şaşkınlık gösterdiler.

Akşam Mösyö Bligh geri geldi ve bana, bir körfez bulduğunu ve içinde iyi bir demirleme yeri olduğunu söyledi. Gemilerimizi onarmak ve ülkenin bize verebileceği tüm taze yiyecekleri sağlamak amacıyla oraya götürmeye karar verdim. Gece yaklaşırken ziyaretçilerimizden birçoğu karaya döndü ama içlerin-

52) Hawaï'nin batı kıyısında Karakakoua Körfezi. Cook'un seyir defterinin el yazmalarındaki son tarih 6 Ocak; ama British Museum'daki karalama defterinde (MS Egerton, 2117 B) son tarih 17 Ocak ve bu tarihte bu körfezde demir attığını belirtiyor. Bundan, bu bölümün son iki tümcesinin yayıncı, piskoposluk kurulu üyesi Douglas tarafından yazıldığı sonucu çıkıyor.

53) Pirinçten dökülmüş, taş güllecikler atan küçük gemi topu. (ç.n.)

den bazıları geceyi gemide geçirmek için izin istediler; bunun tek nedeninin merak olmadığı ortaya çıktı, çünkü ertesi sabah çeşitli eşyalar kaybolmuştu, bu da bana bundan sonra bu kadar yerliyi konuk etmeme kararı verdirdi.

Sabah saat on birde (yerlilerin Karakakoua adını verdikleri) körfezde demir attık, suyun derinliği on üç kulaçtı, taban kumdu ve kuzeydoğu kıyısından yaklaşık çeyrek mil uzaktaydık. Gemiyi kuzeyde yedek demir ve bir halatla palamarladık, yelkenleri topladık, serenleri ve kargalık direklerini indirdik. Gemiler yerlilerle dolmaya ve bir sürü pirogla kuşatılmaya devam etti. Yolculuklarım sırasında hiçbir yerde aynı noktada toplanmış bu kadar kalabalık görmedim. çünkü sandallarıyla gelmiş olanların dışında sahil de izleyicilerle doluydu ve gemilerin çevresinde yüzlercesi balık sürüleri gibi yüzüyordu. Bu görüntünün tuhaflığı insanı şaşırtmaktan geri kalmıyordu ve gemimizde geçen yazki araştırmalarımızın başarısızlığına üzülen pek fazla kişi yoktu, çünkü Atlantik'ten ülkemize doğru bir geçit bulamadıysak da bunun karşılığında Sandwich Adalarını yeniden ziyaret etme ve her ne kadar sonuncusu da olsa birçok bakımdan o zamana kadar Avrupalıların tüm Pasifik Okyanusunda yapmış olduğu en önemli keşifle yolculuğumuzu zenginleştirme olanağı bulmuştuk.

Kaptan Cook'un seyir defteri burada sona eriyor. Yolculuğun geri kalanı Kaptan King tarafından anlatılmıştır.

5. 1779

Hawaï'de konaklama sırasında Kaptan King'in seyir defteri – Yerlilerin davranış değişikliği – Kaptan Cook'un öldürülmesi – Bedenini geri alma girişimleri – Kalıntılarının cenaze töreni.

17 Ocak. Yerliler körfeze demir atmak istediğimizi anlar anlamaz kalabalıklar halinde geldiler, bağırışlarıyla, şarkılarıyla, her tür abartılı ve taşkın hareketleriyle sevinçlerini belirttiler. Kısa sürede her iki geminin yanlarını, güvertelerini ve donanımlarını istila ettiler; piroglarda yer bulamayan çok sayıda kadın ve çocuk gelip sürüler halinde çevremizde yüzmeye başladı. İçlerinden birçoğu, gemiye giremeyince, bütün günü suda oynaşarak geçirdi.

Resolution'a gelen şefler arasında Pariha adlı genç bir şef de bulunuyordu; kısa sürede onun büyük güç sahibi önemli bir kişi olduğunu fark ettik. Kendini Kaptan Cook'a tanıtırken, Mahouï'ye askeri bir sefer için giden ve üç-dört güne kadar dönmesi beklenen ada kralının *jakani*si olduğunu söyledi. Kaptan Cook'un ona verdiği birkaç armağan onun tamamen bizden yana olmasını sağladı ve yurttaşlarıyla olan ilişkilerimizde bize son derece yararlı oldu, bunun sonucunu çok geçmeden gördük. Gerçekten de biz demir atalı çok olmamıştı, yan taraflarından birine asılı çok sayıda kişinin olması nedeniyle *Discovery*'nin bir yana doğru oldukça fazla yattığını fark ettik; adamlarımız kalabalıklar halinde yığılan yerlileri uzaklaştıramıyorlardı. Bundan bir kaza çıkmasından kuşkulanan kaptan Cook tehlikeyi Pariha'ya gösterdi, Pariha hemen yardımımıza geldi, gemiyi işgalcilerden kurtardı ve gemiyi kuşatan sandalları uzaklaştırdı.

Bu olay bize şeflerin, halkın alt sınıfları üzerindeki güçlerinin çok zorbaca olduğunu gösterdi. Bunun bir başka örneğine aynı gün *Resolution*'da tanık olduk; öyle büyük bir kalabalık vardı ki artık gündelik işlerle uğraşılamıyordu, bu nedenle, kaptan Cook'a kişisel olarak bağlı başka bir şef olan Karina'dan yardım istemek zorunda kaldık. Yurttaşlarının bize güçlük çıkardığını öğrenir öğrenmez onlara hemen gemiyi terk etmeleri emrini verdi; yerlilerin bir an bile duraksamadan gemiden atla-

dıklarını görmek bizi çok şaşırttı; geride gecikmiş bir kişi kalmıştı ve istenen şeye boyun eğecek gibi görünmüyordu; Karina onu belinden yakalayıp denize attı.

Bu iki adam güçlüydü, bedenleri orantılı ve görünümleri garip bir biçimde çekiciydi. Özellikle, Mösyö Webber'in bir portresini yapmış olduğu Karina hayatımda gördüğüm en güzel erkeklerden biriydi. Boyu yaklaşık altı ayak, yüz çizgileri düzgün ve anlamlıydı, koyu renk gözleri, canlı bakışları, rahat, güvenli ve zarif bir duruşu vardı.

Bu adanın paralelindeki uzun deniz yolculuğumuz sırasında buralıların bize karşı her zaman dürüstlük ve incelik gösterdiklerini, hırsızlığa karşı en küçük bir eğilimlerinin olmadığını daha önce söylemiştik; en alt sınıfla, hizmetkar ya da balıkçılarla olan ilişkilerimizde bu bizi daha da şaşırtmıştı. Ama artık davranışlarında büyük bir değişiklik görüyorduk. Çok kalabalık olan adalılar gemilerimizin en gizli köşelerini işgal ediyorlardı, fark edilme tehlikesi olmadan bizi soymak için birçok fırsat bulmakla kalmıyorlar, sayıca az olmamız onlara yakalandıkları anda bile cezasız kalacakları umudunu veriyordu. Davranış değişikliklerini bağladığımız bir başka durum şeflerinin varlığı ve onları yüreklendirmesiydi; çünkü genellikle çalıntı malı önemli birinin elinde buluyorduk, bu nedenle de hırsızlıkların onların kışkırtmasıyla yapıldığına inanmak için haklı nedenlerimiz vardı.

Resolution daha yeni demir atmışken iki dostumuz, Pariha ve Karina, gemiye Koah adlı üçüncü bir şef getirdiler; bize söylediklerine göre Koah rahipti ve gençliğinde savaşçı olarak kendini göstermişti. Kadidi çıkmış bir yüzü olan kısa boylu yaşlı bir adamdı; kıpkırmızı gözleri hüzünlü görünüyordu, *ava*nın[54] aşırı kullanımı sonucu bedeni cüzamlılar gibi kabuklarla kaplıydı.

54) Société Adalarında yetişen bir tür karabiber ağacının meyvesi. (ç.n.)

Odaya girdikten sonra büyük saygı gösteren hareketlerle kaptan Cook'a yaklaştı, getirdiği kırmızı bir kumaş parçasını onun omuzlarına attı. Daha sonra birkaç adım gerileyerek ellerinde tuttuğu küçük bir domuzu ona armağan olarak verdi, bu sırada çok uzun süren bir söylev veriyordu. Bu tören Hawaï'de kaldığımız sürece birçok kez yinelendi ve çeşitli işaretler bize bunun bir tür dinsel tapınma olduğunu anlattı. Putları hep, kaptan Cook'a verdikleri gibi, kırmızı bir kumaşla süslüydü; *Ihatouha*'ya her zaman sundukları armağan küçük bir domuzdu. Aynı şekilde söylevlerinin tekbiçimliliği ve rahatlığı bunların önceden bilinen kalıplaşmış sözler olduğunu gösteriyordu.

Bu tören bitince Koah kaptan Cook ile öğle yemeğine kaldı ve önüne konan her şeyden bol bol yedi; ama şaraplarımızdan ve içkilerimizden bu denizlerdeki başka adalılardan daha fazla zevk almadığını gösterdi, çünkü bunlardan yeniden içmek istemedi. Akşam Kaptan Cook, Mösyö Bailey ve ben ona karaya kadar eşlik ettik. Kumsalda karaya çıktık, orada, uçları köpek tüyleri ile süslü sopalar taşıyan dört kişi tarafından karşılandık, içinde sadece *orono* sözcüğünü fark edebildiğimiz kısa bir tümceyi yüksek sesle söyleyerek yolu açtılar[55].O zamana kadar kıyıda yığılmış olan yerlilerin, komşu köyün kulübeleri yanında yere yatmış uyuklayan birkaçı dışında, hepsi biz yaklaşınca dağıldılar ve artık hiç kimse görünmez oldu.

---

55) Eğer King iyi anlamışsa, tüm bunlar hem kutsal bir kişiye hem de Tatarların Dalay Laması ve Japonların kutsal imparatorları gibi önemli bir insana yapılan şeylerdi. Adalıların durumunu ilk kez Recherches polynésiennes (Polinezya araştırmaları. ç.n.) (1834, c. IV, s. 134) adlı yapıtında açıklayan misyoner Ellis'tır. Adalılar Cook'ta, barış ve bolluk Tanrısı yaptıkları masalsı kral Rono ya da Lono'yu görmüşlerdi. "Saldırı sırasında onun kanının aktığını ve inlediğini gördüklerinde, "Bu Rono değil" dediler. İçlerinden birkaçı yine de, ölümünden sonra bile onu Rono olarak düşündü ve yeniden görünmesini bekledi."

24 Ocak. Ayın 24'üne kadar hiçbir değişiklik olmadı; o gün hiçbir pirogun kıyıdan uzaklaşmasına izin verilmediğini ve yerlilerin barınaklarının hemen çevresinde beklediklerini fark edince şaşırdık. Belirsizlik içinde birkaç saat geçirdikten sonra, Tirrïobou'nun[56] gelişi nedeniyle, körfezin "tabu" olduğunu ve bizimle tüm ilişkilerin yasaklandığını öğrendik. Bu olasılığı daha önce düşünmediğimiz için iki geminin de mürettebatı, o günü her zamanki taze yiyecek payları olmadan geçirmek zorunda kaldılar. Ertesi sabah adamlarımız bir yandan tehdit edip bir yandan sözler vererek yerlileri bizim yanımıza çekmeye çalıştılar ama sonunda birkaçı gelmeye yeltendiklerinde şeflerinin onları tutmaya çalıştığını gördük. O anda bir tüfek onların başları üzerine boşaldı; şef ısrar etmekten vazgeçti ve kısa bir süre sonra her zamanki gibi taze yiyeceklere kavuştuk. Öğleden sonra Tirrïobou geldi, içinde karısının ve çocuklarının bulunduğu tek bir sandalla gösterişsiz bir biçimde gemileri ziyaret etti; saat ona doğru gemiden ayrıldı ve Kaouroua köyüne döndü.

Ertesi gün öğlene doğru kral köyden ayrıldı, büyük bir piroga bindi, arkasında başka iki pirog olduğu halde tüm hızıyla gemiye yöneldi. Bu, büyüklük ve görkem dolu bir görüntüydü: birinci pirogda Tirrïobou ve şefleri bulunuyordu; paltoları ve başlıkları zengin bir biçimde tüylerle süslüydü, uzun mızraklar ve bir tür kısa kılıçlarla silahlanmışlardı. İkinci pirogda rahipler kırmızı kumaşlar üzerine serdikleri putlarının ortasında şefleri saygıdeğer Kaou ile geliyorlardı. Bu putlar sorgun dallarından yapılmış devasa boyutlarda büstlerdi, tuhaf bir biçimde giysilerdekine benzer şekilde özenle çalışılmış çeşitli renklerde küçük tüylerle kaplıydı. Gözleri, içinden inci çıkan büyük istiridyelerden yapılmış, ortalarına siyah renkte bir meyvenin çekirdeğinin içi yerleştirilmişti; ağız sivri köpek dişleriyle çift sıra

56) Hawaï Adaları grubunun en büyük şefi.

donatılmıştı ve bu garip şekillerin başka hatları gibi bunlar da eciş bücüştü. Üçüncü pirog domuzlarla ve çeşitli türde taze yiyeceklerle doluydu. İlerlerken, öbür ikisinin arasında bulunan pirogdaki rahipler şarkılarını büyük bir görkemle söylüyorlardı, gemilerin çevresini dolaştıktan sonra, beklendiği gibi gemiye çıkmak yerine, benim müfrezemle bulunduğum kumsala doğru kürek çektiler.

Onların yaklaştığını görür görmez küçük takımıma kralı karşılamak üzere hazırlanmasını emrettim; Kaptan Cook onun karaya çıkmaya hazırlandığını görünce onu izledi ve hemen hemen onunla aynı zamanda yanımıza ulaştı. Onu çadırımıza soktuk ama daha yeni oturmuştu ki kral ayağa kalktı, kibar bir hareketle kendi paltosunu Kaptan Cook'un omuzlarına attı, başının üstüne tüylerle süslü bir başlık koydu, eline de garip bir yelpaze verdi. Hepsi son derece güzel ve çok değerli beş-altı paltoyu da ayaklarına serdi. Maiyetindekiler o sırada dört büyük domuz, şeker kamışları, hindistancevizleri ve ekmek ağacı meyveleri getirdiler; törenin bu bölümünün sonunda kral, Kaptan Cook ile ad değiştirdi, bu, Pasifik Okyanusundaki tüm adalılar arasında en önemli dostluk güvencesiydi. Sonra başlarında saygıdeğer ihtiyar olduğu halde rahiplerin tören alayı, onların arkasından bazıları büyük domuzlar getiren, bazıları muz, patates gibi yiyecekler taşıyan uzun bir erkekler zinciri göründü. Kaïrïka'nın bakışı ve hareketlerinden hemen bu şefin, daha önce sözü edilen ve bağışlarıyla bu kadar uzun zaman geçimimizi sağlayan baş rahip olduğunu anladım. Elinde kırmızı bir kumaş parçası vardı, bunu Kaptan Cook'un omuzlarına doladı, bundan sonra alışılmış nezaket kuralları içinde ona küçük bir domuz armağan etti. Daha sonra ona kralın yanında oturacak bir yer hazırlandı, bundan sonra da Kaïrïka ve maiyetindekiler törenlere başladılar, Kaou ve şefler hep birlikte ilahiler söylediler.

26 Ocak. Yerlilerin saldırgan olmayan barışçıl davranışları tüm tehlike korkusunu ortadan kaldırmıştı, her gün büyük bir güvenle çok çeşitli durumlarda aralarına karışmakta duraksamıyorduk. İki geminin de subayları her gün gruplar halinde ya da tek tek, ülkeyi dolaşmaya gidiyorlar ve çoğu zaman bütün gece ortada görünmüyorlardı. Bu durumlarda bize gösterdikleri tüm dostluk ya da nezaket gösterileri anlatılmakla bitmez. Gittiğimiz her yerde halk çevremizde toplanıyordu ve her biri büyük bir incelikle bizi hoşnut etmek için elinden gelen her şeyi yapmayı öneriyordu. Bizim ilgimizi çekmek ya da gidişimizi geciktirmek için çeşitli küçük hileler kullanıyorlardı. Bir köyü geçerken erkek ve kız çocukları önümüzde koşuyorlar ve bir dans grubu oluşturacak kadar alan bulduklarında bizi alıkoymak için duruyorlardı. Bizi bazen hindistancevizi sütü ya da başka bir serinletici içecek içmeye davet ediyorlar, bazen de çevremizde halka olan kızlar, yeteneklerini ve zarafetlerini sergiledikleri şarkılar ve danslarla bizi eğlendiriyorlardı.

Ama bu denizlerdeki tüm adalılarla ortak özellikleri olan hırsızlık eğilimleri onların konukseverliklerinden ve sevimli niteliklerinden aldığımız hazza çoğu zaman ket vuruyordu. Bu durumun bizi kimi zaman, durum gerektirse de isteyerek vazgeçtiğimiz sert cezalandırma yollarına başvurmak zorunda bırakması can sıkıcıydı. Bir gün en usta yüzücülerinden birkaçı, gemilerin altında borda çivilerini sökerken yakalandı. Bunu, uçlarından birinde çakmak taşı bulunan küçük bir sopa yardımıyla ustaca yapıyordu. Gemilerin varlığını tehlikeye sokacak bu uygulamaya son vermek için önce suçlulara ince saçma ile ateş ettik ama sintinenin altına dalarak kolayca erişilmez uzaklığa gidiyorlardı. Örnek olması için içlerinden birini *Discovery*'de kırbaçlamak gerekti.

11 Şubat. Ayın on birinde bütün günü ve on ikisinin bir bölümünü mizana direğini yerinden sökme ve marangozlarla karaya gönderme işiyle uğraştık[57]. Direğin sadece üstü zarar görmekle kalmamış, altı da çok çürümüştü, dibinde, içine dört-beş hindistancevizi alacak kadar büyük bir delik vardı. Yine de direği kısaltmak gerektiğini düşünmedik, bereket versin Eïmïo'da gemiye yüklenmiş kırmızı tao ağacından parçalar, parçalanmış bölümlerin yerine konmak için kullanılabildi. Bu onarımlar günlerce sürecek gibi göründüğü için Mösyö Bailey ve ben astronomi aletlerini karaya götürdük ve moraïnin üstüne çadırlarımızı kurduk, bunlar bir onbaşı ve altı deniz eri tarafından korundular. Rahiplerle dostça ilişkilerimizi tazeledik, onlar aletlerin ve onları kullananların güvenliğini daha iyi sağlamak için üstüne direğin konduğu alanı "tabu" ilan ettiler ve daha önce olduğu gibi küçük sopalarını alanın tüm çevresine sapladılar. Son fırtınalar sırasında yelken takımının gördüğü zararları onarmak için tüm yelkenciler karaya gönderildi, moraïnin yakınında, rahiplerin bize verdiği bir eve yerleştirildi. Karada yapılan düzenlemeler böyleydi. Şimdi yerlilerle bizim aramızda olup biten ve ayın 14'ündeki uğursuz felakete aşama aşama getiren olayları anlatacağım.

Demir atma yerine gelirken ilk gelişimizde olduğundan çok farklı bir karşılama görünce şaşırdık; ne neşe çığlıkları, ne bir

57) 4 Şubatta gemiler adayı tanıma işini tamamlamak için demir almışlardı ama ayın 17'sinde mizana direğinin parçalanması onları körfeze dönmek zorunda bıraktı. Birkaç gün önce Watman adında Greenwich'in eski bir emeklisi ölmüş ve adada toprağa verilmişti. Zimmermann'a göre bu durum (ve bir mezarın üstünde bulunan bir ağacın yerinin değiştirilmesi olayı) "o zamana kadar bizim ölümsüz olduğumuzla ilgili inançlarını yok etti ve bu inanç yok olunca bize üstün varlıklar olarak duydukları saygı için de artık bir neden kalmadı." Üstelik gemiler yeniden yiyecek istediler; yerlilerin son ziyareti sırasında King şunları not etmişti: "Tayfaların böğürlerine dokunuyorlar, karınlarına vuruyorlar, sesleri ve hareketleriyle artık buradan gitmemizin zamanı geldiği konusunda onları uyarıyorlardı."

hareket ne de gürültülü gösteriler vardı, körfez, kıyı boyunca kayıp giden tek tük piroglar dışında bomboştu. Başlangıçta öylesine güçlü bir dürtü olan merak şimdi onları hareket geçiremiyor olmalıydı. Ama onca belirtisini gördüğümüz konukseverlik, vedalaşmalarımız sırasında gösterilen karşılıklı dostluk, döndüğümüzde yerlilerin bizi yine neşeli kalabalıklar halinde karşılayacaklarına inanmamız için haklı nedenlerdi.

Bu beklenmedik görüntüler konusunda çeşitli varsayımlara kapılmıştık, karaya yolladığımız bir geminin dönüşte getirdiği haberle kaygılarımız sona erdi: Tirrïobou yoktu, körfezi "tabu" haline getirmişti. İçimizden çoğu kişiye bu açıklama doyurucu göründüyse de diğerleri, yerlilerin davranış biçiminde çok kuşkulu bir şey olduğu düşüncesindeydiler (ya da belki sonraki olaylar nedeniyle böyle düşündüler); onlara göre kralın yokluğu bahanesiyle bizimle ilişkilerinin yasaklanması sadece krala, bizim hakkımızda şefleriyle baş başa görüşmek için zaman kazandırma amacına yönelikti. Bu kuşkuların haklı olup olmadığı ya da yerlilerin bize anlattıklarının doğru olup olmadığı konusunu öğrenmeyi asla başaramadık. Doğrusu şu ki, onların gözünde belli bir nedeni olmayan ve daha sonra bunun gerekliliğini anlatmakta çok büyük güçlük çektiğimiz ani dönüşümüz, onları haklı olarak telaşa düşürmüş olabilirdi. Ama Tirrïobou'nun, ertesi gün, sözümona döner dönmez hemen Kaptan Cook'u ziyarete geldiğinde en küçük bir güvensizlik yansıtmayan davranışı ve bunun arkasından yerlilerin bizimle yeniden dostça ilişkiler kurması onların tavır değiştirmeyi düşünmediklerinin ve bizim tarafımızdan da bir değişiklikten korkmadıklarının ciddi kanıtlarıydı. Bu görüşe dayanarak buna kesinlikle çok benzeyen ve birinci ziyaretimiz sırasında kralın gelişinden bir gün önce yaşanan başka bir olay anlatabilirim. Bir yerli *Resolution*'da bir domuz satmış ve uygun karşılığı almıştı. Oradan geçmekte olan Pa-

riha ona daha yüksek bir fiyat elde etmeden domuzu satmamasını öğütledi, adamlarımız da bu yüzden ona çok kızdılar ve gemiden kovdular; kısa bir süre sonra körfez "tabu" yapıldığında, önce bu yapılanın şef tarafından hakaret gibi kabul edilmiş olacağından kuşkulanmadık. Bu iki durum, ilişki kurulan halkın dili ve âdetleri tam olarak bilinmediğinde elde edilen sonuçların ne kadar belirsiz olduğunu gösteriyor; bu vahşilerle ilişkilerdeki güçlükler belki pek göze çarpmıyor ama böyle durumlar bunları gözler önüne seriyor, çünkü davranış biçiminde görünüşte anlamsız yanlışların ölüme yol açan sonuçları olabiliyor. Tahminlerimiz ne olursa olsun hayatın her zamanki akışı ayın 13'ü öğleden sonraya kadar sakin sakin devam etti.

O gün akşama doğru *Discovery*'nin su gereksinimini sağlamakla yükümlü müfrezeye komuta eden subay bana gelip birçok şefin kumsala yakın kuyuda toplandıklarını ve fıçıları deniz kenarına kadar yuvarlamakta tayfalara yardım etmek için tuttuğumuz yerlileri götürdüklerini söyledi. Ayrıca davranışlarının ona çok kuşkulu göründüğünü, ona kesinlikle başka güçlükler çıkarmaya niyetlendiklerini söyledi. İsteği üzerine bir deniz erini de onunla birlikte gönderdim ama ateşli silah taşımasına izin vermedim. Bir süre sonra subay geri geldi, yerlilerin taşlarla silahlandığını ve gerçek bir kargaşanın çıkmak üzere olduğunu anlattı; o zaman ben de yanıma silahlı bir deniz eri alarak oraya gittim. Bizim yaklaştığımızı görünce taşlarını yere bıraktılar ve ben şeflerinden birkaçına bir şeyler söylemeye başlar başlamaz, onlar halkı bizden uzaklaştırdılar, isteyenlerin fıçıları doldurmaya yardım etmelerine izin verildi. Huzur yeniden yerleşince, tam o sırada bir işkampavyadan karaya çıkmaya hazırlandığını gördüğümüz Kaptan Cook'a gittim. Olan biteni ona anlattım, yerlilerin bize yeniden taş atmaya başlamaları ya da küstahlaşmaları durumunda suçluların üzerine hemen ateş açılması em-

rini verdi. Ben de onbaşıya, nöbetçilerin silahlarını saçma yerine kurşunla doldurtmasını emrettim.

Çadırlara dönüşümüzden kısa bir süre sonra kıyıya doğru büyük bir hızla paga çekildiğini gördüğümüz ve küçük sandallarımızdan biri tarafından izlenen bir pirog üzerine *Discovery*'den edilen yoğun tüfek ateşi bizi kaygılandırdı. Hemen bu ateşlerin nedeninin bir hırsızlık olduğunu düşündük ve Kaptan Cook bana olayı silahlı bir deniz eri ile izlememi ve pirogdakiler kıyıya ulaştıklarında içindekileri yakalamamı emretti. Sandalın yanaşacağını sandığımız yere koştuk ama geç kalmıştık, yerliler sandaldan ayrılmış ve ülkenin içlerine kaçmışlardı.

O anda mallarımıza yeniden kavuştuğumuzu bilmiyorduk ve başlangıçtan beri gördüklerimiz bunların çok değerli olduklarına inanmamıza yol açmıştı, onlara yeniden kavuşma umudundan vazgeçmek istemiyorduk. Hırsızların hangi tarafa kaçtıklarını sorduk. Onları akşama kadar izledik ama çadırlardan yaklaşık üç mil uzaklaştığımızı düşünerek ve bizi buraya yönelten yerlilerin kovalamacalar sırasında çoğu zaman yanlış bilgilerle bizi yanıltmış olduklarından kuşkulanarak araştırmalarımıza daha uzun süre devam etmenin yararı olmayacağını düşündük ve sahile geri döndük.

Yokluğumuz sırasında daha ciddi ve daha kaygı verici biçimde bir anlaşmazlık çıkmıştı. Küçük tekneyle gitmiş ve geri alınan eşyalarla gemiye dönmüş olan subay[58], Kaptan Cook ile benim suçluların peşine düştüğümüzü görerek kıyıda batmış olan pirogu ele geçirmenin onun görevi olduğunu düşündü. Ne yazık ki bu pirog o anda *Discovery*'den gelen Pariha'ya aitti, o da suçsuzluğunu belirtip güçlü protestolarla malını geri istedi. Subay sandalı geri vermeyi reddetti, Kaptan Cook'u bekleyen iş-

58) Discovery'nin astsubay başçavuşu Edgar. Vancouver onun komutasındaydı.

kampavya mürettebatı da ona katılınca bir kavga çıktı ve kavga sırasında Pariha başına aldığı şiddetli bir kürek darbesiyle devrildi. O zamana kadar kıyıda toplanmış ve sadece seyirci kalmış olan yerliler hemen adamlarımıza saldırdılar ve onları öyle bir taş yağmuruna tuttular ki adamlarımızı hızla geri çekilmek ve yüzerek geminin biraz uzağında bulunan bir kayanın üstüne çıkmak zorunda bıraktılar. Adalılar hemen işkampavyayı talan ettiler; aldığı darbeden sonra kendini toparlamış ve olayı hemen unutmuş gibi görünen Piraha'nın müdahalesi olmadan işkampavya tümüyle harap olmuştu. Kalabalığı uzaklaştıran Piraha adamlarımıza gelip işkampavyayı almalarını işaret etti ve ondan çalınan malların geri verilmesini sağlamaya çalışacağını anlattı. Onlar ayrıldıktan sonra kendi de pirogu ile başında bir astsubay kasketi ve yağmadan kurtarılmış başka birkaç kıvır zıvırla onları izledi. Olup bitenlere canı çok sıkılmış görünüyordu, kaygı içinde orononun onu öldürüp öldürmeyeceğini ve ertesi gün gemiye gelmesine izin verip vermeyeceğini sordu. Ona iyi karşılanacağı konusunda güven verdik. O da (adalıların âdetine uyarak) dostluk güvencesi olarak burnunu subaylarımızın burunlarına değdirdi ve paga çekerek Kaouroua köyüne geri döndü.

Kaptan Cook olan biteni öğrenince çok kaygılandı ve biz gemiye dönerken bana şöyle dedi: "Bu insanların beni şiddet kullanmak zorunda bırakmasından korkuyorum, çünkü onların bize karşı üstün olduklarını sanmalarına meydan vermemek gerek." Yine de herhangi bir girişimde bulunmak için vakit çok geç olduğundan kadın erkek gemide bulunan tüm yerlilerin hemen gemiden çıkarılması emrini verdi. Emir yerine getirilir getirilmez karaya döndüm; günün olayları nedeniyle yerlilere karşı önceki güvenimiz sarsıldığı için moraïnin çevresindeki nöbetçi sayısını iki katına çıkardım ve sahilde aylak aylak dolaşan yerliler görürlerse beni çağırmaları emrini verdim. Saat on bire

doğru moraïnin eteğinde sürünen beş adalı görüldü; büyük bir dikkatle yaklaşıyor gibiydiler, sonunda fark edildiklerini anlayınca gözden kayboldular. Gece yarısına doğru içlerinden biri gözlemevine kadar gelmeye kalkınca nöbetçi ona ateş etti; bunun üzerine hepsi kaçtılar gecenin geri kalan bölümünü rahat geçirdik.

Ertesi sabah 14 Şubatta tan ağarırken saatin[59] denetimi için *Resolution*'a gittim, *Discovery* ben yoldayken, uzaktan bana gece adalıların bir şamandıraya palamarlanmış kotrayı çaldıklarını ses borusuyla haber verdi.

Gemiye geldiğimde deniz askerlerini silahlanırken Kaptan Cook'u da çift namlulu tabancasını doldururken buldum. Ona gece olanları anlattım, o da aceleyle sözümü keserek *Discovery*'nin kotrasının çalındığını ve onu geri almak amacıyla yaptığı hazırlıkları söyledi. Kaptan Cook her zaman, bu okyanustaki adalarda önemli bir eşya kaybolduğunda, onu geri alıncaya kadar kralı ya da *iris*lerin en önemlilerinden birini gemiye alıp rehin tutma yolunu kullanırdı. Bu yöntem her zaman başarılı olmuştu ve bu durumda da niyeti buna başvurmaktı; bu sırada körfezden ayrılmaya kalkan tüm sandalları durdurma emrini vermişti, amacı, barışçı yollarla kotrayı ele geçiremezse, bu sandalları ele geçirmek ve yok etmekti.

Bu nedenle iki geminin de iyi silahlanmış ve iyi donanımlı şalopaları körfeze enlemesine yerleştirildi, ben gemiden ayrılmadan önce kaçmaya çalışan piroglara büyük kalibreli iki topla ateş edildi.

Kaptan Cook, Mösyö Philipps ve dokuz deniz eriyle işkampavyada, ben küçük filikalardan birinde, beraberce gemiden ayrıldığımızda saat yedi, sekiz civarındaydı. Ondan aldığım son emirler, körfezde bizim kıyıda bulunan yerlilere kaygılanacak

59) Adı geçen saat geminin başlangıç meridyenine göre nerede olduğunu, sapma olup olmadığını gösteren saattir. (ç.n.)

bir şey olmadığını göstererek içlerinin rahat olmasını söylemem, adamlarımı bir araya toplayıp korumam ve tetikte olmamdı. Sonra ayrıldık, kaptan, kralın oturduğu Kaouroua yönüne gitti, ben de sahile döndüm. Oraya varır varmaz yaptığım ilk şey deniz erlerine çadırlarında kalmaları, silahlarını kurşunla doldurmaları ve bir an bile ellerinden bırakmamaları konusunda kesin emir vermek oldu. Bundan sonra yaya olarak ihtiyar Kaou ve rahiplerin kulübelerine gittim ve elimden geldiğince, onları bu kadar kaygılandıran bu düşmanca hazırlıkların nedenini açıkladım. Onların kotranın çalınışından haberli olduklarını gördüm ve Kaptan Cook her ne kadar çalınanları geri almaya ve hırsızlık yapanları cezalandırmaya kararlı olsa da ne onlara ne de bizim kıyıdaki köy sakinlerinden birine bizden en küçük bir zarar gelmesinden kuşku duymamalarını söyledim. Rahiplerden, oralılara bu açıklamaları iletmelerini, hiçbir kaygı duymamalarını, sakin ve rahat olmalarını öğütlemelerini rica ettim. Kaou bana büyük bir ciddiyetle Tirrïobou'nun rahatının kaçıp kaçmayacağını sordu. Ona "hayır" dedim, o ve tarikatındaki rahipler benim güvencelerimle rahatlamış göründüler.

Bu süre içinde körfezin kuzey ucunda duran şalopayı çağırmış olan Kaptan Cook, onunla Kaouroua'ya gitti, yüzbaşı ve dokuz deniz eriyle karaya çıktı[60]. Hemen köye gitti, orada her zamanki saygı gösterileriyle karşılandı: köy sakinleri onun önünde yerlere kadar eğildiler, ona armağan olarak küçük domuzlar verdiler. Kaptan onlarda, kendisini buraya getiren kuşkulardan hiçbirinin olmadığını fark etti ve her gün *Resolution*'da konuğu olan Tirrïoubou ve iki oğlunu görmek istedi. İki çocuk onları almaya giden yerlilerle birlikte hemen geldiler ve arkasından

60) O sırada kumsalın açıklarında demir atmış iki sandal bulunuyordu: astsubay çavuş Robert'in kumanda ettiği işkampavya ve yüzbaşı Williamson'ın emrindeki şalopa. Yüzbaşı Philipps, Cook ile birlikte karaya çıkan deniz erlerine komuta ediyordu.

Kaptan Cook'u kralın yattığı eve götürdüler. Yaşlı adam yeni uyanmıştı, kotranın kaybolması konusunda kısa bir konuşmadan sonra -ki Kaptan Cook, kralın bunda hiçbir etkisi olmadığına inanmıştı- kaptan kralı o günü geçirmek için tekneyle *Resolution*'a gelmeye davet etti. Kral bu öneriyi hemen kabul etti ve kaptanla birlikte gitmek için derhal ayağa kalktı.

İşlerimiz elverişli bir seyir izliyordu, iki çocuk şimdiden işkampavyaya binmişti, küçük grubun geri kalanı deniz kenarına iniyordu, o sırada Kanïkabarïa adlı, iki oğlanın annesi ve kralın en gözde karılarından biri olan oldukça yaşlı bir kadın kralın arkasından koştu, gözyaşları içinde ve ısrarlı ricalarla ona gemiye gitmemesi için yalvardı. O sırada kadınla birlikte gelmiş olan iki şef, daha uzağa gitmemesi için ısrar ederek kralı yakalayıp zorla yere oturttular. Çok kalabalık olarak kıyıya üşüşen, büyük bir olasılıkla büyük top atışından ve körfezde başlamış büyük düşmanlık görünümünden ürkmüş yerliler hemen Kaptan Cook'un ve kralın çevresinde toplanmaya başladılar. Askerlerinin, ihtiyaç hissedildiğinde silahlarını kullanamayacak kadar kalabalığın arasında sıkışmış olduğunu gören deniz yüzbaşısı, Kaptan Cook'a onları kayalar boyunca tam deniz kenarına götürmeyi önerdi; kalabalık güçlük çıkarmadan onların geçmesine izin verince askerler kralın oturduğu yerden yaklaşık otuz yarda uzakta art arda dizildi.

Bütün bu zaman içerisinde yaşlı kral ani korkusunu ve güçsüzlüğünü çok belli edecek biçimde yerde oturmuş kalmıştı. Tasarısını başarıya ulaştırmaktan vazgeçmek istemeyen Kaptan Cook kralı kendisini izlemesi için ısrarla sıkıştırmaya devam ediyordu, oysa öte yandan kral gitmeye hazırlanıyor gibi göründüğünde çevresini sarmış olan şefler onu önce rica ve yalvarışlarla sonra güç ve şiddet kullanarak bulunduğu yerde kalmaya zorlamak için araya giriyorlardı. Genel bir tehlike olduğunu ve kralı artık kan dökmeden götürme umudunun kalmadığını

gören Kaptan Cook sonunda istediğini elde etmekten vazgeçti; Mösyö Philipps'e çok sayıda ada sakinini öldürme tehlikesiyle karşı karşıya kalmadan kralı gemiye gelmeye razı etmenin olanaksız olacağını söyledi.

Kaptan Cook'u karaya çıkaran girişim her ne kadar başarısız olmuş ve artık bundan vazgeçilmiş olsa da kendisi, bu işe uğursuz bir nitelik kazandıran bir kaza oluncaya dek en küçük bir tehlikeyle karşı karşıya değildi. Körfeze enlemesine yerleştirilmiş teknelere binmiş adamlar körfezden çıkmak isteyen piroglardan birkaçına ateş ettiler ve ne yazık ki en üst dereceden bir şefi öldürdüler. Şefin ölüm haberi tam da Kaptan Cook kraldan ayrılıp yavaş yavaş denize doğru ilerlediği sırada köye ulaştı. Bu haberin yol açtığı hareket çok belliydi, kadınlar ve çocuklar oradan uzaklaştırıldı, erkekler hasırdan savaş giysilerini giydiler, mızrak ve taşlarla silahlandılar. Yerlilerden, taşlarla ve (pahoua adını verdikleri) uzun demir bir mızrakla silahlanmış biri, Kaptan Cook'a meydan okumak için silahını sallayarak ve taş atmakla tehdit ederek ona doğru ilerledi. Kaptan ondan tehditlerine bir son vermesini rica etti ama adam onu küstahça kışkırtmakta inat etti ve sonunda kaptan saçma dolu küçük bir silahla ona ateş etti. Adam hasırla korunduğu için mermiler onu delip geçemedi, bunun tek etkisi hepsini sinirlendirmek ve yaptıkları işe devam etmeye yüreklendirmek oldu. Deniz askerlerine bir sürü taş attılar ve irislerden biri pahoua'sını Mösyö Philipps'e saplamak istedi ama başaramadı ve ondan bir dipçik darbesi aldı. O zaman kaptan ateş etti ve yerlilerin arasında en önemli kişilerden birini öldürdü. Bunun arkasından hemen taşlarla genel bir saldırı başladı, askerler buna yaylım ateşiyle karşılık verdiler. Adalılar, beklenenin tam tersine, ateşe büyük bir soğukkanlılıkla karşı koydular ve askerler silahlarını yeniden doldurmaya fırsat bulamadan korkunç çığlıklar ve ulumalarla onlara sal-

dırdılar. Bundan sonrası korkunç bir kıyım ve iğrenç olaylara sahne oldu.

Kayalıklarda nöbet tutan askerlerimizden dördünün sığındıkları yerden çıktıkları görüldü, onlar düşmanın çılgınlığının kurbanı oldular; başka üç asker ciddi bir biçimde yaralandı, omuzlarının arasına bir pahoua darbesi alan yüzbaşı, onu yaralayıp yeni bir saldırıya hazırlanan adamı öldürdü. Bahtsız kumandanımızı son kez açık seçik gördüğümüzde suyun kenarında ayaktaydı, şalopalara ateşi kesmeleri ve kıyıya yanaşmaları için bağırıyordu. Tanıklardan birkaçının anlattıklarına göre, eğer doğruysa, deniz askerleri ve şalopaların mürettebatı emir almadan ateş etmişlerdi, kaptan yeniden kan dökülmesine engel olmak istiyordu, belki de insanca duyguları onun ölümüne neden oldu. Çünkü yüzü yerlilere dönük olduğu sürece ona hiçbir şiddet uygulamadılar ama gemilere emir vermek için arkasına döndüğünde sırtından bıçaklandı ve yüzüstü denize düştü. Onun düştüğünü gören adalılar toplu bir çığlık attılar ve hemen bedenini sahile çektiler, orada düşmanları kalabalıklar halinde çevresini sardılar ve birbirlerinin silahlarını alarak kudurmuş gibi vahşi bir şiddetle cinayete katıldılar.

Büyük ve benzersiz şefimiz işte böyle öldü. İlginç ve başarılı girişimlerle zenginleşmiş bir yaşamdan sonra ölümü, sadece o göz önüne alınırsa, doğuştan bu iş için yaratılmış gibi göründüğü büyük çalışmasının bitimine kadar yaşadığı için, erken bir ölüm olarak nitelenemez ve hak ettiği ün ondan koparılıp alınmış olsa da onun yine de bu ünü kazanacak zamanı olmuştu. Artık aramızda olmamasına ne kadar üzüldüğümüzü söylememe gerek yok, güvenliklerini bu kadar uzun zamandır onun bilgisine ve kararlarına bağlamış, sıkıntılarının ortasında avuntularını onun yüreğinin iyiliğinde, her zaman insanca duygularının yönlendirdiği davranışlarında bulmuş herkes tarafından bu

kaybın ne kadar içtenlikle hissedildiğini ve ne kadar üzüntü duyulduğunu anlatmak olanaksız. Hissettiğimiz korkuyu, bu kadar korkunç ve bu kadar beklenmedik bir felaketi izleyen şaşkınlığı ve iç acısını dile getirmeye çalışmak daha da zor[61].

Kaptan Cook'a eşlik eden deniz erlerinden dördünün olay yerinde adalılar tarafından öldürüldüklerini daha önce bildirmiştim. Diğerleri yüzbaşıları Mösyö Philipps ile birlikte suya atladılar ve gemilerden açılan sürekli ateşle korunarak kurtuldular. Bu olayda bu subay adamlarına bağlılığın ve cesaretin ilginç bir örneğini verdi. Çünkü daha kıyıdan yeni ayrılmıştı ki deniz erlerinden iyi yüzme bilmeyen birinin suda debelendiğini ve düşmanların eline düşme tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu gördü ve kendisi de ciddi bir biçimde yaralı olmasına karşın onun yardımına koşabilmek için suya atladı; suyun içindeyken kendisini az kalsın suyun dibine gönderecek bir taşla başından

61) Cook'un ölümünü anlatan birçok öykü var, (bkz. R.T. Gould. Mariner's Mirroir, c.XIV) ama bunların çoğu, felaketi sadece uzaktan gözlemiş olanlar tarafından yazılmış. King, körfezin öbür yanındaydı, Philipps ve Burney, tam raporlar bıraktılar. Ama en çarpıcı olanı Doktor Samwell'in yazdıklarıdır. Cook'un şalopalara verdiği ilk emirlerden sonra aşağıdaki ayrıntıları anlatıyor: "Mösyö Roberts, adamlarının üstüne taş yağmasına karşın hemen işkampavyayı olabildiği kadar kıyının yakınına getirdi ama yanaşmadı. Şalopaya kumanda eden yüzbaşı Mösyö John Williamson, Kaptan Cook'un yardımına gelecek yerde, her şey gemilerin mürettebatının uygun müdahalesine bağlı gibi göründüğü anda, sandalını açığa doğru uzaklaştırdı. Kendi açıklamasına göre, işareti ters yorumlamıştı: ne olursa olsun, bana göre, olayların aldığı ölüme yol açan niteliği belirleyen ve Kaptan Cook'un sağ kalabilmek için elindeki son şansı yok eden, bu durum olmuştur. Gerçekten de deniz erlerini sudan çıkaran işkampavyaydı; bu nedenle o kadar dolmuştu ki mürettebatı oluşturanlar artık silahlarını kullanamaz hale gelmişlerdi ve daha az sıkıntılı durumlarda yaptıkları gibi Kaptan Cook'a yardım edememişlerdi; demek ki en tehlikeli durumda şalopanın yer değiştirmesinin ardından kaptan iki şalopanın yardımından da yoksun kalmıştı." Samwell'e göre Cook önce başına aldığı darbe sonucu ölmüş sonra bıçaklanmıştı; suya düştüğünde gemi sadece birkaç yarda uzaktaydı. (Kippie, Vie de Cook, 1778 ve Trans. Of Cymm. Rodorion, 1928). Burney şöyle diyor: "Cook yüzme bilmiyordu; aldığı darbeden sersemleyince sahile doğru döndü, vahşiler kalabalıklar halinde çevresini sardılar ve onu kayalıklara sürüklediler, orada ona vurdular ve silahlarıyla parçaladılar."

vurulduktan sonra bile adamını saçlarından yakaladı ve sağ salim geri getirdi.[62]

Bu felaket haberinin her iki geminin mürettebatı içinde uyandırdığı genel üzüntü biraz dağılır dağılmaz yelken direklerinin ve yelkenlerin karada altı deniz erinin korumasında bulunduğu moraïdeki nöbetçi müfrezemizi düşündük. Bu olaylar körfezin öbür kıyısında cereyan ederken geçirdiğim heyecanı anlatmam olanaksız. Kaouroua köyünden yaklaşık sadece bir mil uzakta olduğumuz için Kaptan Cook'un karaya çıktığı yerde toplanmış olan büyük kalabalığı çok net bir biçimde fark ediyorduk. Yaylım ateşini duyuyorduk, olağandışı bir kalabalık ve hareketin ortaya çıktığını görüyorduk. Daha sonra yerlilerin kaçtığını, sandallarımızın kıyıdan ayrıldığını ve büyük bir sessizlik içinde gemilerimizin arasından geçtiğini, yeniden geçtiğini gördük. Kalbimin duracak gibi olduğunu itiraf etmeliyim. Bu kadar değerli ve yeri doldurulamayacak bir varlığın, içinde bulunduğu durumun yeni ve tehdit edici görünümü karşısında dehşete kapılmamak olanaksızdı. Ama bunun dışında onun bu

---

Gemideki genel kanı şuydu: "Williamson olan bitene baktı ve kaptana yardım etmek için hiçbir şey yapmadı" (Zimmermann). Uzun zamandır yerlilere nasıl davranılacağı konusunda Cook ile aynı düşüncede değildi; öte yandan Camberdown savaşından sonra "korkaklık" nedeniyle rütbesi düşürülmüştü: bu belirtiler anlamlıdır. Samwell ekliyor: "Böyle bir anda kaçmak ve Kaptan Cook'un bedenini bırakıp gitmek en şiddetli iğrenme ve iç sıkıntısı duymadan düşünülemeyecek bir harekettir. Tayfaların içlerinin acı acı sızladığını söylemek gerek, kendilerine kalsa kaptanın bedenini kesinlikle alıp getirirlerdi. Gemiye geldiklerinde, gözleri yaş içinde, babalarını yitirdiklerini haykırıyorlardı.

62) Bligh dışında tüm başka tanıklar Philipps'i övgülerle karşıladılar, sadece o, Donanma Komutanlığının kopyasına şu sözleri ekledi: "Yolculuk boyunca hiçbir yararı görülmemiş ve yemek yiyip uyumaktan başka hiçbir şey yapmamış olan bu kişi C. King'in en sevdiği adamdı. Tüm bunlar, olay sırasında görevlilerden her birinin ne rolü olduğunu bilen herkes için gülünç olmasına karşın King Philipps'i unutmamaya özen gösterdi. Adam geminin tam yanındaydı ve neredeyse yüzbaşı kadar iyi yüzüyordu. Tüm olay başından sonuna kadar on dakika sürmedi, bu olaylar onların soğukkanlılıklarını kanıtlamaları dışında küçücük bir cesaret kıvılcımı bile gerektirmiyordu."

denizlerin yerlileriyle ilişkilerindeki başarısının her zaman uzun süreli oluşunun kaptana tam bir güven verdiğini biliyordum ve bunun onu er ya da geç bir gün büyük bir tehlikeyle karşı karşıya bırakmasından hep korkuyordum; bu güveni doğuran geçmiş deneyim beni rahatlatmak için bir neden değildi ve ben bu güvenden ileri gelen tehlikeleri şimdi görüyordum.

Tüfek atışlarını duyunca ilk düşüncem bulunduğumuz bize ait alanın duvarları çevresinde çok sayıda toplanmış olan yerlilere canlarının yanmayacağı, ne olursa olsun kendileriyle barışçıl ilişkileri sürdürmek istediğim konusunda güven vermek oldu çünkü onlar da bizim kadar ne yapacaklarını bilmez görünüyorlardı ve bizim gibi duyduklarını ve gördüklerini açıklayamayacak durumdaydılar. Kanoların dönüşüne kadar bu durumda kaldık; teleskopuyla bize bakmakta olan Kaptan Clerke, bizim yerlilerle çevrilmiş olduğumuzu gördü ve onların bize karşı bir saldırıda bulunmasından korkarak dörtlük iki çakalozla ateş edilmesi emrini verdi. İyi ki bu toplar, iyi nişan almış olsalar da, zarar vermediler ama yerlilere bizim gücümüz konusunda inandırıcı kanıtlar ortaya koydular. İçlerinden birkaçının altında oturduğu hindistancevizi ağacının gövdesi güllelerden biriyle ortadan biçildi, başka bir gülle onlarla aynı sırada bulunan bir kayayı parçaladı. Kısa bir süre önce yerlilere güven içinde olacakları güvencesini vermiş olduğum için bu düşmanca davranışlar benim için son derece küçültücü oldu, bunun yinelenmesini önlemek için şu anda yerlilerle çok iyi bir uzlaşma içinde olduğumu, eğer durum beni kararlarımı değiştirmek zorunda bırakırsa bize sağlayabileceği yardımı ondan istemek amacıyla cıvadraya bir bandıra çekeceğimi haber vermekle görevli bir kanoyu hemen Kaptan Clerke'e yolladım.

Kanoların dönüşünü büyük bir sabırsızlıkla bekliyorduk, biz çeyrek saat kaygı içinde kıvrandıktan sonra, Mösyö Bligh olabil-

diğince çabuk çadırları toplamamız, onarımda olan yelkenleri gemiye geri götürmemiz emriyle geldiğinde korkularımızda ne kadar haklı olduğumuz ortaya çıktı. Tam o anda Kaptan Cook'un ölümünü körfezin öbür tarafından gelen bir yerliden öğrenmiş olan dostumuz Kaïrikïa, büyük bir acı ve çöküntü içinde, haberin doğru olup olmadığını sormak için bana geldi.

O anda durumumuz son derece ciddi ve tehlikeliydi. Sadece hayatlarımız değil araştırmanın kaderi ve iki gemiden en az birinin geri dönüşü de aynı tehlikelerle karşı karşıyaydı. *Resolution*'ın yelken direklerinden biri ve yelkenlerimizin çok büyük bir bölümü, altı deniz erinin koruması dışında hiçbir koruma olmadan karada bulunuyordu: bunların kayıpları giderilemezdi; yerlilerin o zamana kadar bizi rahatsız edecek en ufak bir davranışta bulunmamış olmalarına karşın, eğer Kaouroua'daki olayların haberi onların davranışını değiştirirse neler olacağını söylemek olanaksızdı. Bu nedenle Kaptan Cook'un ölümüne inandığımı belli etmememin ihtiyatlı olacağını düşündüm ve bizim hınç duyacağımız korkusunun onları yurttaşlarının yaptığına öykündürmeye sürüklemesini, yeni bir fırsat çıktığında bizi bozguna uğratmakta onlar gibi başarılı olacaklarını umut etmelerini engellemek amacıyla Kaïrikïa'dan haberi yalanlamasını rica ettim. Aynı zamanda gidip yaşlı Kaou ve öbür rahipleri aramasını ve onları moraïnin çok yakınında bulunan büyük bir eve getirmesini salık verdim; bunu kısmen aşırı önlemler almak gerektiğinde onların güvenliği kaygısıyla, kısmen de eğer Kaïrikïa'nın gücü barışı sağlamanın bir yolu olabilirse, onun halk üzerindeki etkisinden yararlanabilmemiz için elimizin altında bulunması için yaptım.

Deniz erlerini güçlü ve elverişli bir konuma sahip olan moraïnin tepesine nöbetçi diktikten ve onların kumandasını Mösyö Bligh'e verdikten sonra ona kesinlikle tam savunma konumunu

korumasını emrettim ve içinde bulunduğumuz tehlikeli durumu Kaptan Clerke'e açıklamak için *Discovery*'ye gittim. Nöbet yerinden daha yeni ayrılmıştım ki yerliler taş atarak adamlarımızı rahatsız etmeye başladılar; gemiye ulaşır ulaşmaz deniz erlerinin ateş ettiğini duydum. Hemen olayların her an daha kaygı verici bir hal aldığı karaya döndüm. Yerliler silahlanıyorlar ve hasırdan savaş giysilerini giyiyorlardı, sayıları büyük bir hızla artıyordu. Kalabalık gruplar halinde Kakoua köyünü, Kaouroua köyünün bulunduğu körfezin kuzey kıyısından ayıran yalıyar boyunca bize doğru ilerlediklerini de gördüm.

Çitlerinin arkasından taş atarak bize saldırmaya başladılar, bizim tarafımızdan karşılık görmeyince cesaretleri arttı. Kumsal boyunca sokuluvermiş birkaç korkusuz açıkgöz, birden moraïnin eteğinde ortaya çıktı, amaçlarının, oraya ulaşmanın tek yolu olan deniz kıyısından moraïyi kuşatmak olduğu anlaşılıyordu; ancak sürekli ateş altında kaldıktan ve içlerinden birinin öldüğünü gördükten sonra kaçıp gittiler.

Bu kuşatıcılardan birinin yiğitliği anlatılmaya değer, çünkü bizim müfrezenin ateşi altında arkadaşının ölüsünü götürmek için geri geldiğinde ölüyü orada bırakıp çarpışmadan çekilmesi gerekecek derecede yaralanmıştı ama birkaç dakika sonra yeniden ortaya çıktı ve yeniden yaralanıp ikinci kez geri çekilmek zorunda kaldı. O anda ben moraïye geldim ve onun kan kaybederken ve kendinden geçmek üzereyken üçüncü bir kez geri geldiğini gördüm. Olanları öğrenince, dostunu geri götürebilmesi için askerlere ateş etmeyi yasakladım ama ateş daha yeni kesilmişti ki o da yere düştü ve son nefesini verdi.

O sırada iki gemi tarafından gönderilen önemli bir destek gücü karaya çıktı ve yerliler duvarların arkasına sığındılar; bu benim iyiliksever rahiplerle ilişki kurmamı sağladı, onlardan birini, yerlilere eğer bize taş atmayı keserlerse adamlarıma ateş et-

melerini yasaklayacağımı söyleyerek onları bir uzlaşmaya razı etmeye çalışması için yurttaşlarının yanına gönderdim. Çarpışmaya ara vermekte anlaşınca yelken direğimizi almamıza, yelkenlerimizi ve astronomi aletlerimizi kaygı duymadan taşımamıza izin verdiler. [...]

Öğlenden sonra dört sıralarında gemilerden ayrıldım ve kıyıya yaklaşırken düşmanca karşılayışın tüm belirtilerini fark ettim. Tek bir kitle halinde hepsi bir araya toplanmış yerliler sürekli hareket halindeydiler: kadınlar ve çocuklar uzaklaşıyorlardı, erkekler hasırdan savaş giysilerini giyiyorlar, uzun mızraklar ve kısa kılıçlarla silahlanıyorlardı. Sabahtan bu yana Kaptan Cook'un karaya çıkmış olduğu kıyı boyunca taştan korkuluklar yapmış olduklarını fark ettik, her halde bu noktadan bir saldırı bekliyorlardı; biz erişebilecekleri noktaya gelir gelmez sapanlarla taş atmaya başladılar ama bir zarar veremediler. Bundan şu sonucu çıkardım: onlara önce karşılıklı güven konusunda bir kanıt vermedikçe tüm uzlaşma denemeleri boşuna olacaktı; bu nedenle silahlı sandallarımıza durmalarını emrettim ve küçük bir sandalla tek başıma elimde beyaz bir bayrakla yola devam ettim, yerlilerin hepsinin birden attığı neşe çığlığı bana bu işareti hemen anlamış olduklarını gösterdi. Kadınlar, yamaçlarına sığındıkları tepeden hemen geri geldiler; erkekler savaş hasırlarını çıkarıyorlardı, hepsi birden kollarını uzatarak su kenarına oturdular ve beni kendilerine katılmam için yanlarına çağırdılar.

Davranışları her ne kadar çok dostça bir nitelik taşıyorsa da içtenliklerinden kuşku duymaktan kendimi alamıyordum. Ama Koah'ı elinde beyaz bayrakla benim kanoma gelmek için şaşılacak bir güven ve cesaretle suya atlayıp yüzerken görünce silahlı olmasına karşın, ki bu benim kuşkularımın azalmasına yardımcı olmayan bir ayrıntıydı, onu gemime aldım. Uzun zamandır bu adama karşı dostça olmayan düşünceler beslediğimi iti-

raf etmeliyim. Rahipler bize her zaman onun kötü niyetli biri olduğunu ve dostumuz olmadığını söylemişlerdi, yinelenen sinsilik ve hainlik kanıtları bizi rahiplerin uyarılarının haklı olduğuna inandırmıştı. Bunlara ek olarak sabahki korkunç olaylarda açıkça en önemli rolü oynamış olması kendimi onun bu kadar yakınında hissetmekten son derece büyük bir tiksinme duymama neden olmuştu; yalancı gözyaşlarıyla yanıma yaklaşıp bana sarıldığında niyetlerinden, elinde tuttuğu kısa kılıcının ucunu bana doğru çevirmesinden kuşku duymama karşın kendimi geri çekemedim. Ona, Kaptan Cook'un ölüsünü istediğimi, eğer ölüyü hemen vermezlerse onlara karşı savaş ilan edeceğimi söyledim. Bana bunun olabildiğince çabuk sağlanacağı, bu işle kendisinin uğraşacağı güvencesini verdi; sanki olağandışı hiçbir şey olmamış gibi güvenle benden bir parça demir istedikten sonra denize atladı ve yüzerek kıyıya ulaştı, yurttaşlarına aramızda barışın sağlandığını haber verdi.

Dönüşünü bir saat kadar büyük bir sıkıntıyla bekledik; bu sırada öbür gemiler bir grup yerliyle konuşmak amacıyla kıyıya oldukça fazla yaklaşmışlardı, yerliler ölünün parçalanıp ülkenin iç taraflarına götürüldüğünü açık açık anlatmışlardı ama ben bu ayrıntıları ancak gemilere döndükten sonra öğrendim.

Koah'ın gecikmesinden biraz sabırsızlık duymaya başlamıştım; üstelik şefler, eğer Tirriobou'yu görmeye kendim gitmek istersem, ölünün kesinlikle bana geri verileceğini söyleyip karaya çıkmam için çok fazla üsteleyerek beni sıkıştırdılar. Beni karaya çıkmaya razı edemediklerini görünce konuşmayı kolaylaştırmak bahanesiyle gemimi kayalıklara çekmeye çalıştılar, orada beni, bizim gemilerden ayırmak daha rahat olacaktı. Hilelerini anlamak zor değildi, Kaptan Cook'un ve *Discovery* subaylarının özel dostu olan bir şef bize geldiğinde ben onlarla her tür iletişimi kesmeye niyetleniyordum; biz son kez körfezden ayrılır-

ken bu şef Moouhi'ye gitmek için gemimize binme isteğiyle gemi çevresinde dolaşmıştı. Bize Tirriobou tarafından, Cook'un ölüsünün ülke içine götürüldüğünü ama ertesi günü bize getirileceğini haber vermek için gönderildiğini söyledi. Çok içten gibi görünüyordu, bunun yalan olup olmadığını sorduğumuzda işaret parmaklarını çengel gibi birbirine geçirdi, adalılar arasında bu işaret doğruluk göstergesidir ve bunu yapmakta çok titizlik gösterirler.

Ne karar vereceğimi bilemediğimden Mösyö Vancouver'ı olan bitenler konusunda bilgi vermesi için Kaptan Clerke'e gönderdim ve yerlilerin sözlerini tutmaya niyetleri olmadığını, yaptıklarından pişman olmak bir yana başarılarının onlara güven verdiğini ve onların eline düşmemiz amacıyla bir plan düzenlerken sadece zaman kazanmak istediklerini düşündüğümü ona anlatmasını istedim. Mösyö Vancouver, Kaptan Clerke'in, yerlilere eğer ertesi sabah Kaptan Cook'un ölüsünü teslim etmezlerse kentin yerle bir olacağını anlattıktan sonra gemiye dönmemi emrettiğini iletti.

Bizim oradan ayrıldığımızı gördüklerinde en küstah ve iğrenç hareketlerle bizi kışkırtmaya çalıştılar. Adamlarımızdan birkaçı birçok yerlinin bahtsız arkadaşlarımızın giysileri içinde gösteriş yapmakta olduklarının görülebildiğini, aralarında bir şefin Kaptan Cook'un kılıcını salladığını, bir kadının da kılıcın kınını elinde tuttuğunu söylediler. Davranışımız aslında onlara cesaretimiz konusunda kesinlikle pek iyi bir fikir vermemiş olmalıydı, çünkü bizi böyle davranmaya iten insanca nedenleri anlayamazlardı.

Kaptan Clerke'e yerlilerin şu andaki durumları ve ne yapmak niyetinde oldukları konusunda düşündüklerimi bildirmemin sonucu olarak gece olası bir saldırıyı savuşturmak amacıyla, en sert önlemler alındı. İki geminin de filikaları alt serenlerin

zincirlerine bağlandı, nöbetçi sayısı artırıldı, yerlilerin halatları kesmelerini engellemek için nöbetçi tekneler devriye gezdirildi. Gece, yüksek yerlerde çok sayıda ışık gördük, içimizden birkaç kişi yerlilerin, bizim tehditlerimizi uygulayacağımızdan korkarak, eşyalarını ülkenin iç tarafına taşıdıklarını düşündüler. Bana gelince, ben bunların, içine sürükleneceklerini sandıkları savaş olasılığına karşı Tanrı'ya yaptıkları sungular olduğunu düşündüm; belki de öldürdükleri arkadaşlarımızın bedenlerini yakıyorlardı.

Daha sonra Morotoï adasına geçerken benzer ışıklar gördük ve o sırada gemide bulunan birkaç yerliden, bu ışıkların, başka bir adadaki komşularına açtıkları savaş nedeniyle yakıldığını öğrendik. Bu açıklama zaten Amirauté ve Société adalarında öğrendiklerimizle uyuşuyordu, oralarda düşmana karşı yapılacak her seferden önce şefler halklarının cesaretini şenlikler ve gece eğlenceleriyle kamçılamayı ve alevlendirmeyi görev bilirler.

Sakinlik bütün gece sürdü, sadece karadan gelen inlemeler ve yakınmalarla bozuldu, ertesi sabah erkenden Koah kumaş ve küçük bir domuzla *Resolution*'a yaklaştı ve bunları bana armağan etmek için izin istedi. Daha önce söylediğim gibi yerliler beni Kaptan Cook'un oğlu sanıyorlardı ve Kaptan Cook yaşadığı sürece böyle sanmalarına izin verdiği için o ölünce herhalde benim şef olduğumu düşünüyorlardı. Gemiye çıkar çıkmaz onu Kaptan'ın ölüsü konusunda sorguya çektim, bana sadece kaçamak yanıtlar verdiği için de armağanlarını almayı reddettim; eğer Kaptan Clerke en azından dost görünüşümüzü korumamızın daha iyi olacağını düşünmemiş ve ona her zamanki gibi saygılı davranmayı daha uygun bulmamış olsaydı öfkemi ve hıncımı belli edip onu gemiden kovacaktım.

Sinsilik dolu bu rezil adam sabah boyunca bizi ziyarete geldi ve hep küçük armağanlar getirdi; geminin tüm bölümlerini

büyük bir dikkatle incelediğini fark ettiğim için savunmamızın ne kadar iyi hazırlandığını görmesini sağladım.

15 Şubat. Günün büyük bir bölümünü *Resolution*'ın yelken direğini, marangozlar üstünde çalışabilsinler ve subayların istekleri doğrultusunda gerekli değişiklikleri yapabilsinler diye, üst güverteye yerleştirmekle geçirdik. Seferin kumandası Kaptan Clerke'e geçiyordu; bu nedenle *Resolution*'a geldi, yüzbaşı Gore'u *Discovery*'nin kaptanlığına atadı ve Kaptan Cook'un son iki yolculuğunda boş olan teğmenlik görevini yerine getirmiş olan bir deniz asteğmenini Mösyö Harvey'e verdi.

Gün boyunca yerliler bir şey yapmadı; akşam şalopalar yine alt serenlerin zincirlerine palamarlandı ve yine bir gün önceki gibi iki geminin çevresine nöbetçi tekneler yerleştirildi.

Saat sekize doğru koyu bir karanlığın ortasında gemiye doğru paga çeken bir pirog sesi duyuldu; pirog görünür görünmez iki nöbetçi üzerlerine ateş etti. Bu sandalda iki kişi vardı, onlar da hemen bağırıp çağırmaya başladılar: Taïnï (benim adımı böyle söylüyorlardı) ve kendilerinin dost olduklarını söyleyip, bana Kaptan Cook'tan bir şey getirdiklerini sözlerine eklediler. Gemiye geldiklerinde büyük bir korku duyduklarını belli ederek ayaklarımıza kapandılar. İki tüfekle ateş edildiğinde pirogları delinmiş de olsa bereket versin ikisi de yaralanmamıştı. Bu iki kişiden biri benim daha önce "tabu adam" adıyla sözünü ettiğim, daha önce anlattığım nezaket kurallarına saygı göstererek hep Kaptan Cook'u izleyen, adalılar arasında yüksek bir mevkide olmasına karşın kaptanın yanında en düşük hizmetkar görevlerini yerine getirmekten ancak zorlukla vazgeçen adamdı. Orononun ölümüne bol bol gözyaşı dökerek üzüldükten sonra bize kaptanın ölü bedeninin bir bölümünü getirdiğini söyledi. Sonra kollarında tuttuğu küçük bir balyayı bize verdi; bu bölü-

mü saran kumaş parçasını açtığımızda ve yaklaşık dokuz-on librelik bir et parçası bulduğumuzda hissettiğimiz korku duygusunu anlatmak olanaksız. Bize bedenden geri kalanın tümünün bu olduğunu söyledi, geri kalan parçalanıp yakılmıştı ama gövdeyi oluşturan bölüm dışında baş ve tüm kemikler Tirrïobou ve öbür irislerin elindeydi; burada gördüğümüz parça, rahiplerin şefi Kaou'ya ait olandı ve Kaou bunu suçsuzluğunu ve bize bağlılığını kanıtlamak için göndermişti.

Onların yamyam olup olmadığını öğrenmemiz için bu bir fırsattı ve biz de bunu öğrenmek istedik. Önce her birine ayrı ayrı dolaylı birçok soru sorarak öbür cesetlere ne yapıldığını öğrenmeye çalıştık: anlatılarında farklılık olmadığını, hepsinin aynı olduğunu gördük, bunlara göre etleri kesip sonra da yakmışlardı, sonra da doğrudan bir soru sorduk: Bunları yemişler miydi? Bu düşünce karşısında, Avrupalı olarak bizim duyacağımız gibi hemen büyük bir ürküye kapıldılar ve çok doğal bir şeymiş gibi, bizim böyle bir âdetimiz olup olmadığını sordular. Daha sonra son derece ciddi bir biçimde ve büyük bir kaygıyla bize "orononun geri gelip gelmeyeceğini ve döndüğünde onlara ne yapacağını" sordular. Aynı soru sık sık başkaları tarafından da soruldu, bu soru bize, onların Kaptan Cook'a karşı davranışlarının onu üstün bir doğaya sahip bir varlık olarak düşünmelerinden kaynaklandığını doğruladı.

20 Şubat. Ayın 20'sinde sabah erkenden *Resolution*'ın kıç direğinin eski durumuna gelmiş olduğunu görmekten mutlu olduk. Bu işlem çok zordu ve oldukça tehlikeliydi, çünkü halatlar öyle çürümüştü ki donanım birçok kez dağıldı.

Saat onla on bir arasında çok sayıda adalının kumsalın arkasındaki tepeden aşağı indiğini gördük; bir tören alayı oluşturuyorlardı, her biri omzunda bir-iki şeker kamışı, ekmek ağacı

meyvesi, taro[63] ve muz taşıyordu. İki davulcu alayın önünde gidiyordu, deniz kıyısına gelince beyaz bir bayrağın yanına oturdular, davul çalmaya başladılar, onların arkasından gelenler birer birer ilerliyorlar, getirdikleri armağanları yere bıraktıktan sonra aynı düzen içinde geri çekiliyorlardı. Kısa bir süre sonra, tüylerle kaplı uzun paltosu içinde Ihappo göründü, iki elinde büyük bir ciddiyetle bir şey taşıyordu, bir kayanın üstüne yerleştikten sonra bize bir sandal göndermemizi işaret etti.

Onun kaptanın kemiklerini taşıdığını sanan Kaptan Clerke, ki bu sonra doğru çıktı, onları almaya işkampavyayla kendi gitti ve bana da kotrayla onu izlememi emretti. Kıyıya vardığımızda Ihappo Kaptan Clerke'e yeni ve güzel büyük bir kumaşın içinde siyah ve beyaz tüyler serpiştirilmiş bir örtüyle örtülmüş kemikleri verdi. Bundan sonra *Resolution*'a kadar bize eşlik etti ama onu gemiye binmeye razı edemedik; kuşkusuz utanma duygusuyla, paketin açılışında hazır bulunmak istemiyordu. Pakette Kaptan Cook'un iki elini bulduk, bunlara dokunulmamıştı, elleri, birinde bulunan yara izinden tanıdık, bu iz baş parmağı işaret parmağından ayırıyor ve tarak kemiği boyunca uzuyordu; kafa derisi yüzülmüştü, kulaklarının yanındaki saçlar kemiklerden ayrılmıştı, yüz kemikleri yoktu; iki kolun kemikleri ve onlara asılı kalmış önkolların derisi, kalça ve bacak kemikleri bir aradaydı ama ayakların altındaydı. Eklem bağları tamamdı, eller dışında her şey gözle görülür biçimde yanık izleri taşıyordu, ellerin etleri kalmıştı ama belki de saklamak amacıyla kesiklere tuz doldurulmuştu. Saçlı derinin arkasında bir kesik vardı ama kafatasında kırık yoktu. Ihappo bize, alt çenenin ve ayakların çeşitli şeflere kalmış olduğunu, Tirrïobou'nun bunları geri almak için tüm yolları denemekte olduğunu söyledi.

Ertesi sabah Ihappo ve kralın oğlu gemiye geldiler ve Kap-

63) Tropikal bir meyve. (ç.n.)

tan Cook'un kemiklerinin geri kalanını, tüfeğinin namlularını, ayakkabılarını ve ona ait birkaç eşyayı getirdiler. Ihappo, Tirrïobou'nun Maïobou'nun Maïha-Maïha'nın ve kendisinin tüm yürekleriyle barışı sağlamak istediklerine bizi inandırmak için çok çaba harcadı, bize verdiklerinden daha inandırıcı bir kanıt bulamayacaklarını, bunları daha önce veremediyseler bunun nedeninin bize hâlâ düşman olan başka şeflerin onları engellemeleri olduğunu söyledi. Derin bir acıyla, bizim öldürdüğümüz altı şefin ölümüne yandı, bunların çoğunun kendilerini bizim iyi dostlarımız gibi gördüklerini söyledi. Kotrayı Pariha'nın adamlarının (belki de yediği darbenin intikamını almak için) götürmüş olduğunu ve ertesi günü kotranın hemen parçalara ayrılmış olduğunu anlattı. Deniz askerlerinin geri almak istediğimiz silahlarının halkın aşağı tabakasında kaldığını bunları bulmanın olanaksız olduğunu söyledi, çünkü şefin sadece Tirrïobou ve başka irislerin hakkı olan kemikleri korunmuştu.

Artık bize ünlü ve bahtsız şefimize karşı son görevlerimizi yerine getirmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı. Ihappo'yu, tüm körfezi "tabu" ilan etmesini emrederek geri gönderdik; öğlenden sonra kemikleri tabuta koyduk, cenaze servisi tarafından dualar okundu, biz askeri selam törenimizi yaparken, Kaptan Cook'tan kalanlar denizin derinliklerine gömüldü.

SONDEYİŞ

İki gemi 22 Şubat 1779'da Kaptan Clerke'in kumandasında Hawaï'den demir aldı. Birkaç gün sonra Kamçatka kıyısında Saint-Pierre-et-Saint-Paul (Petropavlosk) adlı Rus limanına gitmek üzere yola çıktı. Orada karşılaştıkları konukseverlikten mutlu olmakta haklıydılar, vali Saint-Petersbourg'a dönüyordu, Kaptan Cook'un ölüm haberini İngiltere'ye göndermek için bu fırsattan yararlanıldı. Clerke, Bering Boğazının Asya kıyısını izleyerek kuzeye doğru yoluna devam etti, kuzey denizlerine ulaşınca doğuya döndü. Ama 19 Temmuz'da bir önceki geçişleriyle hemen hemen aynı yerde yüzen buzlar nedeniyle geriye dönmek zorunda kaldılar. King şöyle yazıyor: "Hepimiz tehlikelerle dolu bir seferden çok bıkmıştık, bu sefer boyunca gösterilen sürekli sabır en küçük bir başarı şansıyla bile ödüllendirilmemişti. Bu nedenle üç yıllık bir ayrılıktan sonra, önümüzde bulunan sıkıcı yolculuğu ve aşmak zorunda olduğumuz büyük mesafeyi göz önüne bile almadan sevinç ve mutlulukla, sanki Land's End[64] şimdiden karşımızdaymış gibi gözlerimizi anavatanımıza çevirmiştik."

Gemideki genel kanı şuydu: "Baffin denizinin bilinen bölümlerinde Buzlar Burnundan bir yol bulmaya çalışmak çılgın-

64) Cornwall'in güneyindeki burun.

lıktı" ve "Asya kıyısında başarı şansı daha da az gibi göründüğü için" Çin üzerinden dönüşü öngören emirlere uymaya karar verildi. 22 Ağustos'ta Petropavlosk'a geri dönmeden önce, Clerke veremden öldü. Kumanda *Resolution*'ın yüzbaşısı Gore'a geçti. King, o sırada ciddi olarak su alan *Discovery*'de kaldı. Gemiler Japonya kıyılarına kadar uzandılar ama "yabancılarla tüm ilişkileri tiksintiyle karşılayan, onların kendilerinde en barbar canavarlık duyguları uyandırdığını söyleyen" sakinleriyle ilişki kurmadılar.

Aralık ayında Macao ve Canton'a gelirken İngiltere'nin sadece Amerika Birleşik Devletleri ile değil Fransa ve İspanya ile de savaşa girdiğini öğrendiler. Gemideki tüm günlüklere el kondu (sadece Zimmerman kendi günlüğünü saklamayı başarabildi). Dokunulmazlıkları güvence altına alınmış olmasına karşın Burney kendi günlüğünü "Donanma komutanlığına, günlüklerden başka örneklerin bulunmaması durumunda en az bir tane kalması amacıyla Çin kağıdına kopyaladı, böylece kalınlığı az, saklanması çok kolay oluyordu". Ancak büyüteç yardımıyla okunabilen bu güzel yazı başyapıtı British Museum'da korunmaktadır (Add.MSS.8955).

12 Ocak 1780'de gemiler İngiltere'ye gitmek üzere yola çıktı. Biraz Cochinchine'de durdular, bir önceki yolculuklarında yakalandıkları hastalığı unutmayarak Batavia'dan uzak durdular. Sonde Boğazlarından geçtiler, nisanda Ümit Burnunda mola verdiler ve iki gemi 4 Ekim'de Nore'a ulaştı.

King şunları yazıyor: "Yolculuk boyunca *Resolution* hastalıktan sadece beş adamını yitirdi, bunlar İngiltere'den hareket ettiğimiz sırada bile sağlık açısından iyi durumda değillerdi, *Discovery* bir tek adamını yitirmedi. Kaptan Cook tarafından konan kurallara eksiksiz uymanın, Ulu Tanrı'nın koruyuculuğu ile birlikte, bu parlak başarının haklı olarak en önemli nedeni olduğu düşü-

nülebilir." King fırsattan yararlanarak gemilere benzer seferlere çıkmalarını, "kötü iklimlerin etkileriyle karşılaştıklarında her zaman yanlarında "Peru kabuğu" (kininle eşdeğerli bir madde) bulundurmalarını salık veriyor ama bu öğüt genelde tutulmamış gibi görünüyor. Yolculuk dört yıl iki ay sürmüştü ve gemiler hiçbir zaman birbirlerini gözden yitirmemişlerdi: Tüm onur ast subaylarımızındır, diye yazıyor King, onların ustalıklarının ve dikkatlerinin daha iyi kanıtını vermek olanaksızdır."

Christopher Lloyd

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 5

YAPITI İNGİLİZCEDEN FRANSIZCAYA ÇEVİREN GABRİELLE RİVES'İN UYARISI 29

BİRİNCİ YOLCULUK 31

1. İNGİLTERE'DEN TAHİTİ'YE YOLCULUK (1768-1769) 33

2. TAHİTİ'DEN AYRILIŞTAN YENİ ZELANDA'NIN ARAŞTIRILMASININ BİTİŞİNE KADAR (1769-1770) 68

3. YENİ GÜNEY GALLER'İN KEŞFİ AVUSTRALYA'NIN DOĞU KIYISI BOYUNCA YOLCULUK (1770) 100

4. AVUSTRALYA'DAN AYRILIŞTAN, ÜMİT BURNU YOLUYLA İNGİLTERE'YE DÖNÜŞE KADAR (1770-1771) 131

İKİNCİ YOLCULUK 147

GİRİŞ 149

1. İNGİLTERE'DEN YOLA ÇIKIŞIMIZDAN, İLK KEZ SOCİÉTÉ ADALARINDAN AYRILDIĞIMIZ ANA KADAR (1772-1773) 159

2. SOCİÉTÉ ADALARINDAN AYRILIŞIMIZDAN BU ADALARA YENİDEN DÖNÜŞÜMÜZE VE ORADAN İKİNCİ KEZ AYRILIŞIMIZA KADAR (1773-1774) 212

3. 1774 252

4. YENİ ZELANDA'DAN AYRILIŞIMIZDAN İNGİLTERE'YE DÖNÜŞÜMÜZE KADAR (1774-1775) 286

ÜÇÜNCÜ YOLCULUK 313

1. İNGİLTERE'DEN YOLA ÇIKIŞIMIZDAN YENİ ZELANDA'DAN AYRILIŞIMIZA KADAR 315

2. YENİ ZELANDA'DAN AYRILIŞIMIZDAN TAHİTİ'YE VARIŞIMIZA KADAR (1777) 330

3. TAHİTİ'DE VE SOCİÉTÉ ADALARINDA KONAKLAMA VE DAHA SONRA KUZEY AMERİKA KIYILARINA VARINCAYA DEK YOLCULUK (1777-1778) 367

4. KUZEY AMERİKA YERLİLERİ ARASINDA KONAKLAMA, KUZEYE YOLCULUK VE SANDWİCH ADALARINA DÖNÜŞ (1778) 393

5. 1779 425
SONDEYİŞ 455

HARİTALAR

BİRİNCİ YOLCULUK 6
İKİNCİ YOLCULUK 24
ÜÇÜNCÜ YOLCULUK 26

JAMES COOK

Dünyanın Çevresinde Yolculuk Öyküleri

Kaptan James Cook, 1728 yılında Marton, Kuzey Yorkshire'da doğdu. 16 yaşında evden ayrılıp bir balıkçı kasabası olan Staithes'e gidip orada çalışmaya başladı. Denize olan tutkusunun, bu sahil kasabasında, çalıştığı marketin penceresinden dışarıdaki manzarayı seyrederken başladığı söylenir. Bir kaç sene sonra Walker kardeşlerin gemisinde deniz tüccarı olarak çalışmaya başlayan Cook işini en iyi şekilde yapabilmek için cebir, trigonometri, seyrüsefer teknikleri ve astronomi öğrenmeye başlar; öğrendikleri, bir gün kendi gemisinin kaptanlığını yapmaya başladığında kendisine çok faydalı olacaktır. 1752 yılında deniz kuvvetlerine yazılan Cook, Yedi Yıl Savaşları sırasında orduda görev yapar. Quebec kuşatması sırasında ortaya çıkan kartografi yeteneği, onu orduda kilit noktalara taşır. Newfoundland'ın girintili çıkıntılı kıyılarının haritasını başarıyla çıkaran Cook, bunun gibi pek çok başarısı sayesinde amiralliğe yükselir.

"Ben sadece kimsenin henüz gitmediği yerlerden daha uzağa değil, gidilmesi mümkün olan en uzak yerlere gitmeyi istiyordum," diyen James Cook, Dünyanın çevresini gemisiyle gezen ilk kâşiftir.

Edebiyat - 370 www.ithaki.com.tr

ISBN 975-273-250-X İnternet Satış
www.ilknokta.com

9 789752 732506

ithaki